

ПРИМЉЕНО: 28.06.2023

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ
ГУВЕРНЕР

Орг. јед.	Број	Прилог	Вредност
03	400-1262/23		

КГ.бр. 15821/1/23

Београд, 28. јуна 2023.

НАРОДНА СКУПШТИНА

У складу с чланом 71. ст. 2. и 4. Закона о Народној банци Србије („Службени гласник РС“, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015, 40/2015 – одлука УС и 44/2018), Народна банка Србије подноси Народној скупштини, у довољном броју примерака за све посланичке групе, Годишњи извештај о монетарној политици за 2022. годину, Годишњи извештај о пословању и резултатима рада за 2022. годину, као и Годишњи извештај о стабилности финансијског система за 2022. годину – које је Извршни одбор Народне банке Србије једногласно усвојио на седници одржаној 8. јуна 2023. године.

С поштовањем,

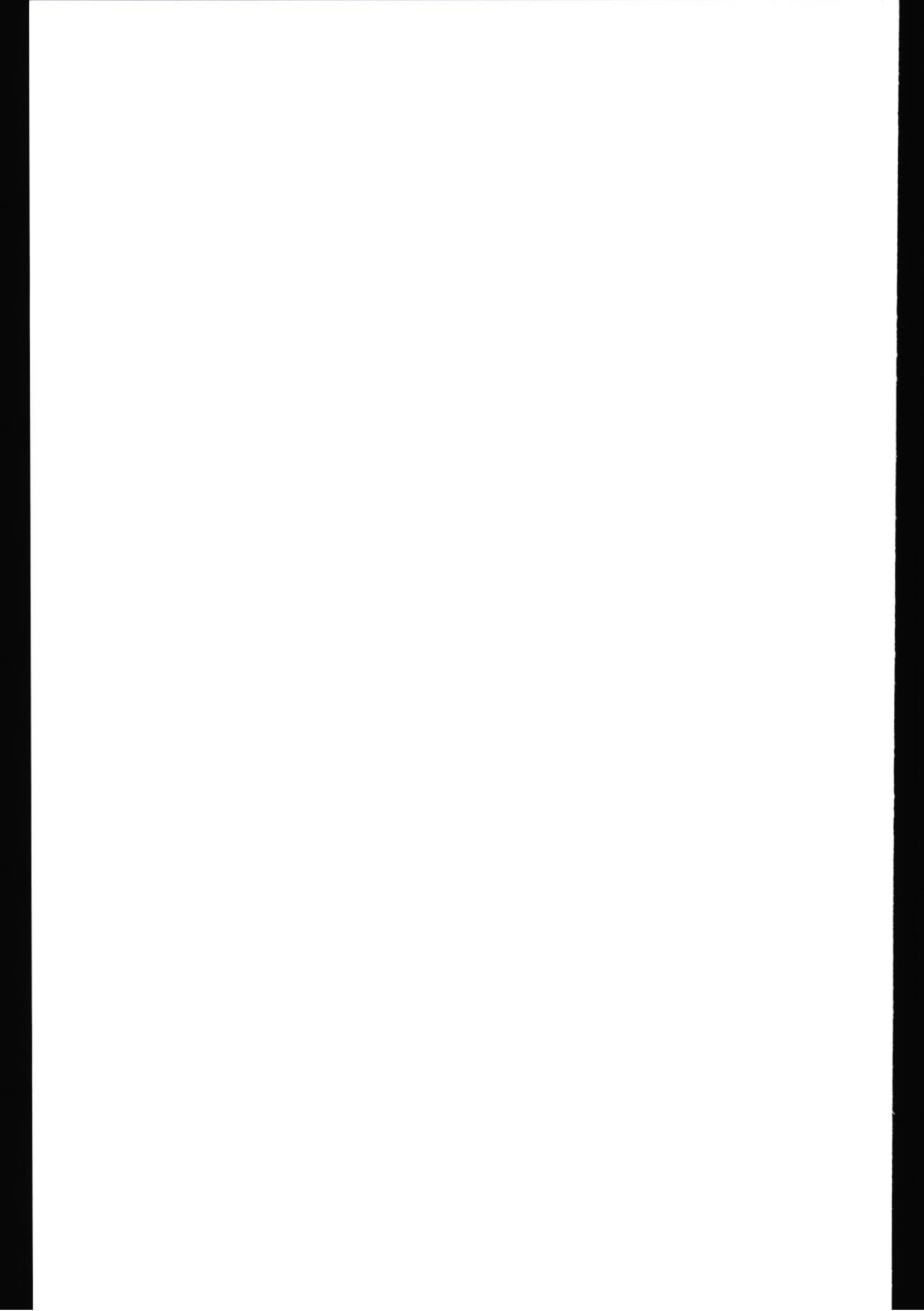

Др Јоргованка Табаковић

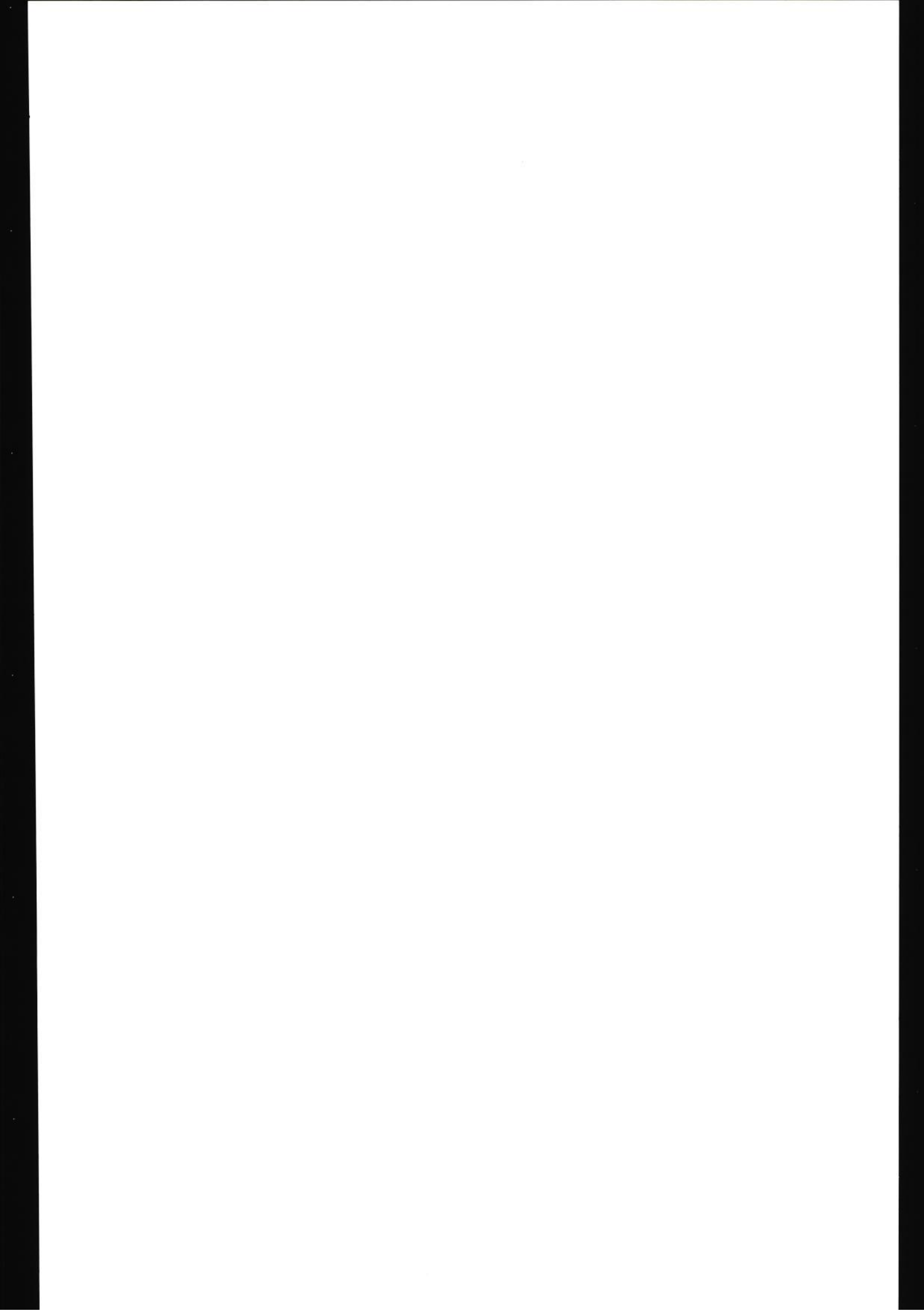
ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
О МОНЕТАРНОЈ ПОЛИТИЦИ

Народна банка Србије

2022

III.5.1.	Учешће динарских пласмана у укупним пласманима банака привреди и становништву	32
III.5.2.	Секторска структура пласмана банака	32
III.5.3.	Учешће динарских депозита у укупним депозитима привреде и становништва	33
III.5.4.	Секторска структура депозита банака	33
III.6.1.	Индекси цена станова у Републици Србији, по регионима	34
III.6.2.	Цене станова новоградње у Републици Србији у 2022.	34
III.7.1.	Текућа инфлација и инфлациона очекивања 12 месеци унапред	35
III.7.2.	Перципирана и очекивана инфлација становништва	35
III.7.3.	Очекивана инфлација за две године унапред	36
III.8.1.	Фискални и примарни резултат буџета опште државе	36
III.8.2.	Јавни дуг	36
III.9.1.	Доприноси мг. стопи раста БДП-а – расходна страна	38
III.9.2.	Извоз и увоз робе и услуга	38
III.9.3.	Кретање показатеља екстерне тражње за извозом Србије	38
III.10.1.	Доприноси мг. стопи раста БДП-а – производна страна	39
III.10.2.	Кретање показатеља економске активности	39
III.10.3.	Показатељи грађевинске активности	40
III.10.4.	Доприноси годишњој стопи раста БДП-а – производна страна	40
III.11.1.	Просечна номинална нето зарада	40
III.11.2.	Просечне номиналне нето зараде по делатностима	41
III.11.3.	Структура мг. раста укупне формалне запослености	41
III.11.4.	Кретање регистроване незапослености	41

Табеле

III.2.1.	Платни биланс Републике Србије	21
III.3.1.	Кредитни рејтинг	27
III.4.1.	Монетарни преглед	29

Списак графикона и табела

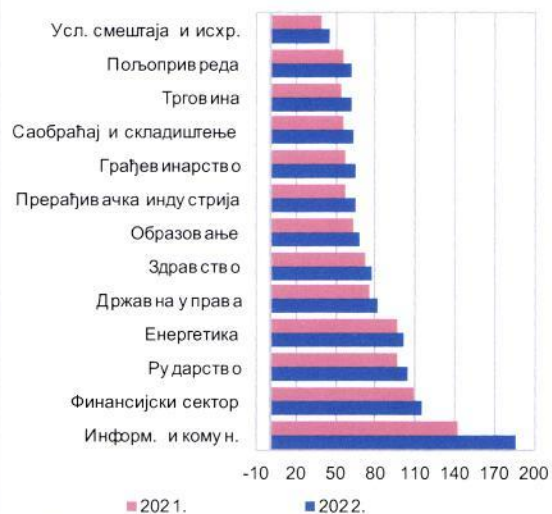
Графикони

II.2.1.	Стање продатих/купљених ХоВ Народне банке Србије	10
II.2.2.	Обим стерилизације ликвидности инструментима монетарне политике	11
II.2.3.	Референтна каматна стопа и коридор каматних стопа	11
II.3.1.	Инфлација у 2021. и 2022.	12
II.3.2.	Доприноси компоненти ИПЦ-а мг. инфлацији током 2022.	13
II.3.3.	Укупна и базна инфлација	13
III.1.1.	Остварени привредни раст у 2022. и процене за 2023.	14
III.1.2.	Тромесечна динамика БДП-а у зони евра и САД	14
III.1.3.	Тромесечна динамика БДП-а у Немачкој и Италији	15
III.1.4.	Тромесечна динамика БДП-а у посматраним земљама средње и југоисточне Европе	15
III.1.5.	Инфлација у зони евра мерена хармонизованим ИПЦ-ом и инфлација у САД мерена ИПЦ-ом	15
III.1.6.	Инфлација у Немачкој и Италији мерена хармонизованим ИПЦ-ом	16
III.1.7.	Кретање ИПЦ-а за посматране земље средње и југоисточне Европе током 2022.	16
III.1.8.	Кретање референтних стопа за изабране земље средње и југоисточне Европе	17
III.1.9.	Принос на десетогодишње обвезнице земаља зоне евра	19
III.1.10.	Кретање курсева одређених националних валута према долару	19
III.1.11.	Кретање светских цена злата и нафте	20
III.1.12.	Кретање цена природног гаса, термалног угља и минералних ђубрива	20
III.1.13.	Индекс светских цена примарних производа	20
III.1.14.	Индекс светских цена хране	21
III.2.1.	Покривеност текућег дефицита СДИ	22
III.2.2.	Структура финансијског биланса	22
III.2.3.	Девизне резерве и покривеност краткорочног спољног дуга	23
III.2.4.	Међународна инвестициона позиција	24
III.3.1.	Кретање каматних стопа	24
III.3.2.	Каматне стопе на примарном тржишту државних ХоВ	25
III.3.3.	Кретање каматних стопа на нове динарске кредите и депозите	25
III.3.4.	Кретање каматних стопа на нове евро и евроиндексиране кредите и депозите	26
III.3.5.	Показатељ премије ризика за дуг у доларима – <i>EMBI</i>	26
III.3.6.	Показатељ премије ризика за дуг у еврима – <i>EURO EMBIG</i>	27
III.3.7.	Кретање курса динара и интервенције Народне банке Србије на девизном тржишту	28
III.3.8.	Кретање курса динара и евра према долару	28
III.3.9.	Кретање курсева одређених националних валута према евр	28
III.4.1.	Монетарни агрегати и потрошачке цене	29
III.4.2.	Кредитна активност и БДП	30
III.4.3.	Доприноси мг. расту кредита привреди	30
III.4.4.	Промена кредитних стандарда привреди и допринос фактора	30
III.4.5.	Доприноси мг. расту кредита становништву	31
III.4.6.	Промена кредитних стандарда становништву и утицај фактора	31
III.4.7.	Учешће <i>NPL</i> у укупним пласманима, бруто принцип	32

регистроване незапослености током 2022. Према подацима Националне службе за запошљавање, број незапослених у децембру износио је 427.152, што је за око 50 хиљада незапослених мање него у истом периоду 2021. године, а уједно и њен нови најнижи ниво откад постоје статистички упоредиви подаци. При томе, м.г. пад броја незапослених остварен је у свим групама занимања унутар производног и услужног сектора.

Резултати Анкете о радној снази, која прати и формални и неформални сегмент тржишта рада, показују да је тржиште рада остало очувано током 2022. Стопа укупне незапослености од 9,2% у Т4 2022. мања је за 0,6 п.п. него у истом периоду 2021, док је стопа запослености у истом периоду незнатно порасла (0,1 п.п.) и достигла ниво од 50,1%. Стопа партиципације у Т4 2022. (15–64 године) била је нижа за 0,1 п.п. у односу на Т4 2021. и налазила се на нивоу од 70,9%.

Графикон III.11.2. Просечне номиналне нето зараде по делатностима (у хиљ. RSD)

Извор: РЗС.

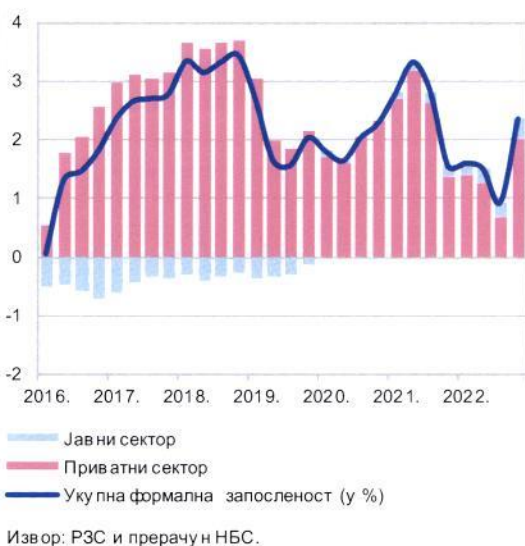
техничким делатностима (18,9%) и услугама смештаја и исхране (15,5%). У истом периоду, м.г. раст просечних зарада регистрован је и у осталим услугама у којима преовладава приватни сектор, као и у прерађивачкој индустрији, грађевинарству и пољопривреди. Више просечне зараде забележене су и делатностима које претежно припадају јавном сектору – државној управи, образовању и здравственој и социјалној заштити.

Као доминантан извор потрошачке тражње, **укупна номинална нето маса зарада** порасла је у 2022. за 15,9%, захваљујући расту номиналних зарада у свим делатностима, као и повећању формалне запослености.

Према нашој процени, **продуктивност укупне економије** успорила је раст са 4,9% у 2021. на 0,7% у 2022, највише услед успоравања економске активности у П2. И поред тога остварени раст продуктивности био је већи од раста бруто реалних зарада, што је довело до пада јединичних трошкова рада у 2022. за 2,1%.

Према подацима РЗС-а, добијеним из базе Централног регистра обавезног социјалног осигурања и Статистичког пословног регистра, **укупан број формално запослених** у 2022. повећан је за око 36 хиљада лица у просеку (1,6%) услед раста запошљавања код правних лица (за око 40 хиљада лица) и предузетника (за око хиљаду лица), док је у исто време смањен број индивидуалних пољопривредника (за око 4 хиљаде лица). При томе, оствареном повећању формалне запослености у највећој мери допринело је запошљавање у приватном сектору, које је на крају 2022. бројало око 1,74 млн запослених, али је услед флексибилније контроле

Графикон III.11.3. Структура м.г. раста укупне формалне запослености (у п.п., просек тромесечја)

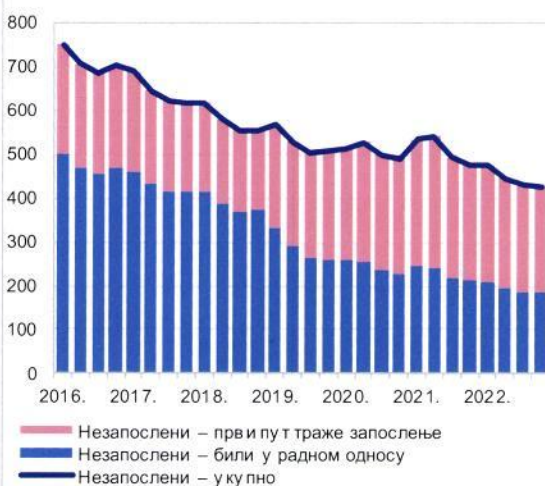
Извор: РЗС и прерачуни НБС.

запошљавања код корисника јавних средстава порасла формална запосленост и у јавном сектору, која је достигла ниво од око 610 хиљада лица у децембру.

Највећи број новозапослених у децембру забележен је у ИКТ сектору (око 17 хиљада лица), стручним, научним иновационим и техничким услугама (око 11 хиљада лица) и трговини на велико и мало (око 8 хиљада лица). У истом периоду, број запослених је приметно порастао и у осталим услугама, прерађивачкој индустрији и грађевинарству, док је једини м.г. пад формалне запослености у децембру забележен у пољопривреди.

Након незнатног раста почетком године, **настављен је вишегодишњи тренд смањења**

Графикон III.11.4. Кретање регистроване незапослености (у хиљ. лица, крај тромесечја)

Извор: НСЗ.

Графикон III.10.3. Показатељи грађевинске активности

(тримесечни просеци дсз., 2019 = 100)

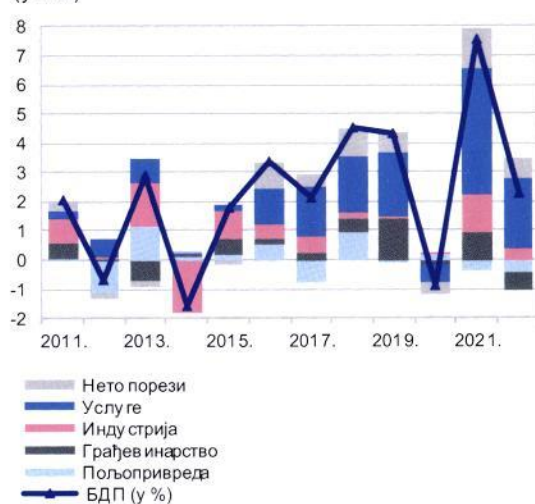
Извор: РЗС и прерачун НБС.

епидемијским мерама током пандемије, у 2022. години бележе двоцифрен раст активности.

Изузетно неповољни метеоролошки услови током лета условили су мањи принос јесењих култура, тако да је **пољопривредна производња**, након пада у 2021. од 5,7%, у 2022. години додатно смањена за 8,3%, уз негативан допринос БДП-у од 0,5 п.п.

Нето порези су позитивно допринели расту БДП-а са 0,7 п.п., што се у највећој мери дугује увођењу новог система фискализације и ефикаснијој наплати пореза, а у мањој мери и нешто нижим субвенцијама него претходне године.

Графикон III.10.4. Доприноси годишњој стопи раста БДП-а – производна страна (у п.п.)

Извор: РЗС и прерачун НБС.

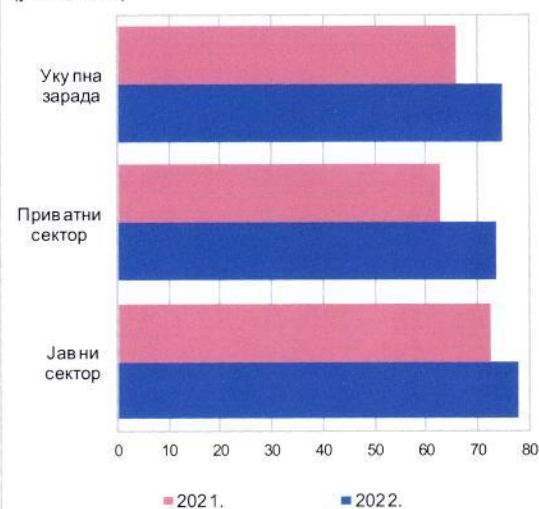
11. Зараде и запосленост

Тржиште рада је остало очувано током 2022. упркос успоравању економске активности и убрзању инфлације, о чему сведочи даље повећање запослености, као и смањење броја незапослених на нови најнижи ниво у децембру, уз истовремени двоцифрен м.г. раст зарада. Број формално запослених повећан је током године за око 79 хиљада лица, достигавши нови највиши ниво од 2,35 млн у децембру, док је број незапослених смањен за око 50 хиљада на 427.152 у децембру. Просечна номинална нето зарада достигла је у децембру 84.227 динара (718 евра), што је за 12,9% више него годину дана раније.

На нивоу целе 2022. просечна номинална нето зарада износила је 74.913 динара, чиме је остварила м.г. раст од 13,8%. Знатно бржи раст забележиле су зараде у **приватном сектору** (17,0%) него у **јавном сектору** (7,3%), што је допринело даљем смањењу јаза између плата у јавном и приватном сектору (који је у децембру први пут био испод 1). Минимална цена рада повећана је на 201,22 динара по сату почетком године, док је, први пут откад постоје методолошки упоредиви подаци, медијална нето зарада у новембру премашила 500 евра.

И током 2022. раст зарада је остао широко распрострањен, што потврђују **више зараде у свим привредним делатностима**, при чему је највиши раст забележен у ИКТ сектору (30,3%),¹⁷ стручним, научним, иновационим и

Графикон III.11.1. Просечна номинална нето зарада (у хиљ. RSD)

Извор: РЗС.

¹⁷ По искључењу зараде у ИКТ сектору из статистичког обухвата, м.г. стопа раста укупне номиналне нето зараде у 2022. износила би 11,5% (према прерачуноу Народне банке Србије).

високе реалне стопе раста извоза и увоза робе и услуга од 17,6% и 17,8%, респективно. При томе, због већег учешћа увоза у спољнотрговинској размени, допринос **нето извоза** расту БДП-а у 2022. био је негативан и износио је 2,1 п.п.

10. Економска активност

Након П1, када је остварена релативно висока стапа раста БДП-а од 4,0% мг. упркос избијању сукоба у Украјини и расту геополитичких тензија, последични раст неизвесности и смањење екстерне тражње успорили су привредни раст у П2 на 0,7% мг., тако да је на нивоу године раст БДП-а износио 2,3%. Као и претходних година, највећи допринос расту економске активности потекао је од услужних сектора, а у нешто мањој мери и од индустрије. С друге стране, смањена је грађевинска активност у односу на рекордну 2021. годину, док су неповољне временске прилике током летњих месеци условиле даљи пад пољопривредне активности и у 2022. години.

Неповољни изгледи глобалног раста, уз раст трошковних притисака, допринели су смањењу екстерне тражње, што се одразило на **прерађивачку индустрију** у П2, која је на нивоу године порасла за 0,9%. То потврђују и подаци о обиму производње у прерађивачкој индустрији, где је највећи пад исказан у извозно оријентисаним делатностима – производњи основних метала (-17,8%) и производњи производа од гуме и пластике (-4,7%). С друге стране, производња нафтних деривата, након завршеног ремонта производних капацитета у 2021, повећана је за 13,3%, док двоцифрени раст бележи и производња рачунара и електричних производа, као и производња машина и опреме.

Рударство, другу годину заредом, бележи раст од преко 20%, уз допринос расту БДП-а од 0,5 п.п., што се пре свега може довести у везу с проширењем производних капацитета. С друге стране, након проблема у електроенергетском сектору и смањења производње електричне енергије из хидроцентрала услед суше током летњих месеци, **производња електричне енергије** смањена је за 7,6%, уз негативан допринос БДП-у од -0,2 п.п.

Након 2021. године, када је остварена рекордна активност у грађевинарству захваљујући интензивној реализацији инфраструктурних пројеката и интензивном расту станоградње, у 2022. години **грађевинска активност** коригована је наниже за скоро 10%, уз негативан допринос БДП-у од -0,6 п.п. На пад активности указује број издатих грађевинских дозвола, који је смањен за 2,8%. Смањени су и капитални расходи државе за 3,4%, док је обим производње грађевинског материјала остао непромењен у односу на претходну годину. С друге стране, увоз грађевинског материјала изражен у еврима повећан је за 26,6%, што се делом може довести у везу и с растом увозних цена.

Највећи допринос расту економске активности у 2022. години потекао је од **услужних сектора** (2,4 п.п.), који су, збирно посматрано, остварили раст активности од 4,7%. То потврђује и кретање кључних показатеља, пре свега реалног промета у трговини на мало, који је повећан за 6,7% у 2022. години. И промет у туризму, мерен бројем долазака и ноћења туриста, повећан је за 51,8% и 35,6%, респективно, чему је погодновало потпуно укидање епидемијских мера. Поред туризма, и делатности културе, рекреације и забаве, које су такође биле највише погођене рестриктивним

Графикон III.10.1. Доприноси мг. стопи раста БДП-а – производна страна (у п.п.)

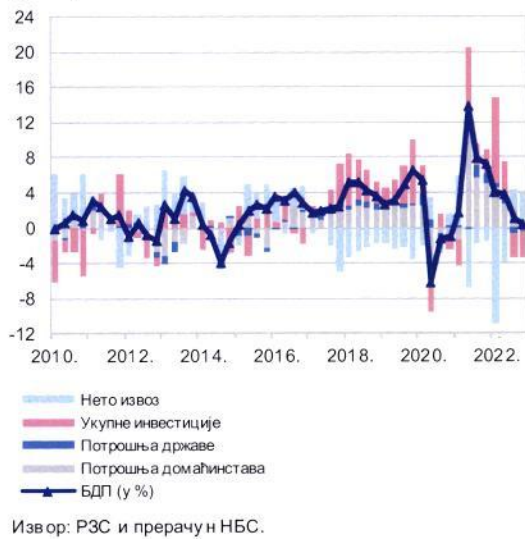
Извор: РЗС и прерачуни НБС.

Графикон III.10.2. Кретање показатеља економске активности (дсз. подаци, 2019 = 100)

Извор: РЗС и прерачуни НБС.

Графикон III.9.1. Доприноси м. стопи раста БДП-а – расходна страна (у п.п.)

и 27,7% м.г. респективно. Ипак, раст глобалних трошковних притисака, а делом и заостравање монетарне политике и раст каматних стопа на динарске и евроиндексиране кредите утицали су на смањење расположивог дохотка становништва током године, што се одразило на успоравање раста потрошње домаћинства са 5,2% м.г. у П1 на 2,3% м.г. у П2.

Примарни извор финансирања потрошње – маса зарада, као и претходних година, био је генератор раста потрошње. У 2022. години маса зарада је повећана за 15,9%, чему је у већој мери допринео раст зарада, а у нешто мањој мери и раст запослености. Поред тога, значајан стимуланс потрошњи потекао је и по основу раста дознака од око 40%, што се делом може довести у везу с већом мобилношћу радне снаге услед даљег ублажавања здравствених мера у Европи. И кредити намењени потрошњи допринели су расту потрошње, премда је раст стања ових кредита успорен на 4,6% м.г. у П2 (наспрам 6,9% м.г. у П1). Поред тога, у П1 су средства за потрошњу потицала и од једнократне исплате новчане помоћи пензионерима и становништву млађем од 30 година.

У условима светске кризе, **државна потрошња** је остала на нивоу из претходне године, тако да је укупна домаћа потрошња повећана за 3%, уз допринос расту БДП-а од 2,5 п.п.

Инвестиције приватног сектора у фиксне фондове порасле су за 0,6%. И даље повољна инвестициона клима у Србији огледа се пре свега у рекордном приливу СДИ од 4,4 млрд евра, што у односу на претходну годину представља раст од 13,6%. На раст инвестиционе активности указује и раст обима производње машина и

Графикон III.9.2. Извоз и увоз робе и услуга (у сталним ценама претходне године, реф. 2010)

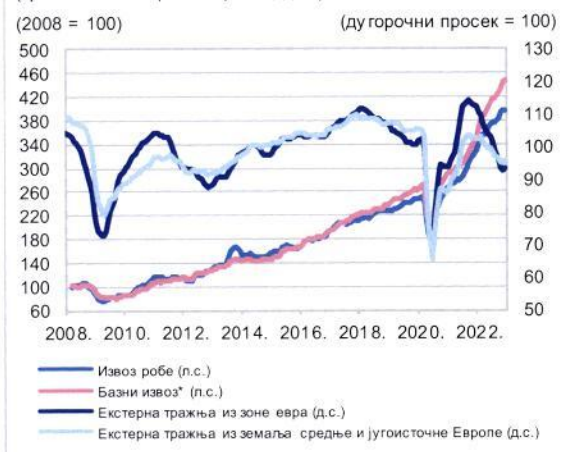

опреме од 11,3%, као и раст увоза капиталних производа од 15,7%. Инвестиције државе су, након раста у П1 од 5,4% м.г., смањене, тако да је на нивоу године пад државних инвестиција износио 3,4%, што се пре свега може довести у везу с преусмеравањем средстава ка набавци енергената. Ако се то има у виду, укупне инвестиције у фиксне фондове током 2022. године смањене су за 0,6%, што је незнатно утицало на кретање БДП-а (-0,1 п.п.).

Позитиван допринос расту економске активности потекао је од **залиха**, што се може довести у везу са смањењем екстерне тражње, као и с ванредним растом залиха енергената у П2.

Спољнотрговинска размена са иностранством интензивиранија је током 2022, о чему сведоче

Графикон III.9.3. Кретање показатеља екстерне тражње за извозом Србије (тримесечни покретни просек, д.с.)

* Бази извоз се добија након што се од укупног извоза искључи извоз пољопривредних производа, основних метала, моторних возила, деривата нафте и електричне енергије.

као и у случају пореза на добит, уплаћивао годишњи порез на доходак остварен у 2021. години.

Расходи су у 2022. били реално нижи него у 2021. за 0,9%, док су номинално били виши за 325,7 млрд динара (11%). Највеће повећање расхода у 2022. години у односу на претходну, номинално посматрано, забележено је код расхода за набавку финансијске имовине (5,2 п.п.), на шта су утицала плаћања за интервентну набавку енергената и превазилажење енергетске кризе. Поред тога, повећани су расходи за социјалну заштиту (2,7 п.п.), од чега се на пензије односи 1 п.п., као и расходи за запослене (1,8 п.п.), али је њихово учешће у БДП-у задржано испод 10%. Издаци за набавку робе и услуга допринели су расту укупних расхода са 1,7 п.п. Када је реч о капиталним расходима, у 2022. њихово извршење је било на нивоу од око 98% у односу на план из *Ревидиране фискалне стратегије за 2023. годину са пројекцијама за 2024. и 2025. годину* (519,3 млрд динара) и били су номинално виши за 41,6 млрд динара. С друге стране, пад је забележен код субвенција (-1,5 п.п.) и код осталих текућих расхода (-0,5 п.п.), упркос исплати новчане помоћи младима.

Јавни дуг централне државе на крају 2022. износио је 33,3 млрд евра, а његово учешће у пројектованом БДП-у било је на нивоу од 55,1%. Ако се упореди са стањем на крају 2021, учешће јавног дуга у БДП-у на крају 2022. ниже је за 1,4 п.п., што је у целости резултат вишег номиналног БДП-а за 2022. (допринос -7,3 п.п.). С друге стране, повећање дуга у оригиналним валутама и курсне разлике услед јачања долара према еврџ деловали су у супротном смеру (оригиналне валуте – допринос 5,4 п.п., курсне разлике – допринос 0,5 п.п.). У односу на крај 2021, смањено је учешће динарског дуга (-3,3 п.п.) и дуга у еврима (-1,9 п.п.), док је повећано учешће дуга у доларима (3,5 п.п.) и дуга у осталим валутама (1,7 п.п.).

Према проценама Министарства финансија, датим у *Ревидираној фискалној стратегији за 2023. годину са пројекцијама за 2024. и 2025. годину*, учешће издвајања државе за капиталне инвестиције у БДП-у пројектује се на око 6–7% годишње, док учешће плата и пензија, и с планираним повећањима у 2023. години, не би требало да пређе 10%, што је у складу и с новим фискалним правилима. Све то заједно треба да допринесе одржавању животног стандарда становништва и расту средстава за нове инвестиције, али и да осигура да се јавни дуг нађе на опадајућој путањи. Учешће дефицита опште државе у БДП-у пројектује се на 3,3% 2023. године, у условима и даље очекиваних

високих издатака за енергенте, а затим се очекује његово смањење на око 1,4% у 2025, што ће обезбедити да јавни дуг на крају 2025. износи око 54% БДП-а. Доследна примена нових фискалних правила требало би да обезбеди одрживост јавних финансија на дуги рок и спречи веће инфлаторне притиске са стране тражње, што би се позитивно одразило и на кредитни рејтинг и премију ризика земље. Важно је истаћи да је у јануару ове године на међународном финансијском тржишту РС емитовала две еврообвезнице – једну рочности од пет година у вредности од 750 млн долара, по купонској стопи од 6,25%, и другу рочности од десет година у вредности од 1 млрд долара, по купонској стопи од 6,5%, чиме су заједно са средствима од ММФ-а и кредитом Уједињених Арапских Емирата у великој мери обезбеђена средства за финансирање државе у овој години. Када се узму у обзир околности на међународном финансијском тржишту, које и даље карактеришу високе каматне стопе и значајан степен неизвесности, такви услови финансирања могу се сматрати повољним, нарочито ако се упореде са земљама које већ имају инвестициони рејтинг.

9. Агрегатна тражња

Изазови у међународном окружењу, уз избијање сукоба у Украјини и ескалацију геополитичких тензија, условили су нешто нижи раст економске активности, који је, према подацима РЗС-а, у 2022. години износио 2,3%. Раст неизвесности уз растућу инфлацију, а пре свега знатан раст цена енергената и последично заоштравање монетарних политика на глобалном нивоу, негативно су се одразили на екстерну тражњу, тако да је раст економске активности био заснован на домаћој тражњи, која је у 2022. години повећана за 3,9%. Глобално повећана аверзија према ризику за последицу је имала непромењен ниво инвестиција у фиксне фондове, тако да је раст домаће тражње пре свега био базиран на расту потрошње, а у мањој мери и на расту залиха, што се може довести у везу и са енергетском кризом, која је једна од последица сукоба у Украјини, и формирањем стратешких залиха енергената.

Потрошња домаћинства је у 2022. години повећана за 3,7%, што потврђује и раст реалног промета у трговини на мало од 6,7% мг. Поред тога, и потпуно укидање епидемијских мера које су биле на снази од избијања пандемије погодовало је расту активности у услужним секторима, о чему сведочи раст реалног промета у угоститељству од 40,1% мг. и раст броја долазака и ноћења домаћих туриста од 31,6% мг.

Графикон III.7.3. Очекивана инфлација за две године унапред* (мг. стопе, у %)

на нивоу од 5,0%, на ком су остала до краја године. **Средњорочна очекивања сектора привреде** кретала су се у интервалу од 3,5% у марту до 7,0%, колико су износила у новембру. На крају године, као и на почетку, износила су 5,0%. **Очекивања сектора становништва** већим делом износила су 10,0%, а након пораста у септембру на 12% и октобру на 15%, до краја године су остала на истом нивоу.

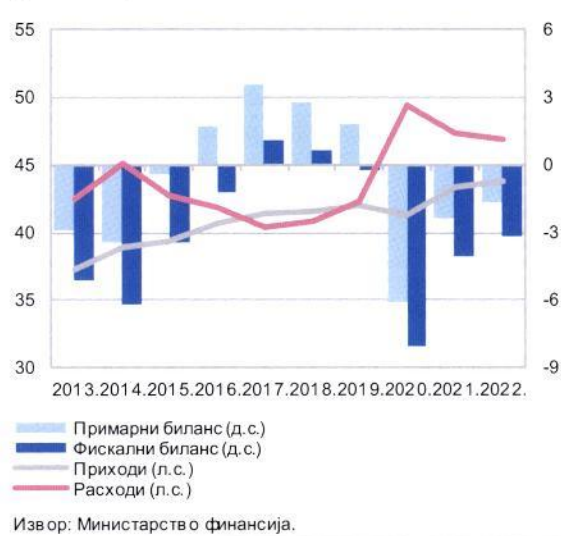
Инфлациона очекивања финансијског сектора за три године унапред наставила су да се крећу у границама циља, у распону 3,0–4,0%. Инфлациона очекивања **привреде** за три године унапред изашла су из оквира граница циља у новембру, када су порасла на 5,0%. Очекивања **становништва** за три године унапред уобичајено су виша и највећи део године износила су 10,0%.

8. Фискална кретања

У 2022. години, на нивоу опште државе забележен је дефицит од 221,2 млрд динара (3,2% БДП-а). Истовремено, примарни биланс је био у дефициту од 114,2 млрд динара (1,7% БДП-а). Остварен дефицит у 2022. за 50 млрд динара нижи је у односу на план дефинисан *Ревидираном фискалном стратегијом за 2023. са пројекцијама за 2024. и 2025. годину* из новембра услед већих прихода од планираних, с једне стране, и нижег извршења расхода у односу на план, с друге стране.

Јавни приходи су у 2022. порасли за 13,4% (363,9 млрд динара), односно реално за 1,3%, при чему је номинални раст остварен код свих категорија пореских прихода, а већина пореских прихода забележила је и реални раст. Највећи

Графикон III.8.1. Фискални и примарни резултат буџета опште државе (у % БДП-а)

раст међу пореским приходима, номинално посматрано, бележе приходи од ПДВ-а (допринос 4,4 п.п.), што је делом резултат раста цена, делом реалног раста БДП-а, а допринос расту наплате ПДВ-а вероватно потиче и од електронске фискализације, која је постала обавезна од 1. маја 2022. године. Доприноси за социјално осигурање виши су за 90 млрд динара и доприносе расту укупних прихода са 3,3 п.п. Повећани су и приходи од пореза на добит (1,8 п.п.), будући да су порески обвезници у 2022. уплаћивали порез на добит остварену у 2021, на шта је утицала и ниска база из претходне године, када се уплаћивао порез на остварену добит у 2020, у којој је дошло до пада економске активности услед пандемије вируса корона. Порасли су и приходи од пореза на доходак (1,7 п.п.), при чему треба имати у виду да се у 2022.

Графикон III.8.2. Јавни дуг*

Према подацима РЗС-а, раст цена станова у новоградњи у Србији додатно је убрзан у 2022, на 17,6% у просеку (након 7,4% у 2021). Просечна цена станова новоградње у Србији у просеку износила је 209.958 динара по квадратном метру. После Београда, у ком су оствариле м.г. раст од 19,2% и достигле ниво од 304.030 динара по квадратном метру, највише цене новоградње у 2022. забележили су: Чајетина/Златибор (196.202 динара по квадратном метру), Нови Сад (180.699 динара по квадратном метру) и Врњачка Бања (149.945 динара по квадратном метру).

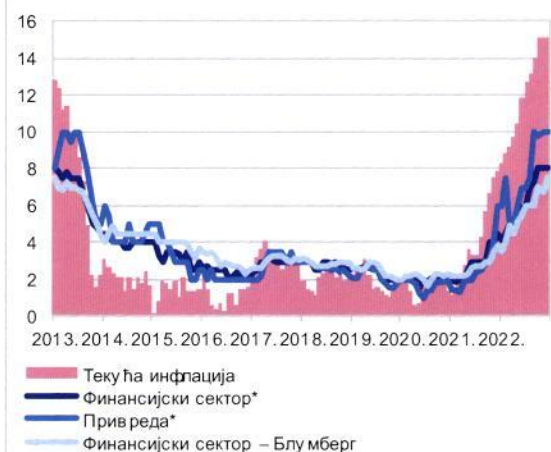
Укупан број издатих грађевинских дозвола смањен је први пут од 2014, за 2,8% ниже него у претходној години. Пад је вођен мањим бројем издатих дозвола за зграде (-5,4%), као и за стамбене зграде (-4,4%).

7. Инфлациона очекивања

Инфлациона очекивања финансијског сектора и привреде за годину дана унапред расла су током 2022, али у мањој мери у поређењу с текућом инфлацијом, док су средњорочна инфлациона очекивања финансијског сектора за три године унапред остала у границама циља.

Према резултатима анкете агенције Ипсос, краткорочна инфлациона очекивања финансијског сектора у марту, први пут од октобра 2013, нашла су се изван граница циља Народне банке Србије. Након избијања конфликта у Украјини и додатног раста трошковних притисака уследио је и раст ових очекивања, све до октобра, откад су остала стабилна до краја године на нивоу од 8,0%.

Графикон III.7.1. Текућа инфлација и инфлациона очекивања 12 месеци унапред* (м.г. стопе, у %)

Извор: Галуп, Ипсос/Нинамедија, Блумберг и НБС.

* Агенције Ипсос и Галуп до децембра 2014, агенција Нинамедија од децембра 2014, а агенција Ипсос од јануара 2018.

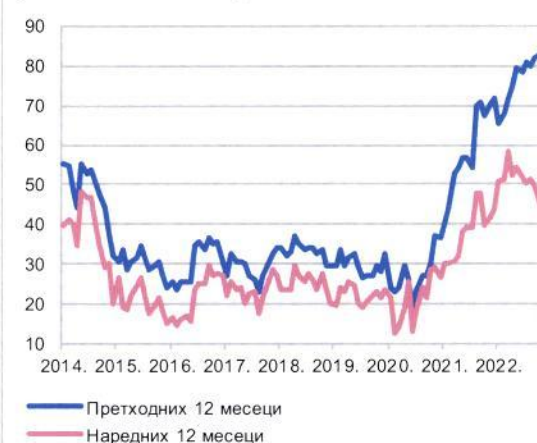
Сличну динамику кретања инфлационих очекивања финансијског сектора показали су и резултати агенције Блумберг – са 3,5% у јануару повећана су на 7,5% у децембру.

Инфлациона очекивања сектора привреде за годину дана унапред такође су се кретала изнад граница циља Народне банке Србије. Након пораста у фебруару са 6,0% на 7,5%, у марту и априлу су пала на 5,0%, а до септембра опет су наставила да расту. Септембарски ниво од 10,0% задржао се до краја године. Упркос геополитичким тензијама, половина испитаника се изјашњавала да не очекује промењене пословне услове за период од наредних 12 месеци. Међутим, повећани трошковни притисци утицали су на раст очекивања у погледу повећања цена, па се до краја године око трећине привредника изјашњавало да очекују раст цена инпута и цена готових производа и услуга и у наредна три и у наредних 12 месеци.

Уобичајено виша од очекивања осталих сектора, инфлациона очекивања становништва кретала су се у распону од 10,0% до 20,0%, а њихов већи раст је највероватније определио раст цена хране и енергената. Ипак, према резултатима квалитативне анкете, индекс очекиване инфлације бележио је ниже вредности од индекса перципиране инфлације, што указује на то да становништво ипак очекује да инфлација у наредних 12 месеци буде нижа од инфлације у претходној години дана.

Инфлациона очекивања финансијског сектора за две године унапред наставила су да се крећу у границама циља Народне банке Србије све до Т4. У октобру су се први пут откад се прате (март 2014) нашла изван ових граница,

Графикон III.7.2. Перципирана и очекивана инфлација становништва* (у индексним поенима)

Извор: Ипсос/Нинамедија и НБС.

* Агенција Ипсос до децембра 2014, агенција Нинамедија од децембра 2014, агенција Ипсос од јануара 2018.

штедњу нерезидената) достигла је 96,3 млрд динара, што је за 7,9 млрд динара мање него крајем претходне године.

Динамичном расту динарске штедне у протеклим месецима, као и у претходним годинама, доприноси њена већа исплативост у поређењу с девизном штедњом. Према анализама које Народна банка Србије редовно спроводи и објављује, захваљујући релативној стабилности курса динара према еврџу, вишим каматним стопама на динарску штедњу у односу на девизну штедњу, као и повољнијем пореском третману камате на динарску штедњу (с обзиром на то да се камата на динарску штедњу не опорезује), штедња у домаћој валути била је исплативија од штедне у еврџама без обзира на период орочења, односно и у кратком и у дугом року, а што је дужи период орочења, та разлика је већа у корист домаће валуте.

Расту динарске штедне доприноси и повећање каматних стопа, делом због поштравања монетарне политике Народне банке Србије повећањем референтне каматне стопе у условима инфлаторних притисака, а делом и као резултат промотивних понуда и активности банака у периоду уочи и након Светског дана штедне, које су поједине банке задржале и у наредним месецима.

6. Тржиште непокретности

Према подацима Републичког геодетског завода, у 2022. број купопродаја, са укупно 140.561 реализоване трансакције, повећан је за 1,8% у односу на 2021. Највише се прометовало становима, који су чинили 28% укупног броја регистрованих купопродаја (на истом нивоу као

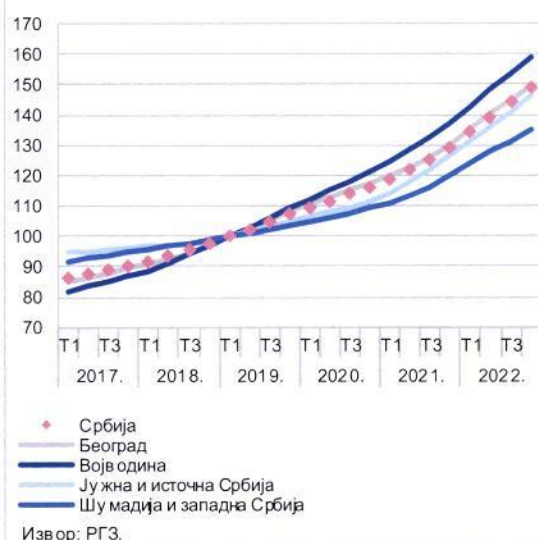
и претходне године), за којима следе грађевинско земљиште (18%), пољопривредно земљиште (14%) и куће (14%). Укупан обим новчаних средстава на тржишту непокретности био је за 22% виши него у 2021. и износио је 7,5 млрд евра, од чега је 55% средстава утрошено у промету станова.

Републички геодетски завод од Т3 2022. године објављује индекс цена станова за РС. Индекс цена некретнина у Србији мери тржишне промене цена станова на територији Србије у одређеном тромесечју у односу на утврђени референтни (базни) период – Т1 2019. године. Индекс се заснива на подацима о купопродаји станова, који указују на континуирани раст цена станова. За РС у Т4 2022. износио је 148,79.

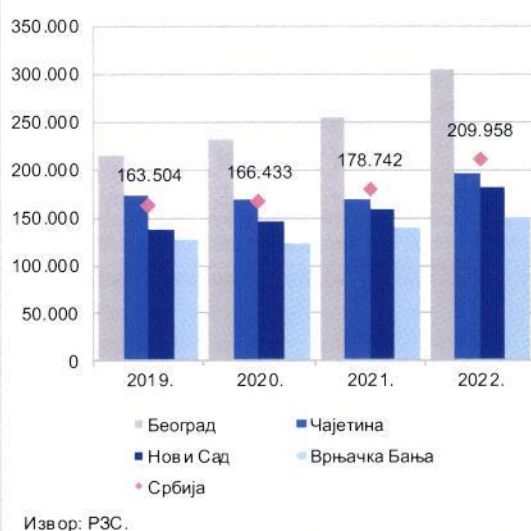
Просечна цена станова новоградње у Србији у 2022, према подацима Републичког геодетског завода, износила је 1.688 евра по квадратном метру и била је виша за 16% у односу на 2021. годину (1.450 евра по квадратном метру), док је просечна цена станова староградње порасла за 20%, на 1.325 евра по квадратном метру (са 1.104 евра по квадратном метру). Просечна површина прометованог стана у новоградњи износила је 59 квадратних метара. У староградњи, она је била 53 квадратна метра.

На целокупном тржишту непокретности, 11% укупно регистрованих уговора финансирани су из кредитних средстава, док је код преосталих 89% као начин плаћања коришћена готовина. Из кредитних средстава највише се финансирала куповина станова, 26% (што је мањи удео него у 2021. години, када је 34% финансирано на овај начин). Готовином је, као и ранијих година, највише плаћано земљиште.

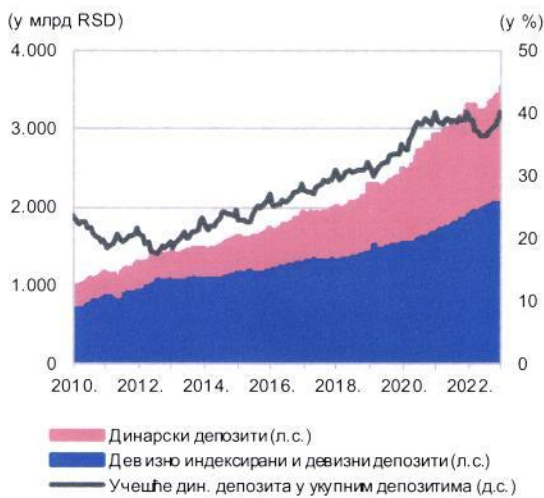
Графикон III.6.1. Индекси цена станова у Републици Србији, по регионима (Т1 2019 = 100)

Графикон III.6.2. Цене станова новоградње у Републици Србији у 2022. (у RSD/m²)

Графикон III.5.3. Учешће динарских депозита у укупним депозитима привреде и становништва

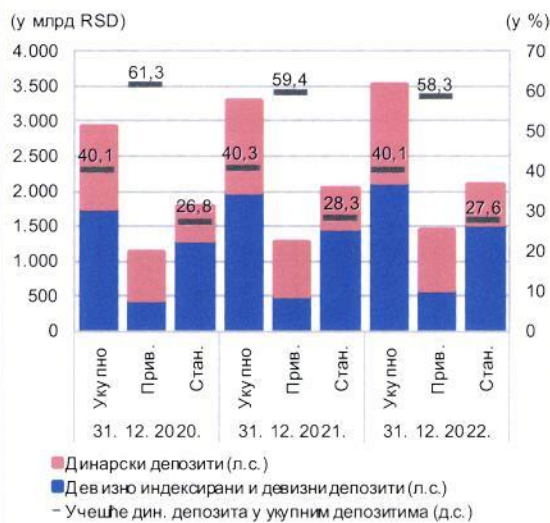
Извор: НБС.

Ради подстицања међубанкарске своп трговине девизама и развоја инструмената за управљање ликвидношћу и заштиту од девизног ризика, Народна банка Србије је наставила да развија основне инструменте заштите од девизног ризика. Почетком 2022. године Народна банка Србије је увела могућност банкама да закључују билатералне трансакције своп куповине и своп продаје девиза (евра) с Народном банком Србије.

Степен динаризације, мерен учешћем динарских пласмана у укупним пласманима банака привреди и становништву, након достизања рекордно високог нивоа средином 2021. (38,6%), до краја 2022. постепено је смањиван. Овај показатељ је смањен за 3,2 п.п. у 2022. и крајем године је износио 35,1%.

Смањење динаризације пласмана у 2022. години израженије је код привреде (за 4,6 п.п., на 19,4%), што се доводи у везу са отплатом кредита који су претходно одобравани у оквиру гарантних шема РС (прва и друга) као подршка економији у условима пандемије вируса корона. Степен динаризације пласмана становништву у 2022. години наставио је да се смањује под утицајем раста стамбеног кредитирања, које се доминантно реализује уз примену валутне индексације. Расту стамбених кредита доприносили су и даље релативно повољни услови задуживања, али и раније усвојене мере које имају за циљ лакши приступ стамбеном кредитирању. Динарски пласмани становништву такође су повећани, али у мањој мери од девизно индексираних пласмана. Учешће динарских пласмана у укупним пласманима становништву због тога је смањено у 2022. (за 1,5 п.п.) и крајем године је износило 53,1%.

Графикон III.5.4. Секторска структура депозита банака

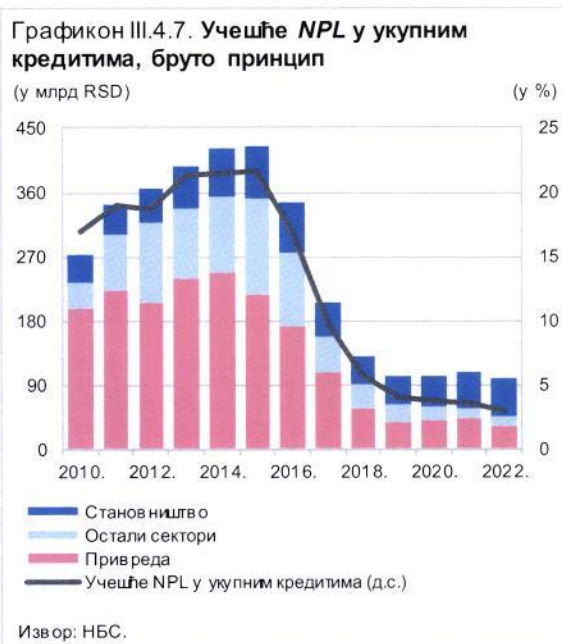
Извор: НБС.

Степен динаризације депозита привреде и становништва током 2022. године кретао се на нешто нижим нивоима од рекордно високог нивоа, који је забележен у децембру 2021. (40,3%), и крајем 2022. године износио је 40,1%. При томе, степен динаризације смањен је и код становништва и код привреде.

Степен динаризације депозита привреде, након достизања рекордно високог нивоа крајем 2020. године (61,3%), бележи смањење другу годину заредом. Тако је у 2022. овај показатељ смањен за 1,2 п.п. и крајем године је износио 58,3%.

У 2022. смањен је и степен динаризације депозита становништва (за 0,7 п.п.), при чему се смањење везује за Т1 (за 3,2 п.п.), када је дошло до привременог пада динарских депозита становништва у условима повећане неизвесности непосредно након избијања кризе у Украјини. У наставку године ти депозити су остварили раст, што се одразило на повећање степена њихове динаризације, за 2,5 п.п., на 27,6%, колико је овај показатељ износио крајем године.

Наведеном кретању умногоме је допринела и динамика динарске штедње. Услед глобалне неизвесности због избијања кризе у Украјини, динарска штедња је у току месец и по дана (од средине фебруара до краја марта) привремено смањена, да би од јуна 2022. до краја године бележила континуиран раст, који је за њу био карактеристичан дужи низ година. Раст је био посебно динамичан у новембру и децембру (3,4 млрд динара и 4,3 млрд динара, респективно) – када је забележен њен највећи месечни раст од новембра 2013. и други највећи раст од септембра 2008, откад се прате подаци. Крајем 2022. године динарска штедња (укључујући и

Бруто *NPL* показатељ смањен је током 2022. године за 0,6 п.п. и у децембру је износио 3,01%, што је најнижи забележени ниво овог показатеља. Посматрано по секторима, у 2022. години учешће *NPL* код привреде смањено је за 0,8 п.п., на 2,1%,¹⁴ док је код становништва смањено за 0,1 п.п., на 4,0%.¹⁵ Покривеност *NPL* и даље је на високом нивоу – исправка вредности укупних кредита у децембру износила је 102,5% *NPL*, док је исправка вредности *NPL* била на нивоу од 58,1% *NPL*. Показатељ адекватности капитала¹⁶ крајем Т4 2022. износио је 20,2%, што указује на високу капитализованост и отпорност банкарског сектора (регулаторни минимум 8,0%).

5. Показатељи степена динаризације

У 2022. години Народна банка Србије наставила је да спроводи активности које имају за циљ веће коришћење динара у финансијском систему Србије.

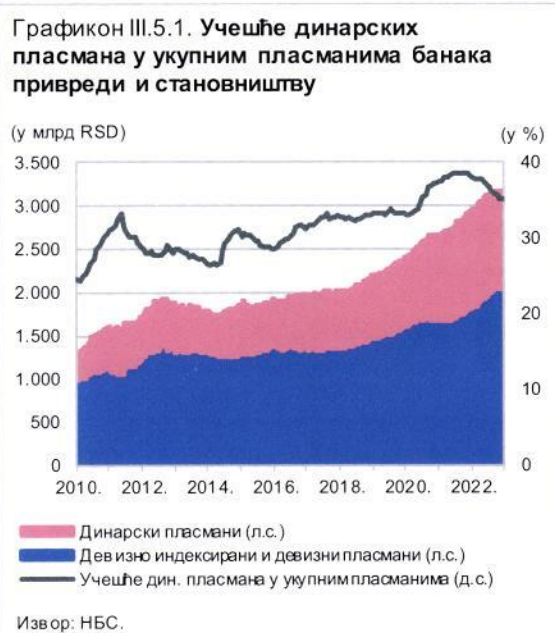
Мере монетарне политике које спроводи Народна банка Србије доприносе очувању макроекономске стабилности, релативне стабилности курса динара према евр, као и стабилности финансијског система, што представља главни предуслов за јачање поверења у динар.

Политиком обавезне резерве у 2022. настављено је стимулисање банака да у већој мери користе

¹⁴ Обухвата привредна друштва и јавна предузећа. Ако се посматрају само привредна друштва, учешће *NPL* у укупним кредитима у децембру износило је 2,3%, што је за 0,7 п.п. ниже него у децембру 2021.

¹⁵ Ако се укључе предузетници и приватна домаћинства, учешће је такође смањено, за 0,2 п.п., 3,9%.

¹⁶ Регулаторни оквир стандарда Базел III примењује се од 30. јуна 2017.

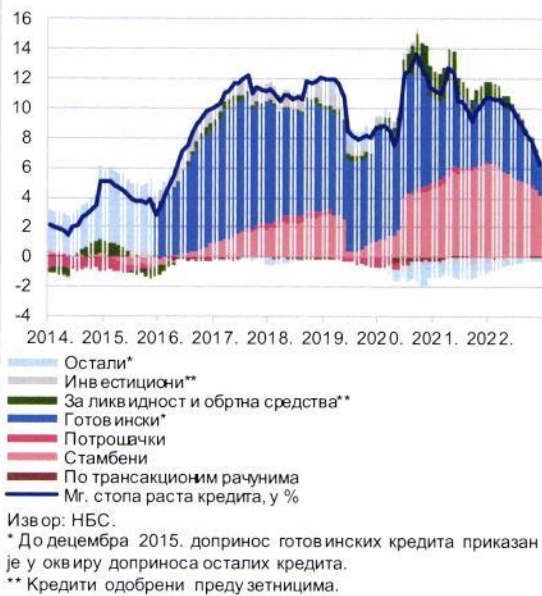
динарске изворе финансирања. Стопе обавезне резерве на динарске изворе и даље су знатно ниже од девизних. Када је реч о политици ремунарације обавезне резерве, Народна банка Србије и даље не плаћа банкама камату на издвојену девизну обавезну резерву, за разлику од динарске.

Поред наведеног, динарске државне ХоВ и динарске обвезнице предузећа с прихватљивим бонитетом, за разлику од девизних ХоВ, укључене су у листу прихватљивог колатерала у монетарним операцијама Народне банке Србије, што у дугом року доприноси развоју тржишта капитала кроз подстицај банкама да у својим портфељима држе динарске ХоВ.

Графикон III.4.5. Доприноси м. расту кредита становништву

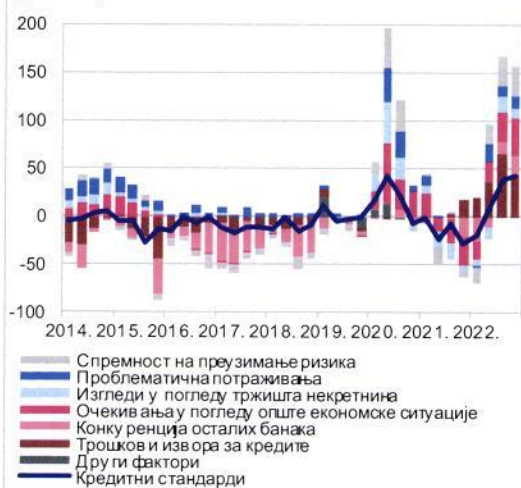
(у п.п., искључен ефекат промене девизног курса)

предузећа, стање кредита одобрених микропредузећима, малим и средњим предузећима смањено је током 2022. за 25,7 млрд динара, док је њихово учешће у укупним кредитима привреди крајем године износило 60,6%.

Обим новоодобрених кредита привреди у 2022. (1.192,8 млрд динара) већи је за 5,0% у односу на претходну годину. Предузећа су у 2022. години највише користила кредите за ликвидност и обртна средства, на које се односило 57,6% нових кредита привреди, чије одобравање је подржано и условима финансирања у оквиру гарантних шема. Следе их инвестициони кредити са учешћем од 24,7%, док се на некатегорисане кредите односило 15,8% нових кредита

Графикон III.4.6. Промена кредитних стандарда становништву и утицај фактора (у нето %)

привреди. Микропредузећа, мала и средња предузећа била су корисници половине нових одобрених кредита привреди у 2022. години.

Резултати анкете Народне банке Србије о кредитној активности банака¹³ показују да су банке током 2022. године поштравале стандарде по којима су одобравале кредите привреди. На поштравање кредитних стандарда првенствено су утицали повећани трошкови извора финансирања (што је у складу са ефектима заштравања монетарних услова Народне банке Србије и ЕЦБ-а), а затим и неизвесност у погледу опште економске ситуације, што се одразило и на смањену спремност за преузимање ризика. Банке су оцениле да је тражња привреде за кредитима стабилно расла у 2022. Потреба за финансирањем обртних средстава била је доминантан фактор раста тражње привреде за кредитима, док су капиталне инвестиције позитивно доприносиле расту током П1 и Т3 2022. године.

Кредити становништву, без ефекта промене девизног курса, повећани су током 2022. за 85,4 млрд динара, или за 6,3%, вођени растом стамбених и готовинских кредита. Стамбени кредити су током 2022. године повећани за 55,8 млрд динара, што је допринело расту њиховог учешћа у укупним кредитима становништву (за 1,6 п.п. на нивоу године) на 40,3% у децембру. Раст готовинских кредита у 2022. години износио је 28,6 млрд динара, а њихово учешће у укупним кредитима становништву у децембру износило је 43,7% (44,3% крајем 2021).

Обим новоодобрених кредита становништву у 2022. (542,2 млрд динара) био је за 2,1% мањи у односу на претходну годину. Најзаступљенија категорија били су готовински кредити (58,3%), а следе их стамбени кредити (23,5%).

Резултати анкете о кредитној активности банака показују да су банке од Т2 почеле с поштравањем стандарда по којима су одобравале кредите становништву, чему су, као и код привреде, највише допринели повећани трошкови извора финансирања, неизвесност у погледу економске ситуације и смањена спремност за преузимање ризика. Након раста тражње током П1, банке су оцениле да је становништво током П2 смањило тражњу за кредитима, у условима раста цена некретнина и каматних стопа на кредите, што у одређеној мери смањује могућност узимања кредита.

¹³ Поменути анкету Народна банка Србије спроводи тромесечно, од почетка 2014. године. Учешће у анкети је добровољно, а одзив је готово 100%.

ниво од 12,8 млрд евра, колико је износила крајем децембра.¹¹

Кредити банака

Домаћа кредитна активност, посматрано на мг. нивоу, од јуна је постепено успоравала раст под утицајем високе базе из претходне године, доспећа кредита из гарантне шеме, као и заштравања монетарне политике ЕЦБ-а и Народне банке Србије. **Укупни домаћи кредити** немонетарном сектору, по искључењу ефекта промене девизног курса,¹² у децембру су били виши за 7,3% мг. Највећи допринос мг. расту укупних домаћих кредита наставили су да пружају **кредити привреди** (3,7 п.п. у децембру), који су већи за 7,1%, а следе их **кредити становништву**, с доприносом од 2,9 п.п., односно с мг. стопом раста од 6,3%. Структура кредита је остала повољна са становишта доприноса одрживом расту економске активности, вођена растом кредита за обртна средства и инвестиције код привреде, односно стамбених кредита код становништва.

Депозити домаћег немонетарног сектора наставили су да буду доминантан извор за финансирање кредитне активности у 2022, а позитиван допринос потицао је и од смањења нето потраживања банака од иностранства и смањења нето потраживања банака од државе, као и повећања капитала банка. У супротном смеру деловало је повећање резерви банака код Народне банке Србије.

Графикон III.4.2. **Кредитна активност и БДП** (мг. стопе, у %)

Извор: НБС и РЗС.

* Искључен ефекат промене девизног курса.

¹¹ Укључујући средства нерезидената, на 13,7 млрд евра.

¹² Обрачунато по курсу динара према евра, швајцарском франку и долару на дан 31. октобра 2022.

Графикон III.4.3. **Доприноси мг. расту кредита привреди**

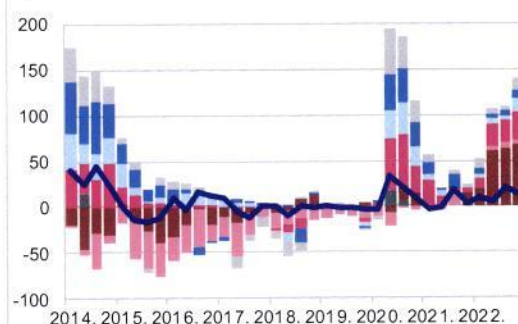
(у п.п., искључен ефекат промене девизног курса)

Извор: НБС.

Кредити привреди, без ефекта промене девизног курса, повећани су у 2022. за 106,5 млрд динара, односно за 7,1%. Посматрано по наменама, највише су повећани кредити за ликвидност и обртна средства (65,2 млрд динара), чије је учешће у укупним кредитима привреди крајем године износило 47,3%. Следе их инвестициони кредити, који су у 2022. повећани за 25,7 млрд динара, са уделом у укупним кредитима привреди од 40,5% у децембру. Некатегорисани кредити повећани су за 9,2 млрд динара, док је стање осталих врста кредита привреде релативно мање повећано у односу на крај 2021. Повећано је кредитирање предузећа из већина делатности, а највише предузећа из области снабдевања електричном енергијом, прерађивачке индустрије и пословања некретнинама. Посматрано по величини

Графикон III.4.4. **Промена кредитних стандарда привреди и допринос фактора** (у нето %)

Извор: НБС.

Напомена: Раст вродности у казу је на поштравање, а пад на у блавање кредитних стандарда.

Валуте земаља региона које су у режиму циљања инфлације забележиле су дивергентна кретања према еврџу током 2022. Посматрано на нивоу године, у 2022. ојачала је једино чешка круна (3,1%), вредност румунског леја није промењена, док су ослабили пољски злот (1,9%), мађарска форинта (7,8%) и турска лира (26,2%).

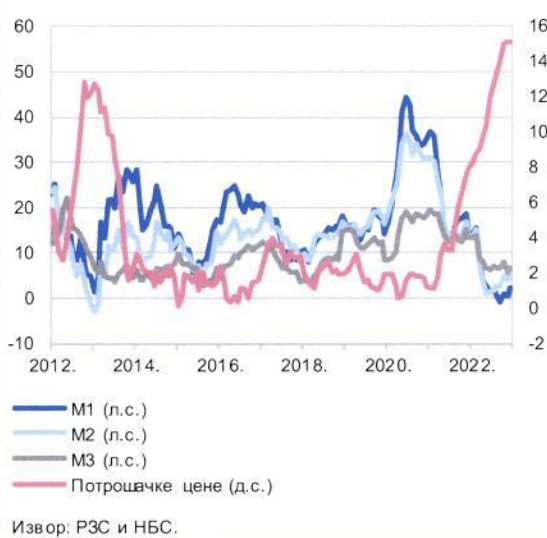
4. Новац и кредити

Монетарни агрегати М1, М2 и М3

Монетарни агрегати су у 2022. години успорили раст на м.г. нивоу, што је посебно било наглашено током П1 у условима повећане неизвесности изазване ескалацијом геополитичких тензија. Успоравање је заустављено у П2, чему је допринело повећање орочених динарских депозита привреде и становништва. У децембру су М1, М2 и М3 забележили м.г. стопе раста од 2,5%, 6,1% и 6,9%, респективно.

Посматрано по компонентама, **депозити по виђењу** повећани су током 2022. за 19,1 млрд динара, вођени растом депозита становништва и привредних друштава. Стање на трансакционим

Графикон III.4.1. Монетарни агрегати и потрошачке цене (м.г. стопе, у %)

рачунима грађана повећано је током године за 10,3 млрд динара, док су депозити привредних друштава порасли за 9,7 млрд динара.

Орочени динарски депозити повећани су за 73,9 млрд динара, готово у потпуности по основу раста депозита привреде (82,1 млрд динара), вођени растом депозита предузећа из прерађивачке индустрије, пословања некретнинама и саобраћаја. Динамичан раст динарске штедње из претходне четири године заустављен је на неколико месеци избијањем кризе у Украјини. Међутим, динарска штедња становништва од јуна континуирано расте, чиме се вратила на узлазни тренд и крајем децембра износила је 95,7 млрд динара.¹⁰ Такође, као резултат очуване финансијске стабилности и релативне стабилности курса динара према еврџу чак и у периодима изражене неизвесности, динарска штедња је током Т4 забележила најдинамичнији тромесечни раст у протеклих девет година (за 8,1 млрд динара). Расту динарске штедње доприноси и њена већа атрактивност као резултат заоштравања монетарне политике Народне банке Србије.

Девизни депозити су повећани у 2022. за 1,3 млрд евра, вођени растом девизних депозита привреде и становништва. Девизни депозити привреде повећани су за 720,2 млн евра, чему су допринели приливи по основу извоза, СДИ и задуживање предузећа у иностранству. Девизна штедња становништва током године повећана је за 513,8 млн евра, на до сада највиши забележени

Табела III.4.1. Монетарни преглед (у млрд RSD)

	2021.	2022.	Промене у 2022.
Нето потраживања од иностранства	1.744.477	1.853.449	108.972
Нето потраживања банака од иностранства	-202.387	-321.348	-118.961
Нето домаћа актива банкарског сектора	2.033.573	2.183.726	150.154
Нето домаћи кредити	3.335.144	3.414.420	79.276
Нето потраживања од државе	308.032	171.757	-136.275
Пласмани држави	871.782	830.183	-41.599
Депозити државе	-563.751	-658.427	-94.676
Потраживања од невладиних сектора	3.027.112	3.242.664	215.551
Становништво	1.374.798	1.458.057	83.259
Привреда	1.594.382	1.714.611	120.229
Др. финансијске корпорације	31.801	44.733	12.931
Локални ниво власти	25.605	24.815	-790
Непрофитне и др. организације	526	448	-78
Остала нето актива	-1.301.571	-1.230.694	70.878
Новчана маса М3	3.778.049	4.037.175	259.126
Новчана маса М2	1.767.998	1.876.546	108.548
Новчана маса М1	1.401.097	1.435.715	34.618
Готов новац у оптицају	295.311	310.873	15.563
Депозити по виђењу	1.105.786	1.124.841	19.055
Динарски штедни и орочени депозити	366.901	440.831	73.930
Девизни депозити	2.010.052	2.160.629	150.578

Извор: НБС.

¹⁰ Обухвата само средства резидената. Ако се укључе и средства нерезидената, динарска штедња на крају 2022. износила је 96,3 млрд динара.

Графикон III.3.7. Кретање курса динара и трансакције Народне банке Србије на девизном тржишту

Расту тражње за девизама током П1 највише су допринела домаћа предузећа, увозници енергената, делом и због повећања цене енергената на светском нивоу. Ескалација кризе у Украјини утицала је и на раст премије ризика европских земаља у успону, што се крајем фебруара одразило на већу тражњу нерезидената за девизама на домаћем тржишту, али се она током марта ипак знатно смањила. Поред тога, у условима повећане глобалне неизвесности, физичким лицима је у марту продат рекордан износ ефективног страног новца, али се већ од априла поново региструје нето куповина ефективног страног новца. Од маја се бележе високи износи куповине ефективног страног новца, који су наставили да се повећавају у наредним месецима, достижући рекордне вредности. Током целе године расту понуде

Графикон III.3.8. Кретање курса динара и евра према долару

девиза допринио је продужење позиције банака по основу послова с платним картицама, при чему је прилив по овом основу у летњим месецима премашио уобичајено високе износе из истог периода ранијих година. Са изузетком децембра, понуда девиза је допринио и раст валутно индексиране aktive банака,⁹ која је повећана захваљујући расту кредитне активности. Током П2 банке су продавале знатно мање износе девиза резидентима, при чему су предузећа била нето продавци девиза у септембру, октобру и децембру. Наиме, поред и даље високе тражње за девизама увозника енергената, понуда осталих предузећа превазилазила је њихову тражњу, у великој мери услед наставка раста извоза и прилива СДИ. Поред тога, током П2 смањена је и продаја девиза нерезидентима, при чему су у јулу и новембру нерезиденти били нето продавци девиза.

Ради одржавања релативне стабилности на девизном тржишту, Народна банка Србије је на МДТ-у у прва четири месеца 2022. интервенисала претежно продајом девиза, највише у марту. Од маја је интервенисала само на страни куповине (осим у јулу и децембру, када је интервенисала и продајом девиза) и већ од октобра у потпуности је надокнадила нето продају девиза из прва четири месеца. Посматрано на нивоу године, Народна банка Србије је у 2022. на МДТ-у нето купила 1,0 млрд евра.

Графикон III.3.9. Кретање курсева одређених националних валута према евра*

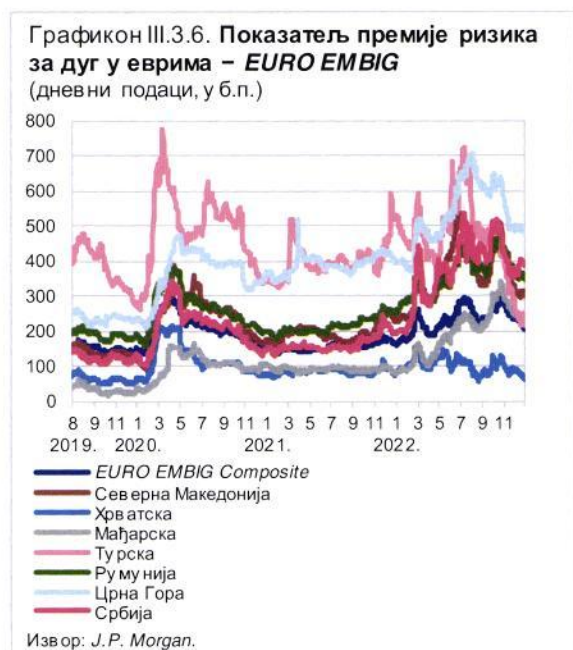
(дневни подаци, 31. 12. 2010 = 100)

Извор: НБС и веб-сајтови централних банака.

* Раст представља апрецијацију.

⁹ У настојању да уравни теже своју отворену дугу девизну позицију и тако смање изложеност девизном ризику, банке продају девизе, што за резултат има јачање динара.

пандемије. Поред тога, у условима убрзања инфлације на глобалном нивоу, повећаној перцепцији ризика на међународним финансијским тржиштима допринео је и почетак заоштравања монетарних политика водећих централних банака. Тек се крајем године у одређеној мери смањила неизвесност на финансијским тржиштима услед попуштања инфлаторних притисака на глобалном нивоу по основу нижих цена енергената, уз смањење проблема у глобалним ланцима снабдевања.

С тим у вези, композитна мера ризика земаља у успону за дуг у еврима, *EURO EMBIG Composite*, повећана је током 2022. за 45 б.п. и крајем 2022. износила је 208 б.п. Истовремено, *EURO EMBIG*, премија ризика Србије на бази дуга у еврима, повећана је током 2022. за 193 б.п., на ниво од 389 б.п. Доларска премија ризика Србије такође је порасла током године (за 131 б.п., на 270 б.п.), при чему је и даље наставила да се креће испод композитне мере ризика земаља у успону за дуг у доларима, *EMBI Composite*, која је током 2022. повећана за 44 б.п., на 374 б.п.

Агенција *Fitch Ratings* задржала је у фебруару и августу кредитни рејтинг Србије на корак до инвестиционог, на нивоу ББ+, упркос израженим геополитичким ризицима. Истовремено, агенција

Табела III.3.1. Кредитни рејтинг
(промена рејтинга и изгледа)

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
<i>S&P</i>	<i>BB</i> /позитивни ⁵⁾	<i>BB+</i> /позитивни ⁵⁾	<i>BB+</i> /стабилни ²⁾	<i>BB+</i> /позитивни ⁵⁾	<i>BB+</i> /стабилни ³⁾
<i>Fitch</i>		<i>BB+</i> /стабилни ⁴⁾			
<i>Moody's</i>		<i>Ba3</i> /позитивни ⁴⁾		<i>Ba2</i> /стабилни ¹⁾	

Извор: НБС.
¹⁾ Март, ²⁾ Мај, ³⁾ Јун, ⁴⁾ Септембар, ⁵⁾ Децембар.

је задржала и стабилне изгледе кредитног рејтинга Србије у наредном периоду. Као кључне факторе такве одлуке агенција је наводила кредибилан оквир макроекономске политике која се води у Србији, као и снажније спровођење политика, развој људског капитала и виши ниво БДП-а по глави становника у односу на земље са сличним кредитним рејтингом. У одлукама се наглашавао и значај очуваног здравља банкарског сектора, уз висок показатељ адекватности капитала, адекватну ликвидност и даље смањење учешћа *NPL*.

Агенција *Standard & Poor's* задржала је у јуну и децембру кредитни рејтинг Србије на нивоу ББ+, на корак до инвестиционог, упркос израженим неизвесностима из међународног окружења. Агенција је задржала и стабилне изгледе кредитног рејтинга у наредном периоду, што је потврда изграђене отпорности домаће привреде на бројне глобалне изазове. Агенција је у својим извештајима посебно истакла кредибилан оквир макроекономских политика, док је адекватан ниво девизних резерви препознала као један од важних стубова одбране наше привреде од потреса из екстерног окружења. Као важне факторе очувања кредитног рејтинга агенција је нагласила и кредибилну монетарну политику Народне банке Србије, као и очување умереног нивоа јавног дуга. У извештају је наведено и да је банкарски сектор Србије добро капитализован, профитабилан и ликвидан, као и да је ниво *NPL* на историјском минимуму. Оцењено је да средњорочне перспективе раста наше привреде остају добре, подржане моделом раста који је заснован на извозно оријентисаним гранама.

Кретања на девизном тржишту и курс динара

Депрецијацијски притисци, који су били присутни од Т4 2021. услед повећаног увоза енергената, додатно су појачани током Т1 2022. у условима геополитичких тензија и ескалације кризе у Украјини. Ти притисци су знатно ослабили у априлу, а од маја преовлађују апрецијацијски притисци, који су јачали током П2. Релативна стабилност динара према еврочуваном је захваљујући интервенцијама Народне банке Србије, при чему је, посматрано крајем периода, динар према еврочуваном у 2022. ојачао за 0,2%. Истовремено, због слабљења евра према долару на међународном тржишту, које је било присутно у већем делу 2022, динар је ослабио према долару за 5,7%.

промет у 2022. години у износу од 186,1 млрд динара, у поређењу са 550,2 млрд динара у 2021. години. Стопе приноса до доспећа порасле су у току 2022. године, при чему је раст на дуже рочности током Т3 успорен, да би крајем године стопе приноса ових рочности забележиле пад. Просечне пондерисане стопе приноса у децембру кретале су се у распону од 4,36% за преосталу рочност до два месеца до 6,97% за преосталу рочност до десет година.

Раст каматних стопа на тржишту новца у 2022. години одразио се на раст каматних стопа на нове динарске кредите, па су тако каматне стопе на динарске кредите у децембру износиле 12,3% за кредите становништву и 5,9% за кредите привреди.

Раст каматне стопе на динарске кредите становништву првенствено је био вођен растом каматне стопе на најзаступљенију категорију кредита становништву – готовинске кредите – за 4,4 п.п., на 13,0%, али и растом каматне стопе на остале некатегорисане кредите за 3,8 п.п., на 10,8%. Порасле су и каматне стопе на потрошачке и стамбене кредите за 1,3 п.п. и 4,6 п.п., на нивое од 2,7% и 11,5%, респективно.

Раст просечне пондерисане каматне стопе на нове динарске кредите привреди током 2022. године био је вођен растом каматних стопа свих намена кредита, али првенствено кредита за обртна средства за 4,4 п.п., на 7,55%, и осталих некатегорисаних кредита за 0,6 п.п., на 3,2%, који заједно чине 94% динарског кредитирања привреде. Каматна стопа на инвестиционе кредите повећана је за 3,4 п.п., на 7,6%.

Заоштравање монетарне политике ЕЦБ-а одразио се на раст каматних стопа на нове

евроиндексиране кредите. Код евроиндексираних кредита становништву, просечна каматна стопа повећана је за 2,55 п.п., на 5,9% у децембру. Раст каматне стопе последица је раста каматне стопе на стамбене кредите у истој мери, на ниво од 5,1%, али и раста каматне стопе на остале некатегорисане кредите за 1,7 п.п., на 8,15%.

Просечна каматна стопа на нове евроиндексиране кредите привреди повећана је током 2022. године за 2,6 п.п., на 5,0%, чему је допринео раст каматних стопа на кредите за обртна средства и инвестиционе кредите за 2,8 п.п. и 2,3 п.п., респективно, на ниво 5,2%, при чему поменуте намене кредита чине око 90% кредитирања привреде у евро знаку.

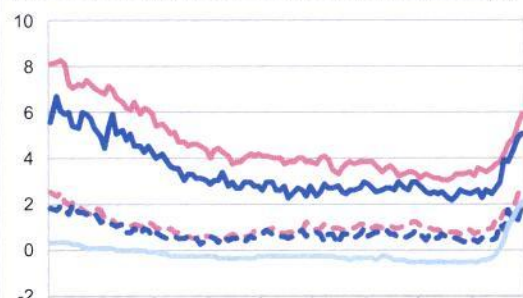
Пооштравање монетарних услова одразио се и на каматне стопе **на динарске орочене депозите привреде и становништва**, које су током 2022. године порасле за 4,6 п.п. и 2,7 п.п., на нивое од 6,3% и 4,7%, респективно. Каматне стопе на орочене депозите привреде и становништва у еврима повећане су за 1,5 п.п. и 1,9 п.п., на 2,0% и 2,7%, респективно.

Премија ризика земље и кредитни рејтинг

Кретање глобалне премије ризика, као и премије ризика посматраних европских земаља у успону (укључујући и Србију), током 2022. године било је првенствено одређено дешавањима из међународног окружења. Ескалација геополитичких тензија, избијање кризе у Украјини и увођење санкција западних земаља Русији утицали су на снажно повећање аверзије према ризику, која је већ била на високом нивоу и у претходном периоду због неизвесног тока

Графикон III.3.4. Кретање каматних стопа на нове евро и евроиндексиране кредите и депозите

(просечне пондерисане вредности, на год. нивоу, у %)

2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022.

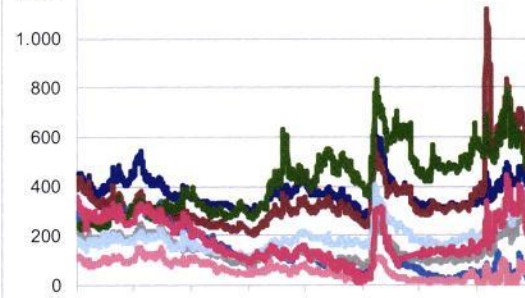
- Кредити становништву*
- Кредити привреди*
- - - Депозити становништва
- - - Депозити привреде
- Тромесечни EURIBOR

Извор: НБС и Европска банкарска федерација.

* Искључени револвинг кредити, прекорачења по текућем рачуну и дуг по кредитним картицама.

Графикон III.3.5. Показатељ премије ризика за дуг у доларима – EMBI

(дневни подаци, у б.п.)

2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022.

- EMBI Global Composite
- EMBI Europe
- Хрватска
- Мађарска
- Пољска
- Турска
- Румунија
- Србија

Извор: JP Morgan.

динарске ХоВ рочности од једне године, девет аукција за ХоВ рочности од две године и пет аукција за динарске ХоВ рочности од десет година. На аукцији за продају ХоВ рочности од једне године, одржаној у августу, продате су динарске ХоВ у номиналном износу од 33 млрд динара, док је стопа приноса износила 3,9%. Конфликт у Украјини, неизвесност на међународном финансијском тржишту, али и заштравање монетарне политике Народне банке Србије и водећих централних банака одразили су се на кретање стопе приноса на домаћем тржишту динарских ХоВ. Тако је стопа приноса на ХоВ рочности од две године повећана у више наврата на одржаних девет аукција, укупно за 160 б.п., чиме се нашла на нивоу од 4,35% на последњој аукцији у новембру, док је стопа приноса на првој аукцији за ХоВ рочности од десет година износила 6,7%, што представља повећање од 420 б.п. у односу на последњу аукцију за ХоВ ове рочности одржану у фебруару 2021. На преостале четири аукције за продају ХоВ рочности од десет година стопа приноса није бележила знатне промене, тако да се на последњој аукцији у децембру нашла на нивоу од 6,75%.

У 2022. укупно су продате динарске ХоВ у номиналном износу од 116,1 млрд динара, а како су истовремено доспеле раније продате ХоВ у номиналном износу од 158,5 млрд динара, стање продатих динарских ХоВ смањено је на ниво од 948,2 млрд динара крајем децембра.

Нерезиденти су на секундарном тржишту у већој мери учествовали на страни продаје, тако да је стање продатих динарских ХоВ у њиховом власништву током 2022. смањено за 43,9 млрд динара, на 133,2 млрд динара крајем децембра,

што представља 14% укупног портфела динарских државних ХоВ.

У току 2022. године одржане су две **аукције за продају ХоВ у еврима** рочности од две и по године, једна аукција за продају ХоВ у еврима рочности од две године, а први пут је одржана аукција за продају ХоВ у еврима рочности од 25 година, што представља најдужу рочност државних ХоВ. Стопа приноса на ХоВ рочности од две године била је изједначена с купонском стопом на нивоу од 0,75%, док је на две аукције за ХоВ рочности од две и по године, одржане у фебруару и мају, стопа приноса остала на непромењеном нивоу од 0,81%, што је благо ниже од купонске стопе од 0,85%. На аукцији за ХоВ у еврима рочности од 25 година извршена стопа износила је 2,5% што је благо изнад купонске стопе од 2,3%. У јуну је директном погодбом емитована обвезница у еврима рочности од 53 недеље, која је продата у номиналној вредности од 350 млн евра, по купонској стопи од 2,4%, док су у августу директном погодбом продате две амортизационе државне ХоВ у еврима – трогодишња с купонском стопом шестомесечни *EURIBOR* + 3,75 п.п. и четворогодишња по купонској стопи шестомесечни *EURIBOR* + 3,95 п.п.

Током 2022. године продате су ХоВ у номиналном износу од 672,4 млн евра, а како су истовремено доспеле раније продате ХоВ у еврима у износу од 623,4 млн евра, стање продатих ХоВ у еврима повећано је на 2.367,4 млн евра, колико је износило у децембру.

Криза у Украјини и поштравање монетарне политике водећих централних банака одредили су кретања **на секундарном тржишту динарских ХоВ**, о чему сведочи знатно мањи

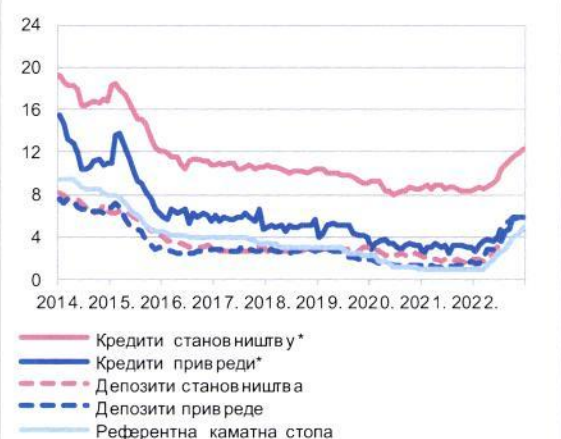
Графикон III.3.2. Каматне стопе на примарном тржишту државних ХоВ (на годишњем нивоу, у %)

Извор: Министарство финансија.

* Искључене купонске ХоВ чија је каматна стопа везана за референтну каматну стопу НБС.

Графикон III.3.3. Кретање каматних стопа на нове динарске кредите и депозите (просечне пондерисане вредности, на год. нивоу, у %)

Извор: НБС.

* Искључени револвинг кредити, прекорачења по текућем рачуну и дуг по кредитним картицама.

куповином девиза (нето прилив од 865 млн евра) и по основу платног промета с Косовом и Метохијом⁸ у износу од 518,1 млн евра.

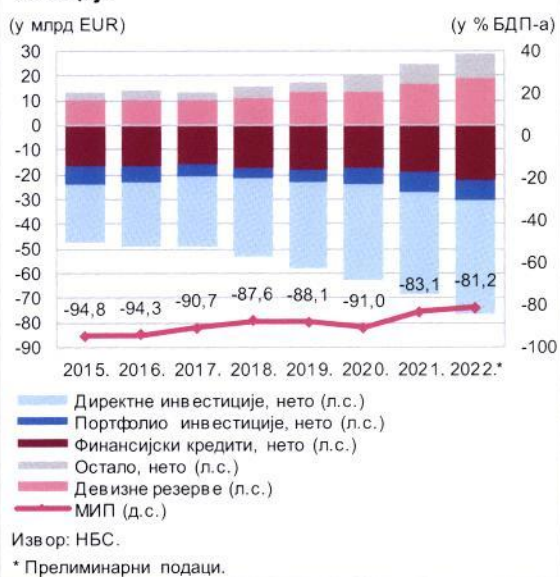
Такође, значајнији нето приливи су остварени и по основу девизних ХоВ (износи емисија умањени за износе доспећа) – у износу од 374,8 млн евра, затим донација 222,2 млн евра, девизне обавезне резерве банака у нето износу од 165,4 млн евра, девизних кредита у нето износу од 70 млн евра и нето камата и наплате купона у износу од 62,9 млн евра.

У вези с применом Закона о регулисању јавног дуга РС, по основу неисплаћене девизне штедње грађана исплаћено је укупно 25,4 млн евра (укључена је неисплаћена девизна штедња грађанима из бивших република СФРЈ у износу од 22,4 млн евра). Остала значајнија плаћања реализована су за потребе министарстава РС у укупном износу од 606,0 млн евра.

Међународна инвестициона позиција земље

Нето међународна инвестициона позиција, тј. разлика између средстава резидената Србије, с једне стране, и њихових обавеза, с друге стране, износила је на крају 2022. године **-49,0 млрд евра**. Иако је нето међународна инвестициона позиција Србије као нето дужника номинално повећана за 4,8 млрд евра, она је **у односу на процењени БДП смањена у посматраном периоду за 1,9 п.п., на 81,2%, захваљујући расту економске активности.**

Графикон III.2.4. Међународна инвестициона позиција

⁸ Према Закону о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СРЈ („Службени лист СРЈ”, бр. 9/01).

У структури стране финансијске активне, која је на крају 2022. износила 37,5 млрд евра, девизне резерве и даље имају највеће учешће, чинећи више од половине њене вредности (51,8%).

Ако се посматра структура финансијске пасиве, која је на крају 2022. износила 86,5 млрд евра, позитивно је то што **СДИ**, као најповољнија врста страних улагања, знатно премашују половину укупних обавеза према иностранству (**58,0%**), док **финансијски кредити и портфолио инвестиције** чине 26,6% и 10,2% инообавеза, респективно.

3. Кретања на финансијском тржишту

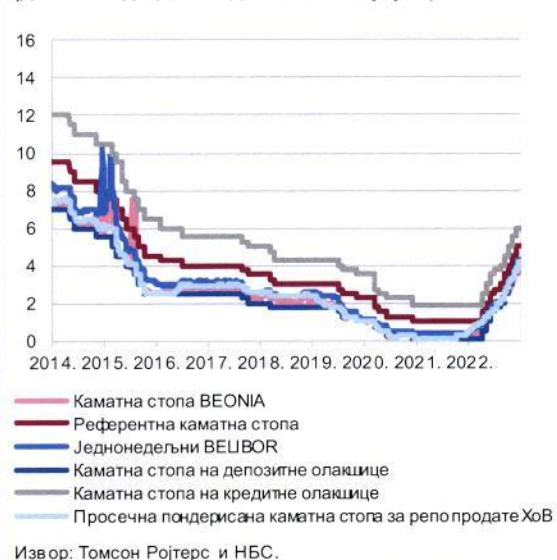
Каматне стопе

Народна банка Србије је од априла 2022. године започела циклус повећања референтне каматне стопе, која је у току године укупно повећана за 400 б.п., како би се крајем године нашла на нивоу од 5%. Просечна репо стопа константно је расла у току године, укупно за 366 б.п., чиме је на крају децембра достигла ниво од 4,16%.

Пооштравање монетарних услова у току године одразило се на раст каматних стопа на **међубанкарском тржишту новца**. Каматна стопа *BEONIA* бележила је раст током 2022. године, укупно за 377 б.п., чиме се крајем године нашла на нивоу од 4%. Каматне стопе *BELIBOR* свих рочности у овом периоду порасле су у сличној мери, за око 390 б.п., тако да су се крајем децембра кретале у распону од 4,08% за најкраћу рочност до 5,1% за рочност од шест месеци.

На **примарном тржишту динарских ХоВ** држава је током 2022. одржала једну аукцију за

Графикон III.3.1. Кретање каматних стопа (дневни подаци, на годишњем нивоу, у %)

власничког капитала и реинвестиране добити, а највише улагања било је усмерено у прерађивачку индустрију и грађевинарство, за којима следе трговина и пословање некретностима.

У условима заоштравања монетарних политика водећих централних банака и последичног раста приноса на државне ХоВ развијених земаља, инвеститори су смањили изложеност према земљама у успону током 2022. У Србији су нерезиденти на секундарном тржишту више продавали него што су куповали ХоВ, а одлив је регистрован и по основу доспећа државних ХоВ у њиховом поседу. С друге стране, страни инвеститори су у јуну и августу куповали државне ХоВ путем директне погодбе, што је умањило одливе по основу продаје на секундарном тржишту и доспећа, тако да је у 2022. забележен благи нето прилив по основу портфолио инвестиција нерезидената у Србију од 5,4 млн евра. С обзиром на то да су резиденти повећали своја улагања у иностране ХоВ, укупан нето одлив по основу **портфолио инвестиција** износио је 64,4 млн евра.

По основу **осталих инвестиција** у 2022. забележен је нето прилив од 2,4 млрд евра, под утицајем раста задужења резидената према иностраним кредиторима (3,4 млрд евра). При томе, највећи део се односи на задужење Владе, од чега 945,8 млн евра на кредит од Уједињених Арапских Емирата и 985,6 млн евра на повлачење дела средстава одобрених у оквиру стендбај аранжмана с ММФ-ом, а повећано је и задужење предузећа (641,7 млн евра) и банака (141,4 млн евра). С друге стране, раст средстава домаћих банака на рачунима у иностранству премашио је раст средстава на рачунима нерезидената код домаћих банака, што је утицало на то да по основу готовог новца и депозита буде регистрован нето одлив (284,8 млн евра). Поред тога, нерезидентима су одобрени трговински кредити и аванси у нето износу од 723,8 млн евра.

Поменути токови на текућем и финансијском рачуну утицали су на то да **девизне резерве Србије** (према платнобилансној методологији)⁵ током 2022. буду повећане за 2,9 млрд евра.

На крају 2022. године бруто девизне резерве Народне банке Србије износиле су 19.415,7 млн евра, што је био до тада највиши ниво бруто девизних резерви крајем месеца и године откад се прате подаци на овај начин (од 2000. године). Такав ниво је обезбеђивао покривеност новчане масе М1 од 159% и преко пет месеци увоза робе

и услуга, што је готово двоструко више од стандарда којим се утврђује адекватан ниво покривености увоза робе и услуга девизним резервама. Истовремено, нето девизне резерве су износиле 15.425,6 млн евра и биле су веће за 1.721,7 млн евра у односу на крај 2021. године.

У складу с принципима сигурности и ликвидности, средства су пласирана у високоликвидне ХоВ чији су издаваоци најразвијеније земље у свету и међународне финансијске институције, као и код првокласних институција (централних банака, међународних институција и првокласних иностраних банака). С тим у вези, у структури девизних резерви 31. децембра 2022. године највеће учешће имале су иностране ХоВ (43,6%), затим девизна средства на рачунима у иностранству (33,8%), ефективни страни новац (11,4%), злато (10,8%) и *SDR* код ММФ-а (0,4%).

Значајнији девизни прилив у износу од 985,6 млн евра остварен је по основу повлачења прве транше стендбај аранжмана који је ММФ одобрио Републици Србији 19. децембра 2022. године. Ова средства могу се користити ради рефинансирања обавеза РС и/или за финансирање текућих буџетских потреба.⁶

Поред тога, највећи нето девизни приливи у 2022. години остварени су по основу интервенција Народне банке Србије на МДТ-у⁷

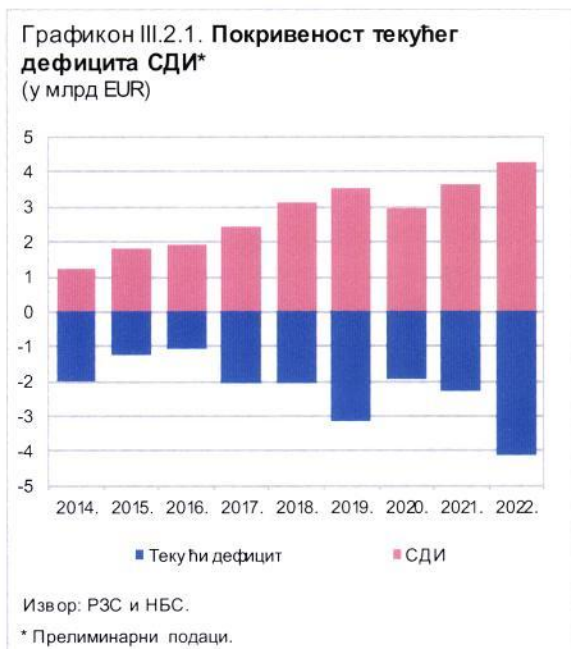
Графикон III.2.3. Девизне резерве и покривеност краткорочног спољног дуга

⁶ Народна скупштина РС 9. фебруара 2023. године усвојила је *Закон о регулисању обавеза Републике Србије према Међународном монетарном фонду на основу коришћења средстава стендбај аранжмана (Stand-by Arrangement) одобрених РС одлуком одбора извршних директора Међународног монетарног фонда од 19. децембра 2022. године.*

⁷ Реализација трансакција по основу интервенција Народне банке Србије на МДТ-у исказује се у складу с рачуноводственим правилима на дан извршења, а не на дан трговања.

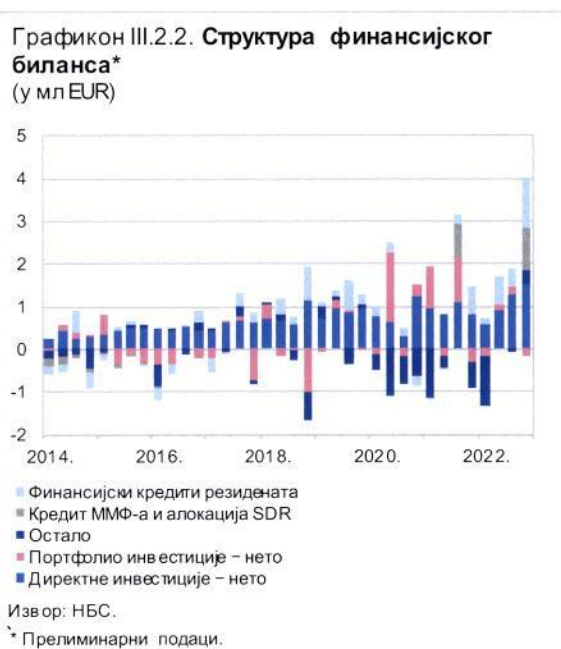
⁵ Без валутних промена, промена тржишних вредности ХоВ и цене злата.

захваљујући даљем расту инвестиција и опоравку потрошње становништва. С друге стране, и у условима ниже екстерне тражње, робни извоз је наставио да расте, пре свега захваљујући прерађивачкој индустрији, а у мањој мери рударству и извозу електричне енергије, чиме је компензован део раста увоза. Извоз прерађивачке индустрије повећан је за 22,8%, при чему је захваљујући претходним високим инвестицијама у извозне секторе раст извоза био широко распрострањен (у 22 од 23 гране), а највише су му допринели извоз електричне опреме, прехранбене и хемијске индустрије.

Размена услуга са иностранством наставила је да расте, при чему је раст извоза (42,1%, на 11,1 млрд евра) био израженији од раста увоза (37,0%, на 8,8 млрд евра). То је, уз већи удео извоза у размени услуга са иностранством, утицало на то да суфицит у размени услуга достигне 2,3 млрд евра, што је за 65,6% више него у 2021. и уједно његова нова највиша вредност. Размена свих врста услуга повећана је током 2022, при чему је раст извоза био пре свега вођен туристичким, ИКТ и пословним услугама, а раст увоза транспортним и туристичким услугама.

Дефицит примарног дохотка у 2022. повећан је за 46,4%, на 3,0 млрд евра. То повећање је било претежно опредељено већим расходима по основу дохотка од СДИ, тј. дивиденди, што је и очекивано с обзиром на континуиран прилив и раст стања СДИ у Србији. Виши је био и износ реинвестиране добити, што потврђује опредељеност инвеститора да наставе да повећавају улагања у Србију. Повећани су и расходи по основу плаћених камата на међукомпанијске и финансијске кредите, под

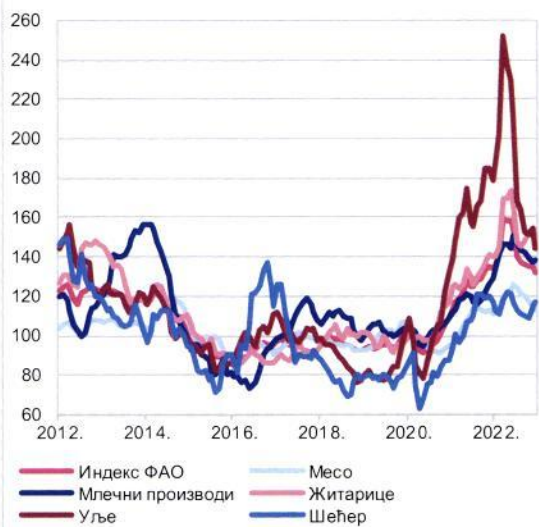
утицајем заоштравања глобалних финансијских услова. С друге стране, расходи по основу портфолио инвестиција били су нижи него у 2021, пре свега захваљујући доспећу раније емитованих евроовезница по вишим каматним стопама.

Раст **суфицита секундарног дохотка**, за 33,9%, на 5,9 млрд евра, највише се дугује приливу дознака из иностранства, који је повећан за 38,3% и достигао је 5,0 млрд евра. Поред константног раста, географска структура дознака остала је стабилна, а највише дознака (око 60%) дошло је из Немачке, Швајцарске, Аустрије, Француске и САД. Расту суфицита допринео је и већи износ донација јавном сектору и нето трансфера по основу размене с Косовом и Метохијом.

Прилив на **финансијском рачуну платног биланса** у 2022. износио је 6,7 млрд евра и био је за 41,5% виши него у 2021. Највећи део прилива капитала односио се на СДИ и задужење јавног и приватног сектора према иностраним кредиторима. С друге стране, одлив је регистрован по основу трговинских кредита, готовог новца и депозита, а у мањој мери и по основу портфолио инвестиција.

Упркос заоштравању геополитичких тензија и вишеструкој кризи, који су допринели успоравању глобалних токова СДИ, **прилив СДИ** у Србију у 2022. достигао је 4,4 млрд евра (4,3 млрд евра у нето изразу), што је највиши годишњи прилив откад се СДИ прате и за 13,6% више у односу на претходни рекордни прилив из 2021. Као и током претходних година, СДИ су биле географски и пројектно распрострањене, при чему је две трећине улагања било у облику

Графикон III.1.14. Индекс светских цена хране (номинално, 2014–2016 = 100)

Извор: ФАО, УН.

у марту и на крају Т1 биле су више за 21% него на крају 2021, након чега су се кретале силазном путањом током Т2 и Т3 услед повећане производње на глобалном нивоу, мање тражње из Кине, као и слабијих очекивања у погледу глобалног раста. Током новембра и децембра цене метала и минерала поново су се кретале узлазном путањом, под утицајем веће од очекиване отпорности тражње, као и најава о попуштању пандемијских мера у Кини, али је и поред тога на крају Т4 исказан м.г. пад од око 8%.

Мерене индексом ФАО, светске цене хране кретале су се узлазном путањом током Т1 и крајем марта 2022. биле су више за око 19,5% него на крају 2021, што је уједно и историјски максимум. Такво кретање су определиле пре свега више цене биљних уља (41,1%) и житарица (21,1%) под утицајем конфликта Русије и Украјине, значајних светских извозника, док су остале компоненте расле споријим темпом. Услед споразума Украјине и Русије о транспорту Црним морем, као и ниже цене сирове нафте на светском тржишту, до краја 2022. светске цене хране кретале су се силазном путањом, што је у највећој мери резултат знатно нижих цена биљних уља и житарица, тако да су на крају Т4 смањене за око 1,4% м.г.

2. Међународне трансакције

Платнобилансна кретања и девизне резерве

Дефицит на текућем рачуну платног биланса у 2022. износио је 4,1 млрд евра (6,9% БДП-а), што је за 1,9 млрд евра (2,7 п.п.) више него претходне године. Повећање дефицита је било претежно опредељено растом робног дефицита, који је био под великим утицајем раста увозних

Табела III.2.1. Платни биланс Републике Србије (у млн EUR)

	2021.	2022.
I. ТЕКУЋИ РАЧУН	-2.265,6	-4.139,3
1. Салдо робне размене	-6.019,8	-9.353,3
1.1. Извоз	21.018,2	26.913,1
1.2. Увоз	-27.037,9	-36.266,5
2. Салдо услуга	1.398,5	2.316,0
2.1. Извоз	7.800,0	11.086,9
2.2. Увоз	-6.401,5	-8.770,9
3. Салдо робе и услуга	-4.621,3	-7.037,3
3.1. Извоз робе и услуга	28.818,2	38.000,0
3.2. Увоз робе и услуга	-33.439,5	-45.037,3
4. Примарни доходак	-2.057,8	-3.013,5
5. Секундарни доходак	4.413,5	5.911,5
II. КАПИТАЛНИ РАЧУН	-25,5	-25,2
III. ФИНАНСИЈСКИ РАЧУН (без девизних резерви)	4.741,1	6.702,5
1. Директне инвестиције – нето	3.656,9	4.305,9
2. Портфолио инвестиције – нето	1.555,7	-64,4
3. Финансијски деривати – нето	-31,5	98,9
4. Остале инвестиције – нето	-440,0	2.362,2
4.1. Трговински кредити	-1.329,2	-723,8
4.2. Финансијски кредити	775,6	3.368,7
4.3. Готов новац и депозити – нето	-677,7	-284,8
4.4. Остало – нето	791,3	2,0
IV. Средства резерви	-2.619,4	-2.919,5
V. ГРЕШКЕ И ПРОПУСТИ	169,4	381,5
VI. УКУПНИ БИЛАНС	2.619,4	2.919,5

Извор: НБС.

Напомена: прелиминарни подаци.

1) По ВРМ6 методологији, осим знаковне конвенције.

цена енергената, а повећан је и дефицит примарног дохотка по основу исплата доходака од СДИ. У супротном смеру деловао је раст суфицита у размени услуга са иностранством, као и секундарног дохотка, пре свега по основу прилива дознака из иностранства. Нето прилив СДИ (4,3 млрд евра или 7,1% БДП-а) забележио је у 2022. нову највишу вредност и осму годину заредом у потпуности је покрио дефицит текућег рачуна (104%), доприносећи дугорочној одрживости екстерне позиције Србије. То је, уз раст задужења резидената према иностраним кредиторима, допринело расту девизних резерви Народне банке Србије, које су крајем 2022. износиле 19,4 млрд евра, што је изнад референтних вредности свих мера које се користе за оцену њихове адекватности.

Дефицит у робној размени у 2022. износио је 9,4 млрд евра, при чему је, у условима израженијег раста увоза (34,1%, на 36,3 млрд евра) од извоза робе (28,0%, на 26,9 млрд евра), повећан за 3,3 млрд евра у односу на 2021. На раст дефицита највише је утицао увоз енергената (6,8 млрд евра), који је повећан за 3,9 млрд евра у односу на 2021. Од тога, 2,5 млрд евра повећања односи се на увоз нафте, деривата и гаса, при чему је око 84% тог повећања последица раста цена. Осим енергената, расту увоза доприносили су, мада у мањој мери, увоз интермедијарних и капиталних производа, и увоз потрошних добара,

Графикон III.1.11. Кретање светских цена злата и нафте (крај тромесечја, у USD)

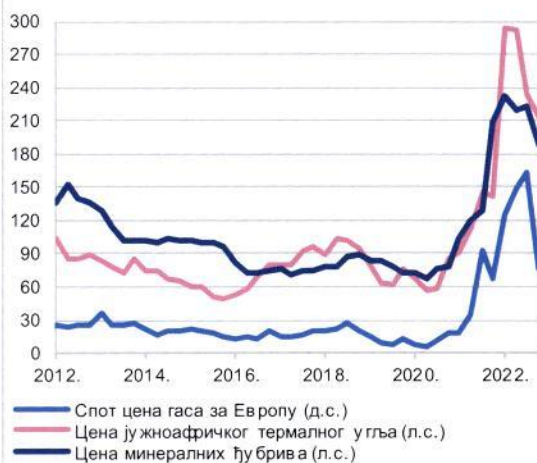

Извор: Блумберг.

Након ескалације конфликта у Украјини крајем фебруара, реперна цена природног гаса за Европу (на холандском чворишту *TTF*) нагло је скочила и достигла ниво од око 125 евра по мегават-сату на крају Т1, што је за 88% више него крајем 2021. Под утицајем повећаних резерви течног гаса и топлијег времена, цена гаса кретала се испод 100 евра по мегават-сату током већег дела Т2, док је услед потпуне обуставе испоруке гаса из Русија преко гасовода Северни ток 1 цена природног гаса током августа бележила рекордне нивое (изнад 330 евра по мегават сату), да би крајем Т3 достигла ниво од око 163 евра по мегават-сату услед високе попуњености складишта. Исти фактор, уз повољне метеоролошке услове, наставио је да делује и током Т4, чиме је забележен пад од око 54%, тј. на ниво од 76 евра по мегават-сату крајем децембра, и поред сезонски уобичајеног раста цене за тај период године. **Реперна цена електричне енергије за Европу** (на Немачкој берзи) пратила је динамику цене гаса и доминантно била на узлазној путањи. Након избијања сукоба у Украјини, цена електричне енергије достигла је ниво од око 172 евра по мегават-сату на крају Т1, док је раст настављен до августа, када је она достигла рекордан ниво (692 евра по мегават-сату), након чега се нашла на силазној путањи, изузев друге половине новембра и прве половине децембра, када је, сезонски уобичајено, порасла.

Цена термалног угља пратила је динамику цена осталих енергената и након избијања конфликта у Украјини достигла је ниво од око 294 долара по тони на крају Т1 (што је за 107% више него на крају 2021). Услед веће производње у Јужној Африци, најави о повећању производних капацитета Кине, као и топлијег времена крајем

Графикон III.1.12. Кретање цена природног гаса, термалног угља и минералних ђубрива (крај тромесечја)

Извор: Рефинитив и Светска банка.

* Бакар, алуминијум, руда гвожђа, олово, никл, цинк и калај.

године, цена термалног угља кретала се доминантно силазном путањом након априла, али је остала на високом нивоу услед повећане тражње индустријских зона, као и инсистирања ЕУ о забрани увоза угља из Русије, тако да је крајем године достигла ниво од око 215 долара по тони. **Цене минералних ђубрива на светском тржишту** остале су на високом нивоу током целе 2022. под утицајем сукоба у Украјини, одлуке Кине да забрани извоз ђубрива, као и високих цена енергената, пре свега цене природног гаса, који је важан инпут у производњи азотних ђубрива. Цене минералних ђубрива кретале су се силазном путањом од априла (изузев августа) и на крају Т4 биле су ниже за 8,9% мг.

Цене метала и минерала, према индексу Светске банке, достигле су историјски максимум

Графикон III.1.13. Индекс светских цена примарних производа (2010 = 100)

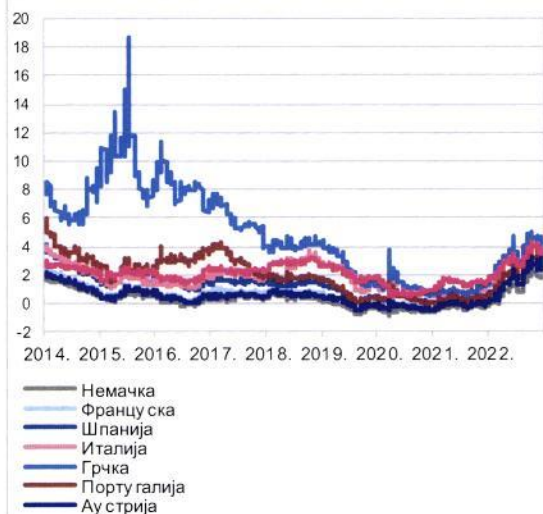
Извор: Светска банка.

* Сирови нафта, природни гас и угљ.

** Бакар, алуминијум, руда гвожђа, олово, никл, цинк и калај.

Графикон III.1.9. Принос на десетогодишње обвезнице земаља зоне евра

(дневни подаци, у %)

Извор: централне банке одабраних земаља.

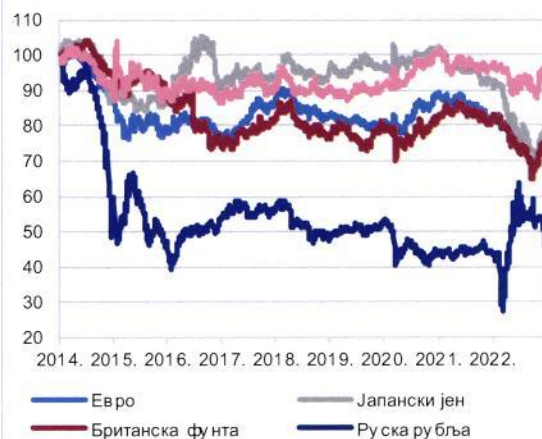
чак и по цену снажније привредне контракције. Слично кретање, уз израженији раст, забележили су и приноси на десетогодишње обвезнице земаља у региону средње и источне Европе услед знатнијег заоштравања монетарних услова и повећања референтних каматних стопа од стране њихових централних банака.

Паралелно с растом приноса на државне обвезнице САД, долар је на нивоу године ојачао према еврџу и већини посматраних светских валута. Такво кретање је највећим делом било проузроковано одлукама водећих централних банака, као и очекивањима тржишних учесника да ће ФЕД заоштравати монетарну политику брже од ЕЦБ-а. Поред тога, јачање америчке валуте делом је резултат повећаних тензија између Русије и западних земаља у условима кризе у Украјини, што је допринело расту тражње инвеститора за доларом као валутом сигурног уточишта. Ситуација се делимично променила у Т4, када је услед очекиваног успоравања економске активности у САД и попуштања инфлаторних притисака, преовладало очекивање тржишта у погледу будућег споријег заоштравања монетарне политике ФЕД-а. Ово је, заједно с већом спремношћу инвеститора за прихватање ризика, допринело депрецијацији долара према еврџу, као и према осталим водећим валутама на међународном финансијском тржишту у Т4.

Након избијања сукоба у Украјини и уведених санкција САД и ЕУ Русији, дошло је до преласка инвеститора у сигурну активу и раста **светске цене злата**, која је крајем марта износила око 1.942 долара по унци, што је за 7,5% више него на крају 2021. У наставку 2022. године цена злата је била доминантно у паду услед јачања

Графикон III.1.10. Кретање курсава одређених националних валута према долару*

(дневни подаци, 31. 12. 2013 = 100)

Извор: база података ММФ-а.

* Раст представља апрецијацију.

вредности долара, високе стопе приноса на дугорочне државне обвезнице САД, као и очекивања о бржем заоштравању монетарне политике водећих централних банака, и почетком новембра достигла је ниво од око 1.629 долара по унци. До краја Т4 цена злата је порасла на око 1.814 долара по унци услед пада вредности долара и смањења стопе приноса државних ХоВ САД, као и очекивања о споријем повећању каматне стопе ФЕД-а.

Светска цена нафте кретала се узлазном путањом током П1 услед повећане глобалне неизвесности због отежаног снабдевања нафтом и другим енергентима, првенствено због санкција Запада Русији. У таквим околностима цена нафте је повремено прелазила ниво од 120 долара по барелу и на крају Т1 достигла је ниво од око 107 долара по барелу, што је за 38% више него на крају 2021, а додатно је повећана и у Т2 (за око 8%), на око 115 долара по барелу. Услед појачаних глобалних рецесионих притисака, слабљења економске активности у Кини, која је највећи светски увозник сирове нафте, као и одлуке *OPEC+* о повећању производње, током Т3 цена нафте кретала се силазном путањом и спустила се на ниво од око 86 долара по барелу, чиме је забележен пад од око 25% у односу на крај Т2. Најава ЕУ о ограничењу цене руске нафте и одговор Русије да неће продавати нафту земљама које су прихвате план за ограничење, као и одлука *OPEC+* о смањењу производње, проузроковали су раст светске цене нафте почетком Т4, али је до краја 2022. године она пала на ниво од око 85 долара по барелу услед преоријентације Русије на азијска тржишта, као и неповољних економских изгледа за 2023. годину.

тога, Банка Енглеске је у новембру започела и директну продају државних обвезница из свог портфолија, чиме је постала прва од водећих централних банака која се при смањењу биланса стања неће ослањати само на доспеће ХоВ.

Неочекивано, и **централна банка Швајцарске** је у јуну, први пут од 2007, повећала референтну каматну стопу, а потом и у септембру и децембру, укупно за 175 б.п., на 1,0%.

Растући инфлаторни притисци, повезани и са ескалацијом сукоба у Украјини, утицали су на то да и централне банке региона средње и југоисточне Европе коригују навише пројекције инфлације и да наставе са заштравањем монетарних политика у 2022. **Централна банка Чешке** повећала је референтну каматну стопу у 2022. за 325 б.п., на 7,0% у јуну. Након девет узастопних повећања од јуна 2021, у укупном износу од 675 б.п., референтна каматна стопа није мењана током П2. Такође, централна банка Чешке навела је да ће користити расположиве инструменте како би спречила прекомерну волатилност своје валуте, која се нашла на двогодишњем минимуму у јулу. **Централна банка Мађарске** повећала је референтну стопу у 2022. за додатних 1.060 б.п. У септембру ова стопа је достигла 13,0%, што је њен највиши ниво од марта 2000. Од јуна 2021. референтна каматна стопа повећана је 17 пута, за укупно 1.240 б.п. Након септембарског састанка објављено је да је циклус повећања референтне каматне стопе завршен, али је централна банка Мађарске наставила да заштрава монетарну политику користећи друге инструменте. Од октобра примењују се више стопе обавезне резерве од најмање 5% (наспрам ранијег 1%), а које могу ићи и до 10%. У октобру је проширен коридор каматних стопа повећањем стопе на кредитне олакшице за 950 б.п., на 25,0%, а донета је и одлука да ће једнодневни девизни свопови и једнодневни тендери повлачења ликвидности бити реализовани по вишим каматним стопама него раније. Поред тога, ради смањења притисака на форинту, централна банка је објавила да ће у наредним месецима покривати тражњу за девизама која се односи на увоз енергената. И **централна банка Пољске** наставила је с поштравањем монетарне политике у 2022. и закључно са септембром, када је било последње повећање, повећала је референтну каматну стопу укупно за 500 б.п., на 6,75%. Тиме је од октобра 2021. референтна каматна стопа узастопно повећана 11 пута, укупно за 665 б.п. Поред тога, у марту је повећана и стопа обавезне резерве, са 2,0% на 3,5%. **Централна банка Пољске** саопштила је да ће предузети све потребне мере како би обезбедила макроекономску и финансијску

стабилност, пре свега да смањи ризик да инфлација остане повишена у дужем периоду. **Централна банка Румуније**, која је као и централна банка Пољске почела са заштравањем монетарне политике у октобру 2021, повећавала је референтну каматну стопу током целе 2022. године, што је настављено и у 2023. Током 2022. референтна каматна стопа повећана је укупно за 500 б.п., на 6,75% у новембру, тј. укупно за 550 б.п. од октобра 2021. Уз образложење да је то део постепене нормализације монетарне политике, у јануару је коридор каматних стопа симетрично проширен (референтна каматна стопа $\pm 1,0$ п.п.).

С друге стране, упркос снажним инфлаторним и депрецијацијским притисцима, **централна банка Турске** од почетка 2022. није мењала референтну каматну стопу, да би је на састанцима од августа до новембра смањила четири пута узастопно, укупно за 500 б.п., на 9,0%. Додатно смањење референтне каматне стопе уследило је у фебруару 2023. године.

Финансијска и робна тржишта

Кретања на међународним финансијским тржиштима током 2022. године била су под утицајем растуће неизвесности на глобалном нивоу услед ескалације геополитичких тензија и конфликта у Украјини, увођења санкција западних земаља Русији, као и убрзања инфлације на глобалном нивоу, што се одражавало и на брже заштравање монетарних политика од очекиваног водећих централних банака. Захваљујући одређеном смиривању неизвесности на међународном финансијском тржишту у Т4 услед смањења цена енергената, постепеног решавања проблема у глобалним ланцима снабдевања, као и попуштања рестриктивних здравствених мера у Кини раније него што се очекивало, **имплицитна мера волатилности финансијских тржишта (VIX)** повећана је током 2022. за свега 4,3 п.п., на 21,7%. Истовремено, **индекс ЕМ-VIXУ**, који указује на волатилност валута земаља у успону, захваљујући паду у Т4 смањен је на нивоу године за 0,3 п.п. и крајем децембра износио је 10,9%.

Приноси на десетогодишње државне ХоВ развијених земаља повећани су током 2022. године у просеку за око 3 п.п. На раст приноса су првенствено утицале одлуке водећих централних банака о почетку заштравања монетарних политика и очекиваном бржем будућем реаговању ради заустављања растуће инфлације. У прилог томе говориле су и изјаве званичника ФЕД-а и ЕЦБ-а у којима се наглашавала неопходност обуздавања инфлаторних притисака

кретала се узлазном путањом и у децембру је достигла 24,5% м.г., након што је влада укинула ограничења на цене нафтних деривата, а пре тога и ограничења на цене гаса и електричне енергије. Према оцени аналитичара *Consensus Economics*-а из јануара ове године, инфлација ће у већини земаља региона средње и југоисточне Европе, иако успорена, остати повишена још неко време.

Повећање цена хране и енергије у 2022. определило је пораст инфлације и у земљама региона Западног Балкана. У Албанији и Босни и Херцеговини инфлација је од октобра успорена и у децембру је износила 7,4% м.г. и 14,7% м.г., респективно. У исто време, инфлација у Северној Македонији достигла је 17,2% м.г., а у Црној Гори 18,7% м.г.

Монетарна политика

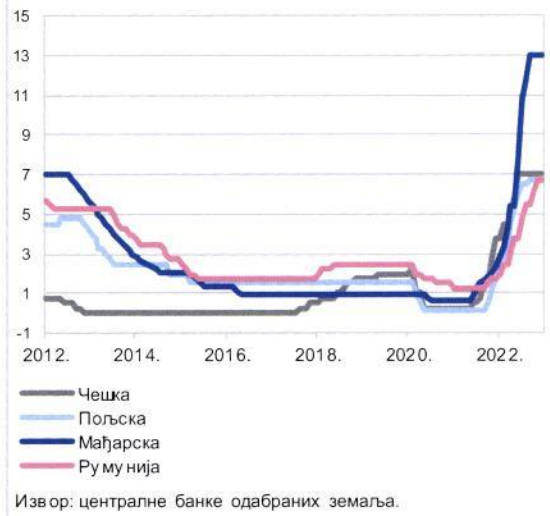
Током III 2022. ЕЦБ није мењала основне каматне стопе, а нормализација монетарне политике у том периоду настављена је смањењем квантитативних олакшица. Циклус повећања основних каматних стопа започет је у јулу (за 50 б.п.), док је на састанцима у септембру и октобру то повећање било израженије (за по 75 б.п.), тако да је након децембарског повећања (за 50 б.п.) референтна каматна стопа крајем године достигла 2,50%, а стопе на кредитне и депозитне олакшице 2,75% и 2,00%, респективно. Повећања су настављена и у 2023, уз оцену да ће каматне стопе бити задржане на рестриктивном нивоу у дужем периоду.

Када је реч о програмима куповине активе, након ревидирања наниже планираних износа куповине у оквиру програма *APP*, на састанку у јуну донета је одлука о престанку куповине ХоВ у оквиру овог програма. На децембарском састанку одлучено је да од марта 2023. буде започето смањење портфолија ХоВ купљених у оквиру овог програма у месечном износу од 15 млрд евра, тако што се главница доспелих ХоВ више неће реинвестирати. Након што је почетком 2022. смањен обим куповине активе у оквиру програма *PEPP*, у складу с најавама, он је и окончан крајем марта 2022, при чему ће се главница доспелих ХоВ реинвестирати најмање до краја 2024. године, уз пажљиво руковођење портфолиом како би се обезбедила његова конзистентност са адекватним монетарним условима.

На састанку у октобру одлучено је да се од децембра ремунација издвојене обавезне резерве врши по стопи на депозитне олакшице, уместо као до тада по референтној каматној стопи. Од новембра се на операције рефинансирања дугорочних кредита банкама

Графикон III.1.8. Кретање референтних стопа за изабране земље средње и југоисточне Европе

(на годишњем нивоу, у %)

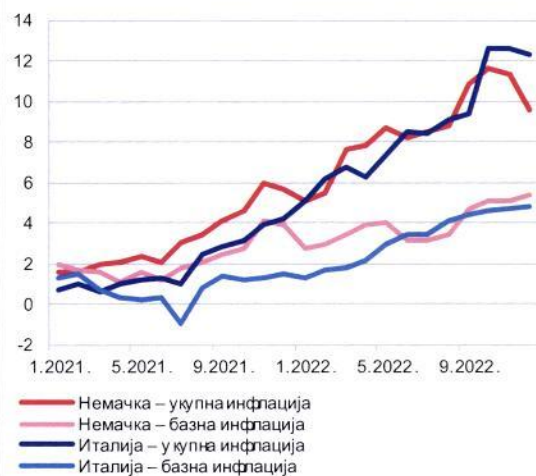

(*targeted longer-term refinancing operations – TLTRO III*) примењује важећа основна каматна стопа ЕЦБ-а (уместо просека основне каматне стопе у целом периоду отплате кредита), што је изазвало раст каматних стопа на ове кредите од преко 2 п.п. Поред тога, понуђена је могућност додатних превремених откупа ХоВ у оквиру овог програма.

Као што је сигнализирано у јануару 2022, ФЕД је на састанку у марту повећао распон референтне каматне стопе за 25 б.п. и даље за 50 б.п. у мају, а у јуну, јулу, септембру и новембру за по 75 б.п. Децембарско повећање је било умереније (50 б.п.) и након седам узастопних повећања у 2022. распон референтне каматне стопе крајем године износио је 4,25–4,50%. Умереније повећање настављено је и у 2023. Поред тога, ФЕД је у јуну започео са смањењем биланса стања у обиму од 47,5 млрд долара месечно, а од септембра тај износ је повећан на 95 млрд долара месечно. Заоштравање монетарне политике ФЕД је образлагао јачањем показатеља тржишта рада, повишеном инфлацијом, која одражава неравнотежу између понуде и тражње, као и трошковним притисцима, који се све више шире на остале производе и услуге, уз оцену да дешавања у Украјини утичу на раст инфлације и оптерећују глобалну економску активност.

Након што је у децембру 2021. започела са заоштравањем монетарне политике, Банка Енглеске је у 2022. осам пута узастопно повећала референтну каматну стопу, укупно за 325 б.п., на 3,50% у децембру, а повећања каматне стопе настављена су и у 2023. У складу с фебруарском одлуком, започето је смањење биланса стања, престанком реинвестирања средстава од обвезница које доспевају. Поред

Графикон III.1.6. Инфлација у Немачкој и Италији мерена хармонизованим ИПЦ-ом (мг. стопе, у %)

Извор: Eurostat.

У условима знатног раста цена хране, енергије и других индустријских сировина, који је додатно подстакнут по избијању конфликта у Украјини, **инфлација у зони евра** расла је током највећег дела 2022. и у октобру је достигла 10,6% мг., што је био њен највиши ниво од оснивања зоне евра. Уследило је благо успоравање инфлације, на 9,2% мг. у децембру, под утицајем ефекта високе базе из претходне године и нижих цена нафте и природног гаса на европском тржишту, као и спровођења административних ограничења на цене енергената за потрошаче. Ипак, цене хране су наставиле да расту до краја године (13,8% мг. у децембру) због високих цена у производњи и транспорту хране, као и последица суше током лета у већем делу Европе. Такође, повишене цене индустријских производа (без енергије) и услуга одређивале су пораст **базне инфлације** у зони евра током целе године, која је у децембру износила 5,2% мг.

Мерена променом хармонизованог ИПЦ-а, **инфлација у Немачкој и Италији** бележила је сличну мг. динамику током 2022, вођена растом цена енергије и хране. По достизању рекордног нивоа у октобру, инфлација у обе земље успорила је до краја године – на 9,6% мг. у Немачкој и 12,3% мг. у Италији, првенствено као резултат споријег раста цена енергената. При томе, немачка влада је у децембру субвенционисала рачуне становништва за гас и грејање, што је имало дезинфлаторни ефекат. Међутим, базна инфлација у обе земље кретала се током целе године узлазном путањом и у децембру је износила 5,4% мг. у Немачкој, односно 4,8% мг. у Италији.

Након кретања узлазном путањом у П1, **укупна инфлација у САД** (мерена променом ИПЦ-а)

Графикон III.1.7. Кретање ИПЦ-а за посматране земље средње и југоисточне Европе током 2022.

(мг. стопе, у %)

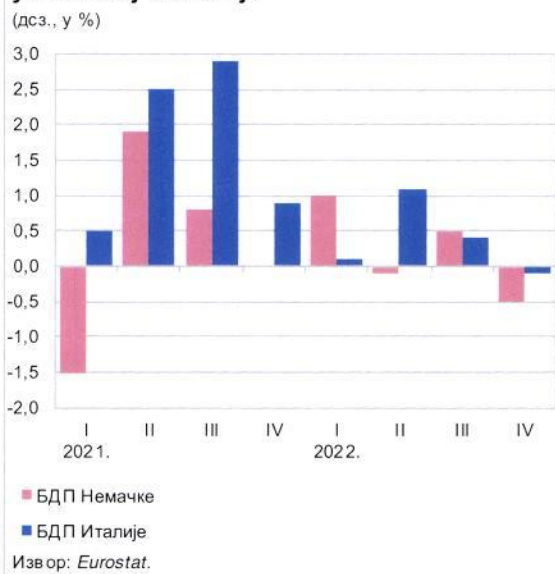

Извор: централне банке посматраних земаља.

постепено је успоравала мг. раст од јуна, пре свега због нижих цена енергената, код којих се испољио и ефекат високе прошлогодишње базе, тако да је у децембру износила 6,5% мг., што је био њен најнижи ниво од октобра 2021. Од септембра је успорен и мг. раст цена хране и многих производа (првенствено половних и нових возила), што је допринело успоравању базне инфлације (мерене променом ИПЦ-а по искључењу цена хране и енергије) на 5,7% мг. у децембру. Насупрот томе, цене услуга, нарочито становања, континуирано су расле током 2022. **ФЕД** је почетком ове године оценио да је инфлација у САД, иако на нижем нивоу, и даље постојана услед присутне неравнотеже између понуде и тражње и још увек високих цена хране и енергије, које се преносе на остале цене и чине инфлаторне притиске широко распрострањеним, чему такође доприносе и затегнути услови на тржишту рада.

У посматраним земљама средње и југоисточне Европе инфлација је бележила мг. раст током највећег дела 2022, доминантно због поскупљења енергије и хране. Владе ових земаља предузимале су различите фискалне мере и административна ограничења на цене енергената и основних животних намирница ради ублажавања последица по куповну моћ грађана и пословну активност предузећа. Инфлација у **Чешкој** и **Румунији** успорена је у октобру и децембру, првенствено захваљујући нижим ценама нафтних деривата, тако да је на крају 2022. износила 15,8% мг. у Чешкој, односно 16,4% мг. у Румунији. Инфлација у **Пољској** успорена је у новембру и децембру, по основу споријег раста цена електричне енергије, гаса и других горива и на крају 2022. износила је 16,6% мг. Насупрот томе, инфлација у **Мађарској**

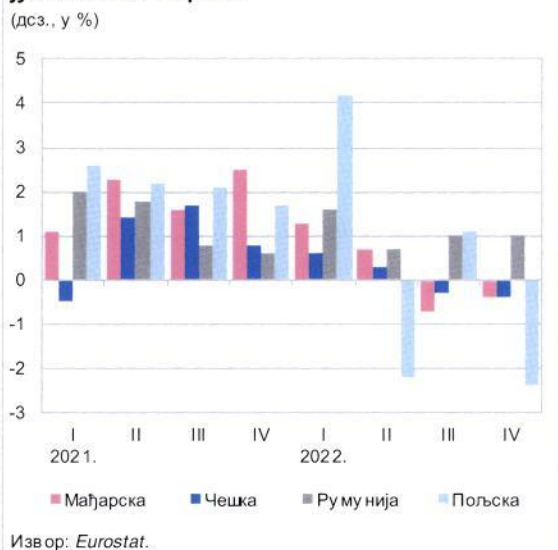
Графикон III.1.3. Тромесечна динамика БДП-а у Немачкој и Италији

Амерички Биро за економске анализе изнео је процену **привредног раста САД** у 2022. од 2,1% (након 5,9% у 2021). Позитиван допринос оствареном расту БДП-а потекло је од повећања личне потрошње и инвестиција у залихе, док су у супротном смеру деловали нижа државна потрошња, нето извоз и инвестиције у основна средства. Након што је у П1 ушла у техничку рецесију, привреда САД се током П2 опоравила. ФЕД је у фебруару ове године оценио да је раст БДП-а у Т4 2022. (0,7% дсз.) био виши од очекиваног и вођен растом активности у услужном сектору, док је у производном сектору забележен пад активности. Тржиште рада у САД било је током 2022. затегнуто, о чему сведоче континуирани раст номиналних плата и рекордно ниска стопа незапослености од 3,5% у 2022. С обзиром на то да се тек очекује испољавање ефеката претходног заоштравања монетарне политике ФЕД-а на успоравање економске активности, то би могло да се одрази и на тржиште рада.

У оквиру региона **средње и југоисточне Европе**⁴ раст БДП-а у 2022. процењен је на 4,4% (наспрам 6,4% у 2021), по основу повећања потрошње домаћинстава и инвестиција у основна средства, док је нето извоз смањен. Међутим, тромесечна динамика економске активности била је дивергентна. После благог опоравка у Т3, БДП на нивоу региона у Т4 је смањен (0,9% дсз.) због смањења домаће тражње, под утицајем високе инфлације, заоштравања монетарних и финансијских услова и мањих фискалних подстицаја. При томе, у Мађарској и Чешкој два тромесечја заредом регистрован је пад БДП-а,

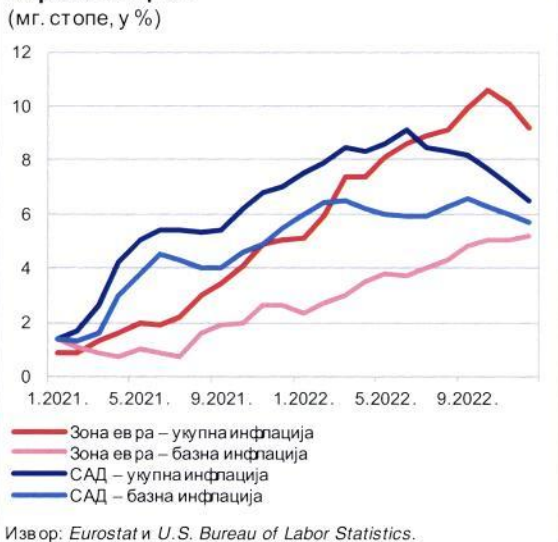
Графикон III.1.4. Тромесечна динамика БДП-а у посматраним земљама средње и југоисточне Европе

тако да су се на крају 2022. нашле у техничкој рецесији.

Према процени националног статистичког бироа, **привредни раст Кине** износио је 3,0% у 2022. (након 8,1% у 2021), чиме се после 40 година нашао испод глобалног привредног раста, првенствено због спровођења политике нулте толеранције према вирусу корона и пролонгираних проблема у сектору некретнина. Према процени Федералног статистичког завода, **БДП Русије** је у 2022. смањен за 2,1% (после раста од 5,6% у 2021), доминантно под утицајем санкција западних земаља по избијању конфликта у Украјини. То је ипак знатно нижи пад од првобитних очекивања свих релевантних међународних организација.

Графикон III.1.5. Инфлација у зони евра мерена хармонизованим ИПЦ-ом и инфлација у САД мерена ИПЦ-ом

⁴ У регион су сврстане: Румунија, Мађарска, Чешка, Словенија, Бугарска, Хрватска, Словачка и Пољска.

III. Макроекономски услови спровођења монетарне политике

1. Међународно окружење

Економска активност и инфлација

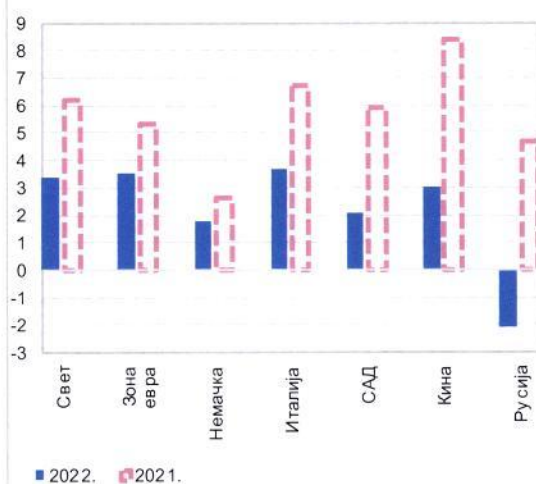
Према процени ММФ-а из јануара ове године, **светска економска активност знатно је успорила раст, са 6,2% у 2021. на 3,4% у 2022.** услед поштравања глобалних монетарних и финансијских услова с циљем сузбијања растуће инфлације, пролонгираних последица конфликта у Украјини и интензивираних геополитичких тензија, учесталих поремећаја у снабдевању енергентима у Европи, као и поштравања здравствених мера у Кини услед поновног ширења вируса корона. Упркос повишеној неизвесности и неповољним околностима, у већини развијених земаља и земаља у успону и развоју током П2 2022. ипак је забележена солидна економска активност захваљујући отпорности домаће тражње и тржишта рада, решавању застоја у глобалним ланцима снабдевања, као и стабилизацији тржишта енергената. С тим у вези, крајем 2022. и почетком 2023. појавили су се први сигнали економског опоравка и попуштања глобалних трошковних притисака.

Према процени Eurostat-а, **привреда зоне евра у 2022. остварила је раст од 3,5%** (наспрам 5,3% у 2021), који је вођен повећањем потрошње домаћинства и инвестиција у основна средства, на супрот чега је деловао пад нето извоза. Након динамичног раста БДП-а током П1, уследило је

смањење потрошње и производње током П2, услед повишене инфлације и раста цена енергената на европском тржишту (нарочито по избијању украјинске кризе и пораста геополитичке неизвесности), затезања монетарне политике ЕЦБ-а, строжих услова финансирања и појачаних глобалних рецесионих притисака. **Ипак, зона евра је у Т4 практично стагнирала и избегла улазак у фазу рецесије,** чему је допринело попуштање ценовних притисака због нижих цена енергената и постепеног отклањања уских грла у производњи, као и солидне активности у услужном сектору. Током 2022. очувана су повољна кретања на тржишту рада зоне евра, јер је број запослених премашио претпандемијски ниво, а стопа незапослености спуштена на историјски минимум од 6,7% у просеку. Због тога је **ЕЦБ** у фебруару ове године оценила да се привреда зоне евра показала отпорнијом у односу на претходна очекивања.

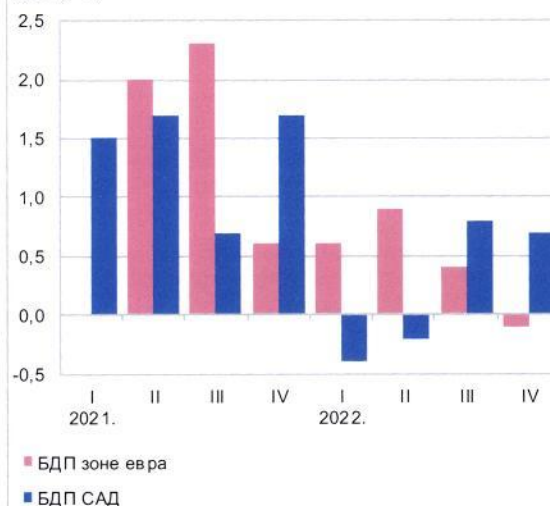
У **Немачкој и Италији**, које су наши најважнији трговински партнери унутар зоне евра, у 2022. забележен је раст БДП-а од 1,8% и 3,7%, респективно, који је у целини био опредељен растом домаће тражње, док је екстерна тражња била у паду. Супротно кретањима у највећем делу 2022, у Т4 су смањене потрошња и инвестиције у обе земље, што је изазвало контракцију економске активности од 0,1% дсз. у Италији, односно 0,4% дсз. у Немачкој (према процени Eurostat-а).

Графикон III.1.1. Остварени привредни раст у 2022. и процене за 2023. (у %)

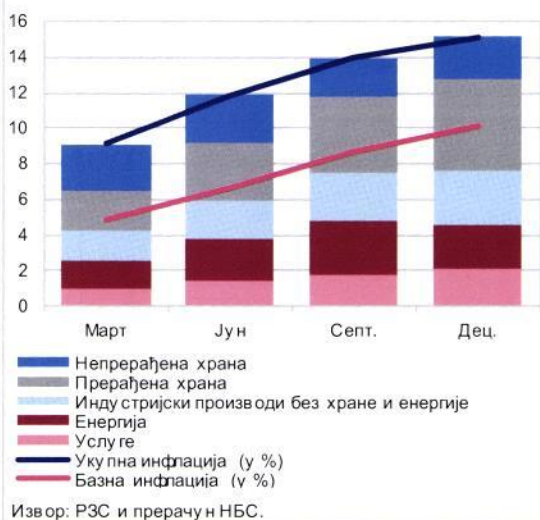
Извор: ММФ, World Economic Outlook, април 2023.

Графикон III.1.2. Тромесечна динамика БДП-а у зони евра и САД (дсз., у %)

Извор: Eurostat, U.S. BEA и прерачу н НБС.

Графикон II.3.2. Доприноси компоненти ИПЦ-а мг. инфлацији током 2022. (у п.п.)

доминантно (с преко две трећине доприноса) динамику мг. инфлације током 2022, која је у октобру достигла 15,1% и на сличном нивоу задржала се до краја године, када су се појавили сигнали постепеног попуштања трошковних притисака. Постојан раст произвођачких и увозних цена у Србији током целе 2022. одразио се на динамику мг. базне инфлације (мерене променом ИПЦ-а по искључењу енергије, хране, алкохола и цигарета), која је у децембру износила 10,1%.

Посматрано по компонентама ИПЦ-а у 2022, цене на нивоу групе **хране и безалкохолних пића** повећане су за 23,4% (уз допринос инфлацији од 7,5 п.п.), услед виших светских цена примарних пољопривредних производа и пораста трошкова у производњи и транспорту хране, као и испољавања негативних ефеката суше у Србији и већем делу Европе. Поменути фактори су се одразили на раст цена и **прерађене и непрерађене хране**, уз допринос децембарској инфлацији од 5,1 п.п. и 2,4 п.п., респективно. При томе, раст цена хране вероватно би био и већи да Влада РС није привремено крајем 2021. и почетком 2022. **ограничавала цене основних животних намирница** (хлеба, шећера, брашна, уља, меса и млека), чиме су ублажени негативни ефекти на куповну моћ становништва.

Цене енергије су порасле за 16% у 2022. (уз допринос инфлацији од 2,5 п.п.), од чега се половина односи на више цене **чврстих горива** (угља и дрва), због изражене забринутости у погледу њихове расположивости у зимским месецима по ескалацији украјинске кризе. Цене **нафтних деривата** су повећане за 9,1% у 2022, при чему су од јула смањивале допринос мг. инфлацији (на 0,6 п.п. у децембру). У августу и септембру реализовано је претходно најављено

Графикон II.3.3. Укупна и базна инфлација (мг. стопе, у %)

повећање цене **електричне енергије** за домаћинства, које је у 2022. износило 10,7% (уз допринос инфлацији од 0,5 п.п.), док се паралелно поскупљење **гаса** за домаћинства од 8,8% није битније одразило на инфлацију, због малог учешћа ове категорије у структури потрошачке корпе. Влада РС је током 2022. **смањила акцизе** на нафтне деривате како би спречила њихов прекомерни раст и преношење на остале цене.

Цене индустријских производа без хране и енергије повећане су за 10,7% у 2022. (уз допринос инфлацији од 3,0 п.п.). Унутар ове групе, највећи допринос инфлацији у 2022. потекао је од виших цена намештаја и опреме за домаћинства, производа за рекреацију и културу, одеће и обуће, алкохолних пића, возила и делова. На кретање цена индустријских производа одражавају се и цене енергената и других инпута који се користе у њиховој производњи.

Цене услуга су у 2022. повећане за 8,7% (уз допринос инфлацији од 2,1 п.п.), најпре по основу виших цена угоститељских услуга, станарина и услуга транспорта, при чему су и цене осталих услуга биле у порасту.

Регулисане цене, које су под директним или индиректним утицајем државе, оствариле су раст од 7,0% у 2022. (уз допринос инфлацији од 1,3 п.п.), на који је у највећој мери утицало поскупљење електричне енергије и комуналних услуга, као и редовно годишње усклађивање акциза на цигарете.

страног новца од стране банака мењачницама и грађанима, што је изазвало додатне депрецијацијске притиске на домаћу валуту. Међутим, Народна банка Србије је успела да одржи релативну стабилност девизног курса захваљујући правовременим и адекватним реакцијама, укључујући нето продају девиза у износу од 2,27 млрд евра током прва четири месеца 2022. године.

Захваљујући првенствено очуваној стабилности на домаћем девизном тржишту од стране Народне банке Србије, деловање фактора који су узроковали слабљење динара почело је постепено да јењава у априлу, да би од маја до краја 2022. године преовладавали апрецијацијски притисци. Тражња за девизама увозника енергената била је висока и у овом периоду, али су фактори на страни понуде девиза били доминантни. Нето прилив девиза долазио је из различитих извора, као што СДИ, извоз, дознаке и др. Повећана понуда девиза у овом периоду, која је креирала притиске ка јачању домаће валуте, генерисана је понудом девиза од стране резидената, искључујући увознике енергената, високим нето откупом ефективног страног новца банака од мењачница и грађана, повећањем нето индексиране имовине банака и продужењем девизне позиције банака по основу коришћења страних (нерезидентних) платних картица. Од маја до краја 2022. године Народна банка Србије је нето купила девизе у износу од 3,27 млрд евра.

Народна банка Србије је у активностима на МДТ-у на нивоу целе 2022. године била нето купац девиза у износу од 1 млрд. евра, што је пета од последњих шест година (од 2017) коју Народна банка Србије завршава као нето купац девиза.

Девизни своп

Народна банка Србије је у току првих седам месеци 2022. године наставила да организује редовне тромесечне и двонедељне аукције своп продаје и куповине девиза (евра) за динаре, на којима је своп продала и своп купила по 27 млн евра.

Почетком 2022. године банкама је омогућено да закључују билатералне трансакције своп куповине и своп продаје девиза (евра) с Народном банком Србије. Увођењем билатералних своп трансакција Народна банка Србије настоји да пружи не само подршку банкама у управљању ликвидношћу, у смислу превазилажења проблема недовољних лимита за закључивање међубанкарских трансакција, већ и већу флексибилност у односу на редовне своп аукције у погледу тренутка закључивања трансакција и њихове рочности. У току 2022.

године Народна банка Србије је с банкама закључила 122 билатерална своп уговора, путем којих је своп купила 966,6 млн евра и своп продала 653,6 млн евра.

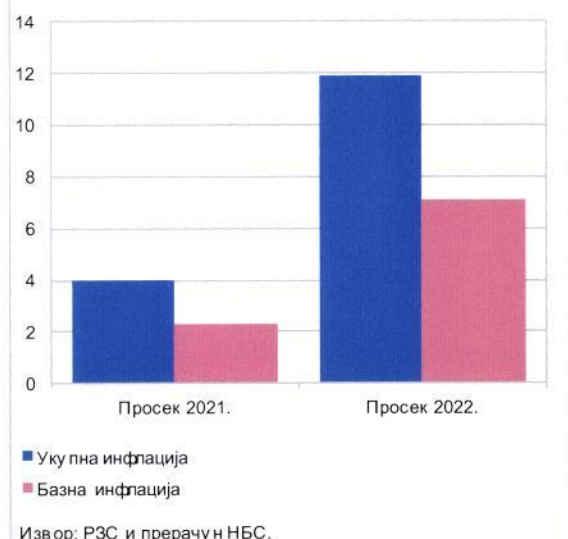
С обзиром на то да су се билатералне своп трансакције показале као ефикаснији инструмент за пружање помоћи банкама у управљању динарском и девизном ликвидношћу у поређењу са своп аукцијама, Народна банка Србије је 1. августа 2022. године престала да организује редовне двонедељне и тромесечне девизне своп аукције, не искључујући могућност поновног увођења у случају да се за тим укаже потреба.

3. Остварење циљане инфлације у 2022.

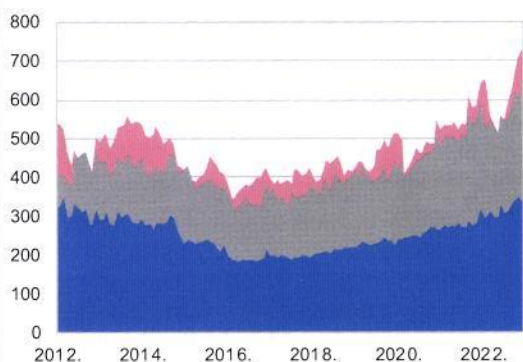
У условима изражених глобалних трошковних притисака, пре свега због раста цена примарних производа и других сировина, који је додатно интензиван са ескалацијом украјинске кризе и продубљивањем геополитичких тензија, **укупна инфлација у Србији**, као и у другим земљама, **током 2022. кретала се узлазном путањом и у просеку је износила 11,9%. Базна инфлација** (мерена променом ИПЦ-а по искључењу енергије, хране, алкохола и цигарета), **на коју мере монетарне политике највише утичу, налазила се испод укупне инфлације и у просеку је износила 7,1% у 2022**, што указује на то да је раст потрошачких цена у Србији у великој мери изазван факторима на страни понуде, на које монетарне мере имају мали или ограничен ефекат. Нижем нивоу базне инфлације у односу на укупну инфлацију доприносила је и очувана релативна стабилност девизног курса у врло неизвесним међународним околностима.

Пратећи кретање светских цена, цене хране и енергије на домаћем тржишту определиле су

Графикон II.3.1. Инфлација у 2021. и 2022. (у п.п.)

Графикон II.2.2. Обим стерилизације ликвидности инструментима монетарне политике (у млрд RSD)

■ Операције на отвореном тржишту – куп повна цена
■ Динарска обавезна резерва
■ Девизна обавезна резерва

Извор: НБС.

основице, повећање се односи на све категорије девизних обавеза, а највише на девизну штедњу (1,1 млрд евра), девизне депозите привреде (0,8 млрд евра) и девизне инообавезе (0,7 млрд евра).

У истом периоду, обрачуната обавезна резерва која се издваја у динарима повећана је за 25,3 млрд динара (за 10,2%) и крајем године је износила 272,6 млрд динара. Наведено повећање у највећој мери је остварено по основу раста девизне обавезне резерве (21,9 млрд динара), с обзиром на то да се један њен део издваја у динарима. Раст је остварен и по основу повећања динарске основице (3,4 млрд динара), што је у целости резултат раста динарских депозита привреде с рочношћу до две године (за 84,4 млрд динара).

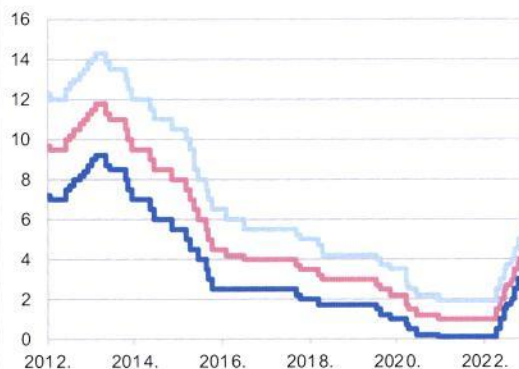
Каматне стопе

У Т1 2022. године референтна каматна стопа Народне банке Србије задржана је на нивоу од 1,00%, уз непромењен коридор каматних стопа ($\pm 0,90$ п.п. у односу на референтну стопу), тако да су каматне стопе на кредитне и депозитне олакшице износиле 1,90% и 0,10%, респективно.

У склопу постепеног поштравања домаћих монетарних услова, Народна банка Србије је и у Т1 2022. наставила да реализује трансакције репо продаје ХоВ, уз повећања просечне пондерисане репо стопе – са 0,50% на 0,96%, што је близу тадашњег нивоа референтне каматне стопе од 1%.

Почев од априла, у условима повећаних инфлаторних притисака на светском и домаћем тржишту, Извршни одбор Народне банке Србије повећавао је референтну каматну стопу сваког

Графикон II.2.3. Референтна каматна стопа и коридор каматних стопа (дневни подаци, на годишњем нивоу, у %)

— Референтна каматна стопа
— Каматна стопа на депозитне олакшице
— Каматна стопа на кредитне олакшице

Извор: НБС.

месеца, постепено у износима од 25 б.п. или 50 б.п., тј. укупно за 400 б.п. у 2022. години, на ниво од 5,00%. У априлу је проширен коридор каматних стопа (са $\pm 0,9$ п.п. на ± 1 п.п. у односу на референтну стопу), тако да су каматне стопе на депозитне и кредитне олакшице крајем децембра износиле 4,00% и 6,00%, респективно.

У 2022. повећавана је и каматна стопа по којој Народна банка Србије обрачунава и плаћа камату на износ оствареног просечног дневног стања издвојене динарске обавезне резерве, и то у априлу са 0,10% на 0,25%, затим у мају на 0,50% и у јуну на 0,75%.

Операције на девизном тржишту

У складу с Програмом монетарне политике у 2022. години, Народна банка Србије је наставила да спроводи режим руковођено пливајућег девизног курса, уз могућност спровођења интервенција на девизном тржишту ради ублажавања прекомерних краткорочних осцилација курса динара према евр, као и ради очувања стабилности цена и финансијског система и одржавања адекватног нивоа девизних резерви.

Динар је у 2022. години номинално ојачао према евр за 0,2%. У току прва четири месеца преовладавали су снажни депрецијацијски притисци на курс динара према евр, узроковани пре свега високом тражњом домаћих компанија – увозника енергената за девизама, највише услед повећања светске цене енергената у условима геополитичке и енергетске кризе у свету. Тензије на светским финансијским тржиштима утицале су и на домаће тржиште. У марту је реализована рекордно висока нето продаја ефективног

Операције на отвореном тржишту

Главне операције на отвореном тржишту Народне банке Србије и током 2022. године биле су једнедељне реверзне репо трансакције, тј. репо трансакције продаје ХоВ (повлачење ликвидности).

Народна банка Србије је спроводила репо трансакције својим ХоВ. За потребе репо продаје у 2022. години емитована је једна серија благајничких записа у укупној номиналној вредности од 500,0 млрд динара. Емисија једне серије благајничких записа високе номиналне вредности наставак је праксе из претходних година која банкама омогућава да располажу хартијама у оквиру исте серије и једноставније управљају ликвидношћу.

Током 2022. године организоване су 52 аукције репо продаје ХоВ. Аукције су организоване једном недељно по моделу варијабилне вишеструке каматне стопе. Остварени обим продаје ХоВ у 2022. години (2.951,5 млрд динара) био је већи него у 2021. години (2.446,6 млрд динара).

Просечно стање ХоВ Народне банке Србије у портфолију банака током 2022. износило је 56,3 млрд динара, што је за 9,5 млрд динара више него у 2021. години. Посматрано у односу на крај 2021, стање тих ХоВ повећано је скоро два пута (за 65,5 млрд динара) и крајем 2022. године износило је 110,0 млрд динара.

У условима смањења динарске ликвидности у банкарском систему (чему су највећим делом допринеле интервенције Народне банке Србије

нето продаје девиза на МДТ-у у прва четири месеца 2022. услед глобалне неизвесности након избијања кризе у Украјини), од краја фебруара Народна банка Србије је обезбеђивала додатну динарску ликвидност банкама путем билатералних трансакција репо куповине динарских државних ХоВ на кратак рок и у ограниченом обиму. Путем тих трансакција Народна банка Србије је укупно (укључујући и занављања трансакција о доспећима) обезбедила банкама ликвидност у износу од 144,5 млрд динара, при чему је стање репо купљених динарских државних ХоВ 31. децембра 2022. године износило 30,8 млрд динара. Поред тога, Народна банка Србије је у условима непостојања довољних износа међубанкарских лимита за њихово међусобно трговање спроводила и **посредничке репо трансакције** – у којима је посредовала између банака које су имале вишкове ликвидности и оних којима је ликвидност била потребна. У наведеним трансакцијама Народна банка Србије је с банкама које су имале вишак динарске ликвидности обављала трансакције репо продаје благајничких записа, док је истовремено с банкама којима је ликвидност била потребна обављала трансакције репо куповине динарских државних ХоВ.

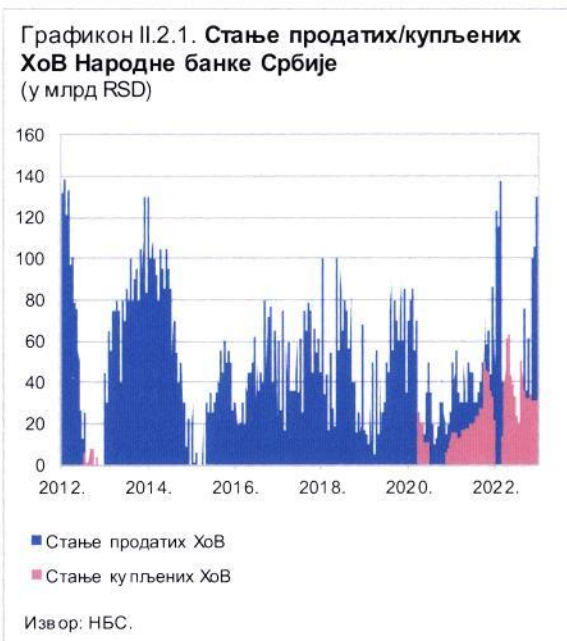
Депозитне и кредитне олакшице

Банке су у 2022. години наставиле да прекомерно депонују средства код Народне банке Србије (депозитне олакшице). Просечно дневно стање депонованих средстава банака код Народне банке Србије у 2022. износило је 67,7 млрд динара, што је за 22,6 млрд динара мање него 2021. године. Максимално просечно месечно стање депонованих средстава забележено је у децембру (144,8 млрд динара), а минимално у мају (29,4 млрд динара).

Банке су у 2022. години користиле кредите за одржавање дневне ликвидности на основу залог ХоВ (кредитне олакшице), и то две банке као дневни кредит у укупном износу од 147,1 млрд динара и једна банка као прекомерно кредит у износу од 1 млрд динара.

Обавезна резерва

Обрачуната обавезна резерва која се издваја у девизама у 2022. повећана је за 316,2 млн евра и износила је 2,8 млрд евра. Такво кретање је резултат раста девизних обавеза банака које чине основицу за обрачун обавезне резерве, за 2,6 млрд евра, при чему се ово повећање претежно односи на обавезе с рочношћу до две године (2,4 млрд евра), а у знатно мањој мери на обавезе дужих рочности. Полазећи од структуре девизне

трговинске везе, поред виших цена енергената и других трошкова у производњи, раст инфлације на двоцифрен ниво водила је и домаћа тражња, као и услови на тржишту рада, о чему сведочи и базна инфлација у овим земљама, која је виша него у Србији. Због тога су централне банке ових земаља у 2022. у већој мери заостравале монетарне услове него што је то чинила Народна банка Србије.

Када је реч о **инфлацији у Србији**, она је од почетка године наставила да се креће узлазном путањом, са 8,2% м.г. у јануару до 15,1% м.г. у децембру. Под утицајем виших цена хране и енергената на глобалном нивоу, а током лета и суше у земљи и региону, инфлација се углавном кретала на нешто вишем нивоу од очекиваног. Око две трећине доприноса м.г. инфлацији потицало је од цена хране и енергије, при чему се, као и у другим земљама, допринос цена енергије током године смањивао, а допринос цена хране наставио да расте. И поред извесног попуштања глобалних трошковних притисака, произвођачке и увозне цене су још увек бележиле релативно високе м.г. стопе раста, што се преносило на **базну инфлацију на домаћем тржишту**, на коју мере монетарне политике највише утичу. Иако је расла, базна инфлација се кретала испод укупне инфлације, и у децембру је износила 10,1% м.г. Очувању базне инфлације на nižем нивоу допринела је релативна стабилност девизног курса, која представља снажно сидро ценовне стабилности, као и изостанак снажнијих инфлаторних притисака са стране тражње.

Инфлациона очекивања финансијског сектора и привреде за годину дана унапред умерено су расла током 2022. године и кретала су се изнад горње границе циља. Ипак, **средњорочна очекивања су била нижа и у случају финансијског сектора налазила су се у границама циља**, што указује на то да финансијски сектор и привреда сматрају да ће фактори који утичу на раст инфлације у наредном периоду почети да слабе.

Приликом доношења одлуке о монетарним условима, Извршни одбор је имао у виду и да **актуелно заостравање монетарних услова неће знатније успорити домаћу тражњу**. Према прелиминарној процени РЗС-а, реални раст БДП-а Србије у 2022. години износио је 2,3%, а остварен је као резултат раста индустрије и услужних сектора, упркос изузетно неповољним условима у међународном окружењу. Снажан допринос расту индустрије потекао је од раста физичког обима производње у рударству, а затим од прерађивачке индустрије, упркос осетном расту цена енергената на глобалном нивоу, као и присутним застојима у глобалним ланцима

снабдевања. С друге стране, пољопривредна производња је била мања због суше, као и активност у грађевинарству у условима снажног раста трошкова грађевинског материјала и других инпута. Упркос мањој активности у грађевинарству, укупне фиксне инвестиције остале су стабилне захваљујући снажном приливу СДИ. Тржиште рада и даље бележи позитивна кретања, уз даљи раст запослености и зарада, као и смањење незапослености.

Укупна инфлација је остала повишена и почетком 2023. године, пре свега због поскупљења струје и гаса, али се од априла успорава. Према процени Извршног одбора, и у остатку године инфлација би требало да се нађе на опадајућој путањи, уз **знатнији пад у П2 2023. године и повратак у границе циља средином 2024. године**. У смеру смиревања инфлаторних притисака деловаће досадашње заостравање монетарних услова, очекивано слабење ефеката глобалних фактора који су водили раст цена енергената и хране у претходном периоду, као и нижа екстерна тражња у условима неповољнијих изгледа глобалног привредног раста. У зависности од кретања кључних монетарних и макроекономских фактора из домаћег и међународног окружења, као и глобалне геополитичке ситуације, Народна банка Србије ће доносити одлуке о монетарној политици, узимајући при томе у обзир и очекиване ефекте претходно донетих одлука на инфлацију у наредном периоду. Приоритет монетарне политике и даље ће бити обезбеђење ценовне и финансијске стабилности у средњем року, уз подршку даљем привредном расту.

2. Инструменти монетарне политике

Основни инструмент монетарне политике Народне банке Србије јесте **референтна каматна стопа**, тј. каматна стопа која се **примењује у спровођењу главних операција на отвореном тржишту**.³ Улога референтне каматне стопе подржана је **коридором каматних стопа на депозитне и кредитне олакшице и другим операцијама на отвореном тржишту**. Поред основног инструмента, Народна банка Србије у спровођењу монетарне политике користи и друге инструменте монетарног регулисања, пре свега **обавезну резерву и операције на девизном тржишту**.

³ Референтна каматна стопа представља максимални, односно највиши ниво каматне стопе по којем може бити реализована трансакција репо продаје ХоВ.

спољнотрговинске размене Србије са остатком света, то се пренело и на Србију. Такође, снажни глобални инфлаторни притисци негативно су се одразили на пословно, потрошачко и инвестиционо поверење, нарочито у оним чланицама зоне евра које су наши највећи трговински партнери и у чијем ланцу производње и дистрибуције послује знатан део домаће индустрије. Иако су слабији изгледи глобалног привредног раста и повећање ризика од рецесије у САД и зони евра утицали на то да се светске цене нафте и других примарних производа смање последњих месеци 2022. године, оне су се и даље налазиле на знатно вишем нивоу него почетком године.

Заоштравање геополитичких тензија **повећало је и неизвесност на међународном финансијском тржишту** услед лошијих изгледа глобалног привредног раста. Уз ефекте **оствареног и очекиваног заоштравања монетарних политика водећих централних банака**, ФЕД-а и ЕЦБ-а, повећана глобална неизвесност утицала је на мању спремност инвеститора за портфолио улагањима, као и на раст премије ризика многих земаља у успону, па самим тим и Србије, одражавајући се и на више неутралне каматне стопе у тим земаљама.

У складу са очекивањима, **ФЕД** је од марта 2022. заоштравао монетарне услове повећањем своје основне каматне стопе до краја године за укупно 425 б.п., тако да је она достигла највиши ниво у последњих 15 година (распон 4,25–4,5%). **ЕЦБ** није мењала референтну каматну стопу до јула 2022, али је њено повећање најавила у јуну и одлучила да оконча програм нето куповине активе (*APP*), уз наставак реинвестирања главнице. Због осетног раста ризика по средњорочну ценовну стабилност, ЕЦБ се од јула одлучила за снажно повећање референтне каматне стопе, за укупно 250 б.п. до краја године, на 2,5%, што је био њен највиши ниво од 2008. Такође, ЕЦБ је у децембру донела одлуку да ће од марта 2023. смањивати портфолио програма *APP*, јер се главница доспелих ХоВ више неће у целости реинвестирати. Заоштравање монетарне политике ЕЦБ-а било је усмерено на смањење агрегатне тражње, као и спречавање перманентног раста инфлационих очекивања, с обзиром на то да су стопе инфлације у зони евра, иако успорене од октобра 2022, и даље биле високе.

Одлуке о будућој монетарној политици водећих централних банака зависиле првенствено од јачине и постојаности инфлаторних притисака, који су се током 2022. године показали јачим од претпостављених, али и од изгледа раста њихових привреда. С обзиром на то да би се

бржа нормализација монетарних политика ФЕД-а и ЕЦБ-а од очекиване у наредном периоду могла одразити на нижи прилив капитала и депрецијацијске притиске у земаљама у успону, Извршни одбор је констатовао да је неопходна опрезност монетарне политике Народне банке Србије.

За разлику од геополитичких тензија и брзине нормализације монетарних политика водећих централних банака, неизвесност у погледу **утицаја тока пандемије и појаве нових сојева вируса** на брзину глобалног привредног раста, светске цене примарних производа, а тиме и на инфлацију знатно је смањена током 2022. године. Све већи број земаља ублажио је рестриктивне здравствене мере, уз оцену да су ефекти пандемије мањи него у претходним таласима. И поред тога, **изгледи глобалног привредног раста током 2022. године кориговани су наниже** у условима растућих инфлаторних притисака по основу виших цена енергената и примарних производа, као и продужених застоја у глобалним ланцима снабдевања, уведених санкција западних земаља Русији и смањеног потрошачког и инвестиционог поверења. Ипак, пред сам крај године јавио се оптимизам у погледу глобалног привредног раста због одустајања Кине од стратегије нулте толеранције према вирусу корона, као и мањих негативних ефеката енергетске кризе на тржиште ЕУ од очекиваног. Међутим, тај оптимизам у погледу стимулација раста светске привреде услед снажнијег раста Кине изазвао је забринутост када је реч о инфлацији, јер би снажнији раст Кине погурао светске цене енергената и других примарних производа, што би отежало борбу против инфлације, која се ионако у 2022. показала вишом и постојанијом него што се очекивало.

У већини земаља, укључујући и зону евра, **раст инфлације током 2022. био је виши од очекивања**, што је утицало на константну ревизију навише пројекција инфлације. У **зони евра** инфлација је у октобру достигла максимум од 10,6% мг. након чега је у наредна два месеца успорила на 10,1% и 9,2% мг., респективно. Међутим, успоравање инфлације било је резултат успоравања раста цена енергената, док је базна инфлација, која искључује волатилне категорије као што су енергенти и храна, алкохол и цигарете, наставила да расте, достижући у децембру дотадашњи максимум (5,2% мг.). Раст базне инфлације у великој мери био је последица притисака веће тражње у појединим секторима, заострених услова на тржишту рада и још увек присутних застоја у ланцима снабдевања. У **земаљама региона у режиму циљања инфлације**, с којима такође остварујемо значајне

II. Монетарна политика и остварење циљане инфлације

1. Монетарна политика у 2022.

Монетарна политика од почетка 2022. водила се у складу с *Програмом монетарне политике Народне банке Србије у 2022. години*² и допринела је очувању макроекономске и финансијске стабилности у условима снажних потреса из међународног окружења. *Програм монетарне политике*, који је донет у децембру 2021, предвиђао је да ће Народна банка Србије остати посвећена остваривању ценовне стабилности у средњем року, чиме на најбољи начин доприноси очувању стабилности финансијског система и одрживом привредном расту. Као и до сада, Народна банка Србије је задржала потребну флексибилност монетарне политике у погледу степена реакције и коришћења инструмената како би обезбедила ценовну стабилност у средњем року, али и наставила да пружа подршку одрживом привредном расту. Монетарна и фискална политика настављају да буду координиране – и међусобно и са структурним политикама – како би се и даље јачала отпорност на потенцијалне негативне ефекте фактора из међународног окружења.

Народна банка Србије је од почетка 2022. године наставила да заоштрава монетарне услове – до седнице у априлу повећавањем просечне пондерисане каматне стопе на реверзним репо аукцијама којима на недељу дана повлачи вишкове динарске ликвидности из банкарског система, а од априла и повећањем референтне каматне стопе.

У периоду јануар–март Извршни одбор је задржао референтну стопу на непромењеном нивоу од 1,0%, као и каматне стопе на депозитне (0,10%) и кредитне олакшице (1,90%). Међутим, у условима повећања инфлаторних притисака, који су у великој мери последица фактора на страни понуде из међународног окружења, Народна банка Србије је наставила да користи флексибилност коју јој пружа постојећи монетарни оквир – **повећавала је просечну пондерисану каматну стопу на једнонедељним реверзним репо аукцијама, као и проценат вишкова динарске ликвидности банака које повлачи путем ових аукција.** Процес постепеног смањивања рестриктивности монетарне политике започет је у октобру 2021. године, тако да је до априлске седнице Извршног

одбора просечна пондерисана каматна стопа на аукцијама репо продаје ХоВ повећана за укупно 84 б.п. (на 0,95%). Иначе, аукције репо продаје ХоВ обављају се по методи вишеструке каматне стопе од децембра 2012. (уместо по фиксној стопи као до тада), чиме је заправо створена могућност да Народна банка Србије прилагоди монетарне услове и без промене основних каматних стопа, као и да реагује и између састанака Извршног одбора.

С обзиром на то да се просечна репо стопа готово изједначила с референтном каматном стопом, **на седници у априлу започето је повећање референтне каматне стопе, која је до краја 2022. године повећана на свакој седници, за укупно 400 б.п., на 5,0%.** Истовремено су повећане и стопа на депозитне олакшице и стопа на кредитне олакшице, тако да су на крају године износиле 4,0% и 6,0%, респективно. На одлуку Извршног одбора да пооштрава монетарне услове утицали су инфлаторни притисци пре свега из међународног окружења, који су се показали јачим и постојанијим него што се претходно очекивало. Ограничавању ефеката преливања раста увозних цена на домаће цене, као и претходних година, Народна банка Србије доприносила је и **одржавањем релативне стабилности курса динара према еврџу.** Посматрано од почетка године закључно с крајем децембра, динар је према еврџу номинално ојачао за 0,2%, док је према долару ослабио за 5,7% услед јачања долара према еврџу на међународном тржишту.

На заоштравање монетарних услова утицали су пре свега **више увозне и произвођачке цене**, на које се одразио претходни раст светских цена енергената, хране и сировина, **још увек присутни високи трошкови транспорта, као и застоји у снабдевању и несташице појединих сировина** у производњи на глобалном нивоу. Наиме, током већег дела 2022. године настављена је серија глобалних инфлаторних шокова, повезаних најпре са опоравком светске привреде од пандемије, а затим с геополитичким тензијама, сукобом у Украјини и заоштравањем енергетске кризе у Европи. Ти потреси су условили додатан знатан раст цена нафте и других примарних производа, посебно природног гаса, угља, електричне енергије и бројних индустријских и пољопривредних сировина, чије су се цене током 2022. године приближиле историјски највишим нивоима или их чак и премашиле. У условима брзорастуће

² „Службени гласник РС”, бр. 119/2021.

Циљану стопу инфлације Народна банка Србије настоји да постигне **променама референтне каматне стопе, која се примењује у спровођењу главних операција на отвореном тржишту**. Та каматна стопа представља основни инструмент монетарне политике, а одлуке о њеној висини доносе се на основу анализе економске ситуације и оцене будућих кретања, као и средњорочне пројекције инфлације. Остали инструменти монетарног регулисања имају помоћну улогу – доприносе несметаној трансмисији утицаја референтне каматне стопе на тржиште, као и развоју финансијског тржишта без угрожавања стабилности финансијског система.

Народна банка Србије спроводи **режим руковођено пливајућег девизног курса**. Интервенције на девизном тржишту спроводи како би ублажила прекомерне краткорочне осцилације девизног курса, очувала стабилност

цена и финансијског система и одржала адекватан ниво девизних резерви.

Ради јачања транспарентности монетарне политике и отворене комуникације с јавношћу, Извршни одбор доноси одлуке о монетарној политици према утврђеном распореду седница и редовно обавештава јавност о остварењу утврђених циљева за инфлацију и мерама које предузима ради њиховог остваривања. Такође, приликом представљања *Извештаја о инфлацији* детаљно се образлажу макроекономске пројекције и одлуке монетарне политике.

I. Стратешки оквир монетарне политике

Потпуно циљање инфлације представља монетарну стратегију Народне банке Србије почев од 2009, с тим што су елементи овог режима у праксу постепено увођени од 2006. године. У децембру 2008. Народна банка Србије усвојила је Меморандум о циљању (таргетирању) инфлације као монетарној стратегији, којим је и формално дефинисана примена режима циљања инфлације од 1. јануара 2009. Меморандум је сачињен у складу са Споразумом Народне банке Србије и Владе о циљању инфлације, усвојеним на седници Владе 19. децембра 2008, у којем је оцењено да циљање инфлације у постојећим околностима представља најадекватнији режим монетарне политике у Србији.

Режим циљања инфлације спроводи велики број централних банака као прагматичан одговор на недостатке других режима монетарне политике. Томе је допринело схватање да високе стопе инфлације утичу на смањење привредног раста и запослености и да фокус монетарне политике треба померити с краткорочног управљања тражњом на средњорочну ценовну стабилност, која је у основи режима циљања инфлације. Режим циљања инфлације више је оквир него скуп ригидних правила монетарне политике – у основи је нумерички циљ за инфлацију на средњи рок, у оквиру кога се задржава дискреционо право у реаговању на економске поремећаје на кратак рок.

Циљ Народне банке Србије за инфлацију дефинисан је као стопа укупне инфлације (с дозвољеним одступањем) мерена годишњом процентуалном променом ИПЦ-а. Ради дефинисања оквира за одлучивање о монетарној политици на средњи рок и усидравања и стабилизације инфлационих очекивања, одлука о циљаној инфлацији доноси се унапред. У случају Србије, та одлука се доноси за три године унапред. Будући да процес номиналне, реалне и структурне конвергенције према ЕУ још увек траје, циљана инфлација је благо изнад квантитативне дефиниције ценовне стабилности и нивоа циљане инфлације у развијеним земљама (2,0% или 2,5%). Тако је крајем 2022. утврђена **циљана стопа инфлације до децембра 2025.**

године на нивоу од 3,0%, с дозвољеним одступањем $\pm 1,5$ п.п.¹

Задржавањем средње вредности циља за инфлацију на 3,0%, Народна банка Србије потврђује **своју одлучност да инфлацију у средњем року одржи на ниском нивоу, што је један од кључних елемената очувања пословног и потрошачког поверења.** Тиме се уважавају повољни макроекономски резултати, који су сачувани и у време пандемије, а остварени су захваљујући пуној координацији монетарне и фискалне политике. Поред тога, у условима променљивих изгледа глобалног привредног раста и волатилних токова на међународном робном и финансијском тржишту, задржавањем циља монетарна политика доприноси даљем повећању отпорности наше привреде на потенцијално негативне екстерне утицаје, а тиме и очувању добрих изгледа раста наше привреде.

Ширина дозвољеног одступања од циља задржана је на нивоу од $\pm 1,5$ п.п., што умањује потребу за честим реакцијама монетарне политике и доприноси већој предвидивости монетарних услова. Као мала и отворена привреда, Србија је изложена дешавањима на међународном робном и финансијском тржишту, која **привремено** могу да узрокују волатилност укупне инфлације. Распон дозвољеног одступања од циља оставља Народној банци Србије већи простор да води рачуна и о свом другом циљу – финансијској стабилности, као и да подржава економску политику Владе, која подстиче одрживи привредни раст.

Циљана инфлација је средњорочни циљ, што значи да остварена инфлација може краткорочно одступати од циљане услед егзогених поремећаја. Народна банка Србије дозволиће привремено одступање инфлације од утврђеног циља у случају када би враћање инфлације на циљ у кратком периоду захтевало такве промене у монетарној политици које би изазвале макроекономске поремећаје. То се односи и на случајеве наглих промена цена примарних производа или на одступања у планираном расту цена производа које су под директним или индиректним утицајем одлука Владе.

¹ Меморандум Народне банке Србије о циљаним стопама инфлације до 2025. године усвојен је на седници Извршног одбора Народне банке Србије 8. децембра 2022.

Истовремено, у условима нижег глобалног привредног раста, **раст бруто домаћег производа Србије у 2023. години пројектује се у распону од 2,0% до 3,0%**. Под претпоставком опоравка светске привреде, а тиме и екстерне тражње, као и услед планиране реализације инвестиционих пројеката, пре свега у области путне, железничке, енергетске и комуналне инфраструктуре, **од 2024. очекујемо убрзање раста бруто домаћег производа на распон од 3,0% до 4,0%, а затим повратак на претпандемијску путању раста од око 4% годишње.**

Ако се то има у виду, може се оценити да су **средњорочни макроекономски изгледи Србије и даље повољни**, подржани одговорним вођењем економске политике, наставком спровођења структурних реформи и

реализацијом великих инфраструктурних пројеката. У зависности од кретања кључних монетарних и макроекономских фактора из домаћег и међународног окружења, као и глобалне геополитичке ситуације, Народна банка Србије ће доносити одлуке о монетарној политици, узимајући при томе у обзир и очекиване ефекте претходно донетих одлука на инфлацију у наредном периоду. **Приоритет монетарне политике и даље ће бити обезбеђење ценовне и финансијске стабилности у средњем року, уз подршку наставку раста наше привреде и запослености**, даљем расту извозног сектора, као очувању повољног инвестиционог амбијента у нашој земљи.

Инфлација у Србији, као и у већини других земаља у свету, наставила је у 2022. години да се креће узлазном путањом, што је у највећој мери било последица изражених глобалних трошковних притисака. Услед заштравања геополитичких тензија и енергетске кризе и по том основу настављеног раста светских цена енергената и још увек високих светских цена хране, међугодишња инфлација у Србији износила је у просеку 11,9% у 2022. години, од чега се преко две трећине доприносило на цене хране и енергије. Под утицајем раста текуће инфлације, краткорочна инфлациона очекивања била су виша од циља за инфлацију, али су **средњорочна инфлациона очекивања остала у границама циља** Народне банке Србије од $3 \pm 1,5\%$. Под утицајем увозне инфлације расла је и **базна инфлација**, али је она била знатно нижа од укупне инфлације и у просеку је износила 7,1% у 2022. Нижа базна инфлација резултат је пре свега **очуване релативне стабилности девизног курса.**

И у условима повећане глобалне неизвесности, која је карактерисала 2022. годину, **Народна банка Србије очувала је релативну стабилност курса динара према еврџу**, пажљиво пратећи факторе из домаћег и међународног окружења који утичу на кретања на домаћем девизном тржишту и реагујући правовремено и одмерено. Депрецијацијски притисци, који су услед повећаног увоза енергената били присутни од четвртог тромесечја 2021, додатно су појачани током првог тромесечја 2022. године у условима геополитичких тензија и ескалације кризе у Украјини. Ти притисци су знатно ослабили у априлу, а од маја преовлађују апрецијацијски притисци. Народна банка Србије је у активностима на међубанкарском девизном тржишту на нивоу целе 2022. године била **нето купац девиза у износу од 1 милијарде евра, што је пета од последњих шест година (од 2017) коју је Народна банка Србије завршила као нето купац девиза.** Посматрано крајем периода, **динар је према еврџу у 2022. номинално ојачао за 0,2%.** Истовремено, због слабљења евра према долару на међународном тржишту, које је било присутно у већем делу 2022, динар је ослабио према долару за 5,7%.

Узимајући у обзир то да су инфлацију у Србији у највећој мери одређивали трошковни притисци из међународног окружења, а не и домаћа тражња и фактори с тржишта рада, као што је то био случај у већини земаља у региону у режиму инфлационог циљања, и водећи рачуна о важности континуитета привредног раста у условима неповољнијих изгледа за раст светске привреде и јачања ризика од рецесије у многим земљама, **Народна банка Србије наставила је**

да пажљиво, одмереним темпом, заштрава монетарне услове. Циклус заштравања монетарне политике започет је у октобру 2021. повећањем просечне пондерисане каматне стопе на једнонедељним реверзним репо аукцијама, а када се просечна репо стопа готово изједначила с референтном каматном стопом, од априла 2022. уследило је и повећање референтне каматне стопе, која је до краја 2022. године повећана за **400 базних поена, на 5,0%.** Одлуке о повећању референтне каматне стопе донете су у складу са оценом да су инфлаторни притисци јачи и постојанији него што се претходно очекивало и да то захтева заштравање монетарних услова како би се ограничили секундарни ефекти раста светских цена хране и енергената на цене осталих производа и услуга на домаћем тржишту путем инфлационих очекивања.

Заштравање монетарних услова преносило се и на каматне стопе на тржишту новца, кредита и штедње, **указујући на ефикасност трансмисионог механизма монетарне политике путем канала каматне стопе.** Уз ефекте високе базе и доспећа кредита одобрених у оквиру гарантне шеме, раст каматних стопа на кредите утицао је на успоравање међугодишње стопе раста кредита у другој половини године, тако да су укупни домаћи кредити немонетарном сектору, по искључењу ефекта промене девизног курса, у децембру били виши за 7,3% него годину дана раније, уз и даље већи допринос кредита привреди у поређењу с кредитима становништву. **Учешће проблематичних кредита у укупним кредитима у децембру спуштено је на нови најнижи ниво до тада, од 3,01%,** што указује на то да квалитет активе банака није погоршан ни након престанка примене мера економске помоћи државе и да не представља препреку за наставак раста кредитне активности. Показатељ адекватности капитала крајем 2022. износио је 20,1%, што указује на високу капитализованост и отпорност банкарског сектора (регулаторни минимум 8,0%). Све претходно наведено потврђује да је Народна банка Србије успела да очува финансијску стабилност и у периоду вишедимензионалне кризе, с којом се суочавамо од пролећа 2020. године.

Инфлација се од другог тромесечја 2023. налази на опадајућој путањи, а знатнији пад очекује се у другој половини 2023. и повратак у границе циља средином 2024, чему ће допринети ефекти предузетих мера монетарне политике, слабљење глобалних трошковних притисака и пад увозне инфлације, као и ефекти ниже екстерне тражње.

превазилажење енергетске кризе. Економске мере Владе усмерене на ограничење цена основних животних намирница и енергената на домаћем тржишту деловале су у смеру ублажавања инфлаторних притисака и спречавања већих негативних ефеката на животни стандард грађана и пословну активност предузећа.

Јавни дуг централне државе на крају 2022. износио је 55,1% бруто домаћег производа, што је за 1,4 процентна поена ниже него на крају 2021, при чему је на смањење учешћа јавног дуга утицао раст економске активности, док су повећање дуга у оригиналним валутама и курсне разлике услед јачања долара према еврџу деловали у супротном смеру. Фискална политика ће у наредном периоду бити усредсређена на даље смањење укупног пореског оптерећења рада, што јој омогућава и расположиви фискални простор. На тај начин ће се додатно растеретити привреда и повећати њена конкурентност. На расходној страни, приоритет ће имати инфраструктурни и капитални пројекти, као и политика пензија и плата, при чему ће се водити рачуна о томе да се повећањем ових највећих категорија расхода њихова учешћа у бруто домаћем производу не повећавају изнад нивоа достигнутих пре пандемије. То ће обезбедити даље смањење учешћа фискалног дефицита у бруто домаћем производу на 1,5% у 2025. и наставак опадајуће путање учешћа јавног дуга у бруто домаћем производу. **Доследна примена нових фискалних правила** требало би да обезбеди одрживост јавних финансија на дуги рок и спречи веће инфлаторне притиске са стране тражње, што ће се позитивно одразити и на кредитни рејтинг и премију ризика земље.

Према прелиминарним подацима, текући дефицит платног биланса у 2022. години износио је 4,1 милијарду евра, или 6,9% бруто домаћег производа. То је за 1,9 милијарди евра више него у 2021. години, пре свега због **повећане вредности увоза енергената, првенствено услед раста њихових цена на светском тржишту.** Увоз енергената је повећан за 3,9 милијарди евра у односу на 2021. (на 6,8 милијарди евра), од чега се 2,5 милијарди евра односи на увоз нафте, деривата и гаса, при чему је око 84% тог повећања последица раста цена. Осим енергената, расту увоза допринело је, мада у мањој мери, и увоз интермедијарних и капиталних производа, као и увоз потрошних добара услед даљег раста инвестиција и потрошње становништва. У супротном смеру, упркос успоравању екстерне тражње, деловао је наставак раста робног извоза по релативно високим стопама (28,0% међугодишње) захваљујући извозу прерађивачке индустрије, а у

мањој мери и рударства и електричне енергије, чиме је компензован део раста увоза. Захваљујући претходно високим инвестицијама у извозне секторе, раст извоза прерађивачке индустрије био је широко распрострањен (у 22 од 23 гране), а највише су му допринели извоз електричне опреме, прехранбене и хемијске индустрије. **Размена услуга** са иностранством наставила је да расте, уз суфицит од 2,3 милијарде евра, што је за 65,6% више него у 2021. и уједно његова нова највиша вредност до сада. У средњем року, раст извозних капацитета, уз очекивано смањење негативних ефеката екстерне тражње и неповољних односа размене, треба да допринесе смањењу дефицита текућег рачуна и очувању екстерне одрживости.

Екстерној одрживости допринеће и наставак високог **прилива страних директних инвестиција у Србију,** који је, упркос потресима из међународног окружења, **достигао нову највишу вредност од 4,4 милијарде евра у 2022. години (4,3 милијарде у нето изразу или 7,1% бруто домаћег производа).** Стране директне инвестиције су осму годину заредом у потпуности покриле дефицит текућег рачуна (104%), доприносећи одрживости екстерне позиције Србије. Као и током претходних година, стране директне инвестиције биле су географски и пројектно распрострањене, при чему је две трећине улагања било у облику власничког капитала и реинвестиране добити, а највише улагања било је усмерено у прерађивачку индустрију и грађевинарство, за којима следе трговина и пословање некретнинама. Прилив капитала је остварен и по основу кредитног задужења резидената у иностранству, док је одлив регистрован по основу трговинских кредита, већег износа средстава банака на рачунима у иностранству, а у мањој мери и по основу портфолио инвестиција.

Бруто девизне резерве Народне банке Србије на крају 2022. године износиле су 19,4 милијарде евра, што је такође била до тада рекордна вредност откад располажемо упоредивим подацима (од 2000. године). Пажљивим руковођењем обезбеђен је ниво девизних резерви који пружа заштиту од ризика из међународног окружења – покривеност новчане масе М1 од 159% и преко пет месеци увоза робе и услуга. У складу с принципима сигурности и ликвидности, средства су пласирана у високоликвидне хартије од вредности чији су издаваоци најразвијеније земље у свету и међународне финансијске институције, као и код првокласних институција (централних банака, међународних институција и првокласних иностраних банака).

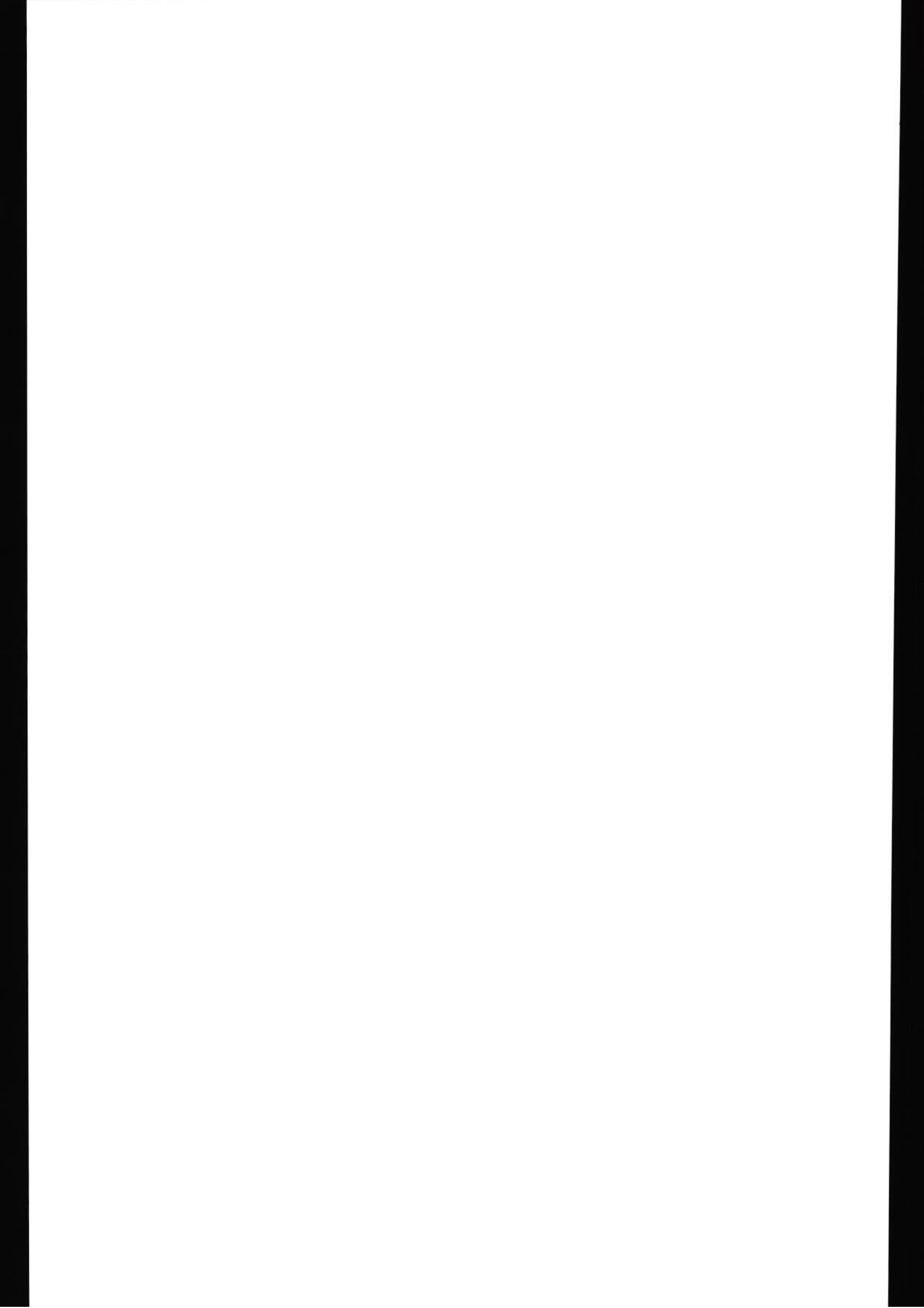
Резиме

Када је реч о међународном окружењу, 2022. годину обележили су ескалација конфликта у Украјини и продужетак енергетске кризе, даљи раст инфлације на глобалном нивоу, повећана неизвесност на међународном финансијском тржишту и заострени финансијски услови услед реакција монетарних политика земаља широм света на упорну инфлацију. Због свега тога, криза иницијално изазвана пандемијом вируса корона прерасла је у **вишедимензионалну светску економску кризу**. Ипак, крајем године појавили су се први сигнали попуштања глобалних трошkových притисака, али је неминовна последица таквих неповољних дешавања и успоравање глобалног привредног раста у овој години.

Неповољна кретања у међународном окружењу свакако су имала извесне последице и на домаћу привреду, али се она показала отпорнијом у поређењу с претходним кризама захваљујући спроведеним реформама и постигнутим резултатима у годинама пре избијања актуелних криза. Првенствено су били важни одговорна економска политика и ефикасан и координиран одговор монетарне и фискалне политике на пандемију и енергетску кризу, као и на друге потресе из међународног окружења у претходном периоду, захваљујући чему су очувани инвестиционо и потрошачко поверење, производни капацитети и радна места. На тај начин су ублажени негативни ефекти дешавања у међународном окружењу. Тако је, упркос избијању сукоба у Украјини и ескалацији геополитичких тензија, у **првој половини 2022. остварена релативно висока стопа раста бруто домаћег производа од 4,0% међугодишње**. Са ескалацијом енергетске кризе, растом глобалне неизвесности, високом глобалном инфлацијом и последично заостравањем монетарних политика водећих централних банака **смањена је екстерна тражња, што је, поред суше, која је смањила пољопривредне приносе, условило успоравање привредног раста у другој половини године, тако да је на нивоу целе 2022. године раст бруто домаћег производа износио 2,3%**. Као и претходних година, највећи допринос расту економске активности потекао је од услужних сектора, а затим од индустрије. С друге стране, смањена је грађевинска активност у односу на рекордну 2021. годину, а неповољне временске прилике током летњих месеци условиле су и пад пољопривредне активности у 2022. години.

У складу с кретањем економске активности, у 2022. **настављена су повољна кретања и на домаћем тржишту рада**, о чему сведочи даље повећање просечних зарада и формалне запослености, уз истовремено смањење регистроване незапослености. Просечна номинална нето зарада наставила је да расте током године и у децембру је износила 84.227 динара, што је за 12,9% више него у децембру 2021. године. Зараде у приватном сектору знатно су брже расле него у јавном сектору (17% на супрот 7,3% на нивоу године), што је допринело даљем смањењу јаза између плата у јавном и приватном сектору. Када је у питању формална запосленост, она је током последњег тромесечја 2022. године достигла нови највиши ниво од око 2,34 милиона лица и у децембру је била већа за око 79 хиљада запослених него пре годину дана. Истовремено, настављен је вишегодишњи тренд смањења регистроване незапослености, на 427.152 лица у децембру, што је за око 50 хиљада незапослених мање него пре годину дана и уједно њен нови најнижи ниво откад постоје статистички упоредиви подаци. Таква кретања сведоче о отпорности тржишта рада, упркос и даље присутним последицама пандемије и других потреса из међународног окружења, које су у великој мери саниране захваљујући економским мерама државе.

У 2022. години, на нивоу **опште државе забележен је дефицит од 221,2 милијарде динара (3,2% бруто домаћег производа)**, што је за 50 милијарди динара нижи дефицит у односу на план дефинисан *Ревидираном фискалном стратегијом за 2023. са пројекцијама за 2024. и 2025. годину* из новембра услед већих прихода од планираних, с једне стране, и нижег извршења расхода у односу на план, с друге стране. Јавни приходи су у 2022. порасли за 13,4%, односно реално за 1,3%. Највећи раст међу пореским приходима, номинално посматрано, бележе приходи од пореза на додату вредност, што је делом резултат раста цена, делом реалног раста економске активности, а допринос расту наплате пореза на додату вредност вероватно потиче и од електронске фискализације, која је постала обавезна од 1. маја 2022. године. Јавни расходи су у 2022. били реално нижи него у 2021. за 0,9%, док су номинално били виши за 11%. Највеће номинално повећање расхода забележено је код расхода за набавку финансијске имовине, на шта су утицала плаћања за интервентну набавку енергената и

Садржај

Резиме.....	1
I. Стратешки оквир монетарне политике.....	5
II. Монетарна политика и остварење циљане инфлације.....	7
1. Монетарна политика у 2022.....	7
2. Инструменти монетарне политике.....	9
Депозитне и кредитне олакшице.....	10
Обавезна резерва.....	10
Каматне стопе.....	11
Операције на девизном тржишту.....	11
Девизни своп.....	12
3. Остварење циљане инфлације у 2022.....	12
III. Макроекономски услови спровођења монетарне политике.....	14
1. Међународно окружење.....	14
Економска активност и инфлација.....	14
Монетарна политика.....	17
Финансијска и робна тржишта.....	18
2. Међународне трансакције.....	21
Платнобилансна кретања и девизне резерве.....	21
Међународна инвестициона позиција земље.....	24
3. Кретања на финансијском тржишту.....	24
Каматне стопе.....	24
Премија ризика земље и кредитни рејтинг.....	26
4. Новац и кредити.....	29
Монетарни агрегати М1, М2 и М3.....	29
Кредити банака.....	30
5. Показатељи степена динаризиције.....	32
6. Тржиште непокретности.....	34
7. Инфлациона очекивања.....	35
8. Фискална кретања.....	36
9. Агрегатна тражња.....	37
10. Економска активност.....	39
Списак графикана и табела.....	43

СКРАЋЕНИЦЕ КОРИШЋЕНЕ У ОВОМ ИЗВЕШТАЈУ

БДП – бруто домаћи производ

б.п. – базни поен

дсз. – десезонирано

ЕМВИ – индекс обвезница тржишта у успону

ЕЦБ – Европска централна банка

ИПЦ – индекс потрошачких цена

мг. – међугодишње

МДТ – међубанкарско девизно тржиште

млн – милион

млрд – милијарда

ММФ – Међународни монетарни фонд

NPL – проблематични кредити

ОРЕС – Организација земаља извозница нафте

П – полугодиште

п.п. – процентни поен

РЗС – Републички завод за статистику

РС – Република Србија

СДИ – стране директне инвестиције

SDR – специјална права вучења

Т – тромесечје

ФАО – Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду

ФЕД – Систем федералних резерви САД

ХоВ – хартије од вредности

Не наводе се друге општепознате скраћенице.

Уводна напомена

Годишњи извештај о монетарној политици, уз образложење свих фактора који су утицали на спровођење монетарне политике, Народна банка Србије подноси Народној скупштини најкасније до 30. јуна наредне године. Такође, Народна банка Србије, најкасније до 30. септембра текуће године, подноси Народној скупштини *Полугодишњи извештај о монетарној политици*, уз образложење свих фактора који су утицали на спровођење монетарне политике.¹

Статутом Народне банке Србије² утврђено је да наведени извештаји садрже податке и анализе о стратегији монетарне политике, макроекономским кретањима (међународном окружењу, платнобилансним кретањима, међународној инвестиционој позицији земље, монетарним агрегатима, кретању цена, зарадама и запослености, као и другим макроекономским кретањима), о утврђеној и спроведеној монетарној политици (утврђеним и оствареним циљевима монетарне политике, примењеним инструментима и мерама монетарне политике, и другим питањима у вези с монетарном политиком), као и о планираној монетарној политици.

Годишњи извештај о монетарној политици у 2022. размотрен је и усвојен на седници Извршног одбора 8. јуна 2023. године.

Извештаји о монетарној политици доступни су јавности на сајту Народне банке Србије (<http://www.nbs.rs>).

Извршни одбор Народне банке Србије:

Др Јоргованка Табаковић, гувернер

Др Жељко Јовић, вицегувернер

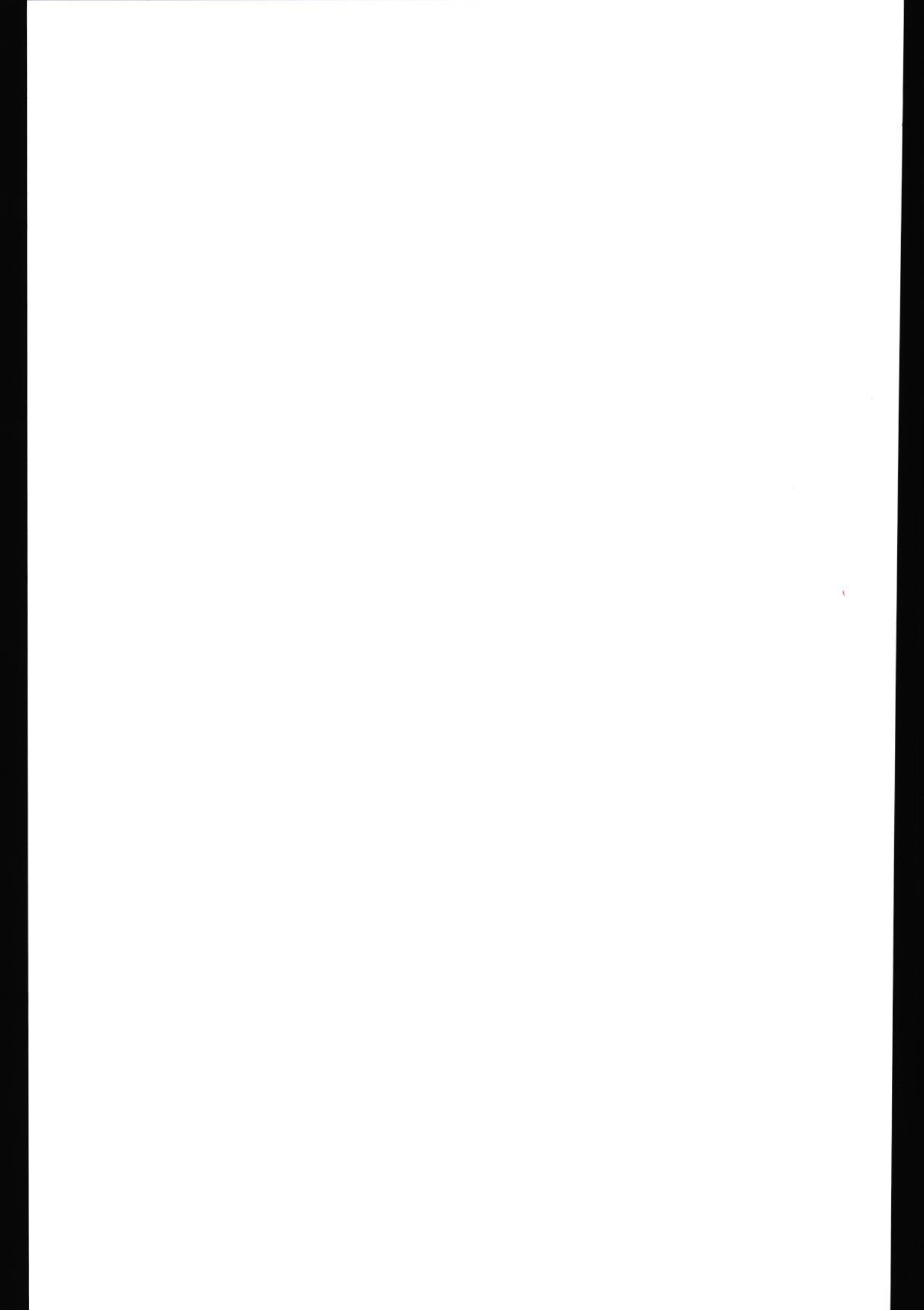
Др Ана Ивковић, вицегувернер

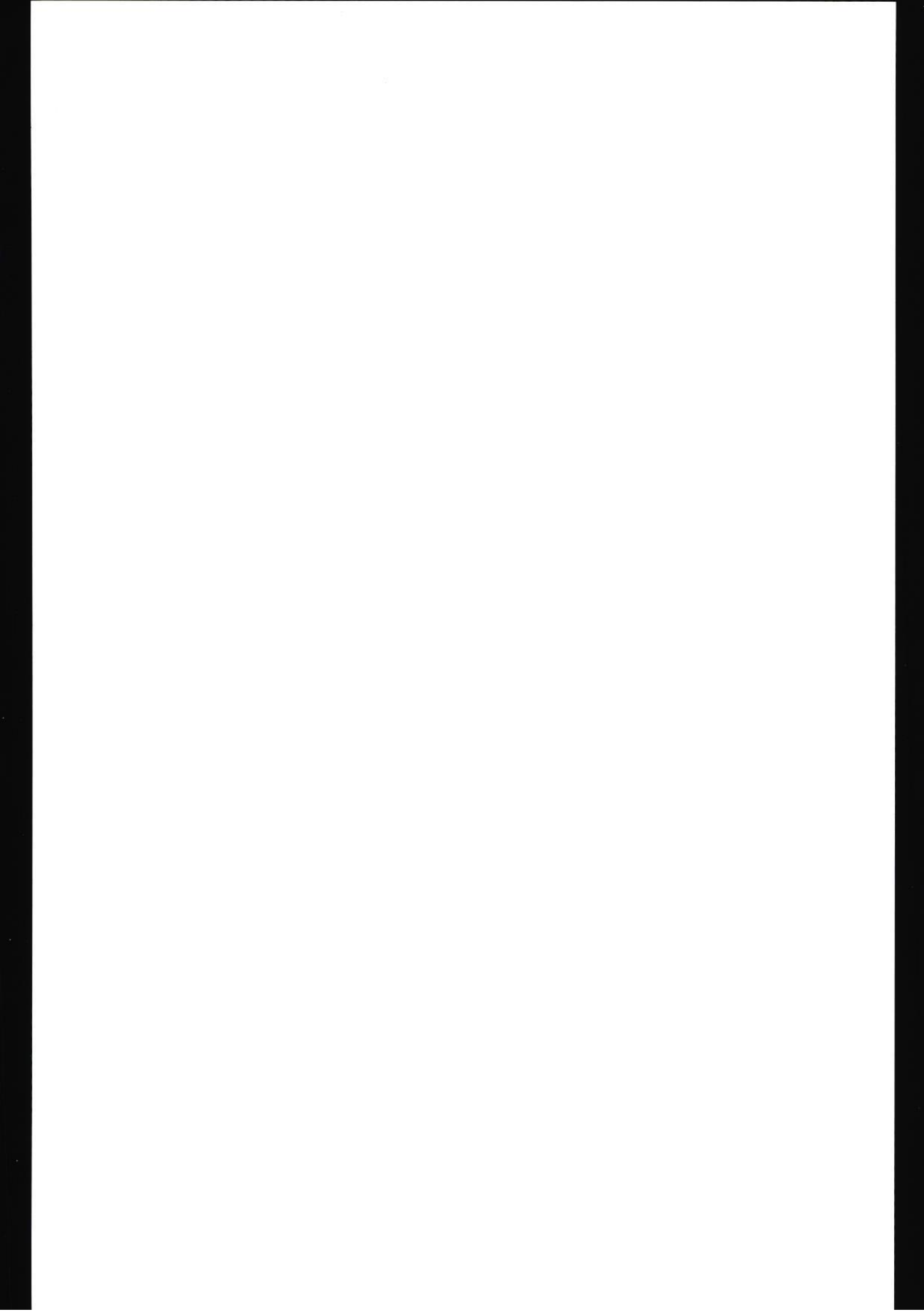
Мр Драгана Станић, вицегувернер

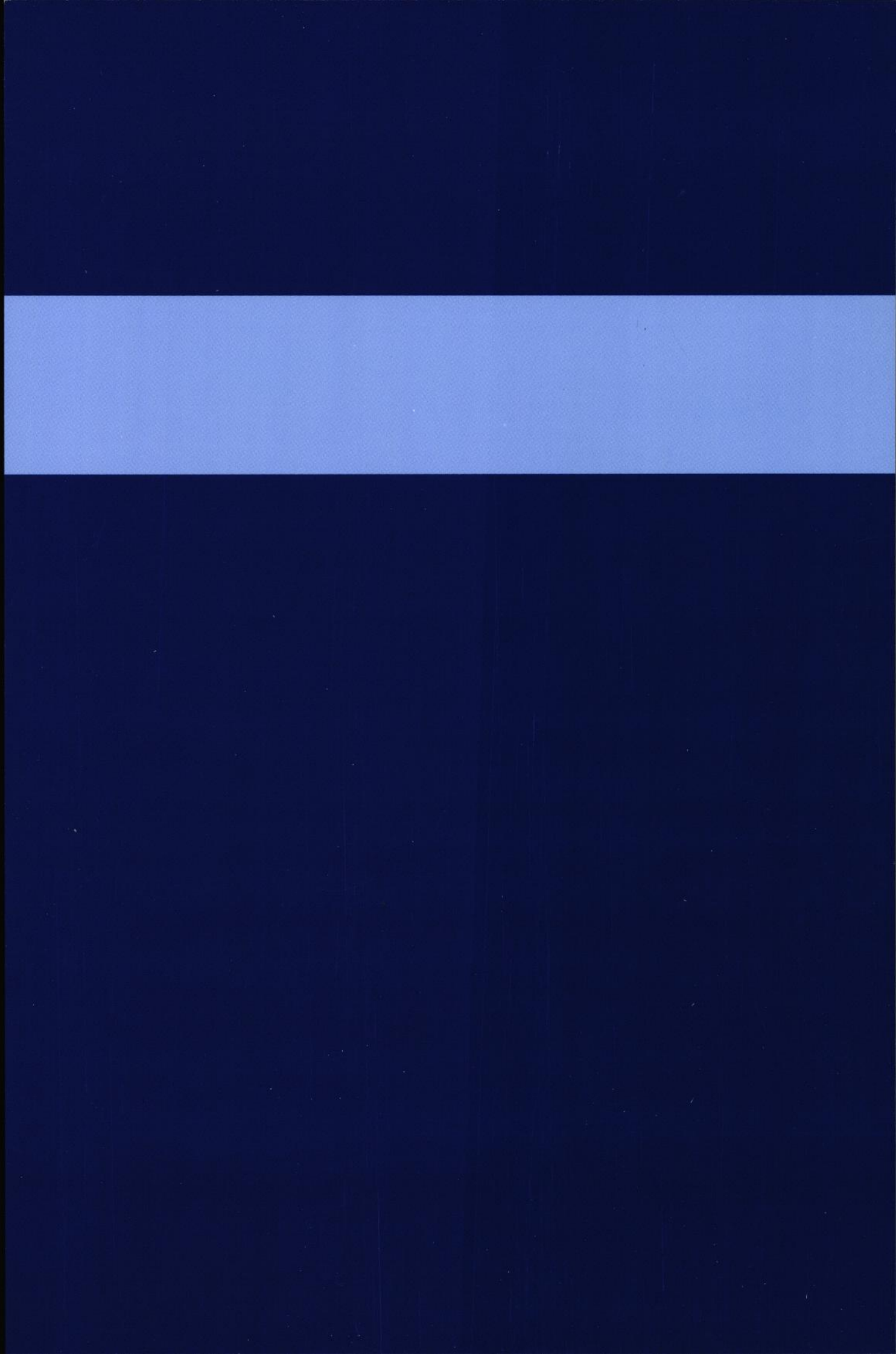
Никола Драгашевић, вицегувернер

¹ Закон о Народној банци Србије, „Службени гласник РС”, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015 – одлука УС и 44/2018.

² „Службени гласник РС”, бр. 12/2013, 18/2015, 72/2015 и 50/2018.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
О ПОСЛОВАЊУ И РЕЗУЛТАТИМА РАДА

Народна банка Србије

2022

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
О ПОСЛОВАЊУ И РЕЗУЛТАТИМА РАДА

2022

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

Београд, Краља Петра 12

Тел. 011/3027-100

Београд, Немањина 17

Тел. 011/333-8000

www.nbs.rs

Тираж: 100 примерака

ISSN 2217-6284

Уводна напомена

Годишњи извештај о пословању и резултатима рада Народна банка Србије подноси Народној скупштини најкасније до 30. јуна наредне године.¹

Статутом Народне банке Србије² утврђено је да тај извештај садржи податке о остварењу циљева и обављању функција Народне банке Србије, и то функција које се односе на монетарну и девизну политику, управљање девизним резервама, мере и активности ради очувања и јачања стабилности финансијског система, контролу банака, контролу обављања делатности осигурања, односно надзора над том делатношћу, надзор над обављањем делатности друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, надзор над обављањем послова лизинга, надзор над пружањем платних услуга и издавањем електронског новца, издавање новчаница и кованог новца и управљање токовима готовине, као и платни систем.

Извештај такође садржи финансијске извештаје о пословању Народне банке Србије у којима су исказани приходи и расходи по најважнијим позицијама, као и имовина, обавезе и капитал, затим податке о институционалном оквиру Народне банке Србије, о законодавно-правној активности, о међународној сарадњи, о заштити корисника финансијских услуга, о платним картицама, о интерној ревизији и информационој технологији, о унутрашњој организацији и кадровској политици, о људским ресурсима, о раду филијала и Завода за израду новчаница и кованог новца – Топчидер, као и податке о осталим активностима Народне банке Србије.

Годишњи извештај о пословању и резултатима рада у 2022. размотрен је и усвојен на седници Извршног одбора Народне банке Србије 8. јуна 2023. године.

Извршни одбор Народне банке Србије:

Др Јоргованка Табаковић, гувернер

Др Жељко Јовић, вицегувернер

Др Ана Ивковић, вицегувернер

Мр Драгана Станић, вицегувернер

Никола Драгашевић, вицегувернер

¹ Закон о Народној банци Србије, „Службени гласник РС”, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015 – одлука УС и 44/2018.

² „Службени гласник РС”, бр. 12/2013, 18/2015 и 72/2015.

Уводна реч гувернера

Протекла, 2022. година, остаће упамћена као трећа у низу година с никад изазовнијим окружењем за носиоце економских политика на глобалном нивоу. Свет се још увек није опоравио од ефеката пандемије вируса корона и енергетске кризе у Европи, а уследили су снажне геополитичке тензије и конфликт у Украјини, што је за последицу имало велику енергетску неизвесност, инфлацију на вишедеценијски

највишим нивоима у многим земљама и знатно погоршање изгледа глобалног привредног раста. Истовремено, то је била година у којој је тестирана и потврђена отпорност наше земље на изазове из међународног окружења. Исказана отпорност огледала се пре свега у задржаним повољним изгледима нашег привредног раста и статусом Србије као пожељне инвестиционе дестинације, двоцифреном расту извоза робе и услуга упркос нижој екстерној тражњи, обезбеђеној релативној стабилности девизног курса, девизним резервама на рекордном нивоу, очуваној и додатно ојачаној финансијској стабилности, као и здравим и одрживим јавним финансијама. Значајан допринос у остваривању свих ових резултата дала је Народна банка Србије захваљујући правовременим и адекватно одмереним одлукама и мерама. Као и у претходних девет година, били смо гарант макроекономске и финансијске стабилности, чиме смо јачали институционалне капацитете и отпорност на евентуалне будуће ризике.

Свакако највећи изазов с којим смо се, као и друге централне банке, суочили током прошле године био је наставак кретања инфлације узлазном путањом. **Инфлација у Србији**, која се крајем 2022. кретала на нивоу од око 15%, **превасходно је била последица снажног раста цена енергената и хране на светском тржишту**, док се базна инфлација (по искључењу цена хране, енергије, алкохола и цигарета), на коју мере монетарне политике у већој мери делују, све време налазила на знатно нижем нивоу од укупне инфлације и у децембру је износила 10% међугодишње. Важни фактори ниже базне инфлације, као и претходних година, били су очувана релативна стабилност девизног курса и усидрена средњорочна инфлациона очекивања финансијског сектора, која указују

на кредитбилитет монетарне политике. С обзиром на чињеницу да су инфлацију махом водили фактори на страни понуде из међународног окружења, **наша реакција монетарне политике била је постепена, али континуирана**. Својим мерама настојали смо да спречимо веће секундарне ефекте на цене осталих производа и услуга на домаћем тржишту преко инфлационих очекивања и осигурамо повратак инфлације у границе циља у хоризонту пројекције, а да при томе не угрозимо економску активност и оставимо простор за њен даљи раст. Користећи флексибилност коју нам је пружао постојећи оквир монетарне политике, монетарне услове до априла поопштравали смо повећањем просечне пондерисане каматне стопе на реверзним репо аукцијама, не мењајући ниво референтне каматне стопе, а од априла смо реаговали и повећањем референтне каматне стопе, која је крајем 2022. износила 5%.

Адекватно и конзистентно деловање монетарне и фискалне политике на очувању и јачању виталности економије у сложеним међународним околностима допринело је томе да кумулативни реални раст наше економије у претходне три године износи 9%. Ако се посматра само 2022, раст бруто домаћег производа водили су сектор услуга, пре свега захваљујући очуваном тржишту рада, као и повећани производни капацитети у индустрији, јер смо претходних година одговорним вођењем економске политике Србију учинили пожељном инвестиционом дестинацијом и успели да привучемо обимне стране директне инвестиције. О томе најбоље говори и чињеница да је поново остварен рекорд по годишњем приливу страних директних инвестиција – у 2022. оне су достигле ниво од 4,4 милијарде евра. Подједнако је важно и то што су страна улагања и даље у највећој мери била усмерена у разменљиве секторе, док је њихов кумулативни прилив за три године износио 11,3 милијарде евра, што је допринело повећању извоза робе и услуга са 23 милијарде евра у 2019. на 38 милијарди евра у 2022. години.

Очувана релативна стабилност динара према евру и у условима глобално изражене неизвесности била је важна кочница већег преноса ефеката раста светских цена на домаће цене и један је од кључних стубова финансијске стабилности, извесности пословања и инвестиционог и потрошачког поверења. Као и претходних година, и током 2022. пажљиво смо пратили дешавања на домаћем тржишту и у међународном окружењу, реаговали правовремено, одмерено и непристрасно у оба смера. С обзиром на то да су, упркос знатним депрецијацијским притисцима по избијању конфликта у Украјини, у остатку године преовладали апрецијацијски притисци, на нивоу године били смо нето купци на међубанкарском девизном тржишту у износу од 1,0 милијарди евра. То је пета од последњих шест година да је куповина девиза биле већа од продаје у интервенцијама на међубанкарском девизном тржишту. То је допринело **расту девизних**

резерви, које су крајем 2022. износиле 19,4 милијарде евра, што је знатно изнад свих стандардних мера којима се утврђује њихова адекватност. Такав ниво девизних резерви представља важан стуб одбране наше земље од широког спектра ризика који могу доћи из међународног окружења. У складу с принципима сигурности и ликвидности, средства девизних резерви пласирали смо код првокласних институција, као и у високоликвидне хартије од вредности издавалаца с највишим рејтингом. При томе, резерве у злату повећане су за 1,1 тону, на рекордних 38,5 тона, а њихово учешће у укупним резервама прешло је 10%.

Конфликт у Украјини донео је изазов и у смислу стабилности финансијског сектора. Ипак, брзом и адекватном реакцијом Народне банке Србије успешно је извршен **поступак реструктурирања Sberbank Srbija** и након спроведених свих законом прописаних радњи, АИК банка је постала власник Sberbank Srbija a.d. Beograd стицањем 100% акција те банке. Ова активност, која је обезбедила заштиту клијената и депонената, уз примену снажног регулаторног и макропруденцијалног оквира, допринела је очувању стабилности целокупног банкарског система. **Финансијско здравље банака потврђују висока капитална адекватност и ликвидност**, знатно изнад регулаторних минимума, док пад учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима на најнижи ниво до сада од 3,0% указује на смањење кредитног ризика у банкарском сектору. Да је наш банкарски сектор остао стабилан и отпоран на потресе из домаћег и међународног окружења, потврђивали су и макропруденцијални стрес-тестови, које смо редовно спроводили.

И поред изазовних околности, Народна банка Србије је наставила да усавршава и унапређује и своје остале функције. **Платни системи су функционисали ефикасно, без прекида, и уредно су извршене све трансакције**, чији је број у оквиру IPS НБС система плаћања у 2022. достигао 53,5 милиона. Захваљујући промоцији и континуираном развоју услуга базираних на инстант плаћањима, нашим грађанима су на располагању били најсавременији видови безготовинског плаћања, чиме смо допринели процесу дигитализације.

На пољу **међународне сарадње**, истакла бих пре свега успешну реализацију **аранжмана подржаног Инструментом за координацију политике** с Међународним монетарним фондом и почетак новог **стендај аранжмана**, који има за циљ да обезбеди пре свега енергетску сигурност и фискалну одрживост. Редовно смо одржавали дијалог с другим међународним институцијама и кредитним рејтинг агенцијама, с којима смо размењивали макроекономске пројекције и виђење кључних питања за одржив раст и развој Србије. У својим извештајима релевантне међународне институције посебно су истицале кредибилан оквир монетарне политике и очуване позитивне трендове у банкарском сектору, као и адекватан ниво девизних резерви.

Од осталих функција истакла бих и активности на повећању нивоа **заштите корисника финансијских услуга и њиховој едукацији**, **правовремено обезбеђивање релевантних статистичких података и макроекономских анализа и пројекција**, које олакшавају процес планирања и на макро и на микро нивоу, **транспарентно информисање јавности** о свим аспектима нашег пословања путем различитих видова комуникације, **контролу девизног и мењачког пословања и извршење кредитних обавеза Републике Србије према иностранству**. Поносна сам што смо и у овако тешким околностима наставили да се бавимо **друштвено одговорним активностима** и акцијама и пружимо подршку најосетљивијим категоријама друштва.

Чак и у условима повећаних трошкова вођења монетарне политике, у 2022. остварен је **позитиван пословни резултат Народне банке Србије**, који је износио 39,5 милијарди динара, што је одраз одговорног и ефикасног управљања трошковима. Добит из оперативног пословања (која није проистекла из курсних разлика и ревалоризационих резерви) од укупно 3,9 милијарди динара, у складу с чланом 77. Закона о Народној банци Србије, расподељена је тако да је 70% ове добити, односно 2,75 милијарди динара, пренето у буџет Републике Србије. Остатак је расподељен тако да се 10% укључује у основни капитал, а 20% у посебне резерве Народне банке Србије.

Претходно наведено јасно потврђује да смо водили одговорну монетарну и макропруденцијалну политику, доносили правовремене и адекватне мере и да је то допринело очувању макроекономске стабилности и бржем и снажнијем привредном расту, чиме смо очували сопствени кредибилитет у крајње неповољним екстерним условима. Упркос тешкоћама с којима се суочава цео свет, Народна банка Србије је изабрала свој пут и правац, водећи рачуна о заједничким интересима свих тржишних актера – државе, привреде, грађана и финансијског сектора. Пратили смо шта су радиле друге централне банке, али нисмо се угледали на њих. Наша визија и стратегија је била и остала стабилност – ценовна и финансијска стабилност, и стабилност девизног курса, које доносе добробит свима и омогућавају раст и развој наше земље и повећање животног стандарда наших грађана.

Др Јоргованка Табаковић, гувернер

**СКРАЋЕНИЦЕ КОРИШЋЕНЕ
У ОВОМ ИЗВЕШТАЈУ**

БДП – бруто домаћи производ
БИС – Банка за међународне обрачуне
б.п. – базни поен
ДКРТ – девизни консолидовани рачун трезора
ЕВБРД – Европска банка за обнову и развој
ЕИБ – Европска инвестициона банка
ЕУ – Европска унија
ЕЦБ – Европска централна банка
ИПЦ – индекс потрошачких цена
мг. – међугодишњи
МДТ – међубанкарско девизно тржиште
млн – милион
млрд – милијарда
ММФ – Међународни монетарни фонд
NPJ – проблематични кредити
ОПЕС – Организација земаља извозница нафте
П – полугодиште
п.п. – процентни поен
RTGS – обрачун у реалном времену по бруто принципу
СДИ – стране директне инвестиције
SDR – специјална права вучења
Т – тромесечје
ФЕД – Систем федералних резерви Сједињених Америчких Држава
ХоВ – хартије од вредности
НИИ – Херфиндал–Хиршманов индекс

Не наводе се друге општепознате скраћенице.

Садржај

I. НАЈВАЖНИЈИ РЕЗУЛТАТИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	
У 2022. ГОДИНИ.....	9
II. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР И ОРГАНИЗАЦИЈА НАРОДНЕ БАНКЕ	
СРБИЈЕ.....	13
II.1. УСТАВНО ОДРЕЂЕЊЕ И ЗАКОН О НАРОДНОЈ БАНЦИ СРБИЈЕ.....	13
II.2. ОРГАНИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	16
II.3. ОРГАНИЗАЦИЈА ПОСЛОВАЊА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	20
III. ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ У МЕЂУНАРОДНОМ	
И ДОМАЋЕМ ОКРУЖЕЊУ.....	23
III.1. ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ У МЕЂУНАРОДНОМ ОКРУЖЕЊУ	23
III.2. ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ У ДОМАЋЕМ ОКРУЖЕЊУ	26
IV. СТАБИЛНОСТ ЦЕНА И СТАБИЛНОСТ ФИНАНСИЈСКОГ СИСТЕМА	31
IV.1. МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА	31
IV.1.1. МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА У 2022. ГОДИНИ.....	31
IV.1.2. ИНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНЕ ПОЛИТИКЕ	35
IV.1.3. ОСТВАРЕЊЕ ЦИЉАНЕ ИНФЛАЦИЈЕ У 2022. ГОДИНИ	40
IV.2. РЕГУЛАЦИЈА И СУПЕРВИЗИЈА ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА.....	42
IV.2.1. БАНКЕ.....	42
IV.2.2. СЕКТОР ОСИГУРАЊА.....	56
IV.2.3. ДОБРОВОЉНИ ПЕНЗИЈСКИ ФОНДОВИ	63
IV.2.4. ФИНАНСИЈСКИ ЛИЗИНГ	67
IV.2.5. СУПЕРВИЗИЈА ИНФОРМАЦИОНИХ СИСТЕМА ФИНАНСИЈСКИХ	
ИНСТИТУЦИЈА.....	71
IV.2.6. ЗАШТИТА КОРИСНИКА ФИНАНСИЈСКИХ УСЛУГА	72
IV.2.7. АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ СПРЕЧАВАЊА ПРАЊА НОВЦА И	
ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА.....	75
IV.3. ФУНКЦИЈА РЕСТРУКТУРИРАЊА БАНАКА	79
IV.4. СТАБИЛНОСТ ФИНАНСИЈСКОГ СИСТЕМА.....	81
V. ОСТАЛЕ ФУНКЦИЈЕ И АКТИВНОСТИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ.....	89

V.1. УПРАВЉАЊЕ ДЕВИЗНИМ РЕЗЕРВАМА	89
V.2. ЕМИСИЈА НОВЦА И УПРАВЉАЊЕ ТОКОВИМА ГОТОВИНЕ	95
V.2.1. ИЗДАВАЊЕ НОВЧАНИЦА И ГОТОВОГ НОВЦА.....	95
V.2.2. АКТИВНОСТИ ФИЛИЈАЛА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	98
V.3. ОПЕРАТОР ПЛАТНОГ СИСТЕМА, НАДЗОР НАД ПРУЖАОЦИМА ПЛАТНИХ УСЛУГА, ИЗДАВАЊЕМ ЕЛЕКТРОНСКОГ НОВЦА И ПРУЖАЊЕМ УСЛУГА ПОВЕЗАНИХ С ВИРТУЕЛНИМ ВАЛУТАМА.....	103
V.4. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	114
V.4.1. ЕКОНОМСКЕ АНАЛИЗЕ И СТАТИСТИКА	114
V.4.2. МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА.....	119
V.4.3. ДЕВИЗНИ ПОСЛОВИ И КРЕДИТНИ ОДНОСИ СА ИНОСТРАНСТВОМ.....	129
V.4.4. ЗАКОНОДАВНО-ПРАВНИ ПОСЛОВИ.....	136
V.4.5. ПРИНУДНА НАПЛАТА.....	139
V.4.6. ПОСЛОВИ АДМИНИСТРИРАЊА ЈАВНОГ ДУГА.....	140
V.4.7. КОМУНИКАЦИЈА С ЈАВНОШЋУ.....	141
V.4.8. ДРУШТВЕНА ОДГОВОРНОСТ	143
V.5. УПРАВЉАЊЕ	145
V.5.1. УПРАВЉАЊЕ ЉУДСКИМ РЕСУРСИМА.....	145
V.5.2. ИНТЕРНА РЕВИЗИЈА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА	147
V.5.3. ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ.....	148
VI. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ.....	151
VI.1. ФИНАНСИЈСКИ ПОЛОЖАЈ И РЕЗУЛТАТ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	151
VI.2. РАЧУНОВОДСТВЕНИ ПРИНЦИПИ И СТАНДАРДИ.....	154
VI.3. ИЗЛОЖЕНОСТ И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА	158
VI.4. ИЗВЕШТАЈ НЕЗАВИСНОГ РЕВИЗОРА	163
VI.5. ГОДИШЊИ ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ	165
VI.6. ПОСЛОВАЊЕ ЗАВОДА ЗА ИЗРАДУ НОВЧАНИЦА И КОВАНОГ НОВЦА – ТОПЧИДЕР.....	170
VII. ПЛАНОВИ ЗА НАРЕДНИ ПЕРИОД	173
СПИСАК ГРАФИКОНА И ТАБЕЛА.....	183

I. НАЈВАЖНИЈИ РЕЗУЛТАТИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ У 2022. ГОДИНИ

% ↑

Инфлација у Србији, која је крајем 2022. износила 15,1%, била је махом вођена факторима на страни понуде, о чему сведочи податак да је око две трећине доприноса инфлацији потицало од цена хране и енергената. У истом периоду, **базна инфлација, на коју мере монетарне политике највише утичу, задржана је знатно испод укупне инфлације** (10,1% мг. у децембру), и поред тога што се и на њен раст одражавала повећана увозна инфлација.

Као одговор на глобалне инфлаторне притиске, а с циљем спречавања њихових секундарних ефеката на цене на домаћем тржишту преко инфлационих очекивања, Народна банка Србије је током 2022. заштравала монетарне услове. Краткорочна инфлациона очекивања финансијског сектора и привреде расла су током 2022. спорије од текуће инфлације и стабилизовала су се од октобра, при чему су **средњорочна очекивања финансијског сектора очувана у границама циља**, тј. између 3% и 4%, што је потврда високог кредибилитета монетарне политике. **Постепеност у заштравању монетарне политике** одражавала је тежњу Народне банке Србије да се заштравањем монетарне политике у што мањој мери утиче на финансијску стабилност и привредни раст.

Релативна стабилност девизног курса очувана је и у најизазовнијој години у последњој деценији – динар је према еврџ ојачао за 0,2% у 2022. То је допринело очувању инвестиционог и потрошачког поверења, као и одржавању базне инфлације на нижем нивоу од укупне, јер Народна банка Србије није дозволила да у периодима повећане глобалне неизвесности слабљење динара према еврџ додатно појача ефекат увозне инфлације, као што је то био случај 2010. и 2012. године, када је инфлација у Србији била на сличном нивоу, а ценовни шок на светском тржишту вишеструко мањи. Прва четири месеца 2022. године обележили су снажни депрецијацијски притисци који су били последица геополитичких тензија, раста цена енергената и повећане тражње за страном готовином у мењачницама. У том периоду Народна банка Србије је реаговала продајом девиза у нето износу од 2,27 млрд евра. У остатку године преобладавали су апрецијацијски притисци као резултат повећаног прилива девиза по основу СДИ и извоза робе и услуга, тако да је Народна банка Србије годину завршила с позитивним салдом – у девизним интервенцијама **на нивоу целе 2022. нето куповина је износила 1,0 млрд евра.**

Упркос повећаној аверзији према инвестирању на глобалном нивоу, захваљујући очуваној повољној макроекономској перспективи земље, у 2022. остварен је рекордан прилив **СДИ у Србију од 4,4 млрд евра** (4,3 млрд евра у нето изразу). При томе, прилив СДИ је остао географски и пројектно распрострањен и претежно усмерен у разменљиве секторе, а највише у прерађивачку индустрију, која је кључни извозни сектор српске привреде. То је омогућило да извор робе и услуга у 2022. достигне ниво од 38 млрд евра, шта је за 32% било више него годину дана раније. Прилив по основу СДИ је осму годину заредом у потпуности покрио дефицит текућег рачуна платног биланса (104%), што је доприносило екстерној одрживости земље.

Прилив СДИ и интервенције Народне банке Србије на МДТ-у нето куповином девиза током 2022. допринели су **повећању бруто девизних резерви на ниво од 19,4 млрд евра** на крају године, што је двоструко већи износ него у периоду светске економске и финансијске кризе 2008. У структури девизних резерви, крајем 2022. највеће учешће су имале иностране, високоликвидне ХоВ с највишим кредитним рејтингом, при чему је учешће злата од 10,8% знатно више од просека за земље у успону и развоју. Ниво девизних резерви изнад је свих мера које се користе за

оцену адекватности и **покрива широк спектар ризика из међународног окружења.**

И у периоду вишедимензионалне кризе **сачувана је стабилност банкарског сектора Србије, који је остао високо ликвидан и капитализован.** Учешће *NPL* у укупним кредитима на крају 2022. године износило је 3,0%, што представља најнижи ниво откад се овај показатељ прати. Резултати спроведених макропруденцијалних стрес-тестова такође потврђују стабилност и отпорност банкарског сектора Србије на последице вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у протекле три године. У изазовним тренуцима за пословање *Sberbank Srbija* Народна банка Србије је реаговала прва у региону и у најкраћем могућем року и након спроведених свих законом прописаних радњи, АИК банка је постала власник *Sberbank Srbija a.d. Beograd* стицањем 100% акција те банке.

О позитивној перцепцији Србије као инвестиционе дестинације говори и **очуван кредитни рејтинг Србије на нивоу ББ+, тј. на корак од инвестиционог** (према оцени рејтинг агенција *Fitch* и *Standard & Poor's*), упркос израженој глобалној неизвесности. Рејтинг агенције, као и релевантне међународне финансијске институције, попут ММФ-а и Европске комисије, које су **сагласне у оцени да је у протекле три године српска привреда показала изузетну отпорност на кризе с којима се суочава цео свет и да је томе у великој мери допринела и кредибилна монетарна политика.**

Поред настојања да сузбије инфлацију на добробит свих тржишних учесника, **Народна банка Србије је и другим мерама олакшавала приватном сектору терет кризе.** Тако је, на пример, пољопривредницима омогућен репрограм постојећих обавеза код банака и давалаца лизинга; банке су подстакнуте да грађанима с финансијским тешкоћама продуже рок за отплату готовинских, потрошачких и других сличних кредита; продужена је примена мере усмерене на олакшавање услова отплате стамбених кредита грађанима којом је продужен рок отплате стамбених кредита за додатних пет година у односу на иницијално уговорену рочност и др. Прописана је и ограничена цена пакета платног рачуна са основним услугама на 150 динара и прецизирана његова гарантована садржина. Обезбеђено је да све банке које су повећавале накнаде за платне услуге грађанима од 1. јануара 2021. године ове накнаде умање за 30% или их врате на ниво пре њиховог повећања и да у наредној години дана не повећавају накнаде у вези с платним рачуном и др.

Народна банка Србије је активно радила на даљем развоју услуга базираних на инстант плаћањима и пројектима подршке процесу дигитализације у Србији. У систему инстант плаћања (*IPS* НБС систем) број трансакција је у 2022. години повећан за преко четвртину у односу на претходну годину и настављене су активности на укључивању платних институција и институција електронског новца у овај систем. **Омогућено је прихватање картица *DinaCard-UnionPay* на целокупној прихватној мрежи**, односно на свим ПОС и АТМ уређајима и интернет продајним местима у земљи, а настављене су активности на издавању електронске менице. У децембру 2022. Народна банка Србије је издала прве две дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама, на основу *Закона о дигиталној имовини*, који се примењује од јуна 2021. године.

Током 2022. године, у сарадњи с ММФ-ом, успешно је окончано друго и треће разматрање резултата економског програма подржаног Инструментом за координацију политике (*Policy Coordination Instrument*). У складу с потребама за финансирањем буџета, овај програм је 19. децембра заменио **нови стендбај аранжман с ММФ-ом** у износу од 1.898,92 млн *SDR* (290% квоте Републике Србије у ММФ-у) у трајању од 24 месеца. У оквиру новог стендбај аранжмана држави су стављена на располагање средства прве транше у износу од 785,8 млн *SDR* (120% квоте), која су повучена 21. децембра 2022. године.

Најзначајнија активност Народне банке Србије у процесу европских интеграција током 2022. године односила се на припрему новог *Националног програма за усвајање правних тековина ЕУ за период 2022–2025. године*. Народна банка Србија је учествовала и у припреми прилога за *Годишњи извештај о напретку Републике Србије за 2022. годину*, где је истакнуто да је финансијска стабилност у Србији очувана, уз подршку мера за ублажавање негативних ефеката кризе и економски опоравак.

II. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР И ОРГАНИЗАЦИЈА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ

II.1. Уставно одређење и Закон о Народној банци Србије

Основе институционалног положаја Народне банке Србије постављене су у делу *Устава Републике Србије* посвећеном економском уређењу и јавним финансијама. Наиме, чланом 95. *Устава* утврђено је да је Народна банка Србије централна банка Републике Србије, да је самостална и да подлеже надзору Народне скупштине, којој и одговара, да њеним радом руководи гувернер, те да ће се о њој донети закон.

У члану 107. став 2. *Устава* додатно је потврђена зајамчена самосталност Народне банке Србије прописивањем да ова банка има право предлагања закона из своје надлежности.

Закон о Народној банци Србије

*Законом о Народној банци Србије*³ уређени су положај, организација, овлашћења и функције Народне банке Србије, као и однос Народне банке Србије према органима Републике Србије, међународним организацијама и институцијама.

Циљеви

Основни циљ Народне банке Србије јесте постизање и одржавање стабилности цена.

Не доводећи у питање остваривање свог основног циља, Народна банка Србије доприноси очувању и јачању стабилности финансијског система.

³„Службени гласник РС”, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015, 40/2015 – одлука УС и 44/2018.

Народна банка Србије, не доводећи у питање остваривање претходно наведених циљева, подржаће спровођење економске политике Владе Републике Србије, послујући у складу с начелима тржишне привреде.

Функције

Народна банка Србије обавља следеће функције:

- утврђује и спроводи монетарну и девизну политику;
- управља девизним резервама;
- утврђује и спроводи, у оквиру своје надлежности, активности и мере ради очувања и јачања стабилности финансијског система;
- издаје новчанице и ковани новац и управља токовима готовине;
- уређује, контролише и унапређује несметано функционисање платног промета у земљи и са иностранством, у складу са законом;
- издаје и одузима банкама дозволе за рад, врши контролу бонитета и законитости пословања банака и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређују банке;
- издаје и одузима дозволе за обављање делатности осигурања, врши контролу ове делатности, односно надзор над обављањем те делатности, издаје и одузима овлашћења за обављање појединих послова из делатности осигурања и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређује осигурање;
- издаје и одузима дозволе за обављање послова финансијског лизинга, врши надзор над обављањем ових послова и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређује финансијски лизинг;
- издаје и одузима друштвима за управљање добровољним пензијским фондовима дозволе за рад и дозволе за управљање тим фондовима, врши надзор над овом делатношћу и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређују добровољни пензијски фондови;
- издаје и одузима платним институцијама дозволе за пружање платних услуга, а институцијама електронског новца дозволе за издавање овог новца, врши надзор над пружањем платних услуга и издавањем електронског новца, а обавља и друге послове, у складу са законом којим се уређују платне услуге;
- обавља послове заштите права и интереса корисника услуга које пружају банке, даваоци финансијског лизинга, друштва за осигурање, друштва за управљање добровољним пензијским фондовима, пружаоци платних услуга и издаваоци електронског новца, у складу са законом којим се уређују права и интереси корисника наведених услуга;
- утврђује испуњеност услова за покретање поступака реструктурирања банака, односно чланова банкарске групе и

спроводи ове поступке, одлучује о инструментима и мерама које ће се предузети у реструктурирању и обавља друге послове у вези с реструктурирањем банака, у складу са законом којим се уређују банке;

- издаје и одузима операторима платног система дозволе за рад овог система, врши надзор над њиховим пословањем и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређују платне услуге;
- издаје и одузима овлашћења за обављање мењачких послова, врши контролу мењачког и девизног пословања и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређује девизно пословање;
- обавља законом односно уговором утврђене послове за Републику Србију, не угрожавајући притом своју самосталност и независност;
- обавља друге послове из своје надлежности, у складу са законом (нпр. послове спровођења принудне наплате или послове у области званичне статистике).

Народна банка Србије је на основу *Закона о дигиталној имовини*,⁴ који је усвојен у децембру 2020. године, поред надзора над пружањем услуга повезаних с виртуелним валутама у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, у 2021. години преузела и послове издавања и одузимања дозвола пружаоцима услуга повезаних с виртуелним валутама, као и надзора над њиховим целокупним пословањем.

Положај Народне банке Србије

У складу с међународним правилима и стандардима, *Законом о Народној банци Србије* ближе је уређено уставно начело самосталности Народне банке Србије, тако што је прописано да је Народна банка Србије самостална и независна у обављању функција утврђених овим и другим законом, те да органи Народне банке Србије и чланови ових органа у обављању својих функција не примају нити траже упутства од државних органа и организација, као ни од других лица, односно да државни органи и организације, као ни друга лица, не могу угрожавати самосталност и независност Народне банке Србије, нити могу утицати на Народну банку Србије, органе Народне банке Србије и чланове ових органа у обављању њихових функција.

Народна банка Србије има својство правног лица *ex lege* и не уписује се у регистар правних лица. Народна банка Србије има *Статут*, који се објављује у „Службеном гласнику РС”.

Народна банка Србије у извршавању својих функција сарађује с Владом и другим државним органима и у оквиру своје надлежности, а не угрожавајући остваривање својих циљева, предузима мере за унапређење те сарадње.

Народна банка Србије може бити чланица међународних финансијских организација и институција, те може сарађивати са страним централним

⁴ „Службени гласник РС”, бр. 153/2020.

банкама, регулаторним телима и финансијским и кредитним институцијама. Не угрожавајући остваривање својих циљева, Народна банка Србије може заступати Републику Србију у међународним финансијским организацијама и институцијама и другим облицима међународне сарадње, уз сагласност Владе.

Народна банка Србије не може одобравати кредите, позајмице, прекорачења по рачуну или друге видове кредитних олакшица Републици Србији, аутономној покрајини или јединици локалне самоуправе, јавним предузећима и другим правним лицима чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, односно у којима Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе имају контролно учешће, не може давати гаранције за измирење обавеза тих субјеката или на други начин обезбеђивати измирење њихових обавеза, нити може непосредно куповати ХоВ од ових субјеката. Изузетак од забране монетарног финансирања представљају дневни кредити и кредити који се одобравају ради измиревања обавеза по основу чланства у ММФ-у. Када је реч о банкама у којима контролно учешће имају Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе – ове банке имају приступ кредитима и кредитним олакшицама Народне банке Србије под истим условима као и друге банке.

II.2. Органи Народне банке Србије

Органи Народне банке Србије су:

- Извршни одбор Народне банке Србије (у даљем тексту: Извршни одбор);
- гувернер Народне банке Србије (у даљем тексту: гувернер);
- Савет гувернера Народне банке Србије (у даљем тексту: Савет).

За остваривање циљева Народне банке Србије у оквиру својих надлежности утврђених *Законом о Народној банци Србије* одговорни су Извршни одбор и гувернер.

Извршни одбор

Извршни одбор чине гувернер и вицегувернери.

Извршни одбор утврђује монетарну и девизну политику, као и активности ради очувања и јачања стабилности финансијског система, а посебно утврђује:

- програм монетарне политике Народне банке Србије;
- начин обрачуна, наплате и плаћања камате на пласмане и друга потраживања Народне банке Србије, као и на средства на која Народна банка Србије плаћа камату;
- услове и начин издавања ХоВ Народне банке Србије;

- услове под којима и начин на који Народна банка Србије спроводи операције на отвореном тржишту и обавља дисконтне послове;
- политику одобравања краткорочних кредита;
- политику курса динара;
- основице за обрачунавање обавезне резерве и стопе обавезне резерве, као и начин, услове и рокове издвајања и коришћења средстава обавезне резерве банака;
- политику управљања девизним резервама, као и смернице за управљање тим резервама;
- друге инструменте и мере монетарне и девизне политике;
- мере за одржавање ликвидности банака;
- мере и активности, у оквиру надлежности Народне банке Србије, ради очувања и јачања стабилности финансијског система.

Извршни одбор утврђује референтну каматну стопу и друге каматне стопе које Народна банка Србије примењује у спровођењу монетарне политике, као и начин утврђивања каматних стопа Народне банке Србије.

Поред тога, Извршни одбор има надлежности у области супервизије финансијских институција. Извршни одбор у складу са законом доноси прописе и друге опште акте из области контролне и надзорне функције над финансијским институцијама (банкама, друштвима за осигурање, даваоцима финансијског лизинга, друштвима за управљање добровољним пензијским фондовима, платним институцијама и институцијама електронског новца), а такође одлучује о давању и одузимању дозвола за рад, односно дозвола за обављање делатности поменутих финансијским институцијама, као и о испуњености услова за покретање стечајног поступка, односно поступка ликвидације над банкама, друштвима за осигурање, даваоцима финансијског лизинга и друштвима за управљање добровољним пензијским фондовима.

Извршни одбор доноси и прописе и друге опште и појединачне акте у области реструктурирања банака у складу са законом којим се уређују банке.

Извршни одбор утврђује јединствену тарифу по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге.

Извршни одбор, у складу са законом, доноси прописе и друге опште акте из области издавања и одузимања овлашћења за мењачке послове и области контроле мењачког и девизног пословања, као и из области заштите права и интереса корисника финансијских услуга. Поред тога, Извршни одбор даје смернице за јединствену примену прописа из надлежности Народне банке Србије.

Седнице Извршног одбора одржавају се по потреби, а најмање једном месечно. Седницама Извршног одбора председава гувернер. Извршни одбор доноси одлуке већином гласова свих чланова, а у случају изједначеног броја гласова, одлучује глас гувернера. На седнице Извршног одбора позива се

министар надлежан за послове финансија, који на њима учествује без права гласа. Извршни одбор доноси пословник о раду.

Гувернер и вицегувернери

Гувернер:

- заступа и представља Народну банку Србије;
- руководи пословањем Народне банке Србије и организује њен рад;
- спроводи одлуке Извршног одбора и Савета;
- доноси прописе, опште и појединачне акте из надлежности Народне банке Србије који законом нису стављени у надлежност Извршног одбора и Савета;
- предлаже прописе, опште и појединачне акте које доносе Извршни одбор и Савет, ако *Законом о Народној банци Србије* није друкчије уређено;
- уређује унутрашњу организацију Народне банке Србије и систематизацију радних места у Народној банци Србије, као и радне односе запослених у Народној банци Србије;
- именује и разрешава запослене који руководе организационим јединицама у Народној банци Србије;
- обавља и друге послове утврђене законом на начин који није у супротности с циљевима утврђеним *Законом о Народној банци Србије*.

Гувернера бира Народна скупштина на предлог председника Републике Србије. Гувернер се бира на шест година, с правом поновног избора.

Сагласно одредбама *Закона о Народној банци Србије*, Народна банка Србије има од два до четири вицегувернера. Вицегувернере бира Народна скупштина, на предлог гувернера, на шест година, с правом поновног избора. На избор, неспојивост функција и сукоб интереса вицегувернера сходно се примењују одредбе *Закона о Народној банци Србије* које се односе на гувернера. Поједини послови које гувернер може поверити вицегувернерима ближе се уређују *Статутом Народне банке Србије*.

Савет гувернера

Савет чини пет чланова, укључујући и председника, које бира Народна скупштина на предлог одбора Народне скупштине надлежног за послове финансија. Чланови Савета бирају се на пет година, с правом поновног избора. Чланови Савета нису запослени у Народној банци Србије. На избор, неспојивост функција и сукоб интереса чланова Савета сходно се примењују одредбе *Закона о Народној банци Србије* које се односе на гувернера. Најмање један члан Савета мора имати најмање десет година искуства на пословима рачуноводства или ревизије.

Савет:

- доноси *Статут Народне банке Србије*, на предлог Извршног одбора;
- утврђује режим курса динара, на предлог Извршног одбора, уз сагласност Владе;
- доноси стратегију управљања девизним резервама, на предлог Извршног одбора;
- одлучује о чланству у међународној финансијској организацији и институцији;
- доноси финансијски план Народне банке Србије;
- усваја годишње финансијске извештаје Народне банке Србије;
- бира руководиоца у организационој јединици Народне банке Србије за послове интерне ревизије;
- бира спољног ревизора, разматра извештај спољног ревизора и прати примену препорука тог ревизора у Народној банци Србије;
- врши надзор над системом финансијског извештавања, управљања ризицима и унутрашњих контрола у Народној банци Србије;
- оцењује да ли су рачуноводствене политике и процедуре које су усвојене у Народној банци Србије одговарајуће;
- усваја годишњи план о обављању интерне ревизије у Народној банци Србије и периодично разматра извештаје о обављеној интерној ревизији;
- врши надзор над обављањем интерне ревизије и обављањем усклађености пословања у Народној банци Србије;
- доноси стратегију развоја Народне банке Србије, коју предлаже Извршни одбор, и прати њено спровођење.

Савет по потреби, а најмање два пута годишње, Народној скупштини подноси извештај о свом раду.

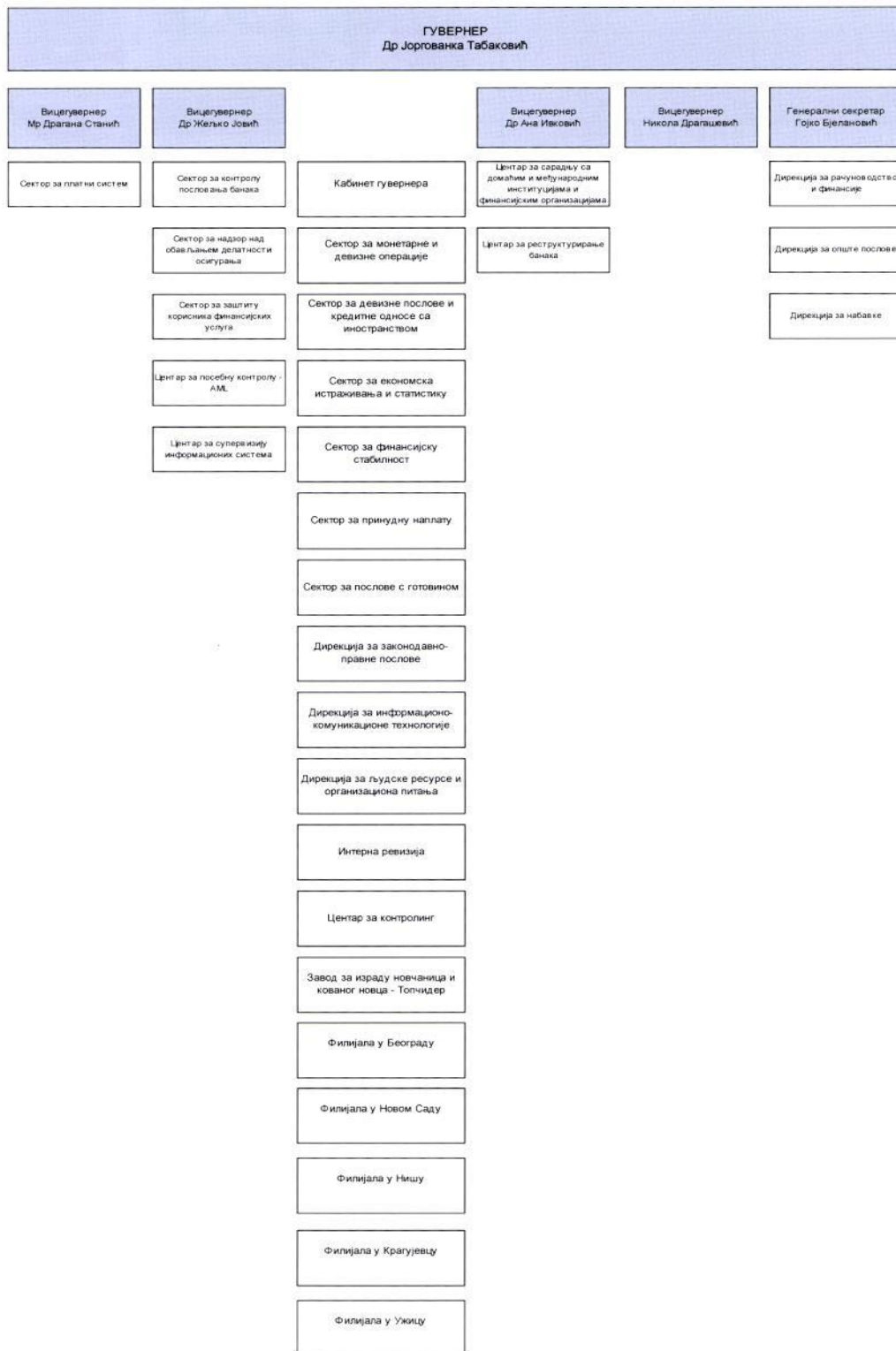
Седнице Савета одржавају се по потреби, а најмање једном у два месеца, и то ако су присутна најмање три члана Савета. Савет доноси одлуке већином гласова.

П.3. Организација пословања Народне банке Србије

РУКОВОДСТВО НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ (на дан 31. 12. 2022)

КООРДИНИРАЊЕ РАДОМ У НАРОДНОЈ БАНЦИ СРБИЈЕ (на дан 31. 12. 2022)

ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ

(на дан 31. 12. 2022)

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ						
Организационе јединице						Специјализована организација
Основне организационе јединице	Филијала у Београду	Филијала у Новом Саду	Филијала у Нишу	Филијала у Крагујевцу	Филијала у Ужицу	Завод за израду новчаница и кованих новца - Топчидер
Сектор за монетарне и девизне операције	Група за едукацију корисника финансијских услуга	Група за едукацију корисника финансијских услуга	Група за едукацију корисника финансијских услуга	Група за едукацију корисника финансијских услуга	Одељење за трезорско и благајничко пословање	Центар за развој и квалитет
Сектор за девизне послове и кредитне односе са иностранством	Одељење за трезорско и благајничко пословање	Одељење за трезорско и благајничко пословање	Одељење за трезорско и благајничко пословање	Одељење за трезорско и благајничко пословање	Одсек за опште послове	Дирекција за припрему
Сектор за финансијску стабилност		Одсек за опште послове	Одсек за опште послове	Одсек за опште послове		Дирекција за производњу новчаница
Сектор за економска истраживања и статистику						Дирекција за производњу кованих новца
Центар за сарадњу са домаћим и међународним институцијама и финансијским организацијама						Дирекција за вредносне и заштитне папире
Центар за реструктурирање банака						Центар за производњу и персонализацију
Сектор за послове с готовином						Дирекција за одржавање и маркетинг
Сектор за платни систем						Дирекција за продају
Сектор за принудну наплату						Одељење за економске послове
Кабинет гувернера						Одељење за опште послове
Интерна ревизија						
Дирекција за законодавно-правне послове						
Дирекција за рачуноводство и финансије						
Дирекција за информацио-комуникационе технологије						
Дирекција за људске ресурсе и организациона питања						
Дирекција за опште послове						
Дирекција за набавке						
Центар за контролинг						
Сектор за контролу пословања банака						
Сектор за надзор над обављањем делатности осигурања						
Центар за супервизију информационо-техничких система						
Сектор за заштиту корисника финансијских услуга						
Центар за посебну контролу - AML						

III. ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ У МЕЂУНАРОДНОМ И ДОМАЋЕМ ОКРУЖЕЊУ

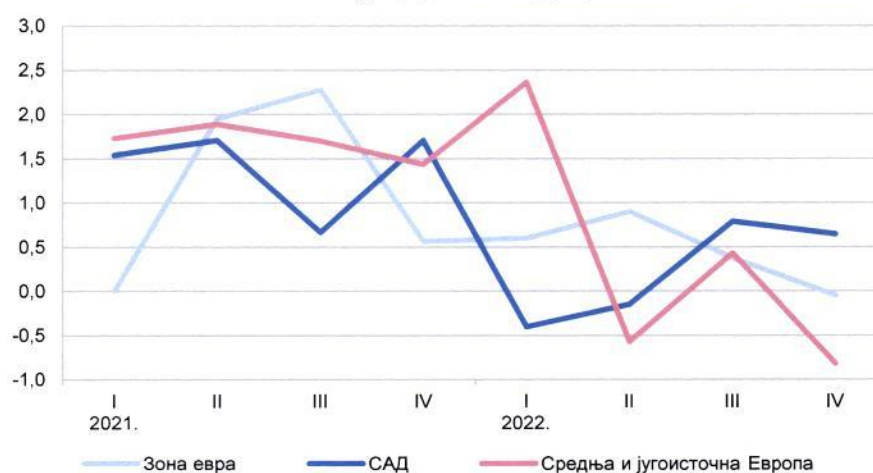
Економски услови у међународном окружењу

Дешавања у међународном окружењу током 2022, која су у великој мери опредељивала и домаћа макроекономска кретања и одлуке монетарне политике Народне банке Србије, обележили су **ескалација конфликта у Украјини и продужетак енергетске кризе и с тим повезан знатан раст цена енергената и примарних производа на светском тржишту, висока глобална инфлација и повећање степена рестриктивности монетарних политика великог броја централних банака, што је све за последицу имало успорен глобални привредни раст.**

Заоштравање геополитичких тензија од почетка 2022. и избијање сукоба у Украјини изазвали су значајну нестабилност на међународном робном и финансијском тржишту. Светска цена нафте типа брент достигла је рекордан ниво у јуну, док су цене природног гаса и електричне енергије вишеструко повећане и забележиле максимум у августу, након чега су се, иако и даље на високом нивоу, цене ових производа кретале доминантно силазном путањом. Расле су и светске цене примарних производа, пре свега житарица, због чињенице да су Русија и Украјина њихове главне светске извознице. И глобални финансијски услови услед повећане глобалне неизвесности постали су неповољнији. Поред тога, на успоравање глобалне економске активности деловало је и поштравање здравствених мера у Кини због поновног ширења вируса корона, као и јачање инфлаторних притисака услед раста глобалних трошковних притисака. Према извештају ММФ-а из априла 2023, **светска економска активност успорила је са 6,1% у 2021. на 3,6% у 2022.** Међутим, економска кретања у већем броју развијених земаља и земаља у успону и развоју током П2 2022. била су боља од очекиваних, пре свега у САД и зони евра, након чега су се појавили први сигнали економског опоравка и попуштања глобалних трошковних притисака.

Привреда зоне евра, нашег најзначајнијег трговинског партнера, успорила је раст на 3,5% у 2022. години (са 5,3% из 2021), према процени Eurostat-а. Остварени раст је вођен повећањем домаће тражње, пре свега потрошње домаћинстава и инвестиција у основна средства, на супрот чега је деловао пад нето извоза. Таква кретања су определили високе цене енергената и по том основу повишена укупна инфлација, затезање монетарне политике ЕЦБ-а и строжи услови финансирања. Упркос томе, настављене су позитивне тенденције на тржишту рада у зони евра – број запослених је премашио претпандемијски ниво, док је стопа незапослености спуштена на историјски минимум и у просеку је износила 6,7% у 2022. години.

Графикон III.1. Раст реалног БДП-а
(дсз., тромесечно, у %)

Извор: Eurostat, U.S. BEA и прерачун НБС.

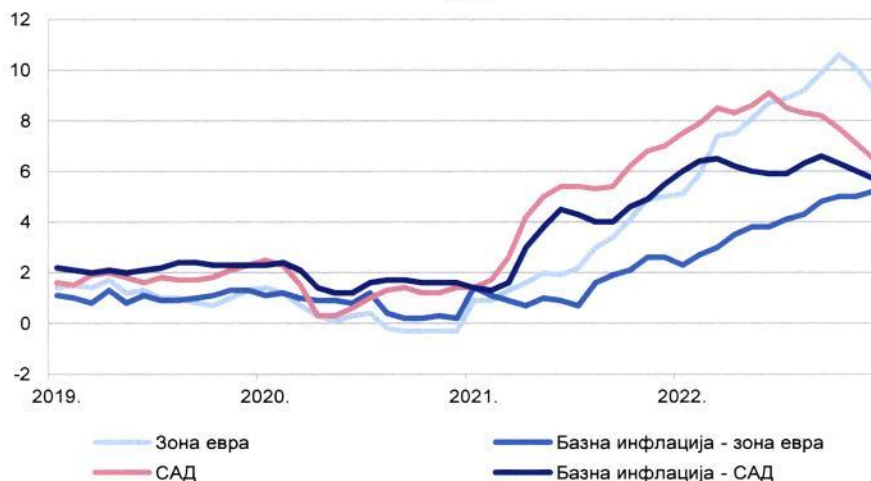
Привреда САД забележила је у П1 2022. пад економске активности у два узастопна тромесечја, чиме се нашла у техничкој рецесији. Пад активности је доминантно вођен смањењем нето извоза у Т1, а потом укупних инвестиција у Т2. Након тога, привреда САД опоравила се у П2 и на нивоу године остварила је раст од 2,1% (5,9% у 2021). **Тржиште рада у САД** и током 2022. остало је затегнуто – настављен је раст номиналних зарада, док је стопа незапослености достигла нови рекордно најнижи ниво од 3,5%.

Услед знатног раста светских цена хране, енергије и других примарних производа, инфлација је у већини земаља расла у 2022. и достигала вишедеценијске максимуме. Мг. инфлација у зони евра кретала се узлазном путањом до октобра, када је достигла рекордни ниво од 10,6% мг., након чега је уследило благо успоравање. С друге стране, базна инфлација је наставила да расте до краја године и у децембру је износила 5,2% мг. Додатни инфлаторни притисци у развијеним земљама долазили су са затегнутог тржишта рада.

Под утицајем високе и перзистентне инфлације већина централних банака заштравала је монетарне услове у 2022. У складу са очекивањима, ФЕД је од марта 2022. заштравао монетарне услове повећањем своје основне

каматне стопе до краја године за укупно 425 б.п., тако да је она достигла до тада највиши ниво у последњих 15 година (распон 4,25–4,5%). ЕЦБ није мењала референтну каматну стопу до јула 2022, већ је њено повећање најавила у јуну и одлучила да оконча нето куповине активе у оквиру програма *APP*. Због снажног раста ризика по средњорочну ценовну стабилност, ЕЦБ се од јула одлучила за снажно повећање референтне каматне стопе, за укупно 250 б.п. до краја године, на 2,5%, што је био њен највиши ниво од 2008. Такође, ЕЦБ је у децембру донела одлуку да ће од марта 2023. смањивати обим портфолио програма *APP*, јер се главница доспелих ХоВ више неће у целости реинвестирати. Заоштравање монетарне политике ЕЦБ-а било је усмерено на смањење агрегатне тражње, као и спречавање перманентног раста инфлационих очекивања, с обзиром на то да су стопе инфлације у зони евра, иако успорене од октобра 2022, и даље биле високе. Референтна каматна стопа Банке Енглеске у децембру 2022. године, након девет узастопних повећања од децембра 2021, достигла је 3,50%. Банка Енглеске је такође донела одлуку о смањењу биланса стања, прво престанком реинвестирања средстава од доспећа обвезница, а од новембра и директном продајом државних обвезница из свог портфеља. Банка Канаде је у марту 2022. године започела поштравање монетарне политике, тако да је након седам узастопних повећања референтна стопа у децембру достигла 4,25%. Процес смањивања биланса стања отпочела је од априла 2022. године.

Графикон III.2. Укупна и базна инфлација зоне евра и САД
(у %)

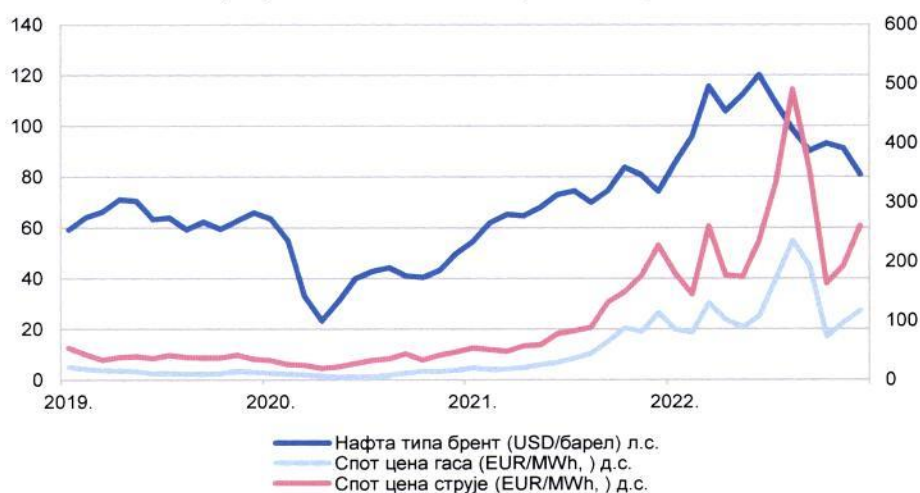
Извор: Eurostat, U.S. BEA и прерачун НБС.

Сличну динамику су имале и референтне каматне стопе земаља у окружењу, па су тако у децембру у Чешкој, Мађарској, Пољској и Румунији оне износиле 7,00%, 13,00%, 6,75% и 6,75%, респективно.

Током 2022. порасли су приноси на десетогодишње државне ХоВ широм света, после одлука водећих централних банака о заоштравању монетарних услова. У развијеним земљама повећање је у просеку износило око 3 п.п., док је израженији раст приноса забележен код десетогодишњих

обвезница земаља у региону средње и источне Европе, по основу знатнијег заостравања монетарних услова. У исто време повећана је премија ризика европских земаља у успону, које је опредељено дешавањима из међународног окружења. С тим у вези, композитна мера ризика земаља у успону за дуг у еврима, *EURO EMBIG Composite*, повећана је током 2022. за 45 б.п. и крајем 2022. износила је 208 б.п.

Графикон III.3. Цене одабраних енергената

Извор: Рефинитив.

Економски услови у домаћем окружењу

Као резултат одговорне економске политике и координираног и ефикасног одговора монетарне и фискалне политике, привреда Србије показала се отпорнијом на неповољна кретања из међународног окружења у поређењу с претходним кризним епизодама, јер је уједно успела да сачува инвестиционо

Графикон III.4. Доприноси м.г. стопи раста БДП-а – расходна страна (у п.п.)

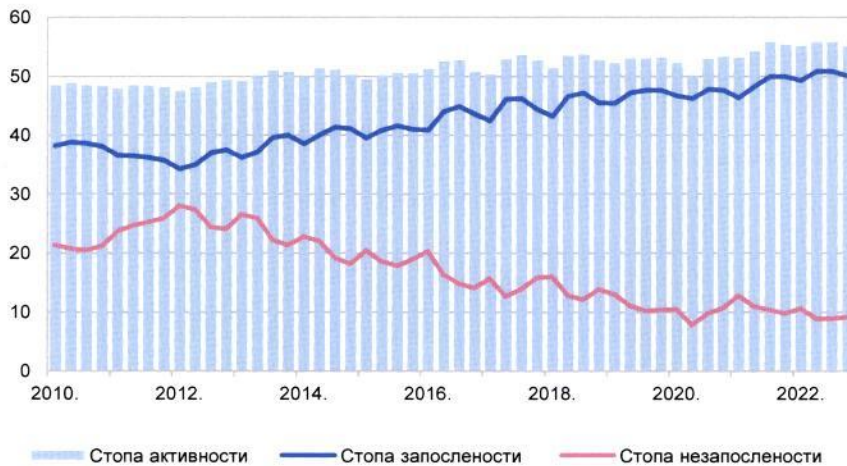

Извор: РЗС и прерачун НБС.

и потрошачко поверење, производне капацитете и радна места. Тиме је Србија у 2022. остварила **реални раст БДП-а од 2,3%**, доминантно због релативно високе стопе раста у П1 од 4,0% м.г., након чега је у П2 успорила економска активност на 0,7% м.г., под утицајем смањене екстерне тражње, енергетске кризе и раста глобалне инфлације, као и лошије домаће пољопривредне сезоне изазване сушом. Највећи допринос привредном расту потекао је од услужног сектора, а у нешто мањој мери и од активности индустрије, док је у супротном смеру деловао пад активности у грађевинарству и пољопривреди.

Тржиште рада је остало очувано током 2022. упркос успоравању економске активности и убрзању инфлације, о чему сведочи даље повећање просечних зарада и формалне запослености, као и смањење регистроване незапослености. Број формално запослених повећан је током године за око 79 хиљада лица, достигавши ниво од 2,35 млн у децембру, док је истовремено смањен број незапослених за око 50 хиљада лица, испод 430 хиљада лица у децембру. У свим привредним делатностима повећана је зарада, која је у децембру достигла 84.227 динара у просеку, што је за 12,9% више него годину дана раније. Према **Анкети о радној снази**, која прати и формални и неформални сегмент тржишта рада, стопа запослености у Т4 2022. достигла је ниво од 50,1%, док је стопа незапослености остала једноцифрена, на нивоу од 9,2%.

Графикон III.5. Показатељи тржишта рада
према Анкети о радној снази
(у %)

Извор: РЗС.

Глобални трошковни притисци утицали су на наставак раста инфлације у Србији, као и у већини земаља у свету, која је у просеку износила 11,9% у 2022. Остварена инфлација у Србији доминантно је вођена факторима на страни понуде, услед знатног раста цена примарних производа, пре свега енергената и примарних пољопривредних производа, који је додатно интензивирао након избијања конфликта у Украјини. Пратећи динамику светских цена, цене хране и енергије на домаћем тржишту доминантно су

определиле динамику мг. инфлације у 2022. (с доприносом од преко две трећине). С друге стране, **базна инфлација, на коју монетарне политике највише утичу, налазила се испод укупне инфлације и у просеку је износила 7,1% мг.**

Као одговор на трошковне притиске из међународног окружења, и уједно водећи рачуна о финансијској стабилности и економској активности, **Народна банка Србије наставила је да пажљиво, одмереним темпом, заоштрава монетарне услове.** Поред тога, **очувана је релативна стабилност девизног курса** правовременим и одмереним реакцијама на девизном тржишту. С обзиром на то да су након Т1, када су највише повећани увоз енергената и када су били најизраженији ефекти конфликта у Украјини на инвестиционо и потрошачко поверење у свету, у остатку године преовладавали апрецијацијски притисци, Народна банка Србије је на нивоу 2022. била нето купац девиза у износу од 1 млрд евра. То је допринело повећању **девизних резерви на 19,4 млрд евра крајем 2022, што је била до тада највиша вредност откад постоје статистички упоредиви подаци.**

И поред високих издатака за набавку енергената, **одговорно вођење фискалне политике допринело је томе да у 2022. буде остварен нижи дефицит опште државе од пројектованог *Фискалном стратегијом за 2023. с пројекцијама за 2024. и 2025. годину*, који је износио 3,2% БДП-а.** Томе су допринели већи од планираних јавни приходи, као и нижи од планираних расходи. Поред тога, економске мере Владе, усмерене на ограничење цена основних животних намирница, допринеле су очувању животног стандарда становништва и ублажавању инфлаторних притисака. **Јавни дуг централне државе на крају 2022. износио је 55,1% БДП-а, што је за 1,4 п.п. ниже него годину дана раније** услед раста економске активности. При томе, примена **нових фискалних правила, која су усвојена крајем године,** треба да обезбеди наставак опадајуће путање јавног дуга и одрживост јавних финансија.

Првенствено услед раста цена енергената на светском тржишту и по том основу увећаним увозним трошковима, у 2022. **остварен је дефицит текућег рачуна платног биланса од 6,9% БДП-а.** У супротном смеру, упркос успоравању екстерне тражње, деловао је наставак раста робног извоза по релативно високим стопама (28,0% мг.), пре свега захваљујући извозу прерађивачке индустрије, као и суфицит у трговини услугама и суфицит секундарног дохотка. Иако је глобално повећана аверзија према инвестирању, **СДИ су осму годину заредом у потпуности покриле дефицит текућег рачуна (104%), доприносећи одрживости екстерне позиције Србије.**

Агенција *Fitch Ratings* задржала је у фебруару и августу 2022, као и у фебруару 2023, кредитни рејтинг Републике Србије на корак до инвестиционог, на нивоу ББ+, упркос израженим геополитичким ризицима. Истовремено, ова рејтинг агенција је задржала и стабилне изгледе кредитног рејтинга Републике Србије у наредном периоду. Као кључне факторе такве одлуке рејтинг агенција је навела кредибилан оквир макроекономске политике, одговорну фискалну политику, као и квалитетније управљање и

виши ниво економског развоја у односу на земље са сличним кредитним рејтингом. Агенција *Standard & Poor's* задржала је у јуну 2022. кредитни рејтинг Републике Србије на нивоу ББ+, док је изгледе променила с позитивних на стабилне. У децембру 2022. ова рејтинг агенција задржала је кредитни рејтинг на нивоу ББ+, уз стабилне изгледе, при чему је посебно истакла кредибилан оквир макроекономских политика, као и адекватан ниво девизних резерви, које су један од важних стубова одбране домаће привреде од потреса из екстерног окружења.

IV. СТАБИЛНОСТ ЦЕНА И СТАБИЛНОСТ ФИНАНСИЈСКОГ СИСТЕМА

IV.1. Монетарна политика

IV.1.1. Монетарна политика у 2022. години

Монетарна политика од почетка 2022. водила се у складу с *Програмом монетарне политике Народне банке Србије у 2022. години*⁵ и допринела је очувању макроекономске и финансијске стабилности у условима снажних потреса из међународног окружења. *Програм монетарне политике*, који је донет у децембру 2021, предвиђао је да ће Народна банка Србије остати посвећена остваривању ценовне стабилности у средњем року, чиме на најбољи начин доприноси очувању стабилности финансијског система и одрживом привредном расту. Као и до сада, Народна банка Србије је задржала потребну флексибилност монетарне политике у погледу степена реакције и коришћења инструмената како би обезбедила ценовну стабилност у средњем року, али и наставила да пружа подршку одрживом привредном расту. Монетарна и фискална политика настављају да буду координиране – и међусобно и са структурним политикама – како би се и даље јачала отпорност на потенцијалне негативне ефекте фактора из међународног окружења.

Народна банка Србије је од почетка 2022. године наставила да заоштрава монетарне улове – до седнице у априлу повећавањем просечне пондерисане каматне стопе на реверзним репо аукцијама којима на недељу дана повлачи вишкове динарске ликвидности из банкарског система, а од априла и повећањем референтне каматне стопе.

У периоду јануар–март Извршни одбор је задржао референтну стопу на непромењеном нивоу од 1,0%, као и каматне стопе на депозитне (0,10%) и кредитне олакшице (1,90%). Међутим, у условима повећања инфлаторних

⁵ „Службени гласник РС”, бр. 119/2021.

притисака, који су у великој мери последица фактора на страни понуде из међународног окружења, Народна банка Србије је наставила да користи флексибилност коју јој пружа постојећи монетарни оквир – **повећавала је просечну пондерисану каматну стопу на једнонедељним реверзним репо аукцијама, као и проценат вишкова динарске ликвидности банака које повлачи путем ових аукција.** Процес постепеног смањивања рестриктивности монетарне политике започет је у октобру 2021. године, тако да је до априлске седнице Извршног одбора просечна пондерисана каматна стопа на аукцијама репо продаје ХоВ повећана за укупно 84 б.п. Аукције репо продаје ХоВ обављају се по методи вишеструке каматне стопе од децембра 2012. (уместо по фиксној стопи као до тада), чиме је Народна банка Србије отворила простор да прилагоди монетарне услове и без промене основних каматних стопа, као и да реагује и између састанака Извршног одбора.

С обзиром на то да се просечна репо стопа готово изједначила с референтном каматном стопом, **на седници у априлу започето је повећање референтне каматне стопе, која је до краја 2022. године повећана на свакој седници, за укупно 400 б.п., на 5,0%.** Истовремено су повећане и стопа на депозитне олакшице и стопа на кредитне олакшице, тако да су на крају године износиле 4,0% и 6,0%, респективно. На одлуку Извршног одбора да поштрава монетарне услове утицали су инфлаторни притисци пре свега из међународног окружења, који су се показали јачим и постојанијим него што се претходно очекивало. Ограничавању ефеката преливања раста увозних цена на домаће цене, као и претходних година, Народна банка Србије доприносила је и **одржавањем релативне стабилности курса динара према еврџу.** Посматрано од почетка године закључно с крајем децембра, динар је према еврџу номинално ојачао за 0,2%, док је према долару ослабио за 5,7% услед јачања долара према еврџу на међународном тржишту.

На заштравање монетарних услова утицали су пре свега **више увозне и произвођачке цене,** на које се одразио претходни раст светских цена енергената, хране и сировина, **још увек присутни високи трошкови транспорта, као и застоји у снабдевању и несташице појединих сировина** у производњи на глобалном нивоу. Наиме, током већег дела 2022. године настављена је серија глобалних инфлаторних потреса, повезаних најпре са опоравком светске привреде од пандемије, а затим с геополитичким тензијама, сукобом у Украјини и заштравањем енергетске кризе у Европи. Ти потреси су условили додатан знатан раст цена нафте и других примарних производа, посебно природног гаса, угља, електричне енергије и бројних индустријских и пољопривредних сировина, чије су се цене током 2022. године приближиле историјски највишим нивоима или их чак и премашиле. У условима интензивираних спољнотрговинских размена Србије са остатком света, то се пренело и на Србију. Такође, снажни глобални инфлаторни притисци негативно су се одразили на пословно, потрошачко и инвестиционо поверење, нарочито у оним чланицама зоне евра које су наши највећи трговински партнери и у чијем ланцу производње и дистрибуције учествује знатан део домаће индустрије. Иако су слабији изгледи глобалног привредног раста и

повећање ризика од рецесије у САД и зони евра утицали на то да се светске цене нафте и других примарних производа смање последњих месеци 2022. године, оне су се и даље налазиле на знатно вишем нивоу него почетком године.

Заоштравање геополитичких тензија **повећало је и неизвесност на међународном финансијском тржишту** услед лошијих изгледа глобалног привредног раста. Уз ефекте **оствареног и очекиваног заоштравања монетарних политика водећих централних банака, ФЕД-а и ЕЦБ-а**, то је утицало на мању спремност инвеститора за портфолио улагањима, као и на раст премије ризика Србије и других европских земаља у успону, одражавајући се и на више неутралне каматне стопе у тим земљама. С обзиром на то да би се **рестриктивнија монетарна политика ФЕД-а и ЕЦБ-а могла одразити на нижи прилив капитала и депрецијацијске притиске у земљама у успону, Извршни одбор је констатовао да је неопходна опрезност монетарне политике Народне банке Србије.**

У већини земаља, укључујући и зону евра, **раст инфлације током 2022. био је виши од очекивања**, што је утицало на константну ревизију навише пројекција инфлације. **У зони евра** инфлација је у октобру достигла максимум од 10,6% мг., после чега је у наредна два месеца успорила на 10,1% и 9,2% мг., респективно. Успоравање укупне инфлације било је превасходно резултат успоравања раста цена енергената, док је базна инфлација, која искључује волатилне категорије као што су енергенти и храна, алкохол и цигарете, наставила да расте, достижући у децембру дотадашњи максимум (5,2% мг.). Раст базне инфлације у великој мери био је последица притисака веће тражње у појединим секторима, заострених услова на тржишту рада и још увек присутних застоја у ланцима снабдевања. **У земљама региона у режиму циљања инфлације**, с којима такође остварујемо значајне трговинске везе, поред виших цена енергената и других трошкова у производњи, раст инфлације на двоцифрен ниво водила је и домаћа тражња, као и затегнути услови на тржишту рада, о чему сведочи и базна инфлација у овим земљама, која је виша него у Србији. Због тога су централне банке ових земаља у 2022. у већој мери заоштравале монетарне услове него што је то чинила Народна банка Србије.

Када је реч о **инфлацији у Србији**, она се од почетка 2022. године наставила кретати узлазном путањом, са 8,2% мг. у јануару до 15,1% мг. у децембру. Под утицајем виших цена хране и енергената на глобалном нивоу, а током лета и суше у земљи и региону, инфлација се углавном кретала на нешто вишем нивоу од очекиваног. Око две трећине доприноса мг. инфлацији потицало је од цена хране и енергије, при чему се, као и у другим земљама, допринос цена енергије током године смањивао, а допринос цена хране наставио да расте. И поред извесног попуштања глобалних трошковних притисака, произвођачке и увозне цене још увек су бележиле релативно високе мг. стопе раста, што се преносило на **базну инфлацију на домаћем тржишту**, на коју мере монетарне политике највише утичу. Иако је расла, базна инфлација се све време кретала испод укупне инфлације и у децембру је

износила 10,1% м.г. Очувању базне инфлације на nižем нивоу од укупне доприносила је релативна стабилност девизног курса, која представља снажно сидро ценовне стабилности, као и изостанак снажнијих инфлаторних притисака са стране тражње.

Инфлациона очекивања финансијског сектора и привреде за годину дана унапред умерено су расла током 2022. године и кретала су се изнад горње границе циља. Ипак, **средњорочна очекивања су била нижа и у случају финансијског сектора налазила су се у границама циља**, што указује на то да финансијски сектор и привреда сматрају да ће фактори који утичу на раст инфлације у наредном периоду почети да слабе.

Приликом доношења одлуке о монетарним условима, Извршни одбор је имао у виду и да **досадашње заштравање монетарних услова неће знатније успорити домаћу тражњу**. Према процени РЗС-а, реални раст БДП-а Србије у 2022. години износио је 2,3%, а остварен је као резултат раста активности услужних сектора и у мањој мери индустрије, упркос изузетно неповољним условима у међународном окружењу. Највећи допринос расту активности индустрије потекао је од раста физичког обима производње у рударству, а затим од прерађивачке индустрије, упркос снажном расту цена енергената на глобалном нивоу, као и присутним застојима у глобалним ланцима снабдевања. С друге стране, пољопривредна производња је била слабија због суше, док је активност у грађевинарству, у условима снажног раста трошкова грађевинског материјала и других инпута, такође ослабила. Иако је у грађевинарству забележена мања активност, укупне фиксне инвестиције остале су стабилне захваљујући снажном приливу СДИ.

Укупна инфлација је остала повишена и почетком 2023. године, пре свега због поскупљења струје и гаса, али се од априла успорава. Према процени Извршног одбора, и у остатку године инфлација би требало да се нађе на опадајућој путањи, **уз знатнији пад у П2 2023. године и повратак у границе циља средином 2024. године**. У смеру смиривања инфлаторних притисака деловаће досадашње заштравање монетарних услова, очекивано слабљење ефеката глобалних економских фактора који су водили раст цена енергената и хране у претходном периоду, као и нижа екстерна тражња у условима неповољнијих изгледа глобалног привредног раста. У зависности од кретања кључних монетарних и макроекономских фактора из домаћег и међународног окружења, као и глобалне геополитичке ситуације у наредном периоду, Народна банка Србије ће процењивати да ли има потребе за наставком заштравања монетарних услова, узимајући истовремено у обзир да се пуни ефекти претходног заштравања монетарне политике тек очекују. Приоритет монетарне политике и даље ће бити обезбеђење ценовне и финансијске стабилности у средњем року, уз подршку даљем привредном расту.

IV.1.2. Инструменти монетарне политике

Основни инструмент монетарне политике Народне банке Србије јесте **референтна каматна стопа, тј. каматна стопа која се примењује у спровођењу главних операција на отвореном тржишту**. Улога референтне каматне стопе подржана је **коридором каматних стопа на депозитне и кредитне олакшице и другим операцијама на отвореном тржишту**. Поред основног инструмента, Народна банка Србије у спровођењу монетарне политике користи и друге инструменте монетарног регулисања, пре свега **обавезну резерву и операције на девизном тржишту**.

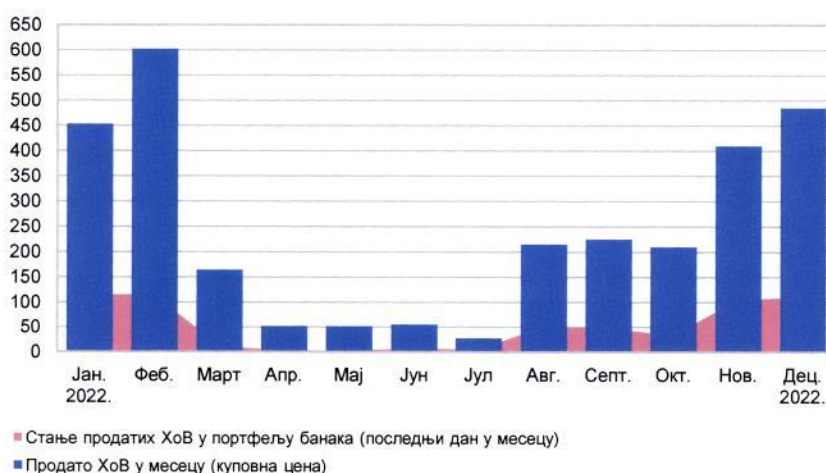
Операције на отвореном тржишту

Главне операције на отвореном тржишту Народне банке Србије и током 2022. године биле су једнонедељне реверзне репо трансакције, тј. репо трансакције продаје ХоВ (повлачење ликвидности).

Народна банка Србије је репо трансакције спроводила својим ХоВ. За потребе репо продаје у 2022. години емитована је једна серија благајничких записа у укупној номиналној вредности од 500,0 млрд динара. Емисија једне серије благајничких записа високе номиналне вредности наставак је праксе из претходних година која банкама омогућава да адекватније располажу хартијама у оквиру исте серије и једноставније управљају ликвидношћу.

Током 2022. године организоване су 52 аукције репо продаје ХоВ. Аукције су организоване једном недељно по моделу варијабилне вишеструке каматне стопе. Остварени обим продаје ХоВ у 2022. години (2.951,5 млрд динара) био је већи него у 2021. години (2.446,6 млрд динара).

Графикон IV.1.2.1. **Репо продаја и стање продатих ХоВ**
(у млрд RSD)

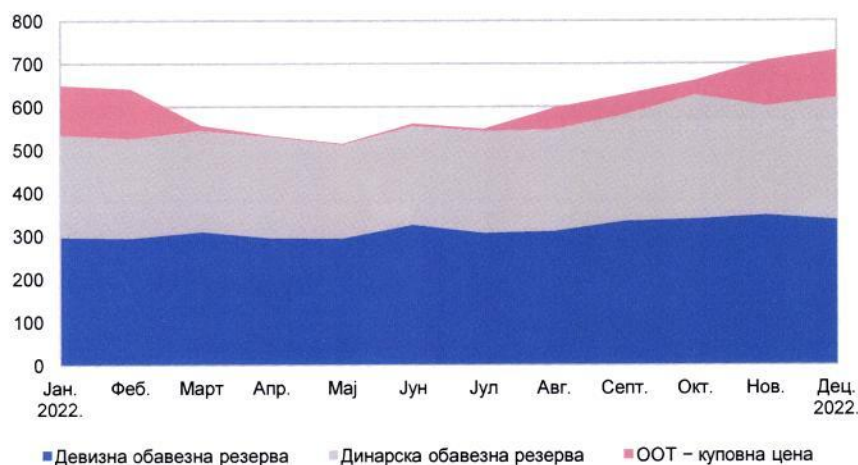
Извор: НБС.

Просечно стање ХоВ Народне банке Србије у портфолију банака током 2022. године износило је 56,3 млрд динара, што је за 9,5 млрд динара више него у 2021. години. Посматрано у односу на крај 2021. године, стање тих ХоВ

повећано је скоро два пута (за 65,5 млрд динара) и крајем 2022. године износило је 110,0 млрд динара.

У условима смањења динарске ликвидности из банкарског система (чему су највећим делом допринеле интервенције Народне банке Србије нето продаје девиза на МДТ-у у прва четири месеца 2022. године услед глобалне неизвесности након избијања кризе у Украјини), од краја фебруара Народна банка Србије је обезбеђивала додатну динарску ликвидност банкама путем билатералних трансакција репо куповине динарских државних ХоВ на кратак рок и у ограниченом обиму. Путем тих трансакција Народна банка Србије је укупно (укључујући и занављања трансакција о доспећима) обезбедила банкама ликвидност у износу од 144,5 млрд динара, при чему је стање репо купљених динарских државних ХоВ 31. децембра 2022. године износило 30,8 млрд динара. Поред тога, Народна банка Србије је у условима непостојања довољних износа међубанкарских лимита за њихово међусобно трговање спроводила и посредничке репо трансакције – у којима је посредовала између банака које су имале вишкове ликвидности и оних којима је ликвидност била потребна. У наведеним трансакцијама Народна банка Србије је с банкама које су имале вишак динарске ликвидности обављала трансакције репо продаје благајничких записа, док је истовремено с банкама којима је ликвидност била потребна обављала трансакције репо куповине динарских државних ХоВ. При томе, задржан је неутрални ефекат на укупну динарску ликвидност банкарског сектора. На тај начин вршила се прерасподела вишкова динарске ликвидности, што је допринело очувању стабилности на међубанкарском новчаном тржишту.

Графикон IV.1.2.2. Обим стерилизације инструментима
монетарне политике
(у млрд RSD)

Извор: НБС.

Депозитне и кредитне олакшице

Банке су у 2022. години наставиле да преконоћно депонују средства код Народне банке Србије (депозитне олакшице). Просечно дневно стање депонованих средстава банака код Народне банке Србије у 2022. години износило је 67,7 млрд динара, што је за 22,6 млрд динара мање него 2021. године. Максимално просечно месечно стање депонованих средстава забележено је у децембру (144,8 млрд динара), а минимално у мају (29,4 млрд динара).

Банке су у 2022. години користиле кредите за одржавање дневне ликвидности на основу залогe ХоВ (кредитне олакшице), и то две банке као дневни кредит у укупном износу од 147,1 млрд динара и једна банка као преконоћни кредит у износу од 1 млрд динара.

Обавезна резерва

Обрачуната обавезна резерва која се издваја у девизама у 2022. години повећана је за 316,2 млн евра и износила је 2,8 млрд евра. Такво кретање је резултат раста девизних обавеза банака које чине основицу за обрачун обавезне резерве, за 2,6 млрд евра, при чему се то повећање претежно односи на обавезе с рочношћу до две године (2,4 млрд евра), а у знатно мањој мери на обавезе дужих рочности. Ако се пође од структуре девизне основице, повећање се односи на све категорије девизних обавеза, а највише на девизну штедњу (1,1 млрд евра), девизне депозите привреде (0,8 млрд евра) и девизне инообавезе (0,7 млрд евра).

У истом периоду, обрачуната обавезна резерва која се издваја у динарима повећана је за 25,3 млрд динара (за 10,2%) и крајем године износила је 272,6 млрд динара. Наведено повећање у највећој мери је остварено по основу раста девизне обавезне резерве (21,9 млрд динара) – с обзиром на то да се један њен део издваја у динарима. Раст је остварен и по основу повећања динарске основице (3,4 млрд динара), што је у целости резултат раста динарских депозита привреде с рочношћу до две године (за 84,4 млрд динара).

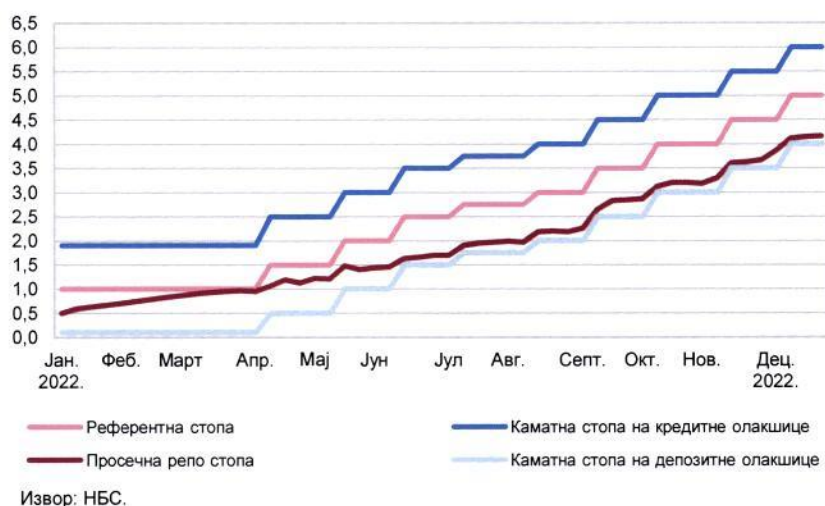
Каматне стопе

У Т1 2022. референтна каматна стопа Народне банке Србије задржана је на нивоу од 1,00%, уз непромењен коридор каматних стопа ($\pm 0,90$ п.п. у односу на референтну стопу), тако да су каматне стопе на кредитне и депозитне олакшице износиле 1,90% и 0,10%.

У склопу постепеног поштравања домаћих монетарних услова, Народна банка Србије је и у Т1 2022. наставила да реализује трансакције репо продаје ХоВ, уз повећања просечне пондерисане репо стопе – са 0,50% на 0,96%, што је близу тадашњег нивоа референтне каматне стопе од 1%.

Почев од априла, у условима повећаних инфлаторних притисака на светском и домаћем тржишту, Извршни одбор Народне банке Србије повећавао је референтну каматну стопу сваког месеца постепено у износима од 25 б.п. или 50 б.п., тј. укупно за 400 б.п. у 2022. години, на ниво од 5,00%. У априлу је проширен коридор каматних стопа (са $\pm 0,9$ п.п. на ± 1 п.п. у односу на референтну стопу), тако да су каматне стопе на депозитне и кредитне олакшице крајем децембра износиле 4,00% и 6,00%, респективно.

Графикон IV.1.2.3. Кретање референтне и просечне репо стопе
(дневни подаци, на годишњем нивоу, у %)

У 2022. години повећавана је и каматна стопа по којој Народна банка Србије обрачунава и плаћа камату на износ оствареног просечног дневног стања издвојене динарске обавезне резерве, и то у априлу са 0,10% на 0,25%, затим у мају на 0,50% и у јуну на 0,75%.

Операције на девизном тржишту

У складу с Програмом монетарне политике у 2022. години, Народна банка Србије је наставила да спроводи режим руковођено пливајућег девизног курса, уз могућност спровођења интервенција на девизном тржишту ради ублажавања прекомерних краткорочних осцилација курса динара према евр, очувања стабилности цена и финансијског система и одржавања адекватног нивоа девизних резерви.

Динар је у 2022. години номинално ојачао према евр за 0,2%. У току прва четири месеца преовладавали су снажни депрецијацијски притисци на курс динара према евр, узроковани пре свега високом тражњом домаћих компанија – увозника енергената за девизама, највише услед повећања цена енергената на светском тржишту у условима геополитичке и енергетске кризе у свету. Тензије на међународном финансијском тржишту пренеле су се и на домаће тржиште, тако да је у марту реализована рекордно висока нето продаја ефективног страног новца од стране банака овлашћеним мењачима и грађанима, што је изазвало додатне депрецијацијске притиске на домаћу

валуту. Међутим, Народна банка Србије је успела да одржи релативну стабилност девизног курса захваљујући правовременим и адекватним реакцијама, укључујући нето продају девиза у износу од 2,27 млрд евра током прва четири месеца 2022. године.

Захваљујући првенствено томе што је Народна банка Србије очувала стабилност на домаћем девизном тржишту, деловање фактора који су узроковали слабљење динара почело је постепено да јењава у априлу, да би од маја до краја 2022. године преовладавали апрецијацијски притисци. Тражња за девизама увозника енергената била је висока и у овом периоду, али су фактори на страни понуде девиза били доминантни. Нето прилив девиза долазио је из различитих извора, као што су СДИ, извоз, дознаке, туризам и др. Повећана понуда девиза у овом периоду, која је креирала притиске ка јачању домаће валуте, генерисана је понудом девиза од стране резидената искључујући увознике енергената, високим нето откупом ефективног страног новца банака од овлашћених мењача и грађана, повећањем нето индексиране имовине банака и продужењем девизне позиције банака по основу коришћења платних картица нерезидената. Од маја до краја 2022. године Народна банка Србије је нето купила девизе на домаћем међубанкарском тржишту у износу од 3,27 млрд евра.

Народна банка Србије је у активностима на МДТ-у на нивоу целе 2022. године била нето купац девиза у износу од 1 млрд евра, што је пета од последњих шест година (од 2017. године) у којима је Народна банка Србије била нето купац девиза на годишњем нивоу.

Девизни своп

Народна банка Србије је у току првих седам месеци 2022. године наставила да организује редовне тромесечне и двонедељне аукције своп продаје и куповине девиза (евра) за динаре на којима је своп продала и своп купила по 27 млн евра.

Почетком 2022. године банкама је омогућено да закључују билатералне трансакције своп куповине и своп продаје девиза (евра) с Народном банком Србије. Увођењем билатералних своп трансакција Народна банка Србије настоји да пружи не само подршку банкама у управљању ликвидношћу, у смислу превазилажења проблема недовољних лимита за закључивање међубанкарских трансакција, већ и већу флексибилност у односу на редовне своп аукције у погледу тренутка закључивања трансакција и њихове рочности. У току 2022. године Народна банка Србије је с банкама закључила 122 билатерална своп уговора, путем којих је своп купила 966,6 млн евра и своп продала 653,6 млн евра.

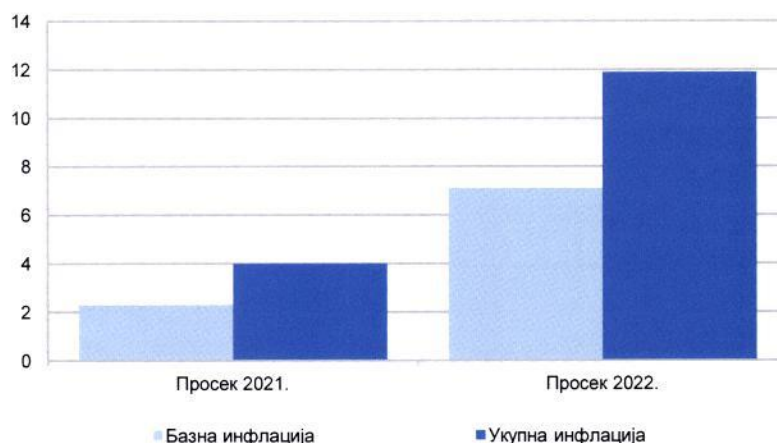
С обзиром на то да су се билатералне своп трансакције показале као ефикаснији инструмент за пружање помоћи банкама у управљању динарском и девизном ликвидношћу у поређењу са своп аукцијама, Народна банка Србије је 1. августа 2022. године престала да организује редовне двонедељне и

тримесечне девизне своп аукције, не искључујући могућност поновног увођења у случају да се за тим укаже потреба.

IV.1.3. Остварење циљане инфлације у 2022. години

У условима изражених глобалних трошковних притисака, пре свега због раста цена примарних производа и других сировина, који је додатно интензиван са ескалацијом украјинске кризе и продубљивањем геополитичких тензија, **укупна инфлација у Србији**, као и у другим земљама, **током 2022. кретала се узлазном путањом и у просеку је износила 11,9%. Базна инфлација** (мерена променом ИПЦ-а по искључењу енергије, хране, алкохола и цигарета), **на коју мере монетарне политике највише утичу, налазила се испод укупне инфлације и у просеку је износила 7,1% у 2022.** што указује на то да је раст потрошачких цена у Србији у великој мери изазван факторима на страни понуде, на које монетарне мере имају мали или ограничен ефекат. Нижем нивоу базне инфлације у односу на укупну инфлацију доприносила је и очувана релативна стабилност девизног курса у врло неизвесним међународним околностима.

Графикон IV.1.3.1. Инфлација у 2021. и 2022. (у %)

Извор: РЗС и прерачун НБС.

Пратећи кретање светских цена, цене хране и енергије на домаћем тржишту определиле су доминантно (с преко две трећине доприноса) динамику **мг. инфлације** током 2022, која је у октобру достигла 15,1% и на сличном нивоу задржала се до краја године, када су се појавили сигнали постепеног попуштања трошковних притисака. Постојан раст произвођачких и увозних цена у Србији током целе 2022. одразио се на динамику **мг. базне инфлације** (мерене променом ИПЦ-а по искључењу енергије, хране, алкохола и цигарета), која је у децембру износила 10,1%.

Посматрано по компонентама ИПЦ-а у 2022, **цене на нивоу групе хране и безалкохолних пића** повећане су за 23,4% (уз допринос инфлацији од 7,5 п.п.),

услед виших светских цена примарних пољопривредних производа и пораста трошкова у производњи и транспорту хране, као и испољавања негативних ефеката суше у Србији и већем делу Европе. Поменути фактори су се одразили на раст цена и **прерађене** и **непрерађене хране**, уз допринос децембарској инфлацији од 5,1 п.п. и 2,4 п.п., респективно. При томе, раст цена хране вероватно би био и већи да Влада није привремено крајем 2021. и почетком 2022. **ограничавала цене основних животних намирница** (хлеба, шећера, брашна, уља, меса и млека), чиме су ублажени негативни ефекти на куповну моћ становништва.

Графикон IV.1.3.2. Укупна и базна инфлација
(мг. стопе, у %)

Извор: РЗС и прерачун НБС.

Цене енергије су порасле за 16% у 2022. (уз допринос инфлацији од 2,5 п.п.), од чега се половина односи на више цене **чврстих горива** (угља и дрва), због изражене забринутости у погледу њихове расположивости у зимским месецима по ескалацији украјинске кризе. Цене **нафтних деривата** повећане су за 9,1% у 2022, при чему су од јула смањивале допринос мг. инфлацији (на 0,6 п.п. у децембру). У августу и септембру реализовано је претходно најављено повећање цене **електричне енергије** за домаћинства, које је у 2022. износило 10,7% (уз допринос инфлацији од 0,5 п.п.), док се паралелно поскупљење **гаса** за домаћинства од 8,8% није битније одразило на инфлацију због малог учешћа ове категорије у структури потрошачке корпе. Влада је током 2022. смањила акцизе на нафтне деривате како би спречила њихов прекомерни раст и преношење на остале цене.

Цене индустријских производа без хране и енергије повећане су за 10,7% у 2022. (уз допринос инфлацији од 3,0 п.п.). Унутар ове групе, највећи допринос инфлацији у 2022. потекао је од виших цена намештаја и опреме за домаћинства, производа за рекреацију и културу, одеће и обуће, алкохолних пића, возила и делова. На кретање цена индустријских производа одражавају се и цене енергената и других инпута који се користе у њиховој производњи.

Цене услуга су у 2022. повећане за 8,7% (уз допринос инфлацији од 2,1 п.п.), најпре по основу виших цена угоститељских услуга, станарина и услуга транспорта, при чему су и цене осталих услуга биле у порасту.

Регулисане цене, које су под директним или индиректним утицајем државе, порасле су за 7,0% у 2022. (уз допринос инфлацији од 1,3 п.п.), на који је у највећој мери утицало поскупљење електричне енергије и комуналних услуга, као и редовно годишње усклађивање акциза на цигарете.

IV.2. Регулација и супервизија финансијских институција

IV.2.1. Банке

У току 2022. године структура финансијског сектора, у делу који је под надзором Народне банке Србије, није се битније променила. Банкарски сектор и даље има доминантну улогу и представља кључни фактор стабилности финансијског система. У укупној билансној суми финансијског сектора под надзором Народне банке Србије, која је у 2022. години износила око 84% БДП-а, банкарски сектор је учествовао са 91,2%.⁶

Тренд смањења броја запослених у банкарском сектору Републике Србије,

Табела IV.2.1.1. Структура финансијског система

	31. децембар 2021.			31. децембар 2022.		
	Број	Билансна сума (у млрд RSD)	Учешће (у %)	Број	Билансна сума (у млрд RSD)	Учешће (у %)
Банкарски сектор	23	5.048,0	90,9	21	5.455,4	91,2
Даваоци финансијског лизинга	16	123,5	2,2	15	145,0	2,4
Друштва за осигурање	20	334,0	6,0	20	336,6	5,6
Добровољни пензијски фондови	7	49,1	0,9	7	48,2	0,8
Укупно	66	5.554,6	100,0	63	5.985,2	100,0

Извор: НБС.

започет још у 2009, после привременог успоравања у 2019, настављен је у 2022. На крају године, у банкарском сектору је било 21.995 запослених, што је за 555 запослених мање него на крају 2021. године.

Структура банкарског сектора

Банкарски сектор је крајем 2022. године бројао 21 банку,⁷ што је за две банке мање него на крају 2021. године. Услед припајања спроведених у току

⁶ Подаци су дати на основу извештаја које су банке дужне да достављају Народној банци Србије, а које нису ревидирали спољни ревизори, нити је њихова исправност била предмет непосредне контроле Народне банке Србије.

⁷ *NLB banka a.d. Beograd* је 29. априла 2022. године припојена Комерцијалној банци а.д. Београд, која је истовремено променила пословно име у *NLB Komercijalna banka a.d. Beograd*. Наша АИК банка је 1. децембра 2022. припојена Агроиндустријској комерцијалној банци АИК банци а.д. Београд.

године, на крају 2022. било је 17 банака у већинском власништву страних акционара, две банке с већинским приватним домаћим капиталом и две банке у већинском власништву Републике Србије.⁸

Табела IV.2.1.2. Власничка структура банкарског сектора у 2022.

	Билансна сума (у млн RSD)	Учешће (у %)	Капитал (у млн RSD)	Учешће (у %)
Банке у власништву домаћих лица:	894.103	16,4	106.337	14,8
– државне	426.572	7,8	25.018	3,5
– приватне	467.531	8,6	81.319	11,3
Банке у власништву страних лица	4.561.345	83,6	613.793	85,2
Укупно	5.455.448	100,0	720.130	100,0

Извор: НБС.

Укупна билансна сума банкарског сектора у 2022. години увећана је за 407,5 млрд динара, тј. за 8,1%. Услед промена у власничкој структури и припајања банака, учешће банака у власништву страних акционара у 2022. години смањено је за 3,4 п.п., на 83,6% на крају године, учешће банака у власништву државе смањено је за 0,5 п.п., на 7,8%, док је учешће банака у власништву домаћих акционара повећано за 2,8 п.п., на 8,6%.

Од банака у власништву страних акционара, највеће учешће у укупној активи имале су банке чији су акционари из Италије (25,8%), Аустрије (19,3%), Мађарске (13,6%), Словеније (10,1%) и Грчке (5,6%), док се на банке са акционарима из осталих земаља односило 9,2% укупне активе.

Билансни капитал банкарског сектора у 2022. години увећан је за 0,5 млрд динара (0,1%). Банке у власништву страних акционара чиниле су 85,2% капитала банкарског сектора, следе банке у већинском власништву домаћих акционара са учешћем од 11,3%, док су државне банке учествовале са 3,5% у укупном капиталу банкарског сектора. Учешће банака у власништву страних акционара на крају 2022. године смањено је за 2,1 п.п., учешће банака у власништву државе смањено је за 1,0 п.п., док је учешће банака у власништву домаћих акционара повећано за 3,1 п.п.

Степен концентрације

Степен тржишне концентрације, мерен *HHI*,⁹ у 2022. години повећан је у све три кључне категорије (билансна сума, укупни кредити и укупни депозити). Вредност индекса у категоријама билансне суме и депозита и даље је испод 1.000, што указује на то да у овим сегментима није присутна концентрација, али је вредност индекса у сегменту кредитне активности први пут ушла у зону умерене концентрације.

⁸ Република Србија је већински власник или појединачно највећи акционар.

⁹ *HHI* (Херфиндал–Хиршманов индекс) израчунава се као сума квадрата учешћа појединачних банака у укупној категорији која се посматра (актива, кредити, депозити итд.). Вредност показатеља до 1.000 указује на одсуство концентрације у сектору, вредност између 1.000 и 1.800 на умерену концентрацију, а вредност изнад 1.800 на изражену концентрацију.

Табела IV.2.1.3. Степен концентрације (ННП) и учешћа водећих банака у билансној суми, кредитима и депозитима банкарског сектора

	31. децембар 2021.	31. децембар 2022.
Билансна сума (вредност ННП)	867	936
Учешће у билансној суми (у %):		
Прва банка	14,8	15,1
Првих пет банака	56,9	59,3
Првих десет банака	84,8	89,2
Бруто кредити (вредност ННП)	923	1004
Учешће у бруто кредитима (у %):		
Прва банка	16,7	16,5
Првих пет банака	57,4	61,3
Првих десет банака	83,5	90,2
Депозитни потенцијал (вредност ННП)	873	950
Учешће у депозитном потенцијалу (у %):		
Прва банка	15,2	15,9
Првих пет банака	57,4	59,8
Првих десет банака	85,4	89,5

Извор: НБС.

Структура активе и пасиве банкарског сектора

Структура активе

Будући да су пословни модели банака окренути традиционалним кредитно-депозитним пословима, највећи део нето активе банкарског сектора, која је на крају 2022. године износила 5.455,4 млрд динара, чинили су кредити и потраживања,¹⁰ који представљају и најзначајнију детерминанту њеног квалитета. Највећи део (88,0%) кредита и потраживања био је пласиран нефинансијском сектору, а остатак банкама и другим финансијским организацијама. Поред номиналног раста нето кредита и потраживања у 2022. години (за 311,4 млн динара), порасло је и њихово учешће у укупној нето активи, са 64,3% на 65,2%. Значајно је још учешће ХоВ, које заједно са заложеним финансијским средствима чине 13,8% нето активе. Учешће готовине и средстава код централне банке током 2022. године повећано је са 16,0% на 17,8%.

¹⁰ Поред датих кредита и депозита, ова билансна ставка укључује и девизне рачуне у иностранству, потраживања по каматама, накнадама и провизијама и остала потраживања (факторинг, форфетинг, авалирања, акредитиви и друга јемства), а искључује депоноване вишкове ликвидних средстава и девизну обавезну резерву код Народне банке Србије.

Табела IV.2.1.4. Структура нето активе банака на дан 31. децембра 2022.

	Износ (у млн RSD)	Учешће (у %)
Готовина и средства код централне банке	969.499,5	17,8%
Заложена финансијска средства	33.051,4	0,6%
Потраживања по основу деривата	4.775,0	0,1%
ХоВ	718.263,8	13,2%
Кредити и потраживања од банака и других фин. орг.	428.323,9	7,8%
Кредити и потраживања од комитената	3.127.539,5	57,3%
Промена фер вредности ставки које су предмет заштите од ризика	0,0	0,0%
Потраживања по основу деривата намењених заштити од ризика	1.250,2	0,0%
Инвестиције у придружена друштва и заједничке подухвате	490,7	0,0%
Инвестиције у зависна друштва	25.285,7	0,5%
Нематеријална имовина	21.101,1	0,4%
Некретнине, постројења и опрема	69.873,4	1,3%
Инвестиционе некретнине	6.493,2	0,1%
Текућа пореска средства	2.923,0	0,1%
Одложена пореска средства	6.030,4	0,1%
Стална средства намењена продаји и средства пословања које се обуставља	1.666,3	0,0%
Остала средства	38.880,6	0,7%
Укупно актива	5.455.447,7	100,0%

Извор: НБС.

Структура пасиве

Забележен је раст позиције *депозити и остале обавезе*¹¹ (од чега се 84,9% односи на нефинансијски сектор) у укупним изворима средстава банкарског

Табела IV.2.1.5. Структура пасиве банака на дан 31. децембра 2022.

	Износ (у млн RSD)	Учешће (у %)
Обавезе по основу деривата	4.212,2	0,1
Депозити и остале обавезе према банкама, другим финансијским организацијама и централној банци	693.078,4	12,7
Депозити и остале обавезе према другим комитентима	3.889.897,6	71,3
Обавезе по основу деривата намењених заштити од ризика	2.197,9	0,0
Промене фер вредности ставки које су предмет заштите од ризика	0,0	0,0
Обавезе по основу ХоВ	0,0	0,0
Субординиране обавезе	44.588,7	0,8
Резервисања	26.533,7	0,5
Обавезе по основу средстава намењених продаји и средстава пословања које се обуставља	0,0	0,0
Текуће пореске обавезе	7.675,1	0,1
Одложене пореске обавезе	692,8	0,0
Остале обавезе	66.440,2	1,2
Укупно обавезе	4.735.316,6	86,8
Капитал	720.131,1	13,2
Укупно пасива	5.455.447,7	100,0

Извор: НБС.

¹¹ У складу с билансним шемама које важе од 1. јануара 2018, ставка *депозити и остале обавезе*, поред депозита, обухвата и примљене кредите, као и обавезе по каматама, накнадама и провизијама.

сектора Републике Србије са 83,0% на 84,0%. Учешће капитала, и поред номиналног раста, смањено је са 14,3% на 13,2%.

Укупан нераспоређени нето добитак банкарског сектора у 2022. години износио је 115,7 млрд динара, што је за 31,6 млрд динара више него на крају 2021. године. Банке су забележиле повећање добитка из текуће године за 37,8 млрд динара и покриће губитака за 1,4 млрд динара. Резерве су у односу на 2021. нето смањене за 25,9 млрд динара.

Табела IV.2.1.6. Структура капитала банака
(у млн RSD)

	31. децембар 2021.	31. децембар 2022.
Акцијски и остали капитал	385.301	380.031
Сопствене акције	0	0
Резерве*	250.291	224.400
Добитак текуће и ранијих година	104.076	134.335
Губитак текуће и ранијих година	20.006	18.635
Укупно	719.661	720.131

Извор: НБС.

* И нереализовани губици.

Ванбилансне ставке

Укупне ванбилансне ставке банкарског сектора на крају 2022. године износиле су 7.208,7 млрд динара и у поређењу с крајем 2021. повећане су за 7,3%.

Највећи део ванбиланса банкарског сектора чине ставке по којима банка није изложена кредитном ризику¹² (80,3% укупних ванбилансних ставки). На крају 2022. године највећи удео у укупним ванбилансним ставкама имали су потраживања по дериватима (11,3%), дате гаранције и друга јемства (7,9%), преузете неопозиве обавезе (4,0%) и финансијска средства пренета у ванбиланс у складу са *Одлуком о рачуноводственом отпису билансне активе банке* (2,8%).

Девизни ризик

На крају 2022. укупна отворена девизна позиција банака износила је 11,4 млрд динара, а изложеност банкарског сектора девизном ризику (исказана показатељем девизног ризика) 1,8%, што је знатно испод прописаног максимума (20%).

¹² Примљена материјална средства обезбеђења, примљене гаранције и друга јемства за измирење обавеза дужника банке, средства из депо и кастоди послова, неискоришћени оквирни кредити и кредитне линије одобрени банци, преузете опозиве обавезе, пласмани у име и за рачун трећих лица и остала ванбилансна актива.

Табела IV.2.1.7. Девизни ризик банака на дан 31. децембра 2022.

(у млн RSD)

Отворена позиција у EUR		Отворена позиција у USD		Отворена позиција у CHF		Отворена позиција у осталим валутама		Отворена позиција у злату		Укупно отворена позиција		Укупна нето отворена девизна позиција
Дуга	Кратка	Дуга	Кратка	Дуга	Кратка	Дуга	Кратка	Дуга	Кратка	Дуга	Кратка	
1.420	10.927	456	152	154	92	618	180	139	0	2.648	11.351	11.351

Извор: НБС.

Квалитет активе

Према подацима на крају децембра 2022. године, показатељ учешћа *NPL* у укупним кредитима смањен је на 3,01%, што је за 0,56 п.п. ниже него пре годину дана и најнижа забележена вредност овог показатеља. Од увођења Стратегије за решавање проблематичних кредита у августу 2015. године, овај показатељ је снижен за чак 19,2 п.п. Укупни бруто *NPL* износе 99,5 млрд динара и мањи су за 9,5 млрд динара (8,7%) у односу на 2021. годину. Од укупних *NPL*, на привреду¹³ се односило 40,9% (*NPL* показатељ од 2,48%), а на физичка лица¹⁴ 57,5% (*NPL* показатељ од 3,91%).

Табела IV.2.1.8. Структура *NPL*

(у млн RSD)

	31. децембар 2021.	31. децембар 2022.
Укупни бруто <i>NPL</i>		
износ	109.011	99.509
показатељ	3,6%	3,0%
Привреда*		
износ	51.216	40.661
показатељ	3,4%	2,5%
Физичка лица**		
износ	56.401	57.228
показатељ	4,1%	3,9%
Остало		
износ	1.395	1.620
показатељ	1,0%	0,8%

* Сектор привреде укључује сектор привредних друштава, сектор јавних предузећа, привредних друштава у стечају и јавних предузећа у стечају, као и правна лица и установе из области образовања и здравствене заштите које се не финансирају из буџета.

** Становништво, предузетници, приватна домаћинства са запосленима и регистровани пољопривредни произвођачи.

Извор: НБС.

Покривеност *NPL* исправкама вредности повећана је у 2022. години, што показује да су банке задржале опрезан и проактиван приступ при процени очекиваних кредитних губитака. На крају 2022. године 58,1% укупних бруто *NPL* било је покривено припадајућим исправкама вредности извршеним у

¹³ Укључује сектор привредних друштава, сектор јавних предузећа, привредних друштава у стечају и јавних предузећа у стечају, као и правна лица и установе из области образовања и здравствене заштите које се не финансирају из буџета.

¹⁴ Обухвата сектор становништва, сектор предузетника, приватна домаћинства са запосленима, регистроване пољопривредне произвођаче и предузетнике у стечају.

складу с Међународним стандардима финансијског извештавања 9 (МСФИ 9), док је 102,5% *NPL*-а покривено исправкама вредности укупних кредита.

Структура класификоване билансне и ванбилансне активе банкарског сектора побољшана је током 2022. године, с обзиром на то да је учешће најлошије класификованих категорија Г и Д смањено са 6,0% на 5,1%.

Укупне исправке вредности класификоване билансне активе и резервисања за губитке по ванбилансним ставкама на крају 2022. године износиле су 115,5 млрд динара (што представља повећање за 8,0% у односу на крај 2021).

Табела IV.2.1.9. Класификација активе банака
(у млн RSD)

	Бруто износ	Укупна класификована актива	Класификована актива		Учешће активе класификоване у катег. Г и Д у укупној класификованој активи (у %)
			А + Б + В	Г + Д	
31. децембар 2022.					
Билансна актива	5.664.812	3.582.915	3.366.523	216.391	6,0
Ванбилансне ставке	7.208.721	1.418.730	1.379.832	38.897	2,7
Укупно	12.873.533	5.001.645	4.746.355	255.288	5,1
31. децембар 2021.					
Билансна актива	5.244.127	3.363.953	3.125.872	238.082	7,1
Ванбилансне ставке	6.716.412	1.315.790	1.272.492	43.298	3,3
Укупно	11.960.539	4.679.743	4.398.364	281.380	6,0

Извор: НБС.

Ликвидност банкарског сектора

Домаћи банкарски сектор и даље је изузетно ликвидан, па ризик ликвидности представља најмање изражени ризик у систему.

Просечан месечни показатељ ликвидности банкарског сектора у децембру 2022. године био је на двоструко вишем нивоу од прописаног минимума (1,0) и износио је 2,19. Током 2022. године овај показатељ је константно био изнад 2, што указује на то да су ликвидна средства (ликвидна потраживања првог реда и остала потраживања која доспевају у наредном месецу) двоструко већа од збира обавеза без утврђеног рока доспећа и обавеза које доспевају у наредни месец дана. Ликвидна средства су са стањем на дан 31. децембра 2022. године чинила 39,6% укупне билансне активе и 51,5% краткорочних обавеза. Просечан месечни ужи показатељ ликвидности банкарског сектора у децембру 2022. године с вредношћу од 1,74 такође се налазио знатно изнад регулаторног минимума (0,7).

Вредност показатеља покрића ликвидном имовином (*Liquidity Coverage Ratio – LCR*, који је у примени од јуна 2017. године и обрачунава се на исти начин као и у ЕУ) износи 177,5% и такође потврђује високу ликвидност банкарског сектора.

Адекватност капитала банкарског сектора

Захваљујући знатним резервама капитала формираним у претходним годинама, као и повољној структури регулаторног капитала, који се у највећој мери (око 93%) састоји од основног капитала (који се скоро у целости састоји од најквалитетније компоненте капитала – основног акцијског капитала), **банкарски сектор Републике Србије остао је адекватно капитализован и у 2022. години.** Показатељ адекватности капитала на крају године износио је 20,15%, што је знатно изнад регулаторног минимума од 8%, који је у примени од јуна 2017. године. Показатељ адекватности основног капитала износио је 18,8% (регулаторни минимум је 6%), а показатељ адекватности основног акцијског капитала 18,75% (регулаторни минимум је 4,5%). Показатељ леверица, тј. однос основног капитала и укупне билансне и ванбилансне изложености (који је такође у примени од јуна 2017. године), на крају 2022. године износио је 10,28%.

Усклађеност показатеља пословања

На крају 2022. године, од укупно 21 банке, усклађеност са свим прописаним лимитима показатеља пословања била је потпуна код 20 банака, док је једна банка имала неусклађен један показатељ.

Табела IV.2.1.10. Показатељи пословања банака

	31. децембар 2022.	Број банака с неусклађеним показатељима
Показатељ адекватности капитала (мин. 8%)	20,2%	0
Показатељ трајних улагања (макс. 60%)	12,0%	1
Показатељ изложености према једном лицу или групи повезаних лица	-	0
Показатељ ликвидности*	2,19	0
Показатељ девизног ризика (макс. 20%)	1,8%	0

* Просечни месечни показатељ.

Извор: НБС.

Профитабилност

Банкарски сектор Републике Србије и у 2022. години остварио је позитиван нето финансијски резултат пре опорезивања у износу од 99,62 млрд динара. Принос на активу је са 1,12%, колико је износио у 2021. години, повећан на 1,9%, а принос на капитал са 7,50% на 13,84%.

Табела IV.2.1.11. Финансијски резултат банака

	31. децембар 2021.		31. децембар 2022.	
	Износ (у млн RSD)	Број банака	Износ (у млн RSD)	Број банака
1. Добитак	54.683	20	99.815	20
2. Губитак	816	3	192	1
Финансијски резултат (1–2)	53.867	23	99.923	21

Извор: НБС.

У 2022. години с добитком је пословало 20 банака, док је једна банка забележила негативан нето резултат пре опорезивања.

Табела IV.2.1.12. Показатељи профитабилности банкарског сектора (у %)

	2021.	2022.
Принос на активу (ROA)	1,1	1,9
Принос на капитал (ROE)	7,5	13,8
Каматна маржа / просечна билансна актива	2,7	2,9
Каматна маржа / укупни оперативни приходи	65,9	58,4
Пословни расходи / укупни оперативни приходи	66,7	52,3
Расходи зарада / пословни расходи	35,9	36,4

Извор: НБС.

У условима и даље присутног раста кредитне активности, и поред постепеног повећања просечног нивоа каматних стопа од П2 2022, а с обзиром на претежну ослоњеност домаћих банака на традиционалне кредитно-депозитне пословне моделе, највећи генератори нето добитка банкарског сектора Републике Србије у 2022. години, као и претходних година, били су нето приходи од камата и накнада, који су износили 219,5 млрд динара. Нето приходи од камата у 2022. години износили су 149,9 млрд динара и већи су за 16,1% него претходне године, што је првенствено последица већих прихода од камата као последица повећања референтних каматних стопа (за 33,1 млрд динара виши него у 2021), али и већих расхода од камата (за 12,4 млрд динара виши него у 2021). Нето кредитни губици износили су 22,8 млрд динара и већи су за 11,5 млрд динара него у 2021. години, највише услед раста индиректних отписа финансијских средстава која се вреднују по амортизованој вредности. Оперативни расходи су у односу на 2021. већи за 3,6 млрд динара и износили су 134,3 млрд динара.

Активности у области контроле пословања банака

Регулаторна активност

Уважавајући то да економски ефекти пандемије вируса корона на становништво и привреду нису били у потпуности исцрпљени, као и да су наступиле неочекиване околности у контексту геополитичке ситуације, Извршни одбор Народне банке Србије је на седници одржаној 9. јуна 2022. године усвојио:

- **Одлуку о изменама Одлуке о адекватности капитала банке,**
- **Одлуку о изменама Одлуке о роковима за усклађивање унутрашњих аката банке о управљању ризицима банке и за достављање извештаја банака и**
- **Одлуку о измени Одлуке о извештавању банака.¹⁵**

На тај начин је за додатних 12 месеци одложен почетак примене мера усвојених у децембру 2019. године ради дестимулисања одобравања нових,

¹⁵ „Службени гласник РС”, бр. 67/2022 од 17. јуна 2022.

ненаменских и неинвестиционих, девизно индексираних кредита и кредита у иностраној валути привредним субјектима, предузетницима и пољопривредницима, и то у делу који се односи на почетак примене нове одбитне ставке од капитала банке.

Ради ублажавања негативних ефеката промене цена ХоВ на капитал и подстицања банака да купљене ХоВ задрже у својим портфолијима и предузму нова улагања, на седници Извршног одбора Народне банке Србије одржаној 29. јуна 2022. године усвојена је **Одлука о привременој мери која се односи на израчунавање капитала банке**.¹⁶ Привремена мера се односи на дужничке ХоВ чији су издаваоци Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе Републике Србије, а које се вреднују по фер вредности кроз остали резултат у складу с *Међународним стандардом финансијског извештавања 9*. Привременом мером омогућава се да се из обрачуна основног акцијског капитала банке до краја 2022. године искључи 70% нето нереализованих губитака и добитака проистеклих по основу вредновања поменутих дужничких инструмената.

С тим у вези, на седници Извршног одбора одржаној 10. новембра 2022. године усвојена је **Одлука о изменама и допунама Одлуке о привременој мери која се односи на израчунавање капитала банке**.¹⁷ Будући да су банке наведену привремену меру могле да примењују у периоду од 30. јуна 2022. до 31. децембра 2022. године, усвојеним изменама и допунама наведене одлуке дефинисана привремена мера продужена је на начин да се може применити до 31. децембра 2023. године.

Полазећи од чињенице да је у периоду од 1. јануара 2021. године већина банака које послују у Републици Србији знатно повећала цену платних услуга које пружају, и то посебно услуга по основу платних рачуна, ради избегавања потенцијалних правних ризика и заштите стандарда грађана, Народна банка Србије је предузела низ активности чији је резултат одлука свих банака које су повећавале накнаде за платне услуге грађанима од 1. јануара 2021. године да те накнаде од 1. септембра 2022. умање за 30%, односно да их врате на ниво од 1. јануара 2021. године. Такође, све банке су прихватиле позив Народне банке Србије да у току 2023. године не повећају цене платних услуга. Поред тога, на седници Извршног одбора Народне банке Србије одржаној 11. августа 2022. године усвојена је **Одлука о допуни Одлуке о управљању ризицима банке и Одлука о платном рачуну са основним услугама**.¹⁸

Одлуком о платном рачуну са основним услугама, а ради заштите стандарда грађана, ограничена је и прописана цена пакета платног рачуна са основним услугама на 150 динара и прецизирана је његова гарантована садржина. За 150 динара грађани који се одлуче за овај рачун могу бесплатно да подижу готовину на шалтеру и на банкоматима своје банке, да добију дебитну картицу, мобилно и електронско банкарство, које омогућава и неограничен број трансакција путем *QR* кода на продајним местима. Код

¹⁶ „Службени гласник РС”, бр. 72/2022 од 29. јуна 2022.

¹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 124/2022 од 10. новембра 2022.

¹⁸ „Службени гласник РС”, бр. 89/2022 од 11. августа 2022.

оних банака које наплаћују налоге у електронском или мобилном банкарству, банка може кориснику наплатити износ по трансакцији који не може бити виши од 70% износа по трансакцији који наплаћује корисницима пакета у оквиру којег се наплаћује најнижи износ по трансакцији за њено извршење, односно 70% износа који је најнижи у тарифи накнада за ту услугу.

Одлуком о допуни Одлуке о управљању ризицима прописана је обавеза за банку да у примереном времену обавести Народну банку Србије о планираним изменама тарифника и успостављен је додатни контролни механизам поступања банака ради обезбеђења транспарентног и јасног поступања банака у случају намераваног повећања накнада за пружање платних услуга, као и приликом увођења нових накнада.

У складу са устаљеном праксом превентивне и благовремене реакције на потенцијалне изазове из међународног и домаћег окружења, а полазећи од економске ситуације у којој су се нашли поједини пољопривредни произвођачи, као и стратешког значаја пољопривредне производње за грађане и привреду, на седници одржаној 6. октобра 2022. године Извршни одбор Народне банке Србије усвојио је **Одлуку о привременим мерама за банке у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пољопривредних кредита у условима отежане пољопривредне производње**,¹⁹ којом је дужницима банке из сегмента пољопривреде (под прописаним условима који се односе на статус дужника и претходну уредност у измиривању обавеза тог дужника према банци) омогућен репрограм постојећих обавеза који подразумева да се ти дужници могу определити да им се одложи измиривање обавеза по основу главнице у периоду од најмање шест до 12 месеци, а у зависности од сопственог избора трајања грејс-периода.

У условима неопходног заштравања монетарне политике, Народна банка Србије је показала одлучност да са становишта својих законских овлашћења пружи подршку грађанима у постојећим околностима и истовремено очува стабилност банкарског сектора, те су на седници Извршног одбора Народне банке Србије одржаној 8. децембра 2022. године усвојене:

- **Одлука о допуни Одлуке о адекватности капитала банке и**
- **Одлука о изменама Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима.**²⁰

Одлуком о допуни Одлуке о адекватности капитала банке омогућено је банкама да, без утицаја на свој капитал, физичким лицима који су у финансијским потешкоћама реструктурирају потраживање по основу одобреног потрошачког, готовинског или другог сличног кредита на рочност за три године дужу у односу на досадашње регулаторно решење. То значи да банка дужнику који се суочава с проблемима у измиривању обавеза може несметано да продужи рок за отплату ове врсте кредита, на начин да тај рок за готовинске и потрошачке кредите буде краћи од девет година, односно за потрошачке кредите за куповину моторних возила краћи од 11 година. У

¹⁹ „Службени гласник РС”, бр. 111/2022 од 7. октобра 2022.

²⁰ „Службени гласник РС”, бр. 137/2022 од 9. децембра 2022.

оквиру тих рокова, дужнику може да се одобри уступак у вези са отплатом потраживања без обзира на степен његове кредитне задужености у тренутку реструктурирања.

Одлуком о изменама Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима, између осталог, продужена је примена мере Народне банке Србије којом се одобрава продужење рока отплате стамбених кредита за додатних пет година у односу на иницијално уговорену рочност, што у тренутним околностима раста стопе *EURIBOR* у кратком року може да смањи притисак на кориснике стамбених кредита с варијабилним каматним стопама. Поред наведеног, овом одлуком наставља се подршка олакшаном приступу финансирању физичким лицима и у 2023. години.

Посредна контрола пословања банака

Посредна контрола пословања банака подразумева контролу и анализу извештаја и друге документације коју банке достављају на основу закона и прописа Народне банке Србије, других података о пословању банака којима Народна банка Србије располаже и података из екстерних извора (укључујући и страна регулаторна тела с којима Народна банка Србије има потписане мултилатералне или билатералне споразуме о сарадњи, размени информација и координацији супервизорских активности).

Ради утврђивања главних ризика у пословању банака и сагледавања њиховог ризичног профила, израђене су годишње супервизорске процене које подразумевају анализу пословног модела банке, процену квалитета корпоративног управљања и система унутрашњих контрола, ризика који утичу на солвентност и ликвидност банке, као и процену адекватности капитала банке, при чему су супервизорске процене обухватиле и оцену ажурираних појединачних планова опоравка. Банкама ће бити достављене процене минималног нивоа показатеља адекватности капитала банке, у вези с којима ће им бити упућена решења о одређивању показатеља адекватности капитала већег од прописаног, датим у складу са одредбама члана 23. *Закона о банкама*²¹ и тачком 5. *Одлуке о адекватности капитала банке*.²²

У току 2022. године, на дневној основи су се пратиле информације у вези с кретањем показатеља ликвидности, док су се на недељној основи пратиле промене међу највећим депонентима, односно промене потраживања и обавеза банкарског сектора према страним банкама и међународним финансијским институцијама и анализа гета ликвидности за наредна три месеца. Такође, месечно су се израђивале информације о кредитној активности и кретању *NPL*, профитабилности банкарског сектора, као и о извршеној „оптимизацији” показатеља покрића ликвидном активом од стране банака, док

²¹ „Службени гласник РС”, бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015.

²² „Службени гласник РС”, бр. 103/2016, 103/2018, 88/2019, 67/2020, 98/2020, 137/2020 и 59/2021.

су се тромесечно пратили солвентност банака и ризик концентрације као подврсте кредитног ризика.

У вези с привременим мерама усвојеним с циљем подршке грађанима и привреди у условима пандемије вируса корона, месечно су се израђивале информације о искоришћености укупно одобреног износа из гарантне шеме за банкарски сектор, као и информације у вези с применом олакшица у отплати обавеза дужника. Током 2022. године праћена је реализација планова банака за смањење бруто *NPL*, као и анализа могућности даљег смањења тог показатеља на нивоу појединачних банака. Поред тога, анализирано је 37 обавештења о увођењу нових производа, као и обавештења о поверавању активности и о уступању потраживања.

У вези с контролним поступцима, током 2022. године спроведена је једна посредна контрола пословања банке која се односи на контролу начина обављања послова управљања токовима готовине и контролу начина обављања послова провере аутентичности и обраде ефективног страног новца. Такође, ради превентивног деловања и спречавања преливања негативних ефеката на банкарски сектор и на реалну економију, појачано су праћене ликвидносна позиција и активности процеса одобравања пласмана појединих банака. Као и у претходном периоду, праћени су финансијско стање и тенденције пословања у банкама у власништву Републике Србије (где је држава највећи појединачни или већински акционар). Поред тога, одржавани су састанци са органима управљања банака, праћене су активности у вези с планираним интеграцијама (припајањима) банака и анализирани су поједини аспекти пословања банака.

На основу свих поменутих анализа и информација, припремљен је предлог плана непосредних контрола за 2023. годину, као и план супервизорских активности за ту годину.

Непосредна контрола пословања банака

Непосредна контрола пословања банака представља контролу која се врши непосредно увидом у пословне књиге и другу документацију банке, а која се спроводи у складу с годишњим планом непосредних контрола. **У току 2022. године извршено је 16 поступака непосредних контрола бонитета и законитости пословања банака у складу са *Законом о банкама*, и то осам циљаних контрола бонитета и законитости пословања банака и осам контрола поступања банака, у складу с мерама које је изрекла Народна банка Србије.** Преглед извршених непосредних контрола у 2022. години према предмету контроле дат је у следећој табели.

Табела IV.2.1.13. Преглед непосредних контрола извршених у 2022.

Врста непосредне контроле	Предмет непосредне контроле	Број непосредних контрола
Контрола бонитета и законитости пословања банке у складу са <i>Законом о банкама</i>	Управљање банком	1
	Процес одобравања пласмана правним лицима	1
	Процес одобравања пласмана правним лицима и тачност сачињавања обрасца о стању и структури књиговодствених рачуна банке	1
	Процес процене обезвређења билансне активе и вероватног губитка по ванбилансним ставкама, као и управљање ризиком ликвидности	1
	Управљање активом и пасивом и ликвидношћу банке и утврђивање цене извора финансирања	1
	Процес процене обезвређења билансне активе и вероватног губитка по ванбилансним ставкама	1
	Тачност сачињавања обрасца о стању и структури књиговодствених рачуна банке	2
Контрола поступања банке у складу с мерама које је изрекла Народна банка Србије	У вези с контролама бонитета и законитости пословања банака у складу са <i>Законом о банкама</i>	8
Укупно непосредних контрола извршених у 2022.		16

Извор: НБС.

Предузимање мера према банкама

У поступку контроле пословања банака у 2022. години Народна банка Србије је донела: три решења о изрицању новчане казне трима банкама у укупном износу од 8 млн динара; два решења о изрицању новчане казне за четири члана органа управљања банком који су то били у време учињених неправилности, у поновном поступку поступајући по пресуди Управног суда у Београду, у укупном износу од 13,5 млн динара.

Такође, донето је девет писмених опомена, 11 закључака о обустави поступка контроле и једно решење о привременој мери.

Поступање по захтевима за давање сагласности

У поступцима по захтевима за давање дозволе за рад, различитих сагласности и одобрења, у складу са *Законом о банкама*, Народна банка Србије је у току 2022. године донела:

- 18 решења о давању сагласности на основне акте банака (оснивачки акт и статут); једно решење о обустављању поступка за давање сагласности на измене и допуне статута и *Одлуке о оснивању*;
- 58 решења о давању претходне сагласности на именовање чланова управних и извршних одбора банака;
- два решења о давању претходне сагласности за укључивање субординиране обавезе у обрачун допунског капитала;
- пет решења о давању претходне сагласности банци да укључи у обрачун свог основног акцијског капитала елемент тог капитала (обичне акције) ради повећања основног акцијског капитала уносом неновчаног улога;

- три решења о давању сагласности банци да подређено друштво које је лице у финансијском сектору не укључи у свој консолидовани финансијски извештај са стањем на дан 31. децембра 2021. године;
- два решења о давању сагласности банци да подређена друштва, која нису банка, не укључи у годишњу ревизију финансијских извештаја банкарске групе за пословну 2021. годину;
- два решења за давање сагласности банци за припајање друге банке;
- три решење о давању претходне сагласности за стицање власништва у банци;
- два решења о давању претходног одобрења за расподелу нераспоређене добити из претходних година исплатом дивиденди акционарима банке која укупно прелази 10% капитала банке;
- једно решење о давању сагласности за стицање подређеног друштва;
- једно решење о одузимању сагласности – дозволе за отварање представништва стране банке;
- три решење о давању претходне сагласности за смањење вредности елемената допунског капитала;
- четири решења о давању претходне сагласности да се добит из текуће године укључи у основни акцијски капитал;
- једно решење о давању претходне сагласности да се добит из претходне године укључи у основни акцијски капитал;
- три решења о давању претходне сагласности да се изложеностима према другој уговорној страни додели пондер ризика 0%.

Такође, обрађена су 223 обавештења о поверавању активности банке трећим лицима и 33 обавештења о намеравању уступању потраживања банке.

IV.2.2. Сектор осигурања

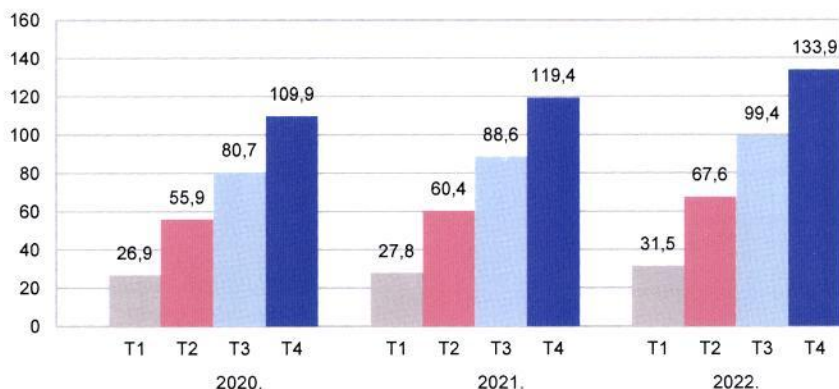
Учешће билансне суме сектора осигурања у укупној билансној суми финансијског сектора под надзором Народне банке Србије (банке, даваоци финансијског лизинга, друштва за (ре)осигурање и добровољни пензијски фондови)²³ износило је 5,6%, што је ниже него у 2021. години, кад је износило 6,0%.

На крају 2022. године у Републици Србији је пословало 20 друштава за (ре)осигурање, што је непромењено у односу на претходну годину. Пословима осигурања бавило се 16 друштава, а искључиво пословима реосигурања четири друштва. Од друштава која се баве пословима осигурања, искључиво животним осигурањима бавило се њих четири, док се искључиво неживотним осигурањима, односно и животним и неживотним осигурањима

²³ Осим платних институција и институција електронског новца.

бавило по шест друштава. Посматрано према власничкој структури капитала, 15 друштава је било у већинском страном власништву.

Графикон IV.2.2.1. Кретање укупне премије кумулативно по тромесечјима (у млрд RSD)

Извор: НБС.

У продајној мрежи, поред друштава за (ре)осигурање, учествовало је и 17 банака, осам давалаца финансијског лизинга и јавни поштански оператор, који су добили сагласност за обављање послова заступања у осигурању, 109 правних лица (друштава за посредовање у осигурању и друштава за заступање у осигурању), 78 заступника у осигурању (физичких лица – предузетника). Укупно 4.404 особе које поседују овлашћење за обављање послова посредовања односно послова заступања у осигурању уписане су у регистар активних овлашћених посредника у осигурању, односно заступника у осигурању који се води код Народне банке Србије.

Друштва за осигурање су у 2022. години остварила укупну премију у висини од 133,9 млрд динара (1,9% БДП-а), што је за 12,2% више него у 2021. години. У структури премије, учешће неживотних осигурања износило је 78,6%, а животних 21,4%. При томе, премија неживотних осигурања порасла је у односу на 2021. годину за 14,0%, а животних осигурања за 5,9%.

Графикон IV.2.2.2. Укупна премија према врстама осигурања

Извор: НБС.

Посматрано према врсти осигурања, највеће учешће у укупној премији у 2022. години имало је, као и раније, осигурање од одговорности због употребе моторних возила (29,1%), а иза њега следе животна осигурања (21,4%), имовинска осигурања (19,9%) и осигурање моторних возила – каско (10,5%).

Билансна сума друштва за (ре)осигурање на крају 2022. године износила је 336,6 млрд динара и била је за 0,8% већа него годину дана раније. Највећи део aktive друштва за (ре)осигурање на крају 2022. године односио се на дужничке ХоВ расположиве за продају (40,7%), дужничке ХоВ с фиксним приносом (15,2%), потраживања (9,8%), готовину и краткорочне депозите (9,7%), некретнине, постројења и опрему (8,2%) и техничке резерве које падају на терет саосигуравача, реосигуравача и ретроцесионара (6,4%).

Највећи део пасиве друштва за (ре)осигурање чиниле су техничке резерве (68,3%), као и капитал (21,4%). При томе, капитал је у 2022. години смањен за 11,2% (на 72,0 млрд динара), док су техничке резерве повећане за 4,8% (на 229,7 млрд динара). Највеће учешће у техничким резервама имала је математичка резерва, која је у 2022. години порасла за 3,3%.

Концентрација на тржишту, мерена *HHI*, у 2022. години смањена је у поређењу с претходном годином, али је остала умерена и износила је 1.243.²⁴

Показатељи пословања

Основни показатељ адекватности капитала,²⁵ као показатељ капиталног покрића изложености ризицима, код друштва која су се претежно бавила неживотним осигурањима у 2022. години износио је 206,4%, а код друштва која су се претежно бавила животним осигурањима 210,6%.

Комбиновани рацио у самопридржају,²⁶ као показатељ политике цена и њене адекватности, односно довољности премија за измирење обавеза по основу уговора о неживотном осигурању и адекватности преноса ризика у реосигурање и саосигурање, у 2022. години био је задовољавајући (93,4%) и већи је него у 2021. години (85,3%).

Бенефит рацио,²⁷ као показатељ адекватности премије животних осигурања, у 2022. години износио је 85,7%, што представља смањење у односу на претходну годину, када је износио 89,8%.

Резултат пословања

Сектор осигурања је у 2022. години остварио позитиван нето резултат, који је пре опорезивања износио 8,6 млрд динара, а после опорезивања²⁸

²⁴ *HHI* је израчунат на бази билансних сума друштва за (ре)осигурање.

²⁵ Однос расположиве и захтеване маргине солвентности.

²⁶ Однос збира меродавних штета и трошкова спровођења осигурања, у самопридржају према меродавној премији у самопридржају.

²⁷ Однос збира решених штета и промене техничких резерви у самопридржају према меродавној премији у самопридржају. Приликом тумачења потребно је уважити дугорочни карактер животних осигурања и значајан утицај промене техничких резерви на овај показатељ.

²⁸ Обухвата само пореске расходе које су друштва за (ре)осигурање исказала до момента достављања података Народној банци Србије.

8,2 млрд динара. Укупни приходи друштава за (ре)осигурање износили су 217,5 млрд динара и у односу на 2021. годину били су већи за 16,1%. Највеће учешће у приходима имали су приходи од премија (69,2%) и други пословни (функционални) приходи (19,6%). Укупни расходи друштава за (ре)осигурање у 2022. износили су 208,9 млрд динара и били су за 19,1% већи него у 2021. години. Највеће учешће у расходима имале су накнаде штета и уговорених сума заједно с расходима извиђаја, процене, ликвидације и исплате штета (40,8%), остали пословни (функционални) расходи (32,6%) и трошкови спровођења осигурања (22,4%).

Резултати надзорних активности

Контролне активности (непосредне контроле) код друштава за осигурање и других субјеката надзора током 2022. године обављане су у складу с планом. **Спроведена су укупно четири поступка непосредних контрола субјеката надзора у делатности осигурања**, сви у оквиру *пруденцијалног надзора*.

Поред наведеног, током 2022. године из делокруга *пруденцијалног надзора* друштвима за осигурање уручени су записници о непосредним контролама из три поступка која су започела у ранијем периоду, затим изречене мере надзора у вези с такође три друга спроведена поступка.²⁹

У 2022. години окончана су четири контролна поступка у сегменту *тржишног понашања* започета у претходном периоду доношењем решења о мерама надзора, при чему је један поступак непосредне контроле и обустављен након спроведених мера надзора и уплаћених новчаних казни.

1) Непосредне контроле – из делокруга *пруденцијалног надзора*, сходно утврђеном плану непосредних контрола, обављене су две свеобухватне контроле друштава за осигурање, затим једна свеобухватна контрола друштва за реосигурање, као и једна циљана контрола друштва за осигурање.

Спроведеним поступцима свеобухватних непосредних контрола у делу пруденцијалног надзора извршена је контрола поштовања законских одредаба пре свега у делу адекватности капитала, начину образовања техничких резерви, поштовања правила инвестирања средстава осигурања у смислу облика и ограничења инвестирања у поједине облике имовине, затим утицаја промена каматних стопа у вези са адекватношћу капитала и инвестирањем, затим процене других значајних билансних позиција, као и других посредним надзором утврђених значајних активности. Поред наведеног, контролама је оцењена адекватност успостављеног система интерних контрола, утврђени су ризици у пословању и спроведена је оцена управљања друштвом за осигурање/реосигурање. Све наведено у делу система управљања оцењено је и обављеном циљаном непосредном контролом друштва за осигурање чији је предмет формирање и обрачун резервисаних штета, формирање и обрачун математичке резерве. Контрола је имала за резултат знатно унапређење

²⁹ Један поступак непосредне контроле обухватио је истовремено активности из делокруга надзора тржишног понашања и пруденцијалног надзора.

система интерних контрола допуном интерних аката у делу правила резервисања штета, провере адекватности техничких резерви, методологија за прераду уговора о осигурању живота и др.

У сегменту *надзора тржишног понашања* у 2022. години настављено је с проверама начина на који друштва за осигурање врше продајне активности, поступају по одштетним захтевима, приговорима, затим на који начин спроводе анализе узрока приговора и с тим у вези да ли предузимају благовремене и одговарајуће мере за превенцију настанка приговора, као и друге активности од значаја за заштиту права и интереса корисника услуга осигурања. Спроведеним контролним поступцима констатовани су пропусти у начину информисања и уговарања осигурања, решавања одштетних захтева и приговора супротно интерним актима, и то код осигурања живота, осигурања од последице незгоде, имовинских осигурања, осигурања од инсолвентности и осигурања од одговорности за штету нанету путнику, а посебно код колективних осигурања, где је обухват осигураника велики, због чега се не може запоставити пре свега значај правилног информисања. При томе, у 2022. години адекватним мерама надзора обезбеђено је да осигураницима – пензионерима буду враћена средства осигурања уплаћена на име премије осигурања, као и да буду исплаћене накнаде по основу одштетних захтева и поднетих приговора у њихову корист, све због утврђених пропуста у продајним активностима и информисању осигураника, односно закључењу уговора о осигурању. Такође, постигнуто је да друштва за осигурање која су пружила гаранције путовања путницима исплате уплаћена средства за њихова нереализована путовања од стране туристичких агенција које су постале инсолвентне. Осим тога, у одређеном обиму унапређен је квалитет информисања осигураника, преузимања ризика у осигурање, као и начин обавештавања осигураника у поступку одлучивања о одштетним захтевима или приговорима.

2) Посредни надзор – континуирано су се обављали послови посредног надзора и у делу *пруденцијалног надзора* и у делу *надзора тржишног понашања*.

Активности посредног *пруденцијалног надзора* подразумевале су континуирано праћење пословања друштава за (ре)осигурање и с *финансијско-економског* аспекта и са *актуарског* аспекта, као и предузимање активности на разјашњењу достављених података и информација, односно отклањању уочених неправилности. Посебно су спроведене активности посредног пруденцијалног надзора, и то: (1) праћење ризика путем супервизорских матрица ризика друштава за (ре)осигурање; (2) анализа тромесечних мишљења овлашћеног актуара, мишљења овлашћеног актуара о финансијским извештајима и годишњим извештајима о пословању друштава, мишљења овлашћеног актуара на извештаје о спровођењу политике саосигурања и реосигурања, анализа извештаја рада интерне ревизије друштава, пријем и анализа достављених интерних аката друштава за (ре)осигурање; (3) пријем и анализа достављених годишњих, тромесечних и месечних података друштава за осигурање и састављање одговарајућих извештаја; (4) сачињавање

тримесечних извештаја о стању сектора осигурања. Посредним пруденцијалним надзором посебан акценат стављен је на спровођење законских одредаба које се тичу захтева солвентности, образовања прописаних техничких резерви, спровођења политике саосигурања и реосигурања, инвестирања средстава осигурања, ликвидности, процене билансних позиција, трошкова обављања делатности и др.

У оквиру посредног *надзора над тржишним понашањем* друштава за осигурање редовно су праћени ризици тржишног понашања, на основу анализе квалитативних и квантитативних показатеља, при чему су препознати проблематични аспекти пословања појединих друштава за осигурање и других субјеката надзора. Ови аспекти пословања, односно активности друштава за осигурање и других субјеката надзора које су препознате као потенцијално штетне за права и интересе корисника услуга осигурања обухваћене су контролним поступцима како би се благовремено проверило поступање и спровеле одговарајуће мере ради заштите права и интереса корисника услуга осигурања. Истовремено с поменутима активностима, спроведен је већи број тематских анализа, пружена су неопходна мишљења корисницима услуга осигурања, субјектима надзора, новинарима и другим заинтересованим странама, и то у погледу увођења нових производа осигурања, оглашавања и продаје осигурања, канала дистрибуције различитих врста осигурања, закључивања уговора о осигурању на даљину, садржини услова осигурања, права на накнаду из уговора о осигурању и остало.

Када је реч о другим субјектима надзора, у 2022. години спроведене су редовне анализе годишњих извештаја за 2021. годину о пословима заступања и пословима посредовања у осигурању, које је 205 других субјеката надзора (друштва за посредовање/заступање у осигурању, заступници – предузетници, банке, даваоци финансијског лизинга, јавни поштански оператер) доставило Народној банци Србије, на основу којих су предузете надзорне активности (писмена упозорења, посредна контрола).

У току 2022. године још једно друштво за осигурање на тржишту осигурања (до сада укупно два) испунило је прописане услове о спровођењу поступка провере идентитета странке коришћењем средстава електронске комуникације и без обавезног присуства лица чија се идентификација врши (видео-идентификација).

У оквиру активности лиценцирања током 2022. године, код друштава за (ре)осигурање извршена је промена дозволе за рад једног друштва за осигурање, издате су 34 претходне сагласности за обављање функције члана управе, 20 претходних сагласности за избор друштва за ревизију, једна претходна сагласност за стицање квалификованог учешћа, три претходне сагласности за трајно преbacивање капитала и имовине из групе неживотних осигурања у групу животних осигурања, једна претходна сагласност за трајно преbacивање капитала и имовине из групе животних осигурања у групу неживотних осигурања, једна претходна сагласност за улагање у друго правно лице и једна сагласност за промену адресе седишта, а на основу претходно извршених анализа које су подразумевале и процену економског утицаја

давања сагласности на пословање друштва. Код других субјеката надзора, током извештајног периода издате су четири дозволе за обављање послова посредовања у осигурању друштвима за посредовање у осигурању, две дозволе за обављање послова заступања у осигурању друштвима за заступање у осигурању и три дозволе за обављање послова заступања у осигурању заступницима у осигурању. Исто тако, код других субјеката надзора спроведена су два поступка за давање претходне сагласности за обављање послова заступања у осигурању као допунске делатности, седам поступака за давање претходне сагласности за стицање/увећање квалификованог учешћа, пет поступака за давање претходне сагласности за обављање функције члана управе, један поступак за давање претходне сагласности за улагање у друго правно лице и 13 поступака за давање претходне сагласности за промену пословног имена, односно адресе седишта.

Стицање звања и усавршавање у делатности осигурања

Услед пандемије вируса корона током 2022. године, Народна банка Србије је у ванредним околностима, у редовним испитним роковима, организовала стручне испите за стицање звања овлашћеног посредника и овлашћеног заступника у осигурању. Организовала је и два редовна испитна рока за стицање звања овлашћеног актуара. На основу коначних резултата о положеним испитима, лицима су издата 393 решења о стицању звања овлашћеног посредника и овлашћеног заступника у осигурању, а шест лица је стекло звање овлашћеног актуара.

У 2022. години редовно се спроводио надзор професионалног континуираног усавршавања овлашћених посредника и овлашћених заступника у осигурању, као и овлашћених актуара. Доказ о континуираном усавршавању овлашћених актуара за 2022. годину доставио је 61 овлашћени актуар, а обавезу професионалног континуираног усавршавања у 2022. години извршило је 3.246 овлашћених посредника и овлашћених заступника у осигурању.

Регулаторна активност и послови европских интеграција

Народна банка Србије континуирано прати прописе ЕУ из области осигурања и усклађује домаће прописе с прописима ЕУ ради адекватне припреме Републике Србије за улазак у ЕУ, водећи рачуна о стабилности тржишта осигурања и о заштити права и интереса корисника услуге осигурања. У току су стручне редактуре превода правних аката која допуњују *Директиву Солвентност 2*, као део поступка превода правне тековине ЕУ у Републици Србији, који ће олакшати даље усклађивање прописа из области осигурања.

У складу с динамиком дефинисаном *Стратегијом за имплементацију Солвентности II у Републици Србији*, у току 2022. године настављено је са израдом прелиминарне радне верзије нацрта прописа неопходних за успостављање новог регулаторног оквира за обављање послова осигурања и

реосигурања. Настављен је и рад на изради прелиминарне радне верзије нацрта прописа којим се преноси *Директива о дистрибуцији осигурања* у Републици Србији.

Током 2022. године Народна банка Србије је донела и следећа подзаконска акта:

- *Одлуку о примени фактора пола у делатности осигурања*,³⁰ којом се уређује начин на који се обезбеђује јединствена примена правила да друштво за осигурање не може да користи фактор пола при одређивању премија и накнада из осигурања који доводи до разлика у појединачним премијама и накнадама, ради унапређења родне равноправности у приступу услугама у делатности осигурања, у складу са *Законом о родној равноправности*;
- *Одлуку о допунама Одлуке о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање*,³¹ којом је уређено питање измене услова и тарифа обавезних осигурања у друштвима за осигурање, као и обавештавање Народне банке Србије о планираној промени тарифе премија и премијског система с техничким основама премије обавезног осигурања власника моторних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима;
- *Одлуку о измени Одлуке о инвестирању средстава осигурања*,³² којом је пролонгиран рок важења потраживања за недоспеле премије неистеклих неживотних осигурања, саосигурања и реосигурања као облика инвестирања средстава техничких резерви за две године, односно са 31. децембра 2022. на 31. децембар 2024. године;
- *Одлуку о допуни одлуке о извештавању друштава за осигурање/реосигурање*,³³ којом је утврђена обавеза друштва за (ре)осигурање да Народној банци Србије доставља предлоге одлука о расподели добити или међудивиденди, а по усвајању ових одлука и обавештења о планираним датумима њихове исплате акционарима.

IV.2.3. Добровољни пензијски фондови

На крају 2022. године, на тржишту добровољних пензијских фондова пословала су четири друштва, која су управљала имовином седам добровољних пензијских фондова. Имовина свих фондова води се на рачунима код једне кастоди банке. Услуге посредовања приликом закључења уговора о чланству у добровољним пензијским фондовима пружало је пет банака посредника и једно друштво за осигурање посредник, а услуге информисања о чланству у тим фондовима 736 агената продаје од укупно 1.051 лица којима је Народна банка Србије издала дозволу за обављање ових

³⁰ „Службени гласник РС”, бр. 58/2022.

³¹ „Службени гласник РС”, бр. 94/2022.

³² „Службени гласник РС”, бр. 137/2022.

³³ „Службени гласник РС”, бр. 58/2022.

послова. Агенти су ангажовали друштва за управљање добровољним пензијским фондовима (у даљем тексту: друштва за управљање), банке посредници и друштво за осигурање посредник. За потребе обављања куповине и продаје ХоВ, друштва за управљање сарађивала су с десет брокерских кућа.

Тржиште је и даље високо концентрисано – *HHI* је на крају 2022. године износио 2.723 поена. Учешће нето имовине највећег фонда у нето имовини сектора добровољних пензијских фондова износило је око 41%, а учешће четири највећа фонда око 92%.

У 2022. години смањена је билансна сума добровољних пензијских фондова. **На крају 2022. године нето имовина фондова износила је 48,2 млрд динара и била је мања за 1,7% него на крају претходне године.** Током 2022. године, на индивидуалне рачуне чланова укупно је уплаћено 3,7 млрд динара, што је на готово истом нивоу као и остварене нето уплате у 2021. години, док је члановима исплаћено 3,5 млрд динара. Значајан утицај на кретање вредности нето имовине имао је и остварени губитак од улагања средстава фондова, који је у 2022. години износио око 971,9 млн динара, и преваходно је био последица пада фер вредности државних обвезница, које имају доминантно учешће у структури имовине фондова.

Услуге добровољних пензијских фондова на крају 2022. године користило је 215.451 лице, што чини око 3,2% укупног броја становника, односно 9,2% укупног броја запослених.

Основни принципи улагања сваког фонда дефинисани су инвестиционом политиком. У зависности од инвестиционе политике, сваки фонд дефинише структуру својих улагања, па тако неки фондови улажу средства само у евроинструменте, а други претежно у динарске инструменте. Сви фондови углавном улажу у државне дужничке ХоВ.

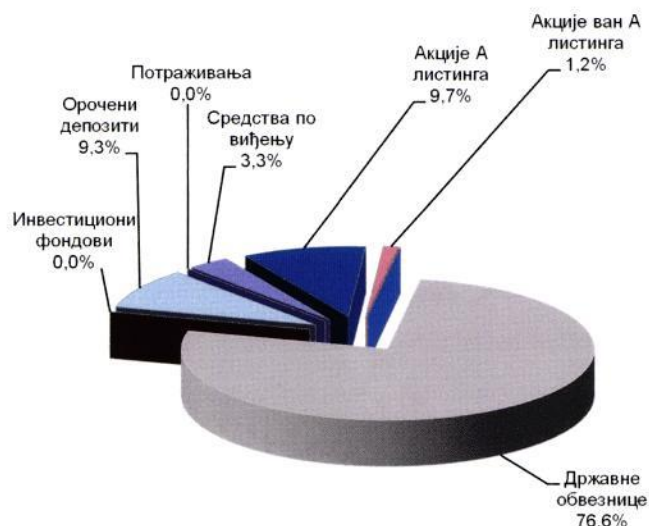
С обзиром на различиту структуру улагања, разликују се и приноси које фондови остварују. Годишњи приноси које су фондови остварили у 2022. години кретали су се у распону од –10,54% до 0,91%. Принос фондова, мерен индексом *FONDex*, који приказује кретање вредности инвестиционих јединица свих добровољних пензијских фондова, износио је –2,2% на годишњем нивоу у 2022. години.

Улагања добровољних пензијских фондова била су, као и у претходном периоду, одређена околностима на финансијском тржишту, па је тако на крају 2022. године највећи део имовине фондова био уложен у државне обвезнице – 76,6%, средства по виђењу чинила су 3,3%, акције 10,9%, а улагање у орочене депозите 9,3%.

На крају 2022. године највећи део државних дужничких инструмената у имовини фондова био је рочности од две до пет година. Конкретно, 8,4% инструмената имало је рок доспећа до годину дана, 16,6% од једне до две године, 39,2% од две до пет година, 30,6% од пет до десет година, а 5,2% имало је рок доспећа дужи од десет година. Просечна рочност средстава уложених у

државне ХоВ, пондерисана њиховим уделом у укупним улагањима у те ХоВ, износила је 4,6 година.

Графикон IV.2.3.1. Структура имовине добровољних пензијских фондова (на дан 31. 12. 2022. године)

Извор: НБС.

Посматрано према валутној структури, на крају 2022. године 84,7% имовине фондова чинила је динарска имовина, а остатак од 15,3% била је имовина у иностраној валути (еврима).

У 2022. години чланови су на индивидуалне рачуне уплатили за око 0,2% више него у 2021. години, а што указује на очувано поверење грађана у ове финансијске институције.

Регулаторна активност

Запослени у Народној банци Србије континуирано прате едукативне садржаје, као и измене домаћих прописа и прописа ЕУ, а ради усклађивања и унапређивања прописа из области добровољних пензијских фондова како би се очувала стабилност сектора добровољних пензијских фондова и заштитили интереси чланова фондова.

У 2022. године донета су следећа подзаконска акта:

Одлука о изменама одлуке о начину обрачунавања приноса добровољног пензијског фонда.³⁴ Измењене су формуле за обрачун приноса, тако да се уместо вредности инвестиционе јединице првог дана периода за који се обрачунава принос фонда узима вредност инвестиционе јединице последњег дана периода који претходи периоду за који се принос обрачунава, чиме се постигло прецизније утврђивање стопе приноса за периоде од једне и од пет

³⁴ „Службени гласник РС”, бр. 137/2022.

година, јер се на тај начин у обзир узимају и приноси остварени почетног дана периода од једне односно пет година;

Одлука о посредницима друштва за управљање добровољним пензијским фондом и издавању дозволе за обављање услуга пружања информација о том фонду,³⁵ којом се ближе уређују услови за издавање физичким лицима дозволе Народне банке Србије за обављање услуга пружања информација о чланству у добровољном пензијском фонду и о пословању тог фонда, као и поделе проспеката, те начин на који Народна банка Србије води евиденцију посредника и физичких лица који имају ову дозволу.

Континуирано вршење надзора

Народна банка Србије је током 2022. године континуирано вршила надзор над добровољним пензијским фондовима прикупљањем, праћењем и проверавањем достављених извештаја, обављала непосредне контроле и спроводила поступке лицензирања.

У Т1 је спровођен поступак циљане непосредне контроле пословања једног друштва за управљање добровољним пензијским фондом. Након завршених активности на терену, израђен је први нацрт записника.

У Т2 спроводио се поступак циљане непосредне контроле пословања једног друштва за управљање добровољним пензијским фондом. Достављен је записник о извршеној непосредној контроли и отпочела је израда нацрта решења о мерама надзора. Такође, отпочео је поступак свеобухватне непосредне контроле пословања једног друштва за управљање добровољним пензијским фондом. Упоредо с контролним активностима на терену, израђиван је и нацрт записника.

У Т3 спроводио се поступак циљане непосредне контроле пословања једног друштва за управљање добровољним пензијским фондом. Израђено је решење о мерама надзора, након чега је достављен и први извештај у вези с поступањем по основу изречених налога. У поступку свеобухватне непосредне контроле пословања једног друштва за управљање добровољним пензијским фондом израђен је записник о спроведеној непосредној контроли.

У Т4 је отпочео поступак циљане непосредне контроле пословања једног друштва за управљање. Обустављен је један поступак надзора непосредном контролом.

Током 2022. године издата су два решења о давању сагласности на избор за члана управе друштва за управљање, као и решење којим је дата сагласност за продужење рока у коме ће се доставити документација потребна за добијање претходне сагласности да се предложено лице изабере за члана управе једног друштва за управљање. Издато је и решење којим се једном друштву за управљање даје сагласност за продужење прописаног рока за усклађивање висине учешћа депозита у имовини добровољног пензијског фонда с прописаним ограничењем улагања. Издато је и седам решења о давању

³⁵ „Службени гласник РС”, бр. 111/2022.

сагласности на проспект и скраћени проспект добровољних пензијских фондова, као и пет решења о давању сагласности на текст огласа.

Током 2022. године, Народна банка Србије је у два редовна испитна рока и једном ванредном испитном року организовала стручни испит за издавање дозвола за обављање услуга пружања информација о чланству у добровољном пензијском фонду и о пословању тог фонда, као и поделе проспеката, и на основу поднетих захтева издала је 55 дозвола лицима која су положила испит.

IV.2.4. Финансијски лизинг

Учесници на тржишту

На крају 2022. године дозволу Народне банке Србије за обављање послова финансијског лизинга имало је 15 давалаца финансијског лизинга, са 296 запослених.

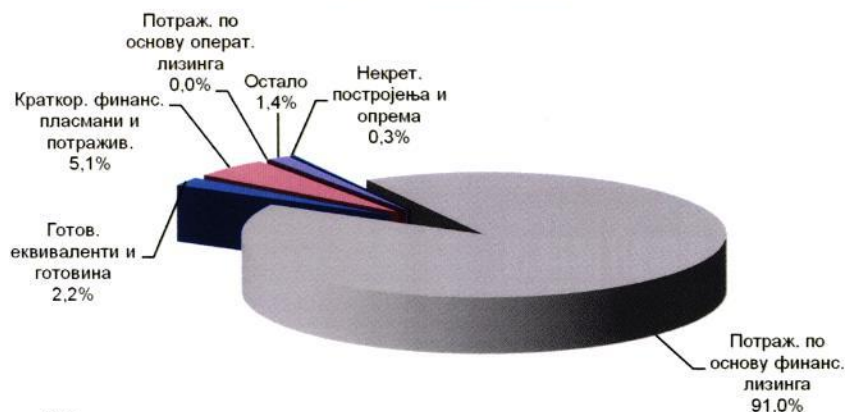
Највећи број давалаца финансијског лизинга (њих 11) у власништву је банака, чланица банкарских група или других финансијских институција, седам давалаца финансијског лизинга налази се у потпуном или већинском власништву страних правних лица, док је осам давалаца финансијског лизинга у већинском власништву домаћих лица, од чега седам у власништву домаћих банака са страним капиталом.

Биланс стања

Укупна билансна актива свих давалаца финансијског лизинга на крају 2022. године износила је 145 млрд динара, што је за 17,4% више него на крају 2021. године. У структури укупне билансне активе давалаца финансијског лизинга, највећи део односио се на потраживања по основу финансијског лизинга (91%). Учешће краткорочних финансијских средстава и потраживања износило је 5,1%, док је учешће позиције готовине и готовинских еквивалената у укупној билансној активи износило 2,2%.

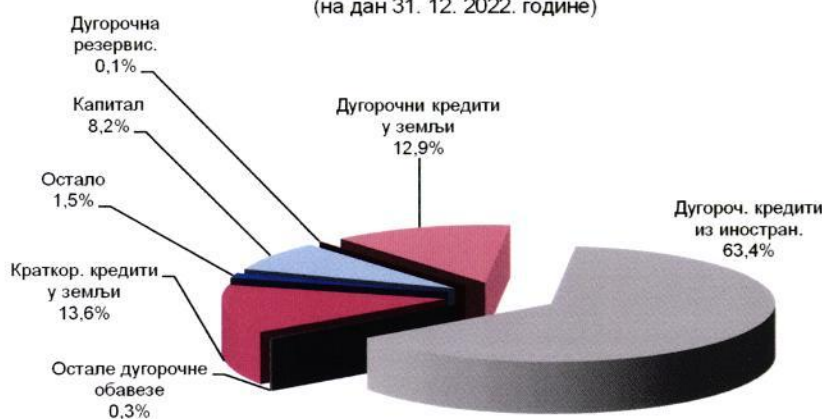
Даваоци финансијског лизинга највећи део својих активности финансирају путем дугорочног задуживања у иностранству, тако да се на крају 2022. године највећи део укупне билансне пасиве (63,4%) односио на дугорочне кредите из иностранства, док дугорочни кредити у земљи чине 12,9% билансне пасиве, а краткорочни кредити 13,6%. Учешће капитала у укупној билансној пасиви износило је 8,2%.

Графикон IV.2.4.1. Структура активе
давалаца финансијског лизинга
(на дан 31. 12. 2022. године)

Извор: НБС.

Графикон IV.2.4.2. Структура пасиве
давалаца финансијског лизинга
(на дан 31. 12. 2022. године)

Извор: НБС.

Тржишно учешће

Тржиште финансијског лизинга спада у категорију тржишта са умереном концентрацијом, на шта указује показатељ *HHI*, који је током 2022. године износио 1.489,8 поена. Учешће највећег даваоца финансијског лизинга у укупној билансној активи износи 20,3%, што је више него у 2021. години (18%).

Структура пласмана

Највећи део пласмана по основу финансијског лизинга на крају 2022. године одобрен је привредним друштвима која не припадају финансијском сектору (82,9%), док су предузетници у укупним пласманима учествовали са 6,3%, јавна предузећа са 4,3%, физичка лица са 3,2%, а пољопривредници са 2,9%. Пласмани одобрени по основу оперативног лизинга привредним

друштвима која не припадају финансијском сектору на крају 2022. чинили су 92%, а предузетницима 8%.

На крају 2022. године структуру потраживања према предмету **финансијског лизинга** чинило је финансирање путничких возила са 40,5%, док је финансирање теретних возила, минибуса и аутобуса износило 35,9%. Финансирање грађевинских машина и опреме учествовало је са 8% у укупним потраживањима по основу финансијског лизинга, док су пољопривредне машине учествовале са 6%. Најмање учешће према предметима финансирања заузимају: производне машине и опрема (2,8%), машине и опрема за пружање услуга (2,4%), остале покретне ствари (1,7%), комерцијалне непокретне ствари (1,2%), шинска возила, пловни објекти и ваздухоплови (0,9%) и остале непокретне ствари (0,6%). Структуру потраживања према предмету **оперативног лизинга** чинила су путничка возила (са 95,1% учешћа) и теретна возила, минибуси и аутобуси (са 4,9% учешћа).

У секторској структури пласмана по основу финансијског лизинга учешће су имале: остале делатности (26%), сектор саобраћаја и складиштења, информисања и комуникација (25,1%), сектор трговине (14,2%), сектори рударства, прерађивачке индустрије, снабдевања и управљања водама са сектором снабдевања електричном енергијом и гасом (13,6%), сектор грађевинарства (12,8%), сектор пољопривреде, шумарства и рибарства (6,1%), сектор услуга, смештаја и исхране (1,2%), сектор здравствене и социјалне заштите (0,7%) и финансијски сектор (0,3%). У секторској структури пласмана по основу оперативног лизинга, сектор трговине учествовао је са 95,1%, а сектор грађевинарства са 4,9%.

Биланс успеха

Укупан резултат пре опорезивања на нивоу тржишта финансијског лизинга у 2022. години износио је 1,4 млрд динара (што је за 2,3% мање у поређењу са 2021. годином, када је износио 1,5 млрд динара). У односу на 2021. годину, укупни приходи и добици повећали су се за 15,3%, а укупни расходи и губици за 23,2%.

Најзначајнија категорија прихода давалаца финансијског лизинга били су приходи од камата по основу финансијског лизинга са учешћем од 73,2% у укупним приходима. У укупним приходима, приходи по основу посла финансијског лизинга учествовали су са 16,5%, а приходи по основу посла оперативног лизинга са 0,3%. Нето приходи од осталих камата учествовали су са 1,6% у укупним приходима.

У структури расхода, највеће учешће имали су расходи камата по основу лизинга (финансијског) са учешћем од 30,3% у укупним расходима, затим трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи (26,6%), затим остали трошкови пословања (20,3%), као и нето расходи по основу обезвређења имовине (7,1%).

Посредни надзор над пословањем давалаца финансијског лизинга

На основу података из тромесечних извештаја достављених у току **2022. године**, извршен је посредни надзор над пословањем давалаца финансијског лизинга, којим нису утврђена поступања која имају обележја **неправилности и незаконитости због којих се даваоцима финансијског лизинга могу изрећи законом прописане мере.**

Непосредни надзор над пословањем давалаца финансијског лизинга

У складу с годишњим планом супервизорских активности за 2022. годину започет је поступак непосредног надзора над пословањем једног даваоца финансијског лизинга. Сачињена је службена белешка о примедбама даваоца финансијског лизинга на достављени записник о извршеном непосредном надзору. Сачињена су и достављена даваоцима финансијског лизинга два решења: једно решење о упућивању писмене опомене и једно решење о обустављању поступка надзора даваоцу финансијског лизинга коме је изречена мера упућивања писмене опомене.

Активности у вези с нормативном функцијом

Извршни одбор Народне банке Србије на седници одржаној 6. октобра 2022. године усвојио је **Одлуку о привременим мерама за даваоце лизинга у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње.**³⁶ Ова одлука примењује се од 8. октобра 2022. године. Наведена одлука има превентивни и привремени карактер и треба да допринесе превенцији настанка проблематичних потраживања у делу портфолија давалаца лизинга.

Послови у вези с издавањем дозвола и давањем сагласности

Народна банка Србије је у току 2022. године донела:

- 26 решења којима је дата сагласност на именовање чланова управног и извршног одбора давалаца финансијског лизинга;
- четири решења којима се обуставља поступак по захтеву давалаца финансијског лизинга за давање сагласности на именовање чланова управног и извршног одбора давалаца финансијског лизинга;

³⁶ „Службени гласник РС”, бр. 111/2022 од 7. октобра 2022.

- једно решење којим се одбија захтев за давање сагласности на именоване члана извршног одбора једног даваоца финансијског лизинга;
- три решења којима се даје сагласност за стицање власништва над уделима даваоца финансијског лизинга које власнику тих удела омогућава 10% и више управљачких права.

IV.2.5. Супервизија информационих система финансијских институција

Народна банка Србије, ради благовременог деловања, континуирано прати начин на који финансијске институције чију супервизију врши управљају ризиком информационо-комуникационог система насталим коришћењем тих технологија и процењује ризик информационо-комуникационог система у финансијским институцијама, а све ради постизања већег нивоа безбедности и стабилности рада тих институција. Народна банка Србије, почев од 2021. године, издаје дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама, те је и током 2022. процењивала адекватност информационо-комуникационог система пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама.

Током 2022. године Народна банка Србије, у складу са својим надлежностима, спровела је више контрола које су се односиле на управљање информационим системом и континуитетом пословања у финансијским институцијама, а све према плану контрола за 2022. годину, односно у банкама су спроведене две непосредне контроле, од којих је једна била ванредна непосредна контрола. С тим у вези, Народна банка Србије је пратила отклањање уочених неправилности у информационим системима, у складу с мерама које је изрекла у наведеним контролама.

Народна банка Србије је током 2022. године активно пратила активности више финансијских институција у вези с преласком на нови систем главних пословних апликација и миграције података услед статусне промене (аквизиције) финансијске институције, односно услед планираног спровођења стратегије развоја информационо-комуникационог система. **Током 2022. године Народна банка Србије је пратила миграцију података због статусне промене код четири банке, односно спајања њихових информационих система,** као и прелазак на нови систем главне банкарске апликације услед планираног спровођења стратегије развоја информационо-комуникационог система код две банке. Такође, код једне платне институције и једног друштва за осигурање праћена је миграција током 2022. године. Народна банка Србије је активно пратила наведени поступак редовним одржавањем састанака, а ради превентивног деловања и заштите интереса клијената.

Поред праћења миграције података, Народна банка Србије је у више наврата надзирала усмеравала и саветовала финансијске институције код којих

се догодио инцидент, који је озбиљно угрозио и нарушио пословање, како би се обезбедило стабилно функционисање финансијског сектора и заштитили финансијска средства и подаци корисника финансијских услуга.

У намери да сагледа примену стандарда и прописа који регулишу информационо-комуникационе технологије у финансијским институцијама, Народна банка Србије тромесечно је пратила податке о инцидентима у складу са одредбама *Одлуке о минималним стандардима управљања информационом системом финансијске институције*,³⁷ односно обавезом финансијских институција да достављају тромесечни извештај о инцидентима. Пратећи ове извештаје, Народна банка Србије је у више наврата упозоравала на растући сајбер криминал, коме су изложене финансијске институције услед све већег броја услуга које користе информационо-комуникационе технологије.

Ради сагледавања стања информационих система у финансијским институцијама, као и процене ризика у вези са информационом системом, Народна банка Србије је током 2022. године припремила редовни годишњи Упитник о информационом систему, а овог пута посебан акценат је био на клауд технологијама.

Народна банка Србије је спровела успешне едукације из области супервизије информационих система у сарадњи са Удружењем банака и другим централним банкама.

Народна банка Србије је анализирала достављену документацију у оквиру обавештења о поверавању активности у вези са информационом системом трећим лицима и обавештењима о новим примењеним технологијама и процени ризика у области пружања електронских услуга. Обрађена су 464 достављена предмета, а највећи број је посвећен новим иновативним решењима за електронске услуге које обухватају нове канале комуникација с корисницима тих услуга.

Два пружаоца услуга повезаних с виртуелним валутама испунила су регулаторне услове односно захтеве, те им је Народна банка Србије издала дозволу за рад.

IV.2.6. Заштита корисника финансијских услуга

Народна банка Србије је током 2022. године активно помагала корисницима финансијских услуга у остваривању заштите њихових права спровођењем поступака **индивидуалне заштите** – поступањем по притужбама корисника, спровођењем поступака посредовања у решавању спорних односа, као и едукацијом и информисањем корисника финансијских услуга. Поред тога, Народна банка Србије је спроводила и поступке **колективне заштите корисника финансијских услуга** – контролне поступке (контрола тржишног понашања). Иако је и у поступцима по притужбама корисника финансијских услуга на рад банака, давалаца финансијског лизинга, пружалаца платних

³⁷ „Службени гласник РС”, бр. 23/2013, 133/2013, 2/2017, 88/2019 и 37/2021.

услуга и издавалаца електронског новца Народна банка Србије овлашћена да даваоцу финансијских услуга наложи отклањање неправилности и изрекне новчану казну, најзначајнији резултати у заштити корисника остварују се управо спровођењем поступака колективне заштите, у којима Народна банка Србије, када утврди одређену системску неправилност, налаже отклањање те неправилности у односу на све кориснике који су њоме обухваћени.

Поступање по притужбама

У 2022. години решено је 1.899 притужби корисника, од чега се 55,9% односило на поступање банака, 43,6% на поступање друштава за осигурање, 0,3% на поступање платних институција, а по 0,1% на поступање друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, давалаца финансијског лизинга и институција електронског новца.

Табела IV.2.6.1. Број притужби/приговора по даваоцима финансијских услуга у 2022.

Даваоци финансијских услуга	Укупно	У %
Банке	1.061	55,9
Друштва за осигурање	828	43,6
Друштва за управљање ДПФ	2	0,1
Даваоци финансијског лизинга	1	0,1
Платне институције	5	0,3
Институције електронског новца	2	0,1
Укупно	1.899	100,0

Извор: НБС.

У току 2022. године решена је 1.061 притужба на поступање банака, од чега се највећи број односио на платне услуге (око 64%, од чега на платне рачуне 42,2% и на платне картице 21,7%).

Решено је и 828 притужби корисника на поступање друштава за осигурање, а највећи број тих притужби односио се на аутоодговорност (34%), док се по 16% односило на осигурање од одговорности и осигурање од последица несрећног случаја.

Поступци посредовања

У 2022. години поднето је 147 предлога за посредовање, а стране у поступку посредовања прихватиле су 44 предлога. У том периоду поступано је по 59 поступака посредовања, од чега се на друштва за осигурање односило 74,6%, а на банке 25,4%.

Табела IV.2.6.2. Број посредовања у 2022.

Даваоци финансијских услуга	У току	Споразуми	Окончано мирним путем	Обуставе	Одустанци	Укупно	У %
Банке	1	5	0	8	1	15	25,4
Друштва за осигурање	6	18	7	12	1	44	74,6
Укупно	7	23	7	20	2	59	100,0

Извор: НБС.

Од укупног броја окончаних поступака посредовања (52), у 23 поступка спроведена пред Народном банком Србије постигнут је споразум између финансијске институције и корисника, док су у седам поступака стране постигле споразум о мирном решењу спорног односа након окончаног поступка посредовања пред Народном банком Србије.

Изрицање мера

У поступцима по притужбама корисника Народна банка Србије доноси решења којима се налаже отклањање неправилности и/или изриче новчана казна у случају када се утврди да банка није поступала у складу с појединим одредбама закона којима се уређује област заштите корисника финансијских услуга. Осим ових решења, Народна банка Србије сачињава и налазе о утврђеним неправилностима, на основу којих банке у току поступка могу да отклоне неправилности. У посматраном периоду Народна банка Србије донела је два решења којима је банкама наложено отклањање неправилности и којима су изречене новчане казне и сачинила три налаза којима се налаже отклањање неправилности.

Поред тога, Народна банка Србије је обављала поступке контроле законитости пословања банака, у складу са *Законом о банкама*, а у делу који се односи на прописе којима се уређује област заштите корисника финансијских услуга (пружање финансијских услуга, пружање платних услуга, оглашавање итд.), као и контролу поступања банака у складу с мерама које је изрекла Народна банка Србије. **Народна банка Србије спроводила је поступке посредне и непосредне контроле у области заштите корисника финансијских услуга, при чему обе врсте контрола имају одређене предности у конкретним случајевима.** Посредне контроле у области заштите корисника омогућавају брзо реаговање када се уочи одређени проблем у поступању, почев од утврђивања проблема, самог поступка контроле, до изрицања мера ради отклањања неправилности према свим корисницима код којих је та неправилност учињена. С друге стране, непосредна контрола банака обавља се на основу плана непосредних контрола у просторијама банака и омогућава свеобухватан поступак. Значај поступака контроле огледа се у томе што се спровођењем таквих поступака обезбеђује да банке отклањају утврђене системске неправилности које се односе на велики број корисника, па чак и оних који за које корисници нису уочили неправилност. У посматраном периоду извршено је девет таквих поступака, и то седам поступака посредне контроле, један поступак непосредне контроле, као и један поступак контроле

поступања банке, у складу с мерама које је изрекла Народна банка Србије, при чему је Народна банка Србије упутила две писмене опомене, донела једно решење којим је изречена новчана казна, а три поступка су обустављена након отклањања утврђених неправилности.

Информисање корисника финансијских услуга и финансијска едукација

Током 2022. године корисници финансијских услуга информисани одговарањем на захтеве медија и питања корисника, као и одговарањем на позиве упућене Инфо-центру, док су регионалне канцеларије за финансијску едукацију у филијалама информисале кориснике одговарајући на позиве упућене тим канцеларијама.

У вези с финансијским услугама и заштитом права корисника, одговорено је на око 50 медијских захтева, и то на питања штампаних односно електронских медија, учешћем у ТВ програмима и давањем фоно-изјава. Поред тога, Народној банци Србије обратило се 788 корисника, којима је одговорено на питања у вези с финансијским услугама и правима корисника, а највећи број питања односио се на рад банака (74%). Преко Инфо-центра Народне банке Србије одговорено је на 15.589 позива корисника, док се регионалним канцеларијама за финансијску едукацију у филијалама Народне банке Србије у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу обратило 2.548 корисника.

С обзиром на епидемијску ситуацију, активности у вези с финансијском едукацијом углавном су биле усмерене на сајт намењен корисницима финансијских услуга *Твој новац*, који се континуирано ажурира.

Будући да су услови за организовање трибина били знатно отежани, у посматраном периоду одржано је 26 едукативних трибина, од чега је осам трибина одржано онлајн. Трибинама је присуствовало око 750 учесника, а подељено је око 6.400 комада едукативних проспеката.

IV.2.7. Активности у области спречавања прања новца и финансирања тероризма

У области спречавања прања новца и финансирања тероризма Народна банка Србије има двоструку улогу – као регулатор и као супервизор.

Регулаторна улога

Функција Народне банке Србије као регулатора у овој области огледа се у изради и учешћу у изради појединих секторских закона и подзаконских аката који, између осталог, имају за циљ смањивање могућности прања новца и финансирања тероризма кроз финансијске институције и друге субјекте чије

пословање контролише Народна банка Србије, у складу са *Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма*.³⁸

Улога супервизора

Улога Народне банке Србије као супервизора, осим у поступку издавања одговарајућих дозвола и сагласности, огледа се и у поступку вршења надзора провером да ли је пословање субјеката надзора усклађено с прописима. Супервизија се посебно односи на оцену усклађености пословања субјеката надзора с прописима у области спречавања прања новца и финансирања тероризма. Ако се утврде недостаци односно неправилности у примени прописа односно предузимању радњи и мера у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, Народна банка Србије предузима корективне мере односно санкције у складу с прописима.

Посредна контрола

Ради даљег јачања стабилности финансијског сектора и унапређења функције супервизије у складу с развојем и растом активности субјеката надзора, као и усклађивања с прописима ЕУ, међународним стандардима из ове области и принципима најбоље праксе, Народна банка Србије континуирано ради на унапређењу процеса супервизорске процене ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Извори података који се користе за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма код обвезника над којима Народна банка Србије врши надзор јесу унутрашња акта у вези са управљањем ризиком од прања новца и финансирања тероризма, налази спроведених непосредних контрола и других супервизорских процена, подаци и информације који се добијају од Управе за спречавање прања новца, подаци из упитника који је сачињен ради прикупљања квантитативних и квалитативних података и информација, информације које се добијају од надлежних тужилаштава и судова, резултати извршене националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма у Републици Србији, као и остали подаци и информације којима супервизор располаже.

Континуирано су унапређивани обрасци упитника о активностима у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма путем којих се прикупљају релевантни подаци од банака, давалаца финансијског лизинга, друштава за осигурање која обављају послове животних осигурања, друштава за посредовање у осигурању која посредују при закључивању уговора о животним осигурањима, друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, овлашћених мењача, платних институција, институција електронског новца и пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама како

³⁸ „Службени гласник РС”, бр. 113/2017, 91/2019 и 153/2020.

би се одговорило на све трендове и благовремено обезбедила ажурност супервизорских информација.

Кључни резултат супервизорске процене ризика од прања новца и финансирања тероризма јесте формирање супервизорског мишљења о изложености финансијских институција овом ризику, о квалитету управљања тим ризиком, односно његовог одржавања на прихватљиво ниском нивоу. У исте сврхе, унапређене су и интерне методологије за оцену тог ризика.

Поред непосредних контрола предвиђених планом за 2022. годину, континуирано су се спроводиле и посредне контроле управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма код обвезника над којима Народна банка Србије врши надзор. У току 2022. године укупно су извршене 1.503 посредне контроле субјеката које Народна банка Србије надзире у области спречавања прања новца и финансирања тероризма. Поред тога, у току 2022. године овлашћеним мењачима и јавном поштанском оператору упућен је позив да доставе Годишњи извештај о извршеној унутрашњој контроли за 2021. годину, на основу ког је извршена анализа 725 пристиглих извештаја. У фебруару 2023. године упућен је позив за достављање годишњих извештаја о извршеној унутрашњој контроли за 2022. годину, а њихова анализа је у поступку израде.

Непосредна контрола

У току 2022. године извршене су 243 непосредне контроле субјеката које Народна банка Србије надзире у области спречавања прања новца и финансирања тероризма. Народна банка Србије је у вези с тим предузела следеће мере – упућивала је писмене опомене, донела решење о мерама за отклањање незаконитости и неправилности и подносила захтеве за покретање прекршајног поступка. У овој години је обустављено шест контролних поступака.

На основу израђених супервизорских процена о изложености ризику прања новца и финансирања тероризма, Народна банка Србије је израдила планове непосредних надзора над пословањем субјеката у својој надлежности у области спречавања прања новца и финансирања тероризма за 2023. годину.

Народна банка Србије као члан Координационог тела за спречавање прања новца и финансирања тероризма

Народна банка Србије је активно учествовала у раду Координационог тела за спречавање прања новца и финансирања тероризма (СПН/ФТ Координационо тело), као и Националног координационог тела за борбу против ширења оружја за масовно уништење, које је Влада Републике Србије образовала ради побољшања координације и ефикасности сарадње свих актера у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма и систему за спречавање ширења оружја за масовно уништење у Републици Србији.

Ради узимања у обзир налаза националних процена ризика које су спроведене у 2021. години,³⁹ а у чијим израдама је учествовала Народна банка Србије, у марту 2022. године усвојен је ажурирани *Акциони план за спровођење Стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма за период 2022–2024. (СПН/ФТ Акциони план)*. Народна банка Србије је активно учествовала у реализацији и праћењу спровођења активности утврђених тим планом и редовно су израђивани извештаји о спроведеним активностима.

Ради координираног и свеобухватног спровођења и праћења спровођења активности из СПН/ФТ *Акционог плана*, Координационо тело за спречавање прања новца и финансирања тероризма образовало је стручне тимове чији чланови су представници релевантних надлежних институција у Републици Србији. Запослени у Народној банци Србије активно су учествовали у раду шест стручних тимова чији је задатак спровођење активности из СПН/ФТ *Акционог плана* које се односе на: анализу правног оквира којим се регулише пренос физички преносивих средстава плаћања, сагледавање квалитета анализе ризика које спроводе обвезници, израду посебне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору некретнина, израду оперативног приручника за анализу ефикасности и делотворности СПН/ФТ система, израду препорука за пријаву сумњивих активности и израду анализе претњи у вези с пословањем институција електронског новца из трећих држава.

Поред наведеног, запослени у Народној банци Србије, у сарадњи с представницима других надлежних органа у Републици Србији, учествовали су у представљању резултата Националне процене ризика представницима јавног и приватног сектора одржавањем више презентација о рањивости финансијског сектора.

Сарадња с међународним организацијама (Комитет експерата за евалуацију мера за борбу против прања новца и финансирања тероризма – Манивал)

Народна банка Србије активно учествује у раду Комитета експерата Савета Европе за процену мера за спречавање прања новца и финансирања тероризма – Манивал, који окупља експерте за процену усклађености прописа држава чланица са свим релевантним међународним стандардима за борбу против прања новца и финансирања тероризма у области правне праксе, финансијског система и унутрашњих послова, узајамном евалуацијом равноправних чланова. Циљ овог комитета јесте да све државе чланице, у које спада и Република Србије, имају делотворне системе за борбу против прања новца и финансирања тероризма и да буду усклађене с релевантним стандардима у тој области, пре свега с препорукама Радне групе за финансијску акцију – *FATF*, као и са одређеним међународним конвенцијама. Извештаји Манивала садрже препоруке за унапређење делотворности система мера и радњи за борбу против прања новца и

³⁹ Национална процена ризика од прања новца, Национална процена ризика од финансирања тероризма, Процена ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине и Процена ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење.

финансирања тероризма у појединачним државама, као и капацитета за сарадњу на међународном нивоу. Представник Народне банке Србије, у саставу делегације Републике Србије (коју чине представници Управе за спречавање прања новца, Народне банке Србије и Министарства унутрашњих послова), учествовао је на две (63. и 64) пленарне седнице Манивала, као и, у својству посматрача, на три пленарне седнице *FATF*-а. О напретку и предузетим активностима у Републици Србији у области спречавања прања новца и финансирања тероризма редовно и ванредно су извештавани Европска комисија, ММФ, као и тела Манивала и *FATF*-а.

IV.3. Функција реструктурирања банака

Правни оквир

По избијању светске финансијске кризе 2007/08. године, али и у посткризном периоду, постојећи механизми су се на глобалном нивоу показали недовољним за решавање проблема с којима су се суочиле банке са озбиљним потешкоћама у свом пословању. Они нису омогућавали довољно брзу и ефикасну интервенцију надлежних тела, нити су у потребној мери обезбеђивали услове за одржавање критичних функција банке, а тиме ни очување финансијске стабилности система као целине. Због свега тога, на међународном и локалном нивоу додатно је појачана свест о неопходности постојања јасно дефинисаних правила и механизма по којима ће се поступати у кризним ситуацијама. На нивоу ЕУ, то је резултирало доношењем *Директиве о утврђивању оквира за опоравак и реструктурирање кредитних институција и инвестиционих друштава* у мају 2014. године, која је почела да се примењује 1. јануара 2015. године.

Следећи стратешко опредељење Републике Србије које се односи на процес придруживања ЕУ, Народна банка Србије је израдила *Закон о изменама и допунама Закона о банкама*, који је почео да се примењује 1. априла 2015. године. Измене и допуне тог закона биле су саставни део измене сета финансијских закона (*Закон о Народној банци Србије, Закон о банкама, Закон о осигурању депозита, Закон о Агенцији за осигурање депозита и Закон о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање*). Њиховим изменама правни оквир из области реструктурирања банака усклађен је с *Директивом ЕУ*, као и регулаторним тенденцијама на међународном нивоу. **Народној банци Србије је том приликом додељена нова функција – функција тела надлежног за реструктурирање банака.**

Циљеви поступка реструктурирања су:

- остваривање континуитета у обављању критичних функција банке;
- избегавање знатног негативног утицаја на стабилност финансијског система;

- заштита буџетских и других јавних средстава;
- заштита депонената и инвеститора;
- заштита новчаних средстава и друге имовине клијената.

Основни циљ реструктурирања банака јесте да се употреба буџетских и других јавних средстава, ради очувања финансијске стабилности, сведе на најмању могућу меру. Да би се то постигло, предвиђено је да губитке банке која не може да настави с редовним пословањем снесе, на првом месту, њени акционари и повериоци, уз поштовање прописаних ограничења и заштитних механизма (они не могу претрпети веће губитке од оних губитака које би претрпели у случају спровођења стечајног поступка над банком).

Активности

Почетком 2022. године усвојени су ажурирани предлози планова реструктурирања за све банке и банкарске групе у надлежности Народне банке Србије. У складу са одредбама Закона о банкама, саставни део плана реструктурирања је и минимални захтев за капиталом и подобним обавезама, с роком у коме је банка дужна да достигне прописани ниво тог захтева. Приликом ажурирања планова реструктурирања банака, Народна банка Србије, полазећи од процене могућности реструктурирања, преиспитала је и претходно утврђене минималне захтеве за капиталом и подобним обавезама и утврдила нове.

У фебруару 2022. године Народна банка Србије је, благовремено реагујући ради спречавања преливања негативних ефеката по основу околности у вези с тадашњим акционаром *Sberbank Srbija a.d. Beograd*, донела решење о покретању поступка реструктурирања те банке, и то применом инструмента реструктурирања – продајом акција. Уговор о продаји акција *Sberbank Srbija* закључен је са Агроиндустријском комерцијалном банком АИК банком а.д. Београд истог дана, с обзиром на то да је АИК банка претходно већ добила сагласност Народне банке Србије за стицање 100% власништва у *Sberbank Srbija*, у ком је процењена њена подобност за такво стицање. Од успостављања оквира за реструктурирање банака 2015. године, ово је био први случај примене инструмента реструктурирања у Републици Србији.

Такође, Народна банка Србије остварује континуирану успешну сарадњу са страним регулаторним телима надлежним за реструктурирање, попут Јединственог одбора за реструктурирање (*Single Resolution Board*) – регулаторног тела надлежног за реструктурирање финансијских институција Банкарске уније у оквиру ЕУ и централне банке Мађарске, с којима редовно размењује информације у области реструктурирања банака и учествује у раду колегијума за реструктурирање која та регулаторна тела организују.

IV.4. Стабилност финансијског система

IV.4.1. Функција финансијске стабилности

Поред основног циља – одржавања стабилности цена, Народној банци Србије законом је поверена и функција очувања и јачања стабилности финансијског система.

Народна банка Србије утврђује и спроводи, у оквиру своје надлежности, мере и активности ради очувања и јачања стабилности финансијског система. Регулаторне и друге препоруке и мере Народне банке Србије у овој области, као и детаљна анализа стања финансијске стабилности и потенцијалних ризика, објављују се у *Годишњем извештају Народне банке Србије о стабилности финансијског система*, који се, у складу са *Законом о Народној банци Србије*, доставља Народној скупштини.

Народна банка Србије је 2015. објавила консултативни документ *Макропруденцијални оквир*, којим се ближе уређују циљеви, инструменти и процес доношења мера макропруденцијалне политике, а да се притом не доводи у питање остваривање основног циља Народне банке Србије – одржавања стабилности цена.

У погледу очувања финансијске стабилности, као одговор на светску финансијску кризу 2007/2008. усвојен је на међународном плану регулаторни стандард Базел III. Ради примене овог стандарда у Републици Србији, Извршни одбор Народне банке Србије усвојио је 2016. регулаторни пакет којим се он преноси у домаћу регулативу. Саставни део овог регулаторног пакета јесте и *Одлука о адекватности капитала банке*, којом су у банкарску регулативу уведени заштитни слојеви капитала, који представљају најважније инструменте макропруденцијалне политике. Заштитни слојеви капитала представљају додатни основни акцијски капитал, који су банке у обавези да одржавају изнад прописаног регулаторног минимума, а ради ограничавања системских ризика у финансијском систему. Заштитни слојеви капитала примењују се од 30. јуна 2017. и обухватају заштитни слој за очување капитала, контрациклични заштитни слој капитала, заштитни слој капитала за глобалне системски значајне банке, заштитни слој капитала за системски значајне банке и заштитни слој капитала за структурни системски ризик.

Заштитни слој за очување капитала представља обавезу банке да одржава додатни основни акцијски капитал у прописаној висини од 2,5% ризичне активе.

Контрациклични заштитни слој капитала представља додатни основни акцијски капитал који се уводи у узлазној фази финансијског циклуса и може се кретати у висини од 0% до 2,5% ризичне активе банке. Народна банка Србије тромесечно утврђује стопу контрацикличног заштитног слоја капитала, узимајући у обзир одступање учешћа кредита у БДП-у од свог дугорочног тренда, као и додатне опционе показатеље који осликавају карактеристике домаћег финансијског система, а односе се на тржиште непокретности,

екстерну позицију земље и кретања у банкарском сектору. Одлуком о *стои контрацикличног заштитног слоја капитала за Републику Србију* из јуна 2017. утврђена је стопа овог заштитног слоја од 0%. Ова стопа задржана је на нивоу од 0% и током 2022. ради подршке кредитној активности и ублажавања утицаја глобалних неизвесности на домаће услове финансирања привреде и становништва.

Заштитни слој капитала за системски значајне банке, које су као такве препознате у Републици Србији, утврђује се на основу најмање једног од следећих критеријума – величина банке, значај за привреду Републике Србије, значај прекограничних активности банке, повезаност банке с финансијским системом, замењивост банке у финансијском систему и сложеност пословања банке. Утврђене системски значајне банке обавезне су да одржавају додатни основни акцијски капитал у висини до 2% ризичне активе. Одлуком о *утврђивању листе системски значајних банака у Републици Србији и стопа заштитног слоја капитала за те банке* од 16. јуна 2022. утврђено је девет системски значајних банака, од којих је пет банака у обавези да одржава заштитни слој капитала у висини од 2% ризичне активе банке, а четири банке у висини од 1%. Листа системски значајних банака и стопе заштитног слоја капитала које су те банке дужне да одржавају објављује се на интернет страници Народне банке Србије, а преиспитују се најмање једном годишње.

Примена **заштитног слоја капитала за глобалне системски значајне банке** у Републици Србији одложена је до дана приступања Републике Србије ЕУ.

Заштитни слој капитала за структурни системски ризик утврђен је у јуну 2017. године ради ограничења системског ризика евроизације, као и подстицања банака да смање степен евроизације. С обзиром на то да евроизација представља кључни структурни системски ризик, утврђено је да су све банке са седиштем у Републици Србији код којих је учешће девизно и девизно индексираних пласмана становништву и привреди у укупним пласманима становништву и привреди изнад 10% дужне да одржавају заштитни слој капитала за структурни системски ризик у висини од 3% девизних и девизно индексираних пласмана привреди и становништву у Републици Србији. Обавеза одржавања заштитног слоја капитала за структурни системски ризик ревидира се најмање сваке друге године.

Народна банка Србије је у децембру 2022. године донела Одлуку о изменама *Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима*, којом се продужава примена ове мере ради олакшавања услова отплате стамбених кредита током 2023. године. У складу са овом одлуком, банке се подстичу да продуже рок отплате стамбених кредита за додатних пет година у односу на првобитно уговорени рок, што у ситуацији када стопа *EURIBOR* расте може да ублажи притисак на дужнике који отплаћују стамбене кредите по променљивој каматној стопи и тиме спречи пораст *NPL*. Поред наведеног, продужењем примене мера наставиће се пружање подршке лакшем приступу финансирања физичких лица у 2023. години.

Макропруденцијалне мере које се тренутно примењују у Републици Србији у складу су с прописима ЕУ и најбољом међународном праксом. С обзиром на различите ризике којима је изложен финансијски систем, сви макропруденцијални инструменти и мере подједнако доприносе очувању укупне финансијске стабилности. Народна банка Србије ће наставити да води ефикасну макропруденцијалну политику ради очувања и даљег јачања постигнуте финансијске стабилности Републике Србије.

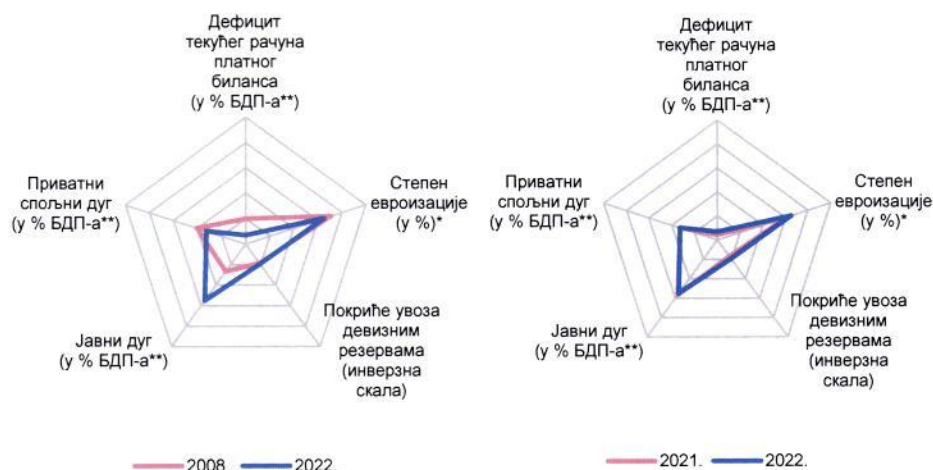
IV.4.2. Оцена стабилности финансијског система

Ако се пореде **показатељи рањивости финансијског система**⁴⁰ у 2022. у односу на 2021. годину, на јачање отпорности финансијског система указују смањење учешћа јавног дуга у БДП-у (са 56,5% на 55,1%), повећање девизних резерви земље, које су крајем 2022. достигле рекордан ниво (19,4 млрд евра), као и покривеност увоза робе и услуга девизним резервама, која је била знатно виша од стандарда којим се утврђује адекватност девизних резерви.

Степен евроизације домаћег финансијског система, мерен учешћем девизних и девизно индексираних пласмана привреде и становништва у укупним пласманима банака, повећан је у току 2022. године за 3,2 п.п. и крајем године износио је 64,9%. Поред тога, незнатно је повећано и учешће девизних и девизно индексираних депозита привреде и становништва у укупним депозитима банака (са 59,7% крајем 2021. на 59,9% крајем 2022). Током 2022. године незнатно је повећано и учешће приватног спољног дуга у БДП-у са 32,5% на 32,7%. Учешће дефицита текућег рачуна у БДП-у у 2022. износило је 6,9%, што представља повећање у односу на ниво из 2021. године, када је износио 4,2% БДП-а. Повећање дефицита текућег рачуна доминантно је било вођено повећањем трошкова увоза енергената, али је и даље дефицит текућег рачуна у границама екстерне одрживости и у пуној мери покривен нето приливом СДИ.

⁴⁰ Као основни показатељи рањивости финансијског система у Републици Србији коришћени су промена дефицита текућег рачуна платног биланса, приватног спољног дуга, јавног дуга, степена евроизације и адекватности девизних резерви (мерено инверзном вредношћу броја месеци покрића увоза бруто девизним резервама). Повећање удаљености од центра графикона за сваки показатељ указује на пораст ризика.

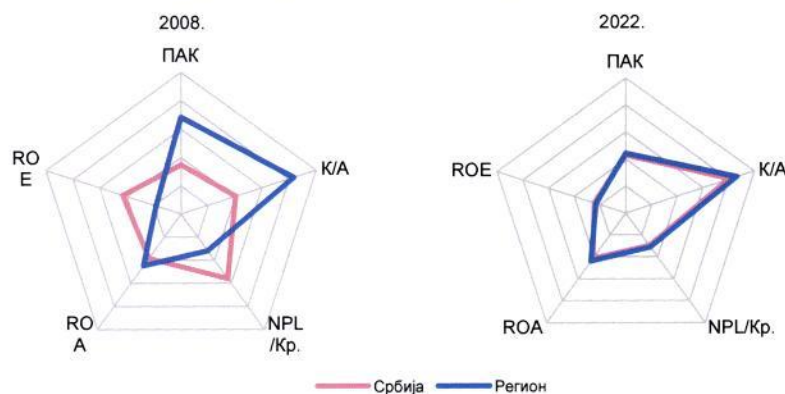
Графикон IV.4.2.1. Кључни макроекономски ризици

* Учешће девизних и девизно индексираних пласмана у укупним пласманима привреде и становништва.
 ** НБС процена.
 Извор: НБС.

С обзиром на чињеницу да банке чине 91% финансијског система Републике Србије, стабилност финансијског система условљена је стабилношћу банкарског сектора. **Захваљујући високој капитализованости, ликвидности и профитабилности, банкарски систем се може оценити као стабилан.** Како би се оценила финансијска стабилност, користи се више приступа, од којих у наставку приказујемо следеће: поређење показатеља финансијског здравља са одређеним земљама региона, композитни показатељ системског стреса, стрес-тестове и мрежно моделовање.

Графикон IV.4.2.2. Финансијска стабилност банкарског сектора Републике Србије у поређењу с просеком региона

* Приказане су стандардизоване вредности основних показатеља финансијске стабилности: ПАК - показатељ адекватности капитала (регулаторни капитал у односу на ризичну активу); К/А - основни капитал у односу на укупну активу; NPL/Кр. - однос проблематичних бруто кредита према укупним бруто кредитима; ROA - принос на активу; ROE - принос на капитал.

** Већа удаљеност од центра мреже указује на већи ризик.

*** Регион обухвата земље централне и источне Европе: БиХ, Мађарску, Северну Македонију, Пољску, Бугарску, Румунију, Турску и Хрватску. Индикатори који се односе на регион су непондерисани просеци расположивих података за наведене земље.

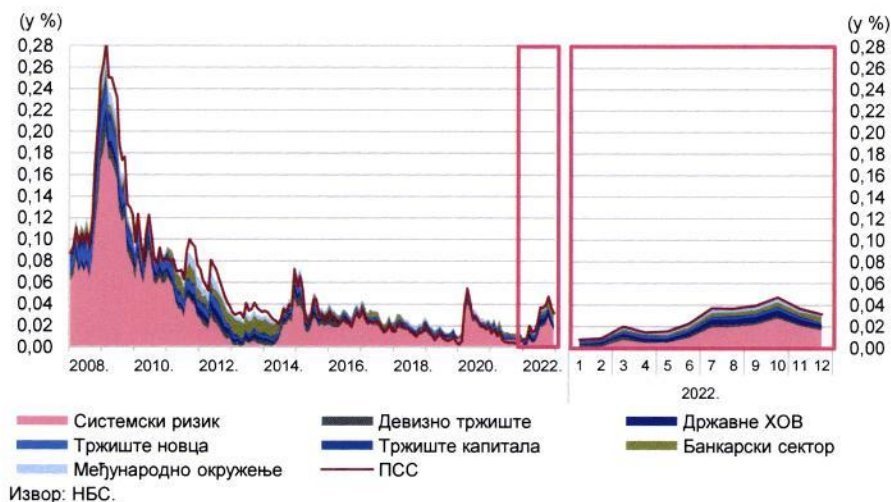
Извор: НБС и ММФ.

Поређењем изабраних показатеља финансијског здравља оцењено је финансијско здравље банкарског сектора Србије у односу на земље региона. Показатељи финансијског здравља указују на то да је капитализованост банкарског сектора у Србији нешто изнад просека региона, док је учешће *NPL* ниже у односу на регион, што говори у прилог квалитету активе. Учесће *NPL* у укупним кредитима на крају 2022. износило је 3,0%, што представља најнижи ниво откад се овај показатељ прати. У току 2022. године банкарски сектор Србије позитивно је пословао, а показатељ приноса на активу кретао се око просека земаља региона.

Ради утврђивања кризних периода, као и оцене нивоа системског стреса финансијског система Републике Србије, развијена је методологија на основу које је конструисан композитни показатељ системског стреса,⁴¹ који користе Европски одбор за системски ризик⁴² и ЕЦБ⁴³ за анализу акумулације ризика у различитим сегментима финансијског система и оцену нивоа укупног системског стреса.

Овај показатељ пружа доносиоцима одлука значајне и правовремене информације о кретањима на финансијским тржиштима, односно о појави нестабилности у финансијском систему и могућим импликацијама по финансијску и макроекономску стабилност. Такође, овај показатељ омогућава препознавање сигнала раног упозорења, који даје правовремену информацију о могућем наступању системске кризе. Показатељ системског стреса обухвата велики број показатеља који сагледавају ниво финансијског стреса у шест најважнијих сегмената финансијског система Републике Србије: девизно тржиште, тржиште државних Хов, тржиште новца, тржиште капитала, банкарски сектор и међународно окружење.

Графикон IV 4.2.3. Кретање Показатеља системског стреса

⁴¹ За више о показатељу системског стреса погледати Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2015.

⁴² <https://www.esrb.europa.eu/pub/rd/html/index.en.html>.

⁴³ <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1426.pdf?6d36165d0aa9ae601070927f3ab799fc>.

У току 2022. године показатељ системског стреса указује на период ниског ризика, праћен ниском и стабилном системском компонентом. Након пада нивоа показатеља системског стреса, који је био најизраженији у току априла и маја 2022. године, благи раст је почео од јула 2022. године и трајао до октобра 2022 године, у највећој мери условљен растом ризика на тржишту државних ХоВ. Након тога поново је забележен благи пад показатеља системског стреса, а његова вредност у највећој мери зависила је од кретања из међународног окружења и кретања на матичним тржиштима банака које послују у Републици Србији.

Макропруденцијални стрес-тестови Народне банке Србије⁴⁴ спроводе се тромесечно и служе за оцену отпорности и рањивости банкарског сектора у случају неповољних сценарија различитог интензитета.

Макропруденцијални стрес-тестови који се спроводе у Народној банци Србије омогућавају:

- мерење отпорности банкарског сектора на раст кредитног ризика као последице претпостављених неповољних макроекономских кретања;
- мерење ризика ликвидности услед губитка поверења депонената и неповољних макроекономских услова;
- примену мрежног моделирања у оцени системског ризика банкарског сектора и системског значаја појединачне финансијске институције;
- примену мрежног моделирања у оцени преношења системског ризика с реалног на финансијски сектор и оцену системског значаја група повезаних предузећа.

Кредитни ризик је најзначајнији ризик у банкарском сектору Републике Србије. Стрес-тестови солвентности оцењују отпорност банкарског сектора на раст кредитног ризика у периоду од годину дана, пројектовањем раста учешћа *NPL* у укупним кредитима за три различита макроекономска сценарија. Пројекција учешћа кретања *NPL* добијена је на бази регресионог модела с трима објашњавајућим променљивама: номинални девизни курс динара према евр, референтна каматна стопа и дсз. реалне нето плате.

Здрава солвентност банкарског система потврђена је резултатима макропруденцијалних стрес-тестова солвентности, који су показали да и при најнеповољнијем сценарију (који претпоставља високу депрецијацију динара, пад реалних зарада и раст референтне каматне стопе) банкарски сектор као целина остаје адекватно капитализован, односно показатељ адекватности капитала по свим сценаријима остаје изнад регулаторног минимума од 8%.

Анализа макропруденцијалних стрес тестова ликвидности обухвата три претпостављена сценарија. Прва два сценарија, *већ виђено* и *преливање ризика*, заснована су на повлачењу депозита који се десио током октобра 2008. године. Најгори сценарио је заснован на експертској процени највећег могућег

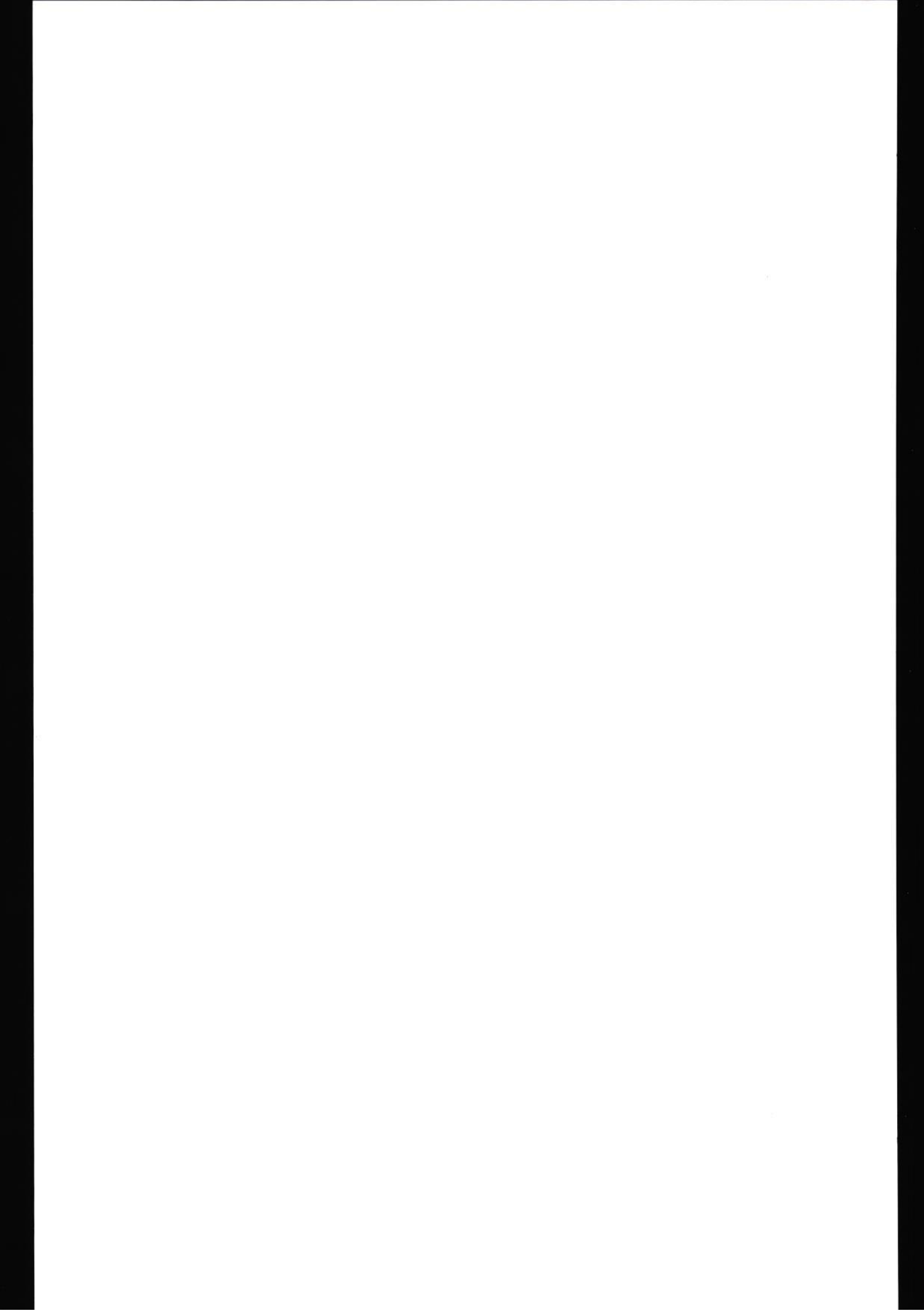
⁴⁴ Детаљан преглед резултата макропруденцијалних стрес-тестова на нивоу банкарског сектора објављује се у оквиру Годишњег извештаја о стабилности финансијског система.

повлачења депозита. Стрес-тестови ликвидности, који се користе за мерење ризика ликвидности услед губитка поверења депонената и неповољних економских услова, упућују на то да би показатељ ликвидности остао изнад регулаторног минимума чак и у условима највећег претпостављеног одлива депозита, односно показатељ ликвидности по свим сценаријима остаје изнад регулаторног минимума од 1%.

Од посебног значаја је оцена веза између банака и могућег системског ризика који произлази из њихове повезаности, будући да међусобна повезаност финансијских институција може изазвати „заразу” или преношење потреса у банкарском сектору.

Како би се оценила системска компонента ризика који произлази из међуповезаности банака у систему, користи се **мрежно моделирање**, засновано на међубанкарским пласманима. Мрежни модел даје оцену глобалне ефикасности мреже и густине повезаности банкарског сектора који указују на капацитет мреже у смислу преношења потреса и могуће путеве преношења потреса кроз систем. Такође, мрежним моделима оцењује се и системски утицај сектора привреде на позиције капитала банкарског сектора, у условима повећања вероватноће неизмирења обавеза. Резултати мрежног моделирања показују да не постоји значајна системска компонента ризика у банкарском сектору Србије, као резултат међубанкарске повезаности и веза с реалним сектором.

Резултати спроведених макропруденцијалних стрес-тестова потврђују стабилност и отпорност банкарског сектора на последице вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године.

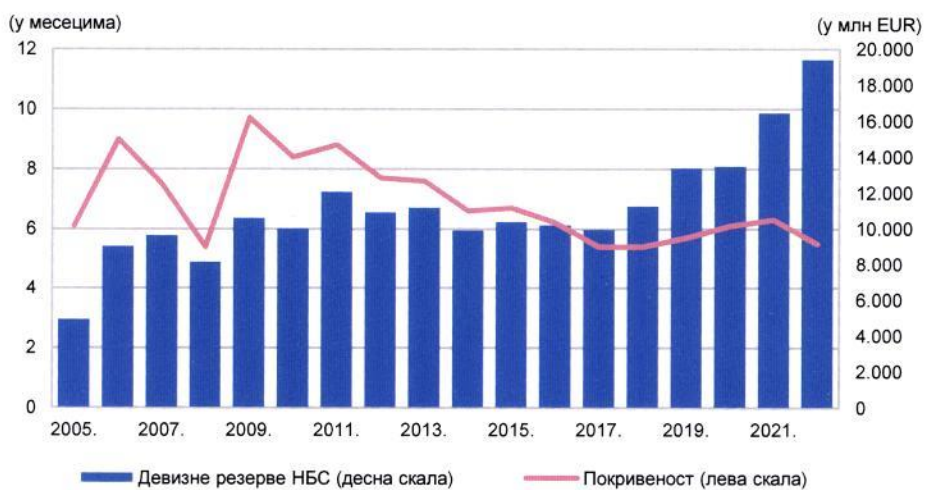
V. ОСТАЛЕ ФУНКЦИЈЕ И АКТИВНОСТИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ

V.1. Управљање девизним резервама

Стање и промена девизних резерви у 2022. години

На крају 2022. године бруто девизне резерве Народне банке Србије биле су на највишем нивоу откад се на овај начин прате подаци (од 2000. године) и износиле су 19.415,7 млн евра, што је за 2.961,2 млн евра више него на крају 2021. године. Овај ниво девизних резерви обезбедио је покривеност новчане масе М1 од 158,7% и преко пет месеци увоза робе и услуга, што је двоструко више од стандарда којим се утврђује адекватан ниво девизних резерви.

Графикон V.1.1. Покривеност увоза девизним резервама

Извор: НБС.

У току 2022. године на раст девизних резерви највише је утицао девизни прилив по основу коришћења кредита за Републику Србију у износу од 1.432,7 млн евра, и то од:

- Фонда за развој Абу Дабија (945,8 млн евра), за подршку буџету Републике Србије;
- ЕИБ-а (195,4 млн евра);
- Развојне банке Савета Европе (148,7 млн евра);
- Групације Светске банке (60,2 млн евра);
- Француске агенције за развој (53,0 млн евра);
- *NLB*, Љубљана (20,0 млн евра);
- Кинески кредит (6,8 млн евра);
- *EBRD*-а (2,8 млн евра).

Девизни приливи су остварени и по основу емисије дугорочних ХоВ Републике Србије на домаћем и међународном финансијском тржишту у износу од 1.008,9 млн евра. Значајнији девизни прилив у износу од 985,6 млн евра остварен је по основу прве транше стендбај аранжмана који је ММФ одобрио Републици Србији 19. децембра 2022. године. Ова средства могу се користити ради рефинансирања обавеза Републике Србије и/или за финансирање текућих буџетских потреба.⁴⁵

Значајнији приливи су остварени и по основу активности Народне банке Србије на МДТ-у⁴⁶ (нето прилив од 865 млн евра), платног промета с Косовом и Метохијом у износу од 518,1 млн евра, пошто су, према *Закону о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СРЈ*, банке обавезне да девизни прилив који резиденти остваре у пословању с Косовом и Метохијом продају Народној банци Србије.⁴⁷

По основу донација остварен је прилив од 222,2 млн евра. Банке су по основу девизне обавезне резерве издвојиле средства у нето износу од 165,4 млн евра, а по основу наплате купона и нето камата на иностране ХоВ остварен је прилив у износу од 62,9 млн евра.

По захтеву Министарства финансија Републике Србије, у јануару 2022. године извршена је конверзија 564,8 млн *SDR* (средстава алокације *SDR*) у 786,2 млн америчких долара (противвредност 703,9 млн евра) и у децембру је извршена конверзија 62,8 млн *SDR* (противвредност 78,6 млн евра), што није утицало на висину девизних резерви, већ на промену структуре девизних резерви Народне банке Србије (извршена конверзија *SDR* у јануару у доларе, а у децембру у евре).

⁴⁵ Народна скупштина Републике Србије 9. фебруара 2023. године усвојила је *Закон о регулисању обавеза Републике Србије према Међународном монетарном фонду на основу коришћења средстава стендбај аранжмана (Stand-by Arrangement) одобрених Републици Србији одлуком одбора извршних директора Међународног монетарног фонда од 19. децембра 2022. године.*

⁴⁶ Реализација трансакција по основу интервенција Народне банке Србије на МДТ-у исказује се у складу с рачуноводственим правилима на дан извршења, а не на дан трговања.

⁴⁷ „Службени лист СРЈ”, бр. 9/01.

У току 2022. године, по основу измиривања обавеза према иностраним кредиторима (главница и камата), реализован је одлив у износу од 1.362,7 млн евра, док је на име доспелих ХоВ емитованих у еврима на домаћем финансијском тржишту реализован одлив у износу од 634,2 млн евра.

За потребе министарстава Републике Србије извршена су плаћања у укупном износу од 606,0 млн евра.

У вези с применом *Закона о регулисању јавног дуга Републике Србије*, по основу неисплаћене девизне штедње грађана исплаћена су 25,4 млн евра (укључена је неисплаћена девизна штедња грађанима из бивших република СФРЈ у износу од 22,4 млн евра).

Него девизне резерве Народне банке Србије 31. децембра 2022. године износиле су 15.425,6 млн евра и биле су за 1.721,7 млн евра веће него на крају 2021. године.

Структура и профитабилност девизних резерви

Посматрано према структури, девизне резерве Народне банке Србије на дан 31. децембра 2022. чиниле су: иностране ХоВ (43,57%), девизна средства на рачунима у иностранству (33,82%), ефективни страни новац (11,41%), злато у трезору Народне банке Србије (10,84%) и SDR код ММФ-а (0,36%).

Валутну структуру девизних резерви Народне банке Србије (без злата) на дан 31. децембра 2022. чинили су: евро (73,62%), амерички долар (22,85%), британска фунта (1,27%), канадски долар (1,27%), SDR (0,41%) и друге валуте (0,58%).

Највећи део девизних резерви, у износу од 8.459,1 млн евра, инвестиран је у ХоВ у еврима, америчким доларима, британским фунтама и канадским доларима. Од тога, у дугорочне ХоВ инвестирано је 52,14%, а у краткорочне ХоВ 47,86%.

У оквиру дугорочних ХоВ, средства су била уложена у: државне ХоВ рока доспећа од једне до десет година САД, Канаде, Немачке, Велике Британије, Француске, Аустрије, Луксембурга, Словачке, Белгије и Ирске, укључујући ту и ХоВ индексираних за стопу инфлације (*TIPS*); ХоВ јавног сектора (*Supranational, Subnational, Agencies, Sovereign*), укључујући и ХоВ с променљивом каматном стопом (*Floating Rate Notes – FRN*), као и ХоВ с квалитетним средством обезбеђења (*covered bonds*) од једне до пет година.

У оквиру краткорочних ХоВ, средства су била уложена у: државне дисконтне ХоВ (*T-bills*) рока доспећа до једне године Немачке, Белгије, Француске, Аустрије, Финске и Канаде, државне купонске ХоВ рока доспећа до једне године САД, Канаде, Велике Британије, Немачке, Француске, Финске и Словачке, ХоВ јавног сектора (*Supranational, Subnational, Agencies and Sovereign*), укључујући и ХоВ с променљивом каматном стопом (*Floating Rate Notes – FRN*), као и ХоВ са средствима обезбеђења (*covered bonds*).

Део девизних резерви у износу од 6.565,8 млн евра налази се на текућим рачунима у иностранству и пласиран је у депозите на рок. Од тог износа, 83% налази се код централних банака (ФЕД, Бундесбанка, Банка Канаде, Народна банка Аустрије, Централна банка Луксембурга и Резервна банка Аустралије) и међународне финансијске организације *BIS* из Базела, а 17% је инвестирано код првокласних иностраних комерцијалних банака комбинованог (композитног) кредитног рејтинга *AAA* (на рок до шест месеци), односно иностраних комерцијалних банака комбинованог кредитног рејтинга минимално *AA-* (на рок до три месеца), као и на текућим рачунима код пословних банака – кореспондената у иностранству.

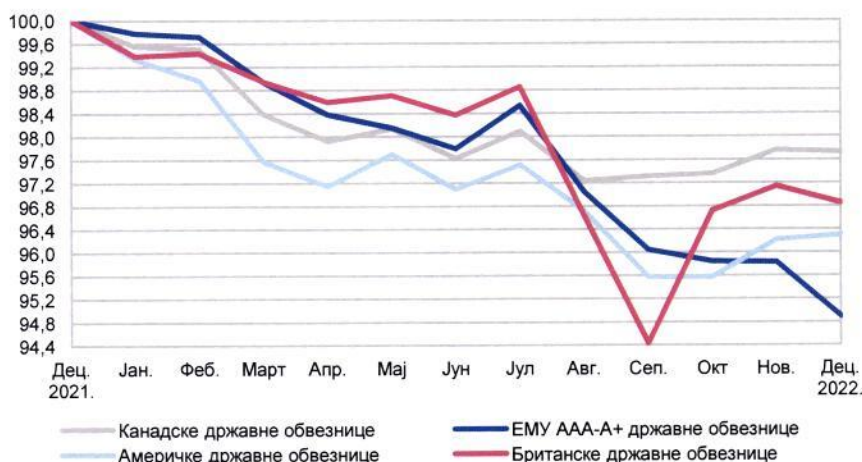
Народна банка Србије је у 2022. години остварила нето расход по основу пласмана у иностране ХоВ и камата на девизна средства у износу од 6,4 млн евра.

Управљање ризицима

Народна банка Србије је и у 2022. години остала доследна опредељењу одржавања ризика свог портфеља на веома ниском нивоу, што је омогућило очување високог нивоа сигурности и ликвидности.

Током 2022. године повећане су стопе приноса обвезница у портфељу Народне банке Србије на свим рочностима. Код европских државних обвезница (немачких, француских и холандских) раст стопа приноса на двогодишње ХоВ био је израженији од раста на дужим рочностима. Код америчких и код канадских државних обвезница раст стопа приноса био је већи на краћим рочностима (нарочито на рочностима до једне године), тако да је крива приноса инвертована. Крива приноса британских државних обвезница имала је израженији раст на делу криве рочности шест месеци.

Графикон V.1.2. Индекс приноса државних обвезница у оригиналној валути (дец. 2021 = 100)

Извор: НБС.

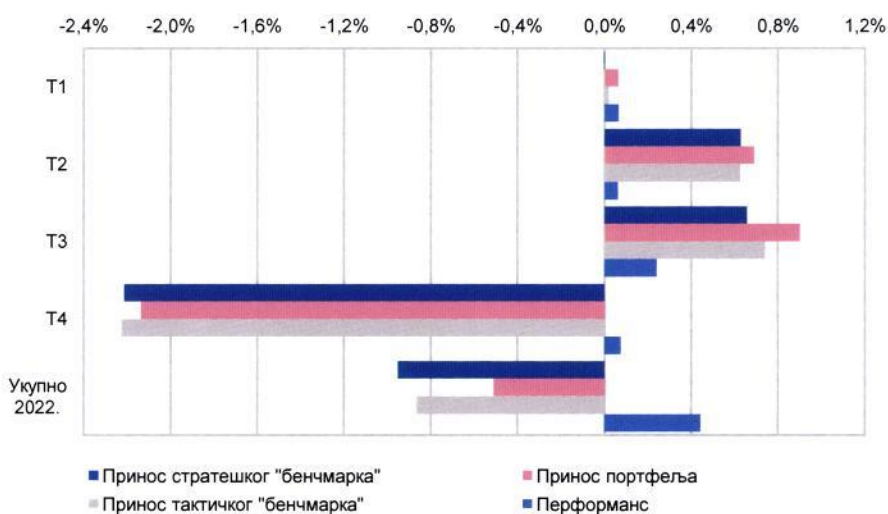
У таквим околностима, Народна банка Србије је остварила позитиван принос у портфељу у канадским доларима и негативне приносе у портфељима у еврима, америчким доларима и британским фунтама. На ублажавање негативних ефеката пада цена утицали су опрезан приступ инвестирању и ниска дурација портфеља. Највећи принос од 0,10% остварен је у портфељу у канадским доларима, а затим следе портфељ у британским фунтама са -0,42%, портфељ у америчким доларима са -1,72% и портфељ у еврима са -2,14%. **Портфељи Народне банке Србије у еврима, америчким доларима и канадским доларима забележили су више приносе у односу на упоредне референтне вредности (*benchmark*), док је принос портфеља у британским фунтама незнатно лошији од приноса тактичког бенчмарка.**

Графикон V.1.3. Принос портфеља и "бенчмарка" у оригиналној валути у 2022. години

Извор: НБС.

Графикон V.1.4. Укупан принос портфеља и "бенчмарка" прерачунат у динаре, по тромесечјима

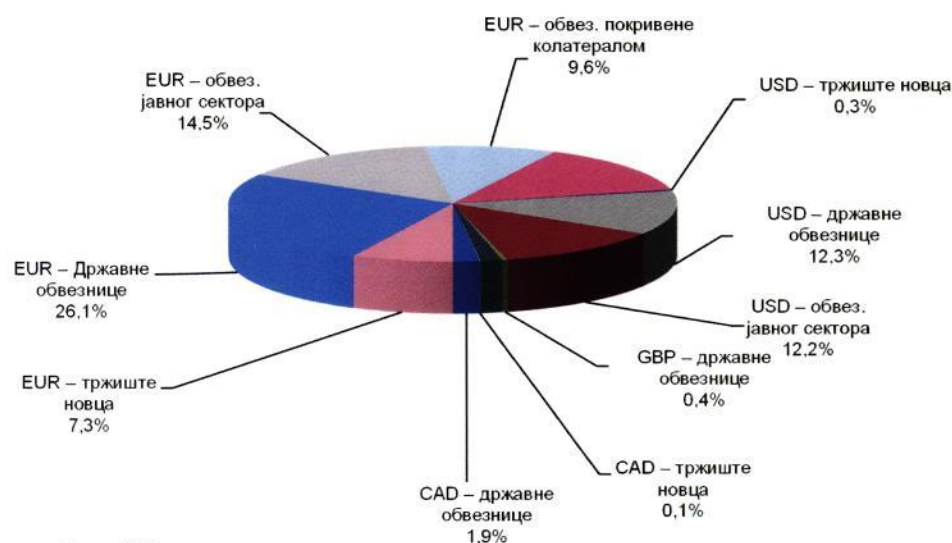

Извор: НБС.

Евро је ослабио према америчком долару за 6,01%, док је ојачао према британској фунти за 5,19% и према канадском долару за 0,80%. Принос укупног инвестиционог портфеља прерачунат у евре био је негативан и износио је $-0,29\%$ услед наведених међувалутних промена и остварених приноса у оригиналним портфељима. У условима благе апрецијације курса динара према евру ($0,2\%$ номинално у 2022), принос укупног портфеља прерачунат у динаре био је негативан и износио $-0,51\%$.

Структура инвестиционог портфеља по врстама активе и валутна структура биле су у складу са *Стратешким смерницама за управљање девизним резервама Народне банке Србије*.

Графикон V.1.5. Структура инвестиционог портфеља
(на дан 31.12.2022. године)

Извор: НБС.

Током 2022. године Народна банка Србије инвестирала је у високоликвидне обвезнице с ниским тржишним и кредитним ризиком. Валутни ризик је у значајној мери умањен усаглашавањем валутне структуре девизних резерви и спољног дуга земље, а каматни ризик одржавањем ниске дурације портфеља. О томе сведочи и низак *Value-at-Risk (VaR)*, којим се процењује вредност тржишног ризика за дати ниво поверења, рачунат по појединачним портфељима и различитим методама обрачуна.

Табела V.1.1. Вредност изложена ризику (*VaR*) на дан 31. децембра 2022.
(степен вероватноће 95%, посматрани период један дан)

	EUR портфељ	USD портфељ	GBP портфељ	CAD портфељ
Параметарски <i>VaR</i>	0,07%	0,13%	0,15%	0,08%
Историјски <i>VaR</i>	0,08%	0,16%	0,16%	0,10%
Монте Карло <i>VaR</i>	0,06%	0,12%	0,14%	0,08%

Извор: НБС.

Вредности стрес-теста (*Stress testing*) показују за колико би се процената смањила тржишна вредност портфеља Народне банке Србије у случају наглог и неочекиваног повећања тржишних стопа приноса за 1,00 п.п.

Табела V.1.2. Стрес-тест на дан 31. децембра 2022.
(посматрани период један дан)

Сценарио	Промена тржишне вредности			
	EUR портфељ	USD портфељ	GBP портфељ	CAD портфељ
Раст тржишних каматних стопа за 100 б.п.	-0,77%	-1,23%	-0,96%	-0,91%

Извор: НБС.

Ради управљања кредитним ризиком, Народна банка Србије је одредила високе критеријуме минималног комбинованог кредитног рејтинга за издаваоце и банке код којих је дозвољено пласирати средства девизних резерви Народне банке Србије. Минимални дозвољени комбиновани кредитни рејтинг за банке код којих је дозвољено пласирање депозита је *AA-* (одређен према рејтинг агенцијама *Standard & Poor's*, *Moody's* и *Fitch*), за државне обвезнице *A-*, за обвезнице јавног сектора одређен је минимални комбиновани кредитни рејтинг од *A+*, а за обвезнице покривене средствима обезбеђења *AA*. Током 2022. године кредитни рејтинг издавалаца и обвезница дозвољених у портфељу Народне банке Србије остао је на истом нивоу као и у 2021. години, по свим рејтинг агенцијама, уз периодично ревидирање изгледа кредитног рејтинга. Рејтинзи пословних банака код којих је дозвољено пласирати средства Народне банке Србије такође су у већини случајева непромењени, уз периодично ревидирање изгледа кредитног рејтинга.

Поред финансијских показатеља из биланса банака, праћени су и други показатељи кредитног ризика, као што је петогодишњи *CDS*⁴⁸ спред за банку.

Сви остали показатељи: варијабилност вишка приноса (*tracking error*), ограничења структуре и дурације портфеља, као и кредитни лимити, током 2022. године били су у прописаним оквирима дефинисаним Стратешким смерницама за управљање девизним резервама Народне банке Србије.

V.2. Емисија новца и управљање токовима готовине

V.2.1. Издавање новчаница и готовог новца

У Републици Србији је у току 2022. године у оптицају била серија новца издања Народне банке Србије од 2003. и даље – новчанице у апоенима од 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000, 2000 и 5000 динара и ковани новац у апоенима од 1, 2, 5, 10 и 20 динара.

На дан 31. децембра 2022. године у оптицају је било (изван трезора Народне банке Србије, благајни банака и Министарства финансија – Управе за трезор) готовог новца у износу од 310,9 млрд динара (новчанице и ковани новац), што је за 5,3% више него на крају 2021. године. Од укупног стања готовог новца у оптицају, на новчанице се односило 99,0%, а на ковани новац

⁴⁸ *CDS* спред (*Credit Default Swap*) представља тржишни показатељ ризика, односно у њему је укалкулисана имплицитна вероватноћа банкротства издаваоца онако како је тржиште оцењује.

1,0%, што је непромењено у односу на крај 2021. На крају 2022. године у оптицају су била 427,4 млн комада новчаница, што је за 5,9% више него на крају 2021. године.

У структури новчаница по номиналном износу повећано је учешће новчаница апоена од 5000 динара и 1000 динара за 0,5% у односу на претходну годину, док је у истом периоду смањено учешће новчаница апоена од 2000 динара за 1,0%. Учешће новчаница апоена од 500, 200, 100, 50, 20 и 10 динара остало је на истом нивоу као у 2021. години. Новчанице апоена од 500, 1000, 2000 и 5000 динара у 2022. години у готовинском платном промету у номиналном износу учествовале су са 96,5%, те је учешће наведених апоена остало непромењено у односу на крај 2021. године.

На крају 2022. године у оптицају је било 1.010,0 млн комада кованог новца, што је за 5,1% више него на крају 2021. године. У структури кованог новца, највеће је учешће апоена од 1 динара (41,2%), апоена од 5 динара (28,1%), апоена од 2 динара (26,1%) и апоена од 10 и од 20 динара (2,3%).

Ради задовољавања потреба готовинског платног промета и замене новчаница неподобних за оптицај, у 2022. години планирана је израда додатне количине новчаница од 65,0 млн комада, и то апоена од 500, 200, 100 и 50 динара. Планирана израда новчаница апоена од 500 и 200 динара реализована је у целости у 2022. години, док ће израда новчаница од 100 и 50 динара бити реализована у 2023. години. У 2022. години израђена су око 3 млн комада новчаница од 5000 динара од планирана 8,4 млн комада, по плану израде за 2021. годину, а такође су израђена 7,4 млн комада новчаница од 20 динара од планираних 15 млн комада (49,3%), по плану израде за 2023. годину.

Табела V.2.1.1. Преглед апоенске структуре новчаница у оптицају

Врста апоена	31. децембар 2021.		31. децембар 2022.	
	У млн RSD	У %	У млн RSD	У %
5000 динара	32.324	11,1	35.779	11,6
2000 динара	154.111	52,7	158.974	51,7
1000 динара	82.859	28,3	88.741	28,8
500 динара	12.786	4,4	13.564	4,4
200 динара	4.202	1,4	4.301	1,4
100 динара	2.728	0,9	2.848	0,9
50 динара	1.519	0,5	1.591	0,5
20 динара	1.068	0,4	1.161	0,4
10 динара	794	0,3	850	0,3
Укупно:	292.391	100,0	307.809	100,0

Извор: НБС.

У 2022. години није планирана додатна израда кованог новца, али је настављена израда кованог новца по плану за 2021. годину. Израђено је укупно 59,7 млн комада кованог новца од 5, 2 и 1 динара (74,6% планиране количине за 2021).

Током 2022. године, у поступку експертизе новца примљеног под сумњом да је фалсификован **откривено је 2.905 комада фалсификованих новчаница готовог новца** (динара). У структури откривених фалсификата

новчаница готовог новца, доминантно учешће имају фалсификоване новчанице апоена од 2000 (78,66%), 1000 (10,95%) и 500 (7,75%) динара, које заједно чине 97,36% укупног броја фалсификата новчаница готовог новца.

Табела V.2.1.2. Преглед фалсификованих новчаница готовог новца
(у комадима)

Апоен	5000	2000	1000	500	200	100	50	20	10	Укупно
Комада	66	2.285	318	225	5	5	1	0	0	2.905
Учешће у %	2,27	78,66	10,95	7,75	0,17	0,17	0,03	0,00	0,00	100,00

Извор: НБС.

Посматрано вредносно, у структури откривених фалсификата новчаница готовог новца, највећи је удео новчаница апоена од 2000 (85,71%) и 5000 (6,19%) динара. Процентуално изражено, та два апоена заједно чине 91,90% свих фалсификата готовог новца.

Табела V.2.1.3. Преглед фалсификованих новчаница готовог новца
(у хиљадама RSD)

Апоен	5000	2000	1000	500	200	100	50	20	10	Укупно
Износ	330,00	4570,00	318,00	112,50	1,00	0,50	0,05	0,00	0,00	5332,05
Учешће у %	6,19	85,71	5,96	2,11	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	100,00

Извор: НБС.

Однос откривених фалсификованих новчаница готовог новца и готовог новца у оптицају указује на то да су на милион комада оригиналних новчаница у оптицају откривена 5,42 комада фалсификованих новчаница готовог новца, а номинално посматрано – на милијарду динара у оптицају откривен је 13.824,71 динар фалсификованог новца.

Највећи број откривених фалсификата израђен је на комерцијалном папиру, коришћењем инк-цет штампача, ласерских штампача или фотокопир апарата у боји новије генерације. Применом такве технике израде (копирање) њихов квалитет је лош, те се квалификују као фалсификати лоше и осредње израде. Код фалсификата осредње израде откривени су и фалсификати новчаница апоена од 2000 динара, на којима је имитирана оптички променљива боја, која даје прилично уверљив утисак. У знатном мањем броју, откривени су и фалсификати добре израде, и то фалсификати новчаница апоена од 1000 динара, израђени на заштићеном папиру с кончићима, који под ултраљубичастим светлом флуоресцирају. Међу откривеним фалсификатима није било фалсификата израђених штампарским техникама (дубока, висока и равна штампа), који у највећем броју случајева припадају категорији успешније израђених фалсификата и које је теже разликовати од оригинала (фалсификати веома добре израде и опасни фалсификати).

Нумизматички новац

На основу *Оквирног споразума о сарадњи* између Народне банке Србије и компаније *Mish International Monetary Inc* из фебруара 2018. године, у вези са изразом нумизматичког новца с ликом Николе Тесле и појединачних уговора

за 2018, 2019, 2020, 2021. и 2022. годину, који произлазе из тог споразума, делимично је реализована израда нумизматичког новца с ликом Николе Тесле издања 2020. и 2021. године (по 295 комада; преостало да се изради још по 205 комада), издања 2022. и 2023. године (по 250 комада; преостало да се изради још по 250 комада). Израда наведених количина очекује се у 2023. години.

Управљање токовима готовине

Током 2022. благовремено су снабдеване филијале у Београду, Крагујевцу, Нишу, Новом Саду и Ужицу довољном количином новчаница и кованог новца како би се у сваком тренутку удовољило захтевима банака за исплату готовог новца.

У 2022. години банкама су **испоручена** укупно 681,4 млн комада новчаница и кованог новца, у номиналном износу од 652,9 млрд динара. То је у односу на 2021. годину за 9,5% већа количина и за 19,4% већи номинални износ новчаница и кованог новца.

Путем уплата банака **примљено** је укупно 577,0 млн комада новчаница и кованог новца, у номиналном износу од 630,7 млрд динара. У односу на 2021. годину примљена је за 12,3% већа количина, а за 24,0% већи номинални износ новчаница и кованог новца.

У бројачницама Народне банке Србије **обрађено** је укупно 565,9 млн комада новчаница, у номиналном износу од 629,6 млрд динара, што је за 35,8 млн комада више обрађених новчаница него у 2021. години. Од укупне количине обрађених новчаница, 88% новчаница издвојено је као подобно за оптицај. Коефицијент обрта новца у оптицају у 2022. години (количина обрађених новчаница у односу на количину новчаница у оптицају) био је 1,3.

Уништено је 61,9 млн комада новчаница неподобних за оптицај, у номиналном износу од 45,1 млрд динара. Индекс обнове оптицаја (количина уништених новчаница у односу на количину новчаница у оптицају) износио је 14,5. Такође, уништена су око 3,4 млн комада макулатурних новчаница из производње, апоена од 200, 1000, 2000 и 5000 динара.

V.2.2. Активности филијала Народне банке Србије

Пословање филијала Народне банке Србије у 2022. години односило се на извршавање трезорских и благајничких послова који су проистекли из послова управљања токовима готовине, као и на едукацију корисника финансијских услуга о финансијским производима и услугама институција чије пословање надзире Народна банка Србије.

Филијала у Београду

Филијала у Београду је у 2022. години, у процесу управљања токовима готовине и другим вредностима, обављала послове пријема и предаје готовог

новца, ефективног страног новца и јединствених меничних бланкета банкама, послове пријема ефективног страног новца од државних органа, послове продаје пригодног кованог новца и послове са оставама.

Табела V.2.2.1. Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Београду

(у RSD, уколико другачије није наведено)

Врста обављеног посла	Остварени промет		Укупан промет у 2022.	Индекс 2022/2021.
	У 2021.	У 2022.		
Уплате готовог новца банака	327.899.404.000	404.197.607.500	404.197.607.500	123,3
Исплате готовог новца банкама	262.169.545.000	332.224.147.000	332.224.147.000	126,7
Уплате ЕЧН од банака	285.660.211 ¹⁾	185.722.927 ¹⁾	21.789.459.531 ²⁾	65,0
Уплате ЕЧН од државних органа	2.155.968 ¹⁾	3.286.769 ¹⁾	385.611.627 ²⁾	152,4
Исплате ЕЧН банкама	230.017.710 ¹⁾	260.640.851 ¹⁾	30.579.010.177 ²⁾	113,3
укупно			789.175.835.835	

¹⁾ У еврима.

²⁾ У динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу динара на дан 31. децембра 2022.

Извор: НБС.

Укупне уплате готовог новца банака у 2022. години биле су за 23,3% више него 2021. године, а исплате готовог новца банкама за 26,7% више. Уплате ефективног страног новца банака, у номиналном износу, у односу на 2021. годину смањиле су се за 35%, а исплате су се повећале за 13,3%.

Од државних органа у 2022. години **примљена** су укупно 3,3 млн евра, што је за 52,4% више него претходне године. Филијала у Београду је у 2022. години обрадила 308,5 млн комада новчаница, односно 391,4 млрд динара, као и ефективни страни новац примљен на читавој територији Републике Србије – 8,7 млн комада новчаница, у противвредности од 702,6 млн евра. У поступку **обrade** поништена су и уништена 35,3 млн комада новчаница, укупне вредности 33,5 млрд динара, или 11,5% укупног броја обрађених новчаница.

На експертизу под сумњом на фалсификат, као и на проверу степена оштећења, односно проверу упозоравајуће боје, послата су 7.724 комада новчаница готовог новца. Такође, на експертизу под сумњом фалсификата послата су 202 комада новчаница ефективног страног новца.

Поред тога, Филијала је банкама комисионарима предала 1,4 млн комада меничних бланкета у износу од 70 млн динара, обавила је 15 продаја пригодног кованог новца у износу од 589.011,87 динара, примила је 14 и издала 11 остава.

С обзиром на то да располаже електронском базом података, која садржи копије извода и налога с рачуна републичких органа, правних лица и радњи, Филијала у Београду је у овом периоду обрадила и одговорила на 85 захтева за издавање извода – налога за плаћање и извештаја о променама и стању рачуна, а коју је до 31. децембра 2002. године водила Народна банка Југославије – Завод за обрачун и плаћања. Издато је укупно 30 обавештења о плаћању на име пронађених података.

Филијала у Новом Саду

У Филијали у Новом Саду у 2022. години остварено је 3.495 трансакција уплата и исплата готовог новца с банкама и Управом за

трезор и 198 трансакција уплата и исплата ефективног страног новца с банкама, царинским, судским и другим државним органима, у укупној вредности од 184,4 млрд динара. Сав ефективни страни новац примљен од царинских, судских и других државних органа обрађен је приликом пријема на благајнама Филијале. У посматраном периоду, у Филијали је у оквиру трезорског пословања евидентиран пријем 16 и издавање 13 затворених остава.

Табела V.2.2.2. Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Новом Саду

(у RSD, уколико другачије није наведено)

Врста обављеног посла	Остварени промет		Укупан промет у 2022.	Индекс 2022/2021.
	У 2021.	У 2022.		
Уплате готовог новца	54.096.666.000	71.863.732.500	71.863.732.500	132,8
Исплате готовог новца	92.549.530.500	105.480.951.000	105.480.951.000	114,0
Уплате ЕСН од банака	17.541.151 ¹⁾	27.032.768 ¹⁾	3.171.549.250 ²⁾	154,1
Уплате ЕСН од државних органа	2.177.175 ¹⁾	960.799 ¹⁾	112.723.247 ²⁾	44,1
Исплате ЕСН банкама	6.758.057 ¹⁾	32.160.874 ¹⁾	3.773.190.907 ²⁾	475,9
УКУПНО			184.402.146.904	

¹⁾ У еврима.

²⁾ У динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу динара на дан 31. децембра 2022.

Извор: НБС.

Поред наведених послова, Филијала је у оквиру благајничког пословања банкама комисионарима предала 407.000 меничних бланкета у номиналном износу од 20,4 млн динара. Такође, физичким лицима у 44 трансакције продато је 335 паковања пригодног кованог новца и вакуумираних паковања кованог новца издања Народне банке Југославије и Народне банке Србије, у укупном износу од 2,9 млн динара. На благајнама Филијале **примљено** је 539 комада новчаница готовог и ефективног страног новца под сумњом да су фалсификоване, обојене или да не испуњавају услов за замену, те су прослеђене на експертизу.

Током посматраног периода, предмет **обrade** готовог новца био је сав новац примљен од банака и Управе за трезор на благајнама Филијале у Новом Саду, али и новац који је уплаћен на благајнама других филијала у систему Народне банке Србије. Укупно су обрађена 117.087,2 млн динара, односно 168,4 млн комада новчаница. У поступку обраде **поништено** је 25,5 млн комада новчаница готовог новца, у укупном износу од 7 млрд динара, и **уништено** 0,7 млн комада новчаница готовог новца, у укупном износу од 696,5 млн динара. Приликом обраде готовог новца издвојено је 18 комада новчаница под сумњом на фалсификат и под сумњом да су оштећене изнад процента утврђеног прописом, те су послате на експертизу. У поступку обраде издвојено је и пет ваноптицајних новчаница, којима је истекао рок замене.

Филијала у Новом Саду је у току 2022. године обрадила 25 захтева за издавање преписа извештаја о променама на рачунима које је до 31. децембра 2022. године водила Народна банка Југославије – Завод за обрачун и плаћање. Од тога, осам захтева поднела су физичка лица, а 17 захтева правна лица.

Филијала у Нишу

У току 2022. године, Филијала у Нишу остварила је обим пословања у делу управљања токовима готовине пријемом и предајом готовог и ефективног страног новца комитентима (банке, државни органи) у укупној вредности од 165,9 млрд динара.

У 1.017 трансакција, **укупне уплате готовог новца од пословних банака, Министарства финансија и Управе за трезор у 2022. години износиле су 63,3 млрд динара**, што је за 11,88% више него 2021. године, док су укупне исплате у 2.211 трансакција износиле 99,4 млрд динара, што је за 11,32% више него 2021. године.

Уплате ефективног страног новца од пословних банака, у десет трансакција, износиле су 2,04 млн евра и мање су за 92,31% него претходне године, док су исплате ефективног страног новца, у 43 трансакције, износиле 22,9 млн евра и више су за 34,80% него 2021. године. Од државних органа, у 279 трансакција, **примљено је укупно 2,8 млн евра**, тј. 13,70% више него претходне године.

Филијала у Нишу је у 2022. години **обрадила 52,6 млн комада новчаница**, у номиналном износу од 74,5 млрд динара.

Табела V.2.2.3. **Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Нишу**
(у RSD, уколико другачије није наведено)

Врста обављеног посла	Остварени промет		Укупан промет у 2022.	Индекс 2022./2021.
	У 2021.	У 2022.		
Уплате готовог новца	53.260.504.000	63.289.305.000	63.289.305.000	111,88
Исплате готовог новца	87.793.004.500	99.402.933.000	99.402.933.000	111,32
Уплате ЕСН од банака	26.559.622 ¹⁾	2.043.251 ¹⁾	239.718.294 ²⁾	7,69
Уплате ЕСН од државних органа	2.062.073 ¹⁾	2.827.022 ¹⁾	331.671.875 ²⁾	113,70
Исплате ЕСН банкама	6.576.594 ¹⁾	22.898.963 ¹⁾	2.686.552.116 ²⁾	134,8
УКУПНО			165.950.180.285	

¹⁾ У еврима.

²⁾ У динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу динара на дан 31. децембра 2022.

Извор: НБС.

На благајнама Филијале у Нишу примљено је 429 комада новчаница готовог новца и 17 комада новчаница ефективног страног новца под сумњом на фалсификат и оне су прослеђене на експертизу. Поред наведених послова, Филијала је предала 287.000 меничних бланкета, у номиналном износу од 14,3 млн динара банкама комисионарима. Физичким лицима продат је пригодни ковани новац издања Народне банке Србије у 14 трансакција, у укупном износу од 5,8 млн динара.

С обзиром на то да Филијала у Нишу располаже делимичном базом података у електронском облику у вези с налозима из извештаја о стању и променама на жиро рачунима које је до краја 2002. године водила Народна банка Југославије – Завод за обрачун и плаћања, у току 2022. године обрађена су 24 захтева и издато је 17 преписа налога из извештаја.

Филијала у Крагујевцу

Филијала у Крагујевцу у 2022. години имала је 3.474 трансакције уплата и исплата готовог новца с банкама и Управом за трезор, 55 уплата и исплата ефективнoг страног новца с банкама, царинским, судским и другим државним органима; 722 трансакције продаје и откупа ефективнoг страног новца с физичким лицима и остварила је пословање у укупној вредности од 145,3 млрд динара, што је за 13,9% више него 2021. године.

Поред наведених послова, Филијала у Крагујевцу предала је 264.000 меничних бланкета банкама комисионарима, у номиналном износу од 13,2 млн динара. Филијала је продавала пригодни ковани новац и обавила је шест трансакција, у укупном износу од 71.821,38 динара. На благајнама Филијале **примљено је 117 комада новчаница готовог и ефективнoг страног новца под сумњом да су фалсификоване, обојене или да не испуњавају услов за замену, те су прослеђене на даљу експертизу. Филијала у Крагујевцу је у 2022. години обрадила 30,13 млн комада новчаница, у номиналном износу од 46,56 млрд динара, и поништила 1,24 млн комада новчаница.**

Табела V.2.2.4. Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Крагујевцу

(у RSD, уколико другачије није наведено)

Врста обављеног посла	Остварени промет		Укупан промет у 2022.	Индекс 2022/2021.
	У 2021.	У 2022.		
Уплате готовог новца	48.012.020.000	61.111.575.000	61.111.575.000	127,28
Исплате готовог новца	75.786.902.500	80.224.424.500	80.224.424.500	105,86
Уплате ЕСН од банака	19.997.854 ¹⁾	1.059.220 ¹⁾	124.270.189 ²⁾	5,30
Исплате ЕСН банкама	11.622.207 ¹⁾	32.227.921 ¹⁾	3.786.923.215 ²⁾	277,77
Уплате ЕСН од државних органа	131.095 ¹⁾	434.959 ¹⁾	51.030.402 ²⁾	331,79
Откуп ЕСН од физичких лица	34.909 ¹⁾	30.078 ¹⁾	3.532.809 ³⁾	86,16
Продаја ЕСН физичким лицима	35.858 ¹⁾	31.153 ¹⁾	3.660.244 ³⁾	86,88
УКУПНО			145.305.416.359	

¹⁾ У еврима.

²⁾ У динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу динара на дан 31. децембра 2022.

³⁾ У динарској противвредности обрачунатој по дневном средњем курсу.

Извор: НБС.

Филијала у Крагујевцу у 2022. години обрадила је и седам захтева за издавање преписа налога и извештаја о променама на рачунима (које је до 31. децембра 2002. године водила Народна банка Југославије – Завод за обрачун и плаћања).

Филијала у Ужицу

Банке су у 2022. години на шалтерима Филијале уплатиле 29,9 млрд динара готовог новца и поднеле захтев за исплату готовог новца у износу од 35,4 млрд динара. **Уплате готовог новца у 2022. години биле су веће за 21,5% него 2021. године, а исплате готовог новца биле су веће за 24,9%. Филијала је од државних органа у 2022. години примила 286.465 евра, што је пет пута више него у 2021. години.**

Табела V.2.2.5. Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Ужицу
(у RSD, уколико другачије није наведено)

Врста обављеног посла	Остварени промет		Укупан промет у 2022.	Индекс 2022/2021.
	У 2021.	У 2022.		
Уплате готовог новца банака	24.603.857.000	29.887.959.500	29.887.959.500	121,5
Исплате готовог новца банкама	28.311.455.000	35.357.875.000	35.357.875.000	124,9
Уплате ЕСН од банака	14.000.901 ¹⁾	330.765 ¹⁾	38.806.144 ²⁾	2,4
Исплате ЕСН банкама	1.805.353 ¹⁾	8.482.000 ¹⁾	995.128.597 ²⁾	469,8
Уплате ЕСН од државних органа	55.360 ¹⁾	286.465 ¹⁾	33.608.761 ²⁾	517,5
УКУПНО			66.313.378.002	

¹⁾ У еврима.

²⁾ У динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу динара на дан 31. децембра 2022.

Извор: НБС.

Банкама комисионарима предато је 146 хиљада меничних бланкета у износу од 7,3 млн динара, што је за 9,3% мање него у 2021. години. У 2022. години од банака је **примљено** 108 новчаница готовог новца и ефективног страног новца под сумњом да су фалсификат/обојене и оне су прослеђене на експертизу. У 2022. години продат је нумизматички новац у укупном износу од 75,6 хиљада динара.

Током посматраног периода, предмет **обrade** готовог новца био је сав новац примљен од банака и Управе за трезор на благајнама Филијале у Ужицу, али и новац који је уплаћен на благајнама других филијала у систему Народне банке Србије. Укупно је обрађен 45,1 млн комада новчаница, у номиналном износу од 38,5 млрд динара. У поступку обраде **поништено** је 4,8 млн комада новчаница готовог новца, у укупном износу од 876,6 млн динара, и **уништено** је 784.938 комада новчаница готовог новца, у укупном износу од 913,2 млн динара. Приликом обраде издвојено је 117 комада новчаница које су послате на експертизу под сумњом на фалсификат, као и на проверу степена оштећења, односно проверу упозоравајуће боје. У поступку обраде издвојено је седам комада ваноптицајних новчаница, којима је истекао рок замене.

У току 2022. године, Филијала у Ужицу је обрадила три захтева који се односе на издавање преписа налога за плаћање и извештаја о променама на рачунима (које је до 31. децембра 2002. године водила Народна банка Југославије – Завод за обрачун и плаћања).

V.3. Оператор платног система, надзор над пружаоцима платних услуга, издавањем електронског новца и пружањем услуга повезаних с виртуелним валутама

Показатељи рада платних система и картичног система *DinaCard*

Народна банка Србије је оператор следећих платних система: *RTGS* платног система Народне банке Србије, *IPS* платног система Народне банке

Србије (*IPS* НБС систем), Клиринг платног система Народне банке Србије, *DinaCard* клиринг система Народне банке Србије, као и система Међубанкарског и Међународног клиринг система у девизама Народне банке Србије.

На крају 2022. године, у *RTGS* платном систему Народне банке Србије било је 25 учесника – 21 банка, Министарство финансија – Управа за трезор, Централни регистар, депо и клиринг ХоВ, Удружење банака Србије и Народна банка Србије.

Народна банка Србије је од 22. октобра 2018. године оператор *IPS* НБС система, који успешно функционише пет година. На крају 2022. године, у *IPS* НБС систему била су 23 директна учесника – 21 банка, Народна банка Србије и Министарство финансија – Управа за трезор, и ЈП „Пошта Србије”, као индиректни учесник с посредним приступом.

На крају 2022. године, у *DinaCard* клиринг систему учествовало је 18 банака и 12 процесорских кућа. У поравнању за домаћи промет по платним картицама у картичном систему *Visa* учествовало је 15, у систему *MasterCard* 14, а у систему *UnionPay* 12 пословних банака.

У системима Међубанкарског и Међународног клиринга у девизама на крају 2022. било је 19 учесника, и то: 12 банака из Републике Србије, Народна банка Србије и шест банака из Босне и Херцеговине.

Расположивост *RTGS* платног система Народне банке Србије и Клиринг платног система Народне банке Србије износила је 99,95%, док је расположивост централног свича у систему *DinaCard* у 2022. години износила 99,98%.

Табела V.3.1. Вредност промета и број плаћања у *RTGS* систему
(промет у млрд RSD, број плаћања у хиљадама)

2022.	Број радних дана	Број плаћања	Дневни просек броја плаћања	Вредност промета	Дневни просек промета
Јануар	19	13.707,3	721,4	7.589,5	399,4
Фебруар	18	15.927,5	884,9	7.448,5	413,8
Март	23	17.762,0	772,3	8.534,0	371,0
Април	19	16.516,2	869,3	5.929,4	312,1
Мај	20	17.766,9	888,3	5.598,1	279,9
Јун	22	17.638,0	801,7	6.741,8	306,4
Јул	21	17.008,5	809,9	6.282,4	299,2
Август	23	17.648,9	767,3	7.265,7	315,9
Септембар	22	17.004,1	772,9	8.360,5	380,0
Октобар	21	17.151,8	816,8	8.540,1	406,7
Новембар	21	18.070,6	860,5	11.515,6	548,4
Децембар	22	19.601,0	891,0	13.631,0	619,6
Укупно	251	205.802,7		97.436,5	
		Месечни просек:	Дневни просек:	Месечни просек:	Дневни просек:
		17.150,2	819,9	8.119,7	388,2

Извор: НБС.

RTGS платни систем Народне банке Србије

RTGS платни систем Народне банке Србије систем је за поравнање међубанкарских плаћања у реалном времену по бруто принципу.

Посредством RTGS платног система Народне банке Србије у 2022. години реализовано је укупно 205,8 млн плаћања, укупне вредности 97.436,5 млрд динара.

Клиринг платни систем Народне банке Србије

Клиринг платни систем Народне банке Србије систем је за размену и обраду појединачних налога за плаћање или група налога за плаћање учесника у платном систему, који се реализују по принципу мултилатералног нетирања.

У 2022. години, у Клиринг платном систему Народне банке Србије реализована су 31,4 млн плаћања, укупне вредности 489,2 млрд динара.

Табела V.3.2. **Вредност промета и број плаћања у Клиринг систему**

(промет у млрд RSD, број плаћања у хиљадама)

2022.	Број радних дана	Број плаћања	Дневни просек броја плаћања	Вредност промета	Дневни просек промета
Јануар	19	2.913,8	153,4	35,8	1,9
Фебруар	18	2.963,0	164,6	38,7	2,2
Март	23	3.053,7	132,8	45,6	2,0
Април	19	2.642,7	139,1	41,8	2,2
Мај	20	2.608,3	130,4	40,0	2,0
Јун	22	2.640,4	120,0	40,8	1,9
Јул	21	2.384,7	113,6	39,8	1,9
Август	23	2.511,1	109,2	41,5	1,8
Септембар	22	2.479,8	112,7	40,8	1,9
Октобар	21	2.442,6	116,3	40,4	1,9
Новембар	21	2.380,4	113,4	40,2	1,9
Децембар	22	2.351,0	106,9	43,8	2,0
Укупно	251	31.371,5		489,2	
		Месечни просек:	Дневни просек:	Месечни просек:	Дневни просек:
		2.614,3	125,0	40,8	1,9

Извор: НБС.

IPS НБС систем

IPS НБС систем платни је систем у ком се извршавају појединачни инстант трансфери одобрења у износу до 300.000 динара. Систем ради у режиму 24/7/365, што обезбеђује реализацију плаћања током целог дана, сваког дана у години. Плаћања у систему се реализују готово тренутно, а средства су расположива примаоцу плаћања за неколико секунди.

Инфраструктура IPS НБС система омогућава инстант плаћања коришћењем стандардних начина плаћања (нпр. путем електронског/мобилног банкарства или на шалтеру пружалаца платних услуга), затим инстант плаћања на продајном месту трговца, као и додатне услуге за учеснике – преузимања

података о рачуну односно фактури на захтев платиоца (*Bill Presentment – BP*) и услугу *Prenesi*, тј. извршавање инстант плаћања употребом броја мобилног телефона који је прималац плаћања регистровао за ову услугу.

У складу с правилима рада, учесници у *IPS* НБС систему могу бити Народна банка Србије, банка са седиштем у Републици Србији која има дозволу за рад Народне банке Србије, Министарство финансија – Управа за трезор, платна институција са седиштем у Републици Србији која има дозволу Народне банке Србије за пружање платних услуга, институција електронског новца са седиштем у Републици Србији која има дозволу Народне банке Србије за издавање електронског новца, јавни поштански оператор са седиштем у Републици Србији.

У 2022. години, посредством *IPS* НБС система реализовано је 53,5 млн плаћања, укупне вредности 517,4 млрд динара. Просечни дневни број плаћања у 2022. години износио је 146,6 хиљада, док је просечна дневна вредност трансакција износила 1,4 млрд динара. **Просечно време извршења трансакција у *IPS* НБС систему у 2022. години износило је 1,1 секунду.**

Табела V.3.3. Вредност промета и број плаћања у *IPS* НБС систему (промет у млрд RSD, број плаћања у хиљадама)

2022.	Број радних дана	Број плаћања	Дневни просек броја плаћања	Вредност промета	Дневни просек промета
Јануар	31	3.785,0	122,1	31,6	1,0
Фебруар	28	4.181,2	149,3	36,6	1,3
Март	31	4.400,4	141,9	41,8	1,3
Април	30	4.210,1	140,3	40,7	1,4
Мај	31	4.526,5	146,0	42,4	1,4
Јун	30	4.461,8	148,7	43,7	1,5
Јул	31	4.273,6	137,9	42,5	1,4
Август	31	4.415,5	142,4	43,2	1,4
Септембар	30	4.462,9	148,8	44,6	1,5
Октобар	31	4.647,3	149,9	46,3	1,5
Новембар	30	4.864,3	162,1	47,9	1,6
Децембар	31	5.267,5	169,9	56,2	1,8
Укупно	365	53.496,1		517,4	
		Месечни просек:	Дневни просек:	Месечни просек:	Дневни просек:
		4.458,0	146,6	43,1	1,4

Извор: НБС.

Накнада за извршавање налога за пренос у *IPS* НБС систему, коју Народна банка Србије као оператор платног система наплаћује учесницима у том систему, иста је као накнада за плаћања мале новчане вредности у RTGS и Клиринг платном систему Народне банке Србије и износи 4 динара по налогу. Накнада за извршавање налога за пренос по основу захтева за плаћање на продајном месту за износ до 600 динара износи 1 динар, а накнада за налоге по основу захтева за плаћање на продајном месту за износ преко 600 динара – 2 динара. Ове накнаде се наплаћују прихватиоцу – пружаоцу платне услуге трговца. Међубанкарска накнада утврђена је правилима рада *IPS* НБС система

и износи 0,2% вредности извршеног инстант плаћања на продајном месту и плаћа је прихватилац издаваоцу платног инструмента за инстант плаћања.

Системи Међубанкарског и Међународног клиринга у девизама

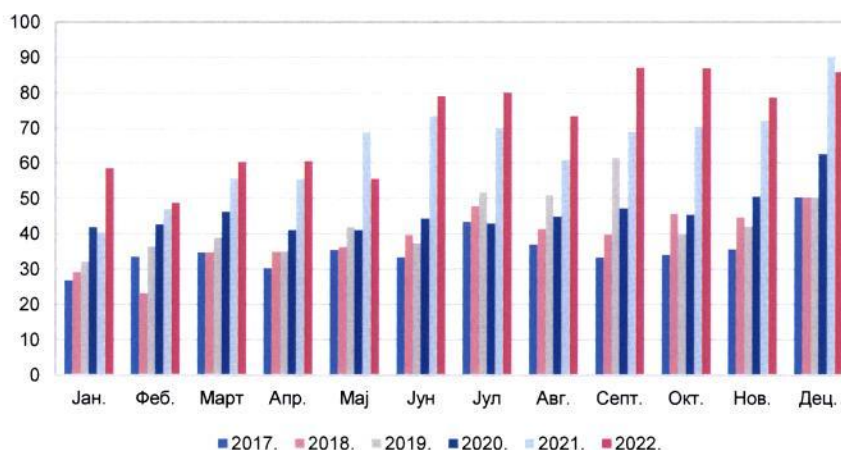
Системи Међубанкарског и Међународног клиринга у девизама платни су системи у којима се извршавају плаћања у еврима између банака у Републици Србији, као и с банкама из Босне и Херцеговине. Трансакције плаћања између банака у Републици Србији и банака у Босни и Херцеговини обављају се по принципу мултилатералног нетирања. У току 2022. у наведеним системима реализована су 46.982 плаћања, укупне вредности 854,3 млн евра.

Табела V.3.4. Вредност промета и број плаћања у Међубанкарском и Међународном клирингу
(промет у млн EUR)

2022.	Број радних дана	Број плаћања	Дневни просек броја плаћања	Вредност промета	Дневни просек промета
Јануар	19	3.111	163,7	58,5	3,1
Фебруар	18	3.294	183,0	48,8	2,7
Март	23	3.788	164,7	60,2	2,6
Април	19	3.752	197,5	60,4	3,2
Мај	20	3.513	175,7	55,5	2,8
Јун	22	3.993	181,5	79,1	3,6
Јул	21	3.951	188,1	80,1	3,8
Август	23	4.037	175,5	73,4	3,2
Септембар	22	4.104	186,5	87,0	4,0
Октобар	21	4.162	198,2	87,0	4,1
Новембар	21	4.121	196,2	78,6	3,7
Децембар	22	5.156	234,4	85,8	3,9
Укупно	251	46.982		854,3	
		Месечни просек:	Дневни просек:	Месечни просек:	Дневни просек:
		3.915,2	187,2	71,2	3,4

Извор: НБС.

Графикон V.3.1. Вредност промета у Међубанкарском и Међународном клирингу
(у млн EUR)

Извор: НБС.

Систем националне платне картице – *DinaCard*

DinaCard је национална платна картица Републике Србије, основана ради развоја безготовинског начина плаћања, смањења готовине у новчаној маси, пружања грађанима и трговцима трошковно ефикасног картичног производа и сузбијања сиве економије. Креирањем националне картице банкама је омогућено да својим клијентима понуде платну картицу која се може користити на целокупној прихватној мрежи у Србији, при чему се водило рачуна о томе да национална картица буде приступачна грађанима и трговцима, као и да међубанкарске провизије буду у складу са законом и условима на српском тржишту. *DinaCard* је креирана по узору на националне картице највећих европских земаља, у којима из економски рационалних разлога грађани доминантно користе управо националне картице, као увек повољнији избор са аспекта трошкова по националну економију. Накнаде националног картичног система *DinaCard* вишеструко су ниже него у другим картичним системима на српском тржишту, што, између осталог, смањује трошкове прихватања националне платне картице за трговце, јер банке прихватиоци трговцима нуде нижу трговачку накнаду за услугу прихватања *DinaCard*. Поред тога, национални картични системи важни су са аспекта очувања конкуренције на тржишту, бржег прилагођавања специфичним потребама локалног тржишта, као и финансијске инклузије.

У 2022. години, у систему националне платне картице остварено је 158 млн трансакција, што представља раст од 18% у односу на претходну годину, док остварени промет износи 758 млрд динара, што је за 27% више него претходне године. Од тога, 75% трансакција и 32% промета остварено је на продајним местима (плаћање робе и услуга), док преостали део представљају трансакције подизања готовине. Од укупног броја трансакција и промета, 58% трансакција и 30% промета представљају међубанкарске трансакције. На крају 2022. године, на тржишту је било 5,6 млн платних картица *DinaCard*.

Закључно с 2022. годином, 83% свих издатих картица *DinaCard* јесу картице с чипом. У 2022. години настављено је са имплементацијом бесконтактне технологије у систему *DinaCard*.

Током 2022. године, настављена је сарадња с кинеским националним картичним системом *UnionPay International* и омогућено је прихватање платних картица *UnionPay* на преко 85% банкомата и на 71% ПОС терминала у прихватној мрежи у Републици Србији. У току су активности за издавање заједничке картице *DinaCard-UnionPay*, која се прихвата на свим терминалима у земљи и на глобалној прихватној мрежи *UnionPay*. У оквиру овог пројекта издат је ограничен број картица *DinaCard-UnionPay* с функцијом бесконтактног плаћања. Банка Поштанска штедионица прва је банка која издаје наведене картице, а сада и остале банке које донесу такву одлуку могу својим корисницима издавати ове картице.

У оквиру наставка сарадње с компанијом *Discover Financial Services (DFS)*, у 2022. реализоване су активности на развоју система који ће обезбедити везу

и комуникацију двају картичних система конверзијом саобраћаја, која је неопходна услед разлика између спецификација и протокола система. Такође, започете су активности код процесора и банака прихватилаца за омогућавање прихватања картица из картичног система *DFS* у Србији.

Током 2022. године настављен је раст броја трансакција путем сервиса „Подигни динаре”, који корисницима омогућава да приликом плаћања на продајним местима подигну и готов новац (*purchase with cashback*). Овај сервис је омогућен на свим бензинским станицама НИС Петрол и Гаспром, као и у продајним објектима Меркатор, Рода и Идеа.

И током 2022. године продајна мрежа на интернету где је могуће платити домаћом картицом наставила је да расте. **Број онлајн трговаца који прихватају картицу *DinaCard* на крају 2022. године већи је за 20% него на крају претходне године**, тако да се на крају 2022. године домаћа картица прихватала на око 1.800 интернет продајних места. Настављено је интензивно коришћење услуге одложеног плаћања на рате без камате за кориснике картица *DinaCard-PostCard* у издању Банке Поштанска штедионица, за кориснике *DinaCard Klasik* у издању *NLB Komercijalne banke*, као и за кориснике *DinaCard debit* у издању *Banca Intesa*, уз сталан раст броја трансакција и промета. Крајем 2022. године плаћање овом картицом било је могуће на више од 17.000 продајних места.

Нормативна активност

Народна банка Србије је и у току 2022. године ангажовала своје ресурсе како би обезбедила стабилност и сигурност платног система и учинила све што је потребно како би корисници платних услуга наставили несметано да користе платне услуге и да ефикасно и без тешкоћа обављају плаћања.

У том смислу, **и током 2022. године на снази је остала инструкција Народне банке Србије о начину привремене исплате новчаних средстава с динарских и девизних текућих рачуна корисника платних услуга и пружања услуге новчане дознаке**. Наведеном инструкцијом се до проглашења престанка пандемије уређује начин исплате готовог новца с динарског и девизног текућег рачуна корисника финансијске услуге. Одређеним категоријама корисника платних услуга омогућено је да захтевају исплату новца и на основу једнократног пуномоћја које не мора бити оверено од стране јавног бележника, а које би банци поднело овлашћено лице, уз обавезу стављања на увид оригиналних важећих личних докумената и лица које је издало пуномоћје, и лица које је тим пуномоћјем овлашћено да захтева исплату с рачуна. Поред тога, овом инструкцијом банкама је омогућено да, у складу са сопственом проценом ризика од злоупотреба и преварних радњи, примени одредбе ове инструкције и у другим случајевима када процене да је то посебно оправдано.

Народна банка Србије је и током 2022. године активно учествовала у спровођењу одређених прописа којима је предвиђена исплата новчане помоћи ради ублажавања економских последица насталих услед пандемије вируса

корона наставком предузетих мера циљане подршке држављана Републике Србије од 16 до 29 година, као и исплате новчане помоћи ради ублажавања последица кризе изазване поремећајима на светском тржишту. С тим у вези, Народна банка Србије је, у складу са својим надлежностима, а у сарадњи с Министарством финансија – Управом за трезор, учествовала у активностима у вези с доношењем, а затим и применом *Закона о Привременом регистру држављана Републике Србије од 16 до 29 година којима се уплаћује новчана помоћ за ублажавање последица пандемије болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2*⁴⁹, *Законом о допунама Закона*⁵⁰, као и *Закона о Привременом регистру држављана Републике Србије од 16 до 29 година којима се уплаћује новчана помоћ у циљу ублажавања последица кризе изазване поремећајима на светском тржишту*⁵¹.

У вези с реализацијом програма економске подршке Владе Републике Србије, Народна банка Србије је у оквиру својих надлежности у најкраћем року корисницима новчане помоћи одговарала на питања и недоумице.

Народна банка Србије је у 2022. години спровела и одговарајуће измене и допуне прописа којима се уређује начин обављања платног промета преко рачуна правног лица које обавља послове клиринга и салдирања финансијских инструмената ради усклађивања с прописима којима је предвиђено укључивање државних ХоВ Републике Србије у систем *Euroclear*. Имајући у виду да је *Euroclear Bank* нерезидент који ће у *RTGS* платном систему Народне банке Србије имати статус учесника – оператора система за поравнање финансијских инструмената, спроведене су и одговарајуће измене и допуне правила рада овог система.

Ради унапређења регулаторног оквира који се односи на пословање платних институција и институција електронског новца и остваривања вишег степена стабилности и сигурности управљања овим институцијама на тржишту платних услуга у Републици Србији, измењена је *Одлука о спровођењу одредаба Закона о платним услугама које се односе на давање дозвола и сагласности Народне банке Србије*, чиме је унапређен регулаторни оквир у делу који се односи на услове подобности лица с квалификованим учешћем у платној институцији и институцији електронског новца.

Надгледање платног система

У оквиру функције надгледања, Народна банка Србије је у 2022. години наставила да прати текуће пословање платних система и оператора тих система, као и да анализира податке и информације које оператори достављају, у складу с прописима, ради адекватног откривања потенцијалних ризика и координације активности са операторима с циљем успешног управљања тим системима.

⁴⁹ „Службени гласник РС”, бр. 3/2022.

⁵⁰ „Службени гласник РС”, бр. 20/2022.

⁵¹ „Службени гласник РС”, бр. 125/2022.

Народна банка Србије одржала је високу поузданост свих платних система у 2022. години, у границама дефинисаним правилима рада тих система, и обезбедила услове да у платним системима у којима се обавља нетирање на основу налога за пренос није било случаја неизмирења новчане обавезе по основу нето позиције учесника у тренутку када се то од њих очекује.

Током 2022. године Народна банка Србије је, у оквиру функције надгледања платних система, спроводила активности на укључивању платних институција и институција електронског новца као индиректних учесника у *IPS* НБС систем, како би се омогућили једнаки услови пружања платних услуга базираних на инстант трансферу одобрења од стране небанкарских пружалаца платних услуга.

Поред наведеног, Народна банка Србије је радила и на стварању предуслова за прикључење и отварање новчаног рачуна (рачуна за поравнање) за потребе учешћа система *Euroclear* у *RTGS* платном систему, да би се омогућило укључивање државних ХоВ Републике Србије у систем *Euroclear*.

У оквиру обезбеђења сигурног и стабилног рада свих платних система чији је оператор Народна банка Србије, током 2022. године посебна пажња била је усмерена на праћење активности у вези са спровођењем статусних промена код банака, уз обезбеђивање услова да се те промене спроведу тако да не дође до застоја у раду платних система у којима учествују банке код којих се спроводи статусна промена.

У оквиру успостављене међународне сарадње у области развоја платних система и инструмената плаћања, Народна банка Србије је у 2022. години спроводила низ активности које укључују размену искустава с другим централним банкама у области развоја инстант плаћања, као и сарадњу с централним банкама економија Западног Балкана у оквиру пројекта модернизације плаћања Западног Балкана.

Развој инстант плаћања

Народна банка Србије је наставила с развојем услуга базираних на инстант плаћањима и пројектима подршке процесу дигитализације у Републици Србији, који су непосредно праћени у оквиру функције надгледања ради процене усклађености различитих техничко-технолошких решења са утврђеним захтевима и стандардима које ова решења минимално треба да испуне – како би их учесници у *IPS* НБС систему понудили свим својим корисницима платних услуга.

На крају 2022. године 15 банака омогућавало је услугу инстант плаћања на продајним местима трговаца и плаћање рачуна/фактура скенирањем *IPS QR* кода својим клијентима, грађанима путем апликација за мобилно банкарство, а пет банака и правним лицима и предузетницима. Седам банака је омогућило услугу *Preinesi*, у оквиру које се средства преносе само одабиром броја мобилног телефона који је прималац плаћања регистровао за ову услугу.

Када је реч о пружању услуга прихватања инстант плаћања на продајним местима трговаца, током 2022. године шест техничко-технолошких решења банака за прихватање инстант плаћања на продајним местима добило је оцену спремности за понуду трговцима. На крају 2022. укупно 11 банака могло је да понуди неко од техничко-технолошких решења за услугу прихватања инстант плаћања на продајном месту трговца, укључујући и интернет продајна места. **Народна банка Србије је и у 2022. години наставила са активностима усмереним на ширење прихватне мреже и поспешивање коришћења инстант плаћања на физичким и на интернет продајним местима.**

Народна банка Србије је у фебруару 2022. године започела са употребом технологије *deep-link* у масовној продукцији. Овом технологијом клијентима банака омогућава се да изврше инстант плаћања на интернет продајним местима или путем апликација трговаца *m-commerce* употребом једног мобилног уређаја (нпр. мобилног телефона). На крају 2022. године 14 банака својим клијентима омогућава плаћања на интернет продајним местима унапређеним методом *IPS skeniraj*, који укључује и технологију *deep-link*. Такође, три (банке) прихватиоца својим трговцима нуде услугу прихватања плаћања на интернет продајном месту уз коришћење решења с технологијом *deep-link*. Резултат овог унапређења и других активности у вези са ширењем прихватне мреже на интернету представља то што се у 2022. години број трговаца који прихватају инстант плаћања на интернет продајном местима, као и број трансакција, вишеструко увећао.

Платне институције, институције електронског новца и пружаоци услуга повезаних с виртуелним валутама

Континуитет развоја тржишта платних услуга одржао се и у 2022. години, и у домену ширења мреже заступника, и у погледу заинтересованости привредних субјеката за добијање дозвола за пружање платних услуга. Посебно је уочено повећано интересовање за пружање платних услуга које омогућавају издавање и/или прихватање платних инструмената, а које се, ако се имају у виду описи пословних модела, јавља као резултат пораста куповине путем интернета. С тим у вези, наставио се и тренд изражене заинтересованости за електронски новац, те су и постојеће платне институције поднеле захтеве за добијање дозволе за издавање електронског новца.

Закључно с 31. децембром 2022. године, на територији Републике Србије пословало је 14 платних институција и три институције електронског новца. Од наведеног броја, 12 платних институција, једна институција електронског новца и јавни поштански оператор пружали су платне услуге и преко мреже од укупно 5.936 заступника (наспрам 5.185 заступника у 2021. години и 3.950 у 2020. години).

Народна банка Србије у 2022. години донела је прва два решења о давању дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама, као и седам решења о одбацавању захтева за давање дозволе за пружање наведених услуга. Поред тога, донела је једно решење о давању дозволе за

пружање платних услуга, два решења о одбацивању поднетих захтева за давање дозволе за пружање платних услуга и дала два позитивна и два негативна мишљења о испуњености услова за стицање квалификованог учешћа у капиталу платне институције. Решењем Народне банке Србије једној институцији електронског новца одузета је дозвола за издавање електронског новца и пружање платних услуга.

Као један од надлежних органа задужен за надзор над применом одредаба Закона о дигиталној имовини, Народна банка Србије у току 2022. године предузимала је активности и припремила више саопштења, дописа и мишљења о примени овог закона и прописа донетих на основу њега у делу који се односи на виртуелне валуте као врсту дигиталне имовине. С тим у вези, изречене су и две процесне новчане казне за неовлашћено пружање услуга повезаних с виртуелним валутама.

Поред наведеног, оцењивана је формална и суштинска исправност достављене документације поводом поднетих захтева за давање дозволе за издавање електронског новца, захтева за давање дозволе за пружање платних услуга, као и захтева за допуну дозволе за пружање платних услуга. Анализирана је документација достављена уз обавештења платних институција поводом давања мишљења о испуњености прописаних услова у вези с променом лица с квалификованим учешћем у капиталу платних институција, као и у вези с променама чланова органа управљања и руковођења, односно лица које ће непосредно руководити пословима пружања платних услуга и издавања електронског новца. Такође, анализирана је документација у вези са увођењем видео-идентификације, тј. утврђивањем и провером идентитета странке која је физичко лице коришћењем средстава електронске комуникације, као и достављеним обавештењима платних институција и институција електронског новца о увођењу нових пословних модела и отпочињањем пружања платних услуга и издавања електронског новца по основу датих дозвола, а анализирани су и извештаји платних институција, институција електронског новца и јавног поштанског оператора у вези са обављањем поверених активности банака.

Посредна и непосредна провера пружања платних услуга и издавања електронског новца

Током 2022. године Народна банка Србије је, на основу *Закона о платним услугама*, донела једно решење којим се институцији електронског новца одузима дозвола за издавање електронског новца, којим је обухваћено и пружање платних услуга.

Такође, Народна банка Србије је, на основу *Закона о платним услугама и Одлуке о ближим условима и начину вршења надзора над платним институцијама, институцијама електронског новца и јавним поштанским оператором*, донела једно решење за надзор над пословањем платне институције ради провере усклађености пословања с прописима којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма и прописима

којима се уређује ограничавање располагања имовином с циљем спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење.

Посредни надзор над пружаоцима платних услуга и издаваоцима електронског новца спроводио се у складу са одредбама *Одлуке о капиталу и адекватности капитала платних институција и институција електронског новца*, као и других релевантних подзаконских прописа Народне банке Србије.

V.4. Остале активности

V.4.1. Економске анализе и статистика

Економске анализе и истраживања

Главни циљ **економских анализа** у Народној банци Србије јесте пружање аналитичке подршке Извршном одбору и Савету гувернера при доношењу одлука из њихових домена. И у условима вишедимензионалне кризе изазване пандемијом вируса корона, енергетском кризом у Европи и конфликтом у Украјини, Народна банка Србије је наставила да пружа конзистентне макроекономске пројекције и бројне анализе.

У области анализе и краткорочне пројекције инфлације, и даље је највећа пажња била посвећена анализи трошковних притисака и увозне инфлације, који су били главни покретач инфлаторних притисака током 2022. године. Настављено је са активним праћењем и анализом ланца формирања цена, од цена основних сировина, преко цена произвођача индустријских производа, до потрошачких цена, а с тим у вези поново су организовани састанци с представницима највећих трговинских ланаца у Србији. На тим састанцима договорена је размена информација значајних за краткорочну пројекцију инфлације и разматрани су изазови с којима се трговински ланци суочавају у свом пословању, као и евентуални начини на које Народна банка Србије може из свог делокруга надлежности помоћи у превазилажењу тих изазова.

Краткорочне пројекције инфлације израђиване су на месечном нивоу, уз анализу фактора који су довели до одступања од средњорочних пројекција. За потребе пројекције инфлације коришћене су експертске процене, као и економетријски модели развијани током претходних година, прилагођени за краткорочну пројекцију различитих показатеља базне инфлације. Додатно су развијани модели за пројекције базне инфлације *CLI (coincident leading indicators)* и цена воћа и поврћа на основу метеоролошких података. У односу на раније периоде, већи акценат је стављен на аутоматизовано прикупљање података о ценама са интернета (*data scraping*).

Средњорочне пројекције инфлације израђиване су тромесечно, уз анализу главних ризика њиховог остварења и утицаја на монетарну политику.

Настављене су и редовне активности на унапређењу основног модела за средњорочне пројекције Народне банке Србије – редовна ревизија структуре модела и оцене параметара модела, анализирани су особине модела при укључивању нових променљивих, како би се добила прецизнија пројекција инфлације, тј. повећала поузданост модела. Структурне измене у моделу за средњорочне пројекције у периоду од почетка његове примене представљене су и у стручном раду „Структурне промене модела за средњорочну пројекцију” у *Зборнику радова Народне банке Србије*. У условима изразито повишене неизвесности од избијања сукоба у Украјини, већа пажња је посвећена изради алтернативних сценарија средњорочне пројекције. Избор самих сценарија и претпоставки које стоје иза њих знатно је усклађиван са сценаријима ЕЦБ-а, будући да су шокови на страни понуде у овом периоду погађали све европске земље на сличан начин.

Анкета о инфлационим очекивањима је, након увођења нових питања која се односе на очекивану инфлацију финансијског сектора, привреде, становништва и синдиката за три године унапред, омогућила поузданију оцену њихове усидрености у средњем року и самим тим оцену кредибилитета монетарне политике. Такође, настављено је с радом на унапређењу методологије спровођења анкете, како би се добили квалитетнији и поузданији одговори.

У домену реалног сектора, нагласак је био на анализама и пројекцијама раста и структуре раста БДП-а на годишњем и тромесечном нивоу, с производне и расходне стране. Слично као и код инфлације, за потребе пројекције коришћене су експертске процене и економетријски модели. Пројекцију раста БДП-а у 2022. карактерисао је изражен ниво неизвесности, па је у складу с тим, уместо централне пројекције, коришћен распон пројекције, што је била пракса и код других централних банака у окружењу. У домену тржишта рада настављено је с праћењем и анализом свих расположивих показатеља, уз посвећивање посебне пажње њиховом утицају на инфлацију са стране тражње (зараде и запосленост) и трошковну компоненту инфлације (продуктивност и јединични трошкови рада). У складу с растућим инфлаторним притисцима посебна пажња је посвећена анализи јаза реалних зарада, пре свега у приватном сектору и појединим областима привреде (информационо-комуникациони сектор), где су током године бележене знатно више стопе раста зарада у односу на просечне за целу економију.

Пажљиво су анализирана и кретања на тржишту новца, кредита и капитала, као и ликвидност банкарског сектора и на основу тога, као и других макроекономских показатеља, израђиване су монетарне пројекције (кредита и новчане масе). Праћењем кретања каматних стопа на тржишту новца, кредита и штедње оцењивана је ефикасност трансмисионог механизма монетарне политике.

У анализи платнобилансних кретања, настављено је са израдом анализа и пројекција компонената текућег и финансијског рачуна. У оквиру текућег рачуна, посебна пажња посвећена је спољнотрговинским

кретањима, тј. динамици, структури и факторима раста извоза и увоза робе и услуга и односима размене. За потребе прецизније процене раста извоза посебно су анализирани кључне извозне гране Србије, уз нагласак на значај СДИ у проширењу и учвршћивању извозне базе. Поред тога, детаљно су анализирана кретања цена свих примарних производа (нафте и гаса, примарних пољопривредних производа, основних метала), као и произвођачке и извозне цене наших главних спољнотрговинских партнера, с обзиром на то да раст ових цена директно утиче на увозне и извозне цене Србије. Оцењивана је одрживост спољног дуга на бази података о међународној инвестиционој позицији земље и пројекцијама кључних макроекономских показатеља који је детерминишу.

У области фискалних кретања континуирано су се пратила извршења републичког и консолидованог буџета, јавног дуга и монетарног ефекта фискалне политике. Посебна пажња била је посвећена капиталним инвестицијама, пре свега оним пројектима који су планирани у оквиру новог инвестиционог циклуса државе, из угла њиховог утицаја на кретање инвестиција и активности у грађевинарству у кратком и средњем року. Такође, учествовало се у давању стручног мишљења на кључне фискалне документе државе – *Фискалну стратегију, Предлог закона о буџету* и сету закона о буџетском систему, као и мишљења на низ других законских предлога из угла њиховог утицаја на ценовну и финансијску стабилност и економску активност.

Анализа међународних економских кретања и у протеклој години била је посебно значајна, пре свега у домену одлука водећих централних банака у условима снажних инфлаторних притисака, као и кретања показатеља из области инфлације, економске активности и тржишта рада. Највећа пажња посвећена је анализи енергетске ситуације у Европи, с обзиром на њену увозну зависност од Русије. У том контексту, детаљно су анализирана кретања цена енергената, примарних пољопривредних производа и основних метала на европским и светским берзама, те представљана руководству у оквиру посебног аналитичког документа који је израђиван на недељном и месечном нивоу. Такође, велика пажња била је посвећена макроекономским пројекцијама најзначајнијих међународних институција (ММФ, ЕЦБ, Европска комисија), чије су измене биле чешће и значајније услед актуелних међународних околности, при чему је оцена ризика од стране ових институција у великој мери коришћена приликом израде претпоставки алтернативних сценарија наших макроекономских пројекција.

У Извештају о инфлацији, најважнијем средству које Народна банка Србије користи за информисање јавности о дешавањима у економији, представљане су анализе и пројекције макроекономских кретања које су кључне и у процесу доношења одлука Извршног одбора. У тромесечној динамици јавности су представљене пре свега информације о садашњој и очекиваној инфлацији, анализи макроекономских кретања која је детерминишу, разлозима за доношење конкретних одлука Извршног одбора, као и о оцени ефикасности монетарне политике која је спровођена у протеклом тромесечју. Такође, детаљно је представљена пројекција инфлације и БДП-а за

осам наредних тромесечја, затим претпоставке на којима се пројекција заснива, као и анализа главних ризика у остваривању пројекције. **Од 2022. године уведена је новина да се јавности, поред основног сценарија, представе и алтернативни сценарији** пројекције инфлације, БДП-а и дефицита текућег рачуна платног биланса, који илуструју могуће ефекте деловања најважнијих ризика.

Као и у претходном периоду, посебна пажња у *Извештају о инфлацији* посвећена је актуелним макроекономским темама, представљеним у оквиру посебних осврта. Током 2022. детаљније су биле обрађене следеће теме: типови ценовних шокова и њихов ефекат на мг. инфлацију; фактори раста цена хране и нафте на светском тржишту; утицај метеоролошких услова на цене поврћа и воћа у Србији; макроекономски ефекти светске енергетске кризе и конфликта у Украјини на Србију; одговор економске политике у Србији на раст светских цена хране и енергије – преглед мера и упоредна анализа са земљама региона; инфлација на глобалном нивоу и реакције монетарних политика централних банака; очекивани ефекти нормализације монетарне политике водећих централних банака на Србију; перформансе прерађивачке индустрије у условима застоја у глобалним ланцима снабдевања; фактори који су утицали на погоршање дефицита текућег рачуна платног биланса у 2022, и др.

Народна банка Србије наставила је и током 2022. године да у месечној динамици објављује *Извештај о резултатима анкете о инфлационим очекивањима*, што доприноси јачању кредибилитета и транспарентности монетарне политике, а посебно добија на значају у временима раста инфлације, када поверење у одлуке централних банака представља значајни фактор макроекономске стабилности. Такође, настављено је спровођење анкете о кредитној активности банака на тромесечном нивоу, а резултати су објављени у истој динамици у *Извештају о резултатима анкете о кредитној активности банака*. Детаљнији увид у кретања на кредитном тржишту (укључујући и услове задуживања привреде и становништва) дат је у извештају *Трендови у кредитној активности*, који се такође објављује тромесечно.

Макроекономске анализе и пројекције Народне банке Србије представљане су и у документима које Република Србија израђује за потребе праћења напретка у процесу приступања ЕУ, а о њима је детаљно дискутовано на састанцима с ММФ-ом, Светском банком, Европском комисијом, ЕЦБ-ом, рејтинг агенцијама, инвеститорима и др.

Статистички послови Народне банке Србије

Народна банка Србије обавља послове званичне статистике, у складу са одредбама *Закона о званичној статистици* и чланом 68. *Закона о Народној банци Србије*, као и петогодишњим статистичким програмом и годишњим плановима. Подаци се прикупљају, контролишу, обрађују и објављују за различите статистичке области (монетарна, финансијска и платнобилансна

статистика и статистика међународне инвестиционе позиције). Подаци који се добијају у наведеним процесима у оквиру поменутих статистика јавно се објављују и користе у Народној банци Србије за припрему извештаја и анализа, а користе их и друге државне институције, учесници на домаћем и иностраним финансијским тржиштима, домаће и међународне финансијске институције, научни институти, медији и шира јавност.

У процесу координације развоја статистике, током 2022. Народна банка Србије је наставила сарадњу с другим носиоцима званичне статистике и државним институцијама учешћем у припреми *Плана званичне статистике за 2023. годину*, као и прилагођавању статистичким стандардима и захтевима ЕУ. **Народна банка Србије била је укључена и у припремне активности усмерене на установљавање новог статистичког тела на нивоу Републике Србије – Националног координационог одбора званичне статистике**, што је у складу с најбољом статистичком праксом и требало би да допринесе ефикасности процеса координације.

У сарадњи с Републичким заводом за статистику, настављено је редовно ажурирање *Националне странице сумарних података (National Summary Data Page – NSDP)* за Републику Србију (у оквиру статистичког стандарда *e-GDDS*). Поред тога, Народна банка Србије је и током 2022. учествовала у пројекту којим руководи Републички завод за статистику, а односи се на обрачун показатеља *Циљева одрживог развоја Уједињених нација (Sustainable Development Goals – SDG's)* и *Процедуре макроекономске неравнотеже (Macroeconomic Imbalances Procedure)*, обезбеђујући податке и метаподатке из своје надлежности.

Народна банка Србије и Републички завод за статистику током 2022. користили су техничку помоћ ММФ-а у оквиру пројекта *SECO*, а **Народна банка Србије је била укључена и у рад Техничке мисије ММФ-а**, која је организована на захтев Министарства финансија, с циљем да се пружи подршка Управи за трезор у реализацији планова за унапређење месечног извештавања о државним финансијама. Народна банка Србије је била укључена у пројекат у оквиру *МВ ИПА 2019*, како би се подржао даљи развој статистике државних финансија и извештавања у случају прекомерног дефицита (*EDP*). Поред тога, Народна банка Србије је укључена у пројекат намењен развоју капацитета статистике екстерног сектора за економије Западног Балкана, који је иницирао ММФ, а финансира се пројектом *ИПА 2017*.

У оквиру монетарне статистике и финансијске статистике, и у 2022. години редовно су објављивани подаци на интернет страници Народне банке Србије и настављено је редовно извештавање домаћих и страних институција. Као резултат континуираног унапређења методолошких основа статистичких истраживања из надлежности Народне банке Србије, и током 2022. године интензивно је рађено на унапређењу монетарне статистике, што за резултат има, између осталог, и **методолошке измене у табелама монетарне статистике које се објављују на сајту Народне банке Србије почев од октобра 2022. године**. Наведене измене се односе на адекватније

приказивање валутне структуре у табелама монетарне статистике, детаљнији приказ структуре кредита према наменама и типу индексације.

Током 2022. године задржана је континуирана блиска сарадња са извештајним јединицама из финансијског сектора, а све ради побољшања квалитета података. Извештавање ЕЦБ-а у области каматних стопа настављено је, као и све активности у вези са усаглашавањем с прописима ЕЦБ-а у области целокупне монетарне и финансијске статистике.

У области статистике платног биланса и међународне инвестиционе позиције, током 2022. године настављено је с редовном израдом и објављивањем статистичких података који се тичу економских односа са иностранством, као и достављањем података међународним институцијама у складу с преузетим обавезама извештавања. **Од 2022. године подаци о спољној трговини услугама и о туризму објављују се по свим земљама у складу с географском поделом статистичких територијалних јединица Eurostat-а.** У складу с преузетим обавезама у процесу прикључивања Републике Србије ЕУ, током 2022. започет је рад на изради платног биланса по методологији *ВРМ6* за период пре 2007. године.

У области статистике државних финансија настављене су активности на проширењу извештаја у случају прекомерног дефицита државе (*EDP*), који се, у сарадњи с Републичким заводом за статистику, доставља *Eurostat*-у у априлу и октобру. Захваљујући сарадњи с надлежним републичким институцијама, Народна банка Србије је и у 2022. години наставила редовно достављање података *Eurostat*-у о мастрихтском дугу Републике Србије у тромесечној динамици, а податак о висини дуга по овим критеријумима објављује и Министарство финансија – Управа за јавни дуг. Настављено је и тромесечно достављање података Светској банци и ММФ-у о стању дуга буџета Републике Србије по ХоВ и кредитима.

V.4.2. Међународна сарадња

Односи с међународним институцијама и Европском унијом

Током 2022. године настављена је сарадња с међународним финансијским институцијама, пре свега с ММФ-ом, Светском банком, *EBRD*-ом, ЕИБ-ом и *BIS*-ом, као и са ЕУ.

Међународни монетарни фонд

У оквиру сарадње с ММФ-ом, током 2022. године успешно је окончано друго и треће разматрање резултата економског програма подржаног Инструментом за координацију политике (PCI – Policy Coordination Instrument), који је, као и претходни, саветодавног карактера и не предвиђа коришћење финансијских средстава. Циљ програма био је подршка бржем привредном опоравку Републике Србије од ефеката пандемије, очувању макроекономске и финансијске стабилности и спровођењу плана структурних

реформи ради подстицања високог, свеобухватног и одрживог раста у средњем року.

Одбор извршних директора ММФ-а донео је 24. јуна одлуку о успешном завршетку другог разматрања резултата економског програма, који је подржан Инструментом за координацију политике, што је представљало још једну потврду кредибилитета економске политике. Приликом доношења одлуке констатовано је да се договорени економски програм успешно спроводи и да су у условима нових глобалних шокова власти брзо реаговале. Оцењено је да је, реагујући на инфлаторне притиске, Народна банка Србије адекватно поштрвала монетарну политику повећањима референтне каматне стопе. Такође, истакнуто је да носиоци економске политике треба да наставе спровођење планираних структурних реформи.

Разговори мисије ММФ-а с представницима Републике Србије у оквиру **трећег разматрања** одвијали су се од 20. октобра до 4. новембра. Том приликом разматрана су монетарна, фискална и укупна макроекономска кретања, а разговарало се и о модалитетима будуће сарадње. Главна оцена разговора била је да је очувана стабилност упркос неповољним условима у међународном окружењу и да српска привреда има добре механизме одбране од шокова.

На састанку одржаном 19. децембра, Одбор извршних директора ММФ-а одобрио је Републици Србији стендбај аранжман у износу од 1.898,92 млн SDR (290% квоте Републике Србије у ММФ-у) у трајању од 24 месеца, у складу с платнобилансним потребама и потребама за финансирањем буџета. Истовремено, Одбор ММФ-а позитивно је оценио резултате остварене у оквиру трећег разматрања Инструмента за координацију политике. Надовезујући се на постигнуте резултате и реформску агенду, нови аранжман с ММФ-ом заменио је постојећи Инструмент за координацију политике, уз одговарајућа прилагођавања макроекономске политике којима се уважавају актуелни изазови на глобалном нивоу. Такође, нови аранжман представља подршку за даље спровођење структурних реформи, с посебним акцентом на сектор енергетике.

Циљеви економског програма Републике Србије за период 2023–2024. године, који су подржани новим стендбај аранжманом, односе се на очување макроекономске и финансијске стабилности, јачање отпорности привреде на енергетску кризу, реформе у домаћем енергетском сектору, заштиту најрањивијих категорија, као и подстицање високог, еколошког, инклузивног и одрживог раста у средњем року.

У оквиру новог стендбај аранжмана, Републици Србији су стављена на располагање средства прве транше у износу од 785,8 млн SDR (120% квоте), која су повучена 21. децембра.

Делегација Републике Србије, коју је предводила Јоргованка Табаковић, гувернер Народне банке Србије, учествовала је на Пролећном заседању ММФ-а и Групације Светске банке од 18. до 24. априла у Вашингтону. На Пролећном заседању нарочита пажња била је усмерена на

изгледе светске привреде, кретања на финансијским тржиштима, глобалну финансијску стабилност, геополитичка кретања, климатске промене и изазове економских политика у условима повећаног дуга и инфлације на глобалном нивоу.

У оквиру обележавања 30 година заједничког рада Конституенце Швајцарске у ММФ-у и Групацији Светске банке, гувернер Народне банке Србије Јоргованка Табаковић учествовала је 4. јула на састанцима Конституенце у Бад Рагазу у Швајцарској. Том приликом, састала се с генералним директором ММФ-а гђом Кристалином Георгијевом и информисала је о снажном напретку који је Србија остварила у претходној деценији. Госпођа Георгијева је нагласила да је Србија заслужила поштовање, посебно ако се имају у виду добре макроекономске основе које су створене у претходном периоду. Похвалила је привредни раст који је Србија забележила претходне године, као и укупан пројектовани средњорочни макроекономски оквир за Србију. Такође, гувернер Народне банке Србије Јоргованка Табаковић састала се и с министром финансија Швајцарске г. Улијем Маурером, као и с гувернером Народне банке Швајцарске г. Томасом Јорданом, при чему је акценат стављен на даље јачање билатералне економске сарадње између Србије и Швајцарске.

Годишња скупштина ММФ-а и Групације Светске банке одржана је од 10. до 16. октобра у Вашингтону. Делегација Републике Србије, коју је предводила Јоргованка Табаковић, гувернер Народне банке Србије и гувернер Србије у ММФ-у, том приликом имала је низ састанака с високим представницима ових институција и великим бројем инвеститора. Током састанака са г. Бо Лијем, замеником генералног директора ММФ-а, г. Алфредом Камером, директором Сектора за Европу, и тимом ММФ-а за Србију, који је предводио г. Јан Кејс Мартејн, детаљно се дискутовало о актуелним изазовним условима у којима се спроводе политике. Високи званичници ММФ-а похвалили су власти у Србији за одличне резултате постигнуте у условима великих потреса, као и настојање да се унапред припреме за даље потенцијалне неизвесности и кризе. Истакли су да је Србија остварила одличне резултате на макроекономском плану, а посебно је похваљена монетарна политика, која је оцењена као одговарајућа у условима актуелних инфлаторних притисака.

Светска банка

Од марта 2002. до краја 2022. године, Светска банка је Републици Србији одобрила финансијска средства за програмске и пројектне зајмове у износу од 3,39 млрд евра, од чега је искоришћено 2,87 млрд евра. **Одбор извршних директора Светске банке усвојио је 26. маја нови петогодишњи Стратешки програм са Србијом за период од 2022. до 2026. (Country**

Partnership Framework 2022–2026 – CPF)⁵², који подржава постизање бржег, зеленијег и отпорнијег раста и већег степена инклузије. Стратешки програм, који се заснива на постигнутој макроекономској стабилности Републике Србије, предвиђа финансијска средства од милијарду долара и подржава повезивање наше земље с другим земљама у региону, повећање продуктивности и конкурентности, као и јачање људског капитала.

Нови стратешки програм заменио је претходни *Country Partnership Framework CPF* за фискалне године 2016–2020, који је био продужен услед пандемије. У оквиру претходног програма сарадње, у марту 2022. Светска банка је одобрила два зајма Србији, и то за *Пројекат локалне инфраструктуре и институционалног развоја (Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project)* – у износу од 100 млн долара, ради унапређења управљања одрживом инфраструктуром, подстицања равномерног раста и зелене транзиције, и за *Пројекат чисте енергије и енергетске ефикасности за грађане (Scaling-Up Residential Clean Energy Project – SURCE)* – у износу од 50 млн долара, ради уштеде енергије улагањем у чиста и ефикасна решења за грејање и уградњу соларних панела, уз смањење коришћења фосилних горива.

У октобру је Република Србија измирила трећу рату обавезе по основу општег и селективног повећања капитала код Међународне банке за обнову и развој у складу с резолуцијама ове банке из 2018. године, у износу од око 2,88 млн долара. Предвиђено је да се последња, четврта рата у истом износу измири у 2023, а средства за измирење обавеза обезбеђују се у републичком буџету.

Европска унија

Најзначајнија активност Народне банке Србије у процесу европских интеграција током 2022. године односила се на припрему новог Националног програма за усвајање правних тековина ЕУ за период 2022–2025. године, који је Влада Републике Србије усвојила 21. јула.

Планове за усклађивање с правним тековинама ЕУ, са аспекта својих надлежности, Народна банка Србије је дефинисала у оквиру преговарачких области којима руководи (*Финансијске услуге и Економска и монетарна политика*) или је другонадлежна институција (*Слободно кретање капитала*), као и у свим осталим у којима учествује као члан (*Слободно кретање радника, Право пословног настањивања и слобода пружања услуга, Политика конкуренције, Статистика, Заштита потрошача и заштита здравља и Финансијска контрола*). Поред планова дефинисане су и мере усмерене ка успостављању институционалних и административних капацитета неопходних за примену усклађеног законодавства.

Народна банка Србија је учествовала и у припреми прилога за Годишњи извештај о напретку Републике Србије за 2022. годину (*Progress*

⁵² У новом оквиру сарадње *CPF*, фискална година рачуна се од 1. јануара до 31. децембра. Генерално, код Светске банке фискална година почиње 1. јула, а завршава се 30. јуна наредне године.

Report), који је објављен 12. октобра, у оквиру пакета проширења за 2022. годину. У делу извештаја који се односи на испуњеност *економских критеријума за чланство у ЕУ*, између осталог је истакнуто да је финансијска стабилност очувана, уз подршку мера за ублажавање негативних ефеката кризе и економски опоравак.

У погледу испуњености *критеријума способности преузимања обавеза из чланства у ЕУ*, а за поглавље 9 – *Финансијске услуге*, Европска комисија је истакла да је Република Србија у великој мери имплементирала стандарде Базел III, као и да је рад на усклађивању с *Директивом Солвентност II*, у складу са *Стратегијом Народне банке Србије*, у току, што је подржано и фондовима ЕУ. Поред тога, у делу извештаја који се односи на поглавље 17 – *Економска и монетарна политика*, констатовано је да је правни оквир у области монетарне политике добро развијен. У вези с преговарачким поглављем 4 – *Слободно кретање капитала*, оцењено је да је остварен ограничен напредак у односу на претходни извештајни период, будући да су усвојене националне процене ризика.

Представници Народне банке Србије учествовали су у раду и припреми прилога за састанке тела формираних за праћење спровођења *Споразума о стабилизацији и придруживању* – Пододбора за економска и финансијска питања и статистику и Пододбора за унутрашње тржиште и заштиту конкуренције, као и Одбора за стабилизацију и придруживање.

Гувернер Народне банке Србије др Јоргованка Табаковић учествовала је на редовном Годишњем министарском дијалогу о економској политици између ЕУ и Западног Балкана и Турске, који је одржан 24. маја у оквиру Савета за економска и финансијска питања ЕУ. На састанку је оцењено да је, захваљујући адекватном вођењу економске политике, Република Србија одржала макроекономску стабилност и у кризним временима остварила снажан привредни раст, вођен инвестицијама, извозом и потрошњом. Такође, а према оцени Европске комисије и ЕЦБ-а, Народна банка Србије је током пандемије снажно подржала привредни раст у Републици Србији коришћењем великог броја инструмената и мера. Очувана је и релативна стабилност девизног курса динара према еврџу.

Током 2022. године настављено је континуирано јачање административних капацитета Народне банке Србије, учешћем запослених у пројектима који се финансирају из фондова ЕУ, а покренуте су и активности у вези с пријавом за подршку у програму помоћи *TAIEX*, уз кандидовање предлога пројектних активности за подршку пројекта *PLAC III*.

Реализација регионалног IPA пројекта

Друга фаза регионалног IPA пројекта „Јачање капацитета централних банака Западног Балкана у оквиру процеса интеграција у Европски систем централних банака” званично је отпочела првим састанком Пројектног надзорног одбора, 21. септембра. Овај пројекат спроводе Бундесбанка, 19 националних централних банака ЕСЦБ-а, као и ЕЦБ.

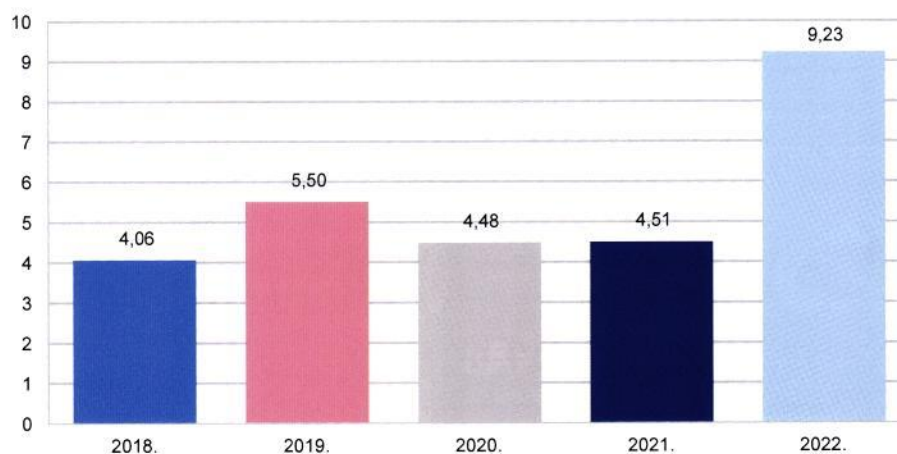
Предвиђено је да траје три године, уз издвојени буџет од 3 млн евра из Инструмента за претприступну помоћ (Instrument for Pre-Accession Assistance III – IPA III).

Циљ пројекта је јачање монетарне и финансијске стабилности у региону припремом централних банака за интеграцију у ЕСЦБ. Током трајања програма предвиђено је спровођење интензивног програма обуке у кључним областима централног банкарства и супервизије, с посебним акцентом на спречавање прања новца, супервизију банака, финансијску стабилност, заштиту корисника финансијских услуга и финансијску инклузију, реструктурирање банака, комуникацију, финансијска тржишта, информациону технологију, монетарну политику, платне системе, статистику, европске интеграције, рачуноводство и интерну ревизију. Први семинар у оквиру друге фазе регионалног IPA пројекта одржан је на тему „Комуникација централних банака” од 14. до 16. децембра у организацији централне банке Шпаније.

Фонд револвинг кредита Републике Србије

Средства Фонда револвинг кредита Републике Србије (иницијално донација ЕУ) коришћена су и током 2022. године за финансирање малих и средњих предузећа и предузетника. У 2022. години реализовано је 78 кредита, у укупном износу од 9,2 млн евра. У односу на претходну годину, број реализованих кредита знатно је увећан (за 63%), као и укупно реализована средства (за око 105%).

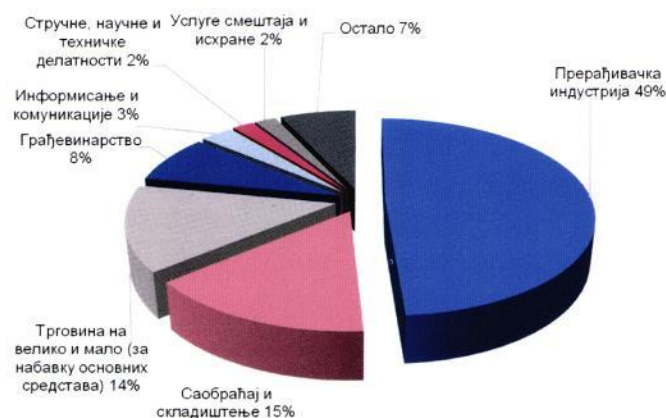
Графикон V.4.2.1. Фонд револвинг кредита РС Реализација средстава за период 2018. - 2022. (у млн EUR на дан 31. 12. 2022.)

Извор: НБС.

До сада је посредством 14 посредничких банака реализовано 1.386 кредита, у укупном износу од 140,9 млн евра, чиме је планирано отварање 3.264 радна места.

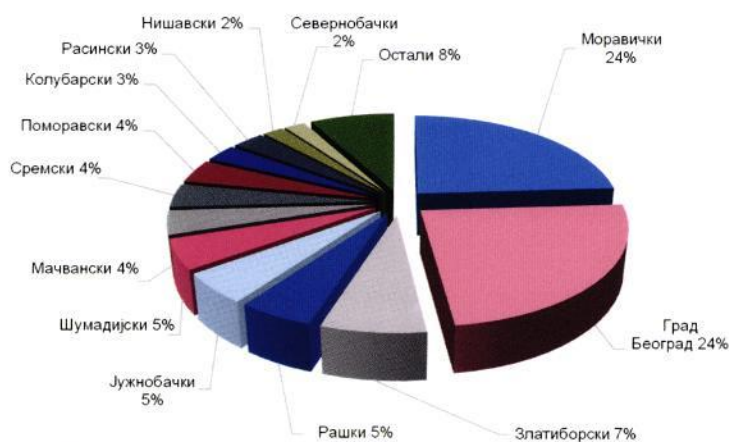
Графикон V.4.2.2. Фонд револвинг кредита РС -
Класификација делатности
(на дан 31. 12. 2022)

Извор: НБС.

И у 2022. години контролисано је наменско коришћење средстава кредита одобрених крајњим корисницима из Фонда револвинг кредита, и то 16 кредита реализованих преко четири посредничке банке.

Графикон V.4.2.3. Фонд револвинг кредита РС -
Територијална подела
(на дан 31. 12. 2022)

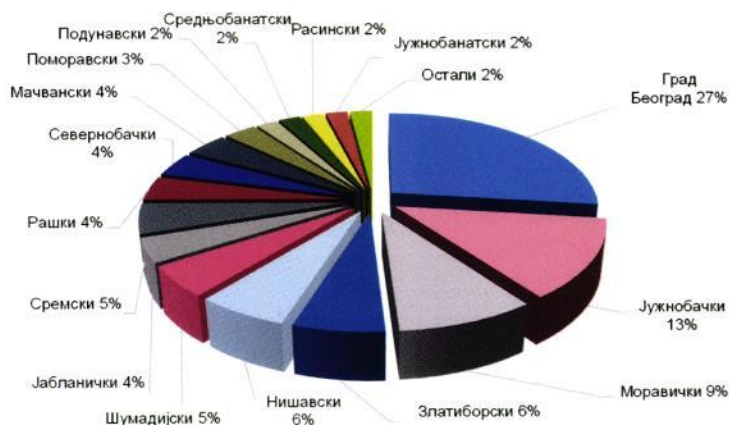
Извор: НБС.

Европска инвестициона банка

Од 2001. до краја 2022. године, ЕИБ је обезбедила финансијску подршку јавном и приватном сектору Републике Србије у износу од 5,91 млрд евра, од чега је 5,16 млрд евра искоришћено. Приоритетна област је инфраструктура, а значајна подршка ЕИБ-а дата је развоју малих и средњих предузећа.

Друга транша петог Апекс зајма за мала и средња предузећа и друге приоритете од 150 млн евра реализована је у 23 транше повлачењем средстава за 146 пројеката (с реалокацијама) у износу од 144,3 млн евра, чиме је планирано отварање 1.374 радна места.

Графикон V.4.2.4. Реализација Апекс зајма IIIБ -
Територијална подела
(на дан 31. 12. 2022)

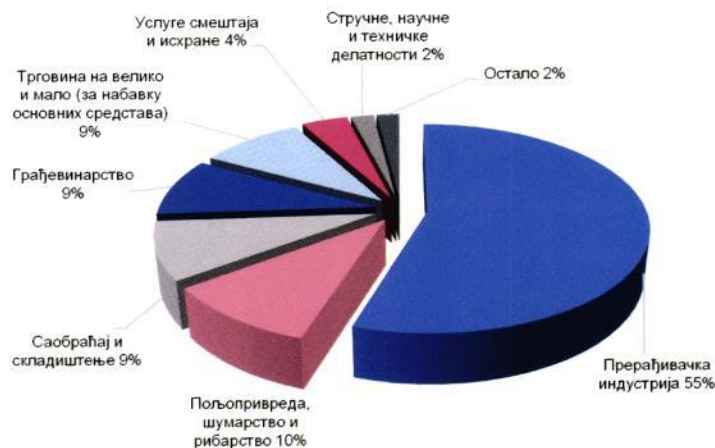

Извор: НБС.

Десет посредничких банака које су биле укључене у реализацију овог зајма могу да, на бази репласмана средстава, повучена средства зајма користе за нове пројекте до децембра 2032. године. До краја 2022. године путем 51 кредита репласирано је 26 млн евра, чиме је планирано отварање додатних 410 радних места.

И у 2022. години обављена је контрола наменског коришћења средстава кредита одобрених крајњим корисницима из Апекс зајмова ЕИБ-а, којом је обухваћено 11 кредита реализованих преко седам посредничких банака.

Графикон V.4.2.5. Реализација Апекс зајма IIIБ -
Класификација делатности
(на дан 31. 12. 2022)

Извор: НБС.

Европска банка за обнову и развој

EBRD пружа подршку Републици Србији од 2001. године, а закључно с 31. децембром 2022. одобрено је 7,35 млрд евра кредита, од чега је искоришћено 6,53 млрд евра. Значајна средства одобрена су за инфраструктурне пројекте, за подршку финансијским институцијама, за подстицај привредне активности, за пројекте у сектору енергетике и за програме у области заштите животне средине. Сарадња са *EBRD*-ом спроводи се у оквиру *Стратегије за Републику Србију за период 2018–2023*, која је усвојена фебруара 2018. године.

Презентација *Извештаја о транзицији EBRD-а за 2021–2022.* на тему „Дигитализација, ажурирање система: Исплата дивиденди од дигитализације” (*Digitalisation, System Upgrade: Delivering the Digital Dividend*) одржана је 11. марта у Народној банци Србије, а скуп је отворила гувернер Народне банке Србије Јоргованка Табаковић.

Банка за међународна поравнања (BIS)

Народна банка Србије је чланица *BIS*-а и учествује у капиталу ове најстарије међународне финансијске институције с 2.920 акција. Представници Народне банке Србије учествују у раду редовне годишње скупштине и различитих комитета ове институције, чији је основни циљ да допринесу обезбеђењу монетарне и финансијске стабилности, као и унапређењу међународне сарадње централних банака у тим областима.

Гувернер др Јоргованка Табаковић у јуну 2022. године учествовала је на 92. Годишњој скупштини *BIS*-а, током које је представљен рад Одбора директора *BIS*-а у протеклој финансијској години и где се говорило о будућим активностима и плановима. Учествовала је и на састанцима свих гувернера у оквиру двомесечних састанака гувернера централних банака акционара *BIS*-а и на 21. Годишњој конференцији *BIS*-а.

У марту 2022. гувернер Јоргованка Табаковић учествовала је на конференцији на високом нивоу на тему глобалних ризика, неизвесности и волатилности (*Second High-Level Conference on Global Risk, Uncertainty, and Volatility*), у организацији Народне банке Швајцарске, Одбора Система федералних резерви и *BIS*-а.

Послови који проистичу из функције Народне банке Србије као депозитара код Азијске инфраструктурне инвестиционе банке

Република Србија је члан Азијске инфраструктурне инвестиционе банке од 2019. године, а Народна банка Србије обавља послове који се односе на улогу депозитара у овој банци. У августу 2022. Република Србија је, из средстава која су обезбеђена у републичком буџету, уплатила четврту рату обавезе по основу уплатних акција у капитал Азијске инфраструктурне инвестиционе банке, у

износу од 200 хиљада долара. Предвиђено је да се последња, пета рата обавезе измири 2023. године.

Чланство Народне банке Србије у Мрежи за озелењавање финансијског система

Народна банка Србије је чланица угледне међународне групе централних банака и супервизора у оквиру Мреже за озелењавање финансијског система (*Network for Greening the Financial System – NGFS*), једног од водећих покрета финансијских институција усмерених ка озелењавању глобалног финансијског система. Ова мрежа тренутно има преко 121 чланицу и 19 посматрача,⁵³ међу којима су највеће централне банке света и међународне финансијске институције.

Представници Народне банке Србије учествују на Годишњим пленарним састанцима Мреже за озелењавање финансијског система, као и у раду радних тела и експертских мрежа овог покрета. Поред тога, представници Народне банке Србије учествују и на вебинарима и тематским састанцима у области зелених финансија у организацији Мреже и њених партнерских институција.

Учешће Народне банке Србије у Радној групи Бечке иницијативе за климатске промене у својству посматрача

Народна банка Србије од 8. фебруара 2022. учествује у Радној групи Бечке иницијативе за климатске промене у својству посматрача. Циљ ове радне групе јесте да окупи банке, друге финансијске институције, супервизоре и све заинтересоване стране ради дискусије и изградње капацитета за суочавање с последицама климатске транзиције, ризицима повезаним с тим и њиховим утицајима на билансе финансијског сектора. У оквиру Радне групе Бечке иницијативе за климатске промене, 10. јуна одржан је први састанак који је био посвећен презентацијама европских и глобалних регулатора, с најновијим и будућим мерама политика релевантним за управљање и надзор над ризицима у вези с климатским променама. На састанку одржаном 29. и 30. септембра у Љубљани, анализирана је интеграција климатских промена у пословне моделе банака земаља у региону, таксономија ЕУ и оквир за обелодањивање података.

Представници Народне банке Србије учествовали су и на свим тематским радионицама које су организоване током 2022. године („Прикупљање података о изложености предузећа климатским ризицима”, „Искуства комерцијалних банака и изазова у погледу управљања ризицима повезаним с климом”, „Приступ супервизора питању климатских промена и животне средине”, „Зелени планови за транзицију и макропруденцијални аспекти” и „Доступност података и процене климатских физичких ризика”).

⁵³ На дан 3. октобра 2022.

Билатерална финансијска сарадња

Припремљене су бројне информације из надлежности Народне банке Србије које се односе на различите аспекте сарадње Републике Србије с појединачним државама (информације о билатерално-финансијској сарадњи, с прегледима реализоване робне размене по годинама и др.).

Народна банка Србије је, са аспекта своје надлежности, активно учествовала у припреми мишљења на нацрте споразума о слободној трговини са Уједињеним Арапским Емиратима и НР Кином.

V.4.3. Девизни послови и кредитни односи са иностранством

Девизни послови са иностранством

На основу *Одлуке о условима под којима и начину на који резиденти могу држати девизе на рачуну код банке у иностранству, током 2022. године донета су 663 решења којима се резидентима одобрава да држе девизе код банака у иностранству*, и то 357 решења по основу финансирања извођења инвестиционих радова у иностранству у износу од 67,7 млн евра, 288 решења за плаћање текућих трошкова представништва/огранка у иностранству и услуга у међународном робном и путничком промету у износу од 11,7 млн евра, два решења за коришћење страног финансијског кредита који је намењен за плаћања у иностранству у износу од 5,9 млн евра, 14 решења за наплату по основу повраћаја пореза оствареног у страниој држави у износу од 14,3 млн евра, једно решење у вези с балансом одговорношћу учесника у систему којим се транспортују енергенти у износу од 0,5 млн евра и једно решење за наплате по судском решењу у иностранству у износу од 23,3 млн евра. У истом периоду су, по захтевима правних и физичких лица, припремљена 74 мишљења у вези с применом прописа из области девизног пословања.

У оквиру регулаторних активности, Народна банка Србије је ради стабилизације мењачког тржишта, као дела девизног тржишта, усвојила измене и допуне прописа којима се уређују услови и начин обављања мењачких послова, као и услови и начин контроле мењачког пословања. **Ради побољшања услова под којима грађани обављају мењачке послове, проценат провизије коју овлашћени мењач и јавни поштански оператор могу наплатити при продаји ефикасности ограничен је на 1% и на свеобухватнији начин је уређено обављање мењачких послова ван мењачког места, чиме је обезбеђена адекватнија и ефикаснија контрола мењачког пословања од стране Народне банке Србије.**

Контрола девизног пословања

Током 2022. године покренут је поступак непосредне контроле девизног пословања код 45 резидената (једна банка, 40 привредних друштава и четири физичка лица) ради провере и утврђивања законитости и

правилности обављања девизних послова у складу с прописима којима се уређује девизно пословање. Сачињено је 67 записника о непосредној контроли девизног пословања, а у 64 записника констатоване су повреде прописа којима се уређује девизно пословање. У току спровођења поступака контроле девизног пословања Народна банка Србије активно сарађује с Министарством унутрашњих послова – Управом криминалистичке полиције, Службом за борбу против организованог криминала, Вишим јавним тужилаштвом, Тужилаштвом за организовани криминал, Управом царина, ради размене информација и заједничког деловања у области заштите финансијског и привредног система од ризика прања новца и других противправних радњи у области финансијског и привредног пословања.

Извршене су 42 посредне контроле девизног пословања. С тим у вези, сачињено је 39 записника, у којима су констатоване повреде прописа којима се уређује девизно пословање, и три службене белешке, у којима је, након прикупљања, анализе, праћења и проверавања достављених података и извештаја, као и документације из база којима Народна банка Србије располаже, констатовано да су субјекти контроле извештавали Народну банку Србије у складу с девизним прописима.

Контрола мењачких послова

Током 2022. године покренут је поступак непосредне контроле мењачког пословања овлашћених мењача на 196 мењачких места ради провере и утврђивања законитости и правилности обављања мењачких послова у складу с прописима којима се уређује мењачко пословање, укључујући и прописе којима се уређује спречавање прања новца и финансирање тероризма у обављању мењачких послова. Сачињено је 236 записника о извршеној непосредној контроли мењачког пословања овлашћених мењача. У 148 записника констатована је повреда прописа којима се уређује мењачко пословање и спречавање прања новца и финансирања тероризма. Донето је девет решења којима је овлашћеним мењачима наложено да отклоне незаконитости односно неправилности у обављању мењачког пословања. Такође, током 2022. године због утврђених неправилности односно незаконитости у обављању мењачких послова, Народна банка Србије је у складу са *Одлуком о ближим условима и начину вршења контроле мењачког пословања* привремено одузела овлашћење за обављање мењачких послова за 189 мењачница.

Извршено је 245 посредних контрола мењачког пословања ради провере и утврђивања законитости и правилности обављања мењачких послова у складу с прописима којима се уређује мењачко пословање, као и у вези са захтевом овлашћених мењача за трајни престанак обављања мењачких послова. С тим у вези, сачињено је 87 записника о извршеној посредној контроли мењачког пословања, у којима је констатована повреда прописа којима се уређује мењачко пословање, и 158 службених бележака.

Издавање и одузимање овлашћења и издавање сертификата за обављање мењачких послова

На дан 31. децембра 2022. године, мењачке послове обављало је 2.166 овлашћених мењача, на 3.080 мењачких места. У 2022. години, на захтев привредних субјеката донета су 344 решења о издавању овлашћења за обављање мењачких послова (130 решења односи се на нове овлашћене мењаче, 79 решења на нова мењачка места, 42 решења на пресељење мењачког места и 93 решења на промену осталих података) и 452 решења о одузимању овлашћења за обављање мењачких послова (198 решења донето на захтев овлашћених мењача за трајни престанак обављања мењачких послова и 254 решења о одузимању овлашћења по службеној дужности).

На основу *Одлуке о поступку и условима за стицање сертификата за обављање мењачких послова, јединственом програму обуке за обављање мењачких послова и условима које морају да испуњавају предавачи који врше ту обуку*, током 2022. године у Народној банци Србије организовано је 12 обука с провером знања за кандидате који су се пријавили за стицање сертификата за обављање мењачких послова. Комисија за проверу знања стеченог на обуци за обављање мењачких послова обавила је контролу тестова кандидата који су приступили провери знања, на основу чега је Народна банка Србије издала 1.135 сертификата о завршеној обуци за обављање мењачких послова.

Поступци пред надлежним правосудним органима и жалбе на одлуке прекршајних судова и примена девизних прописа

У току 2022. године, поднета су 532 захтева за покретање прекршајног поступка надлежним прекршајним судовима, и то 187 захтева за утврђене неправилности у контроли девизног пословања и 345 захтева за утврђене неправилности у контроли мењачких послова (334 захтева због поступања супротно одредбама *Закона о девизном пословању* и 11 захтева због поступања супротно одредбама *Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма*). Закључено је 14 споразума о признању прекршаја, који су, с предложеном прекршајном санкцијом – опоменом, достављени поступајућим прекршајним судовима на даљу надлежност.

Надлежним јавним тужилаштвима поднето је 39 кривичних пријава због повреде: члана 58. *Закона о девизном пословању*, односно због основане сумње да су правна лица и одговорни у њима извршили наплату/плаћање из иностранства / у иностранство у износу који прелази 100.000 евра на основу неистините исправе, члана 237. *Кривичног законика*, односно због основане сумње да субјект контроле није омогућио обављање контроле, члана 57. *Закона о девизном пословању*, односно због основане сумње да је резидент вршио купопродају ефикасног страног новца од физичких лица без овлашћења Народне банке Србије, члана 136а *Закона о банкама*, односно због тога што је резидент који није банка у свом пословању користио реч *банка*.

Уложено је 457 жалби на одлуке прекршајних судова због неадекватне прекршајне санкције, повреде материјалних прописа и битних повреда одредаба прекршајног поступка, као и због непотпуно или нетачно утврђеног чињеничног стања.

Налози за извршење правоснажних судских пресуда

Народна банка Србије спровела је поступак извршења 159 правоснажних и извршних судских одлука, којима је одлучено о средствима привремено одузетим у складу са *Законом о девизном пословању*, а на основу којих је дато укупно 176 налога за извршење, и то: 148 налога за извршење заштитне мере одузимања предмета прекршаја, на основу којих је, у складу с чланом 66. *Закона о девизном пословању*, у буџет Републике Србије у динарској противвредности уплаћено 2,5 млн евра, и 28 налога за повраћај привремено одузетих средстава, на основу којих је физичким лицима враћено 504.652,00 евра. Поред тога, дато је 37 налога за извршење заштитне мере одузимања предмета прекршаја – ефективног страног новца, који је предат у оставу код Народне банке Србије, а који ће се извршити након продаје ефективног страног новца иностраној банци.

Послови документарне контроле и платног промета са иностранством

Током 2022. године, у оквиру редовних активности обављени су послови документарне контроле и платног промета са иностранством за потребе буџетских корисника преко система консолидованог рачуна трезора за девизна средства и преко других наменских девизних рачуна, који се у складу са законом воде код Народне банке Србије. Поред тога, у потпуности су спроведене и друге активности у вези са обезбеђењем покрића за извршење налога за плаћање према иностранству за буџетске кориснике, као и за потребе Народне банке Србије, а које се односе на наплату и плаћања по основу иностраних кредита, преносе по основу девизне обавезне резерве банака и трансакција Централног регистра, депоа и клиринга ХоВ, откупа девизних средстава од банака сагласно посебним законима којима се уређује обављање привременог платног промета са АП Косово и Метохија и по основу донација. Такође, спроведене су и активности на реализацији документарних акредитива за потребе увоза робе, као и плаћања услуга за буџетске кориснике. С тим у вези, у току 2022. године отворени су акредитиви у укупном износу од 82,42 млн евра, док су исплате извршене у укупном износу од 149,33 млн евра.

Поред наведеног, за потребе Министарства финансија отворен је наменски девизни рачун за реализацију *IPA програма за рурални развој (IPARD III)*, а у складу с *Протоколом о начину и условима за вођење банковних рачуна отворених код Народне банке Србије за сврху управљања програмима претприступне помоћи ЕУ за период 2014–2020*, закљученим с тим

министарством априла 2017. године, отворен је наменски девизни рачун за реализацију другог дела *Акционог програма IPA 2020*.

Наведени послови које Народна банка Србије обавља за Републику Србију у складу са законом обављени су благовремено, уз примену домаћих прописа, као и међународних банкарских стандарда и праксе.

Кредитни послови са иностранством

У 2022. години укупно је оверено 1.021 кредитно задужење домаћих лица у иностранству, у износу од 6,41 млрд евра, уз просечну каматну стопу од 2,76% и просечан рок отплате од пет година и два месеца. Од укупно уговореног износа, задужења предузећа чине 5,5 млрд евра, од чега је 2,25 млрд евра намењено за конверзију у динаре, 1,64 млрд евра за увоз робе и услуга, 1,07 млрд евра за отплату раније коришћених кредита из иностранства, док се остатак од 542 млн евра односи на остале намене. Задужења банака износила су 913,44 млн евра. Посматрано по делатностима, највеће учешће имају дужници из прерађивачке индустрије (27%), а следи финансијски сектор и делатности осигурања (22%) и информисања и комуникација (15%).

У 2022. години оверено је 219 кредитних одобрења домаћих лица ка иностранству, у износу од 344,62 млн евра, уз просечну каматну стопу од 3,63% и просечан рок наплате од четири године и пет месеци. Предузећа су нерезидентима одобрила 176,36 млн евра, док су банке одобриле 168,26 млн евра. Највеће је учешће кредитора из финансијске делатности и делатности осигурања (50%), док се на кредиторе из делатности информисања и комуникација односи 18% укупних кредитних одобрења.

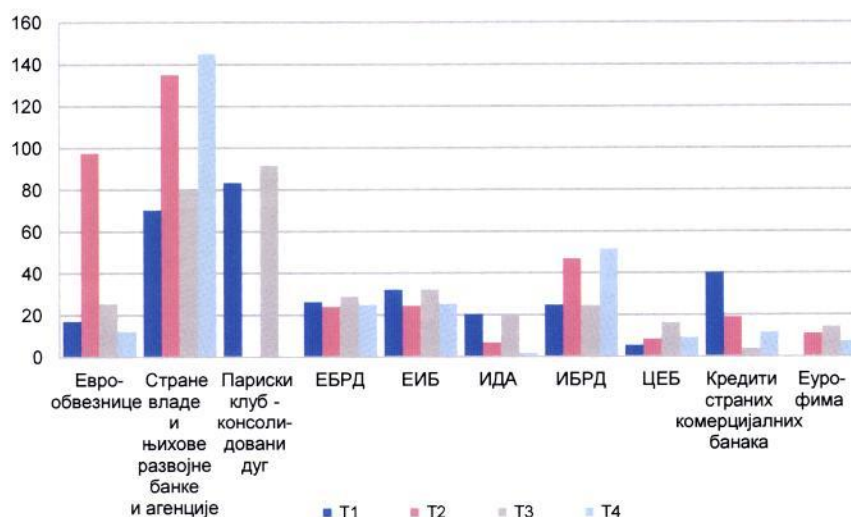
Укупне обавезе настале као последица доцњи по спољнотрговинским пословима по којима реализација није окончана у року дужем од годину дана на крају 2022. године износила су 587,7 млн евра, од чега се на неплаћени увоз робе и услуга односи 403,1 млн евра, док се на наплаћене авансе по којима није извршен извоз односи 184,6 млн евра. Укупна потраживања настала као последица доцњи по спољнотрговинским пословима по којима реализација није окончана у року дужем од годину дана на крају 2022. године износила су 409,9 млн евра, од чега се на ненаплаћени извоз робе и услуга односи 290,3 млн евра, док се на плаћене авансе по којима није извршен увоз односи 119,6 млн евра.

Током 2022. године израђено је 12 мишљења у вези с применом прописа из области кредитних послова са иностранством, односно за 14,29% мање него 2021. године, 33,33% мање него 2020. године и 57,14% мање него 2019. године, што је резултат повећања транспарентности објављивањем мишљења Народне банке Србије.

Извршавање кредитних обавеза Републике Србије према иностранству по којима је Народна банка Србије агент

У 2022. години о року доспећа сервисирани су обавезе по свим страним кредитима и зајмовима по којима је Република Србија дужник или гарант, а Народна банка Србије агент. Посредством Народне банке Србије, као агента Републике Србије, у 2022. години укупно су отплаћене 1,32 млрд евра, од чега 911,01 млн евра главнице и 408,03 млн евра камате и осталих трошкова. По основу трошкова ангажовања на неискоришћена средства по одобреним кредитима плаћено је 12,56 млн евра.

Графикон V.4.3.1. Плаћене кредитне обавезе према иностранству у 2022. години, по којима је НБС агент - по кредиторима и тромесечјима - (у млрд EUR)

Извор: НБС.

Током 2022. године искоришћено је 4,26 млрд евра кредита које су одобриле међународне финансијске организације, комерцијалне банке, владе држава и њихове агенције, од чега је преко наменских девизних рачуна Републике Србије отворених код Народне банке Србије искоришћено 1,43 млн евра (33,57%).

У 2022. години Република Србија укупно се задужила 4,15 млрд евра, и то:

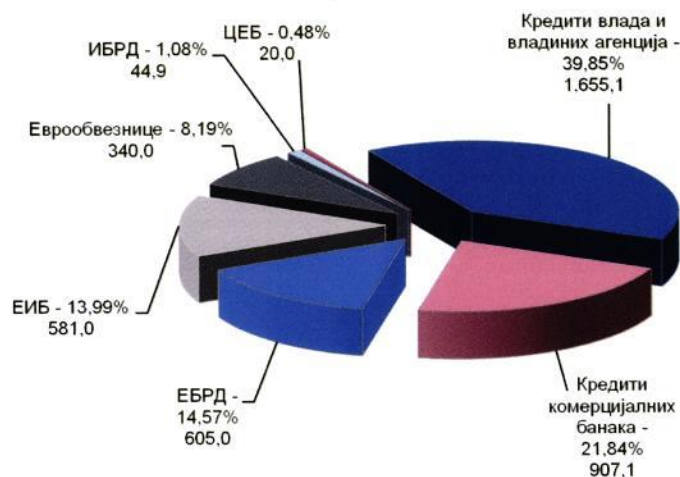
1. По основу две емисије државних ХоВ путем директне погодбе у укупном износу од 340 млн евра, ради финансирања буџетског дефицита и рефинансирања доспелих обавеза по основу јавног дуга, у појединачним износима од:

- 250 млн евра (XIII емисија) – ове обвезнице доспевају за наплату 26. августа 2025. године, купон се отплаћује два пута годишње, почев од 23. фебруара 2023. године по каматној стопи *EURIBOR 6M*, увећаној за маржу од 3,75%;

- 90 млн евра (XIV емисија) – ове обвезнице доспевају за наплату 24. августа 2026. године, купон се отплаћује два пута годишње, почев од 23. фебруара 2023. године по каматној стопи *EURIBOR 6M*, увећаној за маржу од 3,95%.
2. Поред тога, са иностраним кредиторима закључено је 15 нових споразума у укупном износу од 3,81 млрд евра, и то са:
- Фондом за развој Абу Дабија у износу од 938,88 млн евра за финансирање подршке буџету Републике Србије;
 - *EBRD*-ом у износу од 605 млн евра за финансирање пројекта „Железнички коридор X у Србији – деоница од Београда до Ниша” (550 млн евра) и обнове теретног возног парка Србије (43 млн евра), као и по задужењу АП Војводина за повећање енергетске ефикасности и санацију до 80 јавних зграда (12 млн евра);
 - *EIB*-ом у укупном износу од 581 млн евра за финансирање пројеката „Железнички коридор X у Србији оквирни споразум – глобална капија” (550 млн евра) и „Развој речне транспортне инфраструктуре у Србији Б” (31 млн евра);
 - *The Export-import Bank of China* у износу од 571,20 млн евра за финансирање Пројекта изградње брзе саобраћајнице Нови Сад – Рума (Фрушкогорски коридор);
 - *J.P. Morgan Chase Bank* у износу од 400 млн евра за финансирање радова на Коридору ауто-пута Е-761 деонице Појате–Прељина (Моравски коридор);
 - *BNP Paribas* у износу од 283,68 млн евра за финансирање уклањања старог моста на Сави и изградњу новог челичног лучног моста (79,91 млн евра) и за финансирање прве фазе Пројекта сакупљања и пречишћавања отпадних вода централног канализационог система града Београда (203,77 млн евра);
 - *The Bank of China Hungarian Branch* у износу од 203,40 млн евра, за финансирање Уговора о пројектовању и извођењу радова на изградњи комуналне (канализационе) инфраструктуре у Републици Србији;
 - Француском агенцијом за развој (*AFD*) у износу од 75 млн евра за финансирање Програма чврстог отпада у Србији;
 - *KfW*-ом у износу од 70 млн евра за финансирање Програма водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији VI (Фаза II);
 - *IBRD*-ом у износу од 44,9 млн евра за финансирање Пројекта чисте енергије и енергетске ефикасности за грађане;
 - *CEB*-ом у износу од 20 млн евра за финансирање Пројектног зајма – Центар за обуку за дуално образовање и
 - *NLB Ljubljanskom bankom d.d. Ljubljana* у износу од 20 млн евра за финансирање ЈП „Србијагас”.

У 2022. години у односу на 2021. годину, укупан дуг по свим наведеним обавезама порастао је за 8,71%.

Графикон V.4.3.2. Кредити одобрени у 2022. години, по којима је НБС агент - по кредиторима - (у млн EUR)

Извор: НБС.

V.4.4. Законодавно-правни послови

Текућа законодавна делатност

Народна банка Србије је у 2022. години учествовала у припреми следећих нацрта закона, односно давала мишљења о њима:

- *Нацрт закона о регулисању обавеза Републике Србије према Међународном монетарном фонду на основу коришћења средстава стендбај аранжмана (Stand-by Arrangement) одобрених Републици Србији одлуком Одбора извршних директора Међународног монетарног фонда од 19. децембра 2022. године,*
- *Нацрт закона о Привременом регистру држављана Републике Србије од 16 до 29 година којима се уплаћује новчана помоћ за ублажавање последица пандемије болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2,*
- *Нацрт закона о допунама Закона о Привременом регистру држављана Републике Србије од 16 до 29 година којима се уплаћује новчана помоћ за ублажавање последица пандемије болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2,*
- *Нацрт закона о Привременом регистру држављана Републике Србије од 16 до 29 година којима се уплаћује новчана помоћ,*

- *Нацрт закона о изменама и допунама Закона о електронском фактурисању,*
- *Нацрт закона о Централној евиденцији стварних власника,*
- *Нацрт закона о изменама и допунама Закона о буџету Републике Србије за 2022. годину,*
- *Нацрт закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему,*
- *Нацрт закона о званичној статистици,*
- *Нацрт закона о групном финансирању,*
- *Нацрт закона о буџету Републике Србије за 2023. годину.*

Народна банка Србије је у 2022. години донела 32 подзаконска акта, објављена у „Службеном гласнику РС”, и то 31 одлуку и једно упутство. Поменути актима обухваћене су следеће функције и послови Народне банке Србије:

- **послови из области монетарне политике** (утврђивање *Програма монетарне политике Народне банке Србије у 2023. години,* утврђивање каматних стопа које Народна банка Србије примењује у поступку спровођења монетарне политике, утврђивање врста девиза и ефективног страног новца које се купују и продају на девизном тржишту, услови и начин спровођења операција на отвореном тржишту);
- **послови из области финансијске стабилности** (привремене мере за банке ради олакшавања приступа финансирању физичким лицима, електронска размена података о проценама вредности непокретности које су предмет хипотеке и о кредитима обезбеђеним хипотеком између банака и Народне банке Србије);
- **мењачки послови** (услови и начин обављања мењачких послова, ближи услови и начин контроле мењачког посла);
- **послови из области платних система и платних услуга** (платни рачун са основним услугама, начин обављања платног промета преко новчаног рачуна правног лица које обавља послове клиринга и салдирања финансијских инструмената, спровођење одредаба *Закона о платним услугама* које се односе на давање дозвола и сагласности Народне банке Србије);
- **послови контроле пословања банака** (адекватност капитала банке, привремена мера која се односи на израчунавање капитала банке, привремена мера за банке ради адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пољопривредних кредита у условима отежане пољопривредне производње, управљање ризицима банке, извештавање банака, рокови за усклађивање унутрашњих аката банке о управљању ризицима банке и за достављање извештаја банака);
- **послови надзора над обављањем делатности осигурања** (примена фактора пола у делатности осигурања, инвестирање средстава

- осигурања, систем управљања у друштву за осигурање/реосигурање, извештавање друштава за осигурање/реосигурање);
- **послови надзора над обављањем делатности добровољних пензијских фондова** (начин обрачунавања приноса добровољног пензијског фонда, посредници друштва за управљање добровољним пензијским фондом и издавање дозволе за обављање услуга пружања информација о том фонду);
 - **послови надзора над обављањем делатности финансијског лизинга** (привремене мере за даваоце лизинга ради адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње);
 - **послови издавања (емисије) новца и управљање токовима готовине** (управљање токовима готовине, поступање с новцем за који постоји сумња да је фалсификован);
 - **јединствена тарифа** по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге.

Заступање пред судовима

У току 2022. године, пред Управним судом водило се 35 управних спорова, од чега је шест окончано. Пред привредним судовима водило се девет парничних и седам извршних предмета, од чега је пет правноснажно окончано, 41 поступак стечаја, два поступка ликвидације и 17 поступака за привредне преступе. Пред судовима опште надлежности у споровима из функција Народне банке Србије у току је било 38 парничних, 11 ванпарничних, 11 извршних и пет кривичних поступака, од којих је пет правноснажно окончано. Пред прекршајним судовима водио се 21 поступак. Пред страним судовима водила су се три парнична, два извршна и један стечајни поступак.

Активности у вези са усклађеношћу пословања

У току 2022. године, у Народној банци Србије донето је 16 унутрашњих општих аката из области радних односа, канцеларијског пословања, унутрашње организације и систематизације, трезорских упутстава, као и рачуноводства и финансија.

Спроведене су потребне активности у вези с редовним годишњим извештавањем организационих јединица о препознатим и процењеним ризицима усклађености пословања. У посматраном периоду настављено је са обављањем послова који се односе на испитивање усклађености пословања у појединим сегментима пословања Народне банке Србије, а ради идентификовања постојања ризика усклађености и формулисања предлога мера за смањење тих ризика.

Континуирано су предузимане активности усмерене на унапређење етичких и професионалних стандарда понашања запослених, као и активности усмерене на испуњавање обавеза које за Народну банку Србије произлазе из *Закона о спречавању корупције*. Настављен је рад на трећем циклусу израде плана интегритета Народне банке Србије. Трећи циклус израде плана интегритета има четири фазе, од којих је прва фаза (припремна фаза) окончана 31. јануара 2022. године, а друга фаза (фаза процене ризика) окончана је 27. децембра 2022. године, доношењем одлуке о усвајању плана интегритета Народне банке Србије у трећем циклусу.

Активности у вези с применом *Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја*

У току 2022. године Народној банци Србије поднет је 61 захтев за приступ информацијама од јавног значаја, од чега су 54 захтева усвојена или делимично усвојена, један захтев је одбачен, а пет захтева је одбијено.

Подносиоци највећег броја тих захтева били су грађани (40), затим медији (2), невладине организације и друга удружења грађана (2), органи власти (1) и остали (16). У вези с поменутиим захтевима, изјављено је 11 жалби, од чега три због одбијања захтева, а осам због непоступања по захтеву.

Народна банка Србије је, у складу с чланом 43. *Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја*, поверенику за информације од јавног значаја и заштиту података о личности доставила годишњи извештај о радњама и мерама предузетим током 2022. године ради примене тог закона.

V.4.5. Принудна наплата

Послови принудне наплате обављају се у Народној банци Србије на основу члана 57. *Закона о платном промету* од 2003. године. У 2022. години од организационих јединица пореских управа, царине, судова, јавних извршитеља и осталих надлежних органа примљено је, контролисано и евидентирано 386.878 исправних основа за принудну наплату, што је за 2,03% више него претходне године. Поред тога, доносиоцима су враћена 21.602 решења због неисправности, што је за 19,44% мање него претходне године. Скоро три петине примљених основа за принудну наплату (58,95%) чине решења примљена од привредних, основних, прекршајних судова и јавних извршитеља. Посматрано према врсти примљених судских решења, знатан број примљених решења је о одлагању извршења решења и обустави извршења (укупно 14.334). Међу решењима примљеним од републичке пореске управе велики број чине решења која се односе на забрану располагања средствима на рачуну, због одузимања пореског идентификационог броја (ПИБ) пореском обвезнику (укупно 11.650).

Осим по наведеним решењима, Народна банка Србије поступа и по решењима надлежних привредних судова о отварању, обустави и закључењу

стечајног поступка над дужницима. У 2022. години примљено је 438 решења о отварању стечаја, 362 решења о закључењу поступка стечаја, 15 решења о обустави поступка стечаја, као и 61 решење о обустави стечајног поступка због продаје стечајног дужника. Поред тога, примљено је и 65 решења о отварању претходног стечајног поступка с мерама обезбеђења, као и 19 решења о усвајању унапред припремљеног плана реорганизације.

Сагласно одредбама *Закона о привредним друштвима*, Народна банка Србије је у 2022. години доставила Агенцији за привредне регистре 3.181 иницијативу за покретање поступка брисања из регистра предузетника који су блокирани дуже од две године.

Сходно одредбама *Закона о платним услугама*, од октобра 2015. године Народна банка Србије води Јединствени регистар рачуна физичких лица – потрошача. У 2022. години, преко Центра за размену података путем посебног апликативног решења, на основу примљених 60.113 захтева потписаних квалификованим електронским потписом овлашћеним лицима и органима (јавни извршитељи, МУП, Пореска управа, Управа за спречавање прања новца) достављени су подаци о рачунима за 226.803 физичка лица. Поред тога, путем Правосудног информационог система корисницима ове платформе (Министарство правде, судови, јавна тужилаштва, јавни бележници и други овлашћени органи) на основу примљених 225.687 захтева достављени су подаци о рачунима за 226.003 физичка лица. Истовремено Народна банка Србије је примила и 700 писмених захтева од овлашћених лица и органа за податке о рачунима физичких лица, односно за 5,02% мање него претходне године.

На основу *Закона о Народној банци Србије* и прописа о спречавању прања новца и финансирања тероризма, од половине 2020. године Народна банка Србије је успоставила и води Јединствени регистар сефова и Јединствени регистар корисника новчане дознаке.

V.4.6. Послови администрирања јавног дуга

Народна банка Србије у име и за рачун Републике Србије обавља послове администрирања јавног дуга по основу старе девизне штедње, девизних депозита положених код *Дафимент банке а.д. Београд* и *Банке приватне привреде Црне Горе д.д. Подгорица – Југоскандик*, као и зајма за привредни развој.

У 2022. години настављене су континуиране исплате доспелих обвезница серија А2002–А2016 емитованих по основу старе девизне штедње, уз евидентан опадајући тренд.

У периоду од 26. августа 2002. до 31. децембра 2022. године, девизна штедња је конвертована у обвезнице у укупном износу од 3.721,6 млн евра (од тога у 2022. години 0,9 млн евра). Исплаћене су обвезнице серија А2002–А2016 (у роковима и пре рокова доспећа) у номиналном износу од

3.662,4 млн евра. За исплате доспелих обвезница у износу од 3,1 млн евра, у 2022. години из буџета је обезбеђено 350,4 млн динара.

У 2022. години обављани су и стручни и административно-технички послови за потребе Комисије за издавање потврда на основу којих се утврђује право на исплату доспелих обавеза депонентима *Дафимент банке а.д. Београд* и грађанима који су девизна средства положили на основу *Уговора о пословно-техничкој сарадњи са Југоскандиком д.д. Београд код Банке приватне привреде Црне Горе д.д. Подгорица*. По захтевима/рекламацијама депонената припремани су подаци/обрачуни и расположива документација за разматрање од стране наведене комисије и на прописани начин спровођени донети закључци те комисије. Такође, свакодневно је разговарано с грађанима из Републике Србије, бивших република СФРЈ, као и из иностранства, о могућности остваривања права по основу старе девизне штедње коју су положили код банака са седиштем у Републици Србији и њиховим филијалама у бившим републикама СФРЈ.

V.4.7. Комуникација с јавношћу

Народна банка Србије информисхе јавност о свом пословању интензивном сарадњом с медијима, објављивањем информација на званичној интернет страници и њеним поддоменима, као и на друштвеним мрежама.

Одговорно, конзистентно и правовремено шира јавност се информисхе о активностима централне банке путем саопштења за јавност, одговора на новинарска питања, интервјуа, телевизијских и радијских гостовања, конференција за новинаре и објављивања информација на друштвеним мрежама. **Током 2022. године објављено је 107 саопштења за јавност и дато је 370 одговора на новинарска питања.** Организоване су 72 изјаве и седам интервјуа за штампане и електронске медије, као и 66 телевизијских и радијских наступа гувернера, вицегувернера и других запослених у Народној банци Србије. На званичном налогу на Твитеру у протеклој години објављено је преко 800 твитова, док је на Фејсбуку објављено преко 800 постова. Покренута је и рубрика *Корисно је да знате* у формату видео-клипа, у којој запослени широј јавности објашњавају одлуке из надлежности Народне банке Србије. Она се објављује на свим каналима комуникације – на интернет страници, Јутјуб каналу и налозима Народне банке Србије на друштвеним мрежама.

Организоване су четири презентације *Извештаја о инфлацији* за јавност, две посебне конференције за новинаре гувернера, презентација трогодишњег извештаја о резултатима рада Народне банке Србије на пољу заштите корисника финансијских услуга, као и снимање почетка пленарног састанка с мисијом ММФ-а током њена два боравка у Србији.

Путем своје интернет презентације, редовним публикацијама, статистичким прилозима и саопштењима за јавност, **Народна банка Србије је у 2022. транспарентно извештавала јавност о инструментима и мерама**

спровођења монетарне политике, као и инструментима и мерама које је предузимала ради очувања и јачања финансијске стабилности. Представљене су и активности у области надзора финансијских институција, као и надзора над пружаоцима платних услуга и институцијама електронског новца. На интернет страници уживо су преношене конференције за новинаре на којима су представљени извештаји о инфлацији. Објављени су *Годишњи извештај о пословању и резултатима рада*, *Годишњи извештај о стабилности финансијског система*, *Годишњи извештај о монетарној политици за 2021. годину*, као и *Полугодишњи извештај о монетарној политици за 2022. годину*, месечна издања *Статистичког билтена*, тромесечни извештаји о банкарском сектору, надзору финансијског лизинга, пословима надзора над обављањем делатности осигурања и надзора друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, као и о активностима у области заштите корисника финансијских услуга. Тромесечно су објављивани *Извештај о динаризацији финансијског система* и *Извештај о инфлацији*. Јавности су били доступни и извештаји *Трендови у кредитној активности*, *Извештај о откривеним фалсификованим новчаницама*, *Извештај о резултатима анкете о кредитној активности банака у тромесечној динамици извештавања*, *Извештај о инфлационим очекивањима у месечној динамици*. Штампани и електронски садржаји који се публикују за јавност припремају се на српском и енглеском језику.

На иницијативу гувернера, на полугодишњој основи припреман је и објављиван, у штампаној и у електронској форми, *Зборник радова Народне банке Србије*. *Зборник* садржи стручне радове запослених о актуелним темама, које могу бити из области макроекономске, монетарне и фискалне анализе, као и о различитим функцијама које обавља Народна банка Србије.

У току 2022. године израђена је потпуно нова презентација за поддомен *DinaCard*, преко кога су јавности доступне све информације о домаћој платној картици *DinaCard*, подаци о систему *DinaCard*, као и списак свих акцептаната. **Пуштен је у продукцију и нови поддомен под називом *Инстант плаћања***, који детаљно пружа све релевантне информације о предностима и начинима инстант плаћања. Такође, **израђене су потпуно нове презентације и за остале поддомене – *Твој новац* и *Центар за посетиоце***, преко којих Народна банка Србије обавештава јавност о активностима на пољу заштите и едукације корисника финансијских услуга, изложбено-културним дешавањима и едукативним програмима за ученике и студенте.

На свом Јутјуб каналу Народна банка Србије објављује видео-записе одржаних конференција за новинаре и стручну јавност, на којима се представљају публикације – *Извештај о инфлацији* и *Годишњи извештај о стабилности финансијског система*, обраћање гувернера Народне банке Србије јавности, као и видео-записе о историјату Банке, финансијској едукацији и новцу, и друге пригодне садржаје.

Изложбене поставке, едукативне програме и културно-образовне садржаје Народне банке Србије за јавност у току 2022. године испратила су 2.224 посетиоца. Изложбено-едукативни простор у Краља Петра 12 посетило је 110

грађана, а галеријски простор на Славији њих 50. Едукативне радионице похађала су 2.064 ученика.

Народна банка Србије посебну пажњу поклања финансијској едукацији деце и омладине. Програми финансијске едукације усмерени су на развијање свести младих о значају новца, његовој улози, вредностима и предностима управљања финансијским производима. У сарадњи с васпитно-образовним институцијама, Народна банка Србије је организовала радионице, предавања и турнире у едукативним играма широм Србије.

Изложбено-едукативни простори Народне банке Србије (у објектима у Краља Петра 12 и Немањиној 17) од 16. марта 2020. године затворени су за јавност због актуелне епидемијске ситуације.

Уз примену неопходних епидемијских мера, Народна банка Србије учествовала је у обележавању „Светске недеље новца“, „Светске недеље штедње“ и манифестацијама „Међународни дан франкофоније“, „Музеји за 10“ и „Дани европске баштине“, поводом којих је припремала видео-садржаје и представила их јавности. У току 2022. године, у холу зграде на Славији организована је једна хуманитарна изложба.

V.4.8. Друштвена одговорност

Негујући филантропску традицију, Народна банка Србије је и током 2022. године, а у складу с препорученим епидемијским мерама, организовала хуманитарне активности у седишту и филијалама, и различитим видовима деловања пружала помоћ онима којима је она најпотребнија. Запослени су се активно укључили у хуманитарне активности ради прикупљања новца, хране и одеће, пружајући помоћ социјално угроженим категоријама становништва, деци са сметњама у развоју, деци без родитељског старања и старијим особама. Захваљујући сарадњи с хуманитарним организацијама, центрима, удружењима и школама за децу са сметњама у развоју, хуманитарне и волонтерске активности које организује Народна банка Србије изузетно су успешне. **Укупна новчана вредност хуманитарних активности запослених у Народној банци Србије у 2022. години износила је 1,1 млн динара.**

У хуманитарној акцији у Ужицу запослени у Филијали прикупили су новац за куповину животних намирница за две социјално угрожене породице. У хуманитарној акцији у Нишу запослени у Филијали прикупили су новац који су донирали девојчици из свог града за даље лечење. Запослени у Филијали у Новом Саду прикупљеним новцем купили су школски прибор и грицкалице за децу школског узраста која користе услуге Свратишта за децу и младе у Новом Саду. Запослени у Филијали у Крагујевцу прикупљеним новцем купили су спортску гардеробу за децу кориснике Центра за развој услуга социјалне заштите „Кнегиња Љубица“ из Крагујевца.

Волонтери Народне банке Србије показали су својим ангажовањем колико је значајна и корисна ова врста друштвено одговорне активности. У волонтерској акцији „Дајмо пример добрим делом“, која је реализована на Дан

Банке у Основној школи „Мајка Југовића” у Земуну, учествовало је 60 волонтера. У септембру, у две одвојене волонтерске акције, у Основној школи „Михајло Пупин” у Ветернику и Едукативном кампу Школе за основно и средње образовање „Милан Петровић” у Ченеју, учествовала су 34 волонтера Народне банке Србије.

Продајом секундарног отпада (папира и ПЕТ амбалаже), који запослени у Народној банци Србије сортирају у својим канцеларијама, прикупља се новац и донира непрофитним организацијама, удружењима, образовним или здравственим установама. Ове године новац прикупљен на овај начин, у износу од 236.237 динара, дониран је Едукативном кампу Школе за основно и средње образовање „Милан Петровић” из Новог Сада.

У традиционалној друштвено одговорној акцији прикупљања хране за кориснике Народне кухиње Српске православне цркве, запослени у Народној банци Србије прикупили су преко 500 килограма хране и намирница и 85 пакета половне гардеробе.

Традиционалне ускршње и новогодишње хуманитарне изложбе радова деце и омладине са сметњама у развоју и старијих особа одржане су у седишту Народне банке Србије у Београду и Новом Саду. На овај начин прикупљена су средства за реализацију програма који подстичу њихов развој.

У традиционалној хуманитарној акцији „Пакетић за непознатог друга”, запослени су донирали више од 330 новогодишњих пакетића, као и више од 120 пакета очуване гардеробе и играчака деци и омладини са сметњама у развоју.

У еколошко-хуманитарној акцији прикупљања пластичних чепова „Чеп за хендикеп”, запослени су током 2022. године сакупили 1.750 килограма чепова и тиме обезбедили новац за набавку ортопедских помагала.

У току 2022. године Народна банка Србије је на име донација финансијских средстава дала 2,4 млн динара. Завод за израду новчаница и кованог новца – Топчидер израдио је и донирао плакете за Задужбину „Доситеј Обрадовић”.

Народна банка Србије је и у 2022. години наставила да се одговорно понаша према друштвеној заједници и заштити животне средине. Са отпадом који настаје у процесу рада на текућем и инвестиционом одржавању објеката и опреме поступа се у складу са *Законом о управљању отпадом*.

Завод за израду новчаница и кованог новца – Топчидер поставио је јасан циљ унапређења система управљања заштитом животне средине, тако да су принципи одрживог развоја постали интегрални део свакодневног пословања Завода.

V.5. Управљање

V.5.1. Управљање људским ресурсима

Број запослених, квалификациона и старосна структура запослених

Број запослених у 2022. износио је 2.348, што је за 17 запослених више него претходне године, од чега је 93% запослених на неодређено време.

Табела V.5.1.1. Упоредни преглед броја запослених

Организациони део	31. децембар 2021.			31. децембар 2022.			Промена (у %)
	Неодређено време	Одређено време	Укупно	Неодређено време	Одређено време	Укупно	
1	2	3	4 (2+3)	5	6	7 (5+6)	8
Основне организационе јединице	1.427	90	1.517	1.430	129	1.559	2,77
Филијала у Београду	82	7	89	79	13	92	3,37
Филијала у Новом Саду	93	17	110	97	11	108	-1,82
Филијала у Нишу	36	16	52	46	11	57	9,62
Филијала у Крагујевцу	47	1	48	45	1	46	-4,17
Филијала у Ужицу	43	1	44	38	4	42	-4,55
ЗИН	471	0	471	444	0	444	-5,73
Укупно у НБС:	2.199	132	2.331	2.179	169	2.348	0,73

Извор: НБС.

Када је у питању квалификациона структура запослених, на дан 31. децембра 2022. године, у Народној банци Србије највећи проценат запослених је с високим образовањем II степена (40,98%) и средњим образовањем (39,47%), док проценат с високим образовањем III степена износи 1,10%.

Табела V.5.1.2. Број запослених на неодређено време по квалификационој структури

Организациони део	31. децембар 2022.			Средње образовање	Основно образовање	Укупно
	Високо образовање III степен	Високо образовање II степен	Високо образовање I степен			
Основне организационе јединице	21	748	217	394	50	1.430
Филијала у Београду	2	6	18	53	0	79
Филијала у Новом Саду	0	16	8	69	4	97
Филијала у Нишу	0	13	4	28	1	46
Филијала у Крагујевцу	0	10	10	24	1	45
Филијала у Ужицу	0	10	7	18	3	38
Завод	1	90	68	274	11	444
Укупно у НБС:	24	893	332	860	70	2.179

Извор: НБС.

У погледу полне структуре, и даље је већи број запослених женског пола (56,72%) од запослених мушког пола (43,28%).

Табела V.5.1.3. Полна структура запослених по организационим јединицама

Организациони део	31. децембар 2022.			
	Мушкарци		Жене	
	Бр. зап.	%	Бр. зап.	%
Основне организационе јединице	561	39,23	869	60,77
Филијала у Београду	24	30,38	55	69,62
Филијала у Новом Саду	39	40,21	58	59,79
Филијала у Нишу	22	47,83	24	52,17
Филијала у Крагујевцу	23	51,11	22	48,89
Филијала у Ужицу	9	23,68	29	76,32
Завод	265	59,68	179	40,32
Укупно у НБС:	943	43,28	1.236	56,72

Извор: НБС.

Као и у претходних неколико година, у погледу старосне структуре, две најзаступљеније категорије запослених у 2022. години јесу запослени старости између 50 и 60 година (36,85%) и између 40 и 50 година (27,31%). Просечна старост запослених је 48,81 година.

Табела V.5.1.4. Старосна структура запослених на неодређено време

Организациони део	31. децембар 2021.							Просек година старости
	До 20	20 до 30	30 до 40	40 до 50	50 до 60	Преко 60	Укупно	
Основне организационе јединице	-	133	218	425	472	182	1.430	47,96
Филијала у Београду	-	5	8	13	33	20	79	51,90
Филијала у Новом Саду	-	2	13	23	42	17	97	51,31
Филијала у Нишу	-	1	9	8	17	11	46	51,52
Филијала у Крагујевцу	-	1	8	14	10	12	45	49,42
Филијала у Ужицу	-	1	11	11	7	8	38	46,82
Завод	-	7	75	101	222	39	444	50,27
Укупно у НБС:	-	150	342	595	803	289	2.179	48,81
У %	-	6,88	15,70	27,31	36,85	13,26	100,00	

Извор: НБС.

Образовање, стручно оспособљавање и усавршавање запослених у Народној банци Србије

Народна банка Србије примењује концепт доживотног учења као један од кључних фактора унапређења институционалних капацитета ради испуњења основног циља Народне банке Србије и успешног обављања поверених функција.

Један од стратешких приоритета Народне банке Србије укључује и посвећеност испуњењу и развоју личних и професионалних компетенција запослених, те је с тим циљем Народна банка Србије омогућила запосленима похађање студија на високообразовним институцијама, похађање обука за стицање различитих професионалних звања, сертификата и лиценци, као и учешће на семинарима, курсевима, радионицама, саветовањима, конференцијама и другим сличним облицима усавршавања.

Народна банка Србије је у 2022. години финансирала трошкове образовања на високошколским установама у Републици Србији за 13 запослених, док је за 28 запослених омогућено стицање различитих лиценци и сертификата.

Учешће на семинарима, конференцијама, специјализованим курсевима и радионицама с различитим темама из области централног банкарства омогућило је запосленима да стекну нова знања и вештине ради ефикасног одговора на промене из окружења, постизања очекиваних резултата и подршке професионалном развоју запослених. Предавачи су били стручњаци Званичног форума монетарних и финансијских институција (*OMFIF*), ММФ-а, *JVI*-а, Европског форума за новац и финансије (*SUERF*), централних банака земаља чланица ЕУ, Центра за изузетност у финансијама (*CEF*), ЕЦБ-а, ФЕД-а, Светске банке и сл.

V.5.1.5. образовање, стручно оспособљавање и усавршавање запослених

2022.	
Вид образовања, стручно оспособљавања и усавршавања	Број запослених
Образовање	
Студије првог степена – основне академске студије	4
Студије другог степена – мастер академске студије	4
Студије трећег степена – докторске академске студије	5
Стручно оспособљавање	28
Усавршавање	
Семинари, радионице, саветовања, конференције и онлајн обуке у земљи	68
Семинари, радионице и конференције у иностранству – уз физичко присуство учесника	45
Онлајн обуке у организацији централних банака и међународних институција	128
Онлајн обуке у оквиру билатералне сарадње	28
Пракса студената	
Пракса студената универзитета из Србије, Републике Српске и из иностранства	88

Извор: НБС.

Народна банка Србије је организовала праксу за 88 студената и пружила им прилику да стекну радно искуство и употпуне теоријска знања стечена на факултетима.

V.5.2. Интерна ревизија и управљање ризицима

Регулаторни оквир за обављање интерне ревизије у Народној банци Србије успостављен је *Законом о Народној банци Србије, Статутом Народне банке Србије* и унутрашњим општим актима којима се ближе уређују послови интерне ревизије и начин њиховог обављања.

Послови интерне ревизије обављају се у складу с годишњим планом, који усваја Савет гувернера. О резултатима обављене интерне ревизије извештавају се руководиоци надлежни за послове који су били предмет ангажовања и гувернер. Поред тога, о извршеним активностима у области интерне ревизије тромесечно се извештава Савет гувернера преко Одбора за ревизију.

У 2022. години обављене су 23 ревизије у оквиру следећих области: управљање имовином Народне банке Србије, спровођење монетарне политике,

платни системи, управљање информационо-комуникационим системима, економска статистика, надзор над финансијским и другим субјектима, послови с новцем, финансије и рачуноводство, послови са иностранством и људски ресурси.

Поред тога, проверен је статус примене **50 препорука** из претходних година.

Резултати ревизија и статус примењених препорука показују да се **ризик пословања континуирано ублажава и да унутрашње контроле јачају**.

V.5.3. Информационо-комуникационе технологије

Имајући у виду да је стабилан рад информационог система Народне банке Србије важан предуслов за неометано обављање кључних пословних процеса, с дужном пажњом пратимо рад свих његових компонената. Осим тога, успешно се одржава потребан ниво безбедности информационог система и поред појачаних злонамерних активности условљених и новонасталом геополитичком ситуацијом у свету. Ово изискује константно унапређење примењених хардверских и софтверских решења, као и усавршавање стручног кадра.

У току 2022. године, реализовано је шест апликативних, инфраструктурних и мултидисциплинарних информационо-комуникационих пројеката за потребе Народне банке Србије и екстерних корисника. Осим тога, значајне активности предузете су поводом исплате једнократне новчане помоћи младима Републике Србије, које су реализоване у сарадњи са Управом за трезор и Пореском управом Министарства финансија Републике Србије.

Током 2022. године унапређена је безбедност инфраструктурних система и целокупне рачунарске мреже Народне банке Србије редовном провером примењених безбедносних контрола, откривањем и анализом рањивости, као и преласком на најновије верзије свих хардверских и софтверских безбедносних решења. Ради подизања нивоа безбедности информација, интернет странице и интернет сервиса Народне банке Србије имплементирано је решење *Web Application Firewall*.

У континуитету се радило на додатном унапређењу информационо-комуникационе инфраструктуре, мрежне инфраструктуре, примарних центара за податке и локације за опоравак пословања од катастрофа за кључне пословне процесе Народне банке Србије. Такође, унапређен је информациони систем у домену финансијских рачуноводствених послова Народне банке Србије по најновијим светским стандардима (*Oracle eBS*). Што се тиче сервиса за међународна плаћања *SWIFT*, извршене су све неопходне активности за омогућавање почетка размене *SWIFT* порука у формату *MX* (стандард *ISO 20022*). Извршена је провера и потврђена усклађеност рада сервиса *SWIFT* са захтевима програма *SWIFT Customer Security*.

У домену апликативног развоја, Народна банка Србије је у 2022. години реализовала нова и допунила постојећа апликативна решења за подршку пословних процеса, у складу са законском регулативом и изменом интерних прописа и процедура у раду. Пословни сектори су поднели 311 захтева за измену и допуну апликација и три захтева за отварање нових ИТ пројеката у току 2022. године. Поред наведеног, фокус апликативног развоја био је и на преласку апликација на виши технолошки ниво.

Током 2022. године техничка подршка је регистровала и реализовала 1.460 једноставнијих захтева, 5.526 сложенијих захтева и 1.119 инцидената интерних корисника, као и екстерних корисника путем техничке подршке у вези са инсталацијом, коришћењем и одржавањем софтвера за обављање мењачких послова.

Реализовано је 2.838 накнада за инсталацију и коришћење стандардне и мрежне верзије софтвера за обављање мењачких послова, као и за коришћење апликација пословних банака за обављање мењачких послова у 2022. години.

Народна банка Србије планира да у 2023. години у домену информационо-комуникационих технологија, поред редовних активности на управљању својим информационим системом, настави са инфраструктурним и апликативним пројектима и унапређивањем управљачких функција, а у складу с добрим праксама и искуствима *ESCB*⁵⁴, између осталог и унапређењем управљања и коришћења локације за опоравак пословања од катастрофа за кључне пословне процесе. Такође, планира и наставак активности на обукама из области безбедности информационо-комуникационог система у складу са захтевима стандарда *ISO 27001*⁵⁵, захтевима *SWIFT*-а за обавезним сигурносним контролама, као и с другим специфичним потребама информационог система Народне банке Србије.

⁵⁴ *ESCB* – *European System of Central Banks*

⁵⁵ Систем управљања безбедношћу информација

VI. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ

VI.1. Финансијски положај и резултат Народне банке Србије

По својој функцији, Народна банка Србије није профитна институција, већ институција која мора да обезбеди остваривање законом постављених циљева обезбеђења ценовне и финансијске стабилности на одржив начин, уз што мање трошкове за све економске субјекте. Због тога се и **успешност Народне банке Србије, као и свих других централних банака у свету, не цени према томе какав је финансијски резултат остварен у једној години, већ колико је успешна у остваривању својих законом дефинисаних циљева и обезбеђењу повољних услова пословања и инвестирања.**

У извештају о финансијском положају Народне банке Србије на дан 31. децембра 2022. године (*Биланс стања*) исказана је актива – имовина Републике Србије, коју, ради остварења циљева и обављања својих функција, користи Народна банка Србије, и пасива – укупне обавезе и капитал Народне банке Србије, у укупном износу од 2.601 млрд динара.

У 2022. години укупна актива Народне банке Србије у износу од 2.601 млрд динара увећана је за 18,5%, тј. за 406,1 млрд динара у односу на 2021. годину.

У структури активе Народне банке Србије на дан 31. децембра 2022. приказане су најзначајније билансне позиције, и то:

- готовина и текући рачуни код банака у износу од 802,4 млрд динара, што је за 18,8% више него 2021. године;
- злато и остали племенити метали у износу од 248,1 млрд динара, што је за 8,7% више него 2021. године;
- депозити у износу од 245,3 млрд динара, што је за 157,7% више него 2021. године;
- ХоВ у износу од 1.145,8 млрд динара, што је за 16,84% више него 2021. године.

Табела VI.1.1. **Биланс стања**
(у хиљадама RSD)

	31. децембар 2022.	31. децембар 2021.
АКТИВА		
Готовина и текући рачуни код банака	802.350.411	675.393.606
Злато и остали племенити метали	248.108.348	228.166.766
Депозити	245.333.709	95.202.904
Потраживања по основу деривата	12.770	2.462
ХоВ	1.145.772.007	980.667.570
Кредити и пласмани	32.126.330	910.044
Чланска квота у ММФ-у и средства у SDR	97.489.469	187.854.210
Нематеријална улагања	1.108.822	703.159
Некретнине, постројења и опрема	22.064.119	19.603.828
Инвестиционе некретнине	484.208	407.692
Остала средства	6.190.770	5.997.527
УКУПНО АКТИВА	2.601.040.963	2.194.909.768
ПАСИВА		
Обавезе		
Обавезе по основу деривата	12.770	602
Депозити и остале обавезе према банкама и другим финансијским организацијама	1.038.485.496	798.086.390
Депозити и остале обавезе према држави и другим депонентима	619.868.392	519.812.267
Обавезе према ММФ-у	212.833.439	187.979.401
Резервисања	1.654.549	1.934.196
Текуће пореске обавезе	483.977	478.486
Новац у оптицају	310.873.399	295.311.307
Остале обавезе	14.546.238	3.031.542
Укупно обавезе	2.198.758.260	1.806.634.191
Капитал		
Државни капитал	204.260.998	187.698.256
Резерве	158.496.702	145.039.502
Нераспоређени добитак	39.525.003	55.537.819
Укупно капитал	402.282.703	388.275.577
УКУПНО ПАСИВА	2.601.040.963	2.194.909.768

Извор: НБС.

У пасиви су исказане обавезе Народне банке Србије у износу од 2.198,8 млрд динара и капитал у износу од 402,2 млрд динара. Обавезе Народне банке Србије на дан 31. децембра 2022. односе се пре свега на:

- обавезе према банкама и другим финансијским организацијама, које су пре свега настале по основу спровођења монетарне политике (утврђивања обавезне резерве банака и спровођења операција на отвореном тржишту) у износу од 1.038,5 млрд динара, што је за 30,1% више него претходне године;

- обавезе према држави и другим депонентима по основу трансакционих и осталих депозита у динарима и иностраној валути у износу од 619,9 млрд динара, што је за 19,2% више него претходне године;
- обавезе према ММФ-у у износу од 212,8 млрд динара, што је за 13,2% више него 2021. године;
- обавезе према трансакторима за готов новац у оптицају у износу од 310,9 млрд динара, што је за 5,3% више него претходне године.

У извештају о финансијском резултату (Билансу успеха) Народне банке Србије за 2022. годину исказан је добитак у износу од 39,5 млрд динара. У 2022. години Народна банка Србије остварила је укупну добит после опорезивања у износу од 39,5 млрд динара. Добит из оперативног пословања (која није проистекла из курсних разлика и ревалоризационих резерви) од укупно 3,93 млрд динара, у складу с чланом 77. Закона о Народној банци Србије, расподељена је тако да је 70% ове добити, односно 2,75 млрд динара, пренето у буџет Републике Србије. Остатак је расподељен тако да се 10% укључује у основни капитал, а 20% у посебне резерве Народне банке Србије.

Најзначајнији приходи и расходи које је Народна банка Србије остварила у 2022. години, обављањем функција утврђених *Законом о Народној банци Србије*, јесу приходи и расходи по основу камата. Приходи од камата износили су 16,1 млрд динара, а расходи 7,0 млрд динара. Остварен нето приход по основу камата у 2022. износио је 9,1 млрд динара, што је 1,0 млрд динара више него у 2021. години.

Народна банка Србије остварила је и знатне приходе по основу накнада и провизија у укупном износу од 6,5 млрд динара, што се највећим делом односило на накнаде и провизије предвиђене *Одлуком о јединственој тарифи по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге*, као и расходе накнада и провизија у укупном износу од 1,7 млрд динара. Од укупног износа осталих пословних прихода Народне банке Србије, који износе 6,9 млрд динара, на приходе из оперативног пословања Завода за израду новчаница и кованог новца – Топчидер односи се 6,5 млрд динара.

Народна банка Србије забележила је у 2022. години нето губитак по основу престанка признавања финансијских средстава која се вреднују по фер вредности кроз остали резултат у износу од 9,7 млрд динара. По основу обрачуна курсних разлика и ефеката уговорене валутне клаузуле, остварен је нето приход у износу од 35,6 млрд динара. Други пословни расходи које је Народна банка Србије имала у свом пословању јесу: трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи (5,5 млрд динара), трошкови амортизације (1,7 млрд динара) и остали расходи (4,5 млрд динара), које највећим делом чине трошкови производње Завода за израду новчаница и кованог новца – Топчидер.

Табела VI.1.2. **Биланс успеха**
(у хиљадама RSD, за период од 1. јануара до 31. децембра)

	2022.	2021.
Приходи од камата	16.133.998	12.427.367
Расходи камата	(7.001.796)	(4.290.878)
Нето приход по основу камата	9.132.202	8.136.489
Приходи од накнада и провизија	6.462.663	5.745.761
Расходи накнада и провизија	(1.735.903)	(316.789)
Нето приход по основу накнада и провизија	4.726.760	5.428.972
Нето добитак по основу финансијских инструмената који се вреднују по фер вредности кроз биланс успеха	118.861	94.150
Нето губитак по основу престанка признавања финансијских средстава која се вреднују по фер вредности кроз остали резултат	(9.735.974)	(2.898.097)
Нето приход од курсних разлика и ефеката уговорене валутне клаузуле	35.597.853	47.248.692
Нето (расход) по основу обезвређења/приход од умањења обезвређења финансијских средстава	(134.794)	318.817
Остали пословни приходи	6.907.739	6.778.894
Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи	(5.500.595)	(5.422.342)
Трошкови амортизације	(1.654.309)	(1.541.274)
Остали приходи	5.091.863	1.872.261
Остали расходи	(4.540.626)	(4.000.322)
ДОБИТАК ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА	40.008.980	56.016.240
Порез на добитак	(483.977)	(478.486)
ДОБИТАК НАКОН ОПОРЕЗИВАЊА	39.525.003	55.537.754

Извор: НБС.

VI.2. Рачуноводствени принципи и стандарди

Рачуноводствени принципи и стандарди које Народна банка Србије примењује у припремању, презентацији и обелодањивању финансијских извештаја дефинисани су рачуноводственом политиком Народне банке Србије, која је у складу с Међународним рачуноводственим стандардима и Међународним стандардима финансијског извештавања.

Циљ рачуноводствене политике Народне банке Србије јесте да финансијски извештаји објективно и поштено прикажу имовински положај, успешност пословања и промену финансијског положаја Народне банке Србије. Рачуноводствена политика односи се на процењивање средстава, обавеза и капитала, као и на утврђивање резултата пословања и исказивање ових позиција у финансијским извештајима.

Рачуноводствена политика примењена приликом признавања, вредновања и приказивања најзначајнијих позиција биланса стања и биланса успеха за 2022. годину дата је у наставку.

Приходи и расходи по основу камата

Приходи и расходи по основу камата, укључујући затезну камату, остале приходе и остале расходе у вези с каматоносном активом, односно каматоносном пасивом, обрачунати су по начелу узрочности прихода и расхода. Приходи и расходи камата по основу финансијског средства или финансијске обавезе израчунавају се применом ефективне каматне стопе на бруто књиговодствену вредност средства или амортизовану вредност обавезе. Приходи камата по основу финансијског средства чија је вредност кредитно умањена (*ниво обезвређења 3*) израчунавају се применом ефективне каматне стопе на амортизовану вредност финансијског средства, тј. на кориговану вредност за износ извршених умањења вредности.

Приходи и расходи по основу накнада и провизија

Приходи и расходи по основу накнада и провизија признају се у периоду када су остварени.

Прерачунавање средстава и обавеза у иностраној валути

Пословне промене настале у страним валутама чији се курсеви објављују на званичној курсној листи Народне банке Србије прерачунате су у динаре применом званичног средњег курса који важи на дан трансакције, док се за валуте чији се курсеви не објављују на званичној курсној листи Народне банке Србије прерачун врши применом одговарајућег унакрсног курса Народне банке Србије који важи на дан трансакције.

Монетарна средства и обавезе у иностраној валути на дан биланса стања прерачунати су у динаре по званичном средњем курсу динара који је важио на тај дан (за стране валуте чији се курс објављује на званичној курсној листи Народне банке Србије), односно по одговарајућем курсу Народне банке Србије (за стране валуте чији се курс не објављује на овој листи).

Позитивне или негативне курсне разлике настале приликом прерачуна пословних трансакција у иностраној валути и приликом прерачуна монетарних позиција биланса стања исказаних у иностраној валути евидентиране су у корист или на терет биланса успеха, као приходи/расходи по основу курсних разлика и ефеката уговорене валутне клаузуле.

Финансијски инструменти

Класификација финансијских средстава и обавеза

Руководство утврђује класификацију финансијских средстава и обавеза приликом почетног признавања, а евентуалне накнадне рекласификације врше се само у случају промене пословног модела у оквиру ког се држе и у том случају рекласификација је обавезна.

Класификација финансијских средстава зависи од пословног модела у оквиру ког се држе финансијска средства и карактеристика новчаних токова који настају у вези с тим средствима.

Народна банка Србије класификује своја финансијска средства у следеће категорије:

- финансијска средства по амортизованој вредности,
- финансијска средства по фер вредности кроз остали резултат и
- финансијска средства по фер вредности кроз биланс успеха.

Финансијске обавезе се класификују као финансијске обавезе које се вреднују по амортизованој вредности и финансијске обавезе које се вреднују по фер вредности кроз биланс успеха.

Вредновање финансијских средстава и обавеза

Финансијска средства се, при почетном признавању, исказују по фер вредности, у складу с *МСФИ 9*. Фер вредност финансијских средстава представља цену која би се наплатила за њихову продају у редовној трансакцији. Финансијска средства се, након почетног признавања, вреднују у зависности од категорије у коју су класификована, и то:

- по амортизованој вредности,
- по фер вредности кроз остали резултат и
- по фер вредности кроз биланс успеха.

Финансијске обавезе се, при почетном признавању, исказују по фер вредности, у складу с *МСФИ 9*, а при накнадном вредновању исказују се по амортизованој вредности, осим финансијских обавеза које се држе ради трговања и финансијских обавеза које се одлуком гувернера или лица које он овласти одреде да се вреднују по фер вредности кроз биланс успеха.

Модификација финансијских инструмената

Модификација финансијских инструмената јесте измена утврђених (уговорених, прописаних или на други начин у складу с прописима установљених) новчаних токова финансијског средства, настала реуговарањем или на други начин. Ако се при модификацији финансијских инструмената процени да се новчани токови нису знатно изменили, наставља се с признавањем тог финансијског инструмента по модификованој вредности, а разлика између књиговодствене и модификоване вредности исказује се у билансу успеха. Ако се при модификацији финансијског инструмента процени да су новчани токови знатно измењени, престаје се с признавањем тог финансијског инструмента и признаје се ново финансијско средство.

Обезвређење финансијских средстава

Вредност финансијских средстава (исказивање исправке вредности, односно резервације за умањење вредности) умањује се за износ очекиваних кредитних губитака финансијских средстава која се вреднују по амортизованој вредности, финансијских средстава по фер вредности кроз остали резултат и осталих потраживања у складу са захтевима *МСФИ 9*.

Очекивани кредитни губици финансијских средстава процењују се за појединачно финансијско средство или за групу финансијских средстава са истим карактеристикама, при чему се узимају у обзир све релевантне и доступне квантитативне и квалитативне информације, и то оне које се односе на прошла, садашња и будућа догађања.

Финансијска средства сврставају се у ниво обезвређења 1 ако је процењено да имају низак кредитни ризик или ако кредитни ризик није знатно повећан у односу на ризик који је постојао на датум почетног признавања тих финансијских средстава. За ова финансијска средства утврђује се износ дванаестомесечних очекиваних кредитних губитака.

Финансијска средства сврставају се у ниво обезвређења 2 ако је процењено да је кредитни ризик знатно повећан у односу на ризик који је постојао на датум почетног признавања и за ова финансијска средства утврђује се износ очекиваних кредитних губитака током читавог века трајања финансијског средства.

Финансијска средства сврставају се у ниво обезвређења 3 ако је процењено да је кредитни ризик знатно повећан, тако да се може сматрати да је вредност тих финансијских средстава кредитно умањена и за ова финансијска средства утврђује се износ очекиваних кредитних губитака током читавог века трајања финансијског средства.

Финансијска средства чија је вредност кредитно умањена при стицању обавезно се сврставају у *ниво обезвређења 3* и остају у том нивоу током читавог века трајања.

Престанак признавања

Финансијско средство или део финансијског средства престаје да се признаје кад престане право на све или одређене новчане токове по основу тог финансијског средства или кад се пренесу финансијска средства или део финансијског средства. Признавање финансијске обавезе или дела те обавезе престаје када је финансијска обавеза у целини или делимично престала или застарела. Разлика између књиговодствене вредности финансијског средства и обавезе или дела финансијског средства и обавезе чије признавање престаје, одређене на датум престанка признавања, и примљене накнаде (ако постоји) исказује се у билансу успеха.

VI.3. Изложеност и управљање ризицима

Основни финансијски ризици с којима се Народна банка Србије суочава у свакодневном пословању јесу:

- **кредитни ризик,**
- **ризик ликвидности,**
- **каматни ризик и**
- **девизни ризик.**

С обзиром на то да Народна банка Србије за основни циљ има одржавање стабилности цена и очување финансијске стабилности, њен оквир за управљање финансијским ризицима разликује се у односу на друге, комерцијалне финансијске институције. Већина финансијских ризика везаних за пословање Народне банке Србије настаје по основу управљања девизним резервама и операција на финансијском тржишту.

Девизним резервама се управља на основу *Стратешких смерница за управљање девизним резервама*, које утврђује Извршни одбор Народне банке Србије. Смерницама се дефинишу критеријуми за пласирање девизних резерви, циљеви коришћења девизних резерви, глобални оквири за пласмане и др. На основу тих смерница, Инвестициони комитет Народне банке Србије припрема предлог *Тактичких смерница за управљање девизним резервама* и доставља их на усвајање Извршном одбору.

Кредитни ризик

Кредитни ризик се односи на ризик неизмирења обавеза, тј. могућност да се средства неће правовремено и/или у потпуности вратити или да се неће наплатити планираном/уговореном динамиком. Основна изложеност Народне банке Србије кредитном ризику настаје пре свега по основу управљања девизним резервама. При пласирању девизних резерви Народна банка Србије се руководи начелима ликвидности и сигурности. Кредитни ризик портфолија Народне банке Србије анализира се и мери у складу са општеприхваћеним методама, укључујући захтеве за минимални кредитни рејтинг

Табела VI.3.1. Концентрација кредитног ризика финансијских средстава по земљама и регионима
(у хиљадама RSD, на дан 31. децембра 2022)

	Србија	Европа	Америка и Канада	Остало	Укупно
Готовина и текући рачуни код банака	16.431.751	524.695.227	761.858	472.680	542.361.516
Депозити	12.901	220.478.678	24.842.130	-	245.333.709
ХоВ	141.197.748	719.710.000	205.980.836	66.751.934	1.133.640.518
Кредити и пласмани	32.126.330	-	-	-	32.126.330
Чланска квота у ММФ-у и средства у SDR	-	-	8.288.210	-	8.288.210
Остала средства	1.123.833	847	2.587	-	1.127.267
Укупно 31. децембра 2022.	190.892.563	1.464.884.752	239.875.621	67.224.614	1.962.877.550
Укупно 31. децембра 2021.	132.849.967	1.061.692.722	292.106.164	105.252.786	1.591.901.639

Извор: НБС.

Према рејтинг агенцијама *Standard & Poor's*, *Moody's* и *Fitch*, ХоВ у страном валути у које се улаже морају имати минимални комбиновани кредитни рејтинг од А– за државне, А+ за обвезнице јавног сектора и АА за обвезнице покривене средствима обезбеђења. Поред тога, пословне банке код којих Народна банка Србије пласира депозите, а који нису покривени колатералом, морају имати минимални комбиновани кредитни рејтинг АА–. За сваку банку одређује се индивидуални кредитни лимит на основу кредитног рејтинга банке, искуства у раду с том банком и анализе њеног пословања. Индивидуални кредитни лимити одређују се у *Листи издавалаца ХоВ и банака код којих је дозвољено пласирати средства девизних резерви Народне банке Србије*, а коју усваја Извршни одбор. Пласмани код централних банака и међународних финансијских институција нису ограничени. Изузетак од претходних ставова чине средства на редовним текућим рачунима Народне банке Србије код банака које немају наведени рејтинг, а користе се за потребе обављања платног промета са иностранством.

Ризик ликвидности

Ризик ликвидности се односи на (не)могућност одржавања уредности у плаћању и наплаћивању према уговореним роковима. Као део стратегије управљања ризиком ликвидности, Народна банка Србије поседује портфолио ликвидне активе, као што су средства на рачунима код иностраних банака и обвезнице које су емитовале најразвијеније земље, међународне финансијске институције, федералне јединице најразвијенијих земаља и финансијске институције с подршком тих земаља, као и обвезнице

издате на основу првокласног средства обезбеђења, а у складу са смерницама за управљање девизним резервама.

Табела VI.3.2. Изложеност ризику ликвидности
(у хиљадама RSD, на дан 31. децембра 2022)

	До једног месеца	Од 1 до 3 месеца	Од 3 месеца до 1 године	Од 1 до 5 година	Преко 5 година	Без рока	Укупно
Готовина и текући рачуни код банака	802.350.411	-	-	-	-	-	802.350.411
Депозити	107.347.767	113.114.026	24.637.704	-	-	234.212	245.333.709
Потраживања по основу деривата	-	-	-	-	-	12.770	12.770
ХоВ	48.035.949	62.929.980	433.091.885	565.719.899	23.862.804	12.131.490	1.145.772.007
Кредити и пласмани	416.328	-	30.839.433	1.428	338.676	530.465	32.126.330
Чланска квота у ММФ-у и средства у SDR	8.288.210	-	-	-	-	89.132.817	97.421.027
Остала средства	457.564	-	-	-	-	669.703	1.127.267
	966.896.229	176.044.006	488.569.022	565.721.327	24.201.480	102.711.457	2.324.143.521
Обавезе по основу деривата	-	-	-	-	-	12.770	12.770
Депозити и остале обавезе према банкама и другим финансијским организацијама	623.251.876	-	-	-	-	415.233.620	1.038.485.496
Депозити и друге обавезе према држави и другим депонентима	440.975.631	77.106.049	-	-	-	101.786.712	619.868.392
Обавезе према ММФ-у	204.159	-	-	115.187.719	-	97.441.561	212.833.439
Новац у оптицају	-	-	-	-	-	310.873.399	310.873.399
Остале обавезе	960.277	12.296	-	-	-	13.306.418	14.278.991
	1.065.391.943	77.118.345	-	115.187.719	-	938.654.480	2.196.352.487
Рочна неусклађеност на дан 31. децембра 2022.	-98.495.714	98.925.661	488.569.022	450.533.608	24.201.480	-835.943.023	127.791.034
Кумулативна неусклађеност на дан 31. децембра 2022.	-98.495.714	429.947	488.998.969	939.532.577	963.734.057	127.791.034	-
Рочна неусклађеност на дан 31. децембра 2021.	69.575.599	80.143.801	222.074.524	629.229.075	15.966.276	-879.809.505	137.179.770
Кумулативна неусклађеност на дан 31. децембра 2021.	69.575.599	149.719.400	371.793.924	1.001.022.999	1.016.989.275	137.179.770	-

Извор: НБС.

Каматни ризик

Народна банка Србије утврђује референтну каматну стопу и каматне стопе по којима, у поступку спровођења монетарне политике, наплаћује камату на кредите и друге пласмане (и на друга потраживања), као и по којима плаћа камату на средства банака код Народне банке Србије како би постигла своје законом дефинисане циљеве – ценовну и финансијску стабилност и подржавала економску политику Владе Републике Србије, не доводећи у питање своје законом дефинисане циљеве. Поред тога, држава и државне институције држе своје депозите у динарима и страном валути код Народне банке Србије.

Табела VI.3.3. **Изложеност ризику од промене каматних стопа**
(у хиљадама RSD, на дан 31. децембра 2022)

	Каматносноне позиције	Некаматносноне позиције	Укупно
Финансијска средства			
Готовина и текући рачуни код банака	526.531.869	275.818.542	802.350.411
Депозити	244.987.731	345.978	245.333.709
Потраживања по основу деривата	-	12.770	12.770
ХоВ	1.133.722.883	12.049.124	1.145.772.007
Кредити и пласмани	31.226.254	900.076	32.126.330
Чланска квота у ММФ-у и средства у SDR	8.233.396	89.187.631	97.421.027
Остала средства	-	1.127.267	1.127.267
	1.944.702.133	379.441.388	2.324.143.521
Финансијске обавезе			
Обавезе по основу деривата	-	12.770	12.770
Депозити и остале обавезе према банкама и другим финансијским организацијама	596.611.042	441.874.454	1.038.485.496
Депозити и остале обавезе према држави и другим депонентима	156.013.392	463.855.000	619.868.392
Обавезе према ММФ-у	123.494.438	89.339.001	212.833.439
Новац у оптицају	-	310.873.399	310.873.399
Остале обавезе	-	14.278.991	14.278.991
	876.118.872	1.320.233.615	2.196.352.487
Нето изложеност на дан			
31. децембра 2022.	1.068.583.261	-940.792.227	127.791.034
31. децембра 2021.	1.052.817.998	-915.638.228	137.179.770

Извор: НБС.

Међутим, каматносна актива (углавном у иностранству) изложена је знатним ризицима по основу промена тржишних каматних стопа. То све може да утиче на промену финансијске позиције, те стога Народна банка Србије правилима пласирања, пре свега девизних резерви, тежи да ограничи евентуалне губитке по основу тржишних ризика.

Девизни ризик

Народна банка Србије је изложена девизном ризику због промена у девизним курсевима. Претежни део активе и пасиве биланса стања Народне банке Србије изражен је у иностраној валути, што омогућава Народној банци Србије да, у случају потребе, одговори захтевима у погледу одржања екстерне ликвидности земље и ублажи краткорочне осцилације курса динара.

Табела VI.3.4. Изложеност девизном ризику финансијских средстава и обавеза
(у хиљадама RSD, на дан 31. децембра 2022)

	EUR	USD	SDR	Остале валуте	Укупно стране валуте	RSD	Укупно
Финансијска средства							
Готовина и текући рачуни код банака	748.241.655	24.770.744	-	12.906.188	785.918.587	16.431.824	802.350.411
Депозити	115.068.242	129.201.166	-	1.051.399	245.320.807	12.902	245.333.709
Потраживања по основу деривата	-	-	-	-	-	12.770	12.770
ХоВ	632.613.047	310.370.706	12.130.636	49.459.869	1.004.574.258	141.197.749	1.145.772.007
Кредити и пласмани	-	-	-	-	-	32.126.330	32.126.330
Чланска квота у ММФ-у и средства у SDR	-	-	97.421.027	-	97.421.027	-	97.421.027
Остала средства	42.504	598.454	-	303	641.261	486.006	1.127.267
	1.495.965.448	464.941.070	109.551.663	63.417.759	2.133.875.940	190.267.581	2.324.143.521
Финансијске обавезе							
Обавезе по основу деривата	-	-	-	-	-	12.770	12.770
Депозити и остале обавезе према банкама и другим финансијским организацијама	349.330.471	3.372.460	-	5.959	352.708.890	685.776.606	1.038.485.496
Депозити и друге обавезе према држави и другим депонентима	185.323.197	118.573.237	714.119	1.132.310	305.742.863	314.125.529	619.868.392
Обавезе према ММФ-у	-	-	212.833.439	-	212.833.439	-	212.833.439
Новац у оптицају	-	-	-	-	-	310.873.399	310.873.399
Остале обавезе	344.031	7.762	-	99.722	451.515	13.827.476	14.278.991
	534.997.699	121.953.459	213.547.558	1.237.991	871.736.707	1.324.615.780	2.196.352.487
Нето изложеност на дан:							
31. децембра 2022.	960.967.749	342.987.611	-103.995.895	62.179.768	1.262.139.233	-1.134.348.199	127.791.034
31. децембра 2021.	524.170.781	402.979.208	12.006.436	66.012.894	1.005.169.319	-867.989.549	137.179.770

Извор: НБС.

VI.4. Извештај независног ревизора

Building a better
working world

Ernst & Young d.o.o., Beograd
Vladimira Popovića Ba
11070 Beograd, Srbija
Tel: +381 11 2095 800
Fax: +381 11 2095 891
ey.com/rs

IZVEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA

SAVETU GUVERNERA NARODNE BANKE SRBIJE

Mišljenje

Izvršili smo reviziju finansijskih izveštaja Narodne banke Srbije (u daljem tekstu: „Banka“), koji obuhvataju bilans stanja na dan 31. decembar 2022. godine, bilans uspeha, izveštaj o ostalom rezultatu, izveštaj o promenama na kapitalu i izveštaj o novčanim tokovima za godinu koja se završila na taj dan, kao i pregled značajnih računovodstvenih politika i ostalih napomena uz pojedinačne finansijske izveštaje.

Po našem mišljenju, priloženi pojedinačni finansijski izveštaji prikazuju objektivno i istinito finansijsko stanje Banke na dan 31. decembra 2022. godine i rezultate njenog poslovanja i novčane tokove za godinu koja se završila na taj dan, u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja.

Osnova za mišljenje

Obavili smo našu reviziju u skladu sa Standardima Revizije primenljivim u Republici Srbiji. Naše odgovornosti u skladu sa tim standardima su detaljnije opisane u našem izveštaju nezavisnog revizora u sekciji o odgovornostima revizora za reviziju finansijskih izveštaja. Nezavisni smo od Banke u skladu sa Međunarodnim kodeksom etike za profesionalne računovođe (uključujući Međunarodne standarde nezavisnosti) (IESBA Kodeks) i etičkim zahtevima koji su relevantni za našu reviziju finansijskih izveštaja u Republici Srbiji i ispunili smo naše druge etičke odgovornosti u skladu sa ovim zahtevima i IESBA Kodeksom. Verujemo da su revizorski dokazi koje smo dobili dovoljni i odgovarajući da obezbede osnovu za naše mišljenje.

Odgovornost rukovodstva i lica zaduženih za upravljanje za finansijske izveštaje

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i objektivno prikazivanje finansijskih izveštaja u skladu Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja, kao i za interne kontrole koje rukovodstvo smatra neophodnim da omoguće pripremu finansijskih izveštaja koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale usled prevarne radnje ili greške.

U sastavljanju finansijskih izveštaja, rukovodstvo je odgovorno za procenu sposobnosti Banke da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti, obelodanjujući, po potrebi, pitanja koja se odnose na stalnost poslovanja i primenu načela stalnosti poslovanja kao računovodstvene osnove, osim ako rukovodstvo namerava da likvidira Banku ili da obustavi poslovanje, ili nema drugu realnu mogućnost osim da to uradi.

Lica zadužena za upravljanje su odgovorna za nadgledanje procesa finansijskog izveštavanja Banke.

Odgovornost revizora za reviziju finansijskih izveštaja

Naš cilj je sticanje uveravanja u razumnoj meri o tome da finansijski izveštaji, uzeti u celini, ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale usled prevarne radnje ili greške; i izdavanje izveštaja revizora koji sadrži mišljenje revizora. Uveravanje u razumnoj meri označava visok nivo uveravanja, ali ne predstavlja garanciju da će revizija sprovedena u skladu sa Standardima revizije primenljivim u Republici Srbiji uvek otkriti materijalno pogrešne iskaze ako takvi iskazi postoje. Pogrešni iskazi mogu da nastanu usled prevarne radnje ili greške i smatraju se materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donete na osnovu ovih finansijskih izveštaja.

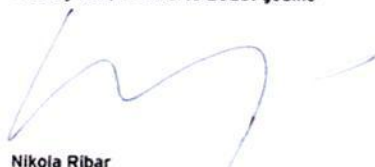
Одговорност ревизора за ревизију финансијских извештаја (наставак)

Као део ревизије у складу са Стандардима ревизије применљивим у Републици Србији, ми применујемо професионално просуђивање и одржавамо професионални скептицизам током ревизије. Исто тако, ми:

- Вршимо идентификацију и процену ризика од материјално значајних погрешних исказа у финансијским извештајима, насталих услед преварне радње или грешке; осмишљавање и обављање ревизорских поступака који су прикладни за те ризике; и прибављање довољно адекватних ревизорских доказа да обезбеде основу за мишљење ревизора. Ризик да неће бити идентификовани материјално значајни погрешни искази који су резултат преварне радње је већи него за погрешне исказе настале услед грешке, зато што преварна радња може да укључи удруживање, фалсификовање, намерне пропусте, лаžno представљање или заобилажење интерне контроле.
- Стичемо разумевање о интерним контролама које су релевантне за ревизију ради осмишљавања ревизорских поступака који су прикладни у датим околностима, али не у циљу изражавања мишљења о ефикасности система интерне контроле Банке.
- Вршимо процену применjenih računovodstvenih politika i u kojoj meri su разумне računovodstvene procene i povezana obelodanjivanja које је извршило руководство.
- Доносимо закључак о прикладности примене начела сталности као računovodstvene osnove од стране руководства и, на основу прикупљених ревизорских доказа, да ли постоји материјална неизвесност у вези са догађајима или условима који могу да изазову значајну сумњу у погледу способности Банке да настави са пословањем у складу са начелом сталности. Ако закључимо да постоји материјална неизвесност, дужни смо да у свом извештају скренемо пажњу на повезана обелоданјивања у финансијским извештајима ил, ако таква обелоданјивања нису адекватна, да модификујемо своје мишљење. Наши закључци се заснивају на ревизорским доказима прикупљеним до датума извештаја ревизора. Међутим, будући догађаји или услови могу за последицу да имају да ентитет престане да послује у складу са начелом сталности.
- Вршимо процену укупне презентације, структуре и садржаја финансијских извештаја, укључујући обелоданјивања, и да ли су у финансијским извештајима приказане основне трансакције и догађаји на такав начин да се постигне фер презентација.

Ми комуницирамо с љицама задуженим за управљање у вези са, између осталог, планираним обимом и временским распоредом ревизије и ваћним ревизорским налазима, укључујући и налазе у вези са значајним недостацима у интерним контролама који су откривени током наше ревизије.

У Београду, 31. марта 2023. године

Никола Рибар
Овлашћени ревизор
Ernst & Young д.о.о. Београд

© member firm of Ernst & Young Global Limited

VI.5. Годишњи финансијски извештаји⁵⁶

Биланс стања

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

БИЛАНС СТАЊА

На дан 31. децембра 2022. године

<u>У хиљадама динара</u>	<u>Напомена</u>	<u>31. децембар 2022.</u>	<u>31. децембар 2021.</u>
АКТИВА			
Готовина и текући рачуни код банака	16, 3.4	802.350.411	675.393.606
Злато и остали племенити метали	17, 3.5	248.108.348	228.166.766
Депозити	18, 3.3	245.333.709	95.202.904
Потраживања по основу деривата	3, 3	12.770	2.462
Хартије од вредности	19, 3.3	1.145.772.007	980.667.570
Кредити и пласмани	20, 3.3	32.126.330	910.044
Чланска квота у Међународном монетарном фонду и средства у специјалним правима вучења	21, 3.3	97.489.469	187.854.210
Нематеријална имовина	22, 3.7	1.108.822	703.159
Некретнине, постројења и опрема	22, 3.7	22.064.119	19.603.828
Инвестиционе некретнине	22, 3.7	484.208	407.692
Остала средства	23	6.190.770	5.997.527
УКУПНО АКТИВА		<u>2.601.040.963</u>	<u>2.194.909.768</u>
ПАСИВА			
Обавезе			
Обавезе по основу деривата	3, 3	12.770	602
Депозити и остале обавезе према банкама и другим финансијским организацијама	24	1.038.485.496	798.086.390
Депозити и остале обавезе према држави и другим депонентима	25	619.868.392	519.812.267
Обавезе према Међународном монетарном Фонду	26, 3.3	212.833.439	187.979.401
Резервисања	27, 3.11	1.654.549	1.934.196
Текуће пореске обавезе	28, 3.9	483.977	478.486
Новца у оптицају	29	310.873.399	295.311.307
Остале обавезе	30	14.546.238	3.031.542
Укупно обавезе		<u>2.198.758.260</u>	<u>1.806.634.191</u>
Капитал			
Државни капитал		204.260.998	187.698.256
Резерве		158.496.702	145.039.502
Нераспоређени добитак		39.525.003	55.537.819
Укупно капитал	31	<u>402.282.703</u>	<u>388.275.577</u>
УКУПНО ПАСИВА		<u>2.601.040.963</u>	<u>2.194.909.768</u>

Напомене на наредним странама чине саставни део ових финансијских извештаја.

Ови финансијски извештаји су одобрени од стране Гувернера:

Директор/Генерал Табјковић

Генерал

П.бр. 4497

31. 3. 2023.

⁵⁶ Финансијски извештаји за 2022. годину с напоменама, које чине њихов саставни део, достављају се Народној скупштини до 30. јуна 2023. године и објављују на интернет презентацији Народне банке Србије.

Биланс успеха

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

БИЛАНС УСПЕХА

У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2022. године

У хиљадама динара	Напомена	2022.	2021.
Приходи од камата		16.133.998	12.427.367
Расходи камата		(7.001.796)	(4.290.878)
Нето приход по основу камата	4, 3.1	9.132.202	8.136.489
Приходи од накнада и провизија		6.462.663	5.745.761
Расходи накнада и провизија		(1.735.903)	(316.789)
Нето приход по основу накнада и провизија	5, 3.1	4.726.760	5.428.972
Нето добитак по основу финансијских инструмената који се вреднују по фер вредности кроз биланс успеха	6	118.861	94.150
Нето губитак по основу престанка признавања финансијских средстава која се вреднују по фер вредности кроз остали резултат	7	(9.735.974)	(2.898.097)
Нето приход од курсних разлика и ефеката уговорене валутне клаузуле	8, 3.2	35.597.853	47.248.692
Нето (расход) по основу обезвређења/приход од умањења обезвређења финансијских средстава	9, 3.3, 32	(134.794)	318.817
Остали пословни приходи	10	6.907.739	6.778.894
Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи	11, 3.10	(5.500.595)	(5.422.342)
Трошкови амортизације	12, 3.7	(1.654.309)	(1.541.274)
Остали приходи	13	5.091.863	1.872.261
Остали расходи	14	(4.540.626)	(4.000.322)
ДОБИТАК ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА		40.008.980	56.016.240
Порез на добит	28, 3.9	(483.977)	(478.486)
ДОБИТАК НАКОН ОПОРЕЗИВАЊА	31	39.525.003	55.537.754

Напомене на наредним странама чине саставни део ових финансијских извештаја.

Ови финансијски извештаји су одобрени од стране Гувернера:

Др Јорданка Табаковић
ГувернерП.бр 4497
31.3.2023.

Извештај о осталом резултату

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

ИЗВЕШТАЈ О ОСТАЛОМ РЕЗУЛТАТУ У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2022. године

<u>У хиљадама динара</u>	<u>2022.</u>	<u>2021.</u>
Добитак периода	39.525.003	55.537.754
Компоненте осталог резултата које не могу бити рекласификоване у добитак или губитак:		
Повећање ревалоризационих резерви по основу нематеријалне имовине и основних средстава (Негативни)/позитивни ефекти промене вредности власничких инструмената који се вреднују по фер вредности кроз остали резултат	3.045.304	73.399
Актуарски добици/(губици)	(3.219)	634.460
Компоненте осталог резултата које могу бити рекласификоване у добитак или губитак:		
Негативни ефекти промене вредности дужничких инструмената који се вреднују по фер вредности кроз остали резултат	242.353	(236.546)
Укупан остали резултат периода	(22.999.971)	(7.777.454)
	(19.715.533)	(7.306.141)
УКУПАН РЕЗУЛТАТ ПЕРИОДА	19.809.470	48.231.613

Напомене на наредним странама чине саставни део ових финансијских извештаја.

Ови финансијски извештаји су одобрени од стране Гувернера:

Др Јорѓијанка Табаковић
Гувернер

П. бр. 4497
31. 3. 2023.

Извештај о променама на капиталу

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

ИЗВЕШТАЈ О ПРОМЕНАМА НА КАПИТАЛУ
У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2022. године

Учлазнама диспада	Државни капитал	Посебне резерве	Резервационе резерве	Резерве по основу фер вредности	Актуарски добитак/ губици	Нерасподелени добитак/ губитак	Укупно
Стање на дан 1. јануара 2021. године	187.698.256	137.814.357	13.912.428	8.861.871	(16.280)	(8.226.733)	340.043.899
Позитивна губитка из претходне године (попомена 31)	-	(8.226.733)	-	-	-	8.226.733	-
Повећање ревалоризационих резерви по основу нематеријалне имовине и основних средстава	-	-	73.464	-	-	-	73.464
Пренос са резерви на резултат услова уклањања резерви	-	-	(65)	-	-	65	-
Повећање резерви по основу фер вредности власничких ХоВ	-	-	-	634.460	-	-	634.460
Актуарски губици	-	-	-	-	(236.546)	-	(236.546)
Смањење резерви по основу фер вредности дужничких ХоВ	-	-	-	(7.777.454)	-	-	(7.777.454)
Нето добитак текуће године	187.698.256	129.587.624	13.985.827	1.718.877	(252.826)	55.537.754	388.275.577
Стање на дан 31. децембра 2021. године	187.698.256	129.587.624	13.985.827	1.718.877	(252.826)	55.537.819	388.275.577
Рискодела добити из претходне године (попомена 31)	16.562.742	33.172.733	-	-	-	(55.537.819)	(5.802.344)
Повећање ревалоризационих резерви по основу нематеријалне имовине и основних средстава	-	-	3.045.304	-	-	-	3.045.304
Смањење резерви по основу фер вредности власничких ХоВ	-	-	-	(3.219)	-	-	(3.219)
Актуарски добити	-	-	-	-	242.353	-	242.353
Смањење резерви по основу фер вредности дужничких ХоВ	-	-	-	(22.999.971)	-	-	(22.999.971)
Нето добитак текуће године	204.260.998	162.760.357	17.031.131	(21.284.313)	(10.473)	39.525.003	402.282.703
Стање на дан 31. децембра 2022. године	204.260.998	162.760.357	17.031.131	(21.284.313)	(10.473)	39.525.003	402.282.703

Напомене на наредним странама чине саставни део ових финансијских извештаја.

Ови финансијски извештаји су одобрени од стране Губернера:

31.3.2023

Извештај о токовима готовине

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

ИЗВЕШТАЈ О ТОКОВИМА ГОТОВИНЕ

У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2022. године

У хиљадама динара	2022	2021
ТОКОВИ ГОТОВИНЕ ПОСЛОВНИХ АКТИВНОСТИ		
Приливи од камата	14.921.412	13.343.366
Приливи од накнада	6.533.328	5.922.949
Приливи по основу продаје производа и услуга – ЗИН	7.653.893	7.844.020
Приливи од осталих пословних активности	5.442.395	2.467.637
Приливи од дивиденди и учешћа у добитку	120.466	213.521
<i>Приливи готовине из пословних активности</i>	<i>34.671.494</i>	<i>29.791.493</i>
Одливи по основу камата	(7.476.838)	(3.423.862)
Одливи по основу накнада	(1.737.404)	(302.911)
Одливи по основу трошкова пословања	(11.400.200)	(10.936.624)
<i>Одливи готовине из пословних активности</i>	<i>(20.614.442)</i>	<i>(14.663.397)</i>
Нето прилив по основу узетих депозита	385.010.711	241.361.688
Нето (одлив)/прилив по основу кредита и пласмана	(181.401.444)	115.428.608
Нето одлив по основу хартија од вредности и осталих финансијских средстава која нису намењена инвестирању	(197.967.669)	(39.162.758)
<i>Нето прилив из пословних активности пре пореза на добит</i>	<i>19.698.650</i>	<i>332.755.634</i>
Исплата распоређеног резултата - пренос буџету Републике Србије	(5.802.344)	-
Плаћени порез на добит	(478.486)	(379.091)
Нето прилив готовине из пословних активности	13.417.820	332.376.543
ТОКОВИ ГОТОВИНЕ ИЗ АКТИВНОСТИ ИНВЕСТИРАЊА		
Приливи од продаје нематеријалне имовине и основних средстава	-	-
Одливи за куповину нематеријалне имовине и основних средстава	(1.460.525)	(2.076.713)
Нето одлив готовине из активности инвестирања	(1.460.525)	(2.076.713)
ТОКОВИ ГОТОВИНЕ ИЗ АКТИВНОСТИ ФИНАНСИРАЊА		
Нето одлив по основу узетих краткорочних кредита	(23)	(451.523)
Нето одлив готовине из активности финансирања	(23)	(451.523)
Нето повећање готовине	11.957.272	329.848.307
Готовина и готовински еквиваленти на почетку периода	774.808.087	402.124.571
Курсне разлике, нето	23.215.197	42.835.209
ГОТОВИНА И ГОТОВИНСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА КРАЈУ ПЕРИОДА (напомена 2ђ)	809.980.556	774.808.087

Напомене на наредним странама чине саставни део ових финансијских извештаја.

Ови финансијски извештаји су одобрени од стране Гувернера:

Др Јоргованка Табаковић
Гувернер17. сеп. 4497
31. 3. 2023.

VI.6. Пословање Завода за израду новчаница и кованог новца – Топчидер

Укупни приходи остварени у Заводу у 2022. години износили су 7.096,1 млн динара, док су укупни расходи износили 4.174,2 млн динара. Упркос специфичним и отежаним пословним околностима, Завод је у 2022. години, посвећеношћу и тржишном оријентацијом, остварио **позитиван финансијски резултат** у износу од 2.921,9 млн динара, уз доминантно и континуирано повећање оперативних прихода на домаћем тржишту (раст од 3,2% у односу на 2021. годину).

Табела VI.6.1. Укупни приходи и расходи Завода
(у млн RSD)

	2021.	2022.	Индекс 2022/2021.
Укупни приходи Завода	7.166,1	7.096,1	99,0
Приходи из оперативног пословања:	7.114,9	6.959,4	97,8
Производи за НБС	814,8	489,8	60,1
Производи за домаће тржиште	6.258,2	6.455,6	103,2
Производи за извоз	41,9	14,1	33,6
Остали (финансијски) приходи	51,2	136,7	267,1
Укупни расходи Завода	4.110,3	4.174,2	101,6
Степен покривености укупних расхода приходима	174,3	170,0	-

Извор: НБС.

Ангажованост на оптимизацији процеса и усклађивању норматива и стандарда потрошње репроматеријала допринели су значајном напретку у планирању и организовању производње, уштедама у пословању, као и обезбеђивању адекватног нивоа залиха, посебно стратешких производа. Стабилност и континуитет у остваривању финансијског резултата Завода последњих година, проистекле из његове основне делатности и диверсификованог портфолија, омогућавају његов даљи технолошки развој, као и позиционирање и препознавање на тржишту.

Конвертовање обртних средстава у најликвиднији (новчани) облик постављено је као примарни циљ пословања, због чега је битно истаћи и да динамика наплате у односу на реализовану продају не бележи осцилације, као и да је на несвакидашње високом нивоу (процент ненаплаћених потраживања ван валуте мањи је од 1%). Самим тим, **рација ефикасности пословања** (просечан обрт залиха, бруто профитна маржа и принос на активу) превазилазе просек привредних друштава у Србији.

Завод је остварио **позитиван финансијски резултат у 2022. години** у износу од 2.432 млн динара без обухвата прихода од интерне реализације производа за Народну банку Србије, који су, ради сагледавања свеобухватног пословања Завода, део интерног извештајног сегмента. При израчунавању овог резултата нису изузети трошкови њихове израде, тј. производње новчаница и оптицајног кованог новца, извештаја, каталога, плаката, визиткарти, интерних платних картица и др.

Структура прихода

Највећи приход (6.455,6 млн динара) Завод је остварио на **домаћем тржишту**, што представља 91% укупних прихода. У **структури оперативних прихода** на домаћем и иностраном тржишту доминирају приходи од израде и персонализације платних картица, као и приходи од заштићених производа.

Табела VI.6.2. Структура укупних прихода

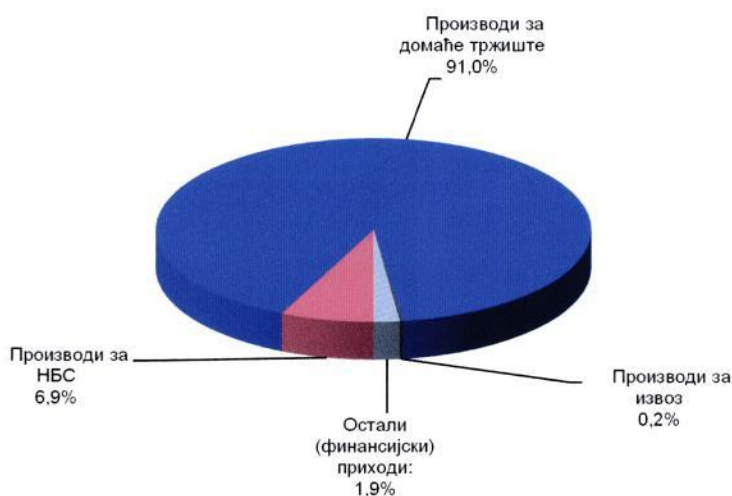
(у млн RSD)

	2021.	2022.	Индекс 2022/2021.
Укупни приходи Завода	7.166,1	7.096,1	99,0
Приходи из оперативног пословања	7.114,9	6.959,4	97,8
Производи за НБС	814,8	489,8	60,1
Новчанице	570,6	236,4	41,4
Оптицајни ковани новац	235,6	219,5	93,2
Пригодни ковани новац	-	-	-
Остали производи и услуге за НБС	8,6	33,9	394,2
Домаће тржиште и извоз	6.300,1	6.469,7	102,7
Услуге припреме	1,4	0,2	14,3
Новчанице и други производи	5,6	0,4	7,1
Оптицајни и пригодни ковани новац	2,8	3,8	135,7
Остали ковани производи и услуге	584,6	563,2	96,3
Вредносни производи	973,2	973,2	100,0
Заштићени производи	2.183,7	2.245,8	102,8
Књиге, публикације и промотивни материјал	9,1	12,9	141,8
Остали производи	858,3	933,4	108,7
Персонализација	1.681,3	1.736,8	103,3
Остали (финансијски) приходи	51,2	136,7	267,0

Извор: НБС.

Приходи на **иностраном тржишту** износили су 14,1 млн динара и на њих су се одражавале турбуленције на међународном тржишту. Процент **наплате потраживања** изузетно је висок. Ненаплаћена потраживања ван валуте представљају мање од 1% укупно фактурисане вредности у 2022. години.

Графикон VI.6.1. Структура укупних прихода ЗИН-а у 2022. години

Извор: НБС.

Структура расхода

У структури укупних расхода највеће је учешће расхода из оперативног пословања, и то: трошкова основног материјала и енергије (47,8%), бруто зарада и осталих личних расхода (25,4%) и амортизације (13,1%). Учешће наведених расхода у укупним приходима континуирано је на стабилном нивоу.

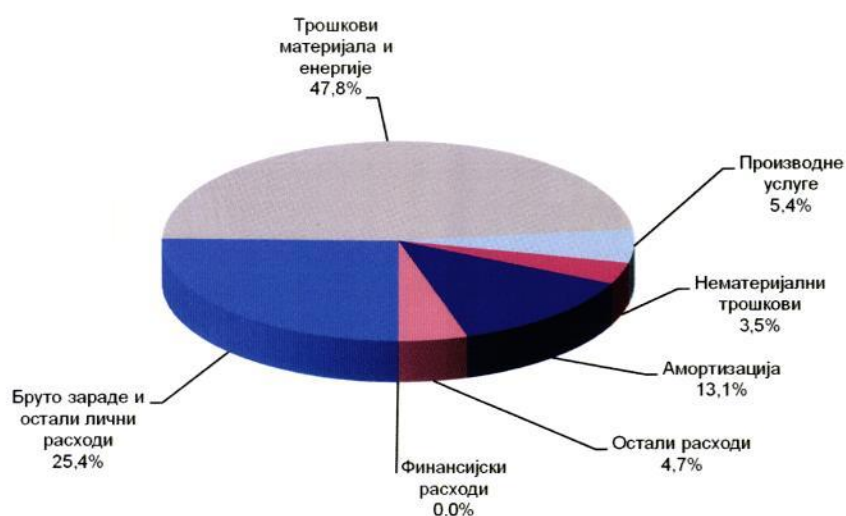
Табела VI.6.3. Структура укупних расхода

(у млн RSD)

	2021.	2022.	Индекс 2022/2021.
Укупни расходи	4.110,3	4.174,2	101,6
Финансијски расходи	0,6	0,7	116,7
Бруто зараде и остали лични расходи	1.053,0	1.059,1	100,6
Трошкови материјала и енергије	2.089,5	1.995,8	95,5
Производне услуге	122,3	225,4	184,3
Нематеријални трошкови	149,3	146,8	98,3
Амортизација	521,2	548,6	105,3
Остали расходи	174,5	197,9	113,4

Извор: НБС.

Графикон VI.6.2. Структура остварених расхода ЗИН-а у 2022. години

Извор: НБС.

VII. ПЛАНОВИ ЗА НАРЕДНИ ПЕРИОД

Приоритет монетарне политике и у наредном периоду биће одржавање ценовне и финансијске стабилности у средњем року, уз подршку што бржем расту наше привреде и даљем расту запослености и животног стандарда грађана.

Примењујући стратегију циљања инфлације и одговорно спроведећи доследну монетарну политику, Народна банка Србије планира своје активности у складу са законом дефинисаним циљевима, чијем ће испуњењу бити посвећена и у наредном периоду. Кључне принципе даљег спровођења монетарне политике, Народна банка Србије утврдила је *Програмом монетарне политике у 2023. години.*

Као и до сада, приоритет Народне банке Србије биће очување стабилности цена у средњем року, уз очување финансијске стабилности и пружање подршке привредном расту, као и даљем повећању запослености и повољном инвестиционом амбијенту. Пуна координација мера монетарне и фискалне политике биће настављена и у наредном периоду ради остварења заједничких циљева и даљег развоја наше привреде.

Кључни изазови ће и даље долазити из међународног окружења, будући да у 2023. години велика неизвесност потиче од геополитичких дешавања која утичу на глобална економска кретања. Наставак конфликта у Украјини и увођење санкција Русији од стране западних земаља знатно су повећали неизвесност у погледу изгледа глобалног привредног раста и утичу на кретање инфлације на међународном нивоу. Оптимизам који је владао почетком године због слабљења глобалних трошковних притисака, а пре свега услед обезбеђене снабдевености Европе енергентима, а тиме и повољнијих изгледа глобалног привредног раста и могућности бржег снижавања глобалне инфлације од очекивања, спласнуо је у одређеној мери након проблема у појединим банкарским групама у развијеним земљама света. То се одразило и на нешто неповољнију оцену глобалног привредног раста за ову годину у односу на очекивања с почетка године. Притом, ризици пројекције глобалног привредног раста оцењени су као израженији наниже и односе се на потенцијално додатно

погоршање глобалних финансијских услова, које је последица турбуленција у банкарском сектору развијених земаља, при чему проблеми високе задужености у условима заоштрених финансијских услова и нижег привредног раста могу постати системске природе. Поред тога, интензивирање конфликта у Украјини може поново повећати цене енергената и хране и утицати на раст инфлације, а тиме и захтевати даље заоштравање монетарних политика.

Народна банка Србије ће наставити да пажљиво прати кретања и утицај кључних фактора из домаћег и међународног окружења на инфлацију, финансијску стабилност и брзину економског опоравка и да у складу с тим прилагођава своје мере у интересу наше привреде и грађана.

Народна банка Србије ће наставити да спроводи активности које имају за циљ веће коришћење динара у финансијском систему.

У условима изразите неизвесности и изазова из међународног окружења, мере монетарне политике које је донела Народна банка Србије допринеле су очувању релативне стабилности курса динара према еврџу, што уз ојачану стабилност финансијског система представља главни предуслов за успостављање још већег поверења у динар у наредном периоду. Народна банка Србије ће наставити да разматра и по потреби доноси нове регулаторне и пруденцијалне мере усмерене на повећање динаризаације.

Досадашњом политиком обавезне резерве (стимулативније стопе обавезне резерве за динарске изворе финансирања и већа ремунарација на средства издвојене динарске обавезе), као и другим мерама макропруденцијалне политике, Народна банка Србије је стимулисала банке да у већој мери користе динарске изворе финансирања, што ће чинити и у будућности. Такође, ради подршке даљем развоју финансијског тржишта, Народна банка Србије ће наставити да спроводи мере и активности које имају за циљ унапређење домаћег тржишта новца и капитала, а посебна пажња ће бити посвећена и даљем развоју тржишта инструмената заштите од девизног ризика.

Ради очувања адекватног нивоа девизних резерви, као и њихове високе ликвидности и сигурности, Народна банка Србије ће остати доследна опредељењу одржавања веома ниског нивоа ризика свог инвестиционог портфела.

Адекватан ниво девизних резерви, по обиму и по структури, важна је гаранција сигурности управо у кризним временима и доказ да је својим мерама и активностима Народна банка Србије допринела повећању отпорности домаће привреде на евентуалне негативне утицаје из међународног окружења. И током 2023. године, Народна банка Србије ће остати доследна у одржавању девизних резерви на адекватном нивоу, руководећи се начелима сигурности и ликвидности у управљању девизним резервама.

Народна банка Србије ће наставити да пажљиво надзире финансијски систем и по потреби доноси регулативу која има за циљ очување квалитета активе и финансијске стабилности.

У области контроле пословања банака у току 2023. године планирано је спровођење плана супервизорских активности за 2023. годину. У делу посредне контроле пословања банака планирано је и даље праћење кретања показатеља ликвидности банака, показатеља *NPL*, солвентности банака, као и профитабилности банкарског сектора. Такође, планирано је и континуирано праћење пословања банака и спровођење посредних контрола бонитета и законитости њиховог пословања.

У области надзора над пословањем давалаца финансијског лизинга, активности у 2023. години биће усмерене на: континуирано праћење и анализу пословања давалаца финансијског лизинга и предузимање одговарајућих мера ради побољшања тог пословања на начин којим ће се одржавати и унапређивати овај сегмент финансијског тржишта; посредни и непосредни надзор над пословањем давалаца финансијског лизинга; предузимање одговарајућих мера; спровођење поступака по захтеву давалаца лизинга и других лица у вези са издавањем дозвола и давањем сагласности, као и праћење увођења нових производа/услуга који имају за циљ квалитетнију понуду и остваривање повољнијих пословних резултата.

Ако се има у виду значајна улога **делатности осигурања** у обезбеђивању заштите физичких лица од ризика који могу да угрозе пре свега квалитет живота, односно који могу да угрозе континуитет и стабилност пословања правних лица, активности Народне банке Србије ће у 2023. години бити усмерене на одржавање стабилности сектора осигурања (спровођењем плана непосредних контрола, континуираним посредним надзором субјеката надзора и изменом регулативе) и унапређење функције надзора, а све ради обезбеђења заштите осигураника, корисника осигурања и трећих оштећених лица. Уз редовне послове посредног надзора друштава за управљање и добровољних пензијских фондова и послове лиценцирања, обављаће се и непосредне контроле, у складу с планом непосредних контрола за 2023. годину. Имајући у виду све актуелне околности, Народна банка Србије ће посебну пажњу усмерити на очување стабилности сектора добровољних пензијских фондова и заштиту интереса чланова фондова.

Током 2023. године планирано је да Народна банка Србије континуирано прати начине на које финансијске институције процењују ризик информационог система и управљају тим ризицима, посредним и непосредним контролама, а према потребама и у складу с планом контрола. Народна банка Србије ће у оквиру својих надлежности наставити да прати пословање пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама. С обзиром на непрекидан развој информационих технологија, планирано је да се у складу с постојећом праксом и присутним технолошким трендовима врше измене и допуне важећих прописа у области супервизије информационих система финансијских институција.

Ради очувања и даљег јачања функције финансијске стабилности, Народна банка Србије у 2023. години планира следеће активности: преиспитивање листе системски значајних банака у Републици Србији и стопа заштитног слоја капитала за те банке; утврђивање стопе контрацикличног заштитног слоја

капитала за Републику Србију на тромесечном нивоу ради ограничења циклочног системског ризика; сарадња с Народном банком Аустрије с циљем унапређења процеса идентификације, евалуације и квантификације климатских ризика у оквиру *IPAREG* пројекта „Јачање капацитета централних банака Западног Балкана у оквиру процеса интеграција у Европски систем централних банака”; унапређење квалитета података и макропруденцијалних алата за праћење кретања на тржишту непокретности; успостављање сарадње с Републичким геодетским заводом ради међусобне размене података и докумената како би се унапредила међусобна сарадња; публикавање *Годишњег извештаја о стабилности финансијског система* ради информисања јавности о стању и ризицима у финансијском систему.

Народна банка Србије ће и током 2023. године наставити да прати примену прописа којима се уређује девизно пословање, контролише девизно и мењачко пословање ради провере и утврђивања законитости и правилности обављања девизних и мењачких послова, како би заштитила финансијски и привредни систем од противправних радњи, у оквиру своје превентивне и контролне функције.

Народна банка Србије ће и током 2023. године наставити да унапређује ефикасност праћења примене девизних прописа, као и извештавања о ефектима предузетих мера у области девизног пословања, како би се благовремено уклонили односно ублажили потенцијални ризици за макроекономску и финансијску стабилност земље, посебно у условима нестабилности међународних финансијских токова. Истовремено, Народна банка Србије наставиће да контролише девизно и мењачко пословање ради провере и утврђивања законитости и правилности обављања девизних и мењачких послова сходно прописима који уређују девизно пословање, а ради заштите финансијског и привредног система од противправних радњи, у оквиру своје превентивне и контролне функције.

Народна банка Србије ће наставити да унапређује послове у вези са издавањем и одузимањем овлашћења за обављање мењачких послова, спровођењем програма обуке и издавањем сертификата за обављање мењачких послова, као и вођењем регистара у тој области.

Поред тога, Народна банка Србије ће наставити да спроводи поступак извршења правноснажних и извршних судских одлука којима је одлучено о привремено одузетим средствима, ефективном страном новцу и чековима (налози за извршење заштитне мере одузимања односно повраћаја средстава, привремено одузетих у складу са *Законом о девизном пословању*).

У оквиру функције заштите корисника финансијских услуга унапређиваће се механизам колективне заштите.

Народна банка Србије остаје при опредељењу да, у складу са актуелним трендовима развоја функције заштите корисника финансијских услуга присутним на европском, али и ширем међународном плану, поред редовних

активности у поступцима по притужбама које су усмерене на заштиту индивидуалних права и интереса корисника финансијских услуга, у што већој могућој мери користи **механизме колективне заштите ових корисника**. Поред тога, Народна банка Србије планира да настави да подиже стандарде у области тржишног понашања банака и да у појединачним сегментима од посебног значаја са аспекта заштите корисника финансијских услуга утврђује најбољу праксу на тржишту и унапређује добре пословне обичаје инструкцијама о поступању које су дужне да примењују све банке, а тиме и појачава такмичење банака за постојеће али и нове клијенте у складу с јасним правилима.

Народна банка Србије ће наставити са одржавањем стабилног и сигурног рада платних система, њиховим даљим развојем, као и имплементацијом услуга базираних на инстант плаћањима.

Народна банка Србије ће и у наредном периоду реализовати активности у вези са обезбеђивањем стабилног и сигурног рада платних система и картичног система чији је оператор. С тим у вези, обезбедиће адекватно управљање радом наведених система, као и исправно функционисање хардверско-софтверске платформе која обезбеђује њихов рад.

За потребе даљег одржавања сигурног и стабилног рада платних система, у оквиру функције надгледања, у 2023. години Народна банка Србије ће радити на развоју процеса перманентног надзора над пословањем оператора, у делу пословања који се односи на управљање радом тих платних система, а наставиће се и континуирано праћење и одржавање сигурности и високог степена расположивости платних система чији је оператор Народна банка Србије.

Како би се унапредио постојећи правни оквир за платне системе, као и функција надгледања, Народна банка Србије ће у 2023. години наставити с регулаторним активностима у погледу унапређења прописа и интерних аката којима се уређује стабилан и сигуран рад платног система, ради свеобухватног, целовитог и транспарентног регулисања свих сегмената функционисања платних система у Републици Србији.

Ради усклађивања са одредбама *Закона о платним услугама* у оквиру функције надгледања, Народна банка Србије ће у 2023. години унапредити правни оквир којим се уређују платни системи, а нарочито у погледу ефикасног управљања ризицима у тим системима, и континуитет пословања, имплементирајући надзорне захтеве за системски важне платне системе утврђене подзаконским актом, уз неопходна прилагођавања нашем тржишту.

Такође, наставиће се с надгледањем даљег тока имплементације услуга заснованих на инстант плаћањима са акцентом на превентивно деловање, како би се обезбедила стабилност финансијске инфраструктуре и смањио ризик од поремећаја на тржишту плаћања.

Активности у 2023. години биће усмерене и на праћење даљег тока реализације пројекта прикључења *Euroclear*-а у *RTGS* платни систем Народне

банке Србије, као оператора система за поравнање финансијских инструмената и извршавања трансакција плаћања која су специфична (домаћа платна трансакција у динарима између нерезидената), ради клиринга и салдирања државних ХоВ које гласе на динаре.

И у 2023. години Народна банка Србије ће наставити активности у оквиру пројекта модернизације платних система у региону Западног Балкана које имају за циљ омогућавање трошковно ефикасних плаћања између економија унутар овог региона као и са земљама ЕУ.

У делокругу послова контроле рада платних институција, институција електронског новца и пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама, у 2023. години активности ће бити усмерене на: континуирано праћење и анализу пословања платних институција, институција електронског новца и пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама; наставак активности у вези с поступцима одлучивања по захтевима за добијање дозвола за пружање платних услуга и издавање електронског новца, као и у вези с поступцима одлучивања по захтевима за добијање дозвола за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама; наставак активности у вези са анализом документације достављене уз обавештења платних институција и институција електронског новца о увођењу нових пословних модела и обављањем послова које банке и пружаоци услуга повезаних с виртуелним валутама поверавају платним институцијама и институцијама електронског новца; учешће у активностима у вези с применом *Закона о дигиталној имовини* и унапређењу система за борбу против прања новца и финансирања тероризма.

У области спречавања прања новца Народна банка Србије ће деловати активно као регулатор и супервизор.

У области спречавања прања новца и финансирања тероризма, Народна банка Србије ће предузимати активности у правцу даљег унапређења супервизорских активности и благовременог праћења изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма обвезника које надзире, спровођења плана непосредних контрола управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма за 2023. годину, као и континуираног праћења међународних стандарда у овој области.

Активности Народне банке Србије биће усмерене и на даље јачање сарадње с релевантним државним органима (посебно са Управом за спречавање прања новца) и обвезницима које надзире у области спречавања прања новца и финансирања тероризма.

У наредном периоду посебна пажња ће бити усмерена на праћење спровођења активности дефинисаних акционим планом за спречавање прања новца и финансирања тероризма.

Поред наведеног, у наредном периоду планирана је израда регионалне процене ризика правних лица и лица страног права за регион Балкана, у којој треба да учествује Република Србија, при чему ће запослени Народне банке Србије дати свој допринос. Сврха те регионалне процене ризика јесте процена

правних оквира и ризика од прања новца и финансирања тероризма који се односе на прекограничне ефекте различитих форми правних лица, а на основу налаза те процене планира се израда типологија и препорука за унапређење стања у региону.

Народна банка Србије наставиће с предузимањем активности како би се благовремено утврдило неовлашћено пружање услуга у вези с виртуелним валутама на тржишту Републике Србије и предузеле одговарајуће превентивне и репресивне мере према лицима која пружају ове услуге без дозволе Народне банке Србије. Планиран је и непосредан надзор над пружаоцима услуга повезаних с виртуелним валутама који су у децембру 2022. године добили дозволе за рад, а посебно надзор у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, како би се у највећој могућој мери ублажили ризици од прања новца и финансирања тероризма, који су својствени сектору виртуелних валута.

Народна банка Србије ће наставити да прилагођава законску регулативу из своје надлежности ради ефикасног функционисања целокупног система.

Предвиђено је и предузимање одговарајућих мера ради унапређења послова израде закона и других прописа из надлежности Народне банке Србије и праћења прописа ЕУ, као и развијање послова заступања Народне банке Србије пред судовима и усклађености пословања.

Поред тога, наставиће се рад на стварању правних и других претпоставки за употребу менице у електронском облику (е-меница) у правном и пословном промету у Републици Србији, ради побољшања услова и стварања нових могућности за привредни развој.

На међународном плану очекује се наставак успешне сарадње с ММФ-ом и другим међународним финансијским институцијама, наставак активности Народне банке Србије у процесу европских интеграција, као и богата билатерална финансијска сарадња.

Очекује се да ће се током године обавити два редовна разматрања резултата спровођења договореног економског програма у оквиру стендбај аранжмана који је ММФ одобрио Републици Србији 19. децембра 2022.

Током 2023. године најважније активности у процесу европских интеграција биће усмерене на испуњавање услова за отварање кластера 2 – *Унутрашње тржиште* и кластера 3 – *Конкурентност и инклузивни раст*, у оквиру којих су најзначајнија преговарачка поглавља из надлежности Народне банке Србије.

Такође, током 2023. године контролисаће се наменско коришћење средстава кредита одобрених крајњим корисницима посредничких банака из Апекс зајма за мала и средња предузећа и друге приоритете III/A, као и кредита одобрених крајњим корисницима посредничких банака из Фонда револвинг кредита Републике Србије.

Народна банка Србије наставиће да унапређује аналитички оквир, као помоћни алат у одлучивању о монетарној и макропруденцијалној политици.

Народна банка Србије ће и у 2023. наставити да унапређује своје активности у области макроекономских и макропруденцијалних анализа и изради званичне статистике, с обзиром на значај квалитетних и правовремених података и анализа за успешно вођење економске политике.

У области статистике, планира се наставак усклађивања методологије с прописима ЕУ из области монетарне, финансијске и платнобилансне статистике.

Планиран је наставак оцене текућег нивоа цена и краткорочна прогноза њиховог кретања методом *Data scraping*-а, који је детаљније представљен у *Зборнику радова Народне банке Србије IV* из марта 2023. године. Такође, планирано је даље унапређење модела за средњорочне пројекције инфлације.

Планиран је и наставак објављивања *Зборника радова Народне банке Србије*, које је започето 2021. године с циљем да се научноистраживачки рад у нашој институцији учини доступнијим широј јавности, као и да се допринесе дискусији у оквиру академске и шире заједнице.

Да би се очувао висок степен кредибилитета и транспарентности централне банке, приоритет остаје одговорна и правовремена комуникација.

Комуникација централне банке о макроекономским кретањима и изгледима за наредни период, као и мерама и активностима које на основу тога спроводи, повећава предвидивост и разумевање улоге централне банке и остварених резултата у њеном раду. **Ефикасна комуникација с јавношћу посебно добија на значају током периода криза на међународном тржишту.** Због тога **Народна банка Србије тежи јасној и активној комуникацији не само са стручном већ с целокупном јавношћу. Имајући у виду наведени циљ, наставићемо одговорно и правовремено да информисемо јавност о свом пословању и активностима сарадњом с медијима путем различитих канала комуникације – интернет странице, друштвених мрежа, одговора на питања медија и шире јавности електронским путем, учешћем представника Народне банке Србије у радијским и телевизијским емисијама и др.** Као и до сада, Народна банка Србије ће редовно обавештавати јавност о одлукама монетарне политике саопштењима након седница Извршног одбора (које се одржавају једном месечно), док ће тромесечно стручној и широј јавности представљати *Извештај о инфлацији* с пројекцијама главних макроекономских варијабли у наредном периоду. Такође, јавности се представља и *Извештај о стабилности финансијског система*, ради информисања јавности о стању и ризицима у финансијском систему, као и правременог указивања на потенцијалне системске ризике. У 2023. години предвиђа се даљи развој интернет домена и поддомена, као и

спровођење изложбених и едукативних активности Народне банке Србије у складу с током пандемије, уз поштовање прописаних епидемијских мера.

У Заводу за израду новчаница и кованог новца планиран је даљи технолошки развој производних процеса, уз оптимизацију трошкова пословања.

Завод за израду новчаница и кованог новца – Топчидер је, као и до сада, мотивисан и спреман да, изналажењем свих начина упошљавања људских и технолошких потенцијала, и даље тежи напретку и остварењу квалитетнијих и бољих резултата. Напредак Завода огледа се и у иновацијама и пословним идејама, као и способности да се адекватним планирањем, организовањем и контролом управља сложеним процесима производње.

Евидентно је постојање визије напретка Завода и јасног смера интензивног и екстензивног коришћења капацитета. Евидентно је и усвајање нових модела, технолошко и апликативно усавршавање и проналажење правилног начина подизања свести запослених.

Завод је постао модерна пословна целина која, не заостајући за великим светским тржишним учесницима из ове области, иде правцем свог даљег развоја и глобалног позиционирања.

И даље ће се обезбеђивати адекватан ниво и структура готовог новца у оптицају.

У условима кад је почео да слаби негативан утицај пандемије вируса корона, али када су наступили нови, још снажнији геополитички поремећаји изазвани сукобом у Украјини, чији негативан утицај се у 2022. години осећао у свим сферама друштвеног и економског живота, знатно је била повећана тражња за готовим новцем. Народна банка Србије предузела је активности из своје надлежности како би се обезбедило несметано обављање готовинског платног промета. У том смислу, Народна банка Србије је снабдела своје филијале у Београду, Крагујевцу, Нишу, Новом Саду и Ужицу довољном количином и апоенском структуром новчаница и кованог новца и у сваком тренутку је могла да удовољи захтевима банака за исплату готовог новца.

Ради реализације стратешких и оперативних циљева у вези са обезбеђењем адекватног обима, квалитета и апоенске структуре готовог новца у оптицају, као и попуњавања залиха у трезорима Народне банке Србије, планирано је да се у 2023. години изради додатна количина од 100,0 млн комада новчаница (апоена од 10, 20, 1000 и 2000 динара) и 80,0 млн комада кованог новца од 1, 2 и 5 динара. На основу Оквирног споразума о сарадњи између Народне банке Србије и компаније *Mish International Monetary Inc* из фебруара 2018. године, с том компанијом је потписан појединачни уговор о изради 210.000 комада нумизматичког новца с ликом Николе Тесле у апоену од 100 динара у 2023. години. Независно од те количине, а према идентичном идејном решењу, у 2023. години предвиђена је и израда 500 комада нумизматичког новца с ликом Николе Тесле за потребе нумизматичког тржишта у Републици Србији. Поред

тога, биће израђена и преостала количина од по 205 комада нумизматичког новца с ликом Николе Тесле издања 2020. и 2021. године и по 250 комада издања 2022. и 2023. године, који нису реализовани у претходним годинама.

Ради унапређења и повећања ефикасности целокупних пословних процеса, запослени у Народној банци Србије константно се едукују и развијају своје компетенције.

И поред актуелних изазова и динамичности промена у финансијском сектору, те промењених околности изазваних претходном глобалном пандемијом и неизвесношћу у погледу кретања економских показатеља, Народна банка Србије, захваљујући стручности кадра, остаје гарант ценовне стабилности и здравља финансијског система.

Ради остваривања ове законом поверене улоге, Народна банка Србије наставља са улагањем у професионалне капацитете запослених сталним иновацијама и усвајањем најбољих пракси у области централног банкарства.

У наредном периоду, посвећеност очувању свеобухватног стручног искуства и култура перманентног професионалног развоја остају интегрални део стратешке оријентације политике управљања људским ресурсима, као и институционалним капацитетима у Народној банци Србије.

Народна банка Србије планира да у 2023. години у домену **информационо-комуникационих технологија**, поред редовних активности на управљању информационим системом Народне банке Србије, настави са инфраструктурним и апликативним пројектима и унапређивањем управљачких функција, а у складу с добрим праксама и искуствима *ESCB*, између осталог и унапређењем управљања и коришћења локације за опоравак пословања од катастрофа за кључне пословне процесе. Такође, планира и наставак активности на обукама из области безбедности информационо-комуникационог система у складу са захтевима стандарда *ISO 27001*, захтевима *SWIFT*-а за обавезним сигурносним контролама, као и с другим специфичним потребама информационог система Народне банке Србије.

Као и до сада, Народна банка Србије ће бити **друштвено одговорна** и посвећена бројним активностима које доприносе добробити шире друштвене заједнице.

Списак графикана и табела

Графикони

III.1.	Раст реалног БДП-а	24
III.2.	Укупна и базна инфлација зоне евра и САД	25
III.3.	Цене одабраних енергената	26
III.4.	Доприноси мг. стопи раста БДП-а – расходна страна	26
III.5.	Показатељи тржишта рада према Анкети о радној снази	27
IV.1.2.1.	Репо продаја и стање продатих ХоВ	35
IV.1.2.2.	Обим стерилизације инструментима монетарне политике	36
IV.1.2.3.	Кретање референтне и просечне репо стопе	38
IV.1.3.1.	Инфлација у 2021. и 2022. години	40
IV.1.3.2.	Укупна и базна инфлација	41
IV.2.2.1.	Кретање укупне премије кумулативно по тромесечјима	57
IV.2.2.2.	Укупна премија према врстама осигурања	57
IV.2.3.1.	Структура имовине добровољних пензијских фондова	65
IV.2.4.1.	Структура активе давалаца финансијског лизинга	68
IV.2.4.2.	Структура пасиве давалаца финансијског лизинга	68
IV.4.2.1.	Кључни макроекономски ризици	84
IV.4.2.2.	Финансијска стабилност банкарског сектора Републике Србије у поређењу с просеком региона	84
IV.4.2.3.	Кретање показатеља системског стреса	85
V.1.1.	Покривеност увоза девизним резервама	89
V.1.2.	Индекс приноса државних обвезница у оригиналној валути	92
V.1.3.	Принос портфеља и „бенчмарка” у оригиналној валути у 2022.	93
V.1.4.	Укупан принос портфеља и „бенчмарка” прерачунат у динаре, по тромесечјима	93
V.1.5.	Структура инвестиционог портфеља	94
V.3.1.	Вредност промета у Међубанкарском и Међународном клирингу	107
V.4.2.1	Фонд револвинг кредита РС – реализација средстава за период 2018–2022.	124

V.4.2.2.	Фонд револвинг кредита РС – класификација делатности	125
V.4.2.3.	Фонд револвинг кредита РС – територијална подела	125
V.4.2.4.	Реализација Апекс зајма III/Б – територијална подела	126
V.4.2.5.	Реализација Апекс зајма III/Б – класификација делатности	126
V.4.3.1.	Плаћене кредитне обавезе у 2022. години према иностранству, по којима је НБС агент – по кредиторима и тромесечјима	134
V.4.3.2.	Кредити одобрени у 2022. години, по којима је НБС агент – по кредиторима	136
VI.6.1.	Структура укупних прихода Завода у 2022.	171
VI.6.2.	Структура остварених расхода Завода у 2022.	172

Табеле

IV.2.1.1.	Структура финансијског система	42
IV.2.1.2.	Власничка структура банкарског сектора у 2022.	43
IV.2.1.3.	Степен концентрације (<i>HHI</i>) и учешћа водећих банака у билансној суми, кредитима и депозитима банкарског сектора	44
IV.2.1.4.	Структура активе банака на дан 31. децембра 2022.	45
IV.2.1.5.	Структура пасиве банака на дан 31. децембра 2022.	45
IV.2.1.6.	Структура капитала банака	46
IV.2.1.7.	Девизни ризик банака на дан 31. децембра 2022.	47
IV.2.1.8.	Структура <i>NPL</i>	47
IV.2.1.9.	Класификација активе банака	48
IV.2.1.10.	Показатељи пословања банака	49
IV.2.1.11.	Финансијски резултат банака	49
IV.2.1.12.	Показатељи профитабилности банкарског сектора	50
IV.2.1.13.	Преглед непосредних контрола извршених у 2022.	55
IV.2.6.1.	Број притужби/приговора по даваоцима финансијских услуга у 2022.	73
IV.2.6.2.	Број посредовања у 2022.	74
V.1.1.	Вредност изложена ризику (<i>VaR</i>) на дан 31. децембра 2022.	94
V.1.2.	Стрес-тест на дан 31. децембра 2022.	95
V.2.1.1.	Преглед апоенске структуре новчаница у оптицају	96
V.2.1.2.	Преглед фалсификованих новчаница готовог новца (у комадима)	97

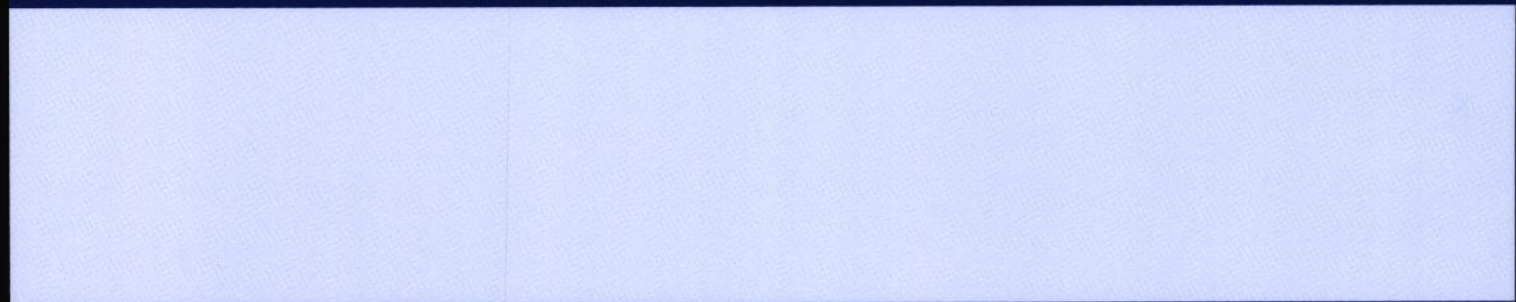
V.2.1.3.	Преглед фалсификованих новчаница готовог новца (у хиљадама RSD)	97
V.2.2.1.	Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Београду	99
V.2.2.2.	Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Новом Саду	100
V.2.2.3.	Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Нишу	101
V.2.2.4.	Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Крагујевцу	102
V.2.2.5.	Послови управљања токовима готовине и послови са ефективним страним новцем – Филијала у Ужицу	103
V.3.1.	Вредност промета и број плаћања у <i>RTGS</i> систему	104
V.3.2.	Вредност промета и број плаћања у Клиринг систему	105
V.3.3.	Вредност промета и број плаћања у <i>IPS</i> НБС систему	106
V.3.4.	Вредност промета и број плаћања у Међубанкарском и Међународном клирингу	107
V.5.1.1.	Упоредни преглед броја запослених на неодређено време	145
V.5.1.2.	Број запослених по квалификационој структури	145
V.5.1.3.	Полна структура запослених по организационим јединицама	146
V.5.1.4.	Старосна структура запослених на неодређено време	146
V.5.1.5.	Образовање, стручно оспособљавање и усавршавање запослених	147
VI.1.1.	Биланс стања	152
VI.1.2.	Биланс успеха	154
VI.3.1.	Концентрација кредитног ризика финансијских средстава по земљама и регионима	159
VI.3.2.	Изложеност ризику ликвидности	160
VI.3.3.	Изложеност ризику од промене каматних стопа	161
VI.3.4.	Изложеност девизном ризику финансијских средстава и обавеза	162
VII.6.1.	Укупни приходи и расходи Завода у 2022.	170
VII.6.2.	Структура укупних прихода	171
VII.6.3.	Структура укупних расхода	172

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

336.71

**ГОДИШЊИ извештај о пословању и
резултатима рада / Народна банка Србије. -
2010- . - Београд (Улица краља Петра 12)
: Народна банка Србије, 2010 (Београд : Завод
за израду новчаница и кованог новца) . - 30 cm**

Годишње
ISSN 2217-6284 = Годишњи извештај о
пословању и резултатима рада
COBISS.SR-ID 185196556

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
О СТАБИЛНОСТИ ФИНАНСИЈСКОГ СИСТЕМА

Народна банка Србије

2022

Уводна напомена

Под финансијском стабилношћу Народна банка Србије подразумева да финансијски систем – финансијски посредници, финансијска тржишта и финансијска инфраструктура – омогућава ефикасну расподелу финансијских ресурса и остварење кључних макроекономских функција не само у нормалним условима већ и у условима финансијске неравнотеже или потреса у домаћем и међународном окружењу.

У условима финансијске стабилности, економски актери имају поверење у банкарски систем и остварују приступ финансијским услугама као што су извршење плаћања, кредитирање, улагање депозита и заштита од ризика.

У складу са чл. 3. и 4. Закона о Народној банци Србије („Службени гласник РС”, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015 и 40/2015 – одлука УС и 44/2018), Народној банци Србије ставља се у надлежност да, не доводећи у питање остваривање свог основног циља, доприноси очувању и јачању стабилности финансијског система Републике Србије, као и да утврђује и спроводи активности и мере с тим циљем. У остваривању тог циља, Народна банка Србије активно сарађује с другим надлежним државним и међународним институцијама.

У оквиру тих активности и мера, Народна банка Србије обавља редовне и свеобухватне анализе макроекономског окружења и функционисања кључних финансијских институција, тржишта и инфраструктуре; даје преглед ризика који представљају претњу стабилности финансијског система; идентификује трендове који могу повећати рањивост финансијског система; покреће дискусију поводом нових регулаторних иницијатива и њиховог потенцијалног ефекта на финансијски систем и реалну економију. Делује превентивно, али и корективно, прилагођавањем финансијског регулаторног оквира. Такође, у случају да за тим постоји потреба, Народна банка Србије управља последицама екстерних потреса и других кризних ситуација умањујући потенцијално негативне ефекте на финансијску стабилност.

Основни циљ *Годишњег извештаја о стабилности финансијског система* јесте информисање свих релевантних економских актера о стању финансијске стабилности, препознавање потенцијалних ризика који могу угрозити финансијску стабилност и подизање свести економских актера о потенцијалним ризицима. Очекујемо да ће *Извештај* допринети повећању транспарентности и јачању поверења у домаћи финансијски систем, што ће позитивно утицати на његову стабилност и подржати одржив и стабилан привредни раст.

Анализе у *Извештају* припремљене су у Сектору за финансијску стабилност. За анализу су коришћени подаци доступни закључно с крајем 2022. године.

Извештај о стабилности финансијског система размотрен је и усвојен на седници Извршног одбора 8. јуна 2023. године. Сви досадашњи извештаји доступни су јавности на сајту Народне банке Србије (<http://www.nbs.rs>).

Извршни одбор Народне банке Србије:

Јоргованка Табаковић, гувернер

Жељко Јовић, вицегувернер

Ана Ивковић, вицегувернер

Драгана Станић, вицегувернер

Никола Драгашевић, вицегувернер

СКРАЋЕНИЦЕ КОРИШЋЕНЕ У ОВОМ ИЗВЕШТАЈУ

ARIMA – ауторегресиони интегрисани покретни просек
БДП – бруто домаћи производ
BIS – Банка за међународна поравнања
б.п. – базни поен
GFSR – Глобални извештај о финансијској стабилности
DvP – испорука уз плаћање
ДПФ – добровољни пензијски фондови
д.с. – десна скала
дсз. – десезонирано
ЕБА – Европска банкарска агенција
ЕМВИ – индекс обвезница тржишта у успону
ЕУ – Европска унија
ЕЦБ – Европска централна банка
л.с. – лева скала
LTV – однос кредита и вредности хипотеке
LtD – однос кредита и депозита
мг. – међугодишње
МДТ – међубанкарско девизно тржиште
млн – милион
млрд – милијарда
ММФ – Међународни монетарни фонд
НКОСК – Национална корпорација за осигурање стамбених кредита
ПАК – показатељ адекватности капитала
ПДВ – порез на додатну вредност
п.п. – процентни поен
РГЗ – Републички геодетски завод
РЗС – Републички завод за статистику
RTGS – обрачун у реалном времену по бруто принципу
СДИ – стране директне инвестиције
Т – тромесечје
ФЕД – Систем федералних резерви Сједињених Америчких Држава
ХоВ – хартија од вредности
УБС – Удружење банака Србије
IPS – Систем за инстант плаћања

Не наводе се друге општепознате скраћенице.

Спољни ризици:

- продужено трајање инфлације и инфлаторних притисака на глобалном нивоу услед раста цена енергената и примарних пољопривредних производа или перзистентније базне инфлације;
- наставак поштравања монетарне политике водећих централних банака услед инфлаторних притисака упорнијих од очекиваних на глобалном нивоу и даље заштравање финансијских услова;
- неизвесност у погледу динамике опоравка светске економије, могућност наглог глобалног успоравања привредног раста и уласка зоне евра у рецесију;
- даље интензивирање глобалних неизвесности и конфликта у Украјини и продубљивање геоекономских фрагментација;
- присутна неизвесност на међународном финансијском тржишту, повећана аверзија инвеститора према ризику и мањи прилив капитала према земљама у успону;
- повећана перцепција ризика глобалних банкарских група и отежани приступ изворима финансирања;
- потенцијални пад солвентности банкарског сектора и проблеми у пословању банака зоне евра услед могућег погоршања квалитета активе и виших трошкова финансирања;
- раст броја сајбер напада који могу да наруше поверење у стабилност финансијског система.

Мере за ублажавање ризика

- прилагођавање монетарне политике у зависности од геополитичких дешавања и кретања кључних фактора инфлације, узимајући у обзир и ефекте досадашњег заштравања монетарне политике, ради обезбеђења ценовне и финансијске стабилности, чиме се доприноси и одрживом привредном расту;
- одржавање релативне стабилности девизног курса;
- подршка економским политикама рањивим секторима ради превазилажења последица вишедимензионалне кризе, уз координацију мера монетарне и фискалне политике;
- одржавање глобално диверсификоване економске структуре и проналажење алтернативних тржишта за увоз енергената, извоз робе и изворе финансирања;
- наставак обезбеђивања релативно повољних услова задуживања код међународних финансијских организација;
- сарадња с међународним финансијским институцијама и супервизорима матичних банкарских група;
- адекватно вођење макропруденцијалне политике, уз примену релевантних инструмената и одржавање заштитних слојева капитала и ликвидности на оптималном нивоу;
- обезбеђивање додатне ликвидности од стране централних банака путем закључења своп и репо трансакција;
- очување домаће депозитне базе банака и даље обезбеђивање покривености кредита домаћим депозитима;
- континуирано унапређење информационих система свих учесника на финансијском тржишту.

Унутрашњи ризици:

– продужено трајање инфлаторних притисака и утицај на трошкове производње и тржиште рада;

– висок ниво евроизације домаћег финансијског система;

– успоравање кредитне активности и потенцијални раст нових проблематичних кредита услед заостравања финансијских услова и кредитних стандарда банака;

– неизвесност у погледу кретања цена стамбених и комерцијалних непокретности;

Мере за ублажавање ризика

– заостравање монетарних услова повећањем референтне каматне стопе, као и стопа на сталним олакшицама;

– одржавање релативне стабилности девизног курса;

– дефинисање економских пакета и других мера помоћи најрањивијим секторима становништва и привреде, уз вођење рачуна о координацији фискалне и монетарне политике;

– примена мера којима се олакшава финансијски положај и приступ финансирању дужника у случају потребе;

– наставак спровођења мера и активности предвиђених Стратегијом динаризиције финансијског система Републике Србије;

– примена прописа и мера из области монетарне, микропруденцијалне и макропруденцијалне политике, ради подстицања кредитирања у домаћој валути;

– континуирано промовисање веће исплативости динарске од девизне штедње, као и финансијских инструмената у домаћој валути;

– наставак промовисања инструмената заштите од девизног ризика;

– пораст обима емисија динарских државних ХоВ на домаћем тржишту ради смањења валутног ризика у управљању јавним дугом;

– наставак продужења рочности емитованих динарских државних ХоВ ради продужења динарске криве приноса;

– ублажавање примењених макропруденцијалних и микропруденцијалних инструмената, како би се омогућило олакшано кредитирање економије и повећала тражња за кредитима;

– појачано праћење квалитета aktive банака;

– подстицање банака да додатно унапреде управљање кредитним ризиком, као најзначајнијим ризиком у банкарском сектору Републике Србије;

– наставак јачања капиталне базе банака;

– доношење циљаних мера ради подршке најрањивијим секторима становништва и привреде;

– појачано праћење и анализа кретања на тржишту непокретности, уз унапређење прикупљања и дистрибуције података с тржишта хипотекарних непокретности;

Унутрашњи ризици:

Мере за ублажавање ризика

- праћење кредитног ризика у банкарском сектору путем адекватне процене вредности непокретности као средства обезбеђења;
- правовремено коришћење пруденцијалних инструмената усмерених на дужнике или на капитал банака, којима се повећава отпорност банака на ризике и ограничава задуженост.

Садржај

Резиме	1
I. Међународно и домаће окружење	9
I.1. Кретања у међународном окружењу.....	9
I.2. Преглед домаћих макроекономских кретања.....	16
I.3. Девизне резерве као осигурање од шокова	19
I.4. Фискална политика, јавни и спољни дуг	22
I.5. Сектор привреде	29
I.6. Сектор становништва	33
<i>Осврт 1: Утицај промене каматних стопа на задуженост становништва.....</i>	<i>38</i>
II. Финансијски сектор.....	41
II.1. Банкарски сектор.....	41
<i>Осврт 2: Ефекти конфликта у Украјини на банкарски сектор Европске уније и Србије.....</i>	<i>53</i>
II.2. Макропруденцијални стрес-тестови.....	55
<i>Осврт 3: Климатски стрес-тестови Европске централне банке из 2022. године – у којој мери су банке зоне евра спремне за зелену транзицију</i>	<i>66</i>
II.3. Небанкарски финансијски сектор	69
III. Финансијска тржишта.....	81
III.1. Тржиште новца	81
III.2. Тржиште обвезница и акција	84
III.3. Финансијска инфраструктура	89
<i>Осврт 4: Дигиталне валуте централних банака и пројекат дигиталног евра</i>	<i>95</i>
III.4. Тржиште непокретности	99
<i>Осврт 5: Процене вредности стамбених непокретности у 2022. години.....</i>	<i>102</i>
IV. Финансијска стабилност	107
IV.1. Регулаторни оквир као подршка финансијској стабилности	107
<i>Осврт 6: Макропруденцијална политика и тржиште непокретности</i>	<i>116</i>
IV.2. Показатељи финансијског здравља	119
<i>Осврт 7: Концентрација у банкарском сектору и финансијска стабилност.....</i>	<i>123</i>
Списак графикана, табела и шеме	127

Резиме

Кретања у међународном окружењу током 2022. године обележили су јачање геополитичких тензија и ескалација конфликта у Украјини, раст глобалне инфлације и повећање степена рестриктивности монетарних политика централних банака, као и неповољнији изгледи глобалног привредног раста. Пораст глобалне инфлације и поштравање монетарних и финансијских услова, смањење фискалних подстицаја након побољшања епидемијске ситуације изазване вирусом корона и учестали поремећаји у снабдевању енергентима у Европи, као и повећана неизвесност на светском робном и финансијском тржишту, утицали су на то да светска економија успори раст у 2022. години – на 3,4%. Међународни монетарни фонд прогнозира стопу глобалног раста од 2,8% у 2023, док се за 2024. очекује умерено убрзање економске активности и стопа раста од 3,0%.

У 2022. години реални раст бруто домаћег производа Србије износио је 2,3% и био је вођен растом индустрије и услужних сектора. Успоравање раста у 2022. у односу на 2021. годину последица је ниже екстерне тражње и повећаних глобалних трошковних притисака изазваних конфликтом у Украјини, као и лошије пољопривредне сезоне изазване сушом. Просечна годишња инфлација у 2022. износила је 11,9%, а просечна базна инфлација 7,1%.

Заоштравање геополитичких тензија од почетка 2022. и избијање сукоба у Украјини изазвали су значајну нестабилност на међународном робном и финансијском тржишту, што је утицало на то да светска економија успори раст у 2022. години – на 3,4%. Раст је успорен и код развијених земаља (са 5,4% у 2021. на 2,7% у 2022) и код земаља у успону (са 6,9% у 2021. на 4,0% у 2022). Наставак успоравања економске активности у Европи очекује се и у 2023. услед повећане неизвесности због последица конфликта у Украјини, енергетске кризе, строжих услова финансирања и успоравања глобалне економске активности, при чему се у зони евра очекује нижа стопа раста (0,8%) него код европских земаља у успону и земаља у развоју (1,2%). У јулу 2022. године Европска централна банка је започела циклус повећања каматних стопа, тако да је од почетка циклуса референтна каматна стопа повећана седам пута, укупно за 375 базних поена, те је у мају 2023. достигла 3,75%, а стопе на кредитне и депозитне олакшице 4,00% и 3,25%, респективно. Нормализација програма куповине активе започела је од марта 2023. смањењем биланса стања у месечном износу од 15 милијарди евра, док ће тај износ бити повећан од јула 2023. Систем федералних резерви је процес повећања рестриктивности монетарне политике започео у марту 2022. године. До маја 2023. референтна каматна стопа узастопно је повећана десет пута, за укупно 500 базних поена, на распон 5,00–5,25%. Заоштравање монетарне политике Систем федералних резерви је образложио повишеном инфлацијом, која одражава неравнотежу између понуде и тражње, јачањем показатеља тржишта рада, а оцењено је и да су дешавања у Украјини додатно утицала на раст инфлације и оптеретила глобалну економску активност.

Реални раст бруто домаћег производа Србије у 2022. износио је 2,3%, што је мање него 2021. године, када је износио 7,5%. Успоравање раста последица је ниже екстерне тражње, високе базе из претходне године и повећаних глобалних трошковних притисака изазваних јачањем геополитичких тензија и избијањем конфликта у Украјини, као и суше, која је за последицу имала лошију пољопривредну сезону у земљи. Остварени привредни раст у 2022. резултат је раста индустрије и услужних сектора. Негативан допринос расту потекао је од грађевинарства и пољопривредне производње.

Просечна годишња инфлација у 2022. износила је 11,9%, док је међугодишња инфлација у децембру износила 15,1%. И у условима комбинованог деловања већег броја

Упркос ескалацији геополитичких тензија и растућој инфлацији на глобалном нивоу, Народна банка Србије је очувала релативну стабилност курса динара према евра. Народна банка Србије је увела могућност за банке да закључују билатералне трансакције свог куповине и свог продаје девиза (евра) за динаре. Поред тога, ради пружања подршке банкама у управљању ликвидношћу уведене су и билатералне репо трансакције с Народном банком Србије. Заостравање монетарних политика утицало је и на раст каматних стопа на домаћем финансијском тржишту.

Мерама фискалне политике и током 2022. умањене су негативне економске последице изазване интензивирањем глобалних неизвесности. Учешће јавног дуга централне државе у бруто домаћем производу смањено је са 56,5% крајем 2021. на 55,1% крајем 2022, док је учешће спољног дуга у бруто домаћем производу повећано и износило је 69,4%. Фискални дефицит у 2022. износио је 3,2% бруто домаћег производа и налазио се на нижем нивоу него претходне године. Дефицит текућег рачуна платног биланса осму годину заредом био је у потпуности покривен страним директним инвестицијама.

негативних фактора, пре свега последица енергетске кризе и суше која је погодила велики део Европе, инфлација у Србији била је мања од инфлације у упоредивим земљама у окружењу. Око две трећине доприноса међугодишњој инфлацији потицало је од раста цена хране и енергената. Базна инфлација се током године кретала на знатно нижем нивоу од укупне инфлације и у просеку је у 2022. износила 7,1%, а у децембру 10,1% међугодишње. То је показатељ да је инфлација у Србији у великој мери изазвана факторима на страни понуде, на које мере монетарне политике имају веома мали или ограничен ефекат. На појачане инфлаторне притиске Народна банка Србије реаговала је повећањем рестриктивности монетарне политике. Од октобра 2021. Народна банка Србије започела је с поштравањем монетарних услова, постепеним и континуираним повећавањем просечне пондерисане каматне стопе на реверзним репо аукцијама. Од априла 2022. године започет је циклус повећања референтне каматне стопе и до краја 2022. године Народна банка Србије повећала је референтну каматну стопу за укупно 4 процентна поена, тако да је ова стопа на крају године износила 5%. Стопа на депозитне олакшице на крају 2022. износила је 4,0%, док је стопа на кредитне олакшице износила 6,0%.

Током 2022. године очувана је релативна стабилност курса динара према евра захваљујући интервенцијама Народне банке Србије на међубанкарском девизном тржишту, путем којих је Народна банка Србије у прва четири месеца нето продала 2,27 милијарди евра, док је од маја до краја године нето купила 3,27 милијарди евра. Нето куповином девиза у износу од 1 милијарде евра Народна банка Србије је допринела даљем увећавању девизних резерви. У марту 2022. први пут је емитована двадесетпетогодишња државна обвезница у еврима, што представља обвезницу најдуже рочности која је до сада емитована на домаћем тржишту. Захваљујући кредибилном оквиру економских политика, потврђеној отпорности банкарског сектора и очуваној укупној макроекономској стабилности, рејтинг агенције *Fitch Ratings* и *Standard & Poor's* задржале су кредитни рејтинг Србије за дугорочно задуживање у домаћој и страниј валути на нивоу ББ+, на корак од инвестиционог.

Током 2022. у Републици Србији предузете су мере за спречавање већих шокова који би били изазвани растом цена енергената и хране, као што су субвенционисање цене гаса, привремено смањење акциза на нафтне деривате и контрола цена основних животних намирница. У 2022. забележен је фискални дефицит опште државе у износу од 224,8 милијарде динара, односно 3,2% бруто домаћег производа, што је знатно мање од дефицита оствареног претходне године, када је износио 4,1% бруто домаћег производа. Учешће дуга централне државе у бруто домаћем производу на крају 2022. износило је 55,1%, што је за 1,4 процентна поена мање него на крају 2021. Спољни дуг је на крају 2022. износио 41,9 милијарди евра, или 69,4% бруто домаћег производа. Дефицит

текућег рачуна платног биланса у 2022. износио је 4,1 милијарду евра, или 6,9% бруто домаћег производа. Осму годину заредом дефицит текућег рачуна био је у потпуности покривен страним директним инвестицијама – покриће од 104,0% на крају 2022, што доприноси и одрживости екстерне позиције земље. Република Србија је крајем 2022. године закључила нови стендбај аранжман с Међународним монетарним фондом, којим ће се додатно подржати напори за очување макроекономске и фискалне стабилности.

Бруто девизне резерве достигле су нови највиши ниво посматрано крајем године, тако да су на крају децембра 2022. године износиле 19,4 милијарде евра и повећане су за 3,0 милијарди евра у односу на крај претходне године. Нето девизне резерве износиле су 15,4 милијарде евра. Применом различитих стрес-сценарија закључује се да су девизне резерве адекватне да заштите домаћи финансијски систем чак и у случају екстремних потреса.

Девизне резерве Народне банке Србије током 2022. године повећане су за 3,0 милијарди евра и на крају децембра 2022. године износиле су 19,4 милијарде евра бруто, односно 15,4 милијарде евра нето, чиме је додатно ојачана отпорност домаћег система на потресе из међународног окружења. Различити стрес-сценарији потврдили су да је, чак и у случају екстремних потреса, ниво девизних резерви на крају 2022. године био више него адекватан за очување стабилности финансијског сектора, за измирење обавеза државе према иностраним повериоцима, као и за финансирање евентуалних значајнијих платнобилансних неравнотежа.

Након динамичних, двоцифрених стопа раста кредитне активности привреде у првој половини године, међугодишњи раст кредитирања овог сектора успорио је у другој половини 2022. И у условима повећаних каматних стопа у 2022, учешће проблематичних кредита у укупним кредитима одобреним сектору привреде додатно је смањено, на најнижи ниво забележен крајем године.

Домаћи кредити привреди, без ефекта промене курса, повећани су у 2022. години за 7,1%. Учешће динарских потраживања у укупним потраживањима од сектора привреде смањено је у односу на претходну годину за 4,6 процентних поена, на 19,4%. Смањењу степена динаризације пласмана сектора привреде у 2022. допринело је доспеће кредита из гарантних шема, који су претежно одобравани у динарима. Највећи допринос расту потраживања имао је сектор за снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом, као и сектор рударства, прерађивачке индустрије и водопривреде. Посматрано према рочности, преовлађују дугорочна потраживања, са учешћем од 81,7%, што указује на низак ризик од рефинансирања. Учешће проблематичних кредита у укупним кредитима привреде смањено је на нови најнижи ниво крајем године од 2,1%.

Кључни показатељи тржишта рада додатно су поправљени током 2022, упркос појачаним глобалним неизвесностима и успоравању привредног раста. Девизна штедња достигла је рекордни износ од 12,8 милијарди евра на крају 2022. године. Како би се становништву омогућило измиревање постојећих обавеза и олакшао приступ финансирању, Народна банка Србије је продужила примену постојећих мера, а усвојен је и нови сет прописа ради очувања стандарда грађана.

Упркос глобалним неизвесностима и успоравању привредног раста, забележени су позитивни трендови на тржишту рада. Стопа незапослености у Т4 2022. у односу на исти период претходне године смањена је за 0,6 процентних поена, на 9,2%. Стопа запослености у Т4 2022. износила је 50,1%, што је повећање за 0,1 процентни поен у односу на Т4 2021. године. Раст бруто и нето зарада у 2022. у односу на 2021. годину износио је 13,8% номинално, односно 1,7% реално. Избијање конфликта у Украјини довело је до привремено повећане тражње грађана за ефективним страним новцем од краја фебруара до средине априла 2023. и последичне промене у валутној структури штедње. Након привременог смањења непосредно по избијању ове кризе, динарска штедња се од јуна континуирано опоравља, а у последњим месецима 2022. изузетно динамично расте, да би на крају године износила 95,7 милијарди динара, што је за 8,0 милијарди

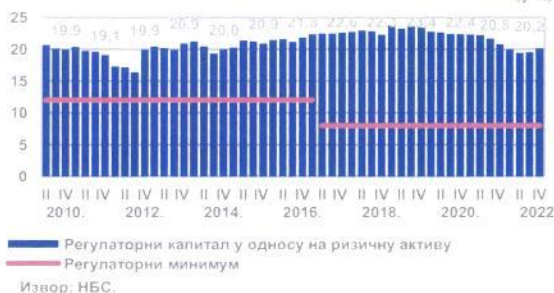
динара мање него на крају 2021. Девизна штедња достигла је 12,8 милијарди евра на крају 2022. године, што је рекордни износ и за 0,5 милијарди евра више него на крају 2021. Укупна потраживања од становништва на крају 2022. године номинално су већа за 6,1% у односу на претходну годину. Поједине мере које је Народна банка Србије донела како би становништву олакшала измиривање постојећих обавеза и приступ новим изворима финансирања наставиле су да се примењују и током 2022. године, а поред тога, ради очувања животног стандарда грађана, усвојени су и нови прописи. Правовремене и адекватне мере Народне банке Србије и Владе Републике Србије допринеле су томе да се избегну већи негативни ефекти пандемије вируса корона, интензивирања геополитичких тензија и раста каматних стопа на кредитну способност грађана, тако да је учешће проблематичних кредита у укупним бруто кредитима становништва смањено и износило је 3,9% у децембру 2022. године.

У 2022. повећане су цене некретнина и промет на тржишту непокретности. Од новембра 2022. Републички геодетски завод објављује индекс цена станова, који указује на тренд раста цена станова. Смањење укупне вредности изведених грађевинских радова и пад броја издатих грађевинских дозвола могу да укажу на потенцијално смањење понуде на тржишту непокретности у будућности.

На основу података Републичког геодетског завода, у 2022. години порастао је број укупних купопродаја. Од тога, кредитним средствима финансирана је куповина 11% свих прометованих непокретности, односно 26% прометованих станова. Индекс цена станова за Републику Србију у Т4 износи 148,79, што је за 14,9% више него у истом периоду претходне године. У другој половини 2022. године тражња за стамбеним кредитима је опала, на шта указују резултати анкете о кредитној активности банака. Према оцени банака, раст цена стамбених непокретности и каматних стопа представљали су факторе смањења тражње становништва за кредитима у 2022. години. На страни понуде, стандарди за одобравање кредита становништву пооштравани су почев од другог тромесечја 2022. године, чему су највише допринели повећани трошкови извора кредитирања, мања конкуренција у банкарском сектору, као и неизвесност у погледу опште економске ситуације, што се одразило и на смањену спремност за преузимање ризика.

Банкарски сектор Србије, који чини око 91% aktive финансијског сектора, био је стабилан током 2022. захваљујући адекватној капитализованости, високој ликвидности и профитабилности.

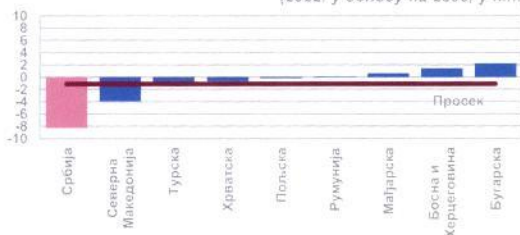
Адекватност капитала банкарског сектора (у %)

Капитализованост банкарског сектора Србије на крају 2022. била је изнад просека региона, с показатељем адекватности капитала од 20,2%. Просечан месечни показатељ ликвидности банкарског сектора износио је 2,2 и био је знатно виши од прописаног минимума (1,0). Банкарски сектор Србије остварио је позитиван финансијски резултат у 2022. години, с приносом на активу од 1,9% и приносом на капитал од 13,9%. Показатељ учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима банкарског сектора Србије наставио је свој опадајући тренд и на крају 2022. износио је 3,0%, што представља нови историјски минимум. Пад учешћа проблематичних кредита, остварен у условима општег раста каматних стопа, указује на то да су мере Народне банке Србије биле правовремене и адекватне и да су спречиле већи негативан ефекат по привреду и становништво, као и по квалитет aktive банкарског сектора, односно да је финансијска стабилност очувана и

Дугогодишњи тренд пада учешћа проблематичних кредита настављен је и у 2022, што указује на то да раст трошкова отплате кредита није погоршао квалитет активе банака, као и да су мере Народне банке Србије биле правремене и адекватне, те да је финансијска стабилност очувана и у периоду вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године.

Промена учешћа бруто проблематичних кредита у укупним бруто кредитима, земље региона (2022. у односу на 2008. у п.п.)

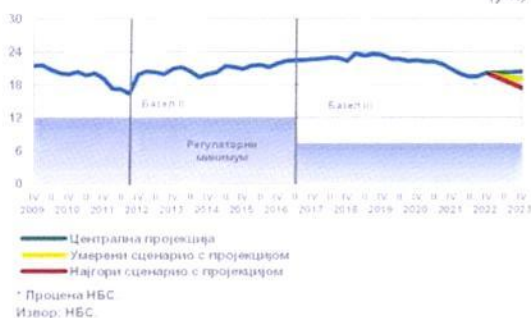

Извор: НБС и ММФ, GFSR.

У структури извора финансирања банака доминирају домаћи депозити.

Резултати макропруденцијалних стрес-тестова потврђују да банкарски сектор Републике Србије у целини остаје високо отпоран на претпостављене, чак и најснажније шокове, као и да располаже довољним капацитетом за ублажавање последица ризика којима би могао бити изложен. Такође, мрежна структура указује на ниску и стабилну компоненту системског ризика, односно на велику отпорност система у случају појаве појединачних шокова.

Кретање ПАК-а по стрес-сценаријима* (у %)

* Пројекта НБС
Извор: НБС.

Глобални изазови нису имали значајнијег утицаја на пословање сектора осигурања у Србији, који је наставио да остварује позитивне резултате, адекватно је капитализован и профитабилан. Забележен је и раст укупне премије, при чему неживотна осигурања и даље имају доминантно учешће.

у периоду вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године. Домаћа кредитна активност порасла је током 2022. године. На крају 2022. укупни домаћи кредити, по искључењу ефеката девизног курса, порасли су за 7,3% међугодишње. Највећи допринос међугодишњем расту укупних домаћих кредита наставили су да пружају кредити привреди, иза чега следе кредити становништву. Резултати анкете о кредитној активности банака указују на то да су банке поштриле стандарде по којима су одобравани кредити привреди и становништву. Јачање домаће депозитне базе, на шта указује износ депозита који је и у току 2022. године био више него довољан да покрије износ кредита, омогућило је банкама да смање зависност од других извора финансирања, као што је финансирање од стране матичних банака, а самим тим и да смање изложеност ризицима из међународног окружења.

Током 2022. године банкарски сектор Републике Србије остао је отпоран, капитализован и високо ликвидан. Показатељ адекватности капитала банкарског сектора задовољава све прописане регулаторне минимуме адекватности капитала и испуњава све захтеве за покриће заштитних слојева капитала. На основу резултата макропруденцијалних стрес-тестова солвентности, показатељ адекватности регулаторног капитала банкарског сектора остао би изнад регулаторног минимума чак и у случају најгорег претпостављеног сценарија. Такође, банкарски сектор остаје ликвидан чак и у условима највећег претпостављеног одлива депозита. На основу анализе банкарског система путем мрежног моделирања може се закључити да не постоји значајна системска компонента ризика у банкарском сектору Србије. Резултати макропруденцијалних стрес-тестова потврђују да банкарски сектор располаже довољним капацитетима за ублажавање последица ризика којима би могао бити изложен чак и у случају најнеповољнијих кретања.

Сектор осигурања је 2022. завршио с позитивним нето резултатом после опорезивања у износу од 8,2 милијарде динара. Код друштава која се претежно баве пословима неживотних осигурања, вредност комбинованог ратија на крају 2022. повећана је у односу на претходну годину и износила је 93,4%, али и даље указује на адекватан ниво премије за испуњење обавеза из уговора о осигурању. Позитиван тренд је забележен у сегменту укупне премије, која је у 2022. износила 133,9 милијарде динара, што је за око 12,2% више него у 2021. Сектор осигурања у Србији адекватно је капитализован у односу на ризике којима је изложен. Однос расположиве и захтеване маргине солвентности, односно основни показатељ адекватности

Изражене глобалне неизвесности у великој мери утицале на пословање добровољних пензијских фондова, будући да је услед општег раста каматних стопа смањена тржишна вредност дугорочних обвезница, у које је уложен велики део имовине фондова. Ипак, треба имати у виду да је реч о једнократном ефекту.

Сектор финансијског лизинга наставио је и током 2022. године да остварује позитивне резултате. Билансна актива овог сектора и даље расте, уз побољшање њеног квалитета захваљујући додатном смањењу проблематичних потраживања.

У 2022. години настављен је раст промета који се остварује кроз различите врсте платних услуга. Приметно је појачано интересовање за пружање услуга безготовинског плаћања, пре свега у домену плаћања преко интернета. У децембру 2022. Народна банка Србије је издала прве две дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама.

капитала, у 2022. код неживотних осигурања износио је 206,42%, односно 210,63% код животних осигурања. У условима утицаја растуће глобалне неизвесности у 2022. години, улога сектора осигурања у пружању заштите осигураницима и обезбеђење континуитета пружања услуге осигурања постаје још значајнија. У том смислу, Народна банка Србије је правовремено донела низ добро одмерених мера за спречавање, смањење и отклањање негативних ефеката различитих криза с којима се суочавамо у последње три године, како би се, између осталог, обезбедила права и интереси корисника услуга осигурања и очувала стабилност пословања свих професионалних учесника на тржишту осигурања.

Нето имовина добровољних пензијских фондова на крају 2022. износила је 48,2 милијарде динара, што је за 1,7% мање него на крају претходне године. Смањење вредности нето имовине фондова у 2022. последица је први пут забележеног негативног приноса од инвестирања. Индекс *FONDex* је на крају 2022. износио 3.063,74 поена. Годишњи принос *FONDex*-а, који представља пондерисани просек приноса свих фондова, у 2022. износио је -2,2%, док је принос од почетка пословања добровољних пензијских фондова на крају 2022. године износио 7,2%.

Настављен је раст билансне активе давалаца финансијског лизинга. Билансна актива је на крају 2022. износила 145,0 милијарди динара, што је за 17,4% више него на крају 2021. Учешће проблематичних пласмана у укупним пласманима додатно је смањено у односу на 2021. годину. На крају 2022. године доспела ненаплаћена бруто потраживања (2,8 милијарди динара) чинила су 2,1% бруто потраживања по основу финансијског лизинга. Као и претходних година, најзначајнији примаоци лизинга била су привредна друштва која не припадају финансијском сектору, са учешћем од 82,9% у укупним пласманима. Финансирање путничких возила од 2021. има највеће учешће у структури пласмана према предмету лизинга, а током 2022. поменуто учешће додатно је повећано, са 39,4% у 2021. на 40,5% у 2022. години.

На крају 2022. године укупно 14 платних институција имало је дозволу Народне банке Србије за пружање платних услуга, а пословале су и три институције електронског новца. Ако се посматрају подаци свих пружалаца платних услуга за 2022. годину, порастао је број готово свих пружених платних услуга, а пре свега безготовинских плаћања. У односу на 2021. годину, укупан број корисника електронског банкарства порастао је за 8,5%, а мобилног банкарства за 20,6%. Раст релативног значаја мобилног банкарства види се по међугодишњем порасту броја трансакција физичких и правних лица и предузетника за 26,0%, док је број трансакција физичких и правних лица и предузетника извршених путем електронског банкарства незнатно опао, за 0,4% међугодишње. На основу Закона о дигиталној имовини, који се примењује од краја јуна 2021. године,

Народна банка Србије је у децембру 2022. године издала прве две дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама. Тиме је у Републици Србији омогућено коришћење услуга повезаних с виртуелним валутама које су обухваћене овим дозволама преко домаћих лиценцираних привредних друштава, које Народна банка Србије свеобухватно надзире, и које су у потпуности у складу с међународним стандардима.

Спровођење мера микропруденцијалне и макропруденцијалне политике настављено је у 2022. години ради ограничавања ризика у финансијском систему, што је допринело ублажавању негативних последица вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године.

Народна банка Србије је и у 2022. години наставила да доноси мере како би ублажила последице различитих криза с којима се суочавамо у последње три године, а ради очувања и јачања финансијске стабилности. У координацији с Владом, Народна банка Србије је правремено реаговала како би се подржало становништво и олакшало пословање привреде у условима поремећаја у глобалним ланцима снабдевања и тиме ублажио пренос високих глобалних цена примарних производа на домаће тржиште. Ради трајне заштите стандарда грађана у погледу платних услуга које су потребне за свакодневне животне активности, Народна банка Србије је у августу 2022. усвојила одлуку којом је ограничена цена пакета платног рачуна са основним услугама на 150 динара и прецизирана његова гарантована садржина. Поред тога, предвиђено је да Народна банка Србије буде у примереном року обавештена о планираним изменама тарифника банака, што омогућава и благовремено идентификовање да ли је поступање банака одговарајуће, те предузимање одговарајућих активности. С обзиром на стратешки значај пољопривредне производње за грађане и привреду, Народна банка Србије је у октобру 2022. усвојила прописе којима је дужницима банака и давалаца финансијског лизинга из области пољопривреде омогућен репрограм постојећих обавеза. У децембру 2022. банкама је омогућено да физичким лицима који су у финансијским потешкоћама реструктурирају потраживање по основу одобреног потрошачког, готовинског или другог сличног кредита на рочност три године дужу од важећих регулаторних решења. Такође, продужена је примена мере усмерене на олакшавање услова отплате стамбених кредита грађанима, што значи да банке и током целе наредне године дужницима могу понудити олакшице у виду продужавања рока отплате стамбених кредита за најдуже пет година. Наведене мере у тренутним околностима раста каматних стопа могу смањити притисак на кориснике кредита с варијабилним каматним стопама и спречити раст проблематичних кредита. Поред тога, Народна банка Србије је у јуну 2022. усвојила привремену меру којом је дата могућност банкама да ублаже негативне ефекте промене цена хартија од вредности на капитал. Све одлуке и мере донете су благовремено, чиме је очувана адекватна капитализованост и висока ликвидност банкарског сектора, а грађанима и привреди олакшани су отплата кредита и приступ изворима финансирања. Захваљујући томе, Народна банка Србије је и у условима повећане глобалне неизвесности успела да очува и додатно ојача стабилност финансијског система.

Композитни показатељ системског стреса и остали показатељи финансијског здравља указују на одржану финансијску стабилност, упркос бројним изазовима који су обележили претходну годину.

У току 2022. године, показатељ системског стреса указује на период ниског ризика, праћен ниском и стабилном системском компонентом, што потврђује отпорност и очувану стабилност финансијског система у целини. Показатељ је нешто више вредности бележио у периоду од маја до октобра 2022. године, након почетка сукоба у Украјини и јачања геополитичких тензија, док је након тог периода до краја године забележен пад показатеља системског стреса.

I. Међународно и домаће окружење

Јачање геополитичких тензија од почетка 2022. и избијање сукоба у Украјини изазвали су знатну нестабилност на међународном робном и финансијском тржишту, што је проузроковало слабије изгледе глобалног привредног раста и утицало на повећање глобалне инфлације. Централне банке су на растуће инфлаторне притиске реаговале заштравањем својих монетарних политика, што је за последицу имало и заштравање глобалних финансијских услова. Упркос потресима из међународног окружења Србија је успела да очува и ојача макроекономску и финансијску стабилност. У 2022. реални раст БДП-а износио је 2,3%, остварен је рекордан прилив СДИ (4,4 млрд евра) и настављен је тренд раста запослености и зарада у приватном сектору. Премија ризика Србије на дуг у доларима на крају децембра 2022. године износила је 270 б.п., а на дуг у еврима 389 б.п. На нивоу 2022. просечна годишња инфлација износила је 11,9%, а просечна базна инфлација 7,1%. Нижем нивоу базне инфлације, на коју Народна банка Србије у већој мери утиче, допринела је очувана релативна стабилност девизног курса у веома неизвесним и непредвидивим глобалним околностима. Бруто девизне резерве су на крају 2022. достигле тадашњи рекордни ниво од 19,4 млрд евра (нето 15,4 млрд евра), што је за 3,0 млрд евра више него на крају децембра 2021. Очувана макроекономска стабилност допринела је томе да у 2022. години рејтинг агенције задрже кредитни рејтинг Србије на нивоу на корак од инвестиционог.

I.1. Кретања у међународном окружењу

Кретања у међународном окружењу током 2022. године карактерисали су јачање геополитичких тензија и ескалација конфликта у Украјини, раст глобалне инфлације и повећање степена рестриктивности монетарних политика централних банака, као и неповољнији изгледи глобалног привредног раста. Ипак, процењено је да ће од друге половине године уследити опоравак, на који би се одразило убрзање привредног раста у Кини, постепено уравниотежење тржишта енергената у Европи, смањење глобалне неизвесности, јачање екстерне тржиште и даље решавање застоја у глобалним ланцима снабдевања.

Пораст глобалне инфлације и поштравање монетарних и финансијских услова, смањење фискалних подстицаја након побољшања епидемијске ситуације изазване вирусом корона и учестали поремећаји у снабдевању енергентима у Европи, као и неизвесност због последица конфликта у Украјини и интензивираних геополитичких тензија, утицали су на то да светска економија успори у 2022. години – на 3,4%. Раст је успорен и код развијених земаља (са 5,4% у 2021. на 2,7% у 2022) и код земаља у успону (са 6,9% у 2021. на 4,0% у 2022). За 2023. прогнозира се стопа глобалног раста од 2,8%, док се за 2024. очекује умерено убрзање економске активности и стопа раста од 3,0%.¹

Раст у зони евра, с којом имамо најзначајније финансијске и трговинске везе, успорен је у 2022.

на 3,5%² (5,4% у 2021). Према подацима ММФ-а,³ највише стопе раста у зони евра у 2022. оствариле су Ирска (12,0%), Малта (6,9%), Португалија (6,7%) и Исланд (6,4%). Раст највећих привреда зоне евра успорен је у поређењу с 2021, тако је Немачка остварила стопу раста од 1,8%, Француска од 2,6%, а Италија од 3,7%. Конфликт у Украјини и санкције уведене Русији утицали су на пад економске активности Русије (-2,1%) и пад економске активности Украјине (-30,3%).

Графикон I.1.1. Пројекције раста БДП-а европских земаља за 2023. (у %)

Извор: ММФ.

Према подацима ММФ-а из априла 2023, европске земље у успону и развоју, које обухватају и земље учеснице у конфликту, као и њихове блиске суседе, имале су у 2022. нижу стопу раста (0,8%) од земаља зоне евра. С друге стране, највише стопе раста од европских земаља у успону и развоју остварене су у Црној Гори (6,4%), Турској (5,6%), Пољској (4,9%), Мађарској (4,9%) и Румунији (4,8%). Међу

¹ IMF WEO, април 2023.

² Према процени Eurostat-а.

³ IMF WEO, април 2023.

земљама Балкана,⁴ највише стопе раста БДП-а имале су Црна Гора (6,4%), Хрватска (6,3%) и Грчка (5,9%).

Према оцени ММФ-а из априла 2023, чини се да је глобална економија спремна за постепени опоравак од снажних последица пандемије и сукоба Русије и Украјине. Кина се постепено опоравља након поновног отварања своје економије. Поремећаји у ланцима снабдевања отклањају се, док се поремећаји на тржиштима енергије и хране изазвани ратом смирују. Истовремено, поштравање монетарне политике од стране већине централних банака требало би да резултира инфлацијом која се враћа ка својим циљевима. Глобална инфлација ће се смањивати, иако спорије него што се очекивало, са 8,7% у 2022. на 7,0% ове године и 4,9% у 2024. Значајно је то што земље у успону и развоју напредују, са стопом раста (Т4 у односу на Т4) од 2,8% у 2022. на 4,5% ове године. Успоравање привредног раста присутно је у развијеним земљама, посебно у зони евра, где се очекује да ће раст БДП-а (такође Т4 у односу на Т4) ове године пасти на 0,7%, пре него што се поново врати на 1,8% у 2024. години. Међутим, глобална неизвесност расте, што су показала дешавања у америчком банкарском сектору у првој половини 2023. Инфлација је много упорнија него што се очекивало пре неколико месеци. Иако је глобална инфлација опала, углавном одражавајући умереније ценовне притиске код цена енергије и хране, базна инфлација још није достигла врхунац у многим земљама. Ипак, очекује се да ће на глобалном нивоу базна инфлација опасти на 5,1% ове године. Економска активност такође показује знаке отпорности, јер тржишта рада настављају да бележе позитивне перформансе у већини развијених земаља. У фази циклуса заштравања монетарне политике очекивали би се јачи знаци смањења производне активности и запослености. Уместо тога, процене обима производње и инфлације ревидиране су навише у последња два тромесечја, што указује на већу тражњу од очекиване, због чега се може захтевати даље заштравање монетарне политике или дужи период њене рестриктивности.

Успоравање економске активности у Европи очекује се у 2023. услед повећане неизвесности због последица конфликта у Украјини, енергетске кризе, строжих услова финансирања и успоравања глобалне економске активности, при чему се у зони евра очекује нижа стопа раста (0,8%) него код европских земаља у успону и земаља у развоју (1,2%) (Графикон I.1.1).

Према прогнозама Европске комисије из маја 2023, за 2023. процењује се привредни раст зоне евра од

1,1%, а потом убрзање раста у 2024. на 1,6% (за ЕУ 1,0% у 2023. и 1,7% у 2024.). Сектори становништва и привреде показали су високу отпорност на бројне изазове током 2022. Упркос енергетском шоку и рекордно високој инфлацији која је уследила, успоравање у Т3 било је блаже него што се раније процењивало, а у Т4 привреда ЕУ је стагнирала. Тржишта рада су остала затегнута у већини европских земаља, с обзиром на ниске стопе незапослености и раст номиналних зарада. Смањење стопе инфлације почетком 2023, након достизања максимума у октобру 2022, потврђује да је, како се раније предвиђало, врх инфлације највероватније већ достигнут. Такође, економско расположење је наставило да се побољшава, што указује на то да ће привреда избећи контракцију и у Т1 2023. године.

Посматрано на нивоу године, реални раст БДП-а САД у 2022. износио је 2,1% и знатно је успорио у односу на 2021. годину, када је забележен раст од 5,9%. Према процени ММФ-а из априла 2023, очекује се даље успоравање економске активности

⁴ Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Грчка, Северна Македонија, Србија, Хрватска и Црна Гора.

и за ову годину процењује се привредни раст од 1,6%, а потом 1,1% у 2024. години.

Показатељ активности у производном сектору зоне евра (*PMI Manufacturing*) у децембру 2022. износио је 47,8 поена, што је мање него на крају 2021. године (58,0 поена). На крају 2022. године у водећим земљама зоне евра забележене су следеће вредности овог показатеља: у Немачкој 47,1 поен, у Италији 48,5 поена и у Француској 49,2 поена. У току 2022. показатељ активности у производном сектору у зони евра достигао је најнижу вредност у јулу и износио је 42,8 поена (Графикон I.1.2).

Показатељ активности у услужном сектору зоне евра (*PMI Services*) у децембру 2022. износио је 49,8 поена и био је на nižем нивоу него на крају 2021. (53,1 поен). Највишу вредност *PMI* у услужном сектору на крају 2022. забележила је Италија (49,9 поена), а најнижу Немачка (49,2 поена) (Графикон I.1.3). Показатељ активности у услужном сектору у септембру достигао је најнижу вредност и износио је 45,0 поена у Немачкој, док је најнижа вредност у зони евра забележена у новембру (48,5 поена).

Од априла 2022. године стопа незапослености у зони евра смањена је на 6,7% и остала је непромењена до краја 2022, што је испод нивоа из децембра 2021, када је износила 7%, и њен најнижи ниво откад се статистички прати. Стопа незапослености у ЕУ износила је у децембру 2022. 6,1%, што је мање него на крају 2021, када је износила 6,4%. Најнижа стопа незапослености у децембру 2022. забележена је у Чешкој (2,3%), Пољској и Малти (2,9%) и Немачкој (3,0%), а највиша у Шпанији (13,0%) и Грчкој (11,8%).⁵ С обзиром на то да је још увек изражен јаз између понуде и тражње за радном снагом, ЕЦБ процењује да би повећање зарада требало да допринесе очувању потрошње и спречи већи пад куповне моћи у зони евра. Међутим, очекивано слабљење економске активности вероватно ће успорити темпо отварања нових радних места и запошљавања.

Стопа незапослености у САД смањена је на 3,5% у децембру 2022, са 3,9% децембра 2021. године.⁶ Према оцени ФЕД-а, заоштрени услови на тржишту рада у САД благо су попустили у октобру и новембру, али су се већ у децембру вратили на ниво из септембра, о чему сведоче исте стопе незапослености, запослености и партиципације као у септембру (3,5%, 60,1% и 62,3%, респективно). Поред тога, просечна номинална зарада у приватном сектору наставила је да расте.

Цена нафте на светском тржишту порасла је током 2022. и у просеку је износила 99,8 долара по барелу,

што је за 42% више него у претходној години. У првој половини 2022. кретање цене нафте имало је узлазни тренд услед појачаних геополитичких тензија и отежаног снабдевања нафтом и другим енергентима, првенствено из Русије. Цена нафте је достигла рекордне нивое у првој половини јуна, након чега је започео пад цена нафте, условљен страхом од могућег уласка светске привреде у рецесију и успоравања економске активности у Кини. У другој половини 2022. цена нафте имала је опадајући тренд услед неповољних глобалних економских изгледа, преоријентације Русије на азијска тржишта и повећања нивоа залиха нафте у САД. На крају 2022. цена нафте се кретала на нивоу од око 85 долара по барелу.

I.1.1. Монетарне политике ЕЦБ-а и ФЕД-а и приказ економских кретања током 2022. године

Током 2022. године ЕЦБ је започела циклус повећања каматних стопа, тако да је од јула 2022. када је започет циклус, референтна каматна стопа повећана седам пута, укупно за 375 б.п., и у мају 2023. је достигла 3,75%, а стопе на кредитне и депозитне олакшице 4,00% и 3,25%, респективно. Нормализација програма куповине aktive започела је од марта 2023. смањењем биланса стања у месечном износу од 15 млрд евра, док ће тај износ бити повећан од јула 2023. Процес повећања рестриктивности монетарне политике ФЕД је започео у марту 2022. године. До маја 2023. референтна стопа је узастопно повећана десет пута, за укупно 500 б.п., на распон 5,00–5,25%. Заоштравање монетарне политике ФЕД је образложило јачањем показатеља тржишта рада, повишеном инфлацијом, која одражава неравнотежу између понуде и тражње, док је оцењено да дешавања у Украјини утичу на раст инфлације и оптерећују глобалну економску активност.

Циклус повећања основних каматних стопа ЕЦБ је започела у јулу 2022. године (за 50 б.п.), на

Графикон I.1.4. Каматне стопе Европске централне банке и EONIA/ESTR

Извор: ЕЦБ и Блумберг.

⁵ Према прелиминарној процени *Eurostat*-а, закључно с почетком маја 2023.

⁶ <https://fred.stlouisfed.org/series/UNRATE>

састанцима у септембру и октобру та повећања била су још израженија (за по 75 б.п.), док су каснија повећања била умеренија (у децембру 2022, фебруару и марту 2023. за по 50 б.п, а у мају за 25 б.п.). Од јула 2022, када је започет циклус повећања каматних стопа, референтна каматна стопа повећана је седам пута, укупно за 375 б.п., и у мају 2023. је достигла 3,75%, а стопе на кредитне и депозитне олакшице 4,00% и 3,25%, респективно. Почетак нормализације програма куповине активе започет је од марта 2023. смањењем биланса стања у месечном износу од 15 млрд евра, тако што се главница доспелих ХоВ купљених у оквиру програма *Asset Purchase Programme (APP)* више неће реинвестирати. Програм куповине обвезница *Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP)* окончан је крајем марта, при чему ће се главница доспелих ХоВ купљених у оквиру овог програма реинвестирати најмање до краја 2024. године. У првој половини године ЕЦБ је наставила да обезбеђује ликвидност путем својих операција рефинансирања дугорочних кредита банкама (*targeted longer-term refinancing operations – TLTRO III*). Поред тога, како би се обезбедила конзистентност с нормализацијом монетарне политике и ојачала трансмисија каматних стопа ЕЦБ-а на каматне стопе на кредите банака, донета је одлука о рекалибрацији операција рефинансирања дугорочних кредита банкама, тако да су од новембра каматне стопе на ове операције индексирани важећим основним каматним стопама ЕЦБ-а, уместо просека основне каматне стопе у целом периоду отплате кредита. Поред тога, понуђена је и могућност додатних превремених откупа ХоВ у оквиру овог програма. У јулу 2022. године представљен је и нов инструмент *TPI (Transmission Protection Instrument – TPI)*, чији је циљ да спречи фрагментацију и већи раст приноса на ХоВ појединих чланица зоне евра. Пошто је након септембарског повећања референтне каматне стопе, стопа на депозитне олакшице прешла у позитивну зону, ЕЦБ је прекинула праксу по којој се део депозита банака изузима од примене негативне каматне стопе на депозитне олакшице. Поред тога, привремено је укинута горња граница каматне стопе на државне депозите (0%), а нова граница биће једнака нижој од две каматне стопе – на депозитне олакшице или краткорочној стопи на тржишту новца (*€STR*).⁷ Ова мера је усмерена на спречавање наглог одлива депозита за које се не добија камата и примењивала се до краја априла 2023. године. Услед раста профитабилности банака у околностима повећања каматних стопа, ЕЦБ је у октобру одлучила да се од децембра ремунација издвојене обавезне резерве врши по стопи на депозитне олакшице, уместо као до тада по референтној каматној стопи.

⁷ €STR – Euro Short-Term Rate – каматна стопа на преконоћно задужевање банака у еврима на европском финансијском тржишту.

Графикон I.1.5. Кретање курсева одређених националних валута према еврју* (дневни подаци, 31. 12. 2010 = 100)

Графикон I.1.6. Индекс обвезница тржишта у успону: Србије и земаља региона, VIX индекс и принос на обвезнице САД (у б.п., 31. 1. 2011 = 100)

Процес повећања рестриктивности монетарне политике ФЕД је започео у марту 2022. године. До маја 2023. референтна стопа је узастопно повећана десет пута, за укупно 500 б.п., на распон 5,00–5,25%. Заостравање монетарне политике ФЕД је образложио јачањем показатеља тржишта рада, повишеном инфлацијом, која одражава неравнотежу између понуде и тражње, док је оцењено да дешавања у Украјини утичу на раст инфлације и оптерећују глобалну економску активност. На састанку у мају 2022. ФЕД је објавио план смањења биланса стања, који је започет у јуну смањењем биланса стања ФЕД-а у обиму од 47,5 млрд долара месечно, а од септембра тај износ је повећан на 95 млрд долара месечно.

Растући инфлаторни притисци, додатно интензивирани ескалацијом сукоба у Украјини, утицали су на то да већина централних банака региона средње и југоисточне Европе настави са заостравањем монетарних политика у 2022. У току 2022. централна банка Мађарске је повећала референтну стопу са 2,4% на 13,0%. Централна банка Пољске повећала је референтну стопу са 1,75% на 6,75%, колико је износила на крају 2022,

док је централна банка Чешке у истом периоду повећала референтну каматну стопу са 3,75% на 7,0% крајем 2022. Централна банка Румуније је у току 2022. референтну каматну стопу повећала у више наврата и она је крајем године износила 6,75%, а још једно повећање, на 7,0%, уследило је у јануару 2023. На другој страни, централна банка Турске је једина од централних банака у региону која је у току 2022. смањила референтну каматну стопу, и поред изражених инфлаторних и депресијацијских притисака. Наиме, она је у току 2022. смањила референтну каматну стопу за 500 б.п., са 14,0% на 9% на крају 2022. године, док је у фебруару 2023. године ова стопа снижена за 50 б.п., на 8,5%, и на том нивоу је задржана на састанцима одржаним у марту и априлу 2023. године.

У 2022. инфлација у зони евра у просеку је износила 8,4% м.г., што је знатно изнад просека из 2021. године (2,6% м.г.). Од почетка године инфлација у зони евра имала је растући тренд и у октобру је забележила историјски максимум (10,6% м.г.), након чега је уследио период њеног успоравања, тако да је крајем 2022. инфлација износила 9,2% м.г. Расту инфлације у зони евра током 2022. највише је допринео снажан раст цена енергената, као и више цене услуга и индустријских производа без енергије. Базна инфлација (инфлација по искључењу цена хране, енергије, алкохола и цигарета) такође је расла током године, при чему је посебно убрзала раст крајем године и достигла 5,2% м.г. у децембру (у децембру 2021. године износила је 2,6% м.г.).

Према мартовској пројекцији ЕЦБ-а, просечна инфлација би требало да се смањи ове године на 5,3% (са 8,4% у 2022), а да затим додатно падне на 2,9% у 2024. и 2,1% у 2025. години.

Укупна инфлација у САД (мерена променом ИПЦ-а⁸) у јуну 2022. године достигла је максимум (9,1% м.г.), након чега је започела да успорава и у децембру је износила 6,5% м.г.,⁹ што је њен најнижи ниво од октобра 2021. године. Готово све компоненте ИПЦ-а (изузев услуга) допринеле су успоравању инфлације, пре свега знатно нижи м.г. раст цена енергије (7,3% у децембру), код којих се испољио ефекат високе базе из истог периода претходне године. Слично кретању укупне инфлације, у Т4 2022. успорила је базна инфлација (по искључењу цена хране и енергије), на 5,7% м.г. у децембру 2022. ФЕД је у децембру оценио да је инфлација у САД, иако успорена, и даље повишена као последица постојане неравнотеже између понуде и тражње од почетка пандемије и још увек високих цена хране и енергије, које се одражавају на остале цене и чине инфлаторне притиске широко распрострањеним. Према пројекцијама ФЕД-а из марта 2023, инфлација у САД за 2023. прогнозира се на нивоу од 3,3%, у 2024. на нивоу од 2,5% и у 2025. години на нивоу од 2,1%.

Посматрано на нивоу године, евро је ослабио према долару за 6,2%.¹⁰ Јачање долара према еврџу током прва три тромесечја 2022. највећим делом је проузроковано одлукама водећих централних банака, као и очекивањима тржишних учесника да ће ФЕД заштравати монетарну политику брже од ЕЦБ-а. Поред тога, јачање америчке валуте делом је резултат повећаних тензија између Русије и западних земаља у условима кризе у Украјини, што је допринело расту тражње инвеститора за доларом као валуте сигурног уточишта. У току Т4 2022. долар је ослабио према еврџу услед очекивано већег поштравања монетарне политике ЕЦБ-а од ФЕД-а.

Динар је током 2022. године номинално ојачао према еврџу за 0,2%. У истом периоду, услед слабљења евра према долару на међународном финансијском тржишту, динар је ослабио према долару за 5,7% на нивоу године. Валуте посматраних земаља у региону имале су дивергентно кретање према еврџу. Посматрано на нивоу године, у 2022. ојачала је једино чешка круна (3,1%), вредност румунског леја није се мењала, док су ослабили пољски злот (1,9%), мађарска форинта (7,8%) и турска лира (26,2%) (Графикон 1.1.5).

Волатилност на међународном финансијском тржишту, мерена имплицитном мером волатилности финансијских тржишта (VIX),¹¹ током 2022. године кретала се у распону од 16,6%

⁸ ИПЦ – индекс потрошачких цена.

⁹ <https://www.bls.gov/charts/consumer-price-index/consumer-price-index-by-category-line-chart.htm>

¹⁰ За анализу је коришћен званични међувалутни однос евра према долару, који Народна банка Србије користи за израду курсних листа.

¹¹ Индекс чикашке берзе опција (Chicago Board Options Exchange – CBOE), који се заснива на индексу S&P 500 (SPX).

(јануар 2022) до 36,5% (март 2022). На крају 2022. индекс *VIX* износио је 21,7% (Графикон I.1.6).

Композитна мера ризика земаља у успону за дуг у еврима, *EURO EMBIG Composite*, повећана је у току 2022. године за 45 б.п., на 208 б.п., колико је износила крајем децембра. Истовремено, премија ризика Србије на бази дуга у еврима, *EURO EMBIG*, током 2022. године повећана је за 193 б.п. и крајем децембра била је на нивоу од 389 б.п. Доларска премија ризика Србије такође је повећана током 2022. (за 131 б.п., на 270 б.п.), при чему је и даље наставила да се креће испод композитне мере ризика земаља у успону за дуг у доларима, *EMBI Composite*, која је крајем децембра износила 374 б.п. Еврообвезнице Републике Србије у доларима емитоване у јануару 2023. укључене су у *J.P. Morgan*-ов показатељ премије ризика *EMBI Global*.

На финансијским тржиштима посматраних земаља у региону, вредности берзанских индекса на крају 2022. биле су на вишем нивоу у Србији и Турској у односу на крај 2021. године, док су у истом периоду румунски и мађарски берзански индекси исказали пад (Графикон I.1.7).

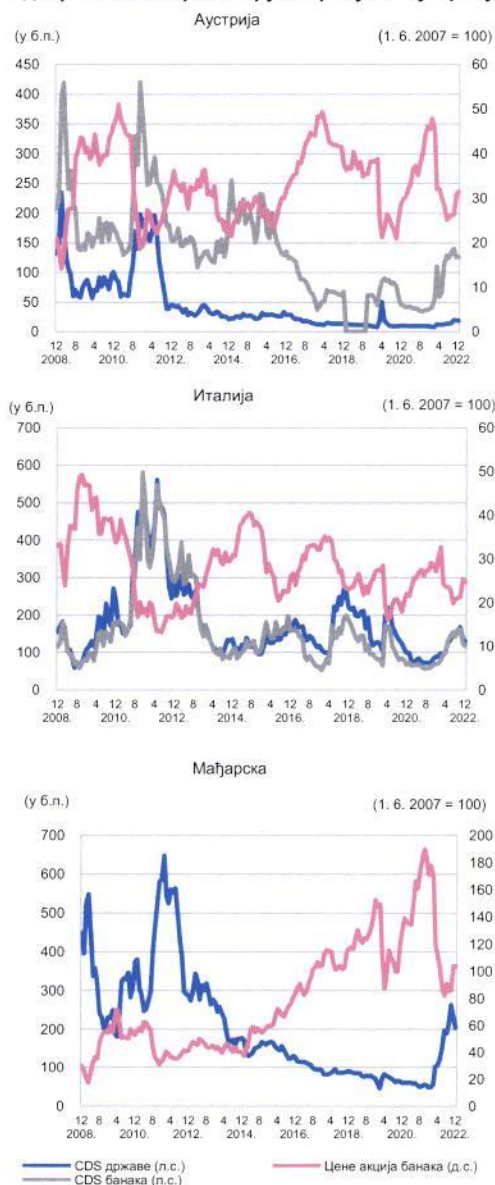
Према Анкети о кредитној активности банака зоне евра из јануара 2023,¹² кредитни стандарди за кредите привреди додатно су знатно поштрени у Т4 2022, што је уједно највише поштравање од кризе државног дуга у зони евра 2011. године. Виша перцепција ризика у вези са економским изгледима, све већа аверзија банака према ризицима, као и скупљи извори финансирања, утицали су на поштравање кредитних стандарда за кредите привреди у зони евра. Што се тиче стамбених, потрошачких и других кредита становништву, банке су известиле о снажном поштравању кредитних стандарда. Крајем 2022. године тражња за стамбеним кредитима највише је смањена од почетка спровођења анкете, односно од 2003. године. Тражња за потрошачким кредитима и другим кредитима становништву такође је знатно смањена, мада у мањој мери него за стамбеним кредитима. Смањење тражње за стамбеним кредитима углавном је узроковано растом каматних стопа, нижим поверењем потрошача и неповољнијим изгледима за тржиште непокретности. Банке зоне евра очекивале су додатно поштравање кредитних стандарда и за стамбене и за потрошачке кредите, као и за кредите привреди. Такође, банке су очекивале наставак снажног пада тражње у Т1 2023. године и од стране сектора привреде и од стране сектора становништва.

I.1.2. Кретање кредитне активности у земљама средње, источне и југоисточне Европе

У региону средње, источне и југоисточне Европе током 2022. године повећана је тражња за кредитима, док је понуда погоршана. Током 2022. године тренд изложености банкарских група према региону био је непромењен.

Према резултатима Анкете о кредитној активности у земљама средње, источне и југоисточне Европе,¹³ коју је у јуну¹⁴ и децембру¹⁵ 2022. објавила Европска инвестициона банка, повећана је тражња

Графикон I.1.8. Кретања на матичним тржиштима одабраних банкарских група присутних у Србији*

* CDS спредови и цене акција представљају непондерисане просеке вредности за матичне банке из сваке земље. Месечни подаци представљају просеке дневних података.

Извор: Блумберг и Ројтерс.

¹²https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/bank_lending_survey/html/ecb.blssurvey2022q4-e27b836c04.en.html

¹³ Анкета, која се објављује два пута годишње, развијена је у оквиру Бечке иницијативе ради праћења прекограничних банкарских активности и раздуживања у региону средње, источне и југоисточне Европе.

¹⁴https://www.eib.org/attachments/lucalli/economics_cesec_bls_2022_h1_en.pdf

¹⁵https://www.eib.org/attachments/lucalli/20220190-economics_cesec_bls_2022_h2_en.pdf

за кредитима, док је понуда погоршана. Очекује се да снижење изгледа глобалног раста додатно погорша услове понуде кредита, што ће највероватније да створи неусклађеност између понуде и тражње за кредитима привреде и становништва. Након знатног пада у 2020, тражња за кредитима и кредитним линијама порасла је у 2021. и у првој половини 2022. у свим сегментима кредитирања. Међутим, другу половину 2022. карактерисала је промена у структури тражње за кредитима, која је вођена кредитима за ликвидност и стамбеним кредитима, док су кредити за фиксне инвестиције привреде имали мањи допринос.

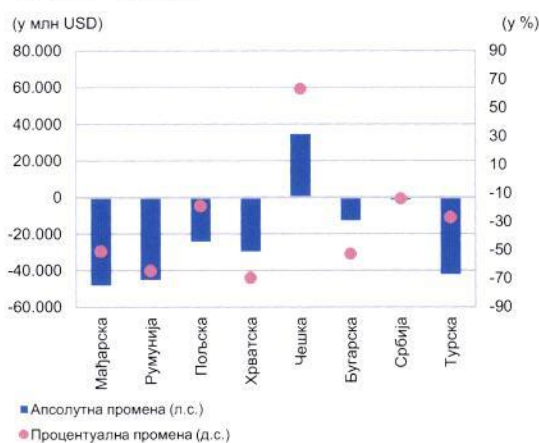
Банке у наредном периоду очекују даљи раст тражње за кредитима, али у нешто слабијем износу. Највећи допринос тог раста очекује се од кредитирања обртног капитала, док се значајно погоршање предвиђа у сектору становништва, што ће утицати на тражњу за стамбеним кредитима и потрошачко поверење.

Кредитни стандарди на страни понуде кредита у првој половини 2022. ублажени су у мањој мери, док су у другој половини године знатно поштрени, што је последица сукоба у Украјини, високе инфлације и успоравања привредног раста. Сви сегменти понуде кредита су слично погођени, док је највеће погоршање забележено код хипотекарних кредита. Према анкети из децембра 2022, банке у наредном периоду очекују да се кредитни стандарди на страни понуде додатно поштре, чему ће највећим делом да допринесу изгледи привредног раста, као и погоршање кредитног квалитета.

Приступ изворима финансирања у земљама средње, источне и југоисточне Европе остао је повољан. У наредном периоду очекује се да ће се извори финансирања додатно побољшати. Приступ финансирању унутар групе незнатно је побољшан, а банкарске групе очекују побољшање извора финансирања у наредном периоду. Главни покретачи побољшања извора финансирања могу бити депозити привреде, а поготову депозити становништва, док се од међународних финансијских институција такође очекује позитиван допринос. С обзиром на високу заступљеност банака са страним власништвом на домаћем тржишту, која су регистрована као домаћа правна лица, дешавања у зони евра могу утицати на финансирање банака супсидијара у Србији. Кретања на матичним тржиштима банкарских група присутних у Србији приказана су на Графикону I.1.8.

Кредитни квалитет је услед пандемије био погоршан у 2020, док је примена различитих мера подршке финансирања привреде и становништва допринела томе да се то погоршање у знатној мери ограничи. Примењене мере су допринеле да се у

Графикон I.1.9. Промена прекограничне изложености према одабраним земљама, Т3 2008 – Т4 2022.

Извор: BIS, локацијска статистика, принцип резидентности, бруто.

2021. и 2022. побољша квалитет кредита. Погоршање квалитета активе, предвиђено анкетом из јуна, није се материјализовало, односно кредитни квалитет се побољшао у другој половини 2022. Ипак, имајући у виду неповољне изгледе глобалног привредног раста, банке у наредном периоду очекују раст проблематичних кредита у земљама средње, источне и југоисточне Европе у сегменту кредита привреди и становништву.

Према резултатима анкета из јуна и децембра 2022, банкарске групе су саопштиле да су у периоду пре 2017. године забележиле пад *LtD* (*loan-to-deposit*) рација, док је тај пад у знатној мери ублажен у годинама пре пандемије. Банкарске групе, према подацима децембарске анкете, очекују да *LtD* рацио у наредном периоду остане стабилан или порасте.

Према резултатима анкете из децембра 2022, већина банака (80%) задржала је исти ниво прекограничне изложености према земљама средње, источне и југоисточне Европе, 10% њих је повећало, док је 10% смањило ниво изложености. Ови резултати су у складу са очекивањима објављеним у јунској анкети. Ипак, 27% матичних банака саопштило је да су смањиле групно финансирање, док их је 18% повећало. Упркос неизвесности и повећаним ризицима, међународне банкарске групе задржале су поверење у стабилност пословања региона. Већина банкарских група очекује да задржи изложеност (70%) или да је повећа (20%) у наредном периоду. Ипак, 10% банкарских група очекује смањење нивоа изложености ка региону. Већина банкарских група (80%) очекује да изложеност капиталу и финансирању унутар групе остане стабилно, док 10% очекује да се та изложеност повећа.

Према подацима BIS-а, у односу на почетак светске финансијске кризе (Т3 2008), у Т4 2022. смањена је прекогранична изложеност банака из зоне евра

према земљама у региону, осим према Чешкој. Ако посматрамо процентуалну промену, изложеност је највише смањена у случају Хрватске, Румуније, Бугарске и Мађарске, а најмање у случају Србије, Пољске и Турске (Графикон 1.1.9). Раздуживање страних банака у периоду после светске финансијске кризе 2008. године у региону средње, источне и југоисточне Европе није имало већих последица по финансијску стабилност Србије захваљујући ојачаној домаћој депозитној бази, као и адекватним и правовременим мерама Народне банке Србије. У односу на период пре пандемије вируса корона (Т4 2019), повећана је изложеност према Мађарској, Пољској, Чешкој, Бугарској, Румунији и Србији, док је у случају Турске и Хрватске она смањена. Посматрано у односу на крај 2021, у Т4 2022. смањена је изложеност у случају Турске, Чешке и Румуније, док је у случају Хрватске, Бугарске, Пољске, Мађарске и Србије она повећана. Детаљнија анализа кредитног раста и преглед стања и кретања у банкарском сектору Србије представљени су у поглављу II.1.

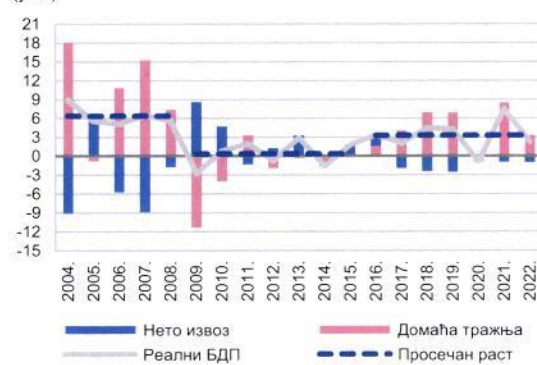
1.2. Преглед домаћих макроекономских кретања

У 2022. години реални раст БДП-а Србије износио је 2,3% и био је вођен растом индустрије и услужних сектора. Успоравање раста у 2022. у односу на 2021. годину последица је ниже екстерне тражње и повећаних глобалних трошковних притисака изазваних конфликтом у Украјини, као и лошије пољопривредне сезоне изазване сушом. Просечна годишња инфлација у 2022. износила је 11,9%, а просечна базна инфлација 7,1%.

Реални раст БДП-а Србије у 2022. износио је 2,3%, што је мање него 2021. године, када је износио 7,5%. Успоравање раста последица је ниже екстерне тражње, високе базе и повећаних глобалних трошковних притисака изазваних јачањем геополитичких тензија и конфликтом у Украјини, као и суше на домаћем тржишту. Остварени привредни раст у 2022. резултат је раста индустрије и услужних сектора. Негативан допринос расту потекао је од грађевинарства и пољопривредне производње. Услед неповољних метеоролошких прилика током летњих месеци смањени су приноси пре свега јесењих култура, тако да је пад пољопривредне активности у 2022. износио 8,3%. Посматрано с расходне стране, раст у 2022. био је највећим делом вођен личном потрошњом, захваљујући повољним трендовима на тржишту рада.

Под претпоставком опоравка светске економије, повољним средњорочним изгледима привредног раста, за који се очекује повратак на претпандемијску путању раста од око 4% годишње

Графикон 1.2.1. Реални раст БДП-а – доприноси тражње (у %)

Извор: НБС и РЗС.

у средњем року, поред очуваног инвестиционог и потрошачког поверења, повећаних производних капацитета и радних места, доприноси и очекивана реализација планираних пројеката, пре свега у области путне, железничке и комуналне инфраструктуре.

Просечна годишња инфлација у 2022. износила је 11,9%, док је мг. инфлација у децембру износила 15,1%. И у условима комбинованог деловања већег броја фактора, пре свега последица енергетске кризе и суше која је погодила велики део Европе, инфлација у Србији била је мања од инфлације у упоредивим земљама у окружењу. Највећи допринос инфлацији потекао је од раста цена хране и енергената, око две трећине доприноса мг. инфлацији. Базна инфлација се током године кретала на знатно нижем нивоу од укупне инфлације и износила је 10,1% мг. у децембру, а просечно у току 2022. године 7,1%. То је показатељ да је инфлација у Србији у великој мери изазвана факторима на страни понуде, на које мере монетарне политике имају веома мали или ограничен ефекат. Нижем нивоу базне инфлације у односу на укупну инфлацију током целе 2022. доприносила је и очувана релативна стабилност

Графикон 1.2.2. Реални раст БДП-а – доприноси понуде (у %)

Извор: НБС и РЗС.

курса динара према евр у веома неизвесним и непредвидивим глобалним околностима.

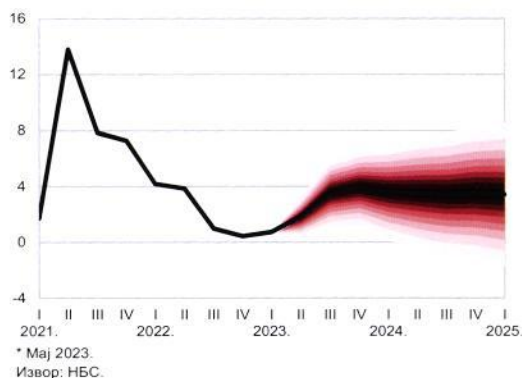
Према централној пројекцији из маја 2023, очекује се да ће мг. инфлација од Т2 имати опадајућу путању, при чему ће се тај пад интензивирати у другој половини године. Повратак мг. инфлације у границе циља очекује се средином 2024. године (Графикон 1.2.4). Успоравању инфлације допринеће ефекти досадашњег заоштравања монетарне политике, слабење глобалних трошковних притисака из међународног окружења (по основу нижих цена енергената, примарних производа, решавања застоја у глобалним ланцима снабдевања и др.), затим очекиван пад увозне инфлације, као и нижа екстерна тражња у условима неповољнијих изгледа глобалног привредног раста.

Упркос глобалним геополитичким тензијама и успоравању привредног раста, позитивни трендови и кретања на тржишту рада настављени су. Подаци с тржишта рада указују на то да је стопа незапослености у Т4 2022 у односу на исти период претходне године смањена за 0,6 п.п., на 9,2%. Стопа запослености у Т4 2022. износила је 50,1%, што је повећање за 0,1 п.п. у односу на Т4 2021. године. Посматрано на нивоу целе 2022. године, просечна стопа незапослености износила је 9,4% (за 1,6 п.п. мање него 2021), а просечна стопа запослености 50,3% (раст за 1,6 п.п. у односу на 2021).¹⁶ Раст бруто и нето зарада у периоду јануар–децембар 2022. године у односу на исти период претходне године износио је 13,8% номинално, односно 1,7% реално.

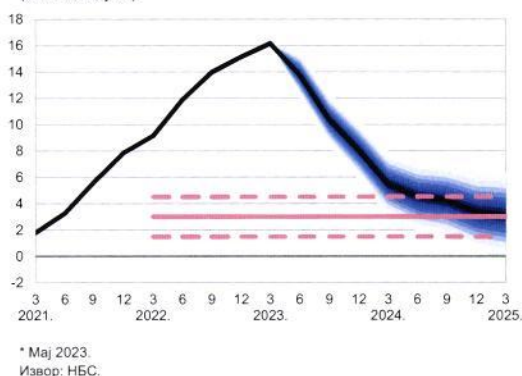
На појачане инфлаторне притиске Народна банка Србије реаговала је повећањем рестриктивности монетарне политике. Од октобра 2021. Народна банка Србије започела је с поштравањем монетарних услова, постепеним и континуираним повећавањем просечне пондерисане каматне стопе на реверзним репо аукцијама. Поменута стопа је крајем марта 2022. износила 0,96% и била је готово изједначена с референтном каматном стопом (1%). Од априла 2022. године започет је циклус повећања референтне каматне стопе – до краја 2022. године Народна банка Србије повећала је референтну каматну стопу за укупно 4 п.п., тако да је стопа на крају године износила 5%. С повећањима референтне каматне стопе, али у мањем обиму (за по 25 б.п.) настављено је до априла 2023. године, када је референтна каматна стопа достигла 6%.

У 2022. очувана је релативна стабилност курса динара према евр у, а упркос интензивирању глобалне неизвесности изазване геополитичким тензијама и растућој инфлацији, током већег дела

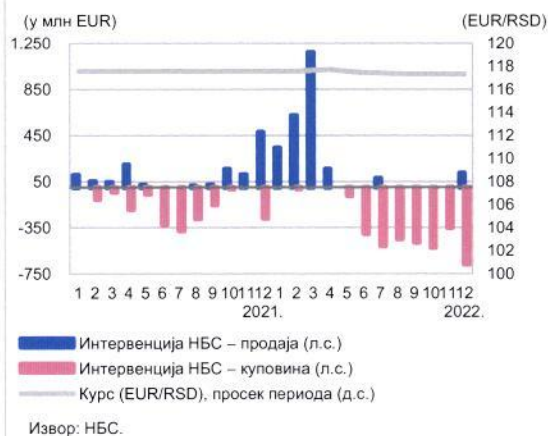
Графикон 1.2.3. Пројекција* реалног раста БДП-а (мг. стопе, у %)

Графикон 1.2.4. Пројекција* инфлације (мг. стопе, у %)

Графикон 1.2.5. Кретање девизног курса и интервенције Народне банке Србије на МДТ-у

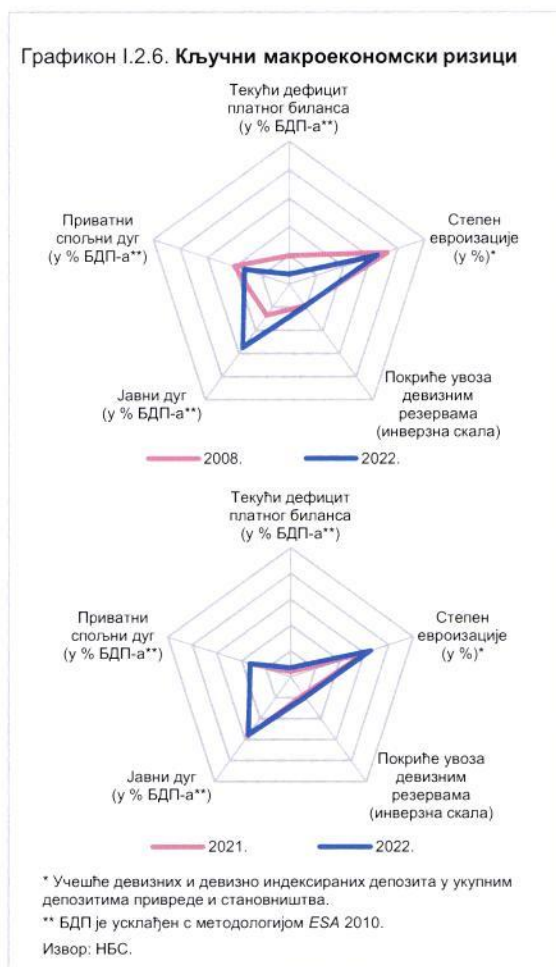
године преовладавали су апрецијацијски притисци. Динар је током 2022. године номинално ојачао према евр у за 0,2%. У истом периоду, због слабења евра према долару на међународном тржишту, динар је ослабио према долару за 5,7%. У току прва четири месеца 2022. преовладавали су снажни депрецијацијски притисци на курс динара према евр у, највећим делом као последица повећане тражње за девизама увозника енергената, узроковане пре свега растом светских цена енергената. Такође, тензије на међународном тржишту у вези са сукобом Русије и Украјине утицале су и на домаће тржиште. У марту је

¹⁶ Од 2021. године РЗС спроводи Анкету о радној снази према новој, редизајнираној методологији Eurostat-а.

забележена рекордно висока нето продаја ефективних страних новца од стране банака (мењачницама и физичким лицима), што је изазвало додатне депресијацијске притиске на домаћу валуту. Народна банка Србије је успела да одржи релативну стабилност девизног курса захваљујући правовременим и адекватним реакцијама, укључујући нето продају девиза у износу од 2,27 млрд евра током прва четири месеца 2022. године. Од маја до краја 2022. године, поред и даље високе тражње за девизама увозника енергената, преовладавали су фактори на страни понуде девиза по основу СДИ, извоза, туризма и др., и последично – апресијацијски притисци. Од маја до краја године Народна банка Србије је на МДТ-у нето купила 3,27 млрд евра. Посматрано на нивоу године, Народна банка Србије је у 2022. на МДТ-у нето купила 1,0 млрд евра (куповина је износила 3.480 млн евра, а продаја 2.480 млн евра) (Графикон 1.2.5). Интервенције Народне банке Србије на девизном тржишту спровођене су ради смањења прекомерних краткорочних осцилација девизног курса, како би се очувала стабилност цена и финансијског система. Бруто девизне резерве на крају 2022. достигле су 19,4 млрд евра (нето 15,4 млрд евра), што је до тада рекордан ниво посматрано крајем месеца и године и биле су за 3,0 млрд евра више него на крају децембра 2021. На раст нивоа девизних резерви превасходно су утицала примљена средства по основу прве транше стендбај аранжмана који је ММФ одобрио Републици Србији (985,6 млн евра), као и интервенције Народне банке Србије на МДТ-у. Девизним резервама на овом нивоу обезбеђује се покривеност новчане масе М1 од 159% и 5,2 месеца увоза робе и услуга, што је готово двоструко више од стандарда којим се утврђује адекватан ниво покривености увоза робе и услуга девизним резервама.

Повећана неизвесност на робним и финансијским тржиштима утицала је и на пораст премије ризика на дуг у еврима и на дуг у доларима. Премија ризика Србије на бази дуга у еврима, *EURO EMBIG*, током 2022. године повећана је за 193 б.п. и крајем децембра била је на нивоу од 389 б.п. Доларска премија ризика Србије такође је повећана током 2022. (за 131 б.п., на 270 б.п.), при чему је и даље наставила да се креће испод композитне мере ризика земаља у успону за дуг у доларима, *EMBI Composite*, која је крајем децембра износила 374 б.п. Еврообвезнице Републике Србије у доларима емитоване у јануару 2023. укључене су 31. јануара 2023. у показатељ премије ризика *EMBI Global J.P. Morgan-a*.

Агенција *Fitch Ratings* задржала је у фебруару и августу 2022. као и у фебруару 2023. кредитни рејтинг Републике Србије на нивоу *BB+*, на корак до инвестиционог, упркос израженим геополитичким ризицима. Истовремено, ова

рејтинг агенција задржала је и стабилне изгледе кредитног рејтинга Републике Србије у наредном периоду. Као кључни фактор такве одлуке наведен је кредибилан оквир макроекономске политике. Приликом доношења одлука, рејтинг агенција је имала у виду и потврђену отпорност банкарског сектора, висок и адекватан ниво девизних резерви, пуну покривеност текућег дефицита СДИ и очувану укупну стабилност платнобилансних кретања, као и очувану стабилност девизног курса. Агенција *Standard & Poor's* задржала је у јуну 2022. кредитни рејтинг Републике Србије на нивоу *BB+*, док је изгледе променила с позитивних на стабилне. У децембру 2022. ова рејтинг агенција задржала је кредитни рејтинг на нивоу *BB+*, уз стабилне изгледе, такође истичући кредибилан оквир макроекономских политика, као и адекватан ниво девизних резерви, које су један од важних стубова одбране економије Републике Србије од потреса из екстерног окружења. Као важне факторе очувања кредитног рејтинга, *Standard and Poor's* посебно је истакла то што је банкарски сектор Србије високо капитализован, профитабилан и ликвидан и да је ниво проблематичних кредита на историјском минимуму, као и да је очуван умерен ниво јавног дуга. Такође, у априлу 2023. године, агенција *Standard & Poor's* објавила је извештај за Србију, где је потврдила кредитни рејтинг Србије на нивоу *BB+*, уз стабилне изгледе, упркос и даље израженим међународним ризицима и последицама

геополитичких дешавања по светску економију. У 2022. години агенција *Moody's Investors Service* није објављивала саопштења у вези с кредитним рејтингом Републике Србије.

Ако се пореде показатељи рањивости финансијског система¹⁷ у 2022. у односу на 2021. годину, на јачање отпорности финансијског система указују смањење учешћа јавног дуга у БДП-у (са 56,5% на 55,1%). У истом смеру деловало је и повећање девизних резерви земље, као и покривеност увоза робе и услуга девизним резервама, која је била скоро двоструко виша од стандарда којим се утврђује адекватност девизних резерви.

У супротном правцу, на смањење отпорности домаће привреде утицало је незнатно повећање учешћа приватног спољног дуга у БДП-у (са 32,5% на 32,7%). На смањење отпорности домаће привреде утицало је и смањење динаризаације домаћег финансијског система, будући да је учешће девизних и девизно индексираних пласмана привреде и становништва у укупним пласманима банака повећано у току 2022. године за 3,2 п.п. и крајем године износило је 64,9%. Поред тога, незнатно је повећано и учешће девизних и девизно индексираних депозита привреде и становништва у укупним депозитима банака (са 59,7% крајем 2021. на 59,9% крајем 2022).

Учешће дефицита текућег рачуна у БДП-у у 2022. години износило је 6,9%, што представља повећање у односу на 2021. годину, када је износило 4,2% БДП-а. Повећање дефицита текућег рачуна доминантно је било вођено повећањем трошкова увоза енергената.

1.3. Девизне резерве као осигурање од шокова

И током 2022. године девизне резерве су повећане, и то на до тада рекордан ниво посматрано крајем године, чиме је додатно ојачана отпорност домаћег финансијског система на потресе из међународног окружења, што је посебно значајно у условима присутних геополитичких тензија. Бруто девизне резерве на крају децембра 2022. године износиле су 19,4 млрд евра и повећане су за 3,0 млрд евра у односу на крај 2021. године, док су нето¹⁸ девизне резерве износиле 15,4 млрд евра. Применом различитих стрес-сценарија закључује се да су девизне резерве

довољно високе да заштите домаћи финансијски систем чак и у случају екстремних сценарија.

Као институција надлежна за очување и јачање стабилности финансијског система, Народна банка

Табела 1.3.1. Показатељи адекватности девизних резерви, крај 2022.

	Адекватан ниво (у млрд EUR)	Покривеност адекватног нивоа бруто девизним резервама
Просечни тромесечни увоз робе и услуга	11,3	172%
Краткорочни спољни дуг по преосталој рочности	7,3	265%
20% новчане масе М3	6,9	282%
„Права мера за Србију“	10,4	186%
Стање девизних резерви		
Бруто	19,4	
Нето	15,4	

Извор: НБС.

Србије управља девизним резервама и води рачуна о њиховом адекватном нивоу. Девизне резерве служе за очување стабилности финансијског сектора, за измирење обавеза државе према иностраним повериоцима, а у кризним временима и за финансирање евентуалних знатнијих платнобилансних неравнотежа.

Графикон 1.3.1. Девизне резерве Народне банке Србије (у млрд EUR)

Извор: НБС.

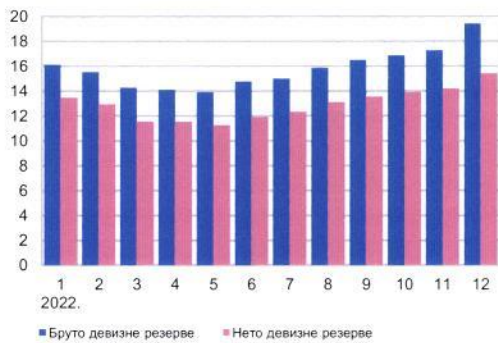
¹⁷ Основни показатељи рањивости финансијског система Републике Србије приказани су на Графикону 1.2.6. Слика приказује промене дефицита текућег рачуна платног биланса, приватног спољног дуга, јавног дуга, степена евроизације и адекватности девизних резерви – преко инверзне вредности броја месеци покрића увоза бруто девизним резервама. Повећање удаљености од центра за сваки показатељ упозорава на пораст ризика, па представља претњу стабилности. Повећање површине показује да се повећава рањивост привреде.

¹⁸ Нето резерве представљају девизне резерве умањене за девизна средства банака по основу обавезне резерве и другим основима.

Адекватност нивоа девизних резерви процењује се различитим анализама и показатељима, и то са аспекта реализације појединачног ризика, као и комбинације неколико различитих ризика. Најчешће посматрани ризици на основу којих су конструисани одговарајући показатељи јесу отежано финансирање увоза робе и услуга и спољног дуга који доспева у току једне године у случају смањеног прилива средстава из иностранства због ограниченог приступа међународном тржишту капитала, као и ризик повлачења дела депозита из банкарског сектора.

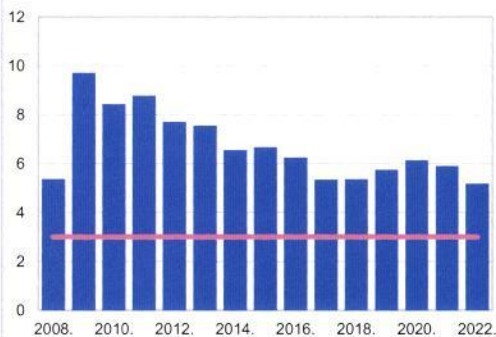
Графикон 1.3.2. Девизне резерве Народне банке Србије током 2022.

(у млрд EUR)

Извор: НБС.

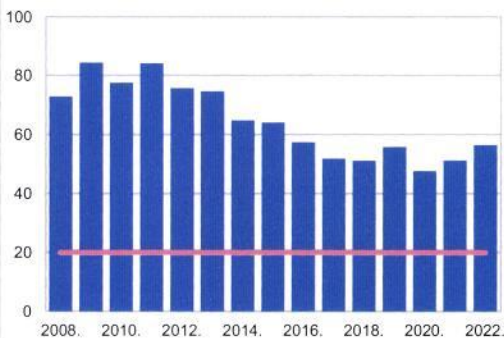
Графикон 1.3.3. Број месеци увоза робе и услуга покривених бруто девизним резервама

Извор: НБС.

Графикон 1.3.4. Покривеност новчане масе М3 бруто девизним резервама

(у %)

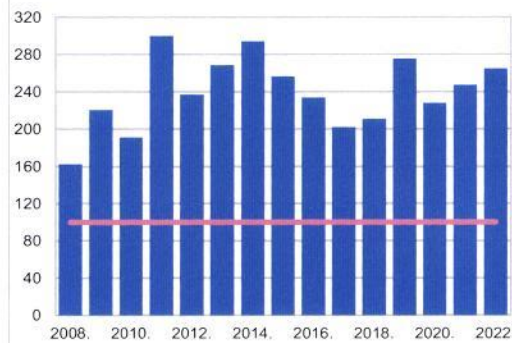

Извор: НБС.

Традиционални показатељи адекватности девизних резерви анализирају заштиту од појединачних ризика. Показатељ покривености увоза робе и услуга девизним резервама повезује девизне резерве с величином и трговинском отвореношћу привреде, при чему се адекватним сматра ниво девизних резерви којим се обезбеђује финансирање тромесечног износа увоза робе и услуга.

Графикон 1.3.5. Покривеност краткорочног спољног дуга по преосталој рочности бруто резервама

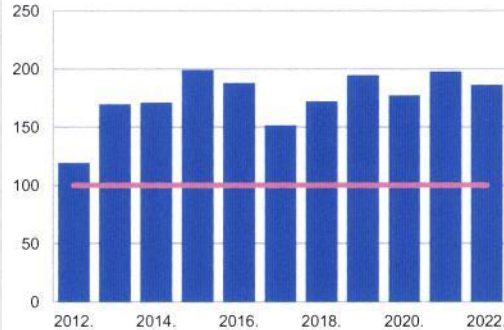
(у %)

Извор: НБС.

Графикон 1.3.6. „Права мера за Србију“ за бруто девизне резерве

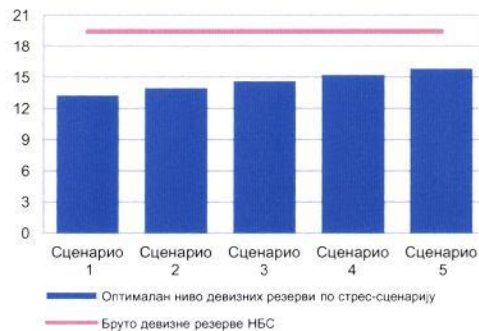
(у %)

Извор: НБС.

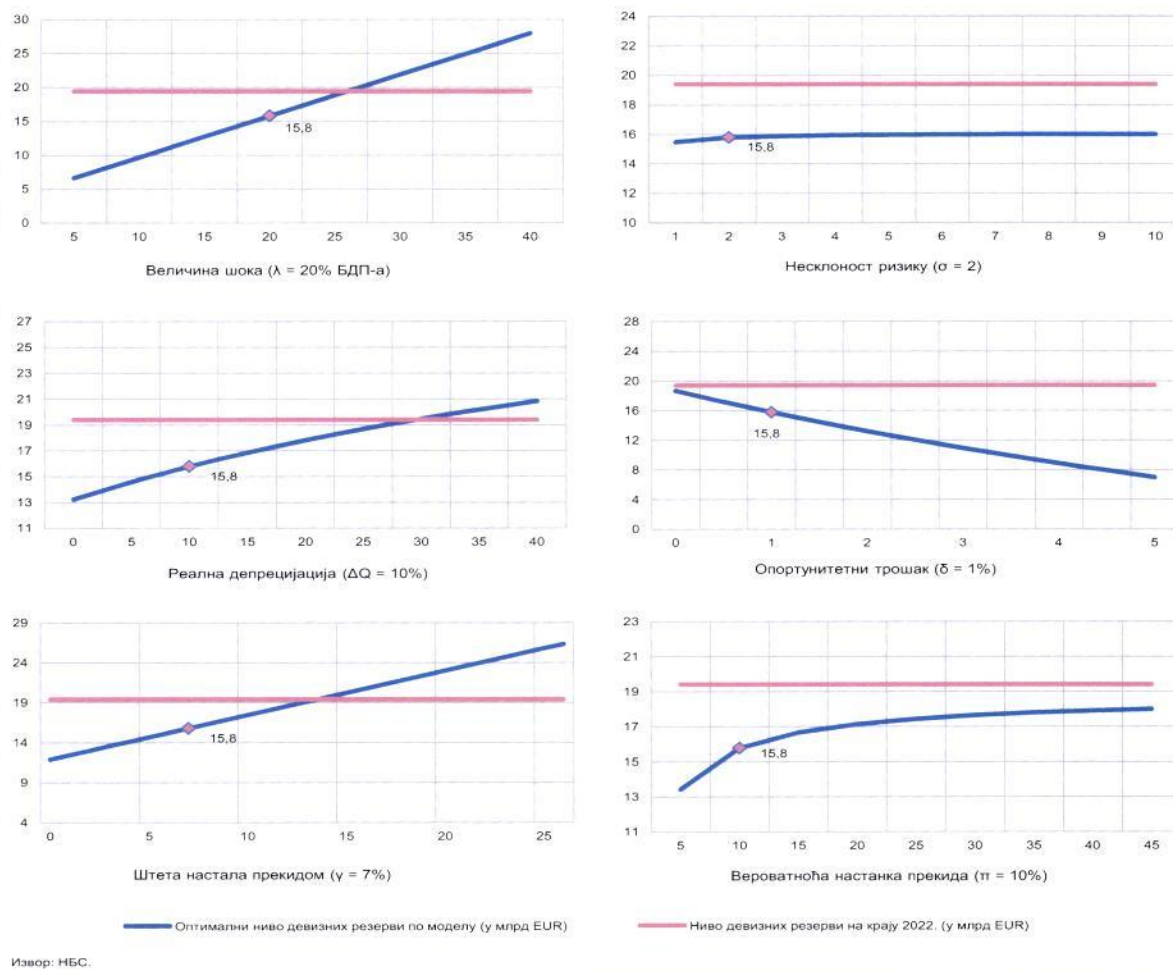
Графикон 1.3.7. Оптимални нивои девизних резерви по стрес-сценаријима, децембар 2022.

(у млрд EUR)

Извор: НБС.

Графикон I.3.8. Анализа осетљивости параметара модела адекватности девизних резерви на основу претпоставки петог стрес-сценарија

Поред показатеља који се односи на покривеност увоза робе и услуга, за мерење заштите од појединачних ризика користи се и правило Гринспен–Гвидотија (*Greenspan–Guidotti*).¹⁹ Оно показује капацитет земље да измирује свој спољни дуг у периоду од годину дана. Адекватном се сматра покривеност краткорочног спољног дуга од најмање 100% у случају да је онемогућен приступ међународном тржишту капитала у периоду од једне године.

За мерење заштите од ризика повлачења капитала из домаће валуте користи се показатељ који повезује девизне резерве с монетарним агрегатима. Девизне резерве које покривају најмање 20% новчане масе М3 сматрају се оптималним. Девизне резерве у Републици Србији на крају 2022. године налазе се на адекватном нивоу за заштиту од појединачних ризика: обезбеђују финансирање преко пет месеци увоза робе и услуга, покривеност краткорочног спољног дуга по преосталој рочности износи 265,1%, а покривеност најшире категорије новчане масе М3 56,4%.

Како би се што свеобухватније оценила адекватност девизних резерви, конструисан је показатељ „права мера за Србију”, који узима у обзир специфичности привреде Србије.²⁰ Он подразумева покривеност збира краткорочног дуга по преосталој рочности, дефицита текућег рачуна платног биланса коригованог за СДИ, 15% девизних и девизно индексираних депозита и 5% динарских депозита привреде и становништва.

Показатељ „права мера за Србију” на крају 2022. такође се налази знатно изнад оптималних 100% (186,0%). Смањење показатеља у односу на претходну годину (197,6%) определио је раст дефицита текућег рачуна платног биланса. Око половине укупне вредности текућег дефицита остварено је у прва четири месеца 2022. године, највећим делом као последица повећања цена енергената. На крају 2022, дефицит текућег рачуна

¹⁹ Guidotti, Pablo, Sturzenegger, Federico and Augustin Villar (2004), On the Consequences of Sudden Stops, *Economia*, vol. 4, no. 2, 171–203.

²⁰ Више информација о овом показатељу може се погледати у Годишњем извештају о стабилности финансијског система у 2011.

је, осму годину заредом, био у потпуности покривен нето приливом СДИ.²¹

Модел Жан–Рансијера (*Jeanne–Ranciere*)²² омогућује извођење оптималног учешћа девизних резерви у БДП-у (ρ) у зависности од величине потреса (λ), вероватноће настанка кризе (π), штете настале прекидом токова капитала (γ), реалне депресијације (ΔQ), несклоности према ризику (σ), приноса на девизне резерве (r), опортунитетног трошка држања девизних резерви (δ) и реалног раста БДП-а (g).

Модел претпоставља да у малој отвореној економији, рањивој на изненадне застоје у токовима капитала, носиоци економске политике одлучују о адекватном нивоу девизних резерви. У случају наглог застоја у токовима капитала, који резултира немогућношћу занављања спољног дуга, претпоставља се да виши ниво девизних резерви ублажава пад производње и несметану потрошњу. У овом моделу оптимални ниво резерви одређен је величином и вероватноћом изненадног застоја прилива капитала, потенцијалним губитком производње и потрошње, опортунитетним трошковима држања резерви и степеном аверзије према ризику.

У Табели 1.3.2. дат је преглед стрес-сценарија девизних резерви по моделу Жан–Рансијера, при чему је пети сценарио екстреман, односно вероватноћа његове реализације је минимална.

Табела 1.3.2. Стрес-сценарији девизних резерви

Симбол	Параметар	Сценарио				
		1	2	3	4	5
γ	Штета настала изненадним прекидом	7%	7%	7%	7%	7%
r	Принос на резерве	2,75%	2,5%	2,25%	2%	1,75%
g	Просечан раст БДП-а	3%	2,5%	2%	1,5%	1%
σ	Несклоност ка ризику	2	2	2	2	2
δ	Опортунитетни трошак	1%	1%	1%	1%	1%
π	Вероватноћа настанка прекида	10%	10%	10%	10%	10%
λ	Величина шока (у % БДП-а)	20%	20%	20%	20%	20%
ΔQ	Реална депресијација	0%	2,5%	5%	7,5%	10%
	Оптималан ниво резерви (у млрд EUR)	13,2	13,9	14,6	15,2	15,8
Бруто девизне резерве НБС (2022, у млрд EUR)		19,4				

Извор: НБС.

Свих пет сценарија коришћеног модела адекватности, као и сви показатељи адекватности девизних резерви, потврдили су да је ниво девизних резерви на крају 2022. године био више него адекватан. На Графикону 1.3.8. представљен је оптималан ниво девизних резерви у случају

реализације најекстремнијег, петог сценарија. Закључује се да би и у случају материјализације најекстремнијег сценарија Република Србија располагала адекватним нивоом девизних резерви.

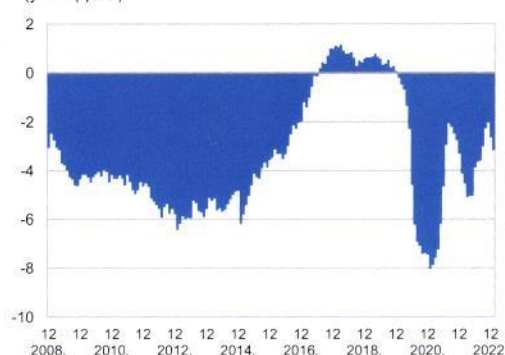
1.4. Фискална политика, јавни и спољни дуг

Мерама фискалне политике су и током 2022. умањене негативне економске последице изазване интензивирањем геополитичких тензија. И поред значајних средстава утрошених за превазилажење кризе у енергетском сектору, фискални дефицит у 2022. износио је 3,2% БДП-а, што је за 1,0 п.п. ниже него претходне године. Учешће јавног дуга централне државе у БДП-у смањено је са 56,5% крајем 2021. на 55,1% БДП-а крајем 2022. Учешће спољног дуга у БДП-у повећано је и износило је 69,4% БДП-а (68,4% крајем 2021). Република Србија је крајем 2022. године закључила нови стандардан аранжман с ММФ-ом, којим ће се подржати напори за очување макроекономске и фискалне стабилности.

1.4.1. Фискална политика

У условима растуће неизвесности, фискална политика има значајну улогу у очувању макроекономске стабилности. Адекватним мерама фискалне политике током 2020. и 2021. умањене су негативне економске последице пандемије вируса корона. Међутим, избијањем сукоба у Украјини и повећањем глобалне неизвесности, пред фискалну политику постављени су нови изазови. Државе се сада суочавају с глобалним растом цена, посебно цена енергената и примарних пољопривредних производа, успоравањем привредног раста и погоршаним условима и могућностима за

Графикон 1.4.1. Кретање фискалног резултата* (у % БДП-а)

* Покретне суме за последњих 12 месеци.

Извор: НБС, према подацима Министарства финансија.

²¹ Позиција девизних резерви Србије у односу на меру *ARA*, коју је дефинисао ММФ као додатну у односу на традиционалне, сугерише да девизне резерве на крају 2022. пружају адекватну заштиту привреди Србије од шокова из међународног окружења (https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/oi/izvestaji/oi_02_2023.pdf).

²² Погледати: O. Jeanne, R. Ranciere (2008): The Optimal Level of International Reserves for Emerging Market Countries: A New Formula and Some Applications, *CEPR Discussion Papers 7623*, као и Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2011.

финансирање дефицита. Наведени поремећаји неповољно утичу и на пословање привреде, те захтевају нови сет мера државне помоћи. Током 2022. у Републици Србији већ су предузете мере у правцу спречавања већих потреса који би били изазвани растом цена енергената и хране, као што су субвенционисање цене гаса, привремено смањење акциза на нафтне деривате и контрола цена основних животних намирница. У условима високе неизвесности, од изузетне важности је и очување фискалне дисциплине како би фискална политика била у могућности да правовремено и ефикасно одговори на екстерне потресе.

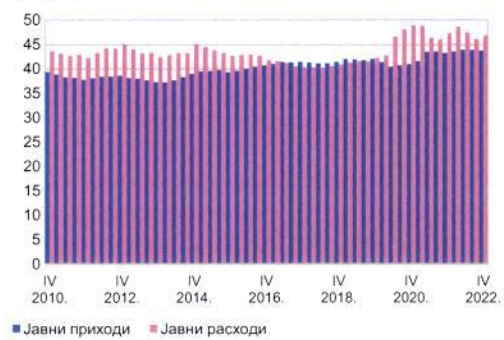
Ради очувања фискалне стабилности, крајем 2022. изменама Закона о буџетском систему²³ редефинисана су постојећа и успостављен нови сет фискалних правила. Општа фискална правила – да дуг сектора државе неће бити већи од 60% БДП-а, уз циљани средњорочни дефицит од 0,5% БДП-а, биће у примени од 2025, с обзиром на то да су нивои дефицита планирани за 2023. и 2024. на вишем нивоу услед енергетске кризе и екстерних фактора. Посебна фискална правила којима се регулише ниво расхода за плате на максималних 10% БДП-а и индексирање пензија у зависности од њиховог учешћа у БДП-у у примени су од 2023. године.

У 2022. забележен је фискални дефицит опште државе у износу од 224,8 млрд динара, односно 3,2% БДП-а, што је знатно мање од дефицита оствареног претходне године, који је износио 4,1% БДП-а (Графикон 1.4.1). Средства утрошена за набавку енергената, чији је пораст цена на глобалном тржишту условљен геополитичким тензијама и сукобом у Украјини, највише су утицала на износ оствареног фискалног дефицита. Посматрано по нивоима власти, највећи дефицит је остварен у републичком буџету у износу од 235,2 млрд динара.

Примарни фискални резултат,²⁴ који је показатељ ефикасности текуће фискалне политике, као и утицаја те политике на кретање јавног дуга, у 2022. износио је 117,6 млрд динара (1,7% БДП-а), чиме је настављена динамика смањења примарног дефицита и у апсолутном износу, и у погледу учешћа у БДП-у у односу на 2021 годину, када је износио 2,4% БДП-а.

Фискални дефицит у 2022. забележен је у условима повећања и фискалних прихода и фискалних расхода у односу на прошлу годину, уз бржи раст фискалних прихода у односу на фискалне расходе. Фискална подршка, пре свега енергетском сектору, није угрозила одрживост јавних финансија

Графикон 1.4.2. Кретање фискалних прихода и расхода* (у % БДП-а)

* Покретне суме за последња четири тромесечја.
Извор: НБС, према подацима Министарства финансија.

захваљујући бољој наплати прихода, пре свега пореских. Укупни јавни приходи опште државе у 2022. већи су за 391,4 млрд динара од прихода остварених претходне године. Највеће повећање јавних прихода у 2022. у односу на 2021. забележено је код текућих прихода (за 394,5 млрд динара), при чему су највише повећани порески приходи (за 339,6 млрд динара). У структури пореских прихода у 2022. у односу на претходну годину, највише су повећани приходи од пореза на додатну вредност, и то приходи по основу ПДВ-а из увоза (за 137,3 млрд динара). Значајан раст пореских прихода остварен је и код пореза на добит правних лица, који су повећани за 31,2% у односу на претходну годину. Ради ограничења раста цена деривата на домаћем тржишту, услед раста цена нафте на светском тржишту, у 2022. акцизе нису индексиране растом потрошачких цена, а акцизе на деривате нафте додатно су смањене, и то у распону од 10% до 20%.

Укупни јавни расходи опште државе у 2022. већи су за 356,9 млрд динара од расхода остварених претходне године. Највећи део тог повећања односи се на додатне мере за набавку енергената, додатну подршку становништву и спровођење нових мера, али и на расходе које се односе на куповину робе и услуга, као и увећање капиталних расхода. Набавка неопходних енергената превасходно је утицала на повећање расхода по основу буџетских позајмица, који су за 154,1 млрд динара већи него у претходној години. Текући расходи су у 2022. за 133,2 млрд динара већи него у претходној години, чему су највише допринели већи расходи за социјалну помоћ и трансфере (76,2 млрд динара), расходи за куповину робе и услуга (66,7 млрд динара) и расходи за запослене (66 млрд динара). С друге стране, издаци на субвенције смањени су у 2022. за 45,8 млрд динара, а њихово учешће у БДП-у износило је 2,3% (3,3% у 2021).

²³ „Службени гласник РС”, бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 – исправка, 108/2013, 142/2014, 68/2015 – др. закон, 103/2015, 9/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019, 149/2020, 118/2021, 118/2021 – др. закон и 138/2022.

²⁴ Примарни фискални резултат представља фискални резултат коригован за ефекте плаћених односно наплаћених камата и показује да ли су остварени фискални приходи довољни да покрију фискалне расходе који нису последица трошкова сервисирања јавног дуга.

Иако мањи него претходне две године, износ субвенција у 2022. био је знатно већи него у годинама пре пандемије. У структури исплаћених субвенција, у 2022. највећи део се односи на субвенције у пољопривреди, као исплаћену помоћ одређеним категоријама становништва.

Износ капиталних инвестиција достигао је рекордан износ у 2022. години – за 59,5 млрд динара више него у 2021. Учешће капиталних расхода у укупним расходима опште државе у 2022. (15,8%) на сличном је нивоу као и у 2021. (15,7%), док је учешће капиталних расхода у БДП-у у 2022. остало на истом нивоу као у 2021. и износило је 7,4%. С обзиром на значај унапређења инфраструктуре за дугорочно одржив привредни раст, као и планиране инфраструктурне инвестиције, очување достигнутог нивоа улагања у капиталне расходе и у наредном периоду остаје приоритет фискалне политике. Најзначајнија су улагања на путној, железничкој, комуналној и водној инфраструктури, а планирана су и додатна капитална улагања у здравству, енергетици, заштити животне средине, просвети, култури, одбрани и другим областима.

Расходи по основу отплате камата у 2022. додатно су смањени, и поред знатног раста каматних стопа. Наведено потврђује значајан напредак који је у последњих десет година постигнут у погледу повећања просечне рочности државних ХоВ и смањења трошкова финансирања по том основу, као и смањену изложеност ризику рефинансирања.

Одрживост фискалне политике, чак и у условима изражених глобалних неизвесности, потврдила је и једна од најважнијих међународних финансијских институција. Одбор извршних директора ММФ-а најпре је у јуну 2022. донео одлуку о успешном завршетку другог разматрања спровођења програма Инструмента за координацију политике, а затим је и у децембру 2022. позитивно оценио резултате остварене у оквиру трећег разматрања овог програма. На састанку одржаном 19. децембра 2022. године Одбор извршних директора ММФ-а одобрио је Републици Србији стендбај аранжман у износу од 290% квоте наше земље у ММФ-у, што је око 1,89 млрд специјалних права вучења, односно око 2,4 млрд евра (прва транша кредита од 985,6 млн евра повучена је крајем 2022). Аранжман је одобрен у трајању од 24 месеца као подршка договореном економском програму. Надовезујући се на постигнуте резултате и реформску агенду, нови аранжман с ММФ-ом заменио је претходни Инструмент за координацију политике. Циљеви економског програма Републике Србије за период 2023–2024. који су подржани новим стендбај аранжманом усмерени су на очување макроекономске и финансијске стабилности, јачање отпорности привреде на енергетску кризу и подстицање високог, еколошког, инклузивног и

одрживог раста у средњем року. ММФ је оценио да српска привреда има добре механизме одбране од ризика, укључујући адекватне девизне резерве, умерени ниво спољног и јавног дуга, као и добро капитализован и високо ликвидан банкарски сектор. Оцењено је да је реакција монетарне политике одговарајућа у условима актуелних инфлаторних притисака. Нови стендбај аранжман обезбеђује додатну заштиту у периоду изазова и неизвесности на глобалном нивоу и представља додатну подршку у суочавању с глобалним ризицима и позитиван сигнал за све потенцијалне инвеститоре. У априлу 2023. завршени су разговори мисије ММФ-а с делегацијом Републике Србије, који су вођени у оквиру првог разматрања резултата спровођења договореног економског програма у оквиру поменутог стендбај аранжмана. Закључено је да је српска привреда показала отпорност у врло неповољним условима, да су макроекономски резултати у оквиру програма одлични и да програм структурних реформи добро напредује. У априлу 2023. такође су обављене и консултације по члану IV Статута ММФ-а, које се редовно обављају са свим земљама чланицама у оквиру надзорне функције ове међународне финансијске институције, а претходне консултације с Републиком Србијом обављене су 2021. године.

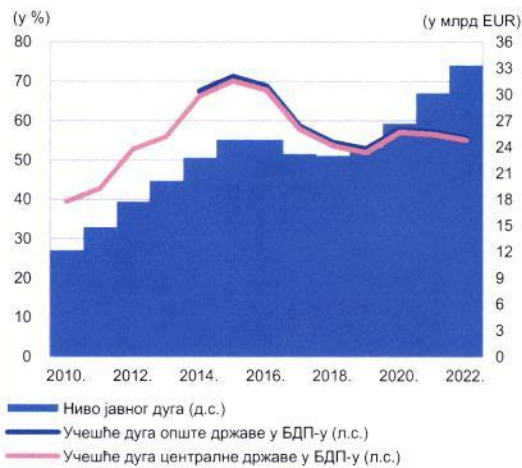
1.4.2. Јавни дуг

Упркос утицају међународне енергетске кризе на раст буџетских издатака и набавку енергената, у 2022. настављено је смањење учешћа јавног дуга у БДП-у. Учешће дуга централне државе у БДП-у на крају 2022. износило је 55,1%, што је за 1,4 п.п. мање него на крају 2021. (Графикон 1.4.3). Учешће дуга централне државе у БДП-у наставило је да се смањује и у Т1 2023. и износило је 51%. Учешће дуга опште државе у 2022, који укључује негарантовани дуг локалних самоуправа и АП Војводине, износило је у истом периоду 55,6% БДП-а, што је за 1,5 п.п. мање него у претходној години.

Посматрано у апсолутним износима, дуг централне државе на крају 2022. износио је 33,3 млрд евра (30,1 млрд евра на крају 2021), а дуг опште државе 33,6 млрд евра (30,5 млрд евра на крају 2021).

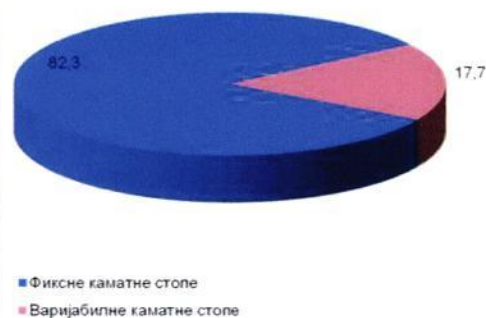
Високо учешће дуга у иностраној валути од 74,8% на крају 2022. указује на присуство девизног ризика (графикони 1.4.4. и 1.4.5). У односу на претходну годину, учешће динарског дела јавног дуга смањено је за 3,3 п.п., на 25,2%, док је учешће дуга у еврима смањено за 1,9 п.п., на 55,8%. Учешће јавног дуга у америчким доларима повећано је у односу на 2022. за 3,5 п.п., на 14,3%.

Графикон 1.4.3. Кретање јавног дуга

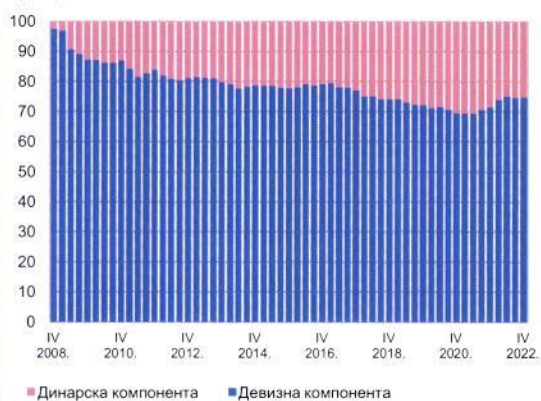
Извор: Министарство финансија.

Графикон 1.4.6. Структура каматних стопа на дан 31. децембра 2022. (у %)

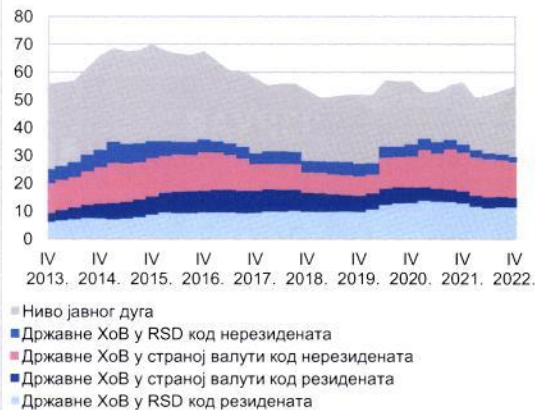
Извор: Министарство финансија.

Графикон 1.4.4. Валутна структура јавног дуга (у %)

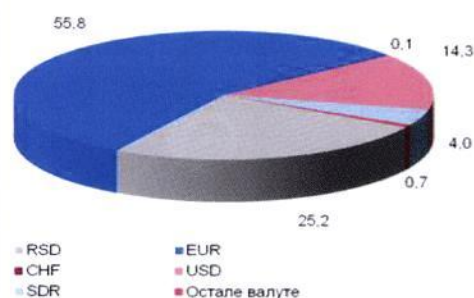
Извор: Министарство финансија.

Графикон 1.4.7. Јавни дуг по основу издатих ХоВ (у % БДП-а)

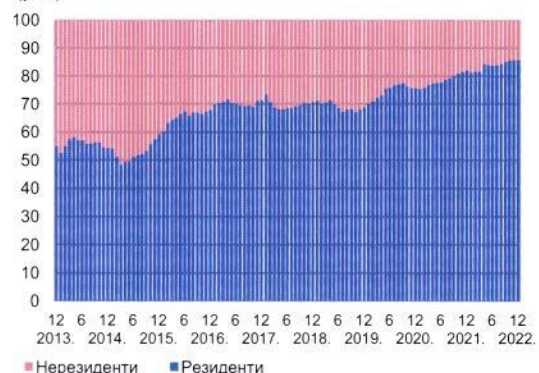
Извор: НБС, на основу података Министарства финансија.

Графикон 1.4.5. Валутна структура јавног дуга на дан 31. децембра 2022. (у %)

Извор: Министарство финансија.

Графикон 1.4.8. Структура портфолија динарских државних ХоВ према власништву (у %)

Извор: НБС, на основу података Централног регистра за дело и клиринг хартија од вредности.

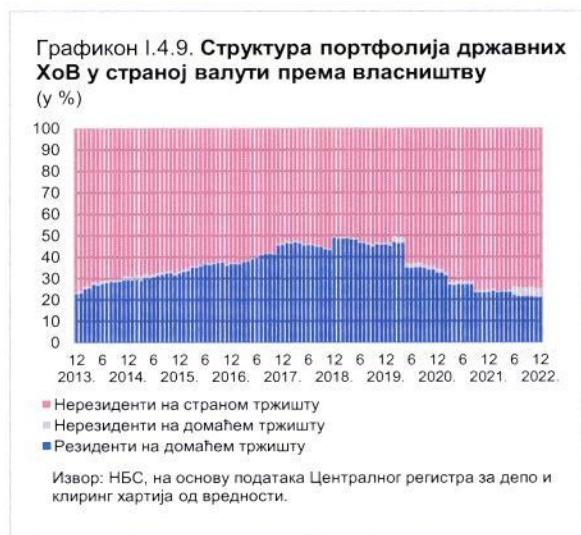
Учешће дуга који се отплаћује по фиксној каматној стопи на крају 2022. смањено је у односу на претходну годину за 4,3 п.п. и износило је 82,3% (Графикон 1.4.6), што и даље указује на мали ризик од промене каматних стопа.

Држава се у 2022. делом задуживала и продајом ХоВ. Учешће државних ХоВ у укупном јавном дугу централне државе износило је 53,4% у 2022. (Графикон 1.4.7).

Улога страних инвеститора на тржишту државних ХоВ веома је важна. Они су на крају 2022. учествовали са 50% у портфељу ХоВ емитованих на домаћем и међународном тржишту (49% на крају 2021). Током 2022. учешће нерезидената у делу динарских државних ХоВ смањено је за 3,9 п.п. у односу на претходну годину и износило је 14,1% (Графикон 1.4.8). Учешће нерезидената у ХоВ у

страним валутама током 2022. повећано је за 2,4 п.п., на 79% (Графикон I.4.9).

У марту 2022. први пут је емитована двадесетпетогодишња државна обвезница у еврима. Ово је обвезница најдуже рочности која је досад емитована на домаћем тржишту, а емитована је по релативно повољној каматној стопи (2,50%), и то пре раста трошкова задуживања у евро знаку, до чега је дошло након заоштравања монетарне политике ЕЦБ-а.

Република Србија је средином јануара 2022. први пут емитовала и државне обвезнице ради измирења обавеза по основу обештећења за одузету имовину, којима су регулисане обавезе Републике Србије у складу са Законом о враћању одузете имовине и обештећењу.²⁵ Емитоване су обвезнице рочности пет, десет и дванаест година у укупном износу од 69,5 млн евра.

У 2022. одржане су три аукције директном погодбом.²⁶ У јуну је директном погодбом емитована обвезница у еврима рочности од 53 недеље, која је продата у номиналној вредности од 350 млн евра, по купонској стопи од 2,4%, а која је превремено откупљена крајем јануара 2023. У августу су директном погодбом емитоване две амортизационе државне ХоВ у еврима, трогодишња с купонском стопом шестомесечни *EURIBOR* + 3,75 п.п. и четворогодишња по купонској стопи шестомесечни *EURIBOR* + 3,95 п.п.

У 2022. није било емисија еврообвезница на међународном тржишту, док је у јануару 2023. Република Србија на међународном финансијском тржишту реализовала две емисије еврообвезница у еврима (*dual-tranche*). Издате су еврообвезнице рочности пет и десет година, у укупном износу од

1,75 млрд долара, уз преко шест пута већу тражњу инвеститора (преко 11 млрд долара). Еврообвезница рочности пет година емитована је уз купонску стопу од 6,25%, док је еврообвезница рочности десет година емитована уз купонску стопу од 6,50%. Ради ефикасног управљања јавним дугом, истовремено су закључене и хедџинг трансакције, тј. обавезе по основу емисије доларских еврообвезница одмах су конвертоване у обавезе у еврима. Тиме је, поред смањења изложености девизном ризику кретања долара према еврју, смањен и трошак задуживања Републике Србије.

О позитивној перцепцији Србије као инвестиционе дестинације говори и очуван кредитни рејтинг Србије на корак до инвестиционог, упркос израженим неизвесностима из међународног окружења. Рејтинг агенција *Fitch Ratings* у фебруару и августу 2022, као и у фебруару 2023, задржала је кредитни рејтинг Србије на нивоу ББ+ (на корак од инвестиционог), уз стабилне изгледе. Рејтинг агенција *Standard & Poor's* у јуну 2022. потврдила је кредитни рејтинг Србије за дугорочно задуживање у домаћој и страниј валути на нивоу од ББ+, док је променила изгледе с позитивних на стабилне, а у децембру је задржала кредитни рејтинг на нивоу од ББ+, уз стабилне изгледе. У свом извештају из априла 2023. агенција *Standard & Poor's* посебно је истакла доказани кредибилитет економске политике, повољне перспективе дугорочног раста Србије, фискалну дисциплину, смањене потребе за финансирањем и опадајућу путању јавног дуга. Наводи се и висок прилив СДИ, који је имао значајну улогу и у проширењу извозних капацитета и њиховом већем степену диверсификације, као и расту девизних резерви земље, за које се оцењује да ће бити на адекватном нивоу и у средњем року. У 2022. агенција *Moody's Investors Service* није објављивала саопштења у вези с кредитним рејтингом Републике Србије.

²⁵ „Службени гласник РС”, бр. 72/11, 108/13, 142/14, 88/15 - одлука УС, 95/18 и 153/20.

²⁶ Директном погодбом, прописаном Уредбом о изменама и допунама Уредбе о општим условима за емисију и продају државних ХоВ на примарном тржишту („Службени гласник РС”, бр. 59/2022), изузетно, Влада може одлучити да државне хартије прода квалификованим инвеститорима домаћим или страним, у земљи или иностранству.

1.4.3. Спољни дуг

Избијање сукоба у Украјини и енергетска криза за последицу су имали и погоршање односа размене за већину европских земаља које су нето увозници енергената. Домаћи дефицит текућег рачуна платног биланса у 2022. износио је 4,1 млрд евра, или 6,9% БДП-а, што је за 1,9 млрд евра више него у 2021. (Графикон 1.4.10).

Око половине укупне вредности дефицита текућег рачуна остварено је у прва четири месеца године, као последица високих увозних цена енергената. Ипак, повољнија кретања по основу цена енергената почев од маја месеца, уз раст суфицита у размени услуга са иностранством и раст суфицита секундарног дохотка, ублажили су раст дефицита текућег рачуна.

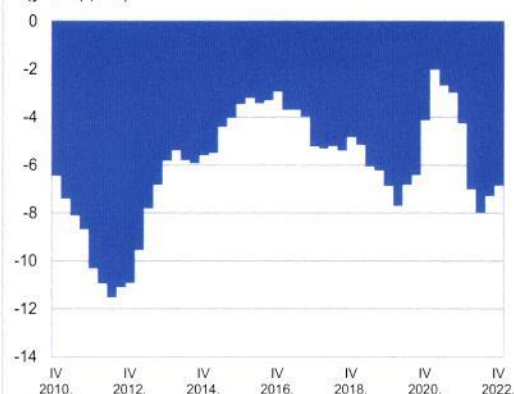
Након опоравка спољнотрговинске размене у 2021. од последица пандемије вируса корона, у 2022. је настављен њен снажан раст. Највећи спољнотрговински партнер и у 2022. биле су земље ЕУ, на које се односило 64,1% укупног извоза и 54,9% укупног увоза. Захваљујући производној и географској распрострањености и извозно оријентисаним инвестицијама, извоз робе и услуга у 2022. порастао је за 1,9%. Највећи удео у извозу у 2022, према одсесима Стандардне међународне трговинске класификације, имале су електричне машине, апарати и уређаји (11,4%).²⁷ Раст извоза робе вођен је снажним растом извоза прерађивачке индустрије и рударства, што представља наставак повољних трендова из 2021, док је раст извоза услуга вођен извозом туристичких и ИКТ услуга.

Увоз робе и услуга је на нивоу године повећан за 34,7% (Графикон 1.4.11). Највећи допринос потекао је од раста увоза средстава за репродукцију, пре свега већег увоза енергената, који је због виших цена нафтних деривата и гаса мг. порастао за 3,9 млрд евра. У 2022. порастао је увоз капиталне опреме, као и робе за потрошњу, док је раст увоза услуга вођен транспортним и туристичким услугама.

Осму годину заредом, дефицит текућег рачуна био је у потпуности покривен СДИ (покриће од 104,0% на крају 2022), што доприноси и одрживости екстерне позиције земље (Графикон 1.4.12).

Укупан прилив СДИ у Србију у 2022. достигао је 4,4 млрд евра (4,3 млрд евра у нето изразу), што је највећи забележен годишњи прилив СДИ откад се прате подаци (од 1997). Нето прилив СДИ у 2022. виши је за 17,7% него претходне године, а њихово учешће у БДП-у износи 7,1%. Улагања су и даље била широко пројектно распрострањена и претежно

Графикон 1.4.10. Биланс текућих трансакција* (у % БДП-а)

* Покретне суме за последња четири тромесечја.
Извор: НБС.

усмерена у извозно оријентисане секторе. Највише улагања било је усмерено у прерађивачку индустрију, за којом следе грађевинарство, саобраћај и рударство. Сектори прерађивачке индустрије с највећим приливом СДИ бележе снажан раст запослености, производње и извоза. СДИ су географски распрострањене, с растућим учешћем земаља из азијско-пацифичког региона поред ЕУ. Очекује се да ће нето прилив СДИ и у наредном периоду наставити да у потпуности покрива дефицит текућег рачуна, што ће допринети екстерној одрживости.

Графикон 1.4.11. Извоз и увоз Србије* (у % БДП-а)

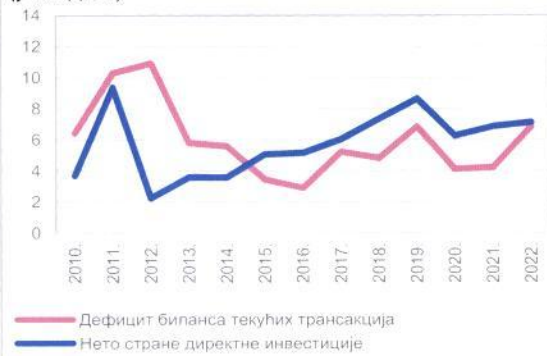

■ Извоз ■ Увоз

* Покретне суме за последња четири тромесечја.
Извор: НБС.

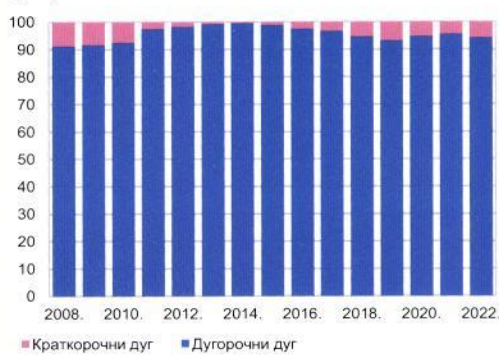
²⁷<https://www.mfin.gov.rs/aktivnosti/bilten-javnih-finansija-za-mesec-decembar-2022>

Графикон I.4.12. Финансирање дефицита биланса текућих трансакција СДИ (у % БДП-а)

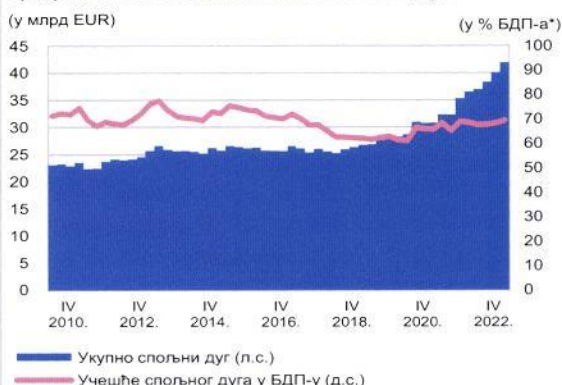
Извор: НБС.

Графикон I.4.15. Спољни дуг по оригиналној рочности (у %)

Извор: НБС.

Графикон I.4.13. Динамика спољног дуга

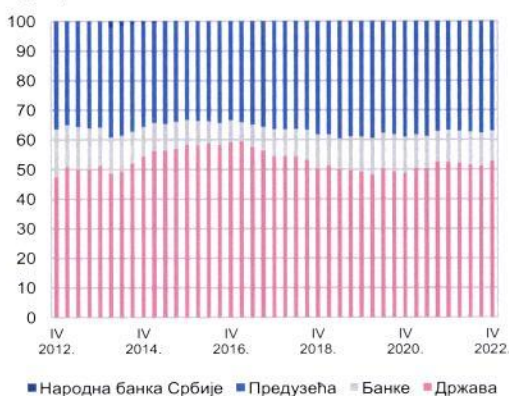
* Покретне суме за последња четири тромесечја.
Извор: НБС.

Графикон I.4.16. Спољни дуг по преосталом доспећу (у %)

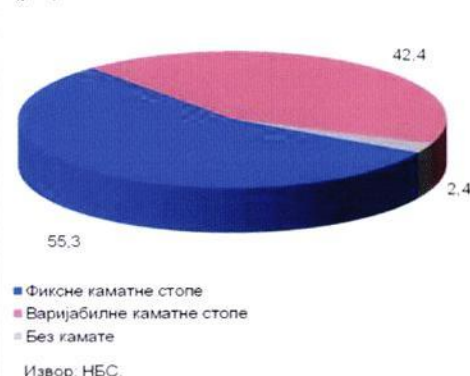
Извор: НБС.

Графикон I.4.14. Спољни дуг по корисницима (у %)

Извор: НБС.

Графикон I.4.17. Структура спољног дуга према врсти каматне стопе на дан 31. децембра 2022. (у %)

Извор: НБС.

Спољни дуг је на крају 2022. износио 41,9 млрд евра, или 69,4% БДП-а. У односу на крај 2021, укупни спољни дуг је повећан за око 5,4 млрд евра, док је његово учешће у БДП-у повећано за 1,0 п.п. (Графикон I.4.13).

Раст спољног дуга резултат је задуживања и јавног и приватног сектора. Спољни дуг јавног сектора на крају 2022. повећао се за 3,0 млрд евра. Дуг приватног сектора у 2022. повећао се за 2,4 млрд

евра, од чега су банке свој дуг повећале за 0,3 млрд евра (Графикон I.4.14).

Ризик рефинансирања спољног дуга релативно је низак, будући да је рочна структура спољног дуга повољна. Учешће спољног дуга са оригиналном и преосталом рочношћу дужом од годину дана налази се на високом нивоу и на крају 2022. износило је 94,3% (Графикон I.4.15) односно 82,5% (Графикон I.4.16). Учешће спољног дуга који се исплаћује по фиксној каматној стопи смањено је за

6,3 п.п. у односу на претходну годину, али је и даље повољно и износи 55,3% (Графикон I.4.17). Учешће спољног дуга који се исплаћује по варијабилној каматној стопи (42,4%) претежно је концентрисано у банкарском сектору (87,3%). Ефективна каматна стопа је релативно ниска и стабилна у дугом периоду, пре свега због знатног учешћа кредита међународних финансијских институција у укупном спољном дугу.

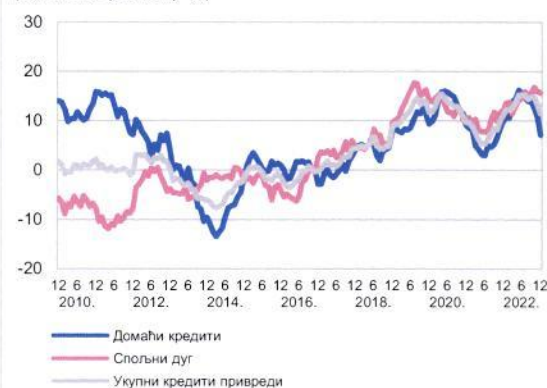
I.5. Сектор привреде

Мг. раст кредитирања привреде успорио је у другој половини 2022, а стандарди по којима су банке одобравале кредите сектору привреде поштриени су. Упркос повећању каматних стопа услед поштривања монетарних политика водећих централних банака и Народне банке Србије, учешће проблематичних кредита сектора привреде током 2022. додатно је смањено, на нови најнижи ниво. И у току 2022. године, Народна банка Србије је многобројним мерама подржавала сектор привреде.

У складу са заоштравањем монетарних услова, банке су током 2022. године поштриле стандарде по којима су одобравале кредите сектору привреде. Након динамичних, двоцифрених стопа мг. раста кредитне активности у првој половини године, мг. раст кредитирања сектора привреде у другој половини 2022. успорио је. Домаћи кредити привреди,²⁸ без ефекта промене курса,²⁹ у 2022. повећани су за 7,1% (Графикон I.5.1). Раст домаћих кредита привреди, уз повећање спољног дуга привреде, резултирао је растом укупног дуга привреде у односу на претходну годину. Раст укупних кредита привреди, који укључују и спољни дуг, по искључењу ефекта девизног курса, у 2022. износио је 11,5%. Спољни дуг предузећа у 2022. забележио је повећање од 15,8% (Графикон I.5.1).

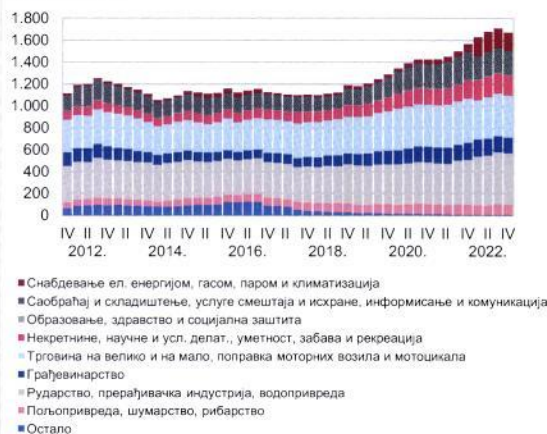
Посматрано према секторској структури привреде (Графикон I.5.2), на крају 2022. године највећи удео у потраживањима банака од привреде односио се на потраживања од сектора рударства, прерађивачке индустрије и водопривреде у износу од 467,5 млрд динара (27,9% укупних потраживања од сектора привреде), затим на потраживања од сектора трговине на велико и на мало, поправке моторних возила и мотоцикала у износу од 385,5 млрд динара (23,0% укупних потраживања од сектора привреде), као и на сектор саобраћаја и складиштења, услуга смештаја и исхране, информисања и комуникација у износу од 219,9 млрд динара (13,1% укупних потраживања од сектора привреде).

Графикон I.5.1. Кредитна активност привреде* (мг. стопе раста, у %)

* Искључен ефекат промене девизног курса.
Извор: НБС.

Графикон I.5.2. Структура потраживања банака од привреде по секторској делатности (у млрд RSD)

Извор: НБС.

Графикон I.5.3. Индекс индустријске производње* (индекс, 2021 = 100)

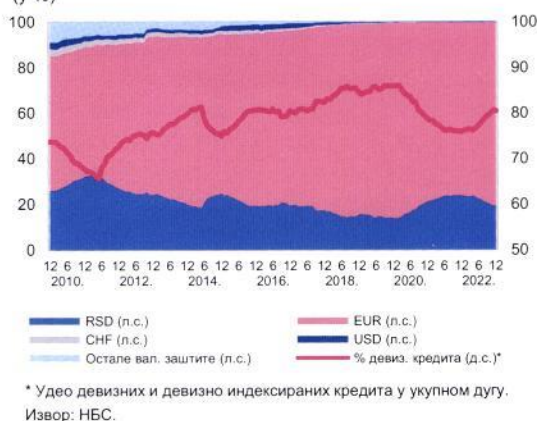
* Десезонирани подаци.
Извор: НБС.

Укупна потраживања банака од сектора привреде на крају децембра 2022. године повећана су номинално за 6,8% у односу на исти период 2021.

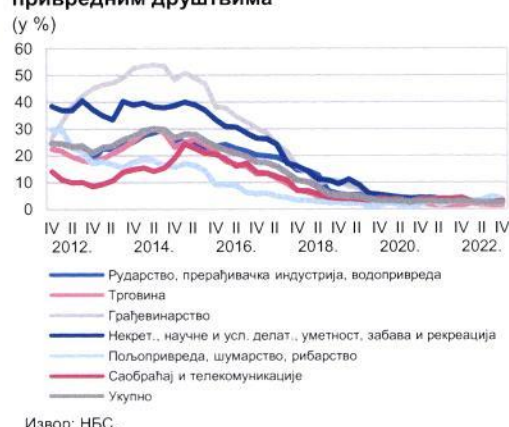
²⁸ Сектор привреде обухвата јавни нефинансијски сектор, привредна друштва и нефинансијски сектор у стечају.

²⁹ Обрачунато по курсу динара према еврџу, швајцарском франку и долару на дан 31. октобра 2022. (програмоски курс који се користи за потребе праћења тендџај аранжмана с ММФ-ом), при чему је узета у обзир валутна структура потраживања по основу кредита.

Графикон 1.5.4. Валутна структура потраживања домаћих банака од привреде (у %)

Графикон 1.5.5. Секторска структура учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима привредним друштвима (у %)

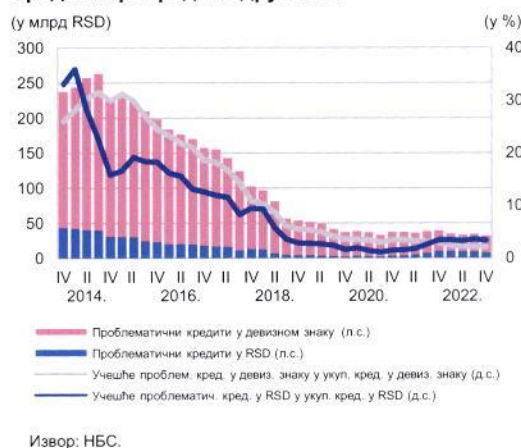
године, чему је највише допринео раст потраживања од сектора за снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом за 94,7 млрд динара у односу на крај претходне године, као и од сектора рударства, прерађивачке индустрије и водопривреде за 56,9 млрд динара. С друге стране, највише су смањена потраживања банака од сектора саобраћаја и складиштења, услуга смештаја и исхране, информисања и комуникација (за 36,8 млрд динара) и од сектора трговине на велико и на мало, поправке моторних возила и мотоцикала (за 17,8 млрд динара).

Услед повећаног увоза енергената у току првог тромесечја 2022, порасла је задуженост предузећа у области енергетике. У том периоду сектор за снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом забележио је мг. раст од 103,2 млрд динара, што је допринело да на крају 2022. овај сектор забележи највећи мг. раст потраживања од 135,1% када се посматра по секторима привредне делатности.

Раст задуживања сектора рударства и прерађивачке индустрије праћен је мг. повећањем индустријске производње у овим секторима у 2022. за 22,5% и 1,5%, респективно.

Као и у претходном периоду, доминантан удео у кредитирању привреде односио се на кредите за ликвидност и обртна средства (47,3%), чему су допринели кредити из гарантних шема. Кредити са овом наменом остварили су и највећи мг. номинални раст од 64,4 млрд динара (9,3%). За њима следе инвестициони кредити са учешћем у укупним кредитима привреди од 40,5%, који су током 2022. повећани за 24,5 млрд динара (3,9%).

Графикон 1.5.6. Валутна структура проблематичних кредита привредних друштава (у млрд RSD)

Резултати Анкете о кредитној активности банака³⁰ показују да су банке током 2022. наставиле с поштравањем стандарда по којима су одобравале кредите привреди. На поштравање стандарда одразили су се раст трошкова финансирања и повећана аверзија према ризику у условима неизвесности у погледу опште економске ситуације, као и проблематична потраживања и квалитет захтеваног колатерала. Поштравање стандарда се у већој мери односило на дивизно индексираних него на динарске кредите. Посматрано по величини предузећа, код великих предузећа кредитни стандарди више су поштрени него код малих и средњих предузећа. Поштравање услова одобравања кредита односило се и на ценовне услове кредита, и на неценовне услове – поштрени су захтеви у погледу колатерала, а смањени максималан износ кредита и максимална рочност кредита.

Кредити одобрени микропредузећима, малим и средњим предузећима на крају 2022. године чинили су 60,6% укупних кредита сектора привреде.

³⁰ Извештај о резултатима анкете о кредитној активности банака, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/publikacije-i-istrazivanja/anketa-kreditna-aktivnost/.

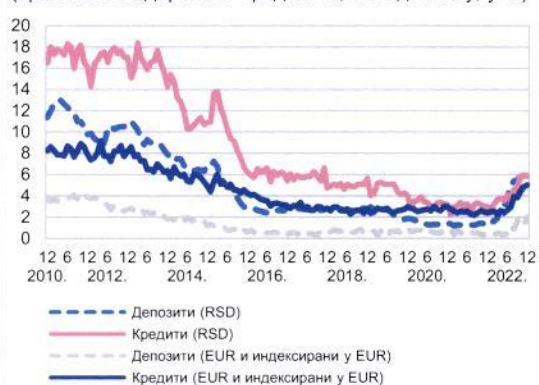
Посматрано на мг. нивоу, повећан је обим кредитирања малих и средњих предузећа (0,2% и 2,2%, респективно), док је код микропредузећа забележено смањење од 17,6%. Кредити одобрени великим предузећима чинили су 39,4% укупних кредита одобрених привреди и забележили су мг. раст од 26,0%.

Посматрано према рочности, на крају 2022. преовладала су дугорочна потраживања. Учешће дугорочних кредита у укупним кредитима привреди у децембру је износило 81,7%, што указује на низак ризик од рефинансирања сектора привреде. То учешће је за 3,5 п.п. мање него у 2021. години.

Услед доспећа кредита из гарантних шема, који су претежно одобрени у динарима, у току 2022. смањен је степен динаризације пласмана сектора привреде. На крају 2022. учешће динарских потраживања у укупним потраживањима банака од привреде износило је 19,4%, што је за 4,6 п.п. мање него на крају 2021. године (Графикон 1.5.4). Учешће потраживања у еврима повећано је за 4,7 п.п., док је учешће потраживања у доларима, као и потраживања у швајцарским францима, остало готово непромењено. Како би се смањила изложеност сектора привреде валутном ризику, Народна банка Србије активно промовише употребу инструмената заштите од девизног ризика, у настојању да се умањи ризик промене девизног курса и на тај начин допринесе јачању финансијске стабилности. Инструменти заштите од девизног ризика који се нуде на тржишту јесу термински уговори (девизни форварди), терминска куповина девиза с покрићем (покривени форварди) и валутни свопови.

Забележено учешће проблематичних кредита у укупним кредитима привредних друштава и јавног нефинансијског сектора од 2,1% на крају 2022. године, у условима присутних геополитичких ризика, пораста инфлације и поштрених мера монетарне политике, представља још једну потврду успеха системског приступа решавању проблематичних кредита. Од доношења Стратегије за решавање проблематичних кредита 2015. године, учешће проблематичних кредита ових сектора смањено је за 22,3 п.п. Смањење вредности посматраног показатеља у 2022. од 0,8 п.п. у односу на претходну годину указује на то да раст каматних стопа није погоршао способност привреде да сервисира своје обавезе по основу кредита. Такође, чињеница да је ово учешће за 1,1 п.п. испод нивоа забележеног пре пандемије вируса корона указује на то да су правовремене и адекватне мере Народне банке Србије за време пандемије спречиле већи негативан ефекат по сектор привреде, а тиме и по финансијску стабилност.

Графикон 1.5.7. Кретање каматних стопа на кредите и депозите привреде – новоодобрени послови (просечне пондерисане вредности, на год. нивоу, у %)

Извор: НБС.

Учешће проблематичних кредита у укупним кредитима у току 2022. године смањено је и у сектору привредних друштава и код јавног нефинансијског сектора. Учешће проблематичних кредита у укупним кредитима привредних друштава смањено је у поређењу с крајем 2021. за 0,7 п.п., на 2,3% на крају 2022, а учешће проблематичних кредита јавног нефинансијског сектора за 1,1 п.п., на 0,8%.

Укупно посматрано, на нивоу сектора привредних друштава и јавног нефинансијског сектора мг. смањењу учешћа проблематичних кредита у 2022. допринело је и смањење нивоа проблематичних кредита од 9,4 млрд динара, као и раст укупних кредита сектора привреде за 109,9 млрд динара. Ниво проблематичних кредита у 2022. смањен је у свим делатностима сектора привреде. Ниво проблематичних кредита највише је смањен у сектору рударства, прерађивачке индустрије и водоснабдевања – за 3,2 млрд динара (пад учешћа од 1,1 п.п., на 2,2%), као и у сектору саобраћаја и складиштења, услуга смештаја и исхране, информисања и комуникација – за 2,9 млрд динара (пад учешћа од 0,9 п.п., на 2,5%).

Од августа 2015. године, када је усвојена Стратегија за решавање проблематичних кредита, учешће проблематичних кредита у укупним кредитима привредним друштвима (Графикон 1.5.5) највише је смањено у секторима грађевинарства (за 44,6 п.п.) и некретнина, научних и услужних делатности, уметности, забаве и рекреације (за 34,8 п.п.).

Посматрано по валутној структури (Графикон 1.5.6), учешће проблематичних кредита привредних друштава у девизном знаку на крају 2022. износило је 2,1%, што представља м.г. смањење од 0,8 п.п. Учешће проблематичних кредита у динарима на крају 2022. износило је 3,3% и смањено је за 0,1 п.п.

Током 2022. године банке су отписале 6,7 млрд динара, а лицима ван банкарског сектора продале 3,1 млрд динара проблематичних кредита сектора привреде.

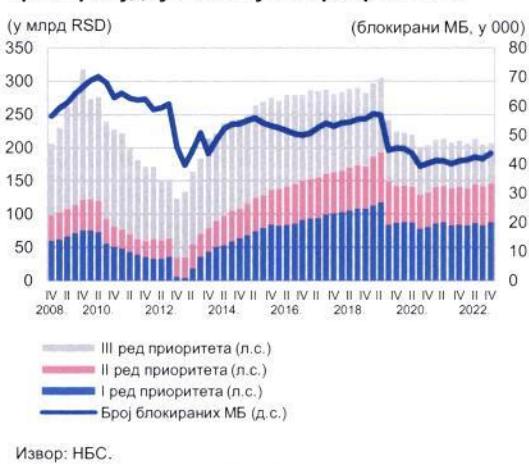
Током 2022. године повећани су трошкови задуживања сектора привреде (Графикон 1.5.7). Ако посматрамо трошкове задуживања у динарима, у децембру 2022. просечна пондерисана каматна стопа на новоодobreне динарске кредите износила је 5,86% и повећана је за 2,88 п.п. у односу на децембар 2021. Повећана је и просечна пондерисана каматна стопа на новоодobreне кредите у еврима и динарске кредите индексирани у еврима, која је у децембру 2022. износила 5,01% (2,59 п.п. више него у децембру 2021). Каматна стопа на орочене динарске депозите сектора привреде повећана је за 4,59 п.п. м.г., на 6,32% у децембру 2022, док је каматна стопа на депозите у еврима м.г. повећана за 1,51 п.п., на 2,00%.

На крају 2022. било је блокирано 43.760 привредних субјеката (Графикон 1.5.8), што је за 6,5% више него на крају 2021. У односу на претходну годину смањен је износ блокада рачуна, који је у 2022. износио 206,9 млрд динара (за 1,6% мање него у 2021).

У 2022. години Принудна наплата Народне банке Србије примила је од надлежних привредних судова 438 решења о отварању стечајног поступка над стечајним дужником (за 41 више него у 2021), као и 362 решења о закључењу поступка стечаја (за 12 више него у 2021). Поред тога, примљено је: 15 решења о обустави стечајног поступка (11 решења у 2021) и 61 решење о обустави поступка стечаја због продаје стечајног дужника (67 у 2021). Такође, примљено је и 65 решења о отварању претходног стечајног поступка с мерама обезбеђења (50 у 2021) и 19 решења о усвајању унапред припремљеног плана реорганизације (14 у 2021).

У условима поремећаја у глобалним ланцима снабдевања услед интензивираних геополитичких тензија и конфликта у Украјини, Народна банка Србије је правовремено реаговала како би се олакшало пословање привреде и на тај начин ублажио пренос високих глобалних цена примарних производа на домаће тржиште.

Графикон 1.5.8. Кретање нивоа потраживања кроз принудну наплату по приоритетима

Извор: НБС.

С обзиром на стратешки значај пољопривредне производње за грађане и привреду, а полазећи од неповољне економске ситуације у којој су се нашли поједини пољопривредни произвођачи, Народна банка Србије је у октобру 2022. усвојила следеће прописе:

- Одлуку о привременим мерама за банке у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пољопривредних кредита у условима отежане пољопривредне производње³¹ и
- Одлуку о привременим мерама за даваоце лизинга у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње.³²

Наведеним прописима дужницима из области пољопривреде омогућен је репрограма постојећих обавеза, што значи да се ти дужници могу одредити да им се измиривање обавеза по основу главнице одложи у периоду од најмање шест до 12 месеци. Рок отплате кредита односно уговора о лизингу у том случају се продужава тако да износ анuitета утврђен у моменту одобравања репрограма не буде већи од износа пре примене репрограма, а у току трајања грејс периода дужници ће плаћати искључиво уговорену камату. Такође, омогућен је репрограма обавеза дужницима банке који се баве откупом и складиштењем воћа у хладњачи (малина) због смањене тражње и неповољних кретања цене малина на међународном тржишту. Репрограма је омогућен пољопривредницима који су уписани у регистар пољопривредних газдинстава у смислу закона којим се уређују пољопривреда и рурални развој: физичком лицу које је носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства у смислу

³¹ „Службени гласник РС”, бр. 111/2022 и 5/2023.

³² „Службени гласник РС”, бр. 111/2022.

закона којим се уређује пољопривреда и рурални развој, предузетнику, правном лицу, и то: земљорадничкој задрузи с најмање пет чланова задруге који су уписани у регистар као носиоци или чланови пет различитих пољопривредних газдинстава уписаних у регистар, другом правном лицу разврстаном у микро или мало правно лице у складу са законом којим се уређује рачуноводство.

Као и претходних година, Влада је и у 2022. донела низ уредби које се односе на подстицање развоја предузетништва путем финансијске подршке за почетнике у пословању, као и путем развојних пројеката. Такође, Влада је донела Уредбу о утврђивању Програма подстицања предузетништва кроз развојне пројекте у 2022. години,³³ што је подразумевало доделу бесповратних средстава у износу од 350 млн динара. Циљ овог програма је повећање вредности и обима производње и промета, подстицање равномерног регионалног развоја, подршка запошљавању, јачање конкурентности, као и заштита животне средине.

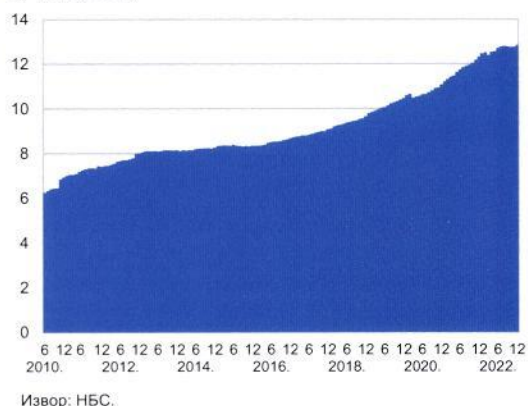
1.6. Сектор становништва

Кључни показатељи тржишта рада кретали су се стабилно током 2022, упркос појачаним глобалним неизвесностима и успоравању привредног раста. Укупна штедња становништва наставила је да расте, јачајући депозитну базу банкарског сектора. Поједине мере које је Народна банка Србије донела како би становништву омогућила лакше измиривање постојећих обавеза и олакшала приступ финансирању наставиле су да се примењују и током 2022. године. Поред тога, ради очувања стандарда грађана Народна банка Србије усвојила је и нови сет прописа током 2022. године.

Током 2022. позитивна кретања на тржишту рада настављена су, упркос израженим геополитичким тензијама и успоравању привредног раста. Према подацима из Анкете о радној снази, у последњем тромесечју 2022. стопа запослености повећана је за 0,1 п.п., на 50,1%, у односу на четврто тромесечје 2021. Након благог раста у првом тромесечју, стопа незапослености је наставила да се смањује, тако да је у последњем тромесечју 2022. године износила 9,2%, што је за 0,6 п.п. ниже него у истом периоду 2021. године. Просечна месечна зарада без пореза и доприноса (нето) исплаћена током 2022. у Републици Србији износила је 74.933 динара и била је за 13,8% номинално, односно за 1,7% реално већа од нето зараде исплаћене током 2021.³⁴ Просечна исплаћена пензија у 2022. износила је 31.432

динара, што је номинално више за 7,0% него претходне године.³⁵

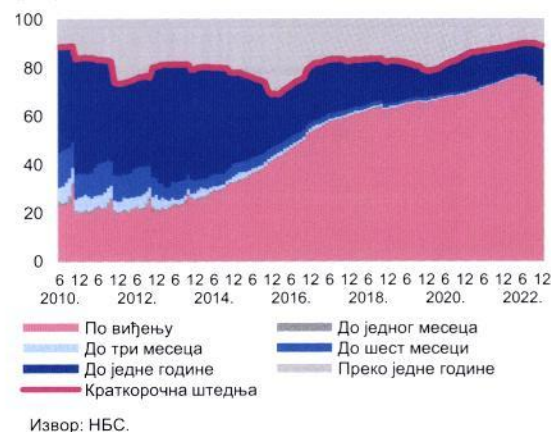
Графикон 1.6.1. Кретање девизне штедње становништва (у млрд EUR)

Извор: НБС.

Током 2022. усвојени су прописи којима се привремено ограничавају цене основних животних намирница и деривата нафте ради ублажавања инфлаторних притисака и очувања животног стандарда грађана, а нарочито угрожених социјалних категорија становништва. Поред тога, Влада Републике Србије је у три наврата пружила помоћ младима од 16 до 29 година ради смањивања негативних ефеката пандемије, очувања агрегатне тражње и подстицања привредног раста. Такође, током претходне године исплаћена је и једнократна помоћ пензионерима.

Графикон 1.6.2. Структура девизне штедње становништва по рочности (у %)

Извор: НБС.

Упркос појачаној неизвесности на глобалном нивоу, услед интензивирања геополитичких тензија и конфликта у Украјини, укупна штедња резидената наставила је да расте, јачајући депозитну базу банкарског сектора, која чини главни извор финансирања кредитне активности. Девизна штедња достигла је 12,8 млрд евра на крају

³³ „Службени гласник РС”, бр. 4/2022.

³⁴ Извор: РЗС.

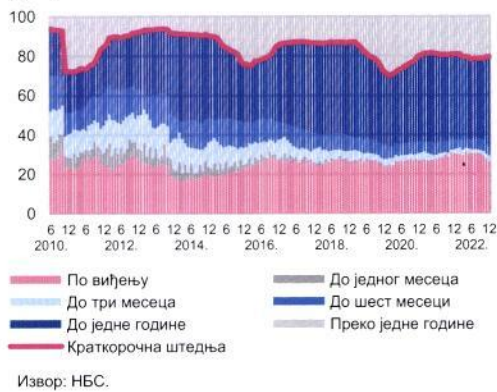
³⁵ Извор: Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање.

2022. године, што је рекордни износ и за 0,5 млрд евра више него на крају 2021. (Графикон I.6.1).

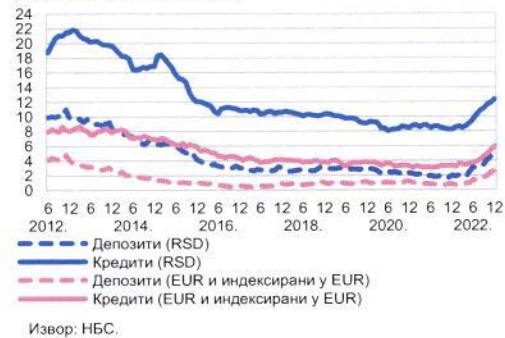
Када је реч о рочној структури девизне штедње, током 2022. повећано је учешће краткорочне штедње у укупној девизној штедњи за 0,6 п.п., на 88,8% (Графикон I.6.2).

њену већу исплативост. На тај начин се подржава финансијска стабилност, с обзиром на то да већи степен динаризиције финансијског система значи већу ефикасност мера монетарне политике и већу отпорност на ризик од промене курса и мању подложност утицајима из међународног окружења.

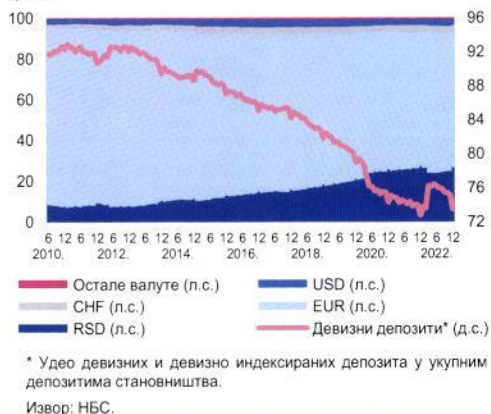
Графикон I.6.3. Структура динарске штедње становништва по рочности (у %)

Графикон I.6.5. Кретање каматних стопа на динарске, евро и евроиндексирани кредите и депозите становништва – новоодобрени послови (пондерисани просек, у %)

Графикон I.6.4. Валутна структура депозита становништва (у %)

Графикон I.6.6. Доприноси расту потраживања банака од становништва по наменама (мг. стопе раста, у п.п.)

Динарска штедња становништва је на крају 2022. године износила 95,7 млрд динара, што је за 8,0 млрд динара мање него на крају 2021. Избијање конфликта у Украјини довело је до привремено повећане тражње грађана за ефективним страним новцем и последичне промене у валутној структури штедње у корист девизне штедње, а на рачун динарских депозита. Од краја првог полугодишта динарска штедња се опоравила и од тада постепено расте. Током трећег тромесечја 2022. забележен је изузетно динамичан раст динарске штедње, услед већег одзива банака уочи недеље штедње и након ње, као и раста каматних стопа због заоштравања монетарне политике ЕЦБ-а и Народне банке Србије. Као део своје стратегије о динаризицији финансијског система, Народна банка Србије промовише штедњу у домаћој валути, указујући на

Анализа исплативости штедње³⁶ показује да је у претходних десет година динарска штедња била исплативија од штедње у еврима и у кратком, и у дугом року, што је резултат постигнуте и очуване макроекономске и финансијске стабилности, релативно виших каматних стопа на штедњу у динарима него на штедњу у еврима, повољнијег пореског третмана штедње у домаћој валути, као и проактивно донетих мера монетарне и фискалне политике ради смањивања негативних ефеката геополитичких тензија и других ризика из међународног окружења.

На Графикону I.6.3. може се видети да је у 2022. рочна структура динарске штедње благо измењена у корист дугорочне штедње, те њено учешће у укупној динарској штедњи на крају године износи

³⁶https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/dinarizacija/analize/analiza_isplativosti_dds_II_2022.pdf

20,6%, што је за 1,4 п.п. више него на крају 2021. године.

Учешће динарских депозита у укупним депозитима становништва³⁷ на крају 2022. мање је за 0,7 п.п. него на крају претходне године и износи 26,5%. У структури депозита и даље доминирају депозити у еврима (66,4%), док је њихово учешће за 0,5 п.п. веће него на крају претходне године. На крају 2022. учешће депозита у доларима и у швајцарским францима било је ниско и износило је 3,1% и 3,2%, респективно (Графикон I.6.4).

Заоштравање монетарне политике Народне банке Србије и ЕЦБ-а одразило се на повећање каматних стопа на кредите становништву и на штедњу становништва код банака. Каматне стопе на новоодобрене динарске кредите сектору становништва током 2022. повећане су за 4,06 п.п., на 12,31%, колико су износиле у децембру. У истом периоду, каматне стопе на новоодобрене евроиндексирани кредите или кредите у еврима повећане су за 2,55 п.п., на 5,93% (Графикон I.6.5). Каматне стопе на новоположене динарске депозите повећане су за 2,72 п.п., па су у децембру 2022. износиле 4,70%. Каматне стопе на штедњу у еврима повећане су за 1,89 п.п. у односу на децембар 2021. године и у децембру 2022. износиле су 2,71%.

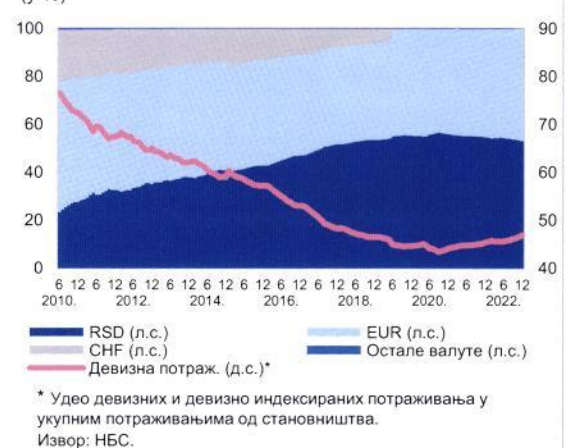
Укупна потраживања³⁸ од становништва³⁹ на крају 2022. номинално су већа за 6,1% него претходне године (Графикон I.6.6). Посматрано по намени, највећи допринос номиналном расту потраживања од становништва потиче од раста стамбених (4,0 п.п.) и готовинских кредита (2,1 п.п.). На раст стамбених кредита утицали су већа тражња за некретнинама, континуирани раст понуде станова⁴⁰, као и мере Народне банке Србије које подржавају стамбено кредитирање. На крају 2022. била су укупно 168.934 стамбена кредита, у бруто износу од 583,4 млрд динара, са учешћем од 40,0% у укупним потраживањима банака од становништва, што је за 1,6 п.п. више него у 2021. Потраживања по основу готовинских кредита незнатно су смањила своје учешће у укупним пласманима према становништву (за 0,5 п.п.), тако да је на крају 2022. оно износило 43,4% (Графикон I.6.7).

Обим новоодобрених кредита становништву (укључене и непрофитне институције) у 2022. био је за 2,1% мањи него у 2021. У структури укупних новоодобрених кредита становништву у 2022. претежно су одобравани готовински кредити

Графикон I.6.7. Структура потраживања банака од становништва по наменама (у %)

Графикон I.6.8. Валутна структура потраживања банака од становништва (у %)

(58,3%). Такође, знатан износ новоодобрених кредита односио се на стамбено кредитирање, чије је учешће у новоодобреним кредитима становништву износило 23,5% у 2022, што је за 1,7 п.п. мање него у 2021.

Када је реч о валутној структури кредита, највећи део новоодобрених кредита становништву (68,2%, што је за 0,3 п.п. више него 2021. године) одобрен је у динарима, чему су допринели и прописи Народне банке Србије⁴¹ који подстичу задуживање у динарима. У категорији готовинских кредита, новоодобрени динарски кредити у 2022. чинили су преко 99% укупних новоодобрених кредита, што подржава процес динаризације. У поређењу с крајем 2021, учешће динарских потраживања у укупним потраживањима банака од становништва смањено је за 1,5 п.п., тако да износи 53,1% (Графикон I.6.8), што је резултат раста стамбеног

³⁷ Депозити становништва поред штедње укључују и трансакционе депозите. Обрачуном је обухваћен сектор становништва без непрофитних институција које пружају услуге становништву.

³⁸ Потраживања укључују кредите, камате, накнаде и остала потраживања.

³⁹ Сектор становништва укључује домаћа физичка лица, страна физичка лица – резиденте, приватна домаћинства са запосленим лицима, регистроване пољопривредне произвођаче и предузетнике.

⁴⁰ За више информација о кретањима на тржишту непокретности погледати поглавље III. 4.

⁴¹ Одлука о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система („Службени гласник РС”, бр. 34/2011, 114/2017 и 84/2020).

кредитирања, које је и даље претежно евроиндексирано. Ово учешће кретало се изнад учешћа девизних и девизно индексираних потраживања (46,9%), међу којима доминирају евроиндексирана потраживања и потраживања у еврима (који у укупним потраживањима банака од становништва учествују са 46,8%).

Учешће бруто проблематичних кредита сектора становништва (бруто *NPL* показатељ) у укупним кредитима становништву износило је 3,9% у децембру 2022, што је за 0,2 п.п. ниже него крајем 2021. На крају 2022. бруто *NPL* показатељ код стамбених кредита смањен је за 0,5 п.п. у односу на претходну годину и износио је 1,5%, док је код готовинских кредита повећан за 0,1 п.п. и износио је 6,0%. Правовремене и адекватне мере Народне банке Србије и Владе РС допринеле су томе да се избегну већи негативни ефекти пандемије вируса корона, интензивирања геополитичких тензија и раста каматних стопа на кредитну способност грађана.

Највећи број стамбених кредита (60,0%) осигуран је код НКОСК-а. На крају 2022. било је 101.435 осигураних кредита (за 3.744 мање него на крају 2021). Од првобитно осигураног износа од 3,4 млрд евра, 2,3 млрд евра је неотплаћено. На крају 2022. број осигураних кредита у статусу неизмирења обавеза у НКОСК-у износио је 334 кредита, у неотплаћеном износу од 13,7 млн евра, који су проглашени доспелим због проблема у отплати и за које НКОСК плаћа доспеле ануитете до продаје непокретности под хипотеком. У односу на 2021, број тих кредита је смањен за 95, при чему је неотплаћени износ осигураних кредита у статусу неизмирења обавеза смањен за 2,6 млн евра. Од почетка рада НКОСК-а, укупно је реализовано 680 хипотека по осигураним стамбеним кредитима.

У децембру 2022. одлучено је да се примена Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима⁴² из августа 2020. продужи до краја децембра 2023. године. Овом одлуком смањен је минимални степен изграђености објекта који може бити предмет стамбеног кредита с преференцијалним третманом, омогућено је продужење рока отплате стамбених кредита за највише пет година, као и поједностављено кредитирање физичких лица која не примају зараду односно пензију преко рачуна у тој банци у износу до 90.000 динара с роком доспећа до две године. Поред тога, према поменутој одлуци, банка може за потребе утврђивања заштитног слоја за очување капитала и заштитног

слоја капитала за структурни системски ризик искључити изложености настале по основу новодоброг стамбеног кредита физичком лицу који је обезбеђен хипотеком на стамбеној непокретности уписаној у катастар и ако физичко лице на основу стамбеног кредита купује стамбену непокретност од инвеститора. Поред тога, 2020. банкама је на неодређени временски период остављена могућност да купцима прве стамбене непокретности смање учешће потребно за одобравање стамбених кредита са 20% на 10%.⁴³

Народна банка Србије је у августу 2022. године усвојила Одлуку о платном рачуну са основним услугама, којом се трајно штити стандард грађана у погледу платних услуга које су потребне за свакодневне животне активности. Овом одлуком ближе су уређени право потрошача на платни рачун са основним услугама, врсте услуга које тај рачун обухвата и ограничење висине накнада које банке могу да наплате у вези с тим рачуном. Максимална накнада за платни рачун са основним услугама износи 150 динара, а услуге које су прописане као обавезне обухватају: отварање и вођење динарског текућег рачуна, бесплатно подизање готовине на шалтеру и на банкоматима своје банке, бесплатну дебитну картицу, као и коришћење мобилног и електронског банкарства.⁴⁴ Такође, допуном Одлуке о управљању ризицима банке обезбеђено је да Народна банка Србије буде у разумном временском периоду обавештена од стране пословних банака о планираним изменама тарифника банака, што омогућава и благовремено утврђивање да ли је поступање банака одговарајуће, као и предузимање адекватних мера и активности.⁴⁵

Имајући у виду раст каматних стопа, у децембру 2022. изменом Одлуке о адекватности капитала банке дата је могућност банкама⁴⁶ да без утицаја на свој капитал реструктурирају потраживања физичким лицима по основу потрошачког, готовинског или другог кредита. Поменути регулаторним решењем омогућено је да се дужницима који се суочавају с проблемима при измиревању обавеза, уз образложени захтев, омогући продужавање рока отплате за до три године у односу на важеће регулаторно решење. У том случају, за готовинске и потрошачке кредите омогућено је продужење рока отплате до девет година, а када је реч о кредитима за куповину моторних возила до 11 година. При томе, важно је нагласити да се овим поступком не увећава

⁴² Одлука о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима („Службени гласник РС”, бр. 108/2020, 119/2021 и 137/2022).

⁴³ Одлука о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система („Службени гласник РС”, бр. 34/2011, 114/2017 и 84/2020).

⁴⁴ Одлука о платном рачуну са основним услугама („Службени гласник РС”, бр. 89/2022).

⁴⁵ Одлука о допуни одлуке о управљању ризицима банке („Службени гласник РС”, бр. 89/2022).

⁴⁶ Одлука о допуни Одлуке о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 137/2022).

преостали износ дуга, као и да се реструктурирање у смислу ове одлуке може спровести само једном.

Као и до сада, Народна банка Србије наставља да прати кретања и предузима све неопходне мере ради очувања стабилности финансијског система, као и заштите интереса грађана и привреде.

У наставку следи приказ основних показатеља који се односе на сектор становништва за период 2011–2022.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Потраживања банака од становништва												
у млрд RSD	601,7	652,7	673,7	724,6	759,1	838,6	904,2	1.017,3	1.111,3	1.243,0	1.374,2	1.457,5
у млн EUR	5.750,5	5.739,5	5.876,3	5.990,6	6.240,8	6.792,0	7.632,1	8.606,8	9.450,6	10.571,5	11.687,2	12.423,1
Укупни депозити становништва												
у млрд RSD	855,2	988,7	1.044,6	1.125,9	1.165,5	1.258,0	1.275,9	1.393,5	1.558,7	1.751,6	1.989,3	2.048,7
у млн EUR	8.172,7	8.694,2	9.111,6	9.308,6	9.582,9	10.188,8	10.769,6	11.789,9	13.254,7	14.897,1	16.918,7	17.462,6
Учешће девизних потраживања у укупним потраживањима*	67,4	65,0	62,1	59,0	57,2	53,0	48,3	46,4	44,7	44,1	45,4	46,9
Учешће девизних депозита у укупним депозитима*	90,7	92,1	89,4	88,7	87,1	85,1	84,2	81,8	79,0	74,3	72,8	73,5
Девизни депозити у односу на девизна потраживања*	191,2	214,7	223,3	233,4	233,9	241,0	246,2	241,3	248,1	237,7	232,1	220,2
LTV рацио кредита за станове	n/a	n/a	n/a	n/a	55,9	61,2	60,6	64,7	52,1	63,1	62,4	63,6
Просечан износ кредита по становнику												
у хиљадама RSD	80,6	87,8	91,0	99,9	105,3	117,4	127,7	144,5	158,8	177,9	198,7	213,2
у EUR	770,1	771,9	793,4	826,3	865,7	950,5	1.077,6	1.222,8	1.350,8	1.513,3	1.689,6	1.817,4
Просечан износ одобреног кредита												
у хиљадама RSD	439,6	460,4	489,9	511,1	472,2	483,9	483,8	516,3	553,1	564,0	575,6	586,6
у EUR	4.201,4	4.049,0	4.273,1	4.225,3	3.882,5	3.918,7	4.083,5	4.368,4	4.703,4	4.796,5	4.895,5	5.000,1
Просечан износ кредита по кориснику кредита												
у хиљадама RSD	530,9	570,1	612,0	644,7	614,6	634,7	646,9	701,7	747,9	786,7	824,9	853,1
у EUR	5.073,9	5.012,9	5.338,8	5.329,8	5.053,1	5.140,5	5.460,1	5.936,5	6.359,7	6.691,0	7.015,8	7.271,5

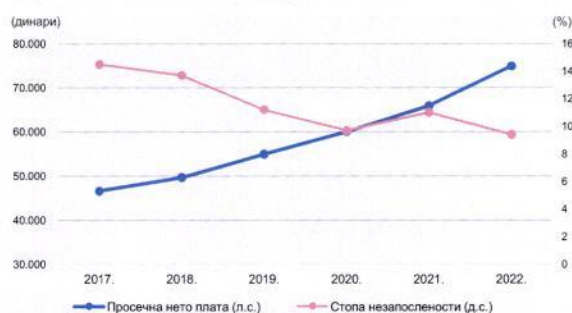
* Девизна потраживања и депозити укључују потраживања и депозите индексирани валутном клаузулом.
Извор: РЗС, УБС и НБС.

Осврт 1: Утицај промене каматних стопа на задуженост становништва

Повишене трошковне притиске крајем 2021. године додатно је појачао почетак конфликта у Украјини у фебруару 2022. године. Интензивирање геополитичких тензија довело је до додатног раста цена енергената и застоја у глобалним ланцима снабдевања, што је утицало на општи раст инфлаторних притисака. Широм света, ниво инфлације је досегао вишедеценијске максимуме. Као одговор на растућу инфлацију, централне банке развијених земаља, али и земаља у развоју почеле су са заостравањем монетарне политике, што је утицало на раст трошкова задуживања.

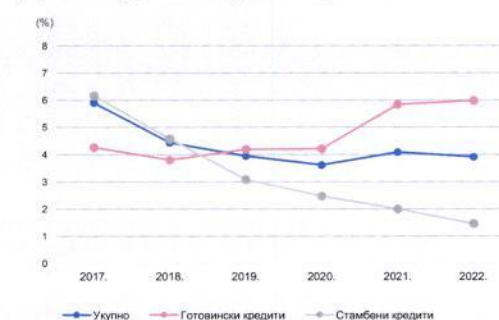
Задуженост сектора становништва у Србији на упоредивом је нивоу са задуженошћу у државама региона, али знатно је мања од задужености становништва у развијеним државама. Учешће кредита у бруто домаћем производу износи око 20%, док исти показатељ у зони евра износи око 58% БДП-а.⁴⁷ Према подацима за децембар 2022, око 19% укупног броја становништва Србије (око 55% укупног броја запослених) имало је готовински кредит, док је само око 2% укупног становништва (око 7% укупног броја запослених) било задужено стамбеним кредитом. Међутим, високо учешће девизних и девизно индексираних кредита, као и кредита одобрених по варијабилној каматној стопи, чини трошкове отплате ових кредита осетљивим не само на промене каматних стопа на домаћем тржишту већ и на кретање каматних стопа у евро знаку, на које Народна банка Србије не може да утиче.

Графикон О.1.1. а) Показатељи тржишта рада

Извор: РЗС, НБС

Графикон О.1.1. б) Проблематични кредити сектора становништва

Извор: РЗС, НБС

На Графикону О.1.1. представљени су показатељи сектора становништва, као што су учешће проблематичних кредита, просечна зарада и стопа незапослености од 2017. до 2022. године. У посматраном периоду просечна номинална нето зарада константно је расла и на нивоу 2022. године износила је 74.933 динара. Када је реч о проблематичним кредитима сектора становништва, њихово учешће се смањује током прве три посматране године, да би се током 2021. незнатно повећало у односу на крај 2020, што је била последица негативних ефеката изазваних пандемијом вируса корона. На крају 2022. ово учешће се смањило на 3,9%, односно за 0,2 п.п. у односу на крај претходне године. Смањење учешћа проблематичних кредита сектора становништва указује на то да раст каматних стопа није погоршао квалитет aktive банака и да су мере Народне банке Србије и Владе биле правремене и допринеле томе да се избегну већи негативни ефекти криза из протекле три године на кредитну способност грађана.

Раст каматних стопа доводи до раста месечних обавеза по основу сервисирања дуга дужника, што у неким случајевима може довести до проблема у отплати кредита. Из тог разлога важно је оценити утицај пораста дуга, јер немогућност дужника да сервисирају своје обавезе може довести до раста проблематичних кредита и последично нарушавања квалитета aktive банке. Ради процене кредитног ризика коме су банке изложене по основу кредита датих сектору становништва, спроведена је анализа утицаја промене каматних стопа на задуженост становништва. Важно је напоменути да је расту каматних стопа изложен онај део становништва који је закључио уговоре о кредиту с варијабилном каматном стопом.⁴⁸

⁴⁷ Податак за треће тромесечје 2022. Извор: <https://stats.bis.org/statx/srs/table/f3.1>.

⁴⁸ Према подацима из извештаја Трендови у кредитној активности за четврто тромесечје 2022. године, у структури девизних и девизно индексираних кредита становништву, кредити одобрени по фиксној каматној стопи крајем 2022. учествовали су са 28%, док је у структури динарских кредита становништву 61% кредита одобрено по фиксној каматној стопи. Остатак се односи на кредите одобрене по различитим нивоима варијабилне каматне стопе или без каматне стопе.

У оквиру поменуте анализе посматране су рате на две врсте кредита – готовинске и стамбене, које су најзаступљеније у сектору становништва, са учешћем у укупним кредитима од 43% и 41%, респективно, према подацима за децембар 2022. При обрачуна просечне рате готовинских кредита узети су у обзир просечно преостало стање дуга по основу готовинских кредита, просечна преостала рочност кредита од 50 месеци и просечна каматна стопа на готовинске кредите одобрене становништву. Када је реч о стамбеним кредитима, узет је у обзир просечан износ стамбеног кредита од 3,9 млн динара,⁴⁹ као и просечна преостала рочност од 217 месеци и просечна каматна стопа на ову врсту кредита.

У табели која следи приказани су просечни износи рата за стамбене и готовинске кредите. Подаци о износу просечне месечне рате готовинских кредита изражени су у динарима, а стамбених у еврима, с обзиром на превладавајуће учешће ових валута у укупним готовинским односно стамбеним кредитима (преко 99%).

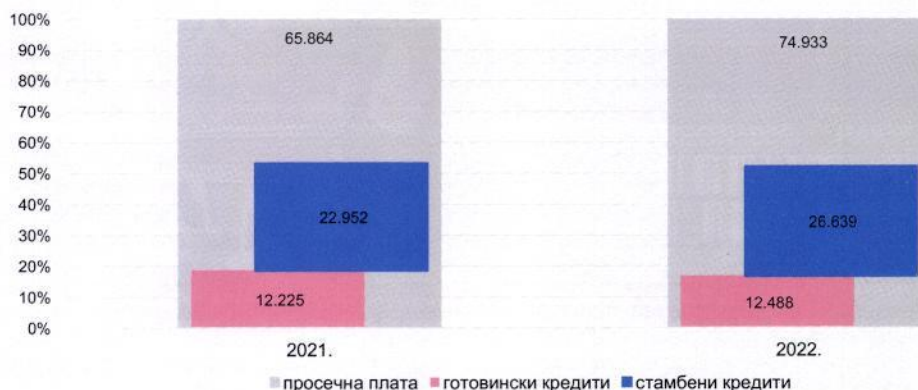
Табела О.1.1. Износ просечне месечне рате готовинских и стамбених кредита у 2021. и 2022.

	готовински (РСД)	стамбени (ЕУР)
2021.	12.225	195
2022.	12.488	227

Извор: НБС, обрачун аутора

Износ месечне рате порастао је код обе категорије кредита, с тим да је мг. раст био нешто већи за стамбене кредите и износио је око 16%, док је код готовинских кредита тај раст износио око 2%. У истом периоду, мг. раст просечне нето зараде износио је 13,8%. Посматрано у апсолутним износима, просечна зарада порасла је за 9.069 динара, док су се рате на обе врсте кредита повећале за укупно 3.950 динара, односно укупни раст просечне месечне рате на обе врсте кредита у потпуности је компензован растом просечне месечне нето зараде.

Графикон О.1.2. Учешће просечне месечне рате готовинских и стамбених кредита у просечној плати у 2021. и 2022. години

Извор: РЗС, НБС, обрачун аутора

Повећање степена кредитне задужености повећава вероватноћу преласка одређеног кредита у категорију проблематичних кредита. Стога је посматран однос укупних месечних обавеза по основу кредита и просечне месечне нето зараде како би се проценио утицај повећања каматних стопа током 2022. године на способност измирења дуга.

Посматрајући учешћа укупних месечних кредитних обавеза и просечне месечне нето зараде за готовинске и стамбене кредите, закључујемо да није било значајних промена у односу на претходну годину. Учешће просечне рате готовинских кредита у просечној нето заради у односу на крај 2021. смањено је за 1,9 п.п., на 16,7% на крају 2022. године. Код стамбених кредита наведено учешће износило је 35,6% на крају 2022. и забележило је незнатан раст од 0,7 п.п. у односу на претходну годину.

⁴⁹ Удружење банака Србије, Кредитни биро (децембар 2022), Кредитни извештај, <https://www.ubs-asb.com/o-nama/kreditni-biro/kreditni-izvestaj>.

У условима поштравања монетарних политика, ефекат који је повећање каматних стопа имало на степен кредитне задужености становништва у току 2022. године, а последично и на степен наплативости кредита не представља ризик по финансијску стабилност. Раст просечних плата у потпуности компензује раст кредитних обавеза по основу просечних готовинских и стамбених кредита, чак и у случају да појединац има обе врсте кредита.

Иако раст каматних стопа није утицао на способност сервисирања обавеза сектора становништва у целини, положаји појединачних дужника, нарочито социјално угрожених категорија, могу бити погоршани. Имајући то у виду, Народна банка Србије је ради олакшања положаја тих дужника, у децембру 2022. допунила постојећу регулативу, чиме омогућава банкама да реструктурирају потраживања од дужника који се суочавају с тешкоћама у отплати кредита. Тако је за готовинске и потрошачке кредите омогућено продужење рока отплате до девет година, а за кредите за куповину аутомобила до 11 година.⁵⁰ Поред тога, банке ће и у 2023. години моћи да дужницима продуже рок отплате стамбеног кредита за најдуже пет година.

Очекује се да ће ове мере додатно допринети томе да ефекат раста каматних стопа на раст учешћа проблематичних кредита сектора становништва, у условима стабилног девизног курса и очуване кредитне активности, буде ограничен и у наредном периоду.

⁵⁰ Одлука о допуни Одлуке о адекватности капитала банке („Сл. гласник РС”, бр. 137/2022)

II. Финансијски сектор

Банкарски сектор Србије, који чини око 91% активе финансијског сектора, био је стабилан током 2022, захваљујући адекватној капитализованости, високој ликвидности и профитабилности. У 2022. банке су оствариле позитиван нето финансијски резултат, с приносом на активу од 1,9% и приносом на капитал од 13,9%. Домаћа кредитна активност повећана је у 2022. за 7,3%. Учешће проблематичних кредита у укупним кредитима на крају 2022. забележило је нови историјски минимум од 3,0%, што указује на то да раст трошкова отплате кредита није погоршао квалитет активе банака, да су мере Народне банке Србије биле правовремене и адекватне, те да је финансијска стабилност очувана и у периоду вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године.

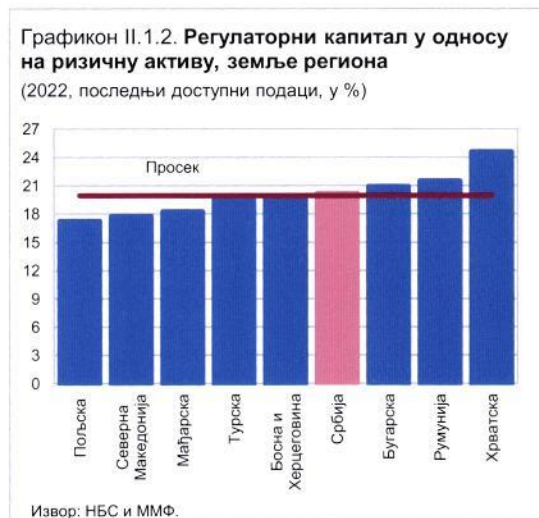
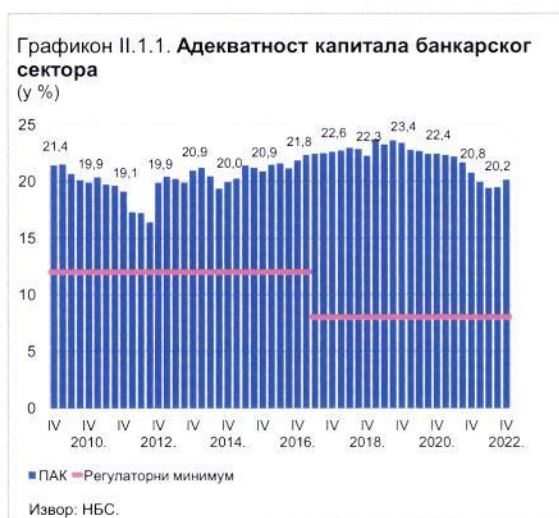
II.1. Банкарски сектор

II.1.1. Адекватност капитала

Банкарски сектор Србије је током 2022. био адекватно капитализован, што потврђују показатељи адекватности капитала, који су се кретали знатно изнад прописаних регулаторних минимума. На крају 2022. ПАК је износио 20,2% (Графикон II.1.1) и био је нешто изнад просека региона (Графикон II.1.2). Захваљујући квалитетној капиталној бази, забележени су и високи нивои показатеља адекватности основног акцијског капитала (18,75%) и показатеља адекватности основног капитала (18,80%).

На крају 2022. ПАК је смањен за 0,6 п.п. мг., услед већег раста укупне ризичне активе у односу на регулаторни капитал. Регулаторни капитал је повећан за 13,7 млрд динара и на крају 2022. износио је 640,6 млрд динара, док је основни акцијски капитал банака повећан за 2,9 млрд динара, на 596,1 млрд динара. У току 2022. ризична актива је порасла за 159,9 млрд динара, на 3.178,8 млрд динара, под доминантним утицајем раста кредитне активности банака.

Народна банка Србије је у јуну 2022. донела привремену меру⁵¹ којом се банкама омогућава да ублаже негативне ефекте промене цена ХоВ

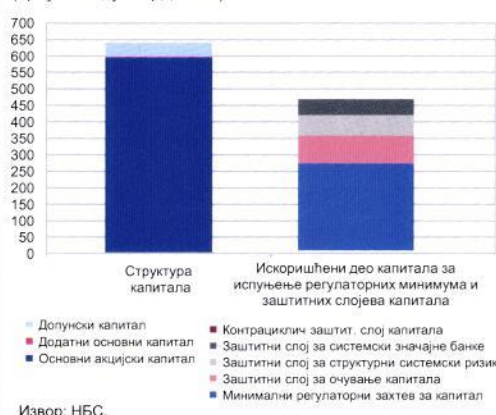

⁵¹ Одлука о привременој мери која се односи на израчунавање капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 72/2022 и 124/2022).

на капитал. Банкама је омогућено да из обрачуна основног акцијског капитала искључе 70% нето нереализованих губитака и добитака проистеклих по основу вредновања одређених дужничких инструмената. Мера ће се примењивати до 31. децембра 2023. године, а донета је како би се одржала равнотежа између поштравања монетарних услова, неопходна да би се ограничили ефекти инфлаторних притисака и стимулисања кредитне активности банака ради наставка подршке реалном сектору и даљем привредном расту.

Према извештајима за крај 2022, банке су путем комбинованог заштитног слоја капитала⁵² издвојиле 185,1 млрд динара основног акцијског капитала, или 5,8% ризичне активе. Одржавање заштитних слојева капитала изнад прописаних регулаторних минимума повећава отпорност банака на губитке, смањује прекомерне изложености и ограничава расподелу капитала ради ограничења системских ризика у финансијском систему. Ублажавањем захтева за одржавање заштитних слојева капитала у случају шока, као што су геополитичке тензије и пандемија вируса корона, може се додатно подстаћи кредитна активност. Како би физичким лицима олакшао приступ стамбеним кредитима, Народна банка Србије је у августу 2020. омогућила банкама да део заштитних слојева (заштитног слоја за очување капитала и заштитног слоја капитала за структурни системски ризик), које иначе издвајају, користе за финансирање овог облика кредитирања. Мера је привременог карактера, а у децембру 2022.

Графикон II.1.3. Структура регулаторног капитала и заштитни слојеви капитала (крај 2022, у млрд RSD)

⁵² Комбиновани заштитни слој капитала обухвата заштитни слој за очување капитала, контрациклични заштитни слој, заштитни слој за системски значајне банке и заштитни слој капитала за структурни системски ризик.

примена ове мере продужена је за годину дана, до краја 2023. године.⁵³

Модел пословања банака у Србији традиционални су и засновани су на кредитирању привреде и становништва, па је и у 2022. кредитни ризик био најзаступљенији ризик у банкарском сектору Србије. Највећи удео у ризичној активи имао је кредитни ризик (87,4%), док је мањи удео оперативног ризика (11,9%) и тржишних ризика (0,6%).

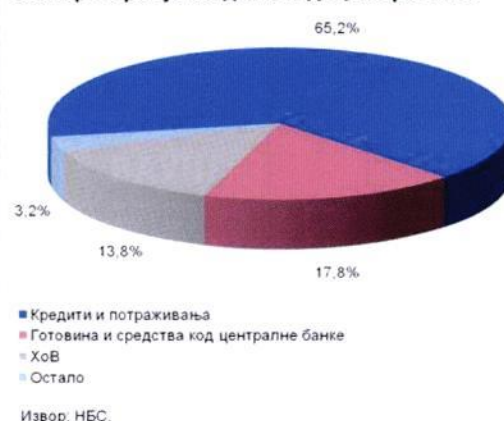
Високу солвентност банкарског сектора потврђује и показатељ леверица,⁵⁴ који је у регулаторни оквир Републике Србије уведен регулативом Базел III и чија је вредност на крају 2022. износила 10,3%.

II.1.2. Ниво, структура и квалитет активе

Нето актива банкарског сектора на крају 2022. године износила је 5.455,4 млрд динара (око 77% БДП-а). Ако се посматра власничка структура банкарског сектора, највеће учешће од 83,6% имале су банке у страном власништву, док су банке у домаћем приватном власништву имале учешће од 8,6%, а домаће државне банке учешће од 7,8%.

Кредити и потраживања су у највећој мери учествовали у укупној нето активи банкарског сектора, са 65,2%, што је резултат традиционалних пословних модела банака заснованих на кредитно-депозитним пословима. Око 17,8% активе односило се на готовину и

Графикон II.1.4. Структура активе банкарског сектора Србије на дан 31. децембра 2022.

⁵³ Одлука о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима („Службени гласник РС”, бр. 108/2020, 119/2021 и 137/2022).

⁵⁴ Показатељ леверица се обрачунава као количник основног капитала и укупног износа изложености банке.

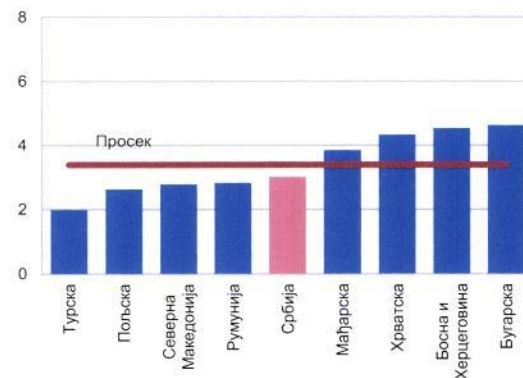
средства код централне банке, а 13,8% на ХоВ, и то претежно ХоВ Републике Србије.

Кредитни портфолио је на крају 2022. износио 3.262 млрд динара. Највећи део портфолија односио се на кредите привреди (47,7%) и кредите становништву (42,9%). Укупни нето кредити привреди износили су 1.555 млрд динара, од чега је 83,2% било у иностраној валути (83,0% у еврима). Укупни нето кредити становништву износили су 1.398 млрд динара, од чега се 599 млрд динара (43%) односило на готовинске кредите, а 577 млрд динара (41%) на стамбене кредите. Кредити становништву у иностраној валути чинили су 48,0% укупних кредита становништва и готово у потпуности су се односили на кредите у еврима.

Показатељ учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима представља битну меру квалитета aktive, с обзиром на то да кредити имају доминантан удео у укупној билансној активи домаћег банкарског сектора. На крају 2022. учешће проблематичних кредита у укупним кредитима банкарског сектора Србије износило је 3,0%, што представља нови минимум овог показатеља. На мг. нивоу, учешће је смањено за 0,6 п.п. у условима смањења бруто проблематичних кредита за 8,7%, или 9,5 млрд динара, и раста укупних бруто кредита за 8,3%, или 251,9 млрд динара. Смањење вредности овог показатеља у 2022. указује на то да раст каматних стопа није погоршао квалитет aktive банака и да је финансијска стабилност очувана и у периоду вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године. Такође, чињеница да је ово учешће испод нивоа забележеног пре пандемије указује на то да су

Графикон II.1.6. Учешће проблематичних кредита, земље региона

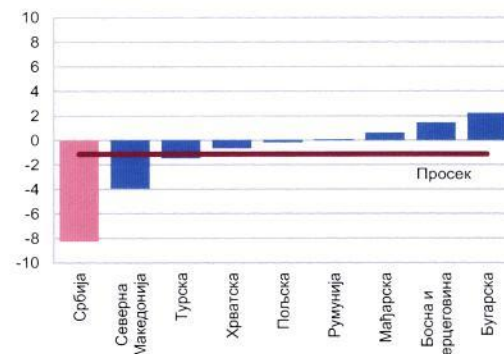
(2022, последњи доступни подаци, у %)

Извор: НБС и ММФ: GFSR.

Графикон II.1.7. Промена учешћа бруто проблематичних кредита у укупним бруто кредитима, земље региона

(2022. у односу на 2008. у п.п.)

Извор: НБС и ММФ: GFSR.

Графикон II.1.5. Проблематични кредити (у %)

Извор: НБС.

мере Народне банке Србије⁵⁵ биле правовремене и да су спречиле већи негативан ефекат по привреду и становништво, а тиме и по финансијску стабилност.

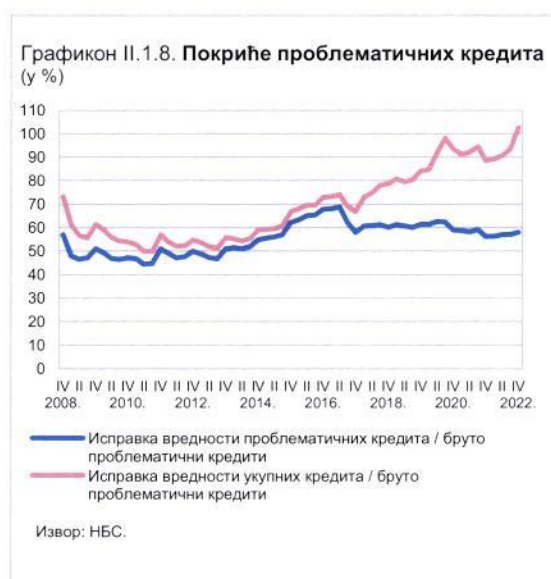
Дугогодишњи тренд пада учешћа проблематичних кредита, чак и у условима појачаних геополитичких тензија, успоравања привредног раста и још увек присутне пандемије вируса корона, резултат је системског приступа решавању проблематичних кредита, који је започет у 2015. години доношењем Стратегије за решавање проблематичних кредита. Такав приступ континуирано показује одличне резултате. Учешће проблематичних кредита на крају 2022. смањено је за 19,2 п.п. у односу на август 2015. године, када је донета Стратегија за решавање проблематичних кредита.

У току 2022. отписана је 15,1 млрд динара бруто проблематичних кредита, док је смањење нивоа бруто проблематичних кредита по основу уступања односно продаје износило 6,3 млрд динара.

Учешће проблематичних кредита у укупним кредитима привреде (сектор привредних друштава и јавни нефинансијски сектор) смањено је за 0,8 п.п. м.г. и у децембру 2022. износило је 2,1%. Појединачно посматрано, учешће проблематичних кредита у укупним кредитима привредних друштава смањено је за 0,7 п.п., на 2,3%, а учешће проблематичних кредита у укупним кредитима јавног нефинансијског сектора за 1,1 п.п. м.г., на 0,8% на крају 2022. Смањењу учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима привреде у 2022. допринело је смањење износа проблематичних кредита овог сектора за 21,8% (9,4 млрд динара), уз раст укупних кредита привреде за 7,3% (109,9 млрд динара). У току 2022. износ проблематичних кредита смањен је у свим секторима, при чему је највеће апсолутно

смањење износа проблематичних кредита забележено у сектору рударства, прерађивачке индустрије, снабдевања водом, управљања отпадним водама, контролисања процеса уклањања отпада и сличним активностима (за 3,2 млрд динара, а њихово учешће у укупним бруто кредитима тог сектора за 1,1 п.п., на 2,2%), као и у сектору саобраћаја и складиштења, услуга смештаја и исхране, информисања и комуникација (за 2,9 млрд динара, а њихово учешће у укупним бруто кредитима тог сектора за 0,9 п.п., на 2,5%). У односу на период пре примене Стратегије за решавање проблематичних кредита, најизраженије смањење бележи се код сектора грађевинарства, где је учешће проблематичних кредита у укупним кредитима тог сектора мање за 46,6 п.п. и на крају 2022. износи 3,2%, као и код сектора пословања некретнинама, чије је учешће смањено за 35,8 п.п. на 2,4% на крају 2022. године.

Учешће проблематичних кредита у укупним бруто кредитима становништва⁵⁶ на крају 2022.

⁵⁵ Народна банка Србије је најпре током 2020. прописала застоје у отплати кредита како би дужницима погођеним пандемијом вируса корона олакшала измиривање обавеза према банкама и тиме спречила настанак нових проблематичних кредита. У марту 2020. прописан је мораторијум, који је трајао 90 дана, а затим у јулу нови мораторијум у трајању од 60 дана. Поред тога, у децембру 2020. прописана је обавеза за банке да дужнику који услед пандемије вируса корона има тешкоће у измиривању обавеза, на његов захтев, одобре олакшицу у отплати обавеза. Народна банка Србије је и у 2022. наставила да подржава привреду и грађане Србије ради лакшег сервисирања обавеза. На основу економске ситуације у којој су се нашли поједини пољопривредни произвођачи, као и стратешког значаја пољопривредне производње, пољопривредницима је омогућен репрограм постојећих обавеза код банака. Поред тога, банке су подстакнуте да грађанима у финансијским тешкоћама продуже рок за отплату готовинских, потрошачких и других сличних кредита. Примена мере усмерене на олакшавање услова отплате стамбених кредита грађанима продужена је до краја 2023, чиме се банке даље подстичу да продуже рок отплате стамбених кредита за додатних пет година у односу на иницијално уговорену рочност.

⁵⁶ Становништво, поред сектора становништва, обухвата и сектор предузетника, као и сектор приватних домаћинстава са запосленим лицима и регистроване пољопривредне произвођаче.

износило је 3,9% и смањено је за 0,2 п.п. у односу на крај 2021. Смањењу учешћа на мг. нивоу допринео је раст укупних бруто кредита становништву, који су у 2022. повећани за 6% (83,2 млрд динара), док су у истом периоду бруто проблематични кредити повећани за 1,5% (0,8 млрд динара). Када говоримо о најзначајнијим категоријама кредита становништву, показатељ проблематичних готовинских кредита повећан је за 0,1 п.п. мг. и на крају 2022. износио је 6,0%, док је показатељ проблематичних кредита стамбене изградње смањен за 0,5 п.п. мг., на 1,5%. Незнатном повећању учешћа проблематичних готовинских кредита допринело је повећање износа ових кредита од 3,9 млрд динара у 2022, док су истовремено укупни готовински кредити повећани за 51,4 млрд динара. С друге стране, проблематични кредити из области стамбене изградње смањени су у 2022. мг. за 2,0 млрд динара, у условима повећања укупних стамбених кредита за 55,0 млрд динара.

На крају 2022. укупни бруто проблематични кредити били су у просеку покривени са 58,1% припадајућом исправком вредности, односно са 102,5% исправке вредности укупних кредита. Ниво проблематичних кредита и добра покривеност исправком вредности ублажавају канал проблематичних кредита као могућег узрока нестабилности финансијског система. То потврђују и резултати макропруденцијалних стрес-тестова солвентности, који се спроводе у Народној банци Србије и којима се пројектују промене стопа проблематичних кредита у периоду од годину дана ради оцене отпорности банкарског сектора. Банкарски сектор остаје адекватно капитализован и у случају најгорег претпостављеног сценарија.⁵⁷

II.1.3. Кредитна активност

Домаћа кредитна активност порасла је током 2022. године. У првој половини 2022. године домаћа кредитна активност наставила је да расте као резултат повећаних потреба за обезбеђењем ликвидности, реструктурирањем обавеза и куповином непокретности. У другој половини године домаћа кредитна активност бележила је ниже стопе раста. Ниже стопе раста укупних домаћих кредита на мг. нивоу последица су високе базе из претходне године, доспећа кредита из гарантне шеме, као и заштравања

⁵⁷ За више информација о резултатима макропруденцијалних стрес-тестова погледати Поглавље II.2. Макропруденцијални стрес-тестови.

Графикон II.1.9. Кретање кредитне активности*

* Искључен ефекат промене девизног курса.
Извор: НБС.

Графикон II.1.10. Кредитна активност привреде и становништва* (мг. стопе раста, у %)

* Искључен ефекат промене девизног курса.
Извор: НБС.

монетарне политике ЕЦБ-а и Народне банке Србије.

На крају 2022. укупни домаћи кредити, по искључењу ефеката девизног курса,⁵⁸ порасли су за 7,3% мг. Највећи допринос мг. расту укупних домаћих кредита наставили су да пружају кредити привреди, иза чега следе кредити становништву.

Раст кредитне активности привреде у 2022. резултат је раста кредита за ликвидност и обртна средства, који су и најзаступљенија категорија, иза чега следе инвестициони кредити. Домаћи кредити привреди, по искључењу ефеката девизног курса, порасли су за 7,1% у односу на претходну годину.

Степен динаризације пласмана привреде смањен је делом услед интензивнијег кредитирања

⁵⁸ Обрачунато по курсу динара према евр, швајцарском франку и долару на дан 31. октобра 2022. (програмски курс који се користи за потребе праћења стедбај аранжмана с ММФ-ом), при чему је узета у обзир валутна структура потраживања по основу кредита.

привреде у девизном знаку, а делом као резултат отплате кредита из гарантне шеме, који су претежно одобравани у динарима.

Домаћи кредити становништву порасли су првенствено услед раста стамбених и готовинских кредита, при чему су ове две категорије такође најзаступљеније. Домаћи кредити становништву, по искључењу ефеката девизног курса, порасли су за 6,3% у односу на претходну годину. Позитивни трендови на тржишту рада и мере Народне банке Србије које су усмерене ка олакшавању услова за добијање стамбених кредита (смањење минималног учешћа за куповину прве стамбене непокретности, мањи степен изграђености објекта, продужење рока отплате за најдуже пет година за стамбене кредите), и поред нешто више цене задуживања у другој половини године, допринели су расту стамбеног кредитирања.

Резултати Анкете о кредитној активности банака показују да су банке током 2022. наставиле с поштравањем стандарда по којима су одобравале кредите привреди, под утицајем већих трошкова финансирања, неизвесности у погледу опште економске ситуације и последичне мање спремности за преузимање ризика, али и услед проблематичних потраживања, квалитета захтеваног колатерала и смањене конкуренције у банкарском сектору услед спајања банака. Поштравање се у већој мери односило на девизно индексирани кредите него на динарске, док је посматрано по величини предузећа у већој мери било заступљено код великих предузећа него код малих и средњих. Поштравање услова одобравања кредита односило се на ценовне, али и на неценовне услове – поштрени су захтеви у погледу колатерала, а смањени су максималан износ кредита и максимална рочност кредита. Тренд поштравања стандарда у складу је са заштравањем монетарне политике ЕЦБ-а и Народне банке Србије.

Према оцени банака, кредитни стандарди становништву су у првом тромесечју 2022. године ублажени, првенствено захваљујући конкуренцији у банкарском сектору, опоравку тржишта рада и факторима у вези с тржиштем некретнина, укључујући и регулативу Народне банке Србије (смањење минималног учешћа за куповину првог стана и мањи захтевани степен изграђености објекта). Међутим, у другом

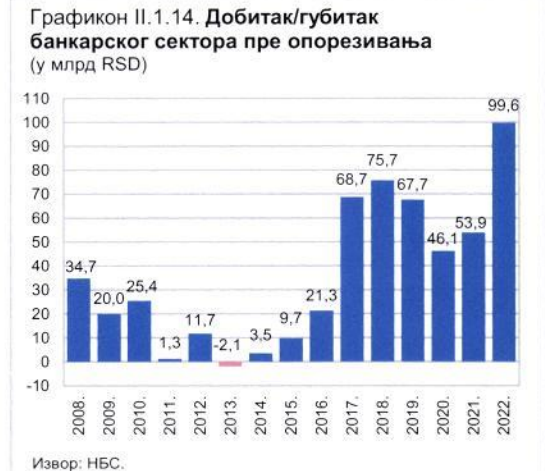
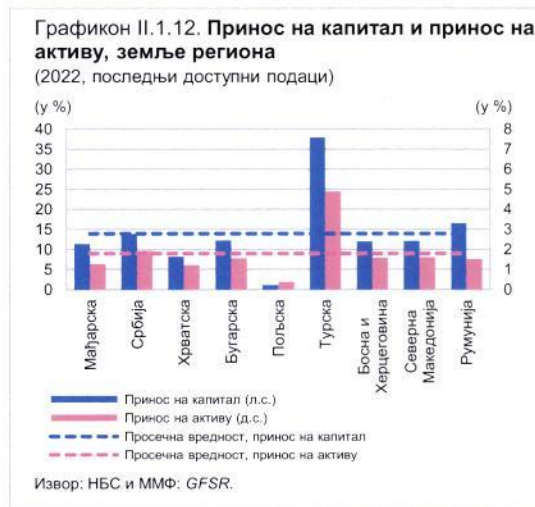
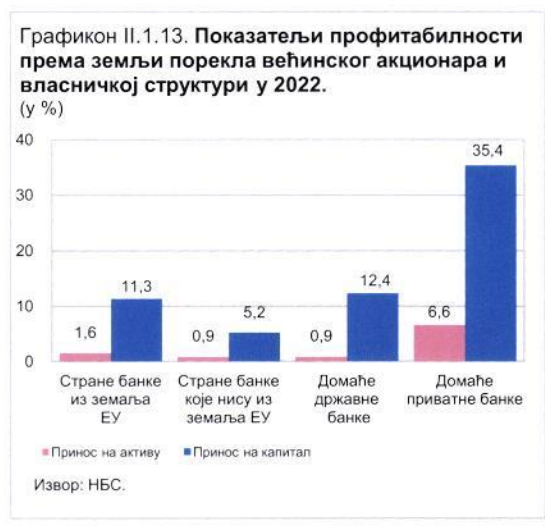
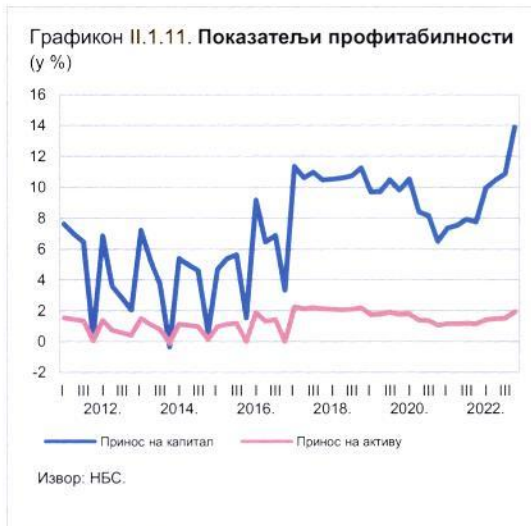
тримесечју благо су поштрени стандарди након годину дана ублажавања. Тренд поштравања настављен је до краја 2022. године. Томе су, као и код сектора привреде, допринели повећани трошкови извора кредита, смањена спремност за преузимање ризика, на коју се одражава повећана неизвесност у погледу економске ситуације, као и очекивани раст проблематичних кредита. Поштравање се највише односило на најзаступљеније категорије кредита – динарске готовинске кредите (укључујући и кредите за рефинансирање) и девизно индексирани стамбене кредите. Банке су поштриле захтеве у погледу колатерала. С друге стране, с обзиром на мере Народне банке Србије за смањење накнада за платне услуге како би се грађанима умањили банкарски трошкови,⁵⁹ банке су током трећег тромесечја 2022. смањиле провизије и накнаде.

Банке су оцениле да су потребе за финансирањем обртних средстава и капиталних инвестиција, као и реструктурирање постојећих обавеза били доминантни фактори који су доприносили расту тражње привреде за кредитима током целе године. С друге стране, тражња сектора становништва за кредитима расла је у првој половини године услед фактора као што су рефинансирање постојећих обавеза и куповина непокретности. Међутим, банке су оцениле да је у другој половини године становништво смањило тражњу за кредитима услед мање потребе за куповином трајних потрошних добара и неповољније ситуације на тржишту непокретности због раста цена некретнина.

II.1.4. Профитабилност

Банкарски сектор Србије остварио је позитиван финансијски резултат у 2022. години. Остварена профитабилност банкарског сектора на крају године резултирала је приносом на активу овог сектора у износу од 1,9% и приносом на капитал од 13,9%. Принос на активу био је благо изнад просека региона, а принос на капитал је, и поред високе капитализованости домаћег банкарског сектора, био на нивоу просека региона.

⁵⁹ Одлука о платном рачуну са основним услугама („Службени гласник РС”, бр. 89/2022).

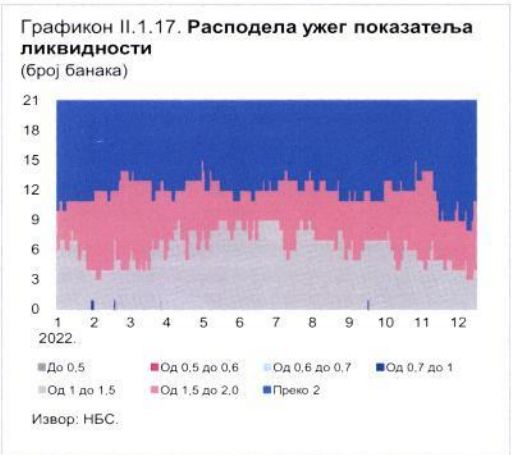
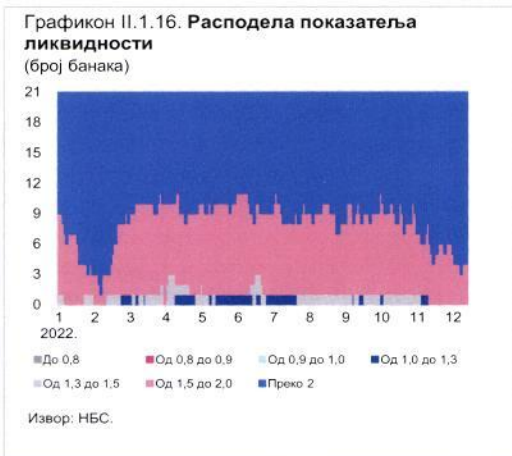
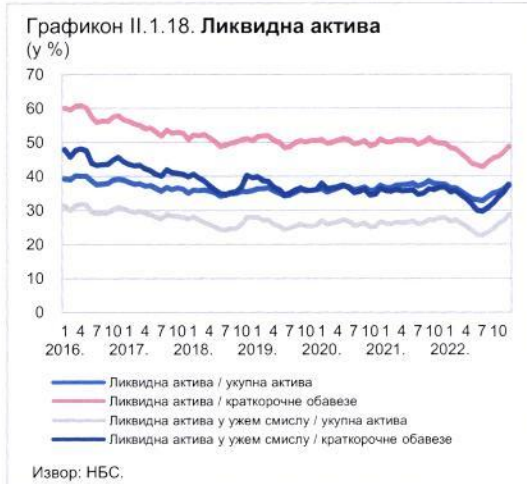
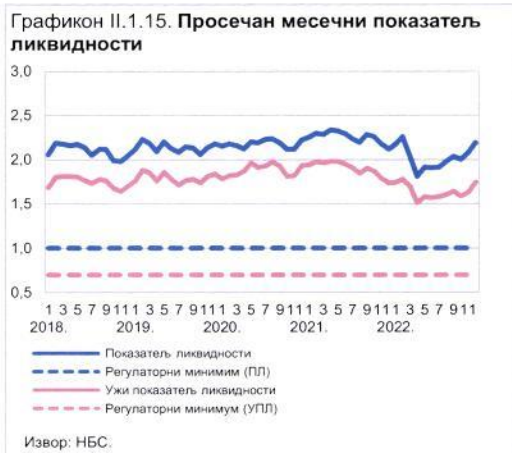
Високу профитабилност у 2022. оствариле су домаће приватне банке, иза чега следе стране банке из земаља ЕУ и домаће државне банке, док су нешто нижу профитабилност забележиле стране банке које нису из земаља ЕУ (Графикон II.1.13). Високој профитабилности домаћих приватних банака, између осталог, допринео је добитак остварен услед припајања домаћих приватних банака на крају године.

Нето добитак пре опорезивања на нивоу банкарског сектора у 2022. износио је 99,6 млрд динара, што је за 45,8 млрд динара (или 84,9%) више него претходне године. Добитак у укупном износу од 99,8 млрд динара остварило је 20 банака (99,9% нето активе банкарског сектора), док је само једна банка пословала с губитком од 0,2 млрд динара. Око 69% добитка односило се на четири банке, а чак 30% укупног добитка банкарског сектора на једну банку, која је високу профитабилност забележила због једнократних ефеката припајања друге банке у њеном власништву крајем 2022. године.

Захваљујући расту кредитне активности, а с обзиром на традиционално пословање домаћих банака које се односи на кредитно депозитне послове, нето приходи по основу камата најзаступљенија су категорија у структури коначног резултата. Нето добитак по основу камата допринео је м.г. расту нето добитка банака у 2022. и повећан је за 20,8 млрд динара, а нето добитак од накнада и провизија допринео је повећању од 13,9 млрд динара. Повећању добитка у знатној мери допринео је и раст осталих прихода од 28,2 млрд динара због једнократног ефекта припајања банака. У супротном смеру деловало је повећање нето губитака по основу обезвређења финансијских средстава која се не вреднују по фер вредности кроз биланс успеха, за 11,5 млрд динара на м.г. нивоу.

II.1.5. Ликвидност

Ликвидност банкарског сектора Републике Србије била је и током 2022. на високом нивоу, при чему није било значајних негативних ефеката услед геополитичких неизвесности на глобалном нивоу. Иако је у марту и априлу

вредност показатеља ликвидности смањена, до краја године повећана је на ниво из претходних периода.

На крају 2022. просечни месечни показатељ ликвидности износио је 2,2 и био је на знатно вишем нивоу од прописаног минимума (1,0). Просечан месечни ужи показатељ ликвидности, с вредношћу од 1,7, такође се налазио знатно изнад регулаторног минимума од 0,7. И показатељ покрића ликвидном активом, с вредношћу од 177,5%, био је знатно изнад регулаторног минимума (100%). Кретање

просечног месечног показатеља ликвидности приказано је на Графикону II.1.15, док су на графиконима II.1.16. и II.1.17. приказане расподеле показатеља ликвидности по банкама.

У Републици Србији је присутно традиционално банкарство, где су депозити основни извор финансирања активности банака. Имајући у виду да према резултатима макроруденцијалних стрес-тестова, банкарски сектор остаје високо ликвидан чак и у условима екстремног одлива депозита, не постоји ризик по финансијску стабилност у овом сегменту.

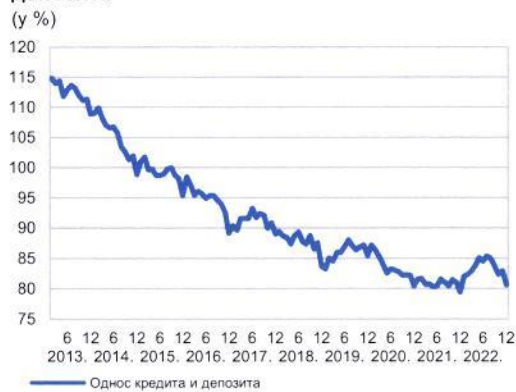
На крају 2022. ликвидна актива чинила је 37,5% укупне aktive и покривала је 48,7% краткорочних обавеза. Када је реч о ликвидној активи у ужем смислу, њена учешћа у укупној активи и у покрићу краткорочних обавеза износила су 28,7% и 37,2%, респективно. Током прве половине године показатељи су бележили

пад вредности због смањења ликвидне активе односно ликвидне активе у ужем смислу, да би у другој половини године променили смер кретања. Банкарски сектор Србије располаже високим резервама ликвидних средстава, што доприноси стабилности сектора, али може и успорити кредитну активност. Високо учешће ликвидних средстава, поред ниског ризика, карактеришу и нижи приноси на овај вид активе.

II.1.6. Извори средстава

Банке које послују у Србији ослањају се у највећој мери на домаће, стабилне изворе финансирања. Однос кредита и депозита на крају 2022. износио је 80,6% (Графикон II.1.19). Износ депозита је у току 2022. био довољан да у потпуности покрије износ кредита. Јачање домаће депозитне базе омогућава банкама да смање зависност од других извора финансирања, као што је, на пример, финансирање од стране матичних банака. Тиме се смањује изложеност банака ризицима из међународног окружења. Посебно се смањује ризик од наглог повлачења средстава од стране матице, што је и био један од изазова с којима су се суочавале земље у региону након 2008 године.⁶⁰ Резултати макропруденцијалних стрес-тестова ликвидности потврђују да чак и када би дошло до одлива депозита услед раздуживања домаћих банака према матицама, ликвидност банкарског сектора не би била угрожена.

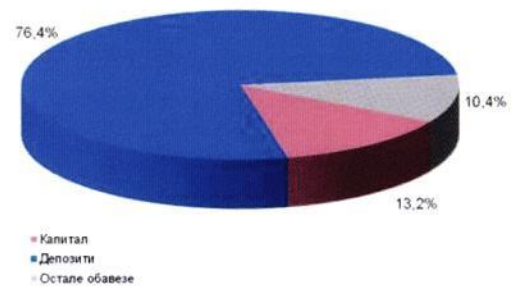
Графикон II.1.19. Кретање односа кредита и депозита

Извор: НБС.

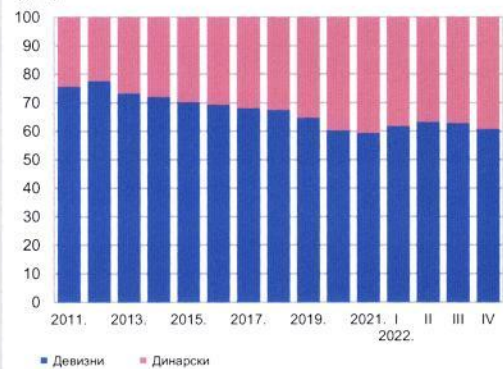
У укупној пасиви банкарског сектора, на крају 2022. укупни депозити су учествовали са 76,4%, а капитал са 13,2% (Графикон II.1.20). Учешће укупних депозита у девизном знаку (који су углавном у еврима) било је на приближно истом

Графикон II.1.20. Структура извора финансирања банкарског сектора на дан 31. децембра 2022.

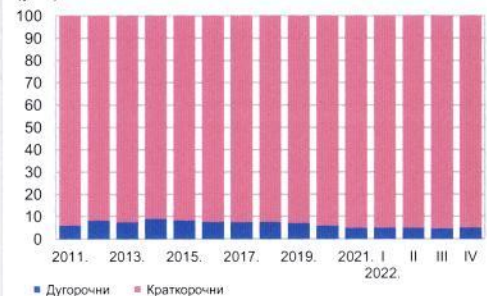
Извор: НБС.

Графикон II.1.21. Валутна структура депозита (у %)

Извор: НБС.

Графикон II.1.22. Рочна структура депозита* (у %)

* Дугорочни депозити обухватају депозите с преосталом рочношћу преко једне године, док краткорочни депозити обухватају депозите који доспевају у наредној години дана, доспеле депозите и депозите по виђењу.

Извор: НБС.

нивоу – 60,7% на крају 2022. у односу на 59,4% на крају 2021. (Графикон II.1.21). Ако се посматра рочна структура, највеће је учешће

⁶⁰ Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2012. део I.1. Међународно окружење.

краткорочних депозита (94,9%) (Графикон II.1.22).

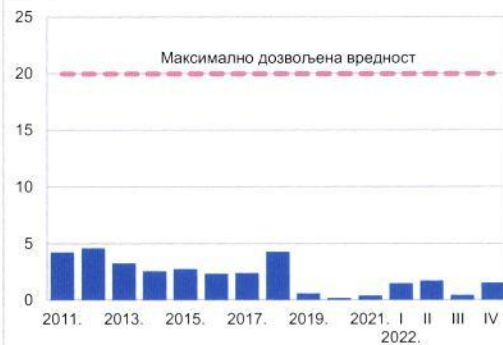
II.1.7. Осетљивост на тржишне ризике

Банкарски сектор Србије минимално је изложен тржишним ризицима.⁶¹ Изложеност тржишним ризицима нижа је него претходне године и чини свега 0,6% укупне ризичне активе.

Показатељ девизног ризика изражен као нето отворена девизна позиција у односу на регулаторни капитал (Графикон II.1.23) на крају 2022. износио је 1,5%,⁶² што је за 1,1 п.п. више него претходне године, али знатно испод регулаторне границе од 20,0%.

С обзиром на то да се банке претежно финансирају из девизних извора, оне се штите од девизног ризика одобравањем кредита с валутном клаузулом. Посматрано из тог угла, банке имају уравнотежену девизну позицију, због чега нису директно изложене девизном ризику. Међутим, оне су индиректно изложене девизном ризику – одобравањем кредита с валутном клаузулом клијентима с неусклађеним валутним позицијама, што може произвести девизно индуковани кредитни ризик. С обзиром на структуру портфеља банака, минималан је ризик од негативних ефеката по финансијски резултат и капитал банака услед директних утицаја промене каматних стопа и девизног курса.

Графикон II.1.23. Показатељ девизног ризика (у %)

Извор: НБС.

⁶¹ Тржишне ризике чине ценовни, девизни и робни ризик.

⁶² Обрачунато по нето принципу.

Табела II.1.1. Показатељи банкарског сектора Републике Србије

(у %, уколико није другачије наведено)

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Адекватност капитала															
Регулаторни капитал у односу на ризичну активу	21,9	21,4	19,9	19,1	19,9	20,9	20,0	20,9	21,8	22,6	22,3	23,4	22,4	20,8	20,2
Основни капитал у односу на ризичну активу	17,9	16,5	15,9	18,1	19,0	19,3	17,6	18,8	20,0	21,6	21,1	22,4	21,6	19,7	18,8
Нето проблематични кредити у односу на регулаторни капитал	15,5	26,9	35,5	52,1	52,3	55,9	56,0	44,0	27,1	17,7	9,7	6,3	6,7	7,6	6,5
Основни капитал у односу на укупну активу	16,8	13,1	12,8	11,5	11,6	11,2	10,1	10,7	11,6	13,7	13,5	14,4	13,1	11,8	11,0
Велике изложености у односу на регулаторни капитал	-	-	-	110,1	104,5	90,4	130,5	115,7	86,0	69,3	77,4	66,5	73,8	86,0	86,7
Регулаторни капитал у односу на укупну активу	20,5	17,1	16,1	12,2	12,2	12,2	11,4	11,9	12,7	14,4	14,2	15,1	13,6	12,4	11,7
Квалитет активе															
Проблематични кредити у односу на укупне кредитне	11,3	15,7	16,9	19,0	18,6	21,4	21,5	21,6	17,0	9,8	5,7	4,1	3,7	3,6	3,0
Секторска расподела укупних кредита – банке	1,1	0,6	0,1	0,1	0,3	0,3	0,8	0,1	0,5	0,3	0,4	0,4	0,3	0,0	0,7
Секторска расподела укупних кредита – НБС	6,6	10,9	2,8	6,5	2,1	5,8	0,4	1,6	1,7	2,1	0,7	2,8	1,1	1,5	3,3
Секторска расподела укупних кредита – јавни сектор	0,9	1,7	3,5	3,4	3,0	2,3	2,3	1,7	1,5	1,3	1,1	1,5	1,6	1,7	2,2
Секторска расподела укупних кредита – друге финансијске организације	0,7	0,5	1,2	1,6	1,6	1,6	0,5	0,7	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,6	1,1
Секторска расподела укупних кредита – привреда	52,4	53,3	57,0	54,9	58,2	54,1	56,3	55,9	52,6	50,5	50,0	49,2	49,6	49,3	47,6
Секторска расподела укупних кредита – пољопривреда	3,3	3,1	3,0	2,8	3,0	2,7	3,5	3,7	3,6	3,5	3,5	3,5	3,3	3,0	2,8
Секторска расподела укупних кредита – индустрија	18,4	17,9	19,3	17,2	17,9	18,4	19,2	18,4	16,5	16,2	16,5	15,0	15,0	15,5	18,4
Секторска расподела укупних кредита – грађевинарство	5,7	5,3	6,9	6,2	5,8	4,6	4,2	3,8	4,1	4,0	4,2	4,8	5,1	4,9	4,1
Секторска расподела укупних кредита – трговина	16,9	17,3	16,6	14,7	15,0	13,5	13,9	13,9	14,3	14,6	14,0	13,7	13,3	12,5	10,7
Секторска расподела укупних кредита – остале гране привреде	8,1	9,8	11,3	13,9	16,5	14,9	15,6	16,2	14,1	12,2	11,8	12,3	13,0	13,4	11,7
Секторска расподела укупних кредита – становништво и НИПУС	35,3	32,2	33,3	31,9	33,0	34,8	38,3	39,1	41,5	42,9	44,3	43,8	45,0	45,0	43,2
Секторска расподела укупних кредита – становништво и НИПУС, од чега: стамбени кредити	13,9	13,7	15,4	15,0	16,1	16,8	18,0	18,1	17,9	16,9	16,8	15,8	16,4	17,4	17,4
Секторска расподела укупних кредита – сектор иностранства	2,8	0,8	2,0	1,6	1,9	1,1	1,4	0,9	1,4	2,0	2,6	1,5	1,6	1,9	2,0
Исправка вредности проблематичних кредита у односу на бруто проблематичне кредитне	56,9	50,9	47,2	51,0	50,0	50,9	54,9	62,3	67,8	58,1	60,2	61,5	59,0	56,3	58,1
Исправка вредности укупних кредита у односу на укупне бруто кредитне	8,2	9,6	9,1	10,8	10,2	11,9	12,7	14,4	12,4	6,6	4,5	3,4	3,5	3,2	3,1
Профитабилност															
Принос на активу	2,1	1,0	1,1	0,0	0,4	-0,1	0,1	0,3	0,7	2,1	2,2	1,8	1,1	1,2	1,9
Принос на капитал	9,0	4,6	5,3	0,2	2,0	-0,4	0,6	1,5	3,3	10,5	11,3	9,8	6,5	7,8	13,9
Каматна маржа у односу на бруто добитак	60,5	62,6	64,2	67,3	64,4	67,5	66,6	65,7	64,6	58,4	60,0	58,8	60,6	58,2	50,9
Некаматни расходи у односу на бруто добитак	62,3	65,6	65,7	67,5	65,9	68,3	66,9	64,9	67,7	63,2	62,1	63,4	66,3	71,0	58,7
Трошкови запослених у односу на некаматне расходе	36,8	37,3	37,4	35,9	35,7	35,1	33,6	33,0	33,4	32,9	34,0	32,5	33,8	30,2	28,5
Ликвидност															
Ликвидна актива у ужем смислу у односу на укупну активу	47,8	48,2	41,8	40,3	35,2	36,1	35,7	32,5	30,5	27,5	28,0	25,7	26,7	27,9	28,7
Ликвидна актива у ужем смислу у односу на краткорочне обавезе	75,7	73,8	67,1	67,3	58,9	58,3	56,3	49,3	44,3	39,9	39,6	36,1	36,4	36,8	37,2
Ликвидна актива у односу на укупну активу	47,8	49,0	43,7	42,3	38,9	41,0	42,2	40,5	38,9	35,1	35,7	36,0	37,3	37,7	37,5
Ликвидна актива у односу на краткорочне обавезе	75,7	75,1	70,1	70,6	65,0	66,4	66,7	61,3	56,6	50,9	50,5	50,5	50,9	49,6	48,7
Депозити у односу на кредитне (немонетарни сектори)	82,7	88,3	80,1	83,1	84,9	92,3	95,7	99,7	108,1	106,9	110,6	109,2	116,4	119,5	120,5
Девизни кредити у односу на укупне кредитне	73,9	75,8	76,8	69,8	74,1	71,6	70,1	72,3	69,4	67,5	68,5	67,1	64,7	63,2	65,5
Просечан месечни показатељ ликвидности	1,8	1,9	2,0	2,2	2,1	2,4	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	2,2	2,2	2,1	2,2
Просечан месечни ужи показатељ ликвидности	1,2	1,2	1,3	1,5	1,6	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,9	1,7	1,7
Осетљивост на тржишне ризике															
Нето отворена девизна позиција у односу на регулаторни капитал	4,2	1,1	1,6	4,2	4,6	3,3	2,6	2,8	2,3	2,4	4,3	0,6	0,2	0,4	1,5
Обавезе у иностранству у односу на укупне обавезе	74,3	77,7	81,8	79,0	80,1	76,7	74,7	72,7	71,1	69,7	69,3	66,6	62,3	61,4	62,1
Класификоване ванбилансне ставке у односу на класификовану активу	56,2	43,3	33,9	32,0	26,1	28,7	27,6	30,6	32,4	36,4	36,8	39,7	36,3	39,1	39,6

Извор: НБС.

Табела II.1.2. Структура финансијског сектора Републике Србије

	2015.			2016.			2017.			2018.			2019.			2020.			2021.			2022.		
	Актив а			Актив а			Актив а			Актив а			Актив а			Актив а			Актив а					
	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%	Бр.	Млрд RSD	%
Финансијски сектор (у % БДП-а)	77	3.329	100	76	3.556	100	73	3.714	100	72	4.179	100	70	4.532	100	69	5.078	100	66	5.555	100	63	5.985	100
		77,1%			78,5%			78,0%			82,4%			83,6%			92,3%			88,6%			84,4%	
Банкарски сектор	30	3.048	91,6	30	3.242	91,2	29	3.369	90,7	27	3.774	90,3	26	4.084	90,1	26	4.601	90,6	23	5.048	90,9	21	5.455	91,1
Државне банке	6	550	16,5	6	561	15,8	6	544	14,6	5	660	15,8	4	686	15,1	3	325	6,4	2	368	6,6	2	427	7,1
Приватне домаће банке	1	179	5,4	2	195	5,5	2	236	6,4	2	266	6,4	3	305	6,7	3	319	6,3	2	290	5,2	2	468	7,8
Стране банке	23	2.319	69,7	22	2.486	69,9	21	2.590	69,7	20	2.848	68,1	19	3.093	68,3	20	3.958	77,9	19	4.390	79,0	17	4.561	76,2
Грчке	4	395	11,9	4	403	11,3	2	210	5,6	1	169	4,1	1	177	3,9	1	196	3,9	1	290	5,2	1	303	5,1
Италијанске	2	796	23,9	2	884	24,8	2	928	25,0	2	1.008	24,1	2	1.094	24,1	2	1.204	23,7	2	1.284	23,1	2	1.408	23,5
Француске	3	316	9,5	3	327	9,2	2	375	10,1	2	415	9,9	1	119	2,6	1	152	3,0	1	167	3,0	0	0	0,0
Аустријске	3	453	13,6	3	494	13,9	2	427	11,5	2	495	11,8	2	550	12,1	2	665	13,1	2	752	13,5	3	1.051	17,6
Мађарске	1	45	1,4	1	48	1,3	2	196	5,3	2	221	5,3	2	551	12,1	2	615	12,1	1	666	12,0	1	744	12,4
Словеначке	2	38	1,1	1	34	1,0	1	44	1,2	1	57	1,4	1	72	1,6	2	540	10,6	2	574	10,3	1	548	9,2
Остале	8	276	8,3	8	296	8,3	10	411	11,1	10	481	11,5	10	530	11,7	10	586	11,5	10	658	11,8	9	507	8,5
Остале финансијске институције	47	281	8,4	46	315	8,8	44	344	9,3	45	406	9,7	44	448	9,9	43	477	9,4	43	507	9,1	42	530	8,9
Сектор осигурања	24	192	5,8	23	216	6,1	21	233	6,3	21	279	6,7	20	300	6,6	20	314	6,2	20	334	6,0	20	337	5,6
Сектор пензијских фондова	7	29	0,9	7	33	0,9	7	36	1,0	7	40	1,0	7	45	1,0	7	47	0,9	7	49	0,9	7	48	0,8
Сектор лизинга	16	60	1,8	16	66	1,9	16	75	2,0	17	87	2,1	17	103	2,3	16	115	2,3	16	124	2,2	15	145	2,4

Извор: НБС.

Осврт 2: Ефекти конфликта у Украјини на банкарски сектор Европске уније и Србије

Интензивирање геополитичких тензија и избијање конфликта у Украјини обележили су 2022. годину. Инвеститори, учесници на тржишту и носиоци економске политике оценили су да је конфликт утицао пре свега на успоравање глобалне економске активности, пораст светских цена енергената и примарних производа, као и на пораст инфлације. Оваква ситуација допринела је наглом повећању глобалне неизвесности и ризика на међународним робним и финансијским тржиштима. Историјски посматрано, периоди повишених геополитичких ризика били су повезани са значајним негативним ефектима на глобалну економску активност, будући да смањују продуктивност ресурса, ремете глобалне ланце снабдевања и преусмеравају међународну трговину и токове капитала. Поред тога, промене у перцепцији о исходу геополитичких догађаја могу додатно утицати на економску активност одлагањем инвестиција, нарушавањем поверења потрошача и поштравањем финансијских услова. У условима појачаних геополитичких ризика, глобални раст је у 2022. успорио на 3,4%, док је непосредно пре избијања конфликта, за 2022. био очекиван глобални раст од 4,4%.⁶³ Ако се има у виду учешће земаља које су у конфликту у глобалној производњи енергената и житарица, више цене енергената и роба због конфликта и повезаних санкција појачале су инфлацију у економијама широм света.

Услед регионалне природе геополитичких ризика, економске последице сукоба у Украјини нису истог интензитета у свим државама. Поред тога, сукоб у Украјини различито утиче на поједине привредне секторе и/или делатности. Ако се посматрају последице конфликта у Украјини на европски банкарски сектор, постоје мишљења да су директни ефекти ограничени, будући да изложеност европског банкарског сектора према Русији и Украјини није значајна, већ је концентрисана код појединих европских банака које су имале повећану изложеност према Русији. На крају 2021. године, непосредно пре избијања конфликта у Украјини, изложеност европских банака према Русији износила је око 76 милијарди евра, а према Украјини око 11,5 милијарди евра, односно нешто више од 0,3 одсто укупне изложености банака ЕУ. На руском тржишту, банке из три европске земље (Италија, Француска и Аустрија) чиниле су више од половине укупне изложености страних банака. Убрзо након избијања конфликта, већина европских банака које су претходно пословале на руском тржишту изашла је с тог тржишта, а већ ограничена изложеност европског банкарског сектора према Русији додатно је смањена.⁶⁴

Поред ограниченог директног утицаја на европски банкарски сектор, постоје и индиректни ефекти, који се пре свега огледају у повећању аверзије банака према ризику. Овај ризик би могао да се материјализује у виду смањења кредитне активности и обима кредита одобрених предузећима која имају изложеност ка овом региону, као и трговинске односе у региону у коме је конфликт. Сукоб је неповољно утицао и на цене акција банака и повећавао трошкове финансирања, будући да су централне банке реаговале на повећане инфлаторне притиске повећањем референтних каматних стопа. Поред тога, смањени су кредитни рејтинзи руске државе и руских предузећа, а пад вредности руских обвезница наноси губитке банкама које поседују ове обвезнице. Банке се суочавају с губицима и на другим инструментима тржишта капитала због опште аверзије према ризику и нестабилности која погађа тржишта, али и услед повећања каматних стопа с циљем сузбијања инфлације. Погоршање економског окружења и потенцијално повећање кредитних и тржишних губитака може такође утицати на смањење профитабилности и погоршање капиталне позиције банака.

Поред утицаја на финансијску стабилност преко изложености банака из ЕУ према економијама земаља у сукобу, на финансијску стабилност у земљама ЕУ и земљама нашег региона утиче и пословање банака чије су матице у земљама захваћеним сукобом. Након почетка сукоба у Украјини и санкција наметнутих Русији, банка у већинском власништву руске државе која је пословала у ЕУ – *Sberbank Europe AG* (Аустрија) и њени супсидијари у нашем региону доживели су значајан одлив ликвидности услед чега је ЕЦБ прогласила неликвидном *Sberbank Europe AG* (Аустрија). Ситуација са супсидијарима у Словенији и Хрватској решена је брзом продајом супсидијара ове банке домаћим банкама. Словеначку банку купила је највећа словеначка банкарска група – Нова љубљанска банка, у којој држава има значајан удео у капиталу, док је хрватску банку купила Хрватска поштанска банка, такође у већинском државном власништву. Међутим, супсидијарима у Чешкој и Мађарској, који су у овим земљама имали незнатно тржишно учешће, одузета је дозвола за рад. У Федерацији БиХ *Sberbank* је преузела *ASA* банка. У Републици Српској контролу над банком преузела је Агенција за банке РС, која је у процесу реструктурирања акције *Sberbank* продала Новој банци а.д Бања Лука.

Утицај кризе у Украјини на Србију мањи је него у већини европских земаља услед очуване макроекономске и финансијске стабилности, претходно оствареног динамичног привредног раста, структуре домаће економије и створеног фискалног простора, као и правовременог и свеобухватног пакета мера помоћи привреди и становништву. Народна банка Србије је била једна од првих централних банака у региону која је брзом и ефикасном реакцијом спречила преливање екстерних шокова изазваних ескалацијом сукоба у Украјини на домаћи

банкарски сектор. Како би се очувало несметано функционисање целокупног финансијског система, Народна банка Србије је свега неколико дана након избијања сукоба у Украјини дала сагласност Агроиндустријско комерцијалној банци АИК банци а.д. Београд за стицање 100% власништва у *Sberbank Srbija a.d. Beograd*, а преузимање је завршено 1. марта 2022, чиме је ова банка постала део домаће групе с високом капитализованошћу, ликвидношћу и профитабилношћу. На тај начин спречена су евентуална преливања ризика на домаћи банкарски сектор.

На крају децембра 2022, изложеност банкарског сектора Републике Србије према Руској Федерацији била је испод 0,1% укупних изложености, док је изложеност према Украјини готово занемарљива, што говори у прилог ограниченим директним ефектима сукоба у Украјини на домаћи финансијски систем. С обзиром на власничку структуру домаћег банкарског сектора, Народна банка Србије прати и анализира податке о прекограничној изложености домаћих банака, како би се у случају евентуалних проблема у финансијским системима земаља матица и отежаног приступа изворима финансирања ограничио ризик раздуживања. Јачање домаће депозитне базе у протеклом периоду знатно је смањило овај ризик, као и могућност преношења финансијских шокова из земаља матица домаћих банака у страном власништву. У прилог сигурности домаћих депозита говори и то да су динарски и девизни депозити клијената у банкама, у складу са одредбама Закона о осигурању депозита, осигурани до износа од 50.000 евра у динарској противвредности.

Што се тиче кретања у финансијском сектору, банкарски сектор Републике Србије наставио је да послује стабилно и профитабилно упркос свим изазовима током претходне године. Све банке у Србији послују несметано, располажу довољним динарским и девизним средствима, као и девизама у свим валутама за којима постоји потражња на домаћем тржишту и могу да одговоре на све захтеве и потребе својих клијената. Банкарски сектор адекватно је капитализован (коэффициент адекватности капитала – 20,2% у децембру 2022. године) и високо ликвидан (просечан месечни коэффициент ликвидности – 2,2 у децембру 2022. године) са очекивањима да ће тако остати и у наредном периоду. Такође, заштитни слојеви капитала, као инструменти макропруденцијалне политике, примењују се од краја јуна 2017. године и на тај начин ограничавају ризике у финансијском систему. Поред тога, резултати макропруденцијалних стрес-тестова, који се спроводе тромесечно, потврдили су да би домаћи банкарски сектор остао адекватно капитализован, високо ликвидан и с ниским нивоом системског ризика чак и у случају најнегативнијих кретања и под најгорим претпостављеним сценаријима.

Очувани стабилни кључни показатељи за одбрану од интерних и екстерних шокова, попут одржане релативне стабилности девизног курса, рекордно високог нивоа девизних резерви и ликвидности финансијског система, као и очуваног квалитета активе у виду најнижег учешћа проблематичних кредита, указују на то да је Народна банка Србије успела да очува стабилност финансијског система и током изражених геополитичких тензија.

⁶³ Према проценама ММФ-а из априла 2023. и јануара 2022.

⁶⁴ <https://www.spglobal.com/marktintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/russia-ukraine-war-splinters-europe-s-banking-industry-74075106>.

II.2. Макропруденцијални стрес-тестови

Резултати макропруденцијалних стрес-тестова потврђују стабилност и отпорност банкарског сектора Републике Србије и у условима вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године. Банкарски сектор у целини остаје високо отпоран на претпостављене, чак и најснажније шокове и располаже довољним капацитетом за ублажавање последица ризика којима би могао бити изложен. Мрежна структура указује на ниску и стабилну компоненту системског ризика, односно на велику отпорност финансијског система у случају појаве појединачних шокова.

У Народној банци Србије, макропруденцијални стрес-тестови изводе се редовно од 2012. године у тромесечној динамици. Користе се као један од алата за процену кључних ризика и рањивости финансијског система у целини и финансијских институција појединачно. Поред тога, ради оцене системског ризика банкарског сектора Републике Србије, на основу мрежног моделирања сагледава се динамика међусобних односа банака и анализирају се могући начини преношења ризика између финансијских институција. Претпоставке за потребе спровођења макропруденцијалних стрес-тестова у току 2022. спроведене су у складу с повећаним глобалним неизвесностима.

Стандарди Базел III⁶⁵ и прописи Народне банке Србије захтевају и од банака да користе стрес-тестове ради сопствене процене адекватности капитала. Стрес-тестови заснивају се на могућим, али мало вероватним претпоставкама, односно догађајима који могу имати негативне последице на финансијски систем. Лошији резултати стрес-тестова не значе неизоставно да се сектор, појединачна банка или група банака суочавају са значајнијим ризицима, већ упућују на капацитет банака да могу несметано да наставе пословање у случају оваквих догађаја.

Макропруденцијални стрес-тестови који се израђују у Народној банци Србије омогућавају:

- мерење отпорности банкарског сектора на раст кредитног ризика као последице претпостављених неповољних макроекономских кретања;
- мерење ризика ликвидности услед губитка поверења депонената и неповољних макроекономских услова;

Табела II.2.1. Коefицијенти еластичности проблематичних кредита и доприноси детерминанти од Т4 2021. до Т4 2022.

	Коefицијенти еластичности	Доприноси детерминанти (у п.п.)
Номинални девизни курс	0,69	-0,02
Дсз. реалне нето плате	0,02	0,00
Референтна каматна стопа	-0,19	0,02
Извор НБС.		

- примену мрежног моделирања у оцени системског ризика банкарског сектора и системског значаја појединачне финансијске институције;
- примену мрежног моделирања у оцени преношења системског ризика с реалног на финансијски сектор и оцену системског значаја група повезаних предузећа.

У овом извештају представљена су *три дела* анализе утицаја претпостављених шокова на стабилност банкарског сектора. *Први део* подразумева оцену кредитног ризика у зависности од дефинисаних сценарија који се заснивају на претпостављеним кретањима макроекономског окружења. *Други део* оцењује способност банкарског сектора да одржи нормално пословање у условима знатног повлачења депозита и потребе банака за додатном ликвидношћу. *Трећи део* односи се на оцену системског ризика банкарског сектора – да ли постојећа структура међубанкарских веза погодује преношењу шока кроз целокупан банкарски систем, односно колико је систем као целина отпоран на могуће шокове.

Стрес-тест солвентности

Од великог броја променљивих које испуњавају услове да буду укључене у економетријску анализу⁶⁶ и које би могле утицати на месечну динамику проблематичних кредита, три су показале поуздану предикативну снагу: (1) номинални девизни курс, (2) дсз. реалне нето плате и (3) референтна каматна стопа. Коefицијенти еластичности (који оцењују јачину утицаја сваке променљиве на проблематичне кредите), као и појединачан допринос сваке променљиве промени проблематичних кредита, приказани су у Табели II.2.1. На основу спецификације модела можемо закључити да би на промену бруто проблематичних кредита највише утицала промена девизног курса (коefицијент еластичности од 0,69), а затим

⁶⁵ Регулаторни оквир стандарда Базел III почео је да се примењује 30. јуна 2017.

⁶⁶ Детаљније информације о примењеном економетријском моделу могу се наћи у Годишњем извештају о стабилности финансијског система у 2017, Осврт 3.

промена дсз. реалних нето плата (-0,19) и промена референтне каматне стопе (0,02).

За потребе спровођења стрес-тестова претпостављена су три сценарија макроекономских кретања у временском хоризонту од годину дана (Табела II.2.2). Сва три сценарија обухватају условљена кретања референтне каматне стопе у односу на одговарајућа претпостављена кретања девизног курса и његовог утицаја на инфлацију. Номиналне нето зараде пројектоване су независно, на основу модела *ARIMA*. Пројекција нето реалних зарада добијена је искључивањем утицаја пројектоване инфлације на раст зарада, према одговарајућим сценаријима.

Графикон II.2.1. Учешће бруто проблематичних кредита за централну пројекцију, умерени и најгори сценарио* (у %)

На Графикону II.2.1. за три претпостављена сценарија приказана је пројектована промена учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима од 0,30 п.п., 2,11 п.п. и 3,94 п.п., респективно.

Пројектовано кретање са интервалима поверења од 90% за централну пројекцију (највероватнији сценарио) представљено је на Графикону II.2.2.

Оцена отпорности банкарског система и појединачних банака у условима пројектованог профитног амортизера

За потребе ове анализе, отпорност банкарског сектора дефинише се као промена ПАК-а при претпостављеним променама променљивих које директно и индиректно утичу на висину тог показатеља. Ако ПАК остаје изнад прописаних регулаторних минимума током целог пројектованог периода, онда се банкарски сектор у целини сматра отпорним.

На висину ПАК-а директно утичу промене у висини ризичне aktive, као и промене на позицијама капитала услед укључивања финансијског резултата, емисије нових акција или, на пример,

Табела II.2.2. Преглед дефинисаних сценарија

	Централна пројекција	Умерени сценарио	Најгори сценарио
Мг. раст показатеља проблематичних кредита (у п.п.)	0,30	2,11	3,94
Мг. депрецијација RSD у односу на EUR (у %)	0,42	16,49	34,02
Мг. промена референтне каматне стопе (у п.п.)	1,25	11,25	22,00
Мг. раст реалних нето плата (у %)	0,37	-14,58	-22,52

Извор: НБС.

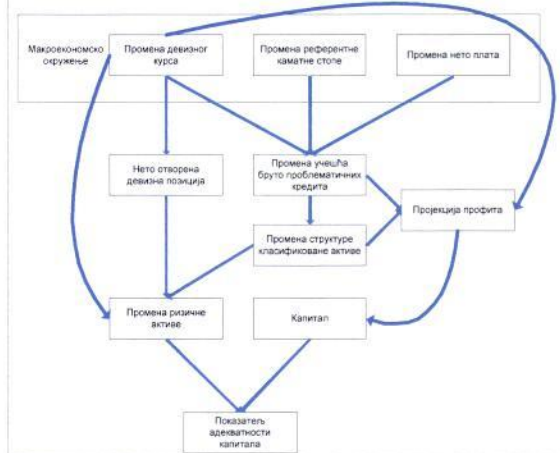
Графикон II.2.2. Пројекција учешћа бруто проблематичних кредита у укупним кредитима* (у %)

* Процена НБС.
Извор: НБС.

повећање одбитних ставки од капитала. Међутим, постоје и значајни индиректни утицаји, од којих су најбитнији утицаји девизног курса и пројектованог профита, измене у прописима и др. Приликом спровођења макропруденцијалних стрес-тестова, у зависности од кретања макроекономских променљивих, пројектује се и финансијски резултат пре опорезивања. Приликом пројекције профита узима се у обзир и отпис пласмана под претпоставком погоршања квалитета active. Утицај девизног курса на промену учешћа проблематичних кредита није једини канал преко кога курс утиче на капиталну адекватност (Шема II.2.1).

Шема II.2.1. Канали утицаја макроекономског окружења на ПАК

Девизни курс утиче и на капиталне захтеве за покриће девизног ризика. С обзиром на висок степен евроизације aktive, курс утиче на ревалоризацију ризичне aktive. Коначно, курс утиче на профит банкарског сектора, који представља амортизер за покриће губитака, као и на ниво капитала који се издваја ради покрића заштитних слојева капитала.

У складу са Одлуком о адекватности капитала, пословна банка је дужна да у сваком тренутку одржава ПАК на нивоима који нису нижи од:

- 4,5% за показатељ адекватности основног акцијског капитала;
- 6% за показатељ адекватности основног капитала;
- 8% за показатељ адекватности (укупног) капитала.

Поред испуњења ових услова, банка је дужна да у сваком тренутку одржава капитал на нивоу који је потребан за покриће свих ризика којима је

изложена или може бити изложена у свом пословању, тј. најмање у висини потребној за одржавање увећаних показатеља адекватности капитала ако јој је Народна банка Србије у складу са овом одлуком одредила показатеље адекватности капитала више од прописаних.

Заштитни слојеви капитала представљају додатни основни акцијски капитал који је банка у обавези да одржава изнад прописаног регулаторног минимума. Циљ увођења заштитних слојева капитала јесте ублажавање цикличне (контрациклични заштитни слој капитала и заштитни слој за очување капитала) и структурне димензије системског ризика (заштитни слој капитала за структурни системски ризик и заштитни слој капитала за системски значајне банке).

Заштитни слојеви капитала обухватају:⁶⁷

- заштитни слој за очување капитала (2,5% ризичне aktive);
- контрациклични заштитни слој капитала (0% ризичне aktive);
- заштитни слој капитала за структурни системски ризик (3% девизно и девизно индексираних изложености привреди и становништву у Републици Србији);
- заштитни слој капитала за системски значајне банке (1% или 2% ризичне aktive).

На дан 31. децембра 2022. године, показатељ адекватности основног акцијског капитала износио је 18,8%, а показатељ адекватности регулаторног капитала банкарског сектора Србије 20,2%.

Према централној пројекцији, показатељ адекватности основног акцијског капитала износио би 18,93%, док би показатељ адекватности регулаторног капитала банкарског сектора достигао вредност од 20,33%.

Према умереном сценарију, вредности ових показатеља износиле би 17,52% и 18,82%, респективно.

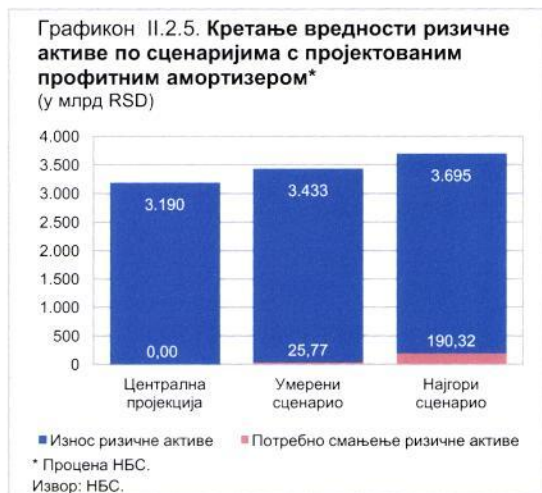
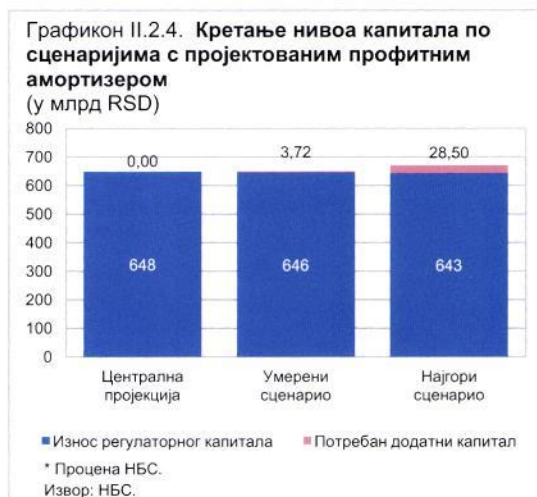
Према најгорем сценарију, који подразумева снажан и мало вероватан шок, показатељ адекватности основног акцијског капитала износио би 16,19%, док би показатељ адекватности регулаторног капитала банкарског сектора имао вредност од 17,40%.

⁶⁷ https://nbs.rs/sr_RS/ciljevi-i-funkcije/finansijska-stabilnost/zastitni_slojevi_kapitala/

Потребе за докапитализацијом и/или смањењем ризичне активе

Према извештајним подацима на дан 31. децембра 2022. године, као и према претпоставкама **централне пројекције**, не постоји потреба за докапитализацијом пословних банака да би се испунили захтеви за основним акцијским капиталом од 4,5% ризичне активе, основним капиталом од 6% ризичне активе и регулаторним капиталом од 8% ризичне активе, односно увећаних показатеља адекватности капитала у складу с Одлуком о адекватности капитала. Такође, све банке би имале довољно основног акцијског капитала за покриће свих прописаних заштитних слојева капитала.

На основу пројектованог профитног амортизера,⁶⁸ на Графикону П.2.4. приказано је кретање нивоа регулаторног капитала по сценаријима, док је на

Графикону П.2.5. приказано кретање вредности ризичне активе по сценаријима.

Према претпоставкама **умереног сценарија**, банке би требало да изврше докапитализацију у износу од око 3,7 млрд динара, што на нивоу банкарског сектора износи 0,58% регулаторног капитала. Алтернатива повећању капитала било би смањење ризичне активе од 25,8 млрд динара, што такође износи 0,75% ризичне активе банкарског сектора.

Према претпоставкама **најгорег сценарија**, банке би имале потребу за додатним капиталом у износу од око 28,5 млрд динара, што на нивоу банкарског сектора износи 4,43% регулаторног капитала. Алтернатива повећању капитала било би смањење ризичне активе од 190,3 млрд динара, што износи 5,15% ризичне активе банкарског сектора.⁶⁹

Утврђивање вредности проблематичних кредита који доводе показатељ адекватности регулаторног капитала на гранични ниво

Завршна фаза стрес-теста солвентности односи се на утврђивање учешћа проблематичних кредита које би ПАК банкарског сектора довело на гранични ниво, а којим би били испуњени сви прописани регулаторни минимуми, односно увећани ПАК у складу са Одлуком о адекватности капитала увећани за утврђене заштитне слојеве капитала.

У условима пројектованог знатног погоршања макроекономског окружења које би довело до пораста учешћа бруто проблематичних кредита у укупним кредитима од 4,33 п.п., показатељ адекватности регулаторног капитала банкарског сектора могао би опати с почетних 20,15% на гранични ниво од 17,10% у временском хоризонту од годину дана.

Ипак, треба напоменути да је вероватноћа настанка оваквог пораста учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима, који ПАК доводи на поменути граничну вредност, ниска.

Утврђивање вредности показатеља леверица према сценаријима

У складу са Одлуком о извештавању банака, пословне банке су дужне да прате и тромесечно Народној банци Србије достављају извештај о

⁶⁸ У зависности од макроекономских променљивих, између осталог, пројектује се финансијски резултат пре опорезивања, односно профитни амортизер, као прва линија одбране од претпостављених губитака. У случају недовољног износа профитног амортизера, губици би се негативно одразили на капитал банке.

⁶⁹ Банке које не испуњавају захтев за комбинованим заштитним слојем капитала подлежу ограничењима у расподели добити и у обавези су да доставе Народној банци Србије план за очување капитала према Одлуци о адекватности капитала („Службени гласник РС”, бр 103/2016, 103/2018, 88/2019, 67/2020, 98/2020, 137/2020, 59/2021, 67/2022 и 137/2022).

показатељу леверица,⁷⁰ који представља однос основног капитала и изложености банке. Увођењем показатеља леверица остварују се два циља – ограничавање износа капитала који банке могу користити и обезбеђивање комплементарне мере за процену капитала без обзира на процењени ризик. Према стандардима Базел III, минимални показатељ леверица износи 3%.

На крају 2022. године показатељ леверица на нивоу банкарског сектора Републике Србије износио је 10,28%. Према централној пројекцији, показатељ леверица износио би 10,21%, док би према умереном и најгорем сценарију овај показатељ на нивоу банкарског сектора имао вредности 9,28% и 8,34%, респективно, и био би знатно изнад минимума од 3%.

Стрес-тест ликвидности

Ризик ликвидности у нашем банкарском сектору није у тој мери изражен као кредитни ризик. Међутим, нагло повлачење депозита крајем 2008. године услед светске финансијске кризе и последице привременог губитка поверења у матице европских банака које послују у Србији указује на значај праћења овог ризика.⁷¹

Табела II.2.3. Претпоставке повлачења депозита по секторима

ПОВЛАЧЕЊЕ ДЕПОЗИТА	„Већ виђено“ 2008.	Преливање ризика	Најгори сценарио
Банке по виђењу	0%	60%	60%
Предузећа по виђењу	10%	10%	20%
Становништво по виђењу	12%	20%	24%
Држава по виђењу	23%	23%	35%
Остали депозити по виђењу	11%	15%	22%
Орочени депозити	11%	13%	20%
Утрживост ликвидности другог реда	100%	100%	80%
Акције и обвезнице котиране на берзи	100%	100%	40%
Укупно повучено депозита (у млрд RSD)	439	609	866
Учешће у укупним депозитима (у %)	11%	15%	21%

Извор: НБС.

Циљ овог дела анализе јесте да се уз помоћ стрес-тестова ликвидности утврди да ли би у случају наступања сличног или снажнијег шока банкарски сектор могао да настави с нормалним пословањем. Поред повлачења депозита, и други фактори могу

утицати на смањење ликвидности на страни пасиве, као што су немогућност рефинансирања, односно смањење могућности прибављања нових извора финансирања. Слично томе, на страни активе могу се неочекивано користити кредитне линије, смањити ликвидност тржишта, смањити вредност имовине итд., што додатно слаби ликвидносне позиције банке.

Процена показатеља ликвидности

Анализа повлачења депозита у периоду септембар 2008 – јануар 2009, колико је трајао шок повлачења депозита из домаћих банака, послужила је као основ за креирање следећих сценарија:

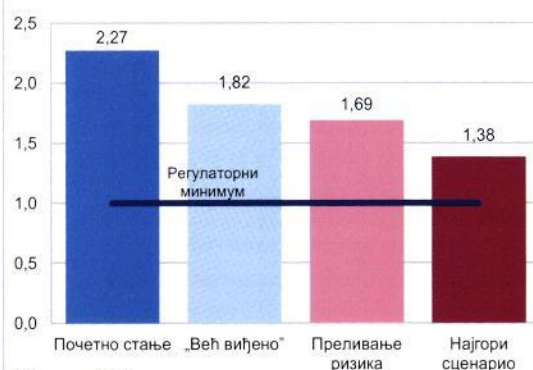
– „већ виђено“ – претпоставља повлачење депозита у износу од око 439 млрд динара (11% укупних депозита) према структури повлачења депозита у периоду септембар 2008 – јануар 2009;

– „преливање ризика“ – осликава преливање кризе ликвидности матичних банкарских група у домаћи финансијски сектор; поред повлачења депозита у октобру 2008. године, претпоставља и одсуство подршке матица због међународне банкарске кризе, чиме се укупно повлачење депозита повећава на око 609 млрд динара (15% укупних депозита);

– „најгори сценарио“ – претпоставља двоструко већи шок од оног који се десио у октобру 2008, односно повлачење депозита у износу од око 866 млрд динара (21% укупних депозита).

За потребе ове анализе депозити су подељени у две основне групе – депозити по виђењу и орочени

Графикон II.2.6. Кретање показатеља ликвидности банкарског сектора по стрес-сценаријима*

⁷⁰ „Службени гласник РС“, бр. 125/2014, 4/2015, 111/2015, 61/2016, 69/2016 103/2016, 101/2017, 46/2018, 8/2019, 27/2020, 137/2020, 59/2021, 67/2022 и 89/2022.

⁷¹ За детаљнији опис повлачења депозита крајем 2008. године видети Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2012.

депозити. Претпоставке о повлачењу депозита за сва три сценарија дате су у Табели II.2.3.

Према иницијалним подацима, показатељи ликвидности свих банака били су изнад прописаних минимума.

У претпостављеним сценаријима показатељ ликвидности банкарског сектора кретао би се у интервалу од 2,27, колико је износио 31. децембра 2022. године, до 1,38 у најгорем сценарију (Графикон II.2.6).

Према сценарију „већ виђено“, као и у случају реализације сценарија „преливање ризика“, показатељ ликвидности се ни код једне банке не би нашао испод регулаторног минимума, док би у случају „најгорег сценарија“, који подразумева велики шок, пад показатеља ликвидности испод регулаторног минимума имала банка на коју се односи 2,8% укупне билансне активе банкарског сектора. Остале банке би се нашле у сигурној зони, тј. имале би показатељ ликвидности изнад 1,0.

У складу са Одлуком о управљању ризиком ликвидности банке, која је почела да се примењује 30. јуна 2017. године, уведен је показатељ ликвидности – показатељ покрића ликвидном активом (*Liquidity Coverage Ratio*). Показатељ је уведен ради обезбеђивања отпорности банке на шокове ликвидности у року од 30 дана.⁷² Према извештајима банака, на дан 31. децембра 2022. године све банке су исказале показатељ покрића ликвидном активом, збирно по свим валутама, изнад регулаторног минимума, док је на нивоу банкарског сектора овај показатељ износио 1,77.

Потребе за ликвидношћу

На основу извештајних података на дан 31. децембра 2022. године, није постојала потреба за додатном ликвидношћу првог реда.

Према сценаријима „већ виђено“ и „преливање ризика“, не би постојала потреба за ликвидношћу првог реда ни код једне банке.

Према „најгорем сценарију“, потреба за додатном ликвидношћу првог реда износи 4,8 млрд динара, или 0,3% иницијалне ликвидности првог реда.

У случају реализације претпостављених сценарија, Народна банка Србије може реаговати

обезбеђивањем додатне ликвидности или вршењем функције кредитора последњег уточишта.⁷³

Утврђивање вредности повлачења депозита који доводе показатељ ликвидности на граничне нивое

Анализа ризика ликвидности односи се на утврђивање износа повлачења депозита банкарског сектора и појединачних банака који би показатељ ликвидности са иницијалног нивоа спустили на нивое од 1,5 и 1,0, респективно.

На основу Табеле II.2.3. изведена је структура учешћа повлачења депозита по категоријама депозита у укупним повученим депозитима за сценарио „већ виђено“ (Табела II.2.4).

Табела II.2.4. Изведена структура учешћа повлачења депозита по категоријама депонената у укупним повученим депозитима

Сценарио „већ виђено“	
Повлачење депозита по виђењу	74%
Повлачење оронених депозита	26%
Структура повлачења укупних депозита по виђењу	
Банке	0%
Остали депоненти	81%
Штедња становништва	19%
Извор: НБС.	

Табела II.2.5. Претпоставке дневног повлачења депозита

ПОВЛАЧЕЊЕ ДЕПОЗИТА	Умерени сценарио	Најгори сценарио
Депозити по виђењу по дану	10%	15%
Оронени депозити по дану	2%	5%
Доступност ликвидне активе по дану	95%	95%
Доступност неликвидне активе по дану	1%	1%
Извор: НБС.		

На нивоу банкарског сектора, ако се претпостави структура повлачења депозита према сценарију „већ виђено“ од око 790,3 млрд динара или 19,0% укупних депозита (583,9 млрд динара по виђењу и 206,4 млрд динара оронених депозита), показатељ ликвидности би износио 1,5. Повлачење 1.398,3 млрд динара, тј. 33,7% укупних депозита, од чега око 1.033,1 млрд динара по виђењу и око 365,2 млрд

⁷² За оцену отпорности банке за дужи временски рок (једна година) предвиђено је увођење показатеља нето стабилних извора финансирања (*NSFR*). Европска комисија је 23. новембра 2016. године објавила предлог измена Уредбе ЕУ бр. 575/2013. Предложеним изменама се, између осталог, допуњује члан 428. Уредбе ЕУ бр. 575/2013, којим се ближе дефинишу општа правила за обрачун показатеља *NSFR*, као и елементи који улазе у сам обрачун.

⁷³ Функција последњег уточишта стандардна је функција централних банака и дефинише се као спремност централне банке да, ради заштите депонената или/и спречавања системске кризе у финансијском систему, одобри кредит банци која не може да користи друге повољније изворе ликвидности доступне на тржишту (https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/propisi/propisi-mp/kredit_ela.pdf).

динара орочених депозита, спустило би показатељ ликвидности на 1.

Период опстанка банкарског сектора у случају изненадног повлачења депозита

Период у коме посматрамо дејство јаког шока дефинише период опстанка банке. Он може бити подељен у две фазе. Прва фаза је кратка фаза јаког стреса, која траје неколико дана. У њој се посматра могућност покривања одлива ликвидности банке, уз смањену могућност прибављања нових ликвидних средстава и мењања пословног модела. Поред тога, посматра се и други, дужи временски период, који је праћен слабијим, али упорнијим шокovima који трају више од месец дана.

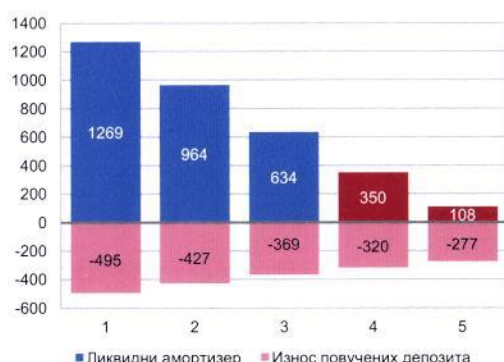
Ова група тестова ликвидности има за циљ да утврди најдужи период опстанка банкарског сектора у случају великог дневног повлачења депозита, односно у фази кратког и јаког

Графикон II.2.7. Ликвидни амортизер у случају дневног повлачења депозита по данима за умерени сценарио* (у млрд RSD)

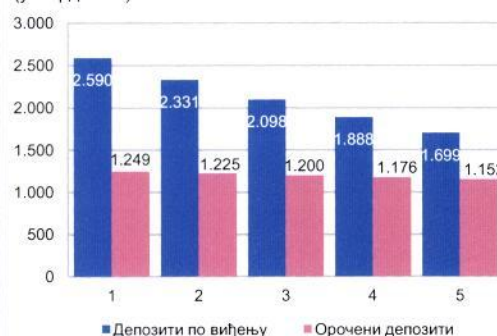
* Процена НБС.
Извор: НБС.

Графикон II.2.8. Ликвидни амортизер у случају дневног повлачења депозита по данима за најгори сценарио* (у млрд RSD)

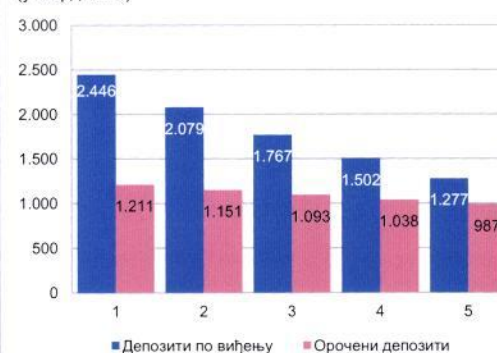
* Процена НБС.
Извор: НБС.

Графикон II.2.9. Структура депозита по виђењу и орочених депозита – дневно за умерени сценарио* (у млрд RSD)

* Процена НБС.
Извор: НБС.

Графикон II.2.10. Структура депозита по виђењу и орочених депозита – дневно за најгори сценарио* (у млрд RSD)

* Процена НБС.
Извор: НБС.

ликвидносног шока. Основне претпоставке о повлачењу депозита за умерени и најгори сценарио дате су у Табели II.2.5.

На графиконима II.2.7. и II.2.8. представљени су расположива ликвидна актива и износ повучених депозита на нивоу банкарског сектора у првих пет дана (износ ликвидне активе која остаје након покрића потребе за ликвидношћу) за оба сценарија, док је на графиконима II.2.9. и II.2.10. дата структура депозита по данима.

Према резултатима стрес-тестова ликвидности на дан 31. децембра 2022. године, банкарски сектор у целини може да издржи 11 радних дана⁷⁴ у условима дневног повлачења депозита по умереном сценарију, односно шест радних дана по најгорем сценарију.

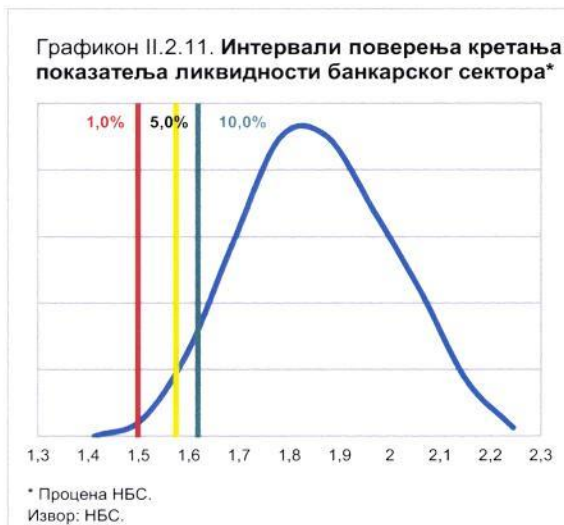
⁷⁴ Препорука ММФ-а о периоду опстанка банке због повлачења депозита обухвата период од пет радних дана. Сматра се да ће банка после овог периода имати довољно времена за консолидацију пословања.

Симулације шока ликвидности

Ова врста анализе усмерена је на утврђивање вероватноће кретања показатеља ликвидности банкарског сектора при претпостављеним негативним утицајима, тј. различитим, случајно одабраним вредностима повлачења депозита.

На основу десетина хиљада различитих сценарија, који подразумевају статистичко узорковање претпоставки повлачења депозита по секторима од нуле до вредности из најгорег сценарија (Табела П.2.4), добијају се вредности показатеља ликвидности. С обзиром на то да се посматрају само вредности претпоставки које имају негативан утицај, израчунавају се условне вредности променљиве при претпостављеним негативним утицајима. На тај начин се ради тестирања ефикасно изводи велики број симулација мало вероватних шокова ликвидности банкарског сектора Србије.

На основу тих симулација добијена је дистрибуција показатеља ликвидности банкарског сектора при различитим комбинацијама претпоставки (Графикон П.2.11).

При датом интервалу поверења од 10%, вредност показатеља ликвидности је 1,62, док су за интервале поверења од 5% и 1% добијене вредности показатеља ликвидности 1,58 и 1,50, респективно.

Другим речима, са 90% сигурности може се тврдити да вредност показатеља ликвидности при различитим комбинацијама претпоставки повлачења депозита неће пасти испод 1,62. Поред тога, вероватноћа да вредност овог показатеља неће пасти испод 1,50 износи 99%.

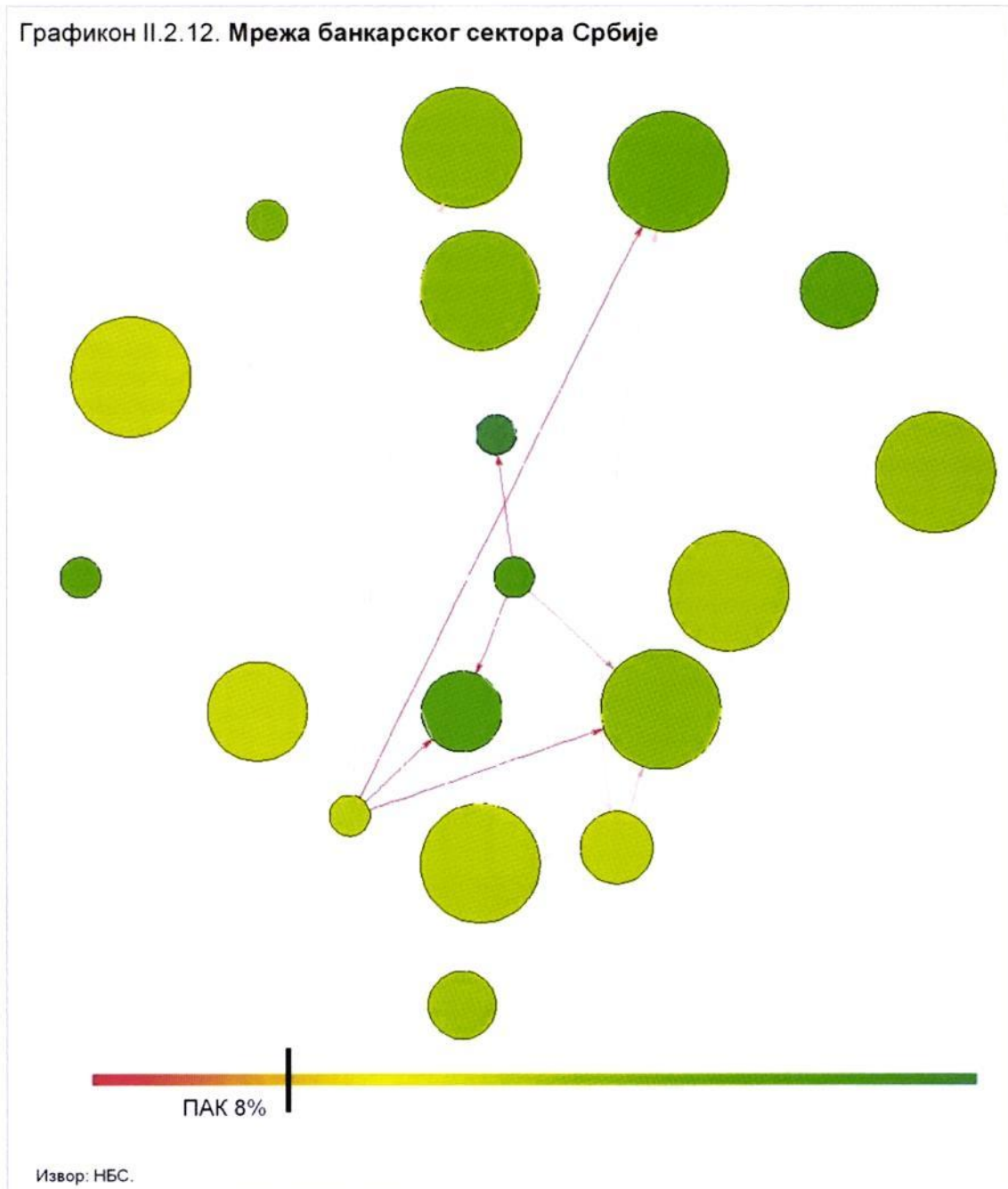
Примена мрежног моделирања у оцени системског ризика банкарског сектора Србије

Светска финансијска криза која је ескалирала 2008. године указала је на значај посматрања динамике међусобних односа финансијских институција ради утврђивања системске компоненте ризика. Посматрано са аспекта системског ризика, важно је утврдити које су финансијске институције системски значајне, да ли постојећа структура међусобне повезаности погодује преношењу шока кроз систем и, пре свега, колико је финансијски систем као целина отпоран на могуће шокове. У складу с тим, финансијски систем не треба посматрати само из угла појединачне институције већ је неопходно укључити информације о динамици њихових међусобних односа.

Мрежна структура описује домаћи банкарски сектор у контексту међусобне билансне и ванбилансне изложености банака. Тежина гране од банке i према банци j представља могући пораст исправке вредности пласмана у односу на регулаторни капитал банке i у случају несолвентности банке j . Мрежа банкарског сектора Србије, у складу с датом дефиницијом, приказана је на Графикону П.2.12. Интензитет боје гране указује на њену тежину – што је тежина гране већа, њена боја је интензивнија. Смер гране је одређен на следећи начин: грана од чвора i ка чвору j односи се на могући пораст исправке вредности у односу на регулаторни капитал банке i у случају пада солвентности банке j . Величина круга којим је банка представљена указује на износ њеног регулаторног капитала – већи круг означава већи износ регулаторног капитала. Боја круга, у спектру од црвене до зелене, указује на висину показатеља регулаторног капитала, при чему црвена боја одговара минималном посматраном показатељу од 0%, а зелена посматраном показатељу од 36%. Вредности веће од 36% сматрају се изузетно високим, те се зато не узимају у обзир при формирању скале приказа ПАК-а.

Глобална ефикасност указује на капацитет мреже банкарског сектора у погледу преношења шока и износи 0,19. Будући да глобална ефикасност узима вредности између 0 и 1, при чему вредности блиске 1 указују на високу проводљивост шока кроз мрежу, може се сматрати да реализована вредност глобалне ефикасности од 0,19 не указује на велики потенцијал мреже при преношењу шока.

Графикон II.2.12. Мрежа банкарског сектора Србије

Утицај мрежне структуре на простирање шока симулира се на следећи начин: под претпоставком несолвентности одређене банке, за сваку банку у систему рачуна се очекиван пораст исправке вредности пласмана. Пораст исправке вредности утиче на смањење вредности ПАК-а већ у првој итерацији простирања шока. У свакој следећој итерацији преношења шока, на основу вредности ПАК-а добијених у претходној итерацији добијају се нове вероватноће неизмирења обавеза за сваку банку у систему (које до тада нису постале поткапитализоване), на основу којих се поново рачуна очекиван пораст исправке вредности и ново смањење ризичне aktive, капитала и ПАК-а. Сматра се да је шок неутралисан када се у даљим итерацијама не региструју промене у регулаторном

капиталу и ризичној активи било које банке. Када претпостављамо несолвентност појединачне банке и преношење одговарајућег шока кроз систем, као што је објашњено, ефекат на сваку појединачну банку, а тиме и систем, потиче из два различита извора. Први се односи на почетну итерацију након несолвентности унапред одређене банке – на њено уклањање из система и непосредан утицај на банке које су јој биле изложене. Други се односи на простирање шока у наредним итерацијама, тј. домино-ефекат, који заправо мери утицај структуре мреже банкарског сектора на преношење несолвентности кроз систем.

На Графикону II.2.13. приказан је ПАК банкарског сектора непосредно након претпостављене

несолвентности сваке појединачне банке и након укупног дејства ефекта постојања мрежне структуре. Утицај мрежне структуре на преношење шока, који се одражава у смањењу ПАК-а појединачних банака односно сектора, у свим итерацијама које следе након прве приказан је на Графикону II.2.14.

Резултати приказани на графиконима II.2.13. и II.2.14. показују да у случају несолвентности било које банке ПАК банкарског сектора остаје у безбедној зони, тј. изнад регулаторног минимума. Такође, утицај мрежне структуре на простирање шока релативно је слаб, што повољно утиче на очување финансијске стабилности.

Графикон II.2.13. ПАК банкарског сектора након несолвентности појединачне банке

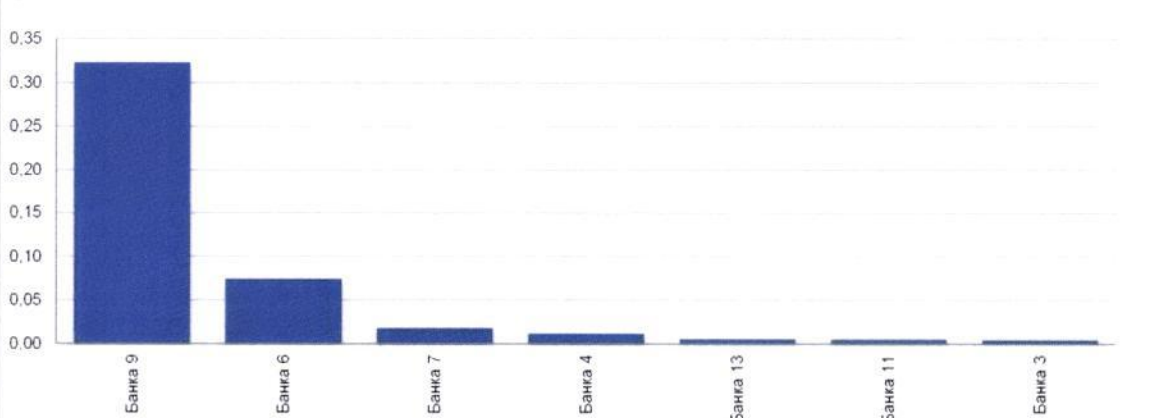
(у %)

Извор: НБС.

Графикон II.2.14. Утицај мрежне структуре на обарање ПАК-а банкарског сектора Републике Србије након несолвентности појединачне банке

(у п.п.)

Извор: НБС.

Закључак

Банкарски сектор Републике Србије у целини остаје отпоран, адекватно капитализован и високо ликвидан чак и на најснажније претпостављене шокове и у периоду вишедимензионалне кризе с којом се суочавамо у последње три године. Ради даљег јачања функције финансијске стабилности, заштите депонената, као и јачања поверења јавности у банкарски систем, неопходно је континуирано праћење ризика у банкарском сектору на системском нивоу.

На основу резултата макропруденцијалних стрес-тестова солвентности можемо закључити да би показатељ адекватности регулаторног капитала банкарског сектора остао изнад регулаторног минимума чак и у случају најгорег претпостављеног сценарија.

Банкарски сектор остаје ликвидан чак и у условима највећег претпостављеног одлива депозита. Поред тога, у случају евентуалне реализације претпостављених сценарија, Народна банка Србије располаже свим инструментима којима би се обезбедила додатна ликвидност. Примена стандарда Базел III подразумева нове регулаторне захтеве у погледу управљања ризиком ликвидности и минималне показатеље ликвидности банке. Ови регулаторни захтеви представљају истовремено инструменте и макропруденцијалне и макропруденцијалне политике за спречавање настанка или повећања рочне неусклађености између извора средстава и пласмана финансијских институција.

Од посебног значаја јесте оцењивање веза између банака и могућег системског ризика који из њих произилази, будући да међусобна повезаност финансијских институција може изазвати „заразу” или преношење шока у банкарском сектору. На основу анализе банкарског система путем мрежног моделирања може се закључити да не постоји значајна системска компонента овог ризика у банкарском сектору Србије.

Након остварених изузетних резултата у решавању питања постојећих проблематичних кредита, наставља се праћење кретања проблематичних кредита код свих сегмената сектора привреде и становништва, као последице промењених услова пословања услед нижих изгледа раста и заоштравања монетарних политика водећих централних банака.

Као резултат Стратегије за решавање проблематичних кредита, усвојене у августу 2015, и у складу с тим спроведених активности и регулаторних мера Народне банке Србије, као и Програма за решавање проблематичних кредита за период 2018–2020. из децембра 2018, у претходном периоду драстично су смањени проблематични кредити. На крају децембра 2022. године стопа проблематичних кредита износила је 3,01%, док је на крају марта 2023. године износила 3,00%. Тренутна стопа проблематичних кредита налази се на најнижим нивоима, што указује на то да глобалне неизвесности нису имале негативан ефекат на квалитет aktive банака. Поред тога, висока је покривеност проблематичних кредита исправкама вредности. С друге стране, неопходно је пратити даљу динамику кретања проблематичних кредита, као материјализације ризика након постепеног укидања мера подршке условима финансирања привреде и становништва услед пандемије вируса корона, као и због економских последица продуженог трајања конфликта у Украјини, глобалне инфлације и реакције монетарних политика централних банака.

У оквиру својих активности, Народна банка Србије започела је развој аналитичког оквира за анализу ефеката климатских промена на финансијску стабилност. Одговор на ризике који су последица климатских промена мора бити пажљиво одмерен, с обзиром на неизвесност у погледу тренутка и начина на који ће се ови ризици материјализовати и величине посредне и непосредне штете коју могу проузроковати. Кључно је препознати што шири опсег ризика (физичких и транзиционих) и канале утицаја тих ризика на одређене секторе привреде, географске регионе, групе становништва и крајње на БДП и стабилност финансијског система. Када се ризици и канали препознају, може се приступити анализи сценарија којом би се одређени ефекти квантификовали и утврдила поља на којима би одређене мере фискалне, монетарне и макропруденцијалне политике могле да делују.

И у условима нових изазова, у погледу очувања финансијске стабилности, Народна банка Србије настоји да оствари пуну координацију између монетарне и макропруденцијалне политике. Расположиве макропруденцијалне инструменте Народна банка Србије користи с циљем да финансијски систем учини отпорнијим, да се ограничи накупљање рањивости и ублажи системски ризик. Овакав приступ доприноси стабилности, отпорности и мањој процикличности финансијског система и делује у смеру повећања ефикасности трансмисије монетарне политике.

Осврт 3: Климатски стрес-тестови Европске централне банке из 2022. године – у којој мери су банке зоне евра спремне за зелену транзицију

У складу са својим надзорним надлежностима, ЕЦБ је почетком 2022. године започела спровођење стрес-тестова банака зоне евра на климатски ризик. Резултате климатског стрес-теста⁷⁵ ЕЦБ је објавила у јулу 2022. Након климатског стрес-теста ЕЦБ-а из 2021,⁷⁶ чији је циљ био да детаљно процени утицај и преливање климатских ризика реалног сектора на банкарски систем зоне евра коришћењем приступа од „врха надоле”,⁷⁷ климатски стрес-тест ЕЦБ-а из 2022. примарно има за циљ процену нивоа спремности банака за управљање климатским ризицима, као и сагледавање капацитета банака за самостално спровођење климатских стрес-тестова. Код климатског стрес-теста ЕЦБ-а из 2022. коришћен је приступ од „дна ка врху”.⁷⁸ Током овог стрес-теста прикупљене су квалитативне и квантитативне информације о спремности банкарског сектора зоне евра за оцену климатских ризика, уз узимање у обзир најбоље међународне праксе. Климатски стрес-тестови 2022. представљају сложјену показну вежбу и за банке и за надзорна тела. Примењени стрес-сценарији не представљају прогнозе и не одражавају очекивања ЕЦБ-а, Евросистема, ни супервизора о могућим будућим исходима, него имају за циљ да се пружи увид у спремност банака за управљање климатским ризицима, као и да се истраже могући утицаји климатских промена на финансијске ризике. Иако неће директно утицати на капитал банака, путем захтева за капиталом за покриће климатских ризика, добијени резултати ће се користити у Процесу супервизорске процене (*SREP*).

Климатски стрес-тест из 2022. заснован је на три модула. Први модул представља квалитативни упитник осмишљен с циљем да се оцене капацитети и постојећи оквири банака за спровођење климатских стрес-тестова, као и начини управљања климатским ризицима. Други модул оцењује осетљивост прихода банака на ризик транзиције, тј. њихову изложеност секторима које имају интензивну емисију угљен-диоксида (*CO₂*) и у том смислу оцену одрживости пословних модела банака. Трећи модул представља климатски стрес-тест од „дна ка врху” с посебним акцентом на ризик транзиције и физички ризик,⁷⁹ који подразумева да стрес-тестове спроводу појединачне финансијске институције користећи сопствене моделе. Сценарији су у највећој мери засновани на сценаријима Мреже за озелењавање финансијског система (*Network for Greening the Financial System – NGFS*),⁸⁰ уз додатне калибрације модела ради прилагођавања специфичним потребама. Транзициони ризик укључује дугорочне и краткорочне сценарије, а физички ризик се реализује на почетку периода.⁸¹ У спроведеном тестирању учествовале су 104 системски значајне банке, док је у трећем модулу – у климатском стрес-тесту од „дна ка врху” учествовала 41 банка. Од банака је захтевано да своје изложености према привреди поделе у 22 делатности у складу са европском статистичком класификацијом економских активности *NACE*⁸² (*Nomenclature of Economic Activities*). Такође, од банака се захтевало да класификују изложености према некретнинама које служе као обезбеђење кредита према *EPC* (*Energy Performance Certificates*) рејтингу тих некретнина, који показује њихову енергетску ефикасност.

Дугорочни сценарио за транзициони ризик садржи три засебна сценарија:

1. Сценарио правремене (организоване) транзиције заснован је на сценарију *Net Zero 2050 NGFS* и претпоставкама раног увођења и брзог спровођења климатских политика за постизање климатских циљева до 2050. (моделовано је углавном путем постепеног повећања цене емисије угљен-диоксида). Према овом сценарију, и физички и транзициони ризици релативно су ублажени, јер постепени ток транзиције осигурава својење трошкова за банке на минимум, док постизање глобалног загревања од 1,5°C до 2050. године помаже у ублажавању физичког ризика.
2. Сценарио одложене (неорганизоване) транзиције заснован је на *NGFS* сценарију одложене примене политика за постизање климатских циљева све до 2030. У том случају модел претпоставља нагло и значајно повећање цена емисије угљен-диоксида од 2030. године и примену радикалних политика како би се осигурало да се глобално загревање до 2050. ограничи на испод 2°C с великом вероватноћом. У поређењу са сценаријом правремене (организоване) транзиције, одложена (неорганизована) транзиција носи већи транзициони ризик. Такође, већи је и физички ризик, јер кашњење у смањењу емисије више повећава температуру, што последично повећава учесталост и величину екстремних временских догађаја.

⁷⁵ https://www.bankingsupervision.europa.eu/ceb/pub/pdf/ssm.climate_stress_test_report.20220708-2e3cc0999f.en.pdf

⁷⁶ Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2021, Осврт 7: Климатски стрес-тест Европске централне банке.

⁷⁷ Приступ од „врха надоле” (*top down*) заснива се на извештајима појединачних банака на основу којих регулаторна тела изводе стрес-тестове.

⁷⁸ Приступ од „дна ка врху” (*bottom-up*) подразумева да стрес-тестове изводе појединачне финансијске институције користећи сопствени оквир.

⁷⁹ Ризички транзиције настају као последица поштравања регулаторних захтева за одређене технолошке процесе ради преласка ка економији с ниском емисијом угљен-диоксида. Физички ризици потичу од физичких утицаја на имовину становништва и привреде услед промене климатских услова.

⁸⁰ <https://www.ngfs.net/ngfs-scenarios-portal/explore>

⁸¹ <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ceb/pub/pdf/ssm.macrofinancialscenariosclimateriskstresstest2022-bcac934986.en.pdf>

⁸² *La Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne.*

3. Екстремни сценарио заснован је на *NGFS* сценарију тренутне политике, тј. претпоставкама да се нове политике које се односе на климатски ризик неће спроводити. Иако према овом сценарију емисије угљен-диоксида у Европи постепено опадају, глобалне емисије расту, што би довело до глобалног загревања од око 3°C до 2080. године. Према овом сценарију, претпостављено је да ће се прелазак на привреду с неутралном емисијом угљен-диоксида догодити у дугом року и стога су транзициони ризици занемарљиви. Међутим, одсуство транзиционих трошкова било би надокнађено вишеструким негативним утицајем трошкова екстремног физичког ризика на економије током времена.

Краткорочни сценарио за транзициони ризик под називом краткорочне одложене (неорганизоване) транзиције процењује осетљивост банака на нагла повећања цене емисија угљен-диоксида у временском хоризонту од три године. Калибрација сценарија је заснована на сценарију *NGFS* који претпоставља повећање цена емисије угљен-диоксида у 2022. години. Овај сценарио је разматран као сценарио ризика који је погодан за стрес-тестове и процену осетљивости биланса банака на увођење неочекиваних оштрих мера за смањење емисија угљен-диоксида у блиској будућности.⁸³

У вези с физичким ризицима размотрена су два сценарија, сценарио за ризик од суше и високих температура и сценарио за ризик од поплава. Сценарио за ризик од суше и високих температура претпоставља економске ефекте јаке суше и топлотног таласа у Европи. Сценарио је заснован на претпоставци да је топлотни талас погодио Европу 1. јануара 2022. Као полазна основа коришћени су подаци с краја 2021. године, с хоризонтом пројекције од једне године. Сценарио претпоставља само шокове на раст бруто додате вредности. Калибрација сценарија је заснована на проценама *NGFS* за шокове продуктивности рада услед топлотног стреса, будући да је продуктивност рада кључни канал за пренос ризика од топлотних таласа на привреду. Сценарио за ризик од поплава претпоставља да су озбиљне поплаве захватиле Европу 1. јануара 2022. и с обзиром на то да је вероватноћа овако претпостављеног догађаја мала, то оставља простора за прилагођавање и креирање релевантних сценарија за ризик од поплава на нивоу ЕУ. Поплаве река су историјски биле главни извор физичког ризика у Европи и, с порастом нивоа падавина услед климатских промена, очекује се да ће се овај ризик додатно повећати, што би повећало губитке банака, услед смањења вредности хипотекованих непокретности. Ризик од поплава је хетероген широм ЕУ и може знатно да варира чак и у оквиру једне државе. Стога, сценарио за ризик од поплава узима у обзир варијације ризика унутар земље, при чему су шокови за стамбене и пословне непокретности процењени узимајући у обзир специфичне нивое ризика од поплава, у складу с расподелом територијалних јединица према *NUTS3 (Nomenclature od territorial units for statistics)*.

Добијени резултати климатског стрес-теста из 2022. довели су до следећих закључака:

- Материјализација климатских ризика може знатно утицати на профитабилност банака. Краткорочно, транзициони ризик има тенденцију да буде важна компонента финансијског ризика. Нарочито су тренутна енергетска криза и одлука неких земаља да у већој мери користе угљ и друге фосилне изворе енергије повећале ризик да одложена (неорганизована) транзиција постане стварност.
- Физички ризици су такође релевантни, али су тренутно углавном повезани с локалним екстремним временским приликама, што их чини једноставнијим за управљање у кратком року. Међутим, ако се глобално загревање настави истим интензитетом, физички ризик ће добити на значају услед повећања вероватноће екстремних временских догађаја и више температуре.
- Требало би да банке буду у стању да апсорбују губитке по основу климатских ризика због успостављених високих капиталних резерви. Међутим, ограничења у погледу доступности података и модела стрес-тестова који климатски ризик не укључују у довољној мери могу довести до тога да је рањивост финансијских институција на климатске ризике потцењена.

Климатски стрес-тестови имају неколико ограничења⁸⁴:

- Дугорочна и потенцијално нелинеарна природа климатских промена (тј. могуће преломне тачке) и сложени ланац ефеката отежавају моделирање будуће транзиције.
- Ограничена расположивост података смањује тачност пројекција. Кључни подаци, као што је ниво емисије гасова са ефектом стаклене баште од стране клијената банака, нису лако доступни. У оквиру климатског стрес-теста из 2022. године, банке су процениле 70–85% података о емисијама својих клијената. Што се тиче физичког ризика, банке често имају различите податке о пословним локацијама великих клијената.

⁸³ <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.macrofinancialscenarioselimeriskstresstest2022-bcac934986.en.pdf>

⁸⁴ Deutsche Bank Research: *Climate stress tests - Are banks fit for the green transition?*

- Спроведени климатски стрес-тестови засновани су на поједностављеним претпоставкама, као што је статички биланс⁸⁵ и често не узимају у обзир повратне ефекте.

Иако је од 2020. године постигнут одређен напредак у погледу спровођења климатских стрес-тестова од стране пословних банака, резултати су показали да банке зоне евра у оквиру својих стрес-тестова и својих интерних модела ипак нису у довољној мери укључиле климатски ризик. Око 60% банака није уврстило климатски ризик у своје моделе кредитног ризика, док само 20% банака узима у обзир климатски ризик приликом одобравања кредита. Међутим, код већине банака које су уврстиле климатски ризик у своје моделе, он није интегрисан у интерни оквир за процену адекватности капитала (*ICAAP*) или шири оквир стрес-тестова. У погледу осетљивости прихода банака на ризик транзиције закључено је да значајан део од скоро две трећине укупног прихода банака потиче од клијената из сектора привреде који имају интензивну емисију гасова са ефектом стаклене баште. На основу анализа сценарија, предвиђа се да ће до 2050. године укупни кредитни губици хипотекарних кредита нефинансијског сектора бити 10% већи под одложеном (неорганизованом) транзицијом него под правовременом (организованом) транзицијом, док би према екстремном сценарију губици били већи за 13%. Показало се да би изненадни скок цена емисије угљен-диоксида много више погодио банке (предвиђени губици од 0,7% неотплаћених кредита привреде) него шок изазван екстремним временским приликама (0,004%). Овај прилично занемарљив ефекат физичког ризика у кратком року у оштрој је супротности с његовом потенцијалном утицајем на дужи рок.

Требало би да банке климатске ризике интегришу у своје политике управљања ризицима, као и да успоставе свеобухватне оквири управљања климатским ризиком. У новембру 2022. објављени су резултати тематског прегледа за 2022.⁸⁶ ЕЦБ-а, који указују на значајан напредак, али и недостатке у имплементацији код 55% банака и одређене пропусте у проценама изложености климатским ризицима у скоро свакој банци (96%). ЕЦБ захтева од финансијских институција да обезбеде потпуно усклађивање са свим супервизорским очекивањима до краја 2024, уз најаву даљих надзорних инструмената за подстицање одлучних акција у управљању климатским ризицима. На основу резултата климатског стрес-теста, ЕЦБ је у децембру 2022. објавила примере добре праксе,⁸⁷ како би олакшала напоре пословних банака да ускладе своју праксу са очекивањима супервизора.

Климатски стрес-тест ЕЦБ-а из 2022. представља важну вежбу и за банке и за надзорна тела, која је спроведена ради унапређења оцене утицаја климатских ризика, као и наставак усклађивања са супервизорским очекивањима по питању очувања животне средине. И у наредном периоду климатски ризици остају један од приоритета ЕЦБ-а и других надзорних органа. Финансијске институције треба да наставе с побољшањем оквира за спровођење климатских стрес-тестова, уз развој аналитичких капацитета за процену климатских ризика. Овакав приступ је важан како би се смањило ризик од доношења погрешних одлука при одобравању кредита, неефикасне алокације ресурса и неадекватне процене вредности колатерала. ЕЦБ очекује од банака значајна побољшања у погледу доступности и квалитета података, као и у погледу развоја модела који у стрес-тестове интегришу климатски ризик, уз разматрање динамичког биланса стања за моделирање транзиционог ризика, што би знатно допринело развоју методологије за управљање климатским ризиком у дугом року.

⁸⁵ Статички биланс стања подразумева да се у посматраном временском хоризонту његова величина, структура и профил ризика не мењају.

⁸⁶ <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.thematicreviewreport112022-2eb322a79c.en.pdf>

⁸⁷ https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.202212_ECBreport_on_good_practices_for_CST-539227e0c1.en.pdf

II.3. Небанкарски финансијски сектор

II.3.1. Друштва за (ре)осигурање

Упркос изазовима који су били последица најпре пандемије вируса корона, а касније и изражених геополитичких тензија, као и енергетске кризе услед конфликта у Украјини, сектор осигурања у Србији наставио је да остварује позитивне резултате, адекватно је капитализован и профитабилан. Забележен је и раст укупне премије, при чему неживотна осигурања и даље имају доминантно учешће. С друге стране, учешће сектора осигурања у билансној суми финансијског сектора смањено је у односу на претходну годину.

Учешће билансне суме сектора осигурања у укупној билансној суми финансијског сектора под надзором Народне банке Србије (банке, даваоци финансијског лизинга, друштва за (ре)осигурање и добровољни пензијски фондови)⁸⁸ на крају 2022. на нешто нижем нивоу је него на крају 2021. (6,0%) и износи 5,6%. Сектор осигурања, после банкарског сектора, који је доминантан, представља други по величини сектор у финансијском систему Републике Србије.

На крају 2022. у Србији је пословало 16 друштава за осигурање и четири друштва за реосигурање.⁸⁹ У оквиру друштава која обављају послове осигурања, животним осигурањем баве се четири друштва, док по шест друштава обавља послове искључиво неживотног или послове животног и неживотног осигурања. Од укупног броја друштава, 15 друштава је у већинском страном власништву. Најзначајнији инострани власници пореклом су из Аустрије (23,5%) и Холандије (22,4%). Друштва за осигурање у већинском домаћем власништву чине 30,7% свих друштава за осигурање⁹⁰ (Графикон II.3.1), што представља раст од 1,1 п.п. у односу на 2021. годину.

Поред друштава за осигурање, продајну мрежу у 2022. години чинило је и 17 банака, осам давалаца финансијског лизинга и јавни поштански оператор, који имају сагласност за обављање послова заступања у осигурању, 109 правних лица (друштва за посредовање и друштва за заступање у осигурању) и 78 заступника у осигурању (физичка лица – предузетници).

Ако се узме у обзир ниво развијености овог сектора у окружењу и у земљама ЕУ, може се закључити да тржиште осигурања у Србији има значајан потенцијал за даљи развој. Према подацима *Swiss Re Institute*, учешће укупне премије у БДП-у (*penetration ratio*) на нивоу ЕУ у 2021.⁹¹ износило је

Графикон II.3.1. Структура власништва осигуравајућих друштава према земљи порекла на дан 31. децембра 2022.*

* Не укључује друштва за реосигурање.

Извор: НБС.

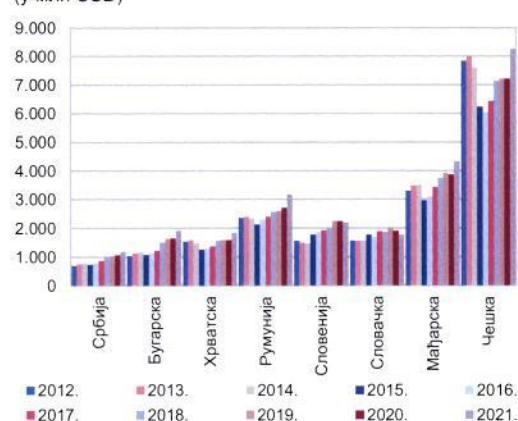
Графикон II.3.2. Показатељи развијености осигурања на дан 31. децембра 2021.*

* Последњи доступни подаци.

Извор: *Swiss RE* и НБС.

Графикон II.3.3. Укупан износ премије осигурања (у млн USD)

* Последњи доступни подаци.

Извор: *Swiss RE* и НБС.

⁸⁸ Осим платних институција, институција електронског новца и пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама.

⁸⁹ https://nbs.rs/sr_RS/finansijske-institucije/osiguranje/registar/

⁹⁰ Не укључује друштва за реосигурање.

⁹¹ Последњи доступни подаци.

7,0%,⁹² док је у Србији то учешће било 1,9%.⁹³ Такође, укупна премија по глави становника (*density ratio*), која је у 2021.⁹⁴ на нивоу ЕУ износила 2.670 долара,⁹⁵ знатно је већа од премије по глави становника у Србији, која је износила 176 долара⁹⁶ (Графикон II.3.2).

Позитиван тренд је забележен у сегменту укупне премије, која је у 2022. износила 133,9 млрд динара, што је за 12,2% више него у 2021. Посматрано по апсолутној висини укупне премије, Србија се налази иза земаља у окружењу (Графикон II.3.3).

Учешће премије животног осигурања смањено је са 22,7% у 2021. на 21,4% у 2022. Учешће животних осигурања смањено је услед већег номиналног раста премије неживотних осигурања од раста премије животних осигурања (Графикон II.3.4).

У структури укупне премије, на крају 2022. преовлађујуће учешће и даље има осигурање од одговорности због употребе моторних возила (29,1%), следе животно осигурање (21,4%), осигурање имовине (19,9%) и каско осигурање (10,5%) (Графикон II.3.5).

Сектор осигурања у Србији адекватно је капитализован у односу на ризике којима је изложен. Расположива маргина солвентности (гарантна резерва) представља износ средстава које друштво за осигурање мора да обезбеди да би могло трајно да извршава своје обавезе и Законом о осигурању прописано је да мора бити најмање једнака захтеваној маргини солвентности. Како је основни ПАК у 2022. код неживотних осигурања износио 206,42%, а код животних 210,63%, изводи се закључак да је адекватност капитала друштава за осигурање у Србији на задовољавајућем нивоу.

Однос укупног капитала и укупне aktive одражава ниво изложености капитала ризицима друштава за осигурање. Вредност овог показатеља код друштава која се претежно баве неживотним осигурањима благо је смањена на крају 2022. и износила је 22,0% (25,1% у 2021), као и код друштава која се баве животним осигурањем, где је овај показатељ износио 19,0% (22,7% у 2021). На основу наведеног може се закључити да је сектор осигурања у Републици Србији добро капитализован.

Да би се заштитили интереси осигураника и трећих оштећених лица, односно благовремено исплатила штета, друштво за осигурање у обавези је да формира адекватан ниво техничких резерви, као и

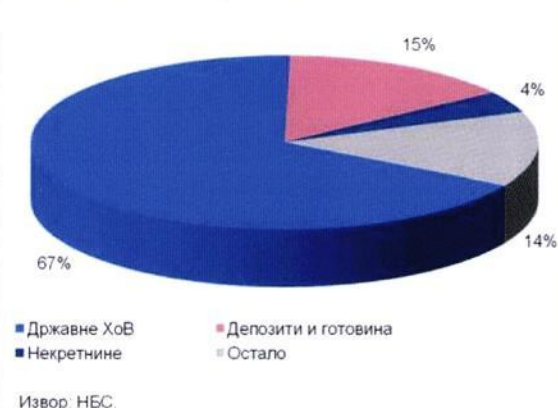
Графикон II.3.4. Структура премије осигурања

Графикон II.3.5. Укупна премија према врстама осигурања на дан 31. децембра 2022.

Графикон II.3.6. Структура инвестирања техничких резерви неживотних осигурања на дан 31. децембра 2022.

да их улаже на начин који обезбеђује очување и увећање њихове реалне вредности како би се створили услови за измирење преузетих обавеза из осигурања у целини и у предвиђеном року. Да би било способно да одговори својим обавезама, друштво је дужно да средства инвестира у складу

⁹² Извор: Swiss Re Sigma 4/2022.

⁹³ Извор: Народна банка Србије.

⁹⁴ Последњи доступни подаци.

⁹⁵ Извор: Swiss Re Sigma 4/2022.

⁹⁶ Извор: Народна банка Србије.

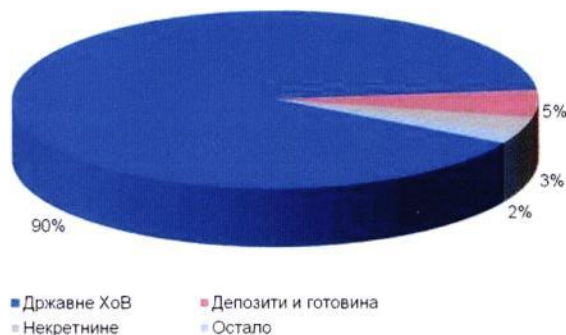
са својом инвестиционом политиком, водећи притом рачуна и о ризицима такве инвестиционе политике. Средства техничких резерви морају бити инвестирана у прописане облике имовине. Техничке резерве свих друштава за (ре)осигурање на крају 2022. износиле су 229,7 млрд динара, што је номинални раст од 4,8% у односу на 2021. Математичка резерва⁹⁷ задржава најзначајније учешће у техничким резервама, са стопом раста од 3,3% на крају 2022. године.

Највећи део средстава техничких резерви неживотних осигурања инвестирани су у државне ХоВ Републике Србије (67% на крају 2022) (Графикон II.3.6). Средства техничких резерви животних осигурања такође су претежно уложена у државне ХоВ Републике Србије (90% на крају 2022) (Графикон II.3.7). Високо учешће државних ХоВ Републике Србије у инвестицијама неживотних и животних осигурања указује на низак ниво кредитног ризика инвестирања.

Ликвидност друштава за осигурање такође је важан фактор при оцени квалитета имовине. Одређивање адекватног нивоа ликвидности од изузетне је важности за благовремено и ажурно извршавање обавеза. Поред ликвидних облика имовине, средства друштава за осигурање уложена су и у инструменте које карактерише ограничена ликвидност. Ти инструменти, између осталог, обухватају нематеријална улагања, непокретности, ХоВ којима се не тргује и потраживања. У 2022. показатељ теже утрживе активе (учешће мање ликвидних облика имовине у укупној активи) код друштава која се претежно баве неживотним осигурањима износио је 20,3% и био је нешто виши него у 2021. (18,3%). Код друштава која се претежно баве животним осигурањима наведени показатељ је на истом нивоу као и у 2021. години и износи 7,2%.

Сектор осигурања је 2022. завршио с позитивним нето резултатом после опорезивања⁹⁸ у износу од 8,2 млрд динара. Показатељи профитабилности су нешто нижи него у 2021. години. Стопа приноса на капитал неживотних осигурања у 2022. износила је 11,4% (15,6% у 2021), а стопа приноса на активу 2,7% (3,8% у 2021) (Графикон II.3.8). Код друштава за осигурање која се претежно баве животним осигурањима, стопа приноса на капитал код ових друштава износила је 6,3% (7,4% у 2021), а стопа

Графикон II.3.7. Структура инвестирања техничких резерви животних осигурања на дан 31. децембра 2022.

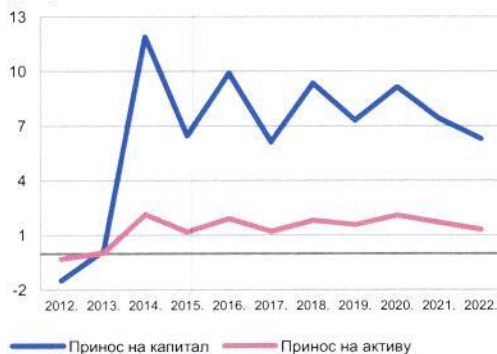
Извор: НБС.

Графикон II.3.8. Показатељи профитабилности неживотних осигурања (у %)

Извор: НБС.

Графикон II.3.9. Показатељи профитабилности животних осигурања (у %)

Извор: НБС.

приноса на активу 1,3% (1,7% у 2021) (Графикон II.3.9).

⁹⁷ Математичка резерва је техничка резерва друштва за осигурање намењена измирењу садашње вредности будућих обавеза по основу уговора о животном осигурању (као и по основу вишегодишњих уговора о неживотном осигурању код којих се кумулирају средства штедне или средства за покриће ризика у каснијим годинама и на које се примењују таблице вероватноће и обрачуни као код животних осигурања).

⁹⁸ Обухвата само пореске расходе које су друштва за (ре)осигурање исказала до момента достављања података Народној банци Србије.

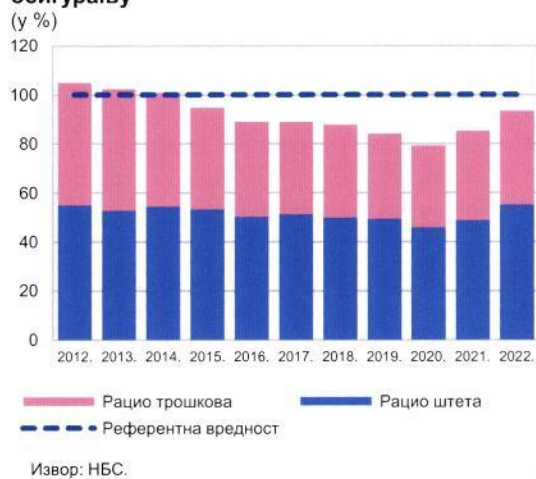
На ниво профитабилности друштава за осигурање указује вредност комбинованог рација у самопридржају.⁹⁹ Вредност овог рација испод 100% указује на способност друштава за осигурање да из прикупљене премије исплате штете и покрију настале трошкове, док вредност рација изнад 100% претпоставља да друштва при одређивању висине премије узимају у обзир и потенцијалне приходе од инвестирања на финансијском тржишту и тржишту непокретности, што их излаже додатним тржишним ризицима. Код друштава која се претежно баве пословима неживотних осигурања, вредност комбинованог рација на крају 2022. повећана је у односу на претходну годину и износила је 93,4% (85,3% на крају 2021) (Графикон II.3.10). На кретање овог рација утицао је динамичнији раст меродавних штета и трошкова спровођења осигурања у самопридржају у односу на раст меродавне премије у самопридржају. Ипак, вредност рација представља позитиван резултат и указује на адекватан ниво премије за испуњење обавеза из уговора о осигурању и спремност за преузимање ризика у мери која не угрожава испуњавање преузетих и будућих обавеза.

Рацио трошкова (однос меродавних трошкова спровођења осигурања и меродавне премије у самопридржају) повећан је са 36,4%, колико је износио на крају 2021, на 38,2% на крају 2022, што указује на нешто мању ефикасност у управљању трошковима. Рацио штета (однос меродавних штета и меродавних премија у самопридржају) показатељ је адекватности политике цена друштава за осигурање и указује на способност друштава за осигурање да приходима од премија измирују штете. Вредност овог показатеља у 2022. повећана је на 55,2%, са 48,9%, колико је износила на крају 2021. године.

У погледу регулаторних активности Народне банке Србије у сектору осигурања, у мају 2022. године донета је Одлука о примени фактора пола у делатности осигурања („Службени гласник РС”, бр. 58/2022). Овом одлуком уређује се начин на који се обезбеђује јединствена примена правила да друштво за осигурање не може да користи фактор пола при одређивању премија и накнада из осигурања који доводи до разлика у појединачним премијама и накнадама, ради унапређења родне равноправности у приступу услугама у делатности осигурања, у складу са Законом о родној равноправности.

У мају 2022. донета је и Одлука о допуни Одлуке о извештавању друштва за осигурање/реосигурање

Графикон II.3.10. Комбиновани рацио у осигурању

(„Службени гласник РС”, бр. 58/2022), којом је дефинисано да је друштво за осигурање/реосигурање дужно да Народној банци Србије достави предлог одлуке о расподели добити тог друштва (ако је ова добит остварена) – најкасније 14 дана пре дана одржавања седнице скупштине друштва за осигурање/реосигурање на којој се разматра доношење те одлуке. Ако је скупштина друштва за осигурање/реосигурање усвојила одлуку, друштво за осигурање/реосигурање дужно је и да достави обавештење о планираном датуму исплате дивиденде акционарима – најкасније 14 дана пре дана те исплате (ако се та дивиденда исплаћује).

Ради очувања животног стандарда грађана, Народна банка Србије је у августу наложила свим друштвима за осигурање која су од 1. августа неосновано повећала премију осигурања од аутоодговорности у просеку за око 22% да у најкраћем року ту премију врате на претходни ниво. Поред тога, у августу 2022. године донета је Одлука о допунама Одлуке о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање („Службени гласник РС”, бр. 94/2022), којом је прописано да су друштва дужна да унутрашњим актима посебно уреде процес промене општих и посебних услова осигурања и тарифе премија обавезног осигурања. Према тој одлуци, друштва су дужна да обавесте Народну банку Србије о планираној промени тарифе премија и премијског система с техничким основама премије обавезног осигурања власника моторних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима, најкасније 60 дана пре планиране промене тарифе премија, и да јој уз то обавештење доставе планирани нацрт тарифе премија, као и анализе, податке и мишљења дефинисана овом одлуком. Народна банка Србије

⁹⁹ Самопридржај је део износа уговором преузетих ризика који друштво за осигурање увек задржава у сопственом покрићу и који може да покрије својим средствима.

може тражити од друштава да јој доставе образложено мишљење овлашћеног актуара о томе да ли су тарифе премија од аутоодговорности, које су друштва за осигурање усвојила до дана ступања на снагу ове одлуке, обезбеђивале трајно испуњење обавеза друштва из уговора о осигурању пре њиховог усвајања, као и друге релевантне податке у вези с том тарифом.

У децембру 2022. године донета је Одлука о измени Одлуке о инвестирању средстава осигурања („Службени гласник РС”, бр. 137/2022). Изменом ове одлуке продужен је рок, са 31. децембра 2022. на 31. децембар 2024. године, у коме се облик имовине који се односи на потраживања за недоспеле премије неживотних осигурања, саосигурања и ретроцесије може прибављати средствима техничких резерви до 10% износа тих резерви.

Постојећим прописима којима се уређује делатност осигурања у Републици Србији створени су предуслови за даљу конвергенцију сектора осигурања у Републици Србији на ниво развијености тог сектора у ЕУ. Пуно усклађивање домаћих прописа с Директивом о дистрибуцији осигурања (*Directive (EU) 2016/97 – the Insurance Distribution Directive – IDD*) и применом Солвентности II (*Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance*) имаће за резултат значајне промене регулаторног оквира у области надзора делатности осигурања.

У условима утицаја растуће глобалне неизвесности у 2022. години, улога сектора осигурања у пружању заштите осигураницима и обезбеђење континуитета пружања услуге осигурања још више добија на значају. У том смислу, Народна банка Србије је правовремено донела низ добро одмерених мера за спречавање, смањење и отклањање негативних ефеката различитих криза с којима се суочавамо у последње три године како би се, између осталог, обезбедили права и интереси корисника услуга осигурања и очувала стабилност пословања свих професионалних учесника на тржишту осигурања, односно обезбедио континуитет надзорне функције.

II.3.2. Добровољни пензијски фондови

Утицај геополитичких тензија и растуће инфлације из 2022. на сектор добровољних пензијских фондова био је већи од изазова из претходних година које је обележила пандемија вируса корона. Осим што су се изражене неизвесности одразиле на глобално тржиште капитала, општи раст каматних стопа довео је до пада вредности постојећих финансијских инструмената. То је у великој мери утицало на пословање добровољних пензијских фондова, с обзиром на то да је велики део њихове имовине уложен у дугорочне обвезнице. Нето имовина фондова на крају 2022. износила је 48,2 млрд динара, што је за 1,7% мање него на крају претходне године. Укупне уплате износиле су 3,7 млрд динара, чланови су повукли 3,5 млрд динара, док је губитак од улагања износио 972 млн динара.

Република Србија је 2005. године законски регулисала рад добровољних приватних пензијских фондова с циљем обезбеђивања додатних прихода након законом дефинисаних навршених година живота, као додатак државном систему који је остао главни извор пензијских прихода. Добровољни пензијски фондови су институције колективног инвестирања, у оквиру којих се пензијски допринос прикупља и улаже у различите врсте имовине ради остварења приватне пензије, односно представља дугорочну штедњу за старост. Ти фондови су засновани на принципу дефинисаних уплата, где висина исплате није унапред позната и зависи од висине уплаћених доприноса, висине накнада, приноса од инвестирања имовине фонда, као и од дужине периода акумулације средстава. Добровољним пензијским фондовима управљају друштва за управљање, којима је организовање и управљање овим фондовима једина делатност. Оснивачи друштава за управљање су осигуравајућа друштва и пословне банке. Имовина добровољног пензијског фонда одвојена је од имовине друштва за управљање и води се на рачуну код кастоди банке.¹⁰⁰

Током 2022. није било промена у броју друштава за управљање и добровољних пензијских фондова у Србији, тако да су на крају године пословала четири друштва за управљање, која су управљала имовином седам добровољних пензијских фондова. Имовина свих добровољних пензијских фондова током 2022. године водила се на рачунима код једне кастоди банке.

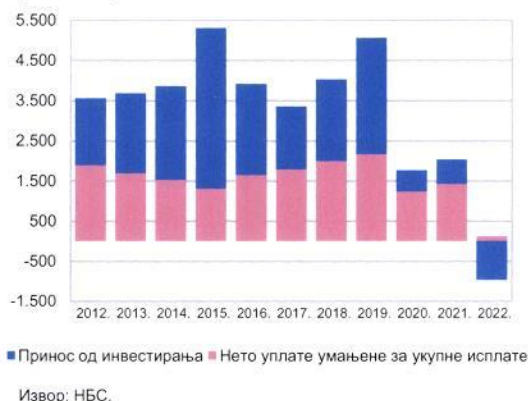
¹⁰⁰ Банка која води рачун фонда, обавља друге кастоди услуге за рачун добровољног пензијског фонда и поступа по налозима друштва за управљање који су у складу са Законом о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима.

Од почетка пословања добровољних пензијских фондова (2006. година) укупна нето имовина тих фондова континуирано је расла. Међутим, на крају 2022. први пут је забележен пад у односу на крај претходне године. Нето имовина на крају 2022. износила је 48,2 млрд динара, што је за 1,7% (или за око 849 млн динара) мање него на крају претходне године. Промена вредности нето имовине фондова зависи од уплата чланова, наплаћених накнада, исплаћених акумулираних средстава и приноса од улагања (Графикон II.3.11). Смањење вредности нето имовине фондова у 2022. последица је први пут забележеног негативног приноса од инвестирања. Са аспекта структуре улагања имовине фонда, на принос утичу: промена криве приноса на државне дужничке инструменте,¹⁰¹ промена вредности акција, висина референтне каматне стопе Народне банке Србије, висине каматних стопа банака и промене курса динара према евр и долару и сл. Општи раст каматних стопа довео је до пада вредности финансијских инструмената, који су у претходном периоду емитовани с нижим стопама приноса. С обзиром на то да су добровољни пензијски фондови институције колективног инвестирања с дугорочним хоризонтом улагања, као и да је највећи део њихове имовине уложен у државне обвезнице, раст каматних стопа одразио се на смањење тржишне вредности инструмената у које је уложена имовина фондова. Ипак, треба имати у виду да је реч о једнократном ефекту.

У 2022. години укупне уплате износили су 3.738,5 млн динара (7,5 млн више него 2021), чланови су повукли 3.530,1 млн динара (1,3 млрд динара више него 2021), док је губитак од улагања износио 972 млн динара (Графикон II.3.12). Укупан износ исплата средстава из фондова повећава се из године у годину и таква појава је нормална последица развоја система, јер ће се с повећањем доприноса и нето имовине, као и с повећањем броја година функционисања система добровољних пензијских фондова, повећавати и висина исплата, посматрано у апсолутним износима. Структура исплата не одговара у потпуности циљу штедне у добровољним пензијским фондовима, који претпоставља коришћење акумулираних средстава у дужем периоду. Средства се највећим делом исплаћују једнократно. Учешће једнократних исплата у укупним исплатама веће је за 2,3 п.п. него у претходној години, тако да се 83,6% укупних исплата у 2022. односи на једнократне исплате, које се најчешће врше након што члан фонда испуни прописани старосни услов за повлачење акумулираних средстава. С обзиром на то да

¹⁰¹ Пад каматне стопе утиче на раст цене дужничких инструмената, и обратно. Цене инструмената дуже рочности осетљивије су на промене каматних стопа.

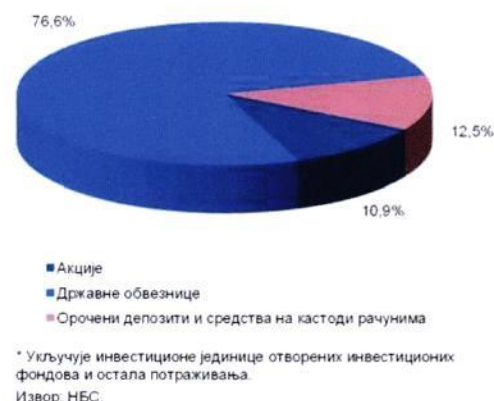
Графикон II.3.11. Годишњи раст нето имовине и нето уплате у ДПФ (у млн RSD)

Графикон II.3.12. Ниво годишњих уплата и исплата из ДПФ (у млн RSD)

Графикон II.3.13. Структура укупне имовине ДПФ на дан 31. децембра 2022.

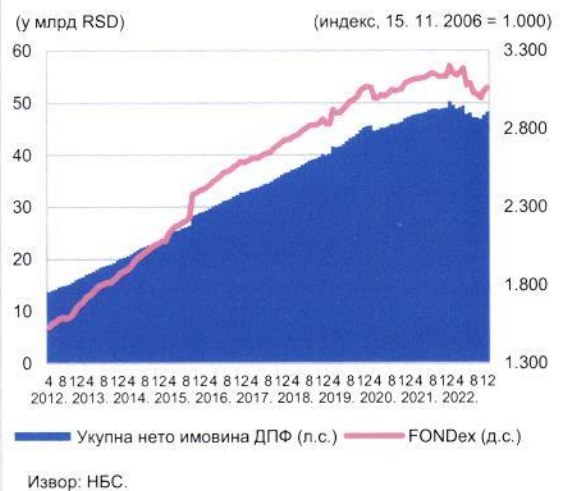
средства повлаче чланови који испуњавају услове, а реч је најчешће о чланствима која нису дугорочна, акумулирана сума на њиховим рачунима релативно

је мала, те је такав начин исплате и очекиван, иако он не одговара природи добровољних пензијских фондова, која претпоставља коришћење акумулираних средстава у дужем периоду, како је напред наведено. С повећањем периода акумулације средстава и суме средстава на рачунима, може се очекивати и даљи раст програмираних исплата и других начина повлачења.

Укупан број корисника услуга добровољних пензијских фондова већи је за 4.754 корисника него претходне године и на крају 2022. износио је 215.451, при чему су ти корисници закључили укупно 294.519 уговора о чланству. У 2022. повећан је и број активних корисника (корисници који редовно уплаћују доприносе у добровољни пензијски фонд), али је њихово учешће у укупном броју корисника у фази акумулације и даље релативно ниско и у децембру 2022. износило је 36,5% (35,9% у децембру 2021). Просечна старост корисника добровољних пензијских фондова у Србији износи око 47 година, највише је корисника старости од 40 до 60 година (око 62%), а проценат корисника који су старији од 53 године сличан је као у претходним годинама и износи 30,5%, док је проценат корисника старијих од 58 година 17,9%. Учешће корисника услуга пензијских фондова у укупном броју запослених износи 10,63%, што говори о још увек недовољној развијености овог сектора, али оставља простор за будући развој овог сегмента финансијског тржишта.

Највећи део имовине добровољних пензијских фондова (76,6%) и на крају 2022. био је уложен у државне обвезнице Републике Србије (Графикон П.3.13). С обзиром на то да је државне обвезнице издала Република Србија, кредитни ризик по том основу је низак, али и додатно смањен због очуване и ојачане макроекономске и финансијске стабилности последњих година. Међутим, због високог учешћа дужничких инструмената и депозита код банака у портфолијима фондова, највећи део имовине фондова изложен је ризику промене каматних стопа. У наредном периоду потребно је додатно развијати домаће тржиште капитала, као и нове дугорочне финансијске инструменте. Имајући у виду значај овог тржишта, Влада је 2021. усвојила Стратегију за развој тржишта капитала у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, којом су утврђени циљеви и мере за развој тржишта капитала у Републици Србији. Постојећи подзаконски акти Народне банке Србије којима је уређено инвестирање имовине добровољних пензијских фондова, а чији је

Графикон П.3.14. Укупна нето имовина ДПФ и индекс *FONDex*

основни циљ заштита интереса чланова ових фондова и обезбеђење њихових средстава, предвиђају довољно простора за спровођење диверсификације улагања имовине добровољних пензијских фондова.

Учешће акција у укупној имовини фондова смањено је у 2022. (са 13,6% у 2021. на 10,9% у 2022). Орочени депозити код банака и средства на рачуну кастоди банке чинили су на крају 2022. године 12,5% имовине фондова.

На крају 2022. године 15,3% укупне имовине фондова било је у еврима (7,4 млрд евра), а 84,7% у домаћој валути (40,9 млрд динара).

Индекс *FONDex*¹⁰² је на крају 2022. достигао вредност од 3.063,74 поена (Графикон П.3.14) и био је за 70,44 поена мањи него на крају претходне године. Годишњи принос *FONDex*-а, који представља пондерисани просек приноса свих фондова, у 2022. године износио је -2,2% (на крају 2021. принос *FONDex*-а износио 1,3%). Принос *FONDex*-а, посматрано од почетка пословања добровољних пензијских фондова, на крају 2022. године износио је 7,2%.

Накнаде за услуге друштва за управљање добровољним пензијским фондом састоје се од накнаде приликом уплате доприноса и накнаде за управљање фондом. Иако је накнада приликом уплате видљива при уплати средстава у фонд, она није највећи трошак за чланове. Накнада за управљање обрачунава се свакодневно и чинила је 88% укупно наплаћених накнада током 2022. Укупан износ накнада за управљање у 2022. години

¹⁰² *FONDex* одражава кретање вредности инвестиционих јединица свих добровољних пензијских фондова на тржишту. Почетну вредност од 1.000 поена овај индекс имао је 15. новембра 2006, на дан када је први добровољни пензијски фонд почео с радом.

износио је 599,0 млн динара, готово исто колико је износио и у 2021. години – 599,4 млн динара.

Последњих неколико година приметно је континуирано повећавање уплата средстава у добровољне пензијске фондове. Иако се доприноси могу уплаћивати индивидуално, највећи број уплата реализују послодавци, који својим запосленима уплаћују средства у фонд, чиме показују висок степен одговорности према запосленима. Велики потенцијал за даљи раст броја чланова пензијских фондова управо је у предузећима с великим бројем запослених. Пореске олакшице приликом уплата пензијског доприноса у добровољне пензијске фондове такође позитивно утичу на стање у сектору добровољних пензијских фондова. У 2022. уплате послодавца до 6.541¹⁰³ динара биле су ослобођене пореза на доходак грађана и доприноса за обавезно социјално осигурање, као и уплате у истом износу које послодавац врши путем административне забране, обуставом и плаћањем из зараде запосленог. Наведене олакшице представљају додатни вид стимулације за запослене и послодавце да један део издвајања за зараде усмере ка дугорочној штедњи у добровољним пензијским фондовима.

У делу регулаторних мера које се односе на добровољне пензијске фондове у октобру 2022. године донета је нова Одлука о посредницима друштва за управљање добровољним пензијским фондом и издавању дозволе за обављање услуга пружања информација о том фонду („Службени гласник РС”, бр. 111/2022). Овом одлуком одређују се врсте финансијских институција које могу бити посредници друштва за управљање добровољним пензијским фондом и ближе се уређују услови за издавање физичким лицима дозволе Народне банке Србије за обављање услуга пружања информација о чланству у добровољном пензијском фонду и о пословању тог фонда, као и поделе проспеката, те начин на који Народна банка Србије води евиденцију посредника и физичких лица која имају дозволу.

Поред наведеног, у децембру 2022. године донета је Одлука о изменама Одлуке о начину обрачунавања приноса добровољног пензијског фонда („Службени гласник РС”, бр. 137/2022), којом су спроведене мање измене у постојећој одлуци. Овом одлуком прописује се начин обрачунавања приноса добровољног пензијског фонда, укључујући и начела заокруживања вредности.

II.3.3. Сектор финансијског лизинга

Сектор финансијског лизинга наставио је и током 2022. године да остварује позитивне резултате. Билансна актива овог сектора и даље расте, уз побољшање њеног квалитета захваљујући додатном смањењу проблематичних потраживања.

Посао финансијског лизинга представља финансијско посредовање. Давалац лизинга, задржавајући право својине над предметом лизинга, преноси на примаоца лизинга овлашћење држања и коришћења предмета лизинга, са свим ризицима и користима, а у замену за лизинг накнаду.

На крају 2022. године, у сектору финансијског лизинга Републике Србије пословало је 15 давалаца финансијског лизинга, од којих су три у поступку добровољне ликвидације.

Највећи број давалаца финансијског лизинга (њих 11) у власништву је банака, чланица банкарских група или других финансијских институција, седам давалаца финансијског лизинга налази се у потпуном или већинском власништву страних правних лица, док је осам давалаца финансијског лизинга у већинском власништву домаћих лица, од чега седам у власништву домаћих банака са страним капиталом. Број запослених у сектору финансијског лизинга смањено се у односу на претходну годину (са 343 запослена на 296 запослених).

Настављен је раст билансне активе давалаца финансијског лизинга. Билансна актива је на крају 2022. износила 145,0 млрд динара, што је за 17,4% више него на крају 2021, када је износила 123,5 млрд динара.

Учешће проблематичних пласмана у укупним пласманима додатно је смањено. На крају 2022. године доспела ненаплаћена бруто потраживања (2,8 млрд динара) чинила су 2,1% бруто потраживања по основу финансијског лизинга (1,8% на крају 2021). Учешће нето књиговодствене вредности тих потраживања у укупним нето потраживањима у односу на крај 2021. године незнатно је повећано (ова потраживања су на крају 2022. године учествовала са 0,9%). У укупним доспелим ненаплаћеним потраживањима, највећи део односио се на потраживања од чијег је доспећа протекло више од 90 дана. На крају 2022. та потраживања износила су 1,4 млрд динара. Учешће тих потраживања у укупним бруто потраживањима по основу финансијског лизинга износило је 1,1% (1,2% на крају 2021). Нето књиговодствена

¹⁰³ На основу одлуке Владе Републике Србије, једном годишње се овај износ усклађује с висином инфлације у претходној години.

вредност потраживања од чијег је доспећа протекло више од 90 дана у укупном нето износу портфолија учествовала је са 0,1%.

Укупан капитал свих давалаца лизинга на крају 2022. износио је 11,9 млрд динара и за 17,8% већи је него на крају претходне године.

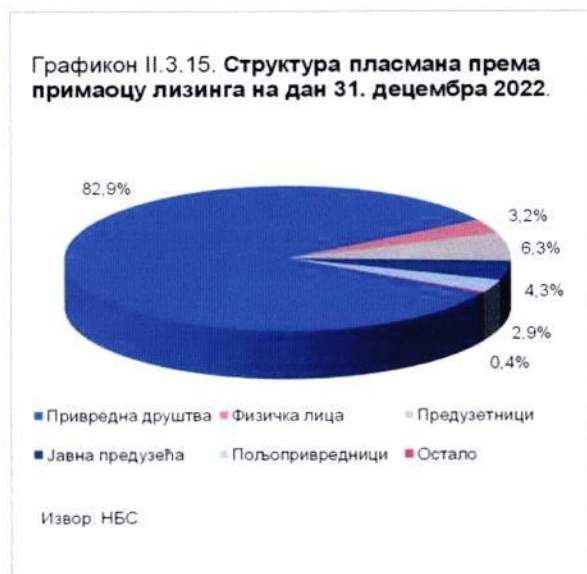
Резултат пре опорезивања сектора финансијског лизинга у 2022. износио је 1,4 млрд динара, што је мање него на крају претходне године (када је износио 1,5 млрд динара). Нето добитак је износио 1,1 млрд динара, при чему је највећи број давалаца финансијског лизинга (њих девет) имало позитиван нето резултат. Укупни приходи и добици у 2022. износили су 5,4 млрд динара, што је за 15,3% више него претходне године, а укупни расходи и губици 4 млрд динара, што је за 23,2% више него претходне године.

На крају Т4 2022. стопа приноса на просечну активу (*ROA*) и стопа приноса на просечан капитал (*ROE*) смањене су у односу на крај 2021. године. Принос на активу је смањен са 1,23% на 1,06%, а принос на капитал са 15,12% на 12,96%.

Структура прималаца лизинга

У структури прималаца финансијског лизинга није било већих промена. Као и претходних година, најзначајнији примаоци лизинга била су привредна друштва која не припадају финансијском сектору, са учешћем од 82,9% у укупним пласманима, што је незнатно мање него у 2021. години (83,3%).

Предузетници у укупним пласманима учествују са 6,3% (6,6% у 2021), јавна предузећа са 4,3% (2,4% у 2021), физичка лица са 3,2% (4,2% у 2021) и пољопривредници са 2,9% (2,2% у 2021) (Графикон II.3.15).

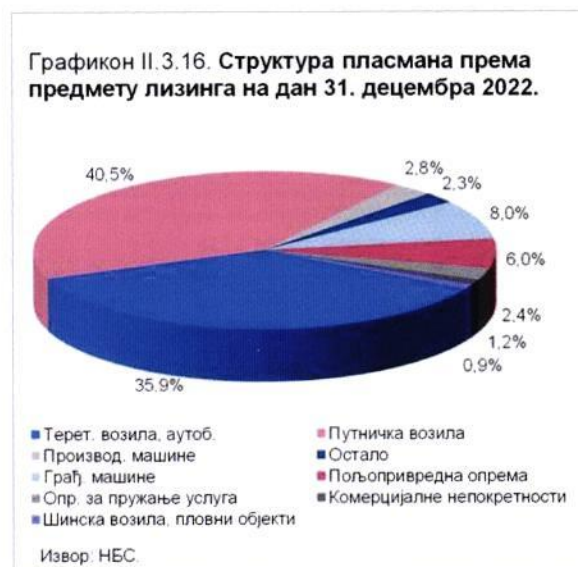

Структура пласмана према предмету лизинга

Финансирање путничких возила од 2021. има највеће учешће у структури пласмана према предмету лизинга, а током 2022. поменуто учешће је додатно повећано са 39,4% у 2021. на 40,5% у 2022 (Графикон II.3.16). С друге стране, учешће финансирања теретних возила, минибуса и аутобуса смањено је са 37,7% на крају 2021. на 35,9% на крају 2022. Учешће финансирања пољопривредних машина и опреме незнатно је повећано (са 5,8% у 2021. на 6,0% у 2022).

Учешће билансне суме сектора финансијског лизинга у укупној билансној суми финансијског сектора под надзором Народне банке Србије (банке, даваоци финансијског лизинга, друштва за (ре)осигурање и добровољни пензијски фондови) на крају 2022. на нешто вишем је нивоу у односу на крај 2021. (2,2%) и износи 2,4%.

Када говоримо о регулаторним мерама у оквиру овог финансијског сегмента, у октобру 2022. године донета је Одлука о привременим мерама за даваоце лизинга у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње („Службени гласник”, бр. 111/2022). Наведеном одлуком прописују се мере и активности које је давалац лизинга дужан да примењује ради адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње, омогућавањем репрограма обавеза по основу уговора о лизингу примаоцима лизинга.

П.3.4. Сектор платних институција, институција електронског новца и пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама

У 2022. години настављен је раст промета који се остварује путем различитих врста платних услуга. Приметно је појачано интересовање за пружање услуга базираних на безготовинском плаћању, пре свега у домену плаћања преко интернета. У децембру 2022. Народна банка Србије је издала прве две дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама.

На основу Закона о платним услугама („Службени гласник РС”, бр. 139/2014 и 44/2018), који се примењује од почетка октобра 2015. године, у Републици Србији послују посебне институције регистроване за пружање платних услуга¹⁰⁴ и издавање електронског новца – платне институције и институције електронског новца. Платне институције могу бити искључиво привредна друштва, у складу са законом којим се уређују привредна друштва, са седиштем у Републици Србији, која имају дозволу Народне банке Србије за пружање платних услуга.

Имајући у виду да ове институције имају важну улогу и у систему борбе против прања новца и финансирања тероризма, при оцени захтева на основу којих даје дозволе за пружање платних услуга и за издавање електронског новца, Народна банка Србије нарочито сагледава наведени захтев са аспекта спречавања прања новца или финансирања тероризма.¹⁰⁵ На крају 2022. године укупно 14 платних институција¹⁰⁶ имало је дозволу Народне банке Србије за пружање платних услуга. Од наведеног броја, 12 платних институција пружало је платне услуге и преко мреже својих заступника. Пет светских компанија за међународни брзи трансфер новца обављају послове преко платних институција, јавног поштанског оператора и њихових заступника. У 2022. години на домаћем финансијском тржишту пословале су *Western Union*, *Money Gram*, *Ria Money Transfer*, *Unistream* и *Small World*. Путем услуга ових компанија могуће је вршити трансфер новца у кратком року у велики број земаља широм света.

Институција електронског новца може бити искључиво привредно друштво са седиштем у Републици Србији, у складу са законом којим се уређују привредна друштва. Институција електронског новца овлашћена је да издаје електронски новац по добијању дозволе Народне банке Србије за издавање електронског новца. У 2016. години дата је прва дозвола за издавање електронског новца, док су на крају 2022. године на тржишту Републике Србије пословале три институције електронског новца.¹⁰⁷ Институције електронског новца, поред издавања електронског новца, могу пружати платне услуге и на својим локацијама, и преко мреже својих заступника. За разлику од лиценцираних домаћих институција електронског новца, сервиси институција електронског новца из трећих држава које послују у складу са Законом о девизном пословању („Службени гласник РС”, бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012, 139/2014 и 30/2018) (нпр. *PayPal*, *Skrill*, *Payoneer*, *Paysafe Financial Services Limited*, *Google PaymentCorp*, *PayeerLtd* и *Aircash*), а које објављује Народна банка Србије на својој интернет презентацији,¹⁰⁸ могу се користити само у платном промету са иностранством (за плаћање и наплату по основу електронске купопродаје робе и услуга).

На основу Закона о дигиталној имовини („Службени гласник РС”, бр. 153/2020), који се примењује од краја јуна 2021. године, Народна банка Србије је у децембру 2022. године издала прве две дозволе за пружање услуга повезаних с виртуелним валутама. Тиме је у Републици Србији омогућено коришћење услуга повезаних с виртуелним валутама које су обухваћене овим дозволама преко домаћих лиценцираних привредних друштава, које Народна банка Србије свеобухватно надзире, и које су у потпуности у складу с међународним стандардима. Пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином може бити искључиво правно лице, у складу са законом којим се уређују привредна друштва, са седиштем у Републици Србији, које има дозволу Народне банке Србије и/или Комисије за хартије од вредности за пружање једне или више услуга повезаних с дигиталном имовином. Народна банка Србије надлежна је за питања из Закона о дигиталној имовини која се односе на одлучивање у управним

¹⁰⁴ Платне услуге обухватају услуге које омогућавају уплату или исплату готовог новца с платног рачуна, као и све услуге које су потребне за отварање, вођење и гашење тих рачуна, затим услуге преноса новчаних средстава с платног рачуна односно на платни рачун, услуге извршавања платних трансакција код којих су новчана средства обезбеђена кредитом, услуге издавања и/или прихватања платних инструмената, услуге извршавања новчаних дознака и услуге извршавања платне трансакције за коју платилац даје сагласност употребом телекомуникационог, дигиталног или информационо-технолошког уређаја.

¹⁰⁵ При овом поступку, детаљно се сагледава да ли се може утврдити извор капитала подносиоца захтева, односно извор средстава за стицање квалификованог учешћа, као и да ли су се према информацијама које јој је доставио орган надлежан за спречавање прања новца и финансирања тероризма и другим информацијама којима располаже – ова лица или лица која су с њима повезана доводила у везу с прањем новца или финансирањем тероризма. С тим у вези, Народна банка Србије такође посебно цени околност да ли је лице које ће имати квалификовано учешће функционер, члан уже породице функционера и ближи сарадник функционера у смислу закона којим се уређује спречавање прања новца и финансирање тероризма.

¹⁰⁶ https://www.nbs.rs/sr_RS/finansijske-institucije/pi-ien/register-pi/

¹⁰⁷ https://www.nbs.rs/sr_RS/finansijske-institucije/pi-ien/register-ien/

¹⁰⁸ https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platne_institucije/lista_ien_trece_drzave.pdf

поступцима, доношење подзаконских аката, надзор над обављањем послова и остваривање других права и обавеза надзорног органа у делу који се односи на виртуелне валуте као врсту дигиталне имовине.

Поред издавања дозвола, Народна банка Србије надзире пословање платних институција и институција електронског новца, као и јавног поштанског оператора у делу пословања који се односи на пружање платних услуга и/или издавање електронског новца. Поред издавања дозвола, Народна банка Србије надзире пословање пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама и издаваоце и имаоце виртуелних валута као врстом дигиталне имовине.

На интернет страници Народне банке Србије корисници могу да изврше преглед накнада за одређене услуге повезане с платним рачуном, али и да упореде податке о накнадама које пружаоци платних услуга наплаћују корисницима платних услуга. Обезбеђењем веће транспарентности Народна банка Србије је омогућила корисницима већу информисаност о висини накнада за пружање наведених услуга, што доприноси и већој конкуренцији пружалаца платних услуга у сегменту њихове ценовне политике с циљем обезбеђења конкурентних, снижених цена на тржишту како би се привукли нови и задржали постојећи клијенти.

Ако се посматрају подаци свих пружалаца платних услуга за 2022. годину, уочава се да је порастао број готово свих пружених платних услуга, а пре свега безготовинских плаћања. У односу на 2021. годину, укупан број корисника електронског банкарства порастао је за 8,46%, а мобилног банкарства за 20,58%. Раст релативног значаја мобилног банкарства види се из м.г. пораста броја трансакција физичких и правних лица и предузетника за 26,04%, док је забележен незнатан м.г. пад броја трансакција физичких и правних лица и предузетника извршених путем електронског банкарства за 0,37%.¹⁰⁹

Што се тиче броја уговора о финансијским услугама који су закључени на даљину електронским путем, према достављеним подацима пружалаца платних услуга, у 2022. укупно је закључен 154.991 уговор, што је за 33,15% више него у 2021. години. Од поменутог броја закључених уговора на даљину у 2022. години,

21.587 уговора је закључено уз примену видео-идентификације корисника, што представља повећање од 18% у односу на претходну годину.

Платне институције у Републици Србији послују од октобра 2015. године, када је почела примена Закона о платним услугама. Народна банка Србије је препознала важност и потенцијал овог сегмента финансијског тржишта, што се одразило и кроз унапређење регулаторног оквира за пружање платних услуга ради постизања веће ефикасности и транспарентности код пружања ових услуга, али и обезбеђења веће информисаности и заштите корисника платних услуга. Народна банка Србије је током претходних година, као надлежни орган, донела више прописа за успостављање и унапређење регулаторног оквира у овом сегменту финансијског тржишта.

У мају и октобру 2022. донете су измене Одлуке о спровођењу одредаба Закона о платним услугама које се односе на давање дозвола и сагласности Народне банке Србије,¹¹⁰ којом се уређује пословање платних институција и институција електронског новца, у оквиру унапређења управљања овим институцијама и смањења ризика у пружању платних услуга. Донете измене тичу се пословања платних институција и институција електронског новца, а све ради остваривања вишег степена стабилности и сигурности управљања овим институцијама на тржишту платних услуга у Републици Србији, чиме се, пре свега, штите права и интереси корисника услуга тих институција. Додатно су прецизирани услови подобности управљачке и власничке структуре платне институције и институције електронског новца, које оцењује Народна банка Србије приликом давања сагласности овим институцијама.

Препознат значај нових начина плаћања и увођења технолошких иновација на тржишту платних услуга од стране Народне банке Србије подржан је адекватном инфраструктуром и регулаторним оквиром који представљају резултат континуираних вишегодишњих активности на стварању одговарајућих предуслова за модернизацију и унапређење платног промета у Републици Србији.

¹⁰⁹ Преглед података у вези с пружањем платних услуга и издавањем електронског новца за 2021–2022. годину https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platni-sistem/pregled-pu-ien/pu-ien_IV_22.pdf

¹¹⁰ Одлука о измени и допунама Одлуке о спровођењу одредаба Закона о платним услугама које се односе на давање дозвола и сагласности Народне банке Србије („Службени гласник РС”, бр. 58/2022) и Одлука о измени и допуни Одлуке о спровођењу одредаба Закона о платним услугама које се односе на давање дозвола и сагласности Народне банке Србије („Службени гласник РС”, бр. 111/2022).

III. Финансијска тржишта

Ескалација геополитичких тензија и растућа инфлација на глобалном нивоу имале су знатне ефекте на кретања на финансијским тржиштима широм света. Повећани трошковни притисци у међународном и домаћем окружењу утицали су на то да Народна банка Србије настави с поштравањем монетарне политике. Током 2022. године очувана је релативна стабилност курса динара према еврџ захваљујући интервенцијама Народне банке Србије на МДТ-у путем којих је Народна банка Србије нето купила 1 млрд евра и тиме допринела даљем увећавању девизних резерви на до тада рекордно високи ниво. Народна банка Србије је у 2022. увела могућност банкама да закључују билатералне трансакције своп куповине и своп продаје девиза – евра, као и билатералне репо трансакције с Народном банком Србије ради пружања подршке банкама у управљању ликвидношћу. Захваљујући кредибилном оквиру економских политика, рејтинг агенције Fitch Ratings и Standard & Poor's задржале су кредитни рејтинг Србије за дугорочно задуживање у домаћој и страниј валути на нивоу од ББ+, на корак од инвестиционог.

III.1. Тржиште новца

Јачање геополитичких тензија услед избијања конфликта у Украјини, раст цена енергената и застоји у глобалним ланцима снабдевања, уз још увек присутну неизвесност у погледу тока пандемије вируса корона, у знатној мери су погоршали изгледе светског привредног раста у 2022. и утицали на додатно јачање инфлаторних притисака на глобалном нивоу. Због инфлације, која је у великом броју земаља достигла вишедеценијске максимуме, централне банке водећих земаља, али и земаља у развоју током 2022. знатно су заостриле монетарну политику. Наведено заостравање је довело до општег раста трошкова задуживања, као и до повећане волатилности на међународном финансијском тржишту. Србија је, упркос вишедимензионалној кризи, која траје последње три године, успела да сачува стабилност своје економије и обезбеди несметано функционисање домаћег финансијског тржишта.

Народна банка Србије наставила је да спроводи режим руковођено пливајућег девизног курса, уз могућност спровођења девизних интервенција ради ублажавања прекомерних краткорочних осцилација курса динара према еврџ, као и очувања стабилности цена и финансијског система и одржавања адекватног нивоа девизних резерви. Депрецијацијски притисци, који су били присутни од краја 2021, преовладавали су и у току прва

четири месеца 2022. године, највећим делом као последица повећане тражње за девизама увозника енергената, пре свега због раста светских цена енергената. Такође, тензије на међународном тржишту у вези с конфликтом у Украјини утицале су и на домаће девизно тржиште. У марту 2022. забележена је рекордно висока нето продаја ефективног страног новца од стране банака (мењачницама и физичким лицима), што је изазвало додатне депрецијацијске притиске на домаћу валуту. Народна банка Србије је успела да одржи релативну стабилност девизног курса захваљујући правовременим и адекватним реакцијама. Од маја до краја 2022. године, поред и даље високе тражње за девизама увозника енергената, преовладавали су фактори на страни понуде девиза по основу СДИ, извоза и туризма, а последично и апрецијацијски притисци.

Посматрано на нивоу године, динар је у 2022. номинално ојачао према еврџ за 0,2%. У односу на крај децембра 2021, динар је крајем 2022. ослабио према америчком долару за 5,7% као последица слабења евра према долару на међународном финансијском тржишту. У 2022. години Народна банка Србије је интервенисала нето куповином девиза у износу од 1,0 млрд евра (куповина је износила 3.480 млн евра, а продаја 2.480 млн евра), чиме је, као и претходних година, одржана релативна стабилност курса. Бруто девизне резерве на крају 2022. достигле су до тада рекордни ниво, посматрано крајем месеца и године, од 19,4 млрд

евра (нето 15,4 млрд евра), што је за 3,0 млрд евра више него на крају децембра 2021. На раст девизних резерви знатно је утицало повлачење 985,6 млн евра у оквиру прве транше кредита новог стандардног аранжмана који је ММФ одобрио Републици Србији 19. децембра 2022. године, као и интервенције на страни куповине девиза на домаћем МДТ-у. Сукоб у Украјини појачао је неизвесност на међународном финансијском тржишту и последично је утицао на пораст премије ризика за Србију, али и остале упоредиве земље у развоју у централној и југоисточној Европи на дуг у еврима и на дуг у доларима. *EMBI* показатељ, који се обрачунава на основу дуга у доларима за Србију, на крају децембра 2022. износио је 270 б.п. (на крају 2021. премија ризика је износила 139 б.п.). На крају 2022. *EURO EMBIG* за Србију, показатељ који се обрачунава на основу дуга у еврима, износио је 389 б.п. (195 б.п. на крају 2021). Еврообвезнице Републике Србије у доларима емитоване у јануару 2023. укључене су 31. јануара 2023. у *J.P. Morgan*-ов показатељ премије ризика *EMBI Global*.

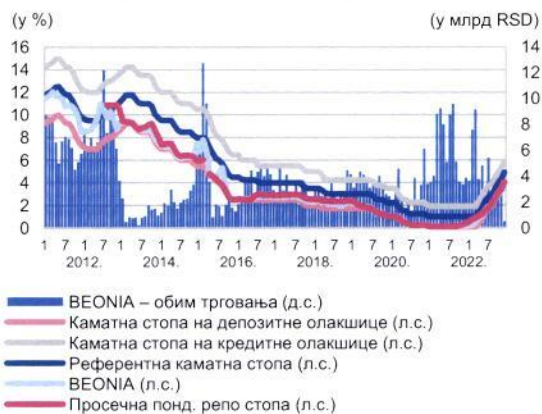
Рејтинг агенција *Fitch Ratings* у фебруару и августу 2022, као и у фебруару 2023, задржала је кредитни рејтинг Србије за дугорочно задуживање у домаћој и иностраној валути на нивоу од ББ+ (на корак од инвестиционог), уз стабилне изгледе. Агенција *Fitch Ratings* је одлуке о задржавању рејтинга донела наводећи кредибилни оквир економских политика у Србији. Приликом доношења одлука, рејтинг агенција је имала у виду и потврђену отпорност банкарског сектора, висок и адекватан ниво девизних резерви, пуну покривеност текућег дефицита СДИ и очувану укупну стабилност платнобилансних кретања, као и очувану релативну стабилност девизног курса, што је посебно важно у условима високих светских цена енергената и великог броја ризика који долазе из међународног окружења. Рејтинг агенција *Standard & Poor's* у јуну 2022. потврдила је кредитни рејтинг Србије за дугорочно задуживање у домаћој и иностраној валути на нивоу од ББ+, док је променила изгледе с позитивних на стабилне, а у децембру је задржала кредитни рејтинг на нивоу од ББ+, уз стабилне изгледе. Рејтинг агенција је посебно истакла кредибилан оквир макроекономских политика, док је адекватан ниво девизних резерви један од важних стубова одбране економије Републике Србије од потреса из екстерног окружења. Као важне факторе очувања кредитног рејтинга агенција *Standard & Poor's* посебно је истакла чињеницу да је банкарски сектор Србије високо капитализован, профитабилан и ликвидан и да је ниво проблематичних кредита на историјском минимуму, као и да је очуван умерен ниво јавног дуга. У 2022. години агенција *Moody's Investors*

Графикон III.1.1. Изабрани инструменти монетарне политике Народне банке Србије (у млрд RSD)

Извор: НБС.

Графикон III.1.2. Референтна стопа, *BEONIA* и каматне стопе на депозитне и кредитне олакшице (месечни просеци дневних података) (у млрд RSD)

Извор: НБС.

Service није објављивала саопштења у вези с кредитним рејтингом Републике Србије.

Од октобра 2021. до првог повећања референтне каматне стопе у априлу 2022. Народна банка Србије је користила постојећи флексибилан оквир монетарне политике, који јој је омогућио да повећа просечну пондерисану каматну стопу на реверзним репо аукцијама и тако постепено поштрава монетарне услове без промене референтне каматне стопе и коридора основних каматних стопа. Услед раста инфлаторних притисака, а ради ограничавања секундарних ефеката раста трошковних притисака из међународног окружења на раст цена преко инфлационих очекивања, Народна банка Србије је у току 2022. девет пута повећала референтну каматну стопу, за укупно 4 п.п., тако да је стопа на крају године износила 5,0%. Повећане су и стопе на депозитне и кредитне олакшице, које су на крају 2022. износиле 4,0% односно 6,0%, респективно.

Народна банка Србије је у 2022. наставила да спроводи реверзне репо трансакције (репо продаја ХоВ с роком доспећа трансакције од једне недеље), као главне операције на отвореном тржишту, ради повлачења вишкова динарске ликвидности банкарског сектора. Просечна пондерисана каматна стопа на последњој једнонедељној репо аукцији¹¹¹ у 2022. износила је 4,16% (0,50% на последњој аукцији у 2021). Посматрано у односу на крај 2021, банке су на крају 2022. повећале пласмане у благајничке записе Народне банке Србије, којима оне обављају реверзне репо трансакције (са 44,5 млрд динара на 110 млрд динара) (Графикон III.1.1).

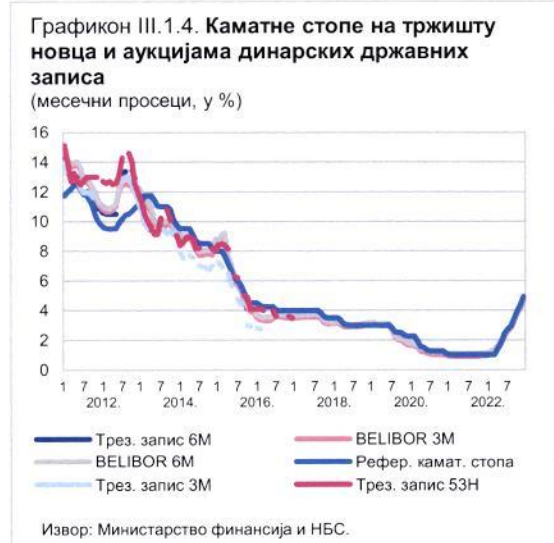
Од краја фебруара 2022. године Народна банка Србије је у условима глобалне неизвесности, услед избијања сукоба у Украјини, банкама обезбеђивала додатну динарску ликвидност путем билатералних трансакција репо куповине динарских државних ХоВ, привремено, у ограниченом износу и на кратак рок.

Просечни дневни промет на међубанкарском преконоћном тржишту новца у 2022. износио је 4,0 млрд динара, што је испод просечног дневног промета из 2021. године (6,1 млрд динара) (Графикон III.1.2).

Заоштравање монетарне политике утицало је и на раст каматних стопа на домаћем тржишту. Просечна вредност стопе *BEONIA*¹¹² у децембру 2022. износила је 3,8%, што представља пораст од 3,6 п.п. у односу на просечну вредност из децембра 2021. Просечне вредности каматне стопе *BELIBOR* у децембру 2022. кретале су се у распону од 3,9% за најкраћу рочност до 4,9% за најдужу рочност (у децембру 2021. просечне вредности каматне стопе *BELIBOR* кретале су се у распону од 0,3% за најкраћу рочност до 1,1% за најдужу) (Графикон III.1.3).

Током првих седам месеци 2022. Народна банка Србије је на редовним двонедељним и тромесечним своп аукцијама девиза своп купила и своп продала по 27,0 млн евра (у 2021. своп куповина је износила 518,0 млн евра, а своп продаја 353,0 млн евра).

Народна банка Србије је 1. августа 2022. године престала са организовањем редовних двонедељних и тромесечних девизних своп аукција (не искључујући могућност поновног увођења у случају да се за тим укаже потреба), с обзиром на то да су се додатне операције које је Народна банка Србије увела почетком 2022. године – билатералне трансакције

своп куповине и своп продаје девиза – показале као ефикаснији инструмент за пружање подршке банкама у управљању динарском и девизном ликвидношћу, имајући у виду већу флексибилност у односу на редовне своп аукције у погледу тренутка закључивања трансакција и њихове рочности.

У 2022. Народна банка Србије је у билатералним своп трансакцијама с банкама своп купила 966,6 млн евра и своп продала 653,6 млн евра. Промет своп трансакција између банака у 2022. износио је 56,1 млн евра (256,2 млн евра у 2021).

Током 2022. Управа за јавни дуг Министарства финансија организовала је једну аукцију дванаестомесечних државних записа у динарима, на којој је извршена продаја у номиналном износу од 33 млрд динара, по извршној стопи 3,90%. У 2022. није било аукција државних записа у еврима.

¹¹¹ Стопа остварена на репо аукцијама пондерисана износом репо продатих ХоВ.

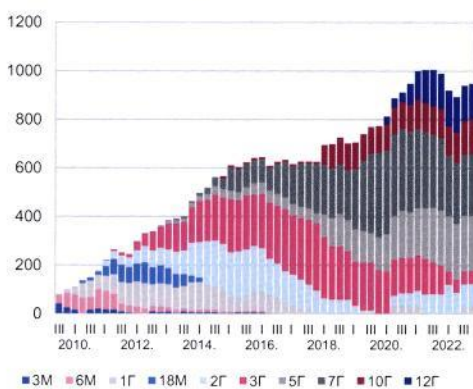
¹¹² Просечна пондерисана каматна стопа по основу преконоћних позајмица на међубанкарском новчаном тржишту у Републици Србији.

III.2. Тржиште обвезница и акција

Тржиште државних обвезница представља један од најзначајнијих сегмената домаћег финансијског тржишта. Примарну продају државних обвезница организује Министарство финансија – Управа за јавни дуг, користећи метод аукције по јединственој каматној стопи. Продајом динарских обвезница на домаћем тржишту смањује се изложеност валутном ризику и доприноси расту динаризације финансијског система. У последњих десет година, по основу овог вида финансирања повећана је просечна рочност динарских државних ХоВ и на тај начин смањена изложеност ризику рефинансирања, што је од великог значаја у тренутним условима погоршања глобалних услова финансирања.

У 2022. години није било аукција превременог откупа државних динарских обвезница, док је у 2021. укупан износ превременог откупа државних динарских обвезница износио 34,0 млрд динара.

Графикон III.2.1. Стање динарских државних ХоВ (номинална вредност, у млрд RSD)

Извор: Министарство финансија.

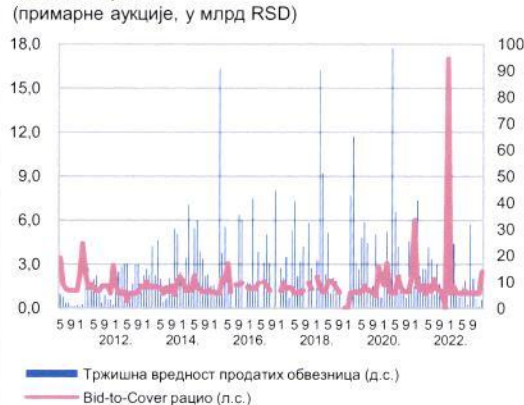
Стање продатих динарских државних обвезница рочности преко годину дана на крају 2022. износило је 915,3 млрд динара, што је за 7,6% ниже него на крају 2021. године (Графикон III.2.1). У структури динарских државних обвезница рочности преко годину дана, на крају 2022. највеће учешће имале су седмогодишње обвезнице – 27,5%, што је испод учешћа на крају 2021. (29,9%), док је учешће петогодишњих државних обвезница повећано у 2022. са 23,2% на 25,2%.

У 2022. настављена је реализација емисија реперних (бенчмарк) обвезница, која је почела да се примењује од 2016. Приликом емитовања реперних обвезница, планирани обим продаје представља само део укупне емисије, при чему је предвиђено реотварање емисија тих обвезница више пута током године. Ове емисије доприносе повећању обима

секундарног трговања. Поред тога, емитовање реперних обвезница представља један од услова за укључивање државних ХоВ у глобалне индексе државних обвезница (*Local Currency Government Bond Emerging Market Index*). Од краја јуна 2021. државне динарске обвезнице иницијалне рочности седам, десет и дванаест година укључене су у индексе државних обвезница земаља у развоју *J.P. Morgan*-а. Ови индекси представљају једне од најчешће праћених, односно реперних (бенчмарк) индекса обвезница које су емитоване у локалним валутама земаља у развоју, па је укључењем у ове индексе Република Србија постигла напредак у јачању ликвидности секундарног тржишта државних ХоВ.

Показатељ односа тражње инвеститора и продатог износа динарских државних обвезница (*Bid-to-cover* рачио) на аукцијама примарне продаје током 2022. године достигао је највишу вредност у децембру (2,5) (Графикон III.2.2).

Графикон III.2.2. Тражња за динарским државним обвезницама (примарне аукције, у млрд RSD)

Извор: Министарство финансија.

Графикон III.2.3. Процент реализације на аукцијама динарских државних обвезница

* За бенчмарк обвезнице приказана је укупна вредност емисије и реализација као проценат тог износа. Планирани обим продаје на овим аукцијама био је нижи од укупно емитованог.

Извор: Министарство финансија.

Током 2022. одржане су аукције динарских државних обвезница оригиналне рочности две и десет година. Услед заштравања монетарних услова, извршне стопе остварене на примарним аукцијама државних обвезница повећане су током 2022. Извршне стопе на двогодишње државне динарске обвезнице повећане су са 1,57% у 2021. (аукција одржана у мају) на 4,35% у 2022. (аукција одржана у новембру). Код државних обвезница оригиналне рочности десет година (доспеће фебруар 2028) извршна стопа је повећана са 2,50% (аукција одржана у фебруару 2021) на 6,75% (аукција одржана у децембру 2022). Купонска стопа на двогодишње државне динарске обвезнице повећана је у 2022. за 1 п.п., на 2,75%. Купонска стопа на десетогодишње државне динарске обвезнице (5,875%) била је непромењена, јер су се све аукције из 2022. односиле на реотварање емисије хартије која је први пут емитована у фебруару 2018. године.

осетљивости тог дела тржишта на кретања у међународном окружењу. У првој половини 2022. одржане су и аукције двогодишњих и двадесетпетогодишњих државних обвезница у еврима. На једној аукцији двогодишњих државних обвезница у еврима, која доспева у јануару 2024, извршна стопа је била једнака купонској стопи и износила је 0,75%. На две аукције двогодишњих државних обвезница у еврима, које доспевају у августу 2024, извршна стопа је износила 0,81% (купонска стопа 0,85%). У марту 2022. први пут је емитована двадесетпетогодишња државна обвезница у еврима по извршној стопи од 2,50% (купонска стопа 2,30%). Ово је обвезница најдуже рочности која је до сада емитована на домаћем тржишту, а емитована је по релативно повољној каматној стопи, с обзиром на то да је аукција ове обвезнице извршена пре почетка заштравања монетарне политике ЕЦБ-а, које је довело до раста трошкова задуживања у евро знаку.

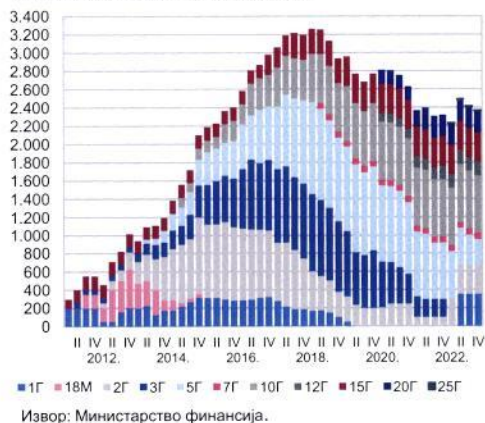
Графикон III.2.4. Структура портфолија динарских државних ХоВ

* Кастоди банке, осигуравајућа друштва, пензијски фондови, физичка лица и остала правна лица.
Извор: Централни регистар за депо и клиринг хартија од вредности.

Као што се може видети на Графикону III.2.4, током 2022. смањено је учешће страних инвеститора у портфелу динарских државних обвезница, са 18,0% у децембру 2021. на 14,1% у децембру 2022. Домаће банке су од краја 2015. претежни власници динарских државних обвезница. Њихово учешће у портфелу динарских ХоВ на крају 2022. било је мање за 2,8 п.п. него у децембру 2021. и износило је 55,7%. Учешће осталих домаћих инвеститора (осигуравајућа друштва, пензијски и инвестициони фондови и др.) последњих година постепено се повећава, иако су и даље мање заступљени у власништву динарских државних обвезница. Наставак ширења и јачања базе домаћих институционалних инвеститора биће и у наредном периоду од велике важности за унапређење тржишта државних обвезница, као и за смањење

Графикон III.2.5. Стање државних ХоВ деноминираних у еврима (номинална вредност, у млн EUR)

Извор: Министарство финансија.

Средином јануара 2022. године Република Србија је први пут емитовала државне обвезнице ради измирења обавеза по основу обештећења за одузету имовину, којима су регулисане обавезе Републике Србије у складу са Законом о враћању одузете имовине и обештећењу.¹¹³ Емитоване су обвезнице рочности пет, десет и дванаест година у укупном износу од 69,5 млн евра.

Стање обвезница у еврима с рочношћу преко годину дана у 2022. ниже је за 0,3 млрд евра него у 2021. и у децембру 2022. износило је 2,0 млрд евра (Графикон III.2.5). Највеће учешће у укупном портфелу државних обвезница у еврима имају десетогодишње (31,3%), петнаестогодишње (16,0%) и двогодишње (15,6%) ХоВ.

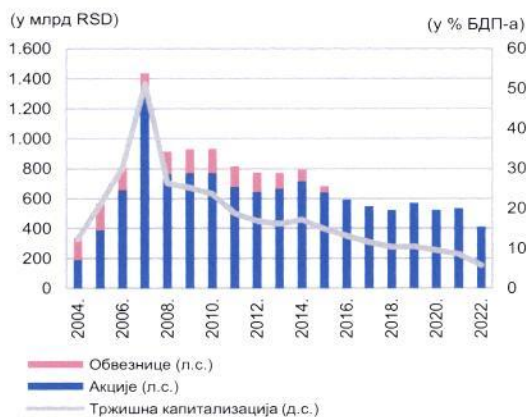
¹¹³ „Службени гласник РС”, бр. 72/11, 108/13, 142/14, 88/15 – одлука УС, 95/18 и 153/20.

У 2022. није било емисија еврообвезница на међународном тржишту, док су емитоване три обвезнице директном погодбом.¹¹⁴ Крајем јуна 2022. директном погодбом емитована је обвезница у еврима рочности 53 недеље, која је продата у номиналној вредности од 350 млн евра, по купонској стопи од 2,40%, и превремено је откупљена крајем јануара 2023. године. Крајем августа 2022. емитоване су обвезнице рочности четири године у износу од 90 млн евра, по купонској стопи шестомесечни *EURIBOR* + 3,95 п.п., и рочности три године у износу од 250 млн евра, по купонској стопи шестомесечни *EURIBOR* + 3,75 п.п.

Република Србија је крајем јануара 2023. на међународном финансијском тржишту реализовала две емисије еврообвезница у доларима (*dual-tranche*). Издате су еврообвезнице рочности пет и десет година у укупном износу од 1,75 млрд долара, уз преко шест пута већу тражњу инвеститора (премашила 11 млрд долара). Еврообвезница рочности пет година емитована је уз купонску стопу од 6,25%, док је еврообвезница рочности десет година емитована уз купонску стопу од 6,50%. Истовремено, закључене су и хеџинг трансакције, тј. обавезе по основу емисије доларских еврообвезница одмах су конвертоване у обавезе у еврима путем своп трансакција. Тиме је, поред смањења изложености девизном ризику кретања долара према еврима, смањен и трошак задуживања Републике Србије, тако да он након извршеног унакрсног валутног свопа (*cross currency swap – CCS*) за петогодишњу обвезницу износи шестомесечни *EURIBOR* увећан за 2,9 п.п., а за десетогодишњу обвезницу шестомесечни *EURIBOR* увећан за 3,1 п.п.

Обим промета на секундарном тржишту динарских државних ХоВ у 2022. био је нижи него у 2021. (549,9 млрд динара) и износио је 186,1 млрд динара. Секундарно трговање ХоВ у еврима износило је 346,6 млн евра (472,9 млн евра у 2021). Увођење стратегије емитовања реперних обвезница позитивно је утицало на секундарни промет. Укупан промет дугорочних државних обвезница, које су укључене на *prime* листинг Београдске берзе обвезница (у динарима и еврима), износио је 26,9 млрд динара у 2022. Развој секундарног трговања државним обвезницама на организованом тржишту треба да допринесе већој транспарентности и ликвидности секундарног тржишта државних

Графикон III.2.6. Тржишна капитализација Београдске берзе

Графикон III.2.7. Кретање берзанских индекса (индекс, 15. 11. 2007 = 100)

обвезница и омогућава ефикасније вредновање ових хартија.

Даљи развој тржишта државних ХоВ може се очекивати увођењем функције примарних дилера, који би требало да допринесу унапређењу примарног и секундарног тржишта државних ХоВ.¹¹⁵

Тржишна капитализација Београдске берзе на крају 2022. године износила је 409,6 млрд динара (5,8% БДП-а) (Графикон III.2.6). Тржишна капитализација је у 2022, у поређењу са 2021, смањена на свим деловима тржишта, и то у делу *open market* за 15,2 млрд динара, у делу листинга за 48,5 млрд динара и на МТП¹¹⁶ сегменту за 60,1 млрд динара.

¹¹⁴ Директна погодба, прописана Уредбом о о изменама и допунама Уредбе о општим условима за емисију и продају државних хартија од вредности на примарном тржишту („Службени гласник РС”, бр. 59/2022), омогућава Влади да одлучи да државне хартије прода квалификованим инвеститорима домаћим или страним, у земљи или иностранству.

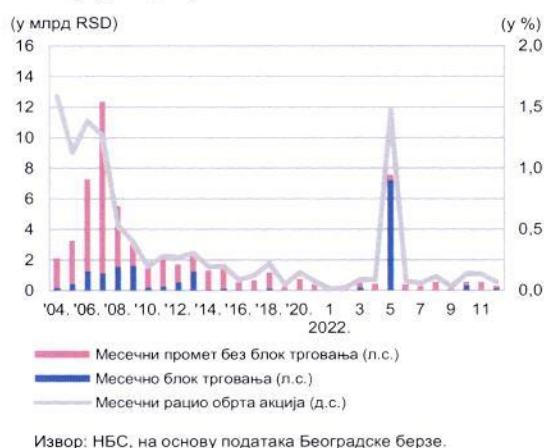
¹¹⁵ Функција примарних дилера је у домаћи регулаторни оквир уведена почетком децембра 2018. Законом о изменама и допунама Закона о јавном дугу („Службени гласник РС”, бр. 95/2018).

¹¹⁶ МТП – мултилатерална трговачка платформа.

На крају децембра 2022. индекс најликвиднијих акција *BELEX15* износио је 824,61, што је за 0,5% више него на крају претходне године (820,78). У истом периоду индекс *BELEXline* повећан је за 1,7%, на 1.739,86 (Графикон III.2.7).

Укупан промет акцијама на Београдској берзи у 2022. износио је 11,4 млрд динара, што је за 4,9 млрд динара више од промета реализованог у 2021. Највећи промет забележиле су акције којима се тргује у делу листинга Београдске берзе (8,2 млрд динара).

Графикон III.2.8. Промет акцијама на Београдској берзи

Просечна вредност рација месечног обрта акција¹¹⁷ у децембру 2022. износила је 0,07%, што је непромењено у односу на исти период претходне године и указује на ниску ликвидност Београдске берзе (Графикон III.2.8).

Број трансакција на Београдској берзи у 2022. (22.760) порастао је у односу на 2021. годину (18.743).

Учешће страних инвеститора у укупном промету на Београдској берзи током 2022. износило је 64,8% и било је за 40,3 п.п. више него у 2021. Страни инвеститори су у трговању били готово подједнако активни на страни продаје хартија (65,7%, што представља пораст за 26,3 п.п. у односу на 2021) и на страни куповине (63,8%, што представља пораст за 54,4 п.п. у односу на 2021). Највеће учешће страних инвеститора забележено је у мају 2022. (95,4%), при чему су током тог месеца били готово једнако присутни и на страни продаје (95,4%) и на страни куповине ХоВ (95,3%).

Након што је у децембру 2020. усвојен Закон о дигиталној имовини,¹¹⁸ који се примењује од 29. јуна 2021, Република Србија је међу првим земљама у свету које су створиле регулаторни оквир за област дигиталне имовине. Комисија за хартије од вредности је крајем маја 2022. друштву Финспот д.о.о. Београд одобрила објављивање белог папира¹¹⁹ за иницијалну понуду 35.250 токена, номиналне вредности 1.000 динара. Одобравањем овог белог папира Србија је добила први дигитални токен¹²⁰ под називом Финспот факторинг токен (ФИН). Истом друштву Комисија за хартије од вредности крајем децембра 2022. одобрила је нови бели папир за иницијалну јавну понуду 185.250 Финспот факторинг токена (ФИН2), номиналне вредности 1.000 динара.

Нови Закон о тржишту капитала¹²¹ усвојен је у децембру 2021, а примењује се од 6. јануара 2023. Поменути закон је донет у складу са Стратегијом за развој тржишта капитала за период од 2021. до 2026, као и Акционог плана за спровођење ове стратегије. Циљ новог закона је утврђивање темеља за даљи развој тржишта капитала и обезбеђивање додатних извора финансирања предузећима у Србији. Нови законски текст је усаглашен с прописима ЕУ који уређују тржишта финансијских инструмената (*MiFid II*), проспект, системе за обештећење инвеститора, транспарентност, неопозивост салдирања у системима за салдирање ХоВ и злоупотребе на тржишту. Циљ Стратегије је да Република Србија развије конкурентно, високо ефикасно, транспарентно и продуктивно тржиште капитала које ће српским институционалним и индивидуалним инвеститорима и емитентима пружити широк спектар производа и услуга упоредив с водећим регионалним и европским финансијским центрима.

У 2022. основани су први алтернативни инвестициони фондови у Србији.¹²² Алтернативни инвестициони фондови представљају инвестиционе фондове који прикупљају средства од инвеститора с намером да их инвестирају у складу са утврђеном политиком улагања у корист тих инвеститора и намењени су пре свега професионалним и полупрофесионалним инвеститорима.

Крајем јануара 2022. Република Србија је потписала документ којим се дефинишу услови сарадње ради укључивања државних ХоВ

¹¹⁷ Израчунава се као однос укупног промета акција у току месеца и просечног стања тржишне капитализације акција у две временске тачке (крајем текућег и претходног месеца).

¹¹⁸ „Службени гласник РС”, бр. 153/2020.

¹¹⁹ Бели папир је документ који се објављује приликом издавања дигиталне имовине и садржи податке о издаваоцу дигиталне имовине, дигиталној имовини и ризицима повезаним с дигиталном имовином и притом омогућава инвеститорима да донесу информисану инвестициону одлуку.

¹²⁰ Дигитални токен је врста дигиталне имовине и означава било које нематеријално имовинско право које у дигиталној форми представља једно или више других имовинских права, што може укључивати и право корисника дигиталног токена да му буду пружене одређене услуге.

¹²¹ „Службени гласник РС”, бр. 129/2021.

¹²² На основу Закона о алтернативним инвестиционим фондовима („Службени гласник РС”, бр. 73/2019).

Републике Србије у систем *Euroclear*-а. Основни значај приступања систему *Euroclear* огледа се у ширењу базе инвеститора и повећању доступности државних ХоВ страним инвеститорима.

Даљем развоју домаћег финансијског тржишта могу додатно допринети нови финансијски инструменти. Поред тога, наставак финансијске едукације становништва и даље унапређење финансијске инклузије остају значајни аспекти могућности за повећање улагања домаћих физичких лица на домаћем финансијском тржишту.

III.3. Финансијска инфраструктура

Стабилан и сигуран рад платних система битан је предуслов за адекватно функционисање целокупног финансијског и економског система једне земље. Ефикасност платног система утиче на брзину економских токова, трошкове и ликвидност учесника. Поред тога, представља канал за трансмисију мера монетарне политике, будући да његово неадекватно функционисање може да наруши поверење јавности у целокупни финансијски систем, те је задатак централне банке да обезбеди његово поуздано и ефикасно функционисање.

У складу с чланом 4. Закона о Народној банци Србије („Службени гласник РС”, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015, 40/2015 – Одлука УС и 44/2018), Народна банка Србије уређује, контролише и унапређује функционисање платног промета у Републици Србији.

Будући да платни системи представљају део финансијске инфраструктуре који омогућава међусобно повезивање различитих субјеката ради правовременог извршавања платних трансакција, њихов дизајн је од велике важности за правилно функционисање финансијског тржишта и обављање плаћања на сигуран и поуздан начин.

Инфраструктуру платног промета у Републици Србији чине: (1) *RTGS* платни систем Народне банке Србије; (2) Клиринг платни систем Народне банке Србије; (3) *IPS* платни систем Народне банке Србије; (4) Међубанкарски клиринг систем у девизама Народне банке Србије; (5) Међународни клиринг систем у девизама; (6) *DinaCard* клиринг систем; (7) Клиринг чекова УБС; (8) Клиринг директних задужења УБС.

Народна банка Србије оператор је: (1) *RTGS* платног система Народне банке Србије; (2) *IPS* платног система Народне банке Србије; (3) Клиринг платног система Народне банке Србије; (4) Међубанкарског клиринг система у девизама Народне банке Србије; (5) Међународног клиринг система у девизама; (6) *DinaCard* клиринг система.

RTGS платни систем Народне банке Србије и Клиринг платни систем Народне банке Србије утврђени су, у складу са Законом о платним услугама („Службени гласник РС”, бр. 139/2014 и 44/2018) и прописима донетим на основу овог закона, као битни платни системи, значајни за стабилност целокупног финансијског система, у коме је коначност поравнања заштићена у случају наступања неспособности учесника да измири обавезе.

RTGS платни систем Народне банке Србије јесте платни систем за пренос новца у динарима између учесника у том систему у реалном времену и по бруто принципу до висине покрића средстава на рачуну учесника. Овај платни систем уређен је Правилима рада *RTGS* платног система Народне банке Србије.¹²³

Од посебног значаја за обезбеђивање стабилности финансијског система Републике Србије јесте стабилно, сигурно и ефикасно функционисање *RTGS* платног система Народне банке Србије. Његов системски значај огледа се и у чињеници да је то систем за пренос новца у реалном времену где се обавезно извршавају све међубанкарске трансакције плаћања у вредности већој од 300.000 динара („велика плаћања”) и да обезбеђује ефикасан канал за спровођење мера монетарне политике. Поред тога, у овом систему обавља се поравнање новчаних обавеза односно потраживања насталих у другим платним системима и поравнање новчаног дела трансакција по основу трговања финансијским инструментима.

Учесници овог система су: (1) Народна банка Србије; (2) банке са седиштем у Републици Србији које имају дозволу за рад Народне банке Србије, у складу са законом којим се уређују банке; (3) министарство надлежно за послове финансија Републике Србије – Управа за трезор; (4) Удружење банака Србије, као оператор система за клиринг директних задужења и система за клиринг чекова; (5) Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности – оператор система за поравнање финансијских инструмената.

Учесницима у *RTGS* платном систему Народне банке Србије омогућено је да адекватно управљају ризицима којима су изложени, будући да се

¹²³ Прописи из области платног система и платних услуга (https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/propisi/propisi-ps/).

поравнање обавља у реалном времену и по бруто принципу. Како се поравнање међусобних трансакција врши у централнобанкарском новцу, учесници нису изложени кредитном и ликвидном ризику. Као и у свим *RTGS* системима, учесници морају имати довољно средстава на својим рачунима ради несметаног извршавања трансакција. С тим у вези, учесницима у *RTGS* платном систему Народне банке Србије омогућено је да управљају и ризиком ликвидности, јер им систем пружа могућност прегледа свих њихових трансакција, увид у тренутно стање на рачуну, као и промену редоследа извршавања налога за плаћање коришћењем приоритета.

С друге стране, за учешће у Клиринг платном систему Народне банке Србије учесник је дужан да обезбеди одговарајући износ лимита у виду резервисаног новца за израчунату негативну нето позицију.

Када је реч о значају *RTGS* платног система за националну привреду, један од битних показатеља важности овог система јесте и вредност платних трансакција које се изврше путем овог система у одређеном периоду. Тако је у 2022. години 99,50% вредности платних трансакција које су извршене у финансијској инфраструктури у Републици Србији извршено у овом систему.

Вредност промета у *RTGS* платном систему у 2022. износила је 97.436,5 млрд динара и реализовано је укупно 205,8 млн плаћања (86,8% укупног броја плаћања у *RTGS* и Клиринг систему Народне банке Србије).¹²⁴ Највећа месечна вредност промета у 2022. остварена је у децембру (13.631 млрд динара¹²⁵).

Табела III.3.1. Вредност и број плаћања у *RTGS* систему Народне банке Србије

	Просек периода 2010–2021.	2022.
<i>RTGS</i> систем НБС		
Вредност, у млрд RSD	57.006,19	97.436,50
Број плаћања, у млн	153,80	205,80
Извор: НБС.		

Један од показатеља значаја ове врсте система за националну привреду јесте и вредност плаћања која је реализована у тим системима (укупна вредност

промета) у односу на БДП. Вредност реализованих плаћања у *RTGS* систему током 2022. била је 13,74 пута већа од БДП-а Републике Србије.

Расположивост *RTGS* платног система и Клиринг система Народне банке Србије један је од кључних фактора који утиче на стабилност финансијског тржишта. Од укупно 251 радног дана, односно 141.090 минута продукције, расположивост *RTGS* система и Клиринг система износила је 99,95%.¹²⁶

Крајем 2022. године Народна банка Србије обележила је пуне четири године рада система за инстант плаћања – *IPS* платног система Народне банке Србије. Овај систем успостављен је 22. октобра 2018. године ради подстицања иновација у финансијском сектору и подршке дигитализацији и развоју безготовинских плаћања у земљи. Да је реч о значајној могућности коју, захваљујући Народној банци Србије, имају грађани и привреда, говори и то што су у моменту почетка рада *IPS* платног система Народне банке Србије овакви системи плаћања били реткост у свету.

Директни учесници у *IPS* платном систему Народне банке Србије су: (1) банке са седиштем у Републици Србији; (2) Народна банка Србије; и (3) министарство надлежно за послове финансија Републике Србије – Управа за трезор, тј. они учесници који, у складу с прописима и правилима рада *RTGS* система Народне банке Србије, могу имати рачуне у овом систему.

Остали пружаоци платних услуга, ако пружају платне услуге које укључују трансфер одобрења, могу бити индиректни учесници. Народна банка Србије је индиректним учесницима омогућила два начина учествовања – као лица која су непосредно повезана на систем и која директно достављају и/или примају налоге за пренос у *IPS НБС* систем, и као лица с посредним приступом који нису директно повезани на овај систем, него директни учесник доставља и/или прима налоге за пренос у *IPS НБС* систем за њих.

IPS платни систем Народне банке Србије функционише изузетно успешно, уз висок и стално растући број плаћања која се изврше употребом овог система. Укупна вредност промета у овом

¹²⁴ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platni-sistem/statistika/rts/stat_22.pdf

¹²⁵ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platni-sistem/statistika/rts/pp_12_22.pdf

¹²⁶ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platni-sistem/statistika/rts/stat_22.pdf

систему у 2022. износила је 517,4 млрд динара и реализовано је укупно 53,50 млн плаћања, што је до 27% више у односу на 2021. годину. Највећа месечна вредност промета у 2022. остварена је у децембру (56,2 млрд динара).¹²⁷

	Просек периода 2019–2021.	2022.
<i>IPS</i> систем НБС		
Вредност, у млрд RSD	225,8	517,4
Број плаћања, у млн	24,76	53,50
Извор: НБС.		

Инстант плаћање пружа посебне погодности свим трговцима, посебно малим трговцима с продајним местима на којима је просечна вредност трансакције ниска. Разлог томе је једноставност имплементације и ниски трошкови за прихватање инстант плаћања, које имају сви учесници у *IPS* систему, а самим тим и трговци имају знатно ниже накнаде за прихватање инстант плаћања од платних картица. На тај начин Народна банка Србије доприноси употреби овог иновативног, али и трошковно повољнијег начина плаћања, што је значајно за даљи развој електронске трговине.

Увођењем нове функционалности инстант плаћања путем апликација за мобилно банкарство, Народна банка Србије је у сарадњи с банкама знатно унапредила куповину на интернету једноставним и сигурним начином плаћања. Као таква, инстант плаћања на интернету методом *IPS skeniraj*¹²⁸ представљају додатни подстрек за даљи развој интернет трговине у Републици Србији. Поред тога, у марту 2023. године и прве трафике у земљи омогућиле су прихватање инстант плаћања. То значи да купци могу да изврше безготовинско плаћање робе или услуга на трафикама коришћењем само апликације мобилног банкарства. Користи се метода *IPS skeniraj*, која подразумева да купац скенира *IPS QR* код трговца приликом извршавања плаћања.

Поред тога, настављено је иновирање *IPS* НБС система новим услугама, које ће даље допринети оптимизацији и унапређењу безготовинског

плаћања. Поред постојеће могућности скенирања *IPS QR* кода трговца, од фебруара 2022. године омогућено је плаћање на интернету путем технологије *deep link*. У питању је метод помоћу кога је могуће платити без остављања података о платном инструменту на интернет сајту трговца, као што је то случај с платним картицама. Такође, на крају 2022. године седам банака је омогућило услугу *Prenesi*, у оквиру које се средства преносе само одабиром броја мобилног телефона који је прималац плаћања регистровао за ову услугу. Овакве врсте унапређења услуга, засноване на инстант трансферу одобрења, доприносе свеукупном развоју националног система за безготовинска плаћања.

Инстант плаћања су од стратешког значаја за даљу модернизацију платног система Републике Србије. Регулаторни оквир и успостављени *IPS* НБС систем и политика накнада у вези са извршавањем трансакција у овом систему обезбеђују стандардизацију у пружању услуге инстант плаћања и трошковну ефикасност, коју пружаоци платних услуга могу искористити за увођење нових услуга и знатно унапређење већ постојећих услуга.

Мрежа међубанкарских трансакција *RTGS* платног система Народне банке Србије

Мрежни показатељи *RTGS* система израчунавају се како би се оценила повезаност учесника и обезбедила основа за анализу степена стабилности мреже на потенцијалне шокове, као и ефеката преношења шокова кроз мрежу.

Анализа карактеристика мреже изведена је на дневним подацима за период јануар–децембар 2022, на основу извештаја о међубанкарским трансакцијама у *RTGS* платном систему Народне банке Србије. Током 251 радног дана анализиране су само међубанкарске поруке типа *MT202* и *MT103*,¹²⁹ које су за сваки радни дан коришћене ради моделирања посебних мрежа. Резултати анализе могу се видети у Табели III.3.3, при чему су

¹²⁷ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platni-sistem/statistika/IPS/ips_12_22.pdf

¹²⁸ https://nbs.rs/sr_RS/novac-i-placanja/platne-usluge/QR_kod/index.html

¹²⁹ У складу са стандардом *SWIFT*, порука типа *MT202* користи се за пренос новца између учесника у платном систему, док се порука типа *MT103* користи у случају појединачних налога за пренос новца за рачун корисника платних услуга. Поред тога, у *RTGS* систему Народне банке Србије извршавају се и поруке типа *MT102* – групни налози за мала плаћања.

Табела III.3.3. RTGS међубанкарска плаћања (мрежни ниво)

		Средња вредност	Медијана	Максимум	Минимум	Стандардна девијација
Плаћања	Вредност плаћања (у млн RSD)	101.217,29	99.414,13	139.822,71	74.035,90	19.474,77
	Број трансакција	21.095,00	21.362,32	24.642,41	16.360,53	1.909,55
	Просечна вредност по трансакцији	4,79	4,66	6,75	3,83	0,74
Величина мреже	Број чворова*	24	24	25	24	0,47
	Број директних веза	538,81	535,60	577,67	505,27	23,49
Мера раздаљине	Показатељ раздаљине	1,25	1,24	1,26	1,24	0,01
Повезаност	Степен чвора	18,17	17,92	20,00	17,51	0,68
	Изазни степен чвора	16,26	16,03	17,78	15,69	0,57
	Густина повезаности мреже	66,80%	66,55%	71,12%	65,37%	1,41%
	Коефицијент груписања	86,87%	86,66%	90,28%	86,07%	1,06%
Остали показатељи	Показатељ посредности	4,11%	4,17%	4,17%	4,00%	0,08%
	Индекс различитости	0,40	0,33	0,69	0,29	0,12

* Калкулације су изведене на основу дневних извештаја RTGS система, период јануар–децембар 2022, међубанкарска плаћања (MT202 и MT103). Вредност плаћања и број трансакција у свим колонама израчунате су на основу упросечених вредности, анализираних на месечном нивоу.

Извор: НБС.

приказане вредности показатеља на мрежном нивоу.¹³⁰

Током 2022. године, односно за 251 радни дан, за посматрани узорак трансакција (MT202 и MT103) просечна вредност оствареног дневног промета износила је 101,2 млрд динара. Извршено је у просеку 21.095 трансакција по дану, а просечна вредност по трансакцији износила је 4,79 млн динара.

Величина финансијске мреже дефинисана је бројем учесника. Током 2022. године дошло је до статусних промена припајања две банке и на крају 2022. године у RTGS платном систему Народне банке Србије број банака које су учествовале смањен је са 23 на 21 банку¹³¹ (број рачуна банака је са 25 смањен на 24¹³²). Дневни просек директних међубанкарских веза између банака износио је око 539, што значи да је на дневном нивоу велики број банака имао међусобне трансакције типа MT202 и MT103. Просечна вредност показатеља повезаности од 66,80% на дневном нивоу релативно је висока, а самим тим и међузависност финансијских институција, на шта указује и ниска просечна вредност дужине пута од 1,25,¹³³ тј. средња

вредност свих најкраћих путева према било ком чвору.

За анализу мреже овог типа важни параметри су средња вредност степена чвора, али и вредност излазног степена чвора, који указује на број банака којима та одређена банка пласира новчана средства. У случају да се финансијска институција која има високу вредност овог показатеља суочи с реализацијом оперативног ризика, тј. немогућношћу вршења плаћања, постоји већа могућност ширења заразе ка повезаним чворовима, односно финансијским институцијама које очекују прилив. На нивоу RTGS мреже Народне банке Србије, средња дневна вредност излазног степена (*average degree out*) износи 16,26, што је релативно висок степен с обзиром на укупан број банака – учесника у систему.

Просечни коефицијент груписања, који представља „потенцијал” груписања, такође је висок, у просеку 86,87%, што означава већу меру повезаности међу суседним чворовима.

Просечна вредност од 4,11% показатеља посредности прилично је ниска, а након анализе

¹³⁰ Детаљно објашњење показатеља може се погледати у Извештају о стабилности финансијског система у 2015. години, Осврт 4 – Мрежно моделирање.

¹³¹ НЛБ банка је 30. априла 2022. године припојена Комерцијалној банци, промењен је назив у НЛБ Комерцијална банка и угашен је рачун НЛБ банке. АИК банка је 1. децембра 2022. године спровела процес припајања Наше АИК банке, при чему је рачун Наше АИК банке наставио да функционише као привремени рачун АИК банке. Након наведене статусне промене, у RTGS НБС систему учествовала је 21 банка.

¹³² АИК банка, Банка Поштанска штедионица, Еуробанк директна пословале су и преко привремених рачуна.

¹³³ Просечна дужина пута (*average path length*) l_h за чвор h јесте средња вредност свих најкраћих путева према било ком чвору i , $l_h = \frac{1}{n} \sum_{h \neq i} d_{hi}$. На нивоу мреже, просечна дужина пута мреже (*average path length*) дефинисана је као однос средње вредности просечних дужина путева за сваки чвор и броја чворова, тј. $l = \frac{1}{n-1} \sum_i l_i$.

спроведене по банкама може се утврдити да постоји неколико чворова с високим вредностима показатеља посредности, као и велики број чворова с ниским вредностима. Показатељ посредности одражава учесталост с којом се појединачне институције налазе на најкраћим путевима између осталих чворова мреже. Када је реч о важности финансијске институције у платном систему, банке с великим показатељем посредности значајне су у смислу да могу у битној мери учествовати у преносу шока кроз мрежу.

Просечна средња вредност индекса различитости, који омогућава поређење целе мреже из перспективе свих парова суседних чворова, у случају *RTGS* мреже износи 0,40. То подразумева да се из перспективе свака два суседна чвора *RTGS* мрежа понаша хомогено, као и да мрежа изгледа слично из перспективе већине чворова.

Мрежни показатељи који су коришћени за опис карактеристика мреже платног система узимају у обзир међубанкарску повезаност, док се за оцену значајности финансијске институције у мрежи платног система узима у обзир и вредност промета у виду тежинског фактора гране.

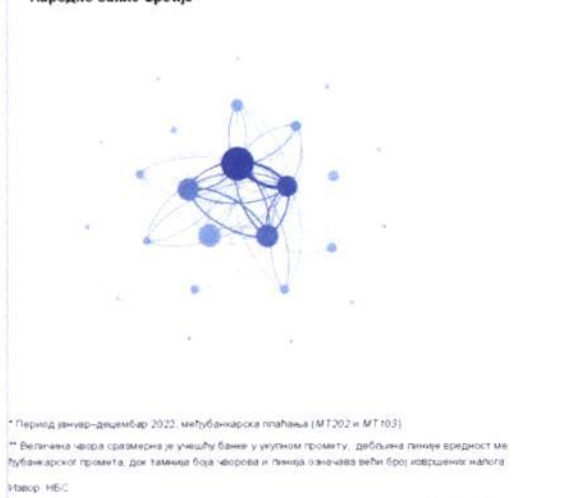
На основу спроведене анализе може се закључити да је *RTGS* мрежа високе повезаности, али да постоји неколико финансијских институција које су међусобно више повезане, што представља основу за даљу анализу мрежних показатеља на нивоу појединачне институције.

Утврђивање значајне банке у платном систему

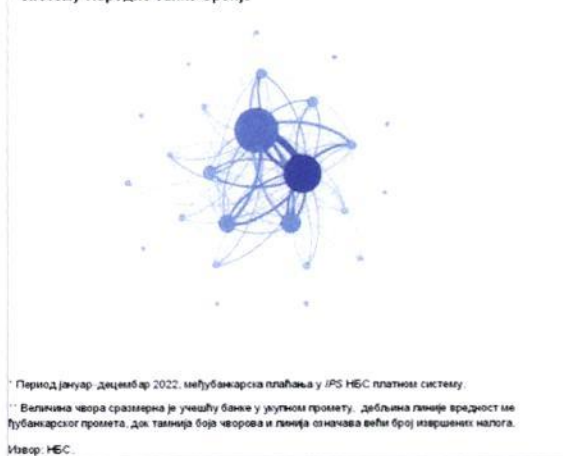
Сигурна и ефикасна финансијска инфраструктура предуслов је стабилности финансијског тржишта и финансијског система. Зато је посебно важно да се утврди које банке су значајни учесници у платном систему, с обзиром на утицај који би њихова потенцијална немогућност обављања платних трансакција имала на стабилност платног система.

Европска агенција за хартије од вредности и тржишта (*The European Securities and Markets Authority – ESMA*),¹³⁴ централне банке, али и ММФ,¹³⁵ у своје редовне публикације све чешће укључују и стрес-тестове инфраструктуре финансијског тржишта, при чему у виду имају

Графикон III.3.1. Међубанкарска повезаност *RTGS* мреже Народне банке Србије

Графикон III.3.2. Међубанкарска повезаност у *IPS* платном систему Народне банке Србије

значај несметаног функционисања финансијске инфраструктуре.

Платни систем, као интегрални део финансијске инфраструктуре, нуди мрежну, структурну и временску перспективу за анализу међубанкарских односа. На основу анализе мрежних показатеља банака, заснованих на броју и вредностима међубанкарских трансакција, као и њихових међусобних трансакција¹³⁶ извршених у *RTGS* платном систему током 2022. године, могуће је издвојити групе банака за које се на основу положаја у мрежи може утврдити значајност у *RTGS* платном систему Народне банке Србије. Као што се може видети на Графикону III.3.1, у мрежи се може издвојити мањи број значајних чворова, тј. мањи број значајних учесника у овом платном систему, који се могу одредити према мерама централности (степену појединачног чвора,

¹³⁴ <https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-updates-guidelines-stress-tests-money-market-funds>

¹³⁵ <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2020/01/31/Stress-Testing-at-the-IMF-4882>

¹³⁶ Период: јануар–децембар 2022. међубанкарска плаћања (MT202 и MT103).

показатељу посредности, близини чворова и показатељу „престижа“¹³⁷ појединачног чвора).

Функционалност *IPS* платног система Народне банке Србије¹³⁸ и примењена техничко-технолошка решења у складу су с трендовима који се примењују у области платних система. Систем је заснован на најновијим решењима из домена информационих технологија, омогућавајући врло кратко време обраде (трансакције су се у 2022. години у *IPS* систему извршавале у просеку за 1,1 секунду) и висок степен расположивости.

Преко *IPS* платног система Народне банке Србије¹³⁹ такође се може сагледати мрежна, структурна и временска димензија међубанкарских односа. На Графикону III.3.2. може се видети да се извајају две банке које учествују у вредности, као и у броју плаћања у *IPS* платном систему (са око 50%), те се са аспекта овог система могу сматрати системски значајним.

С обзиром на то да је Народна банка Србије тарифну политику инстант система утврдила на најнижем могућем нивоу, односно створила основ да банке грађанима и привреди овај сервис пруже по што повољнијим условима, у будућности се може очекивати даљи раст броја плаћања у овом платном систему.

¹³⁷ Престиж чвора (енгл. *prestige*), као мера централности, узима у обзир карактеристике суседних чворова, тј. чвор је значајан ако је повезан с другим значајним чворовима.

¹³⁸ Детаљније о *IPS* платном систему Народне банке Србије може се погледати у Извештају о стабилности финансијског система у 2018. години, Осврт 4: Нови платни систем у Републици Србији – систем за инстант плаћања.

¹³⁹ Информације о карактеристикама *IPS* платног система Народне банке Србије расположиве су на интернет презентацији Народне банке Србије (https://nbs.rs/sr_RS/ciljevi-i-funkcije/platni-sistem/nbs-operator/ips-nbs).

Осврт 4: Дигиталне валуте централних банака и пројекат дигиталног евра

Дигитализација је последњих година, а нарочито током пандемије вируса корона, донела низ промена у области финансијских услуга. Најзначајније промене десиле су се у домену дигиталних валута, при чему су највећу популарност оствариле криптовалуте. Прва и најпознатија криптовалута – биткоин појавила се 2009. године и заснована је на технологији блокчејн¹⁴⁰. У складу са основним функционалностима и карактеристикама ове технологије, биткоин представља децентрализован, енкриповани низ података који означава новчану јединицу. Иако су као средство размене, криптовалуте представљале технолошку новину, флукуације њихове вредности учиниле су их веома ризичним инвестицијама. Као одговор на ризике повезане с криптовалутама и с тенденцијом спајања „најбољег из два света” појавиле су се стабилне криптовалуте (*stablecoins*). Ове валуте имају карактеристике осталих децентрализованих приватних валута, али решавају питање велике волатилности (осцилације у вредности), будући да имају покриће, те повећавају сигурност, која је својствена централизованим валутама. То покриће може бити у традиционалним валутама, у некој другој врсти традиционалне имовине (обвезнице, некретнине, племенити метали итд.), али и у другој децентрализованој дигиталној имовини. Недостатак стабилних криптовалута, без обзира на постојање механизма којима се утиче на елиминисање волатилности, представља висок ниво резервних средстава која подржавају њихову вредност. Ако резервна средства нису адекватна или транспарентна, стабилне криптовалуте могу изгубити поверење корисника.

Идући у корак с најновијим трендовима, централне банке широм света приступиле су детаљним анализама могућности издавања дигиталних валута централних банака (*Central bank digital currencies – CBDCs*), које би биле допуна готовинском и безготовинском облику плаћања. Сврха спроведених анализа била је да се сагледају предности и недостаци издавања таквих дигиталних валута, одређивање њиховог дизајна и технолошког решења, као и неопходна регулаторна прилагођавања. Дигиталне валуте централних банака могу потенцијално понудити већу отпорност, већу сигурност, већу доступност и ниже трошкове од приватних облика дигиталног новца. То је очито случај када се пореди с необезбеђеним криптовалутама, које су се показале изузетно нестабилним. Посебна пажња посвећена је и анализи питања веће финансијске инклузије, заштите приватности и веће ефикасности у односу на електронско и дигитално банкарство и електронски новац. Систем *CBDC* пружа могућност владама и централним банкама да остваре своје циљеве финансијске инклузије, смањујући трошкове система плаћања и побољшавајући пружање јавних услуга и управљање јавним буџетом. Поред наведеног, актуелно је и питање коришћења дигиталних валута за унапређење спровођења прекограничних трансакција кроз развој инфраструктуре за повезивање решења из различитих земаља.

Дигитална валута централне банке представља дигиталну форму националне валуте која има функцију средства плаћања, обрачунске јединице и чувара вредности.¹⁴¹ За разлику од приватних дигиталних валута, дигиталне валуте централних банака представљају обавезу централне банке. Издавање дигиталних валута централних банака може бити централизовано, са свим трансакцијама евидентираним у главној књизи централне банке, или децентрализовано, при чему централна банка поставља правила и захтеве за поравнање трансакција, које затим евидентирају корисници и/или финансијски посредници. Без обзира на приступ, инфраструктуру која је у основи дигиталне валуте централних банака треба да контролише централна банка.

Тренутно, 114 земаља, које представљају преко 95% глобалног БДП-а, истражују могућност увођења дигиталних валута централних банака, при чему се 60 земаља налази у напредној фази истраживања, док је 11 земаља имплементирало своје дигиталне валуте централних банака.¹⁴²

¹⁴⁰ Блокчејн је база података која се не налази на једном месту, већ је чине мање базе (блокови) које су међусобно дигитално повезане, а које садрже информације о дигиталним трансакцијама било које врсте. Приликом њихове размене нема никаквог регулатора осим саме мреже, која садржи информације о свим трансакцијама икада изведеним.

¹⁴¹ *Central bank digital currencies*, Банка за међународна поравнања, март 2018. (<https://www.bis.org/cpmi/publ/d174.pdf>)

¹⁴² <https://www.atlanticcouncil.org/ebdctracker/>, страници приступљено 1. априла 2023.

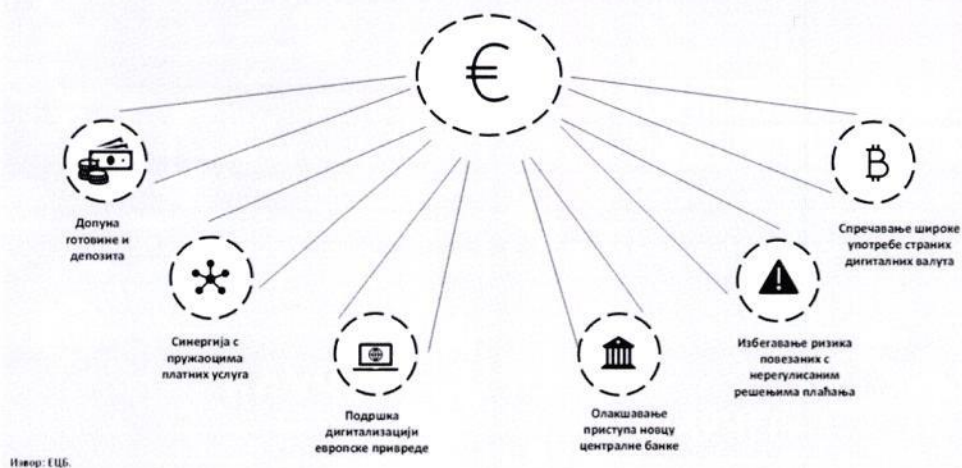
Дигитални евро – дигитална валута Европске уније

Након објављивања Извештаја о дигиталном еврo у октобру 2020,¹⁴³ ЕЦБ је одржала јавну консултацију о очекиваним карактеристикама и функционалности дигиталног евра.¹⁴⁴ У јулу 2021. Управни савет ЕЦБ-а одобрио је почетак двогодишње фазе истраживања пројекта Дигитални евро.¹⁴⁵ Истраживање је почело у октобру 2021. године и има за циљ да испита могућност издавања дигиталног евра и да одговори на кључна питања као што су: како би дигитални евро изгледао, за шта би се користио и када би могао бити доступан. На основу закључака ове фазе истраживања, 2023. године биће донета одлука да ли ће се наставити с фазом имплементације, која ће, како се очекује, трајати три године. У случају да након успешног завршетка фазе имплементације буде донета одлука о издавању дигиталног евра, он би корисницима могао бити доступан крајем 2025. или почетком 2026. године.

Разлози за издавање дигиталног евра су вишеструки. Пре свега, дигитални евро би могао да буде одрживо решење за постизање циљева Евросистема који се односе на основне функције централног банкарства и економске политике ЕУ. Дигитални евро би могао да буде издат ради: 1) подршке дигитализације европске привреде и стратешке независности ЕУ, 2) одговора на значајно смањену употребу готовине као средства плаћања, 3) додатне опције ако се у зони евра прошири употреба дигиталних валута других централних банака или приватних дигиталних платних система, 4) новог канала трансмисије монетарне политике, 5) смањења ризика за несметано пружање платних услуга, 6) јачања међународне улоге евра и 7) смањења укупних трошкова и еколошких последица монетарних и платних система.¹⁴⁶ Поред наведених разлога, дигитални евро представља и добру прилику за продубљивање сарадње између централних банака, приватног сектора и развоја платних услуга уопште, јер би његово издавање могло додатно подстаћи иновације у области плаћања малих вредности.

Могући начини употребе дигиталног евра

Извор: ЕЦБ.

¹⁴³ https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/report/html/index.en.html

¹⁴⁴ <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210414-ca3013c852.en.html>

¹⁴⁵ <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210714-d99198ea23.en.html>

¹⁴⁶ https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/Report_on_a_digital_euro-4d7268b458.en.pdf#page=10

Начин примене и могуће последице увођења дигиталног евра

Дигитални евро треба да буде осмишљен тако да се избегну могуће нежељене последице његовог издавања, односно да се ограничи евентуални негативан утицај на монетарну политику, финансијску стабилност и услуге банкарског сектора. Издавање дигиталног новца донело би предности у погледу лакшег задовољења потреба за ликвидношћу, али би могло отворити и нове ризике по финансијску стабилност ако би издавање дигиталног новца подстакло повлачење традиционалних депозита из банкарског сектора, чиме би се знатно умањила ликвидност и кредитни потенцијал банака. Из тог разлога, треба избегавати прекомерну употребу дигиталног евра као начина улагања и с тим повезаног ризика од изненадних прелазака с банкарских депозита на дигитални евро. С обзиром на то да је услед технолошких иновација реч о једној од значајних иницијатива последњих година, која ће неминовно утицати на промене у финансијском сектору, наведеном питању потребно је приступити веома пажљиво и одмерено.

Посредници који ће дистрибуирати дигитални евро требало би да буду надгледани, а ризици повезани са информационом технологијом (на пример кашњења и неочекивани трошкови) требало би да буду сведени на најмању могућу меру. Услуге повезане с дигиталним евром мораће да буду веома отпорне на сајбер безбедносне ризике. Потребно је решити и правна питања у вези с дигиталним евром, укључујући правни основ издавања и применљивост права ЕУ на Евросистем као издаваоца. Коришћење дигиталног евра треба да буде сигурно, приступачно и да гарантује приватност плаћања, иако је базиран на технологији блокчејн. Потребне потрошача треба задовољити, истовремено спречавајући илегалне активности попут прања новца. Дигитални евро не сме негативно да утиче на финансијску стабилност и монетарну политику и треба да буде у потпуности интегрисан у постојећи платни систем. Вредност дигиталног евра не би требало да варира, као што је то случај с приватним криптовалутама, и ЕЦБ треба да гарантује да један дигитални евро има исту вредност као кованица од једног евра.

Истраживачка фаза пројекта увођења дигиталног евра

ЕЦБ је током 2022. објавила два извештаја о напретку фазе истраживачког дела пројекта увођења дигиталног евра, први у септембру¹⁴⁷ и други у децембру¹⁴⁸ 2022. У последњем од ових извештаја ЕЦБ је истакла кључна подручја на којима се тренутно ради.

Прва област односи се на дизајн дигиталне валуте и начин функционисања монетарног система. Сарадња приватног и јавног сектора кључна је за успех у овој фази пројекта, а важно је утврдити и улогу Евросистема као издаваоца дигиталне валуте и других посредника на тржишту, као и ко ће и како дистрибуирати дигитални евро крајњим корисницима. Дигитални евро би у том случају био евидентиран као обавеза на билансу стања Евросистема, који би био одговоран за све врсте поравнања у име надгледаних посредника који дистрибуирају дигитални евро крајњим корисницима.

Друго важно подручје јесте модел поравнања, односно систем који ће проверити да ли платилац има довољно средстава за пренос примаоцу и начин на који ће се вршити финансирање и повлачење средстава како би се омогућило корисницима да конвертују готовину и новац с банковног рачуна у дигитални евро, и обрнуто. Треће, прелазак с готовине на дигитални евро мора бити лак, а нови систем треба да ради без прекида и без проблема.

И на крају, потребно је створити заједничка правила по којима би дигитална плаћања у еврима функционисала у целој зони евра, без обзира на националне системе плаћања. Европска комисија намерава да у другом тромесечју 2023. године предложи уредбу којом ће се регулисати дигитални евро и већ су започете припреме, укључујући и јавну консултацију, ради доношења предлога прописа.¹⁴⁹

У априлу ове године¹⁵⁰ ЕЦБ је објавила и трећи извештај о напретку пројекта дигиталног евра, као и налазе студије о специфичним карактеристикама потенцијалне дигиталне апликације.¹⁵¹ У поменутом извештају се наводи да би у почетку дигитални евро могао бити доступан резидентима, трговцима и владама држава зоне евра. Нерезиденти би такође могли да имају приступ дигиталном еврџу под условом да имају отворен рачун код

¹⁴⁷ https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/investigation/governance/shared/files/ecb.degov220929.en.pdf?8e0c0678b57e98372a7ac6b59047604b

¹⁴⁸ <https://www.ecb.europa.eu/paym/intro/news/html/ecb.mipnews221221.en.html>

¹⁴⁹ https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/investigation/governance/shared/files/ecb.degov221221_Progress.en.pdf?f91e0b8ff8cbd6654d7e6b071a8f7071

¹⁵⁰ https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/investigation/governance/shared/files/ecb.degov230424_progress.en.pdf

¹⁵¹ https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2023/html/ecb.pr230424_1_annex-93abdb80da.en.pdf

пружаоца платних услуга са седиштем у зони евра. У будућности потрошачи из одабраних трећих земаља такође би могли да имају приступ, у зависности од правила приступачности која ће бити утврђена у регулаторном оквиру за дигитални евро. Дигитални евро би требало да буде дистрибуиран преко пружаоца платних услуга, а крајњи корисници би могли да остваре приступ дигиталном еврџу или путем постојећих апликација тих институција или преко апликације за дигитални евро коју би израдио Евросистем.

ЕЦБ је такође објавила и налазе студије о специфичним карактеристикама потенцијалне дигиталне апликације. Ова квалитативна студија, заснована на подацима из фокус група и интервјуа, спроведена је у свим земљама зоне евра од децембра 2022. до јануара 2023. и укључивала је припаднике опште јавности, експерте из области технологије, трговце на велико и мало, као и део становништва са ограниченим приступом банкарским услугама или интернету. Студија је открила да је већина учесника била заинтересована да испроба неке од представљених функција дигиталне платформе, а најзначајнија употребна вредност ове платформе за већину учесника била је могућност трансфера новца између две особе. Такође, учесници су сматрали да је веома битна и могућност офлајн плаћања, која тренутно нису широко доступна, а сматрају се корисном функцијом када, на пример, неко има ограничену интернет везу.

Временски оквир истраживачке фазе пројекта увођења дигиталног евра

Извор: ЕЦБ.

На крају, треба имати у виду да различите могућности и ризици приватних дигиталних валута, као и с тим повезани изазови по постојећи монетарни систем, воде до тога да централне банке широм света све интензивније почињу да истражују начине на које би могле да развију сопствену дигиталну валуту. Таква врста дигиталне валуте требало би да отклони недостатке криптовалута и унапреди постојећи систем електронског новца, као и да учини финансијску инфраструктуру још ефикаснијом, не доводећи при томе у питање заштиту корисника финансијских услуга и стабилност финансијског система.

III.4. Тржиште непокретности

Народна банка Србије прати и анализира кретања на тржишту непокретности, будући да промене вредности непокретности утичу на квалитет кредитних портфолија банака и да то може знатно утицати на финансијску стабилност и реалну економију. У 2022. повећан је промет на тржишту непокретности, као и цене непокретности. Неизвесност у последу опште економске ситуације утицала је на смањење вредности изведених грађевинских радова, као и на пад броја издатих грађевинских дозвола.

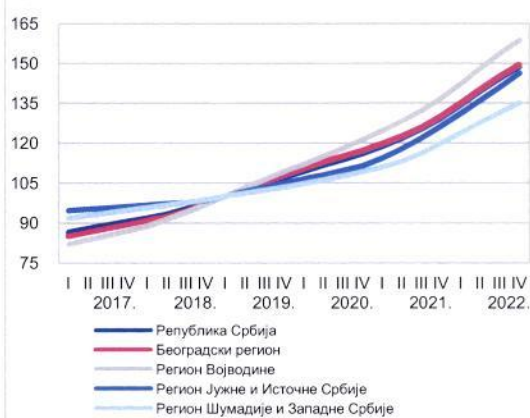
Протеклих година повећани су промет на тржишту непокретности и цене непокретности, што је било у складу с кретањима на овом сегменту тржишта и у другим земљама. На таква кретања утицала је повећана тражња за непокретностима, која је пре свега била резултат позитивних кретања на тржишту рада, као и повољних услова кредитирања.

У Републици Србији раст цена непокретности настављен је и додатно интензиван у 2022. Према подацима РГЗ-а, просечна цена стана у староградњи за подручје Републике Србије у 2022. години износила је 1.325 евра по квадратном метру, а у новоградњи 1.688 евра по квадратном метру, што је у односу на 2021. годину више за 20% и 16%, респективно.¹⁵²

Од новембра 2022. РГЗ објављује индекс цена станова. Поменути индекс развијен је у складу с међународним методолошким смерницама и на основу модела за масовну процену станова, који,

Графикон III.4.1. Индекс цена станова

(индекс, I 2019 = 100)

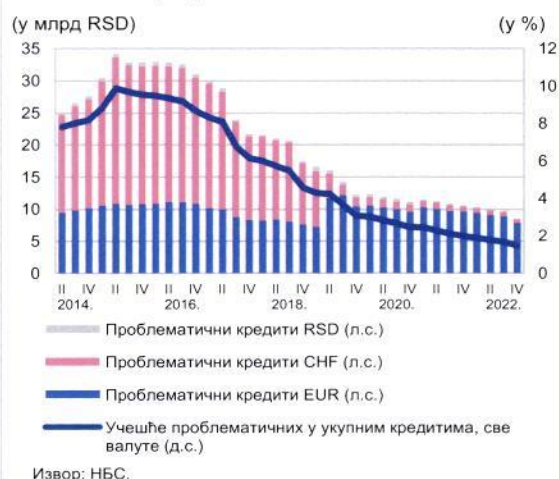
Извор: РГЗ.

¹⁵² <https://www.rgz.gov.rs/content/Vesti/2023/03/Izvestaj%20o%20kretanjima%20na%20trzistu%20nepokretnosti%20za%202022.%20godinu.pdf>

¹⁵³ <https://www.rgz.gov.rs/usluge/procena-i-vo%20C4%91enje-vrednosti-nepokretnosti/indeks-cena-nepokretnosti/metodologija-izrade-rgz-indeksa-cena-stanova>

поред цена из купопродајних уговора, узима у обзир и различите квалитативне карактеристике непокретности из релевантних извора.¹⁵³ Кретање вредности индекса указује на континуиран тренд раста цена станова током посматраног периода. Индекс цена станова за Републику Србију¹⁵⁴ у Т4 износи 148,79,¹⁵⁵ што је за 14,90% више него у Т4 2021. Посматрано по регионима, у Т4, мерено индексом цена станова, највише су повећане цене станова у региону Војводине (16,02% м.г.) и града Београда (14,91% м.г.).

Графикон III.4.2. Проблематични кредити стамбене изградње

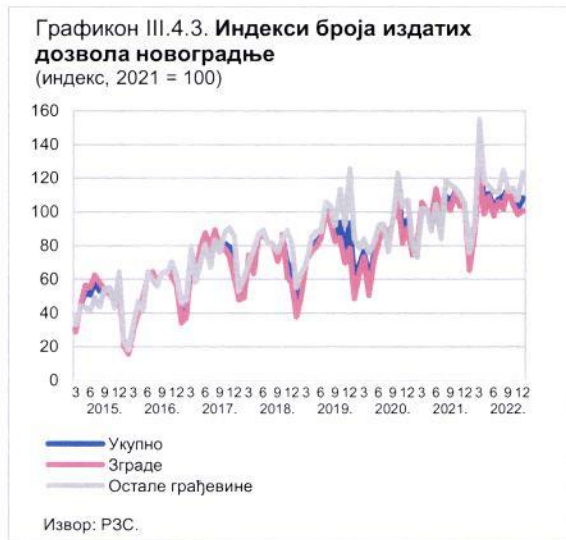

Извор: НБС.

На основу података РГЗ-а, у 2022. години реализована је 140.561 трансакција купопродаје непокретности, што је за 1,8% више него у 2021. години. Укупан обим новчаних средстава на тржишту непокретности у 2022. износио је 7,5 млрд евра, што је за 22% више него у 2021. и представља највиши ниво новчаних средстава на тржишту непокретности од 2014. године. Највећи удео (55%) у укупним новчаним средствима на тржишту непокретности, у износу од 4,1 млрд евра, односио се на промет станова, што представља раст од 26% у односу на 2021. При томе, највећи удео (65%) у укупном промету станова у 2022. имао је Београд. Ипак, треба имати у виду и податак РГЗ-а да је током 2022. само 11% свих прометованих непокретности, односно само 26% прометованих станова у Србији плаћено кредитним средствима, где се примећује пад у односу на 2021. годину, када су ти подаци износили 13% и 31%, респективно.

¹⁵⁴ <https://www.rgz.gov.rs/usluge/procena-i-vo%20C4%91enje-vrednosti-nepokretnosti/indeks-cena-nepokretnosti/rgz-indeks-cena-stanova>

¹⁵⁵ Референтни период је Т1 2019. године, када је вредност индекса износила 100.

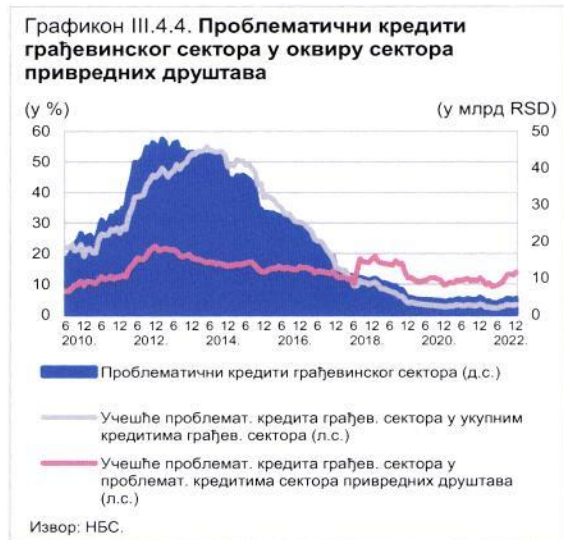
На промет стамбених непокретности утицали су фактори и на страни тражње и на страни понуде. Резултати анкете о кредитној активности банака¹⁵⁶ показују да је у другој половини 2022. тражња за стамбеним кредитима опала.

Према оцени банака, раст цена стамбених непокретности и каматних стопа представљали су факторе смањења тражње становништва за кредитима у 2022. години. На страни понуде, стандарди за одобравање кредита становништву поштровани су у 2022. години почев од Т2, чему су највише допринели повећани трошкови извора кредитирања, мања конкуренција у банкарском сектору, као и неизвесност у погледу опште економске ситуације, што се одразило и на смањену спремност за преузимање ризика.

Према подацима РЗС-а,¹⁵⁷ у Републици Србији укупна вредност изведених грађевинских радова у сталним ценама у 2022. у односу на 2021. нижа је за 11,2%, а вредност радова изведених на зградама за 11,6%. У поређењу са 2021. годином, у 2022. укупан број издатих грађевинских дозвола опао је за 2,8%, а број издатих дозвола за зграде за 5,4%, док је број издатих дозвола за остале грађевине порастао за 10,0%. Тренд пада броја издатих грађевинских дозвола може да укаже на потенцијално смањење понуде непокретности у будућности.

Упркос наведеним кретањима, учешће проблематичних кредита у укупним кредитима грађевинског сектора у 2022. остало је на истом нивоу као и у 2021. години и износило је 3,3%.

Непокретности су као предмет обезбеђења кредита веома заступљене у банкарском сектору

Републике Србије. Због тога је адекватна процена вредности непокретности од посебног значаја, јер су банке директно изложене ризику од промене тржишних цена непокретности. Закон о проценитељима вредности непокретности („Службени гласник РС”, бр. 108/2016 и 113/2017 – др. закон) усвојен је 2016. године, чиме је успостављен регулаторни оквир којим је унапређена правна сигурност и омогућена адекватна процена вредности непокретности. Овим законом је уведен институт лиценцираног проценитеља, као физичког лица које је стручно оспособљено за процену вредности непокретности и поседује лиценцу за тај посао. Поред тога, 2017. донет је Правилник о националним стандардима, кодексу етике и правилима професионалног понашања лиценцираног проценитеља („Службени гласник РС”, бр 70/2017), чиме је уведена стандардизована процена вредности непокретности која омогућава адекватну процену кредитног ризика потраживања обезбеђених хипотекама на непокретностима. Према информацијама које се налазе у Именику лиценцираних проценитеља¹⁵⁸ на интернет страници Министарства финансија, на крају 2022. било је укупно 258 лиценцираних проценитеља.

Како би се обезбедили услови за квалитетнију процену вредности непокретности, што доприноси смањењу ризика настанка нових проблематичних кредита, као и развоју тржишта проблематичних кредита који су обезбеђени непокретностима, Народна банка Србије од 2015. године води базу података о проценама вредности непокретности које су предмет хипотеке и о кредитима обезбеђеним хипотеком. Ова база се континуирано унапређује како би се на

¹⁵⁶https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/publikacije-i-istrazivanja/anketa-kreditna-aktivnost/

¹⁵⁷<https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20238001.pdf>

¹⁵⁸https://www.mfin.gov.rs/upload/media/O7GBFC_64460dc154c47.xlsx

свеобухватан начин омогућило прикупљање, чување и дистрибуција података с тржишта хипотекарних непокретности, као и приступање подацима за потребе Народне банке Србије, банака и лиценцираних проценитеља.

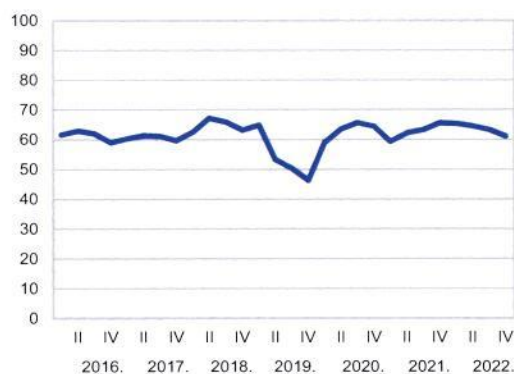
У условима изазваним пандемијом вируса корона, ради олакшавања приступа грађана стамбеним кредитима и подршке грађевинске индустрије као једаног од главних покретача економске активности, Народна банка Србије је у јуну 2020. изменила Одлуку о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система („Службени гласник РС”, бр. 34/2011, 114/2017 и 84/2020). Дотадашње *LTV* ограничење од 80% ублажено је на 90% ако се кредит одобрава у оквиру мера подршке државе одређеним категоријама физичких лица, као и у случају да се кредит одобрава за куповину прве стамбене непокретности.

*LTV*¹⁵⁹ рацио, мерен односом вредности хипотекарних стамбених кредита за чије је обезбеђење хипотекован стан и процењене вредности тих станова, у 2022. забележио је пад у односу на претходну годину. Тако је у Т4 2022. износио 61,1% (65,4% у Т4 2021).¹⁶⁰ Просечни *LTV* је знатно испод прописаног нивоа од 80%.¹⁶¹

Народна банка Србије је у децембру 2022. године продужила примену Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима („Службени гласник РС”, бр. 108/2020, 119/2021 и 137/2022), донете у августу 2020. Наведеном одлуком је омогућено банкама да одобравају стамбене кредите у случају да није завршен стамбени објекат у целости или у највећој мери. Предмет стамбеног кредитирања путем преференцијалног третмана, поред потпуно изграђених станова, могу бити и стамбени објекти у изградњи без

Графикон III.4.5. *LTV* рацио

(вредност стамбених кредита за које је хипотекован стан у односу на процењену вредност тих станова, у %)

Извор: НБС.

обзира на степен завршености ако је реч о пројектном финансирању банке код којих је Грађевинска дирекција Србије носилац грађевинске дозволе или су у оквиру мера подршке државе одређеним категоријама физичких лица, као и стамбени објекти у изградњи који су најмање 60% завршени ако је реч о пројектном финансирању друге банке или о пројекту инвеститора правног лица. Такође, да би се грађанима олакшала отплата стамбених кредита, банкама је омогућено да дужницима понуде олакшице продужавањем рока отплате стамбених кредита за најдуже пет година. Првобитни рок за примену наведених мера био је 31. децембар 2021. године, али је услед трајања вишедимензионалне кризе, а ради даљег олакшавања приступа грађана стамбеним кредитима и подршке грађевинске индустрије, Народна банка Србије у децембру 2021. продужила њихову примену за 12 месеци, а затим изменом у децембру 2022. за још додатних 12 месеци, односно до 31. децембра 2023. године.

¹⁵⁹ *Loan-to-value* – *LTV* представља показатељ односа вредности хипотекарног кредита и вредности непокретности која служи за обезбеђење тог кредита.

¹⁶⁰ Извор: База непокретности НБС о проценама вредности непокретности које су предмет хипотеке и кредитима обезбеђеним хипотеком.

¹⁶¹ Ако се кредит одобрава у оквиру мера подршке државе одређеним категоријама физичких лица или у случају да се кредит одобрава за куповину прве стамбене непокретности, *LTV* износи 90%.

Осврт 5: Процене вредности стамбених непокретности у 2022. години

Током претходних година повећан је промет на тржишту непокретности у Републици Србији (за 22% у 2022. у односу на 2021, према подацима Републичког геодетског завода),¹⁶² што је у складу с кретањима на овом сегменту тржишта у другим земљама. Последњих година цене на тржишту некретнина расле су на светском нивоу, чему је допринело више фактора – повољна кретања на тржишту рада, ниске каматне стопе, потрага за алтернативним инвестицијама, повећан рад од куће услед пандемије и др. За разлику од великог броја европских земаља, где су у 2022. цене непокретности успориле раст или су чак смањене, подаци Републичког геодетског завода, као и подаци из базе података о проценама вредности непокретности које су предмет обезбеђења кредита (у даљем тексту: База непокретности), показују раст цена непокретности у 2022. години у односу на 2021. годину.

У Базу непокретности унети су подаци о 179.258 непокретности од почетка извештавања банака (октобар 2015) до краја 2022. године, чија је вредност процењена на 6.223,7 млрд динара. Највећи број унетих података о непокретностима односи се на стамбене непокретности¹⁶³ (74,4% укупног броја непокретности), док је, према процењеним вредностима непокретности, доминантно учешће комерцијалних непокретности као средства обезбеђења (81,7% укупне процењене вредности свих непокретности унетих у Базу непокретности). У складу с подацима о првим проценама стамбених непокретности датих као средство обезбеђења за стамбене кредите унетих у Базу непокретности, просечна процењена вредност по квадратном метру за Републику Србију у 2022. години износила је 1.278 евра.

Табела О.5.1. Процењене вредности стамбених непокретности у 2022. години

	Просечна процењена вредност по m ² у 2022. (у EUR)*	Просечна процењена вредност по m ² у 2021. (у EUR)	Промена у односу на претходну годину (у %)	Минимална процењена вредност по m ² у 2022. (у EUR)	Максимална процењена вредност по m ² у 2022. (у EUR)	Број процењених непокретности у 2022.
Република Србија	1.278	1.077	18,7	80	6.453	9.715
Београдски регион	1.894	1.632	16,1	162	6.453	4.384
Београд – Стари град	2.788	2.453	13,7	1.548	4.403	192
Београд – Врачар	2.547	2.285	11,5	1.473	4.425	227
Београд – Савски венац	2.383	2.544	-6,3	1.104	6.453	146
Београд – Нови Београд	2.236	1.871	19,5	1.000	4.072	885
Београд – Звездара	1.954	1.599	22,2	724	4.252	560
Београд – Вождовац	1.867	1.621	15,2	435	3.586	686
Београд – Земун	1.777	1.560	13,9	404	2.983	364
Београд – Чукарица	1.642	1.397	17,5	280	3.137	346
Београд – Палилула	1.631	1.434	13,7	284	3.356	394
Београд – Раковица	1.390	1.165	19,3	474	2.311	242
Београд – Сурчин	1.130	744	51,8	378	1.850	70
Београд – Гроцка	946	609	55,4	276	2.339	70
Београд – Сопот	890	841	5,8	231	1.732	19
Београд – Младеновац	794	682	16,4	267	1.254	56
Београд – Обреновац	762	651	17,0	212	1.509	54
Београд – Лазаревац	672	655	2,6	201	1.319	54
Београд – Барајево	465	416	11,8	162	1.388	19
Регион Војводине	901	759	18,6	80	3.353	2.881
Нови Сад	1.539	1.214	26,8	220	3.353	1.228
Остале општине региона	576	487	18,4	80	2.273	1.653
Регион јужне и источне Србије	796	693	14,9	123	2.500	986
Ниш	1.101	932	18,1	227	2.500	439
Остале општине региона	592	554	6,8	123	1.897	547
Регион Шумадије и западне Србије	784	688	13,9	96	2.971	1.464
Крагујевац	890	776	14,6	267	2.971	295
Остале општине региона	759	670	13,3	96	2.897	1.169

* Прелиминарна процена, при чему се очекује да банке током 2023. наставе да достављају процене из 2022. године.

** Подаци се заснивају на првим проценама станова и кућа у поступку одобравања стамбеног кредита.

Извор: НБС.

¹⁶² Број купопродаја у 2022. години износио је 140.561 и порастао је свега 1,8% у односу на 2021. годину. Видети:

<https://www.rgz.gov.rs/content/Vesti/2023/03/Izvestaj%20o%20kretanjima%20na%20trzistu%20nepokretnosti%20za%202022.%20godinu.pdf>.

¹⁶³ Под стамбеним непокретностима у овом осврту подразумевају се станови и куће који су процењени ради конституисања хипотеке на њима као средства обезбеђења стамбених кредита.

У Табели О.5.1. приказана је просечна процењена вредност стамбених непокретности по квадратном метру, као и максимална и минимална процењена вредност по квадратном метру на територији Републике Србије, по статистичким регионима, одређеним градовима и општинама у београдском региону током 2022. године.

Постоји значајна дисперзија вредности стамбених непокретности између региона у Републици Србији. Просечна процењена вредност по квадратном метру у београдском региону од 1.894 евра двоструко је изнад просечне процењене вредности по квадратном метру у другим регионима (Војводина – 901 евра, регион јужне и источне Србије – 796 евра и регион Шумадије и западне Србије – 784 евра). С обзиром на то да се највећи број процењених стамбених непокретности односи на београдски регион, може се закључити да је просечна процењена вредност по квадратном метру стамбених непокретности у Републици Србији у великој мери одређена кретањем вредности процена стамбених непокретности у београдском региону.

У београдском региону постоји дисперзија просечне процењене вредности стамбених непокретности по квадратном метру по општинама, па се тако по релативно нижим просечним проценама вредности издвајају приградске општине и општине на периферији града. Најнижа просечна процењена вредност по квадратном метру од 465 евра забележена је на територији општине Барајево, док се просечна процењена вредност по квадратном метру у општинама у ужем центру града (Стари град – 2.788 евра, Врачар – 2.547 евра и Савски венац – 2.383 евра) и на Новом Београду (2.236 евра) кретала изнад 2.200 евра. Таква дисперзија просечних процењених вредности по квадратном метру стамбених непокретности није заступљена само у београдском региону, већ и у другим регионалним центрима – у Новом Саду у односу на остале општине у Војводини (Нови Сад – 1.539 евра, остале општине региона – 576 евра), у региону јужне и источне Србије (Ниш – 1.101 евра, остале општине региона – 592 евра) и региону Шумадије и западне Србије (Крагујевац – 890 евра, остале општине региона – 759 евра).

Максимална појединачна вредност процењене стамбене непокретности по квадратном метру регистрована је на територији општине Савски венац, а најнижа код непокретности која се налази у региону Војводине.

У односу на претходну годину, процењене вредности стамбених непокретности по квадратном метру у 2022. порасле су за 18,7% у Републици Србији, за 18,6% у Војводини, за 16,1% у београдском региону, за 14,9% у региону јужне и источне Србије и за 13,9% у региону Шумадије и западне Србије. Током 2022, на нивоу Републике Србије укупно је евидентирано 9.715 процена, што је за 3.860 процена мање него у претходној години. Наведено смањење броја процена одражава тренд смањења куповина стамбених непокретности средствима из кредита, с тим да се очекује да ће евидентирани број процена из 2022. у наредном периоду бити допуњен новим проценама, будући да се процена вредности непокретности израђује дуже од месец дана пре уписа хипотеке, услед чега се тај податак о процени касније доставља Народној банци Србије.

Просечне процењене вредности стамбене непокретности по квадратном метру од октобра 2015. до краја 2022. године готово непрекидно расту и за Републику Србију и за регион (Графикон О.5.1).

Графикон О.5.1. Кретање процењене вредности и броја стамбених непокретности по регионима

* Подаци се заснивају на првим проценама станова и кућа у поступку одобравања стамбеног кредита.

Извор: НБС.

На основу података из Базе непокретности, просечна процењена вредност стамбених непокретности по квадратном метру може се утврдити не само по регионима и општинама већ и према години изградње, врсте непокретности (кућа/стан), структури станова и сл. Резултати су приказани у Табели О.5.2.

Просечна процењена вредност по квадратном метру стамбене непокретности у новоградњи (изграђене 2020, 2021. или 2022. године) у 2022. износила је око 1.665 евра у Републици Србији (2.166 евра у београдском региону) и виша је од просечне процењене вредности старијих непокретности, која је износила 1.185 евра (1.825 евра у београдском региону).

Такође, приметно је да су просечне процењене вредности по квадратном метру станова (1.588 евра у Србији, односно 1.990 евра у београдском региону) знатно више од просечних процењених вредности по квадратном метру кућа (479 евра у Србији, односно 903 евра у београдском региону). Ово се може објаснити и тиме што је површина кућа обично већа од просечне површине станова, услед чега је и просечна цена по квадратном метру ових непокретности знатно нижа.

Посматрано према структури станова, највиша просечна процењена вредност по квадратном метру у Србији и београдском региону забележена је код четворособних и већих станова (1.809 евра и 2.199 евра, респективно) и гарсоњера (1.748 евра и 2.081 евра, респективно).

Табела О.5.2. Просечне процењене вредности стамбених непокретности током 2022. године (година изградње, врста, структура)

	Просечна процењена вредност по m ² (у EUR)*	Према години изградње		Према врсти непокретности		Према структури стана				
		Новоградња	Староградња	Стан	Кућа	0,5	1–1,5	2–2,5	3–3,5	4+
Република Србија	1.278	1.665	1.185	1.588	479	1.748	1.607	1.480	1.542	1.809
Београдски регион	1.894	2.166	1.825	1.990	903	2.081	1.916	1.888	1.964	2.199
Београд – Стари град	2.788	3.212	2.674	2.785	3.392	3.030	2.788	2.774	2.680	2.847
Београд – Врачар	2.547	2.700	2.521	2.548	2.500	3.287	2.649	2.526	2.303	2.615
Београд – Савски венац	2.383	2.374	2.390	2.785	1.205	2.576	2.504	2.679	2.700	2.902
Београд – Нови Београд	2.236	2.789	2.128	2.237	1.000	2.405	2.274	2.180	2.211	2.312
Београд – Звездара	1.954	2.080	1.912	1.934	2.371	1.955	1.923	1.904	1.964	1.980
Београд – Вождовац	1.867	2.161	1.791	1.901	1.097	1.903	1.982	1.839	1.828	2.026
Београд – Земун	1.777	2.087	1.700	1.798	945	1.912	1.728	1.754	1.855	1.863
Београд – Чукарица	1.642	2.012	1.609	1.731	732	1.744	1.764	1.683	1.712	1.812
Београд – Палилула	1.631	1.743	1.602	1.662	1.173	1.842	1.707	1.542	1.666	1.816
Београд – Раковица	1.390	1.526	1.381	1.434	787	1.512	1.502	1.499	1.407	1.297
Београд – Сурчин	1.130	1.449	832	1.476	753	1.464	1.515	1.463	1.273	1.170
Београд – Гроцка	946	1.330	701	1.121	725	1.320	1.250	1.115	1.007	843
Београд – Сопот	890	1.153	583	913	884	-	-	1.169	867	-
Београд – Младеновац	794	1.020	620	937	393	1.242	942	951	882	993
Београд – Обреновац	762	1.185	687	1.042	380	-	1.076	1.132	1.014	850
Београд – Лазаревац	672	896	648	892	405	772	928	852	939	889
Београд – Барајево	465	1.388	437	801	374	-	-	727	856	-
Регион Војводине	901	1.387	785	1.322	420	1.711	1.435	1.260	1.282	1.350
Нови Сад	1.539	1.606	1.505	1.657	808	1.939	1.761	1.639	1.594	1.646
Остале општине региона	576	1.073	509	922	377	1.108	966	923	924	864
Регион јужне и источне Србије	796	1.085	737	975	384	1.182	1.080	981	944	881
Ниш	1.101	1.219	1.060	1.219	545	1.349	1.307	1.227	1.196	1.102
Остале општине региона	592	882	554	754	335	938	847	737	743	723
Регион Шумадије и западне Србије	784	1.191	686	983	426	1.395	1.190	922	930	861
Крагујевац	890	1.052	796	1.002	495	1.177	1.038	994	992	998
Остале општине региона	759	1.268	667	978	417	1.401	1.229	900	907	826

* Прелиминарна процена, при чему се очекује да банке током 2023. наставе да достављају процене из 2022. године.

** Подаци се заснивају на првим проценама станова и кућа у поступку одобравања стамбеног кредита.

Извор: НБС.

Највише станова који представљају обезбеђење по стамбеним кредитима у 2022. години налази се у зградама с четири, пет и три спрата (1.580, 1.487 и 1.148), што чини 50,2% укупног броја процењених станова (8.404) и указује на то да у Србији зграда тих спратности има највише. Такође, највише наведених станова налази се на последњем (2.306) и на претпоследњем спрату (1.591), што чини 46,4% укупног броја процењених станова. Што се тиче заступљености станова према спратности, највише су заступљене процене вредности за станове на првом (1.488), другом (1.404) и трећем спрату (1.298), што представља 49,9% укупних процена свих станова. Резултати су приказани у Табели О.5.3.

Табела О.5.3. Број процена станова током 2022. године по спратности станова и спратности зграда

(спратност зграда)	приземна зграда	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	28	29	31	40	41	укупно процене по спратности станова			
(спратност станова)																																				
суверен промет																																			13	
високо промет	48	80	193	221	210	147	56	50	21	16	12	12	4	6	12	1		1	1															1093		
1		154	278	239	271	212	123	86	30	26	14	16	9	13	5	5	2	5	1	1															1590	
2			321	290	274	197	98	68	47	41	15	12	7	12	6	7	1	2		2	2					1								1543		
3				389	311	251	137	80	29	29	16	16	9	6	6	4	4			1	2	1												1233		
4					508	273	121	99	24	27	15	9	4	5	7	2	3	1	2		1	1	1	1										1329		
5						403	99	81	34	37	22	16	6	7	2	4	2			2		1	1			2								723		
6							158	105	35	35	22	11	11	8	9	4	4	3	3	1	1	2													412	
7								113	49	33	22	16	5	3	3	4	3	5	2	3	1	1	1				1								283	
8									54	31	25	19	9	6	5	6	1	1	2	3	1	1					1	2							170	
9										39	24	16	5	10	2	5	2	1	3	2															110	
10											23	16	7	10	5	4	3	2	1	1	1			2	3										78	
11												24	7	5		3	3	1	2		1	1												47		
12													12	4	4	4	2					1	1												40	
13														10	2	7	5	4	1		4	2													36	
14																12	3	4	3	4	2														33	
15																	8	2	2	6	2	6													28	
16																		5	5	2	1	4	2												20	
17																			6	2	1	1													11	
18																				4	2	4	1	1											13	
19																					2	1	1												4	
20																																				2
21																																				1
22																																				2
23																																				2
28																																				1
29																																				1
30																																				1
укупно процене по спратности зграде	48	234	791	1148	1930	1197	799	682	324	314	210	183	95	113	80	71	48	44	39	24	31	18	8	9	8	1	2	6	1	3	2	1		8404		

Подаци се заснивају на првим проценама станова у поступку одобрења стамбеног кредита.
Извор: НБС.

Посматрано по броју соба, у 2022. највише су заступљене процене вредности двособних станова (1.781 – просечне површине 53 м²), двоипособних (1.369 – просечне површине 61 м²) и трособних (1.327 – просечне површине 71 м²), што представља 53,3% свих процена станова. Просечна површина свих процена станова износи око 61 м², док је медијана 58 м², што указује на то да је већи број станова с мањом површином дат у обезбеђење хипотекарних стамбених кредита.

Подаци из Базе непокретности важни су будући да се на основу њих може утврдити однос између исплаћеног кредита и вредности хипотековане непокретности, што је од великог значаја за праћење преузимања кредитног ризика од стране банака и самим тим омогућава доношење правовремене одлуке о адекватној примени макропруденцијалних инструмента за ограничавање ризика. То потврђује оправданост и корисност комплементарне анализе поменутих података и за праћење кретања на тржишту непокретности и за процену ризика који банке преузимају по основу хипотекарних кредита.

Републички геодетски завод на основу прометованих непокретности води Регистар цена непокретности за Републику Србију, а од новембра 2022. објављује индекс цена станова. Према подацима Републичког геодетског завода, просечна цена стана у староградњи у 2022. износила је 1.325 евра по метру квадратном, а у новоградњи 1.688 евра по метру квадратном, што у односу на 2021. годину представља раст од 20%, односно од 16%, респективно. Индекс цена станова развијен је у складу с међународним методолошким смерницама и на основу модела за масовну процену станова, који, поред цена из купопродајних уговора, узима у обзир и различите квалитативне карактеристике непокретности из релевантних извора. Како би се неутралисали ефекти промене структуре промета и квалитета станова који се продају из периода у период, те како би се што боље сагледали искључиво ефекти тржишних промена, за израчунавање индекса цене станова коришћен је модел хедоничке регресије, који узима у обзир већи број карактеристика непокретности, као што су: година изградње, врста грејања, површина стана, собност, спратност, лифт, врста крова, противпожарни систем, систем за климатизацију, катастарска општина, зона становања и геопросторни подаци.¹⁶⁴

Индекс цена станова Републичког геодетског завода даје релевантна кретања цена укупног тржишта непокретности у Републици Србији, будући да станови чине око 70% тржишта стамбених непокретности, као и да промет станова чини око 55% укупног промета на тржишту непокретности у претходних пет година. Подаци на основу којих се добија наведени индекс свеобухватни су, јер се узимају у обзир све купопродајне трансакције без обзира на начин финансирања.

Индекс цена станова објављује се тромесечно за Републику Србију и за четири региона, и то посебно за новоградњу (прва продаја стана) и староградњу (препродаја станова). Изражава се као базни индекс према првом тромесечју 2019. године, када му је вредност једнака 100. Индекс цена станова за Републику Србију у четвртном тромесечју 2022. године¹⁶⁵ износи 148,79, што је за 14,9% више него у истом тромесечју 2021. Кретање вредности индекса указује на континуиран раст цена станова током посматраног периода од Т1 2016. до Т4 2022, уз посебно интензиван раст током 2021. и 2022. године.

¹⁶⁴ Више о томе на следећем линку: <https://www.rgz.gov.rs/usluge/procena-i-vo%C4%91enje-vrednosti-nepokretnosti/indeks-cena-nepokretnosti/metodologija-izrade-rgz-indeksa-cena-stanova>.

¹⁶⁵ <https://www.rgz.gov.rs/content/Datoteke/masovna%20procena/2023/RGZ%20indeks%20cena%20-%20prvi%20kvartal%202023.pdf>

IV. Финансијска стабилност

IV.1. Регулаторни оквир као подршка финансијској стабилности

IV.1.1. Макропруденцијална политика

Светска финансијска криза 2007/2008. године показала је колико велики трошак по финансијски систем, јавне финансије и реалну економију може изазвати финансијска нестабилност. Такође, криза је јасно показала да за остварење финансијске стабилности није довољно обезбедити само стабилност појединачних финансијских институција већ и стабилност финансијског система као целине.

Све је то утицало на убрзан развој потпуно нове области јавне политике – макропруденцијалне политике, усмерене на ограничавање ризика којима је изложен финансијски систем као целина (тзв. системских ризика) ради очувања стабилности финансијског система. Благовремени развој мера и инструмената ове политике после светске финансијске кризе омогућио је да глобални финансијски систем и финансијски системи појединачних земаља буду отпорнији на потенцијалне наредне кризе. Наиме, захтеви за капитал и ликвидносни захтеви утврђени регулаторним стандардом Базел III¹⁶⁶ чине финансијски систем отпорнијим на последице кризе и у погледу ликвидности и у погледу солвентности. Спровођење мера макропруденцијалне политике у погледу ограничавања ризика у финансијском систему допринело је и ублажавању ризика изазваних вишедимензионалном глобалном кризом, која траје већ три године и која је започела прво с кризом пандемије вируса корона, а потом је настављена са интензивирањем геополитичких тензија и избијањем конфликта у Украјини. Ипак, управо због примене мера за ограничавање ризика, о којима ће у наставку бити речи,

финансијски сектор је био боље припремљен да одговори на изазове ових криза него што је то био случај пред почетак светске финансијске кризе 2007/2008. године.

У складу с чланом 14. став 1. тачка 11. Закона о Народној банци Србије („Службени гласник РС”, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015, 40/2015 – Одлука УС и 44/2018), прописано је да је законска функција Народне банке Србије да утврђује и спроводи, у оквиру своје надлежности, активности и мере ради очувања и јачања стабилности финансијског система. Наведена одредба даје правни основ Народној банци Србије да предузима мере за остварење једног од њених основних циљева, а то је очување и јачање стабилности финансијског система (члан 3. став 2. Закона о Народној банци Србије). Како би се ближе дефинисали елементи макропруденцијалне политике, Народна банка Србије је 2015. објавила Макропруденцијални оквир¹⁶⁷ – консултативни документ којим се ближе уређују циљеви, инструменти и процес доношења мера макропруденцијалне политике. Након објављивања Макропруденцијалног оквира, усвојени су прописи¹⁶⁸ којима се у домаћи правни систем преноси регулаторни стандард Базел III, који представља један од најбитнијих регулаторних одговора на светску финансијску кризу 2007/2008. године. Поменути прописи усвојени су у децембру 2016, а њихова примена је почела 30. јуна 2017. године. Саставни део овог регулаторног пакета јесте и Одлука о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 103/2016, 103/2018, 88/2019, 67/2020, 98/2020, 137/2020, 59/2021, 67/2022 и 137/2022). Овом одлуком су, између осталог, регулисани заштитни слојеви капитала, који представљају додатни основни акцијски капитал који су банке у обавези да одржавају изнад прописаног регулаторног минимума како би се ограничили системски ризици у финансијском систему. Заштитни слојеви капитала могу се користити за ограничење ризика који могу бити цикличне (заштитни слој за очување капитала и

¹⁶⁶ Више о Базелу III видети у Годишњем извештају о стабилности финансијског система у 2011. стр. 75–77. (https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/fs/finansijska_stabilnost_11.pdf).

¹⁶⁷ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/finansijska-stabilnost/ostalo/makroprudencijalni_okvir_201503.pdf

¹⁶⁸ Овај регулаторни пакет обухвата одлуке Народне банке Србије, које су објављене у „Службеном гласнику РС”, бр. 103/16 од 22. децембра 2016, и то: Одлуку о адекватности капитала банке, Одлуку о објављивању података и информација банке, Одлуку о извештавању о адекватности капитала банке, Одлуку о изменама и допунама Одлуке о извештавању банака, Одлуку о управљању ризиком ликвидности банке и Одлуку о изменама и допунама Одлуке о управљању ризицима банке. Ове одлуке у домаћу регулативу преносе захтеве прописане релевантном уредбом, односно директивом ЕУ (Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012 (CRR), Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC (CRDIV)).

контрациклични заштитни слој капитала) или структурне природе (заштитни слој капитала за системски значајне банке и заштитни слој капитала за структурни системски ризик) (Табела IV.1.1). Заштитни слојеви капитала представљају најзначајније макропруденцијалне инструменте засноване на капиталу банака. Одлуком о управљању ризиком ликвидности банке („Службени гласник РС”, бр. 103/2016) уведен је и нови ликвидносни захтев – показатељ покрића ликвидном активом (*Liquidity Coverage Ratio*). Испуњење овог захтева омогућава банкама да издрже претпостављени ликвидносни шок у периоду од 30 дана. На тај начин је препознат значај адекватног управљања ризиком ликвидности у спречавању настанка финансијске кризе.

Крајем 2019. утврђено је да су супервизорски и регулаторни захтеви у Републици Србији еквивалентни са европским захтевима који су базирани на Базелу III, Одлуком (ЕУ) 2019/2166 Европске комисије о усклађености регулаторног и супервизорског оквира. Наведеном одлуком Србија је укључена на листу држава чији се супервизорски и регулаторни захтеви који се односе на банке сматрају еквивалентним за потребе третмана изложености у складу са Уредбом о капиталним захтевима, бр. 575/2013, којом су у ЕУ уведени стандарди Базел III. На основу свеобухватне анализе, оцењено је да је оквир који је за пословање банака креирала Народна банка Србије успостављен на начин који обезбеђује стабилност и интегритет финансијског система, адекватну заштиту депонената и других корисника финансијских услуга, независност и ефикасност супервизије банака, као и ефективну примену релевантних међународних стандарда. Утврђена еквивалентност поново је потврђена 24. октобра 2021. новом Одлуком (ЕУ) 2021/1753.

Увођењем заштитних слојева капитала и ликвидносних захтева Базела III у банкарску регулативу, системски ризици су препознати као посебна врста ризика, па зато захтевају и примену посебних мера које су усмерене директно на њих. Макропруденцијална политика је управо усмерена на ограничавање ових ризика, с тим да њена примена узима у обзир и интеракцију с макропруденцијалном и монетарном¹⁶⁹ политиком. Криза изазвана пандемијом, енергетска криза и конфликт у Украјини, који су се надовезали у протекле три године, још више су

нагласили потребу координације наведених јавних политика.

IV.1.2. Регулаторне мере за ограничење системских ризика

Поред анализе и оцене системских ризика у финансијском систему, Годишњи извештај о

Табела IV.1.1. Заштитни слојеви капитала у Србији

Заштитни слој за очување капитала	
Одлуком о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 103/2016, 103/2018, 88/2019, 67/2020, 98/2020, 37/2020, 59/2021, 67/2022 и 137/2022) овај заштитни слој утврђен је у висини од 2,5% ризичне активе банке.	
Контрациклични заштитни слој капитала	
Одлуком о стопи контрацикличног заштитног слоја капитала за Републику Србију („Службени гласник РС”, бр. 58/2017) утврђена је стопа од 0%. Током 2022. ова стопа је ревидирана на тромесечном нивоу, а задржана је у висини од 0% имајући у виду да према подацима за крај децембра 2022. референтни показатељ за утврђивање стопе контрацикличног заштитног слоја капитала износи 0%; учешће укупних кредита у БДП-у износи 86,0%; одступање учешћа укупних кредита у БДП-у од свог дугорочног тренда износи 1,1 п.п. Задржавањем стопе контрацикличног заштитног слоја капитала на нивоу од 0% Народна банка Србије даје подршку кредитној активности и на тај начин ублажава утицај глобалних неизвесности на домаће услове финансирања привреде и становништва.	
Заштитни слој капитала за системски значајне банке	
Одлуком о утврђивању листе системски значајних банака у Републици Србији и стопа заштитног слоја капитала за те банке, од 16. јуна 2022. утврђене су системски значајне банке и стопе заштитног слоја капитала, које су све банке у обавези да одржавају од 30. јуна 2022.	
Назив банке	Стопа
BANCA INTESA АД БЕОГРАД	2%
ОТП БАНКА СРБИЈА АД НОВИ САД	2%
RAIFFEISEN БАНКА АД БЕОГРАД	2%
НЛБ КОМЕРЦИЈАЛНА БАНКА АД БЕОГРАД	2%
АГРОИНДУСТРИЈСКО КОМЕРЦИЈАЛНА БАНКА АИЖ БАНКА АД	2%
UNICREDIT БАНК СРБИЈА АД БЕОГРАД	1%
БАНКА ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА АД БЕОГРАД	1%
ERSTE БАНК АД НОВИ САД	1%
EUROBANK DIREKTNA АД БЕОГРАД	1%
Заштитни слој капитала за структурни системски ризик	
Одлуком о стопи и начину одржавања заштитног слоја капитала за структурни системски ризик („Службени гласник РС”, бр. 58/2017 и 3/2018) утврђено је да све банке код којих је учешће девизних и девизно индексираних пласмана одобрених привреди и становништву у Републици Србији у укупним пласманима те банке одобреним привреди и становништву у Републици Србији веће од 10% у обавези су да одржавају заштитни слој капитала за структурни системски ризик у висини од 3% укупних девизних и девизно индексираних пласмана банке одобрених привреди и становништву у Републици Србији. Заштитни слој капитала за структурни системски ризик уведен је ради ограничења ризика евроизације, који је један од кључних структурних, нецикличких системских ризика по стабилност финансијског система Републике Србије. Обавеза одржавања заштитног слоја капитала за структурни системски ризик ревидира се најмање сваке друге године.	

стабилности финансијског система сваке године наводи и мере које је могуће предузети како би се ограничили препознати системски ризици.

¹⁶⁹ О односу финансијске стабилности и монетарне политике више видети у Годишњем извештају о стабилности финансијског система у 2021, Осврт I: Улога финансијске стабилности у новој стратегији монетарне политике Европске централне банке, стр. 17–19.

Проблематични кредити

Висока стопа проблематичних кредита истовремено може представљати системски ризик у финансијском систему с макропруденцијалног аспекта и ризик за појединачне институције (микропруденцијални аспект). Раст учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима један је од типичних пратилаца финансијске кризе и може да се одрази не само на финансијски систем већ и на реалну економију, јер може негативно да утиче на кредитну активност, што може да успори или одложи привредни раст. Такође, висока стопа проблематичних кредита може да увећа интензитет и трајање финансијске кризе. Наиме, финансијски ресурси су у том случају блокирани све до решавања проблематичног кредита, што може за последицу имати даљу економску стагнацију, која прати финансијску кризу.

Због раста проблематичних кредита у периоду након светске финансијске кризе јавила се потреба да се усвоје Стратегија за решавање проблематичних кредита (у даљем тексту: Стратегија)¹⁷⁰ и акциони планови Владе Републике Србије и Народне банке Србије, који су дали изузетне резултате када је реч о ограничавању овог системског ризика и смањењу нивоа проблематичних кредита. Учешће бруто проблематичних кредита у укупним кредитима у домаћем банкарском систему на крају 2022. износило је 3,0%, што је најнижа вредност овог показатеља откад се прати. Тај ниво проблематичних кредита мањи је за 19,2 п.п. него у августу 2015, када је донета Стратегија, и за 0,6 п.п. мањи него на крају 2021. Такво смањење проблематичних кредита, чак и у условима криза и пораста каматних стопа, представља одличне резултате који су на том пољу постигнути и потврду да су мере Народне банке Србије и Владе биле правовремене и да су спречиле веће негативне ефекте по привреду и становништво, а тиме и по финансијски сектор. Пошто је домаћи банкарски систем адекватно капитализован и високо ликвидан, а исправка вредности проблематичних кредита у односу на бруто проблематичне кредите висока и износи 58,1% (децембар 2022), негативан директан утицај проблематичних кредита на кредитну активност у знатној мери је ограничен, па се првенствено може говорити о индиректном утицају. Тај утицај се може остварити преко аверзије банака према

ризик, која постоји чак и на најразвијенијим тржиштима. Аверзија према ризику испољава се у виду поштравања кредитних стандарда и услова кредитирања, попут ограничења износа и рочности кредита, али и ригорознијих захтева у погледу средстава обезбеђења кредита. Аверзија према ризику посебно је наглашена за време трајања кризе, услед чега је Србија, као и многе друге земље, преузела обавезу да као гарант измири потраживања банака настала по основу кредита које су банке одобриле за финансирање ликвидности и обртних средстава за кредитирање привреде како би се ублажиле негативне економске и финансијске последице кризе изазване вирусом корона, а у складу са утврђеном гарантном шемом.¹⁷¹

С обзиром на то да је спровођење Стратегије успешно окончано у току 2018, даље активности усмерене су на спречавање настанка нових проблематичних кредита и очување постигнутих резултата. С тим циљем, Влада Републике Србије је у децембру 2018. донела Програм за решавање проблематичних кредита за период 2018–2020. године¹⁷² (у даљем тексту: Програм), као и Акциони план за спровођење тог програма. Циљ Програма и пратећег акционог плана био је да се, уз сарадњу с Народном банком Србије, уклоне препреке које спречавају правовремено решавање проблематичних потраживања и акумулације проблематичних кредита и појаве негативних ефеката на кредитну активност, а самим тим и на потенцијални привредни раст.

У наставку су дате препоруке чија би примена могла да допринесе даљем очувању ниског учешћа проблематичних кредита.

Израда планова од стране банака за смањење, односно одржавање ниског учешћа проблематичних кредита. Одлуком о изменама и допунама Одлуке о управљању ризицима банке¹⁷³ из 2016. године унапређен је процес управљања лошом активом у банкама. Тај процес је даље унапређен израдом конкретних планова за смањење учешћа проблематичних кредита. У наставку су дати неки елементи које ти планови треба да садрже:

– квантитативно утврђен циљ у погледу учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима одређене банке;

¹⁷⁰„Службени гласник РС”, бр. 72/2015.

¹⁷¹ Видети: Закон о утврђивању гарантне шеме као мера подршке привреди за ублажавање последица пандемије болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2 („Службени гласник РС”, бр. 153/2020 и 40/2021).

¹⁷²<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2018/105/1/reg/>

¹⁷³„Службени гласник РС”, бр. 45/2011, 94/2011, 119/2012, 123/2012, 23/2013 – др. одлука, 43/2013, 92/2013, 33/2015, 61/2015, 61/2016, 103/2016, 119/2017, 76/2018, 57/2019, 88/2019, 27/2020, 67/2020 – др. одлука и 89/2022.

- временски оквир за остварење тог циља, који може бити дефинисан и у фазама;
- начини смањења учешћа проблематичних кредита (продаја, отпис, реструктурирање или наплата потраживања принудним путем);
- изворе финансирања примене плана: докапитализација од стране акционара, односно матичне банке ако је реч о супсидијарима страних банака, финансирање дугом или капиталом од стране међународних финансијских институција, продаја проблематичних кредита компанијама за откуп и управљање имовином и др.

Промоција оквира споразумног финансијског реструктурирања. Споразумно финансијско реструктурирање представља поновно уређивање дужничко-поверилачких односа између привредног друштва, односно предузетника у финансијским тешкоћама, као дужника и поверилаца. Како би се унапредио поступак споразумног финансијског реструктурирања привредних друштава, 2015. усвојен је Закон о споразумном финансијском реструктурирању („Службени гласник РС”, бр. 89/2015). Њиме су створене претпоставке за убрзање и поједностављење постојећег поступка, а предузетницима је омогућено да поднесу захтев за учешће у том поступку.

Међутим, поред регулаторних унапређења, потребно је активно радити и на едукацији привредника и других учесника о споразумном финансијском реструктурирању, односно на промовисању самог поступка, као и на едукацији о могућем решавању спорних односа у поступку посредовања – медијације. Ово посебно добија на значају у околностима актуелне вишедимензионалне кризе, с обзиром на то да је у таквим условима потребно искористити све могућности како би привредни субјекти који су се нашли у финансијским потешкоћама због кризе наставили да и даље послују. Народна банка Србије је увек активно учествовала у различитим иницијативама које су за циљ имале промоцију и развој поступка споразумног финансијског реструктурирања.

Прекогранично раздуживање банака

Највећи део домаћег банкарског сектора односи се на банке у страном власништву (83,6%).¹⁷⁴ Већина тих банака је део прекограничних банкарских група и до светске финансијске кризе 2007/2008. године финансијски се у највећој мери задуживањем код матичних банака. Почетком кризе, због финансијских проблема матичних

банака, на већини тржишта у развоју долази до процеса раздуживања. Како раздуживање не би изазвало финансијску нестабилност у земљама у којима послују супсидијари међународних банкарских група, 2009. покренута је Бечка иницијатива 1.0, која је за циљ имала одржавање изложености банкарских група из земаља западне Европе према земљама југоисточне, средње и источне Европе на договореном нивоу. Међутим, с продужетком кризе, иницијатива је Бечка иницијатива 2.0, која је покренута 2012. с циљем координације процеса раздуживања страних банкарских група. Постало је очигледно да се домаћи финансијски систем не може ослањати само на спољне изворе финансирања, већ треба ојачати домаће изворе финансирања. На крају 2008, када је почела светска финансијска криза, прекограничне обавезе банкарског сектора чиниле су 19,7% укупне пасиве, док су у децембру 2022. смањене на 13,2%. Смањење прекограничних обавеза компензовано је растом домаће депозитне базе. Однос кредита према домаћим депозитима смањен је са 1,14 на крају 2008. на 0,81 на крају 2022. године. Задржавање овог односа кредита према депозитима на нивоу нижем од 1 указује на то да се банке у већој мери ослањају на домаће, стабилне изворе финансирања, као што су депозити, а такође указује на већу отпорност банкарског система да у кризним условима, независно од кретања на страним тржиштима, очува кредитну активност. На тај начин се и ограничава ефекат прекограничног преливања ризика који је изражен за време криза. Република Србија је кризу изазвану вирусом корона дочекала у повољнијој макроекономској позицији, која се огледа у бољим економским и финансијским показатељима. Захваљујући очуваној макроекономској и финансијској стабилности, као и правовременим и свеобухватним мерама помоћи привреди и становништву, спречено је и преливање екстерних потреса изазваних ескалацијом сукоба у Украјини и поремећајима у глобалним ланцима снабдевања на домаћи банкарски сектор. Међутим, и у наредном периоду потребно је даље пратити кретање прекограничне задужености домаћег банкарског сектора.

Јачање домаћих динарских извора финансирања. Ослањањем на домаће изворе финансирања, пре свега динарске, ограничава се изложеност међународним ризицима, посебно у условима светских криза. Такође, стабилни домаћи извори финансирања омогућавају адекватну диверсификацију ризика. С обзиром на то да је наш финансијски систем банкоцентричан,

¹⁷⁴ Податак закључан с крајем децембра 2022.

треба развијати алтернативне, дугорочне изворе финансирања. Један од могућих примера тих извора на домаћем тржишту представљају добровољни пензијски фондови, чији потенцијали нису још увек у довољној мери искоришћени.

Степен динаризиције

Евроизован финансијски систем изложен је девизном ризику, који се може реализовати у случају наглог смањења вредности домаће валуте у односу на водеће стране валуте. У том случају расту девизне обавезе изражене у домаћој валути, а како већина дужника приходе остварује у домаћој валути, то повећава њихову задуженост. На тај начин, због девизног ризика, могу настати потешкоће са солвентношћу и ликвидношћу дужника. Такође, у условима високе евроизације, променом референтне каматне стопе централна банка не може у пуној мери да утиче на цену сервисирања дугова изражених у иностраној валути, чиме се умањује ефикасност монетарне политике и ограничава могућност деловања на овај системски ризик.

Како би се повећао степен динаризиције домаћег финансијског система, Влада и Народна банка Србије 2012. потписале су Меморандум о стратегији динаризиције финансијског система Србије. С обзиром на то да је у периоду од закључења Меморандума из 2012. обезбеђена макроекономска стабилност и да је ојачана финансијска стабилност, утврђено је да су се стекли услови да се стратегија динаризиције унапреди. С тим циљем, у децембру 2018. Влада и Народна банка Србије потписале су нови Меморандум о стратегији динаризиције.¹⁷⁵ Овим меморандумом су сагледани резултати до тада предузетих мера и активности и у складу с тим резултатима дефинисане су додатне мере и активности које ће обезбедити даљи раст степена динаризиције и смањење девизног ризика у финансијском систему. Стратегија динаризиције заснива се на три основне групе активности за повећање степена динаризиције:

- прву групу чине мере монетарне и фискалне политике усмерене на очување макроекономске стабилности и обезбеђење услова за одржив привредни раст;
- другу групу чине активности усмерене на даљи развој тржишта динарских ХоВ и увођење нових динарских производа на домаћем финансијском тржишту;

– трећу групу чине активности усмерене на развој инструмената заштите од девизног ризика.

Степен динаризиције домаћег финансијског система, мерен учешћем динарских пласмана у укупним пласманима одобреним привреди и становништву, на крају 2022. износио је 35,1%, што је за 3,2 п.п. мање него на крају 2021. (38,3%), док је учешће динарских депозита у укупним депозитима привреде и становништва износило 40,1%, што је за 0,2 п.п. мање него на крају 2021. године (40,3%). Бруто девизне резерве земље на крају децембра 2022. достигле су дотада рекордан ниво (19,4 млрд евра). Покривеност увоза робе и услуга девизним резервама, те други показатељи адекватности девизних резерви знатно су виши од стандарда, чиме се умањује ризик евроизације и доприноси отпорности наше земље на екстерне ризике.

Као део своје стратегије о динаризицији финансијског система, Народна банка Србије, у сарадњи с Владом, промовише штедњу у домаћој валути, истичући значај динарске штедње и указујући на њену већу исплативост у односу на девизну штедњу. Већој исплативости динарске од девизне штедње допринели су макроекономска и финансијска стабилност у дужем периоду, релативно више каматне стопе на штедњу у динарима него на штедњу у еврима, повољнији порески третман штедње у домаћој валути, као и благовремено донете монетарне, пруденцијалне и фискалне мере ради ублажавања ефеката кризе. Иако је глобална неизвесност услед заоштравања геополитичких тензија и почетка конфликта у Украјини од краја фебруара до средине априла 2022. довела до одређеног смањења динарске штедње, динарска штедња од јуна 2022. поново расте, тако да је на крају Т1 2023. била на сличном нивоу као пре избијања геополитичких тензија, што потврђује очувано поверење депонената у домаћу валуту и стабилност финансијског система.

Народна банка Србије континуирано доноси различите мере монетарне, микропруденцијалне и макропруденцијалне политике како би подржала процес динаризиције. У погледу макропруденцијалних мера, Народна банка Србије је још 2011. донела Одлуку о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система („Службени гласник РС”, бр. 34/2011). Том одлуком су утврђене мере чији је циљ смањење ризика у финансијском систему који произлази из високог учешћа кредита одобрених у иностраној валути или у динарима с девизном

¹⁷⁵https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/dinarizacija/Memorandum_Strategija_Dinarizacija_2018.pdf

клаузулом. Одлуком су утврђене следеће три мере:

– уведен је *LTV (Loan-to-Value)* лимит од 80% за стамбене кредите индексирание страном валутом или у страном валути. Одлуком о изменама и допуни Одлуке о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система („Службени гласник РС”, бр. 114/2017) из децембра 2017. изузетно је ублажен *LTV* лимит на 90% у случају када се кредит одобрава у оквиру мера подршке државе одређеним категоријама физичких лица. Поред тога, Одлуком о допунама Одлуке о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система („Службени гласник РС”, бр. 84/2020) из јуна 2020. ограничење је ублажено ако се тај кредит одобрава за куповину прве стамбене непокретности, на начин да банка може физичком лицу (купцу прве непокретности) одобрити стамбени кредит који је обезбеђен хипотеком на непокретности, под условом да износ тог кредита није већи од 90% вредности те непокретности;

– банци је дозвољено одобравање кредита индексираних страном валутом физичким лицима само ако је валута обавезе евро;

– уведено је обавезно учешће или депозит од 30% код кредита одобрених физичком лицу који су индексирани страном валутом или у страном валути, уз изузетак да се та обавеза не односи на стамбени кредит и кредитну картицу.

Ради подстицања даље динаризаације финансијског система, Извршни одбор Народне банке Србије, на седници одржаној 12. децембра 2019, усвојио је нове мере за банке које имају за циљ промену валутне структуре кредитирања привреде у правцу што већег учешћа динарског кредитирања у укупно одобреним кредитима у Републици Србији. Мере су усмерене на стварање амбијента којим се подстиче повољније финансирање привреде у динарима, а посебно малих и средњих предузећа. Наведене мере су дефинисане у одлукама које су објављене у „Службеном гласнику РС”, бр. 88/2019 од 13. децембра 2019. године, и то у:

1. Одлуци о измени и допунама Одлуке о адекватности капитала банке и
2. Одлуци о изменама и допунама Одлуке о управљању ризицима банке.

Одлука о измени Одлуке о адекватности капитала банке има за циљ да подстакне банке на динарско кредитирање (без уговорене валутне клаузуле) и

одобравање свих осталих пласмана микро, малим и средњим правним лицима, предузетницима и пољопривредницима у динарима. Наиме, за разлику од претходног решења, које је на исти начин третирао све пласмане банке поменутих лицима без обзира на валуту, применом ове мере динарски пласмани имају повољнији регулаторни третман, односно банке ће издвајати мање капитала за покриће ризика по основу пласмана у динарима него по основу девизних и девизно индексираних пласмана овим категоријама дужника. Наведени подстицаји представљају додатну меру за обезбеђење повољнијих услова за кредитирање овог важног дела привреде и покретача привредног раста сваке земље.

Додатна новина уведена наведеном одлуком има за циљ да подстакне одобравање кредита у динарима увођењем мера којима се дестимулише одобравање нових, ненаменских и неинвестиционих, девизно индексираних кредита и кредита у страном валути привредним субјектима, предузетницима и пољопривредницима. Наиме, уведени су максимални проценти учешћа ових кредита, чије ће прекорачење представљати основ за одговарајуће умањење капитала банке. Поред постепености, наведену меру карактерише и одсуство било ког вида забране кредитирања, будући да не постоје препреке да банка одобри ненаменски и неинвестициони кредит са уговореном валутном клаузулом или кредит у страном валути било ком клијенту ако након тога одржава одговарајући ниво капитала, тј. ако у сваком тренутку има довољно сопствених средстава за испуњење свих регулаторних захтева. Ради умањења негативних последица глобалне вишедимензионалне кризе на пословање банака, као и ослобађања додатних оперативних капацитета банака и стварања већих могућности за обезбеђивање ликвидности реалног сектора, Народна банка Србије је у више наврата¹⁷⁶ одлагала примену ове мере. У јуну 2022. године Одлуком о изменама Одлуке о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 67/2022) примена тих мера је одложена за додатних 12 месеци, од 1. јула 2023.

Свеобухватан приступ Народне банке Србије ограничењу девизно индексираних и девизног кредитирања резултирао је и унапређењем регулаторног оквира за управљање ризицима банке у овом сегменту пословања. Одлуком о изменама и допунама Одлуке о управљању ризицима банке прецизирани су захтеви према

¹⁷⁶ Одлука о изменама Одлуке о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 67/2020), Одлука о изменама Одлуке о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 137/2020), Одлука о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 59/2021).

банкама у погледу управљања ризицима у вези с девизно индексираним и девизним кредитирањем, чиме је унапређен регулаторни оквир ради јачања отпорности финансијског система на ризике који могу проистећи из високог учешћа девизно индексираних кредита и девизних кредита у билансима банака.

Одлуком о стопи и начину одржавања заштитног слоја капитала за структурни системски ризик („Службени гласник РС”, бр. 58/2017 и 3/2018) заштитни слој капитала за структурни системски ризик уведен је ради ограничења системског ризика евроизације. Све банке са седиштем у Републици Србији код којих је степен евроизације изнад 10% дужне су да одржавају заштитни слој капитала за структурни системски ризик у висини од 3% девизних и девизно индексираних пласмана привреди и становништву у Републици Србији.¹⁷⁷

Разматрање увођења различитих осигураних сума и премија осигурања за девизне и динарске депозите. Законом о осигурању депозита („Службени гласник РС”, бр. 14/2015, 51/2017 и 73/2019) прописани су исти износи осигураних депозита за девизне и динарске депозите. Будући да се захтеви за исплату депозита по основу осигурања често јављају за време системске кризе, када домаћа валута може знатно ослабити, у том случају су депоненти по основу девизних депозита у повољнијем положају од депонената по основу депозита у домаћој валути. Такође, код утврђивања висине премије за осигурање депозита, овим законом није прописано да девизни депозити, који за осигураваача носе више ризика, имају и више премије. Наиме, у случају девизних депозита постоји већи ризик од настанка осигураног случаја него што је то случај код динарских депозита због одсуства девизног ризика приликом пласмана динарских извора финансирања.

У октобру 2019. усвојен је Закон о изменама и допунама Закона о осигурању депозита („Службени гласник РС”, бр. 73/2019). Новина из овог закона односи се на могућност обрачуна премије осигурања и на основу нивоа ризика у пословању сваке појединачне банке. Међутим, како и поред унапређења овај закон није изричито прописао обавезу утврђивања више премије за девизне депозите, сврсисходно би било у будућности раздвојити премије и суме осигураних депозита, у складу с валутом депозита, и на тај начин подржати процес динаризације депозита.

Регулаторне мере у циљу олакшавања услова отплате кредита и приступа финансирању.

Народна банка Србије је прво за време кризе пандемије вируса корона деловала проактивно и усвојила је многобројне мере ради подршке домаћој привреди и становништву, очувања расположивог дохотка и запослености. Прописане су мере како би се очувао достигнути ниво стабилности и даље ојачао финансијски систем у условима потенцијалних ризика узрокованих ванредном ситуацијом у земљи и свету. На тај начин очуване су ликвидност и стабилност финансијског сектора, као и адекватан приступ изворима финансирања и релативно повољни услови финансирања државе, банака и приватног сектора. Народна банка Србије је међу првим централним банкама увела мораторијум на отплату обавеза по основу кредита и производа финансијског лизинга, а различитим мерама подржан је и олакшан приступ финансирању грађанима, посебно за решавање стамбеног питања.

Од фебруара 2022. године Србија се, као и остатак света, суочава с последицама интензивираних геополитичких тензија и конфликта у Украјини, које утичу на успоравање глобалног раста, повећање инфлаторних притисака и јачање неизвесности. Ипак, утицаји на Републику Србију мањи су него у већини европских земаља због очуване макроекономске и финансијске стабилности током пандемије вируса корона, динамичног привредног раста из претходног периода, структуре домаће привреде и створеног фискалног простора, као и правовременог и свеобухватног пакета мера помоћи привреди и становништву. Народна банка Србије је, у координацији с Владом, правовремено реаговала како би се олакшало пословање привреде у условима поремећаја у глобалним ланцима снабдевања и тиме ублажио пренос високих глобалних цена примарних производа на домаће тржиште.

Народна банка Србије је у јуну 2022. усвојила Одлуку о привременој мери која се односи на израчунавање капитала банке.¹⁷⁸ Том одлуком је дата могућност банкама да ублаже негативне ефекте промене цена ХоВ на капитал, настале услед поремећаја на међународном финансијском тржишту. Привремена мера се односи на дужничке ХоВ чији су издаваоци Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе Републике Србије, а које се вреднују по фер вредности кроз остали резултат у складу с Међународним стандардом финансијског извештавања 9. Прописом се омогућава да се из обрачуна основног акцијског

¹⁷⁷ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/propisi/propisi-fs/zastitni_sloj_kapitala.pdf

¹⁷⁸ „Службени гласник РС”, бр. 72/2022 и 124/2022.

капитала банке искључи 70% нето нереализованих губитака и добитака проистеклих по основу вредновања поменутих дужничких инструмената. Наведена мера је првобитно требало да се примењује до 31. децембра 2022. године, али је у условима повећане глобалне неизвесности њена примена продужена до 31. децембра 2023. године.

Ради трајне заштите стандарда грађана у погледу платних услуга које су потребне за свакодневне животне активности, Народна банка Србије је у августу 2022. усвојила Одлуку о платном рачуну са основним услугама.¹⁷⁹ Наведеном мером ограничена је и прописана цена пакета платног рачуна са основним услугама на 150 динара и прецизирана његова гарантована садржина. Овом одлуком ближе се уређује и право потрошача на платни рачун са основним услугама, као и врсте услуга које тај рачун обухвата.

Народна банка Србије је у августу 2022. године донела и Одлуку о допуни Одлуке о управљању ризицима банке.¹⁸⁰ Овом одлуком установљава се обавеза банке да одговарајућим унутрашњим актима посебно уреди процес доношења, односно измена њених аката којима се уређују накнаде које наплаћује за пружање платних услуга. Такође, банка је дужна да Народну банку Србије обавести о измени тарифе најкасније 45 дана пре планираног усвајања те измене. На овај начин Народна банка Србије ће у примереном року бити обавештена о планираним изменама тарифника банака, што омогућава и благовремено идентификовање да ли је поступање банака одговарајуће, те предузимање одговарајућих активности.

С обзиром на стратешки значај пољопривредне производње за грађане и привреду, Народна банка Србије је у октобру 2022. усвојила:

1. Одлуку о привременим мерама за банке у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пољопривредних кредита у условима отежане пољопривредне производње¹⁸¹ и
2. Одлуку о привременим мерама за даваоце лизинга у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње.¹⁸²

Наведеним прописима дужницима банака и давалаца финансијског лизинга из области пољопривреде омогућен је репрограм постојећих

обавеза, што значи да се ти дужници могу одредити да им се измиривање обавеза по основу главнице одложи у периоду од најмање шест до 12 месеци, а у зависности од сопственог избора трајања грејс-периода у оквиру репрограма. Рок отплате кредита односно уговора о лизингу у том случају продужава се тако да износ ануитета (периодичне обавезе која би се плаћала по истеку грејс-периода) утврђен у моменту одобравања репрограма не буде већи од износа пре примене репрограма, а у току трајања грејс-периода дужници ће плаћати искључиво уговорену камату. Репрограм је омогућен пољопривредницима који су уписани у регистар пољопривредних газдинстава у смислу закона којим се уређују пољопривреда и рурални развој: физичком лицу које је носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, предузетнику, правном лицу, и то: земљорадничкој задрузи с најмање пет чланова задруге који су уписани у Регистар као носиоци или чланови пет различитих пољопривредних газдинстава уписаних у Регистар, другом правном лицу разврстаном у микро или мало правно лице у складу са законом којим се уређује рачуноводство.

Народна банка Србије је у децембру 2022. усвојила следеће прописе:¹⁸³

1. Одлуку о допуни Одлуке о адекватности капитала банке и
2. Одлуку о изменама Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима.

Одлуком о допуни Одлуке о адекватности капитала банке банкама је омогућено да, без утицаја на свој капитал, физичким лицима који су у финансијским потешкоћама реструктурирају потраживање по основу одобреног потрошачког, готовинског или другог сличног кредита на три године дужу рачност од важећих регулаторних решења. То значи да ће банка дужнику који се суочава с проблемима у измиривању обавеза моћи несметано да продужи рок за отплату ове врсте кредита тако да тај рок за готовинске и потрошачке кредите буде краћи од девет година, а за потрошачке кредите за куповину моторних возила краћи од 11 година. У оквиру тих рокова, дужнику ће моћи да се одобри уступак у отплати потраживања, без обзира на степен његове кредитне задужености у тренутку реструктурирања.

Одлуком о изменама Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа

¹⁷⁹ „Службени гласник РС”, бр. 89/2022.

¹⁸⁰ „Службени гласник РС”, бр. 89/2022.

¹⁸¹ „Службени гласник РС”, бр. 111/2022 и 5/2023.

¹⁸² „Службени гласник РС”, бр. 111/2022.

¹⁸³ „Службени гласник РС”, бр. 137/2022.

финансирању физичким лицима продужена је примена мере усмерене на олакшавање услова отплате стамбених кредита грађанима, што значи да банке и током целе наредне године дужницима могу понудити олакшице у виду продужавања рока отплате стамбених кредита за најдуже пет година, а да се то продужење не одрази на регулаторни третман потраживања. На овај начин банке се даље подстичу да продуже рок отплате стамбених кредита за додатних пет година у односу на иницијално уговорену рочност, што у тренутним околностима раста стопе *EURIBOR* у кратком року може смањити притисак на кориснике стамбених кредита с варијабилним каматним стопама и спречити раст проблематичних стамбених кредита. Осим могућности продужења рока отплате стамбених кредита, привремене мере прописане Одлуком о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима („Службени гласник РС“, бр. 108/2020, 119/2021 и 137/2022) омогућавају лакши приступ стамбеним кредитима (захтева се мањи минимални степен изграђености објекта за куповину финансирану стамбеним кредитима) и олакшавају процедуре за приступ становништва краткорочним динарским кредитима до износа до 90.000 динара. Изменама поменуте одлуке продужено је дејство привремених мера за додатних 12 месеци до 31. децембра 2023, чиме се наставља подршка олакшаном приступу финансирању физичким лицима и у 2023. години.

У складу са Одлуком о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима („Службени гласник РС“, бр. 108/2020, 119/2021 и 137/2022), банка може за потребе утврђивања заштитног слоја за очување капитала и заштитног слоја капитала за структурни системски ризик у смислу одлуке којом се уређује адекватност капитала банке – из обрачуна ризичне активе искључити ризиком пондерисане изложености по основу одређених новоодобрених стамбених кредита физичким лицима дефинисаних овом одлуком.

Све одлуке и мере су донете благовремено, чиме су очуване адекватна капитализованост и висока ликвидност банкарског сектора, док су истовремено грађанима и привреди олакшани отплата кредита и приступ изворима финансирања. Захваљујући томе, Народна банка Србије је и у условима повећане глобалне неизвесности успела да очува и додатно ојача стабилност финансијског система.

Осврт 6: Макропруденцијална политика и тржиште непокретности

Тржиште непокретности изузетно је значајно са аспекта макроекономске и финансијске стабилности. Светска финансијска криза из 2008. указала је на то да кретања на овом сегменту тржишта могу имати значајне негативне ефекте у виду стварања ценовног балона на овом тржишту и последично утицаја на реални и финансијски сектор. Важност кретања на тржишту непокретности по финансијску стабилност произилази из чињенице да се значајан део имовине становништва односи на стамбене непокретности, а финансијски сектор има важну улогу у финансирању изградње и куповине непокретности, које представљају и једно од најзначајнијих средстава обезбеђења кредита.¹⁸⁴

Последњих неколико година посебна пажња се придаје кретањима на тржишту непокретности. Период ниских каматних стопа и недостатак инвестиционих прилика, праћен растом запослености и зарада, довели су до убрзаног раста цена непокретности широм Европе. На тај раст додатно је утицала и пандемија корона вируса, јер је с повећањем могућности рада на даљину знатно порасла тражња за стамбеним простором. Већина европских држава бележиле су континуирани раст тражње за непокретностима, који је био праћен порастом задужености становништва. Процењујући да ризици у вези с тржиштем непокретности у одређеним европским државама расту, а имајући у виду убрзан раст цена непокретности и њихову могућу прецењеност, као и ниво и динамику раста задужености становништва, Европски одбор за системски ризик (*ESRB*)¹⁸⁵ крајем 2021. упутио је упозорења државама код којих су уочене слабости на овом сегменту тржишта. У фебруару 2022. Одбор је издао и две препоруке у вези с праћењем ризика и применом одређених макропруденцијалних мера државама које су претходно добиле упозорења, а идентификовани ризици на тржишту непокретности нису адекватно отклоњени.¹⁸⁶

Међутим, глобално тржиште непокретности у 2022. било је обележено снажним утицајем конфликта у Украјини, успоравањем глобалног привредног раста, порастом инфлације и повећањем каматних стопа. Крајем 2022. у већем броју европских земаља цене на тржишту непокретности успориле су раст или су смањене, посебно ако се узме у обзир број трансакција и укупни промет. С друге стране, у Републици Србији тржиште непокретности је у протеклој години наставило снажно да расте, што потврђује број остварених трансакција и укупна вредност купопродаја.¹⁸⁷ Међутим, употреба кредита за финансирање куповине непокретности у 2022. години смањена је у односу на претходну годину (11% свих непокретности у Републици Србији купљено је из кредита, а 13% у 2021), те је учешће станова купљених из кредита износило 26% (31% у 2021).

Ради ублажавања ризика који проистичу с тржишта непокретности може се користити велики број макропруденцијалних инструмената. Овај сет инструмената је након светске финансијске кризе додатно ојачан успостављеним оквирима макропруденцијалне политике и увођењем нових инструмената с циљем да се ублаже ризици по целокупну финансијску стабилност. Инструменти макропруденцијалне политике, између осталог, имају за циљ да изграде отпорност становништва и банака на ове ризике и спрече повећану акумулацију ризика на тржишту непокретности.

Макропруденцијални инструменти којима се утиче на тржиште непокретности могу се поделити на инструменте који се односе на дужнике и на инструменте који се односе на капитал. Инструменти који се односе на дужнике директно ограничавају износ кредита обично у односу на вредност непокретности које су дате као обезбеђење кредита или у односу на месечни приход дужника (Табела О.6.1). Поменути инструменти се примењују у ситуацијама када знатно расту цена некретнина, стамбених кредита и задужености становништва. Иако не утичу непосредно на капацитет банака да апсорбују губитке, они смањују вероватноћу неизвршења обавеза дужника и ограничавају прекомерни раст кредита и задужености, смањују изложеност ризицима од пада прихода или цена некретнина, као и од раста каматних стопа. Насупрот томе, инструменти који се односе на капитал повећавају капацитет банака да апсорбују губитке увећавањем резерви капитала (Табела О.6.1). Инструменти који се односе на капитал прописани су регулативом ЕУ (*CRR/CRD*), док су инструменти који се односе на дужнике регулисани националним законодавством и нису усклађени на нивоу ЕУ.

¹⁸⁴ECB (2019) Macroprudential analysis of residential real estate markets, https://www.ecb.europa.eu/pub/financial-stability/macroprudential-bulletin/html/ecb.mpbu201903_03-16f6101896.en.html#toc1

¹⁸⁵ European Systemic Risk Board

¹⁸⁶ <https://www.esrb.europa.eu/news/pr/date/2022/html/esrb.pr220211-9393d5e991.en.html>

¹⁸⁷ <https://www.rgz.gov.rs/content/Vesti/2023/03/Izvestaj%20o%20kretanjima%20na%20trzistu%20nepokretnosti%20za%202022.%20godinu.pdf>

Мере макропруденцијалне политике које се односе на дужнике, као и мере засноване на капиталу, могу бити ефикасне у ограничавању ризика и подршци очувању финансијске стабилности, посебно ако је њихова примена усклађена. Такође, скуп инструмената се стално развија и континуирано се израђују детаљне анализе о правилној калибрацији и степену интеракције с постојећим макропруденцијалним инструментима. Поред тога, макропруденцијални инструменти који су благовремено уведени могу се ублажити или потпуно ослободити у случају кризе. На тај начин се подстиче кредитна активност и привредни раст, што доприноси очувању финансијске стабилности.

Табела О.6.1. Инструменти макропруденцијалне политике за тржиште стамбених непокретности

Категорија инструмента	Опис	Примери примене инструмената	Утицај на:	Главни циљ
Инструменти који се односе на дужнике	Инструменти који се односе на дужнике намећу ограничења на одређене стандарде кредитирања и тиме ограничавају ризичност нових стамбених кредита које становништво може добити	Ограничења: – однос кредита и вредности хипотековане непокретности (<i>LTV</i>); – ограничење односа кредита и прихода (<i>LTI</i>); – ограничење односа трошкова сервисирања дуга и прихода (<i>DSTI</i>); – рочност кредита.	Нове кредите становништва	Ограничавање ризика нових кредита које становништво узима и на тај начин повећање отпорности становништва на потенцијалне негативне шокове
Инструменти који се односе на капитал	Инструменти који се односе на капитал повећавају износ капитала банке потребан за финансирање одређених изложености и на тај начин повећавају капацитет банака да апсорбују губитке	Секторски заштитни слој капитала за структурни системски ризик Контрациклични заштитни слој капитала (<i>CCyB</i>) Пондери ризика	Стање неотплаћених банкарских кредита	Повећање отпорности банака на идентификоване ризике захтевом за већи износ капитала банака који се користи за финансирање изложености неотплаћених банкарских кредита

Извор: ЕЦБ.

Примена инструмената макропруденцијалне политике у европским земљама знатно варира. Земље средње и источне Европе предњаче у примени и интензитету различитих инструмената макропруденцијалне политике. Већина европских земаља примењује комбинацију различитих инструмената који се односе на дужнике, односно примењује се ограничење односа кредита и вредности хипотековане непокретности (*LTV – Loan-to-Value*) у комбинацији са ограничењем односа трошкова сервисирања дуга и прихода (*DSTI – Debt Service to Income*) и ограничењем максималног рока за отплату кредита.

У државама ЕУ, лимит *LTV* за хипотекарне кредите у домаћој валути најчешће се креће у распону од 80% до 90%, при чему многе државе примењују блажи лимит за купце који први пут купују стамбену непокретност. Већина земаља ЕУ током пандемије вируса корона користила је лимите *LTV* првенствено као структурну меру, односно као меру која осигурава да кредитни пласмани буду адекватно обезбеђени, што доприноси очувању отпорности финансијског система. У овом периоду само је мали број земаља ублажио своје лимите *LTV*.¹⁸⁸ Последњих година велики број земаља почео је да примењује и инструменте засноване на капиталу када су у питању ризици који произилазе с тржишта непокретности. Раст цена непокретности био је један од главних разлога зашто су државе најављивале увођење контрацикличног заштитног слоја капитала, а одређене земље су увеле и обавезу одржавања секторског заштитног слоја капитала за структурни системски ризик за изложености стамбеним непокретностима, као и веће пондере ризика за ове изложености.¹⁸⁹

Народна банка Србије је надлежна за утврђивање и спровођење макропруденцијалне политике и примењује активности и мере макропруденцијалне политике ради очувања финансијске стабилности у Србији. Одлуком о мерама за очување и јачање стабилности финансијског система,¹⁹⁰ усвојеном 2011. године, уведен је лимит *LTV* за девизне и девизно индексирани стамбене кредите у висини од 80%, који је касније ублажен на 90% за кредите који се одобравају у оквиру мера подршке одређеним категоријама физичких лица, као и у случају куповине прве стамбене непокретности. Просечан рачуно *LTV*, мерен односом вредности хипотекарних стамбених кредита за чије је обезбеђење хипотекован стан и процењене вредности тих станова, знатно је испод прописаног ограничења и у четвртој тромесечју 2022. износио је 61,1%.¹⁹¹ Лимит *DSTI* Народна банка Србије је користила од 2004. године. Уведен је како би се ограничили ризици прекомерног раста кредитне активности. У току примене овог инструмента коришћени су различити лимити и обухвати, све док инструмент није укинут крајем 2012, када је кредитни циклус у Србији био у силазној фази. Коришћени су и различити лимити за динарске и девизне кредите, што указује на то да је овај инструмент коришћен и за ограничавање структурног системског ризика од еврозације. Лимит *DSTI*, утврђен као однос укупних месечних кредитних обавеза и редовних нето месечних

¹⁸⁸ https://www.esrb.europa.eu/national_policy/other/html/index.en.html¹⁸⁹ https://www.esrb.europa.eu/national_policy/html/index.en.html¹⁹⁰ „Службени гласник РС”, бр. 34/2011, 114/2017 и 84/2020.¹⁹¹ Извор: База непокретности Народне банке Србије о проценама вредности непокретности које су предмет хипотеке и кредитима обезбеђеним хипотеком.

прихода одређеног дужника, поново је уведен крајем 2018, у висини од 60%.¹⁹² Ако је лимит прекорачен, банка је дужна да приликом обрачуна показатеља адекватности капитала односно ризичне активе класификује све изложености према том дужнику у најнеповољнију категорију класификације.

Искуства многих европских земаља показују да су мере и инструменти макропруденцијалне политике које се односе на дужнике, подржане мерама које се заснивају на капиталу банака, помогле да се ограничи удео ризичнијих хипотекарних кредита у укупним хипотекарним кредитима. Ова искуства потврђују да су инструменти макропруденцијалне политике превасходно усмерени на ограничавање системских ризика и јачање отпорности финансијског система, а не на управљање ценама непокретности. Процена ефективности и адекватности ових инструмената остаје и даље изазов с обзиром на то да је неопходно њихово стално праћење током спровођења и потенцијално прилагођавање како би се обезбедила ефикасна примена одговарајуће комбинације инструмената у било ком тренутку, а у складу са специфичном ситуацијом на тржишту непокретности у свакој земљи.

¹⁹² Одлука о изменама и допунама Одлуке о класификацији билансне активе и ванбилансних ставки банке („Службени гласник РС”, бр. 103/2018).

IV.2. Показатељи финансијског здравља

За оцену стабилности финансијског система у Републици Србији коришћено је неколико методолошких приступа који омогућавају поређење показатеља финансијске стабилности с регионом и сагледавање динамике тих показатеља током посматраног периода.

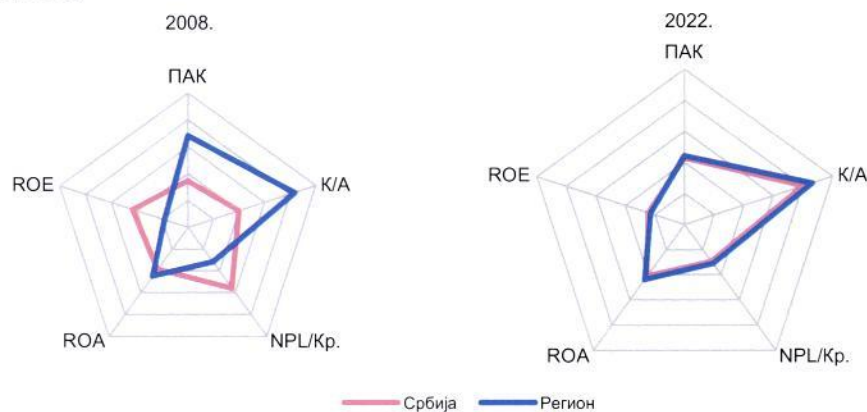
За поређење стабилности финансијског система у међународном контексту коришћени су одабрани показатељи финансијског здравља. „Мрежа” стабилности (Графикон IV.2.1) приказује стање пет репрезентативних показатеља стабилности финансијског система Србије и региона на крају 2008. и 2022: (а) адекватности капитала, (б) основног капитала у односу на билансну активу, (в) учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима, (г) приноса на активу и (д) приноса на капитал.

Показатељи финансијског здравља указују на то да је капитализованост банкарског сектора у Србији изнад просека региона ако се посматрају и показатељ адекватности капитала, али и однос основног капитала и активе. Учешће проблематичних кредита ниже је него у региону, што говори у прилог квалитета активе банкарског сектора. Услед знатног смањења нивоа

проблематичних кредита у последњих неколико година, учешће проблематичних кредита у укупним кредитима на крају 2022. износило је 3,0%, што представља најнижи ниво од када се овај показатељ прати.¹⁹³ Профитабилност банкарског сектора Србије и земаља региона порасла је у току 2022. године. У току 2022. године, банкарски сектор Србије позитивно је пословао, а показатељ приноса на активу налазио се изнад просека земаља региона. Принос на капитал је, као и претходне године, испод просека држава у региону услед више капитализованости банкарског сектора Србије.¹⁹⁴ Захваљујући адекватном квалитету активе, високој капитализованости и профитабилности, банкарски систем се може оценити као стабилан.

Поред поменутих показатеља, за мерење финансијског здравља користи се и индекс финансијског стреса (*Financial Stress Index – FSIX*). Индекс финансијског стреса је композитни показатељ¹⁹⁵ који је конструисан како би се препознале епизоде повишеног финансијског стреса, њихова кулминација и трајање, због чега обухвата релевантне показатеље финансијског тржишта Републике Србије и кретање економске активности. Позитивне вредности показатеља указују на изнадпросечан, а негативне вредности

Графикон IV.2.1. Финансијска стабилност банкарског сектора Републике Србије у поређењу с просеком региона

* Приказане су стандардизоване вредности основних показатеља финансијске стабилности: ПАК - показатељ адекватности капитала (регулаторни капитал у односу на ризичну активу); К/А - основни капитал у односу на укупну активу; NPL/Кр. - однос проблематичних бруто кредита према укупним бруто кредитима; ROA - принос на активу; ROE - принос на капитал.

** Већа удаљеност од центра мреже указује на већи ризик.

*** Регион обухвата земље централне и источне Европе: БиХ, Мађарску, Северну Македонију, Пољску, Бугарску, Румунију, Турску и Хрватску. Индикатори који се односе на регион су непондерисани просеци расположивих података за наведене земље.

Извор: НБС и ММФ.

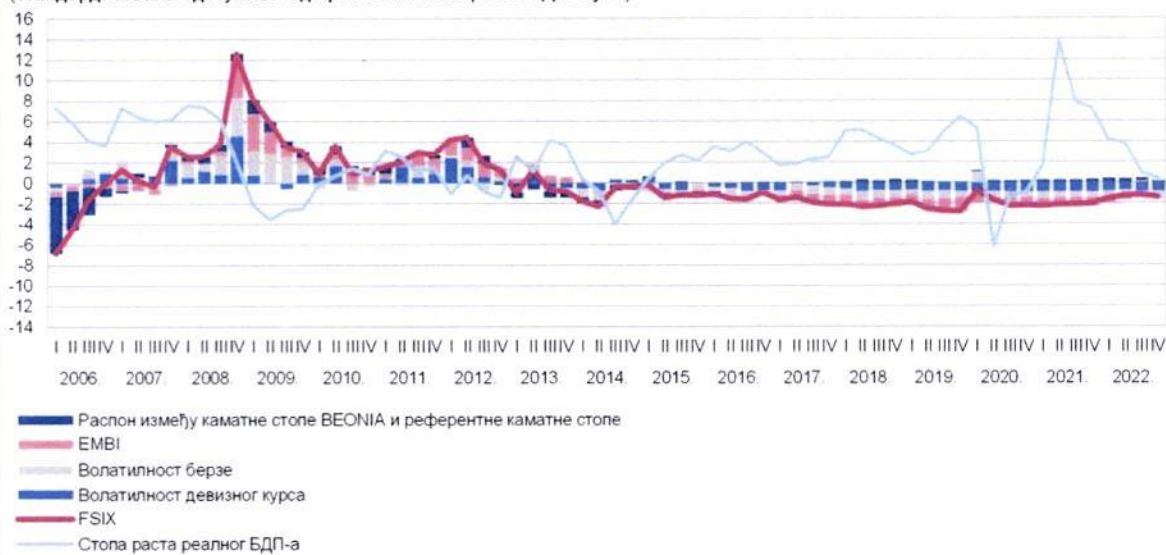
¹⁹³ Показатељ проблематичних кредита прати се од ТЗ 2008, када је уведен као саставни део регулаторног извештавања банака.

¹⁹⁴ Више о карактеристикама и кретањима у банкарском сектору у Србији видети у делу II.1. Банкарски сектор.

¹⁹⁵ За више информација о методологији показатеља погледати Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2012.

Графикон IV.2.2. Индекс финансијског стреса (FSIX) и раст БДП-а

(стандардизована одступања од просека и стопа раста БДП-а у %)

Извор: НБС.

на исподпросечан ниво финансијског стреса на тржишту.

Индекс финансијског стреса забележио је исподпросечне вредности и у току 2022. године. Анализа кретања појединих компонената показује да је низак ниво финансијског стреса у највећој мери резултат стабилности девизног курса, као и релативно ниске волатилности берзе мерене индексом *BELEX 15*. Индекс финансијског стреса у односу на претходну годину порастао је због повећања вредности индекса обвезница тржишта у настајању на дуг у доларима (*EMBI*) за Србију.

Показатељ утицаја заједничког повериоца користи се како би се препознао ризик од преношења финансијске кризе између земаља које су усмерене на исте изворе финансирања. Овај канал преношења ризика посебно је изражен код малих и отворених економија, односно код финансијских сектора у којима доминирају стране банке или њихови супсидијари. Вредност тог показатеља зависи од изложености државе повериоца приватном и јавном сектору државе дужника и учешћа дуга према заједничком повериоцу у односу на задуженост финансијског сектора земље дужника. Добијени показатељ¹⁹⁶ је пропорционалан вероватноћи преношења финансијске кризе из одређене земље региона на Србију, односно вероватноћи преношења кризе из Србије на земље региона.

Графикон IV.2.3. Преношење шокова преко канала заједничког повериоца*

Извор: BIS и НБС.
*Подаци за Т3 2022. године.

Графикон IV.2.4. Индекс стабилности банкарског сектора

(композитна мера)

Извор: НБС.

¹⁹⁶ За више информација о методологији показатеља погледати Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2013.

Графикон IV.2.5. Збирни елементи индекса стабилности банкарског сектора

Анализа је урађена на основу консолидованих извештаја BIS-а који се односе на прекограничне изложености глобалних банкарских група и укључују велики број банака и држава, што их чини веома погодним за упоредне анализе прекограничне изложености. Коришћени су подаци о изложености банкарских сектора из 11 држава према Србији и другим земљама средње и југоисточне Европе.

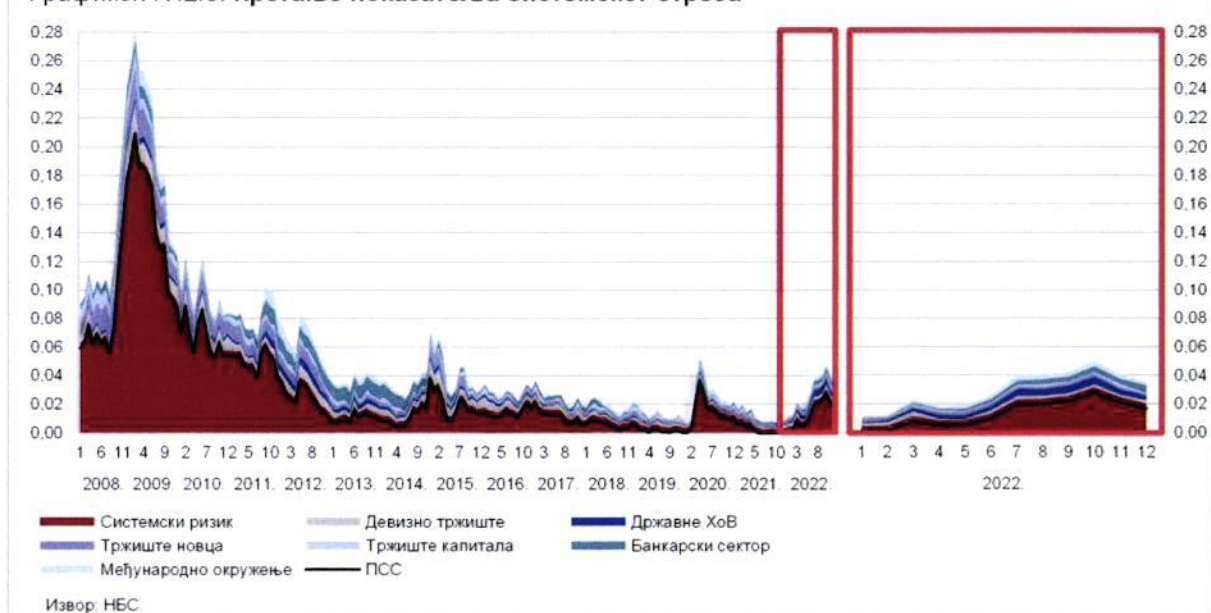
Резултати анализе су представљени „мрежом” на Графикону IV.2.3, на којој се може видети да би у случају потенцијалног финансијског шока у некој од земаља у региону највећи утицај на Србију, преко канала заједничког повериоца, имале Румунија, Мађарска и Хрватска, док би Србија највећи утицај имала на Северну Македонију, Босну и Херцеговину и Црну Гору.

Да би се сагледали потенцијални ризици по финансијску стабилност у вези с пословањем банкарског система, конструисан је индекс стабилности банкарског сектора.¹⁹⁷ Он се израчунава на основу показатеља солвентности, кредитног ризика, ризика ликвидности, профитабилности и девизног ризика.

Индекс стабилности банкарског сектора повећан је у односу на претходну годину и на крају 2022. износио је 0,59, што указује на висок ниво стабилности банкарског сектора.¹⁹⁸ Посматрано по појединачним компонентама, висока профитабилност и смањен ниво проблематичних кредита највише су допринели стабилности банкарског сектора у току 2022. С друге стране, на смањење стабилности банкарског сектора у 2022. превасходно је утицало повећање показатеља девизног ризика, односно валутне неусклађености активе и пасиве банкарског сектора у односу на претходну годину, док је мањи утицај имало смањење адекватности капитала у односу на претходну годину. Компонента која се односи на ризик ликвидности остала је непромењена у односу на 2021. годину, па самим тим није утицала на промену кретања индекса стабилности банкарског сектора.

Ради препознавања кризних периода и оцене нивоа системског стреса финансијског система Србије, развијена је методологија на основу које је конструисан композитни показатељ системског

Графикон IV.2.6. Кретање показатеља системског стреса

¹⁹⁷ За више информација о методологији показатеља погледати Годишњи извештај о стабилности финансијског система у 2014.

¹⁹⁸ Вредности изнад 0,5 указују на већи ниво стабилности, док вредности испод 0,5 указују на нижи ниво стабилности банкарског система.

стреса.¹⁹⁹ Овај показатељ је заснован на методологијама које су развили Европски одбор за системски ризик и ЕЦБ, а служи за анализу ризика у различитим сегментима финансијског система и оцењује ниво укупног системског стреса. Показатељ системског стреса обухвата 25 показатеља који приказују ниво финансијског стреса у шест најважнијих сегмената финансијског система Србије: девизно тржиште, тржиште државних ХоВ, тржиште новца, тржиште капитала, банкарски сектор и међународно окружење.

У току 2022. године, показатељ системског стреса указује на период ниског ризика, праћен ниском и стабилном системском компонентом. Након релативно ниских нивоа показатеља системског стреса који су били најизраженији на почетку 2022. године, благи раст нивоа системског стреса почео је од маја 2022. године и трајао до октобра 2022. године. Након тога поново је забележен благи пад показатеља системског стреса. Вредност овог показатеља у највећој мери зависила је од кретања на тржишту државних ХоВ, кретања и ризика из међународног окружења, као и од кретања на матичним тржиштима банака које послују у Републици Србији. Свеукупно, показатељ системског стреса био је на ниском нивоу и бележио је стабилну системску компоненту током 2022. године, што указује на отпорност и очувану стабилност финансијског система у целини упркос значајним неизвесностима које су обележиле претходну годину.

¹⁹⁹ Ковачевић, Дарко (2021) „Оцена системског ризика финансијског система Републике Србије и вероватноћа настанка системске кризе” Зборник радова, 75–125. Народна банка Србије.

Осврт 7: Концентрација у банкарском сектору и финансијска стабилност

Консолидација банкарског сектора утиче на промену тржишног утицаја појединих банака и концентрацију банкарских послова. Резултати анализе о односу између финансијске стабилности и концентрације банкарског сектора спроведене на узорку од 156 развијених земаља и земаља у развоју, укључујући и Србију, током периода 1980–2011. показали су да концентрација не утиче директно на стабилност финансијског система.²⁰⁰ Поред тога, анализа Светске банке²⁰¹ указује на то да је однос између концентрације банкарског сектора и финансијске стабилности двојак. Повећање концентрације банкарског сектора води већем тржишном утицају појединих банака, што омогућава економију обима и раст профитабилности. Тиме се смањују подстицаји за преузимање ризика од стране банака, што банкарски сектор чини отпорнијим. Међутим, већи тржишни утицај појединих банака омогућава им да наплаћују веће каматне стопе, што доприноси томе да дужници преузимају веће ризике и може учинити банкарски сектор мање стабилним.²⁰²

Према анализи Светске банке, повећање концентрације у зони ниске концентрације побољшава стабилност банкарског сектора кроз канал профитабилности. У случају високих нивоа концентрације, додатни раст показатеља концентрације може негативно утицати на стабилност пословања банкарског сектора, услед раста трошкова задуживања дужника, диверсификације тржишта и отежаног надзора супервизора. За умерен ниво концентрације нема значајног утицаја по финансијску стабилност, јер се супротстављени утицаји међусобно поништавају. Такође, резултати указују на то да умерени ниво концентрације може бити оптималан за пословање банкарског сектора.²⁰³

Најчешће коришћена мера концентрације јесте Херфиндал–Хиршманов индекс (*Herfindahl-Hirschman Index – HHI*)²⁰⁴, који представља суму квадрата тржишних учешћа анализираних категорије (попут билансне активе, кредита или депозита) појединачних банака у укупној анализираној категорији на нивоу банкарског сектора. Вредност индекса до 1.000 указује на низак ниво концентрације, вредности између 1.000 и 1.800 указују на средњи (умерен) ниво концентрације, док ниво индекса преко 1.800 указује на високо концентрисано тржиште. Низак степен концентрације указује на висок ниво конкуренције, где већи број банака има слично тржишно учешће, док висок степен концентрације сугерише да мали број банака има велико тржишно учешће. Пораст Херфиндал–Хиршмановог индекса генерално указује на смањење конкуренције и повећање тржишног утицаја појединих банака, док смањење указује на супротно. Индекс се приближава нули када на тржишту послује велики број банака и достиже свој максимум од 10.000 поена када на тржишту послује једна банка.

У протеклих шест година банкарски сектор Републике Србије забележио је значајну консолидацију, која је довела до укрупњавања банака и промене њиховог тржишног учешћа. На крају 2016. године, у Републици Србији пословало је 30 банака, са укупном билансном активом од 3.242 млрд динара, од чега се на банке у већинском власништву страних лица односило 76,7% (22 банке), на банке у већинском власништву Републике Србије 17,3% (шест банака), а на банке с претежно домаћим приватним капиталом 6,0% (две банке). Учешће пет највећих банака у укупној билансној суми на крају 2016. године износило је 54,7%. На крају 2022. године број банака које послују у Републици Србији смањен је на 21 банку са укупном билансном активом од 5.455 млрд динара, од чега се 83,6% односи на стране банке, 7,8% односи на државне банке и 8,6% на приватне домаће банке. Учешће пет највећих банака у укупној билансној суми на крају 2022. године износило је 59,3%. У погледу билансне активе концентрација банкарског сектора у целом посматраном периоду кретала се у зони ниских вредности, иако је приметно повећање вредности индекса у овој зони, као резултат спроведене консолидације банкарског сектора. До истог закључка се долази ако сагледамо кретање Херфиндал–Хиршмановог индекса за укупне депозите. Када су у питању укупни кредити, Херфиндал–Хиршманов индекс у посматраном периоду такође је растао у оквиру ниских вредности, све до краја 2022. године, када је вредност индекса ушла у зону умерених вредности. Оваква кретања показатеља концентрације указују на то да банкарски сектор Републике Србије није високо концентрисан, односно његова консолидација не би знатно смањила конкуренцију. Такође, консолидација банкарског сектора доприноси очувању стабилности банкарског сектора тако што већим банкама омогућава да

²⁰⁰ Ben Ali, M., Intissar, T. & Zeitun, R. (2018). „Banking Concentration and Financial Stability. New Evidence from Developed and Developing Countries“, *Eastern Economic Journal* 44, 117–134.

²⁰¹ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/953311539698216215/pdf/WPS8615.pdf>

²⁰² https://ssl.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/272_en.pdf

²⁰³ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/953311539698216215/pdf/WPS8615.pdf>

²⁰⁴ HHI индекс је самостално развијен од стране двојице економиста, *Albert Otto Hirschman*-а 1945. године и *Orris Clemens Herfindahl*-а 1950. године. Значај примене овог индекса је потврђен након његове употребе од стране Министарства правде и Система федералних резерви Сједињених Америчких Држава при анализи конкурентских ефеката спајања банака, као и компанија које производе исте производе на истом географском подручју. https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/FRB/pages/1990-1994/33101_1990-1994.pdf

користе предности економије обима и остваре раст профитабилности, чиме се смањују њихови подстицаји за преузимање ризика.

Табела О.7.1. Преглед кретања броја банака и индекса концентрације банкарског сектора

Година	Промена структуре банкарског сектора	Промена броја банака у односу на претходну годину	Број банака на крају године	Актива банкарског сектора (НН)	Укупни кредити (НН)	Кредити сектору становништва** (НН)	Кредити сектору привреде* (НН)	Укупни депозити (НН)	Депозити сектора становништва** (НН)	Депозити сектора привреде* (НН)
2017.	Bank of China Србија је почела с радом у јануару 2017. Findomestic banka ad Beograd је 1. јуна 2017. припојена Direktnoj banci ad Beograd. Јубанка ад Београд је 23. децембра 2017. године припојена АМК банци ад Београд.	-1	29	813	788	772	823	827	981	885
2018.	НБС је 2. априла 2018. године одузела дозволу за рад Јубанци Јубанци ад Косовска Митровица. Ривалис банка је 26. октобра 2018. припојена Direktnoj banci.	-2	27	779	791	777	831	798	971	819
2019.	Војвођанска банка је 25. априла 2019. спојена са OTP банком (под именом Војвођанска).	-1	26	800	802	799	831	840	971	866
2020.	Без промена	0	26	786	777	802	827	809	961	829
2021.	OTP банка (од септембра 2019. Societe Generale Србија наставила да послује под новим именом – OTP банка) 29. априла 2021. године спојена је с Војвођанском банком (под именом OTP). МТС банка а.д. Београд је 30. јуна 2021. године припојена Банци Поштанска штедионица. Директна банка а.д. Крагујевац је 10. децембра 2021. године припојена са Eurobank EFG у Еуробанк – Директна а.д.	-3	23	867	916	997	952	873	1.021	916
2022.	NLB банка а.д. Београд је 29. априла 2022. године је спојена с Комерцијалном банком а.д. Београд под именом NLB Komercijalna banka а.д. Београд. Наша АМК банка а.д. Београд је 1. 12. 2022. године припојена АМК банци ад. Београд.	-2	21	936	1.003	1.077	1.018	950	1.069	956

* Сектор привреде обухвата јавни финансијски сектор, привредне друштва и нефинансијски сектор у стечају.

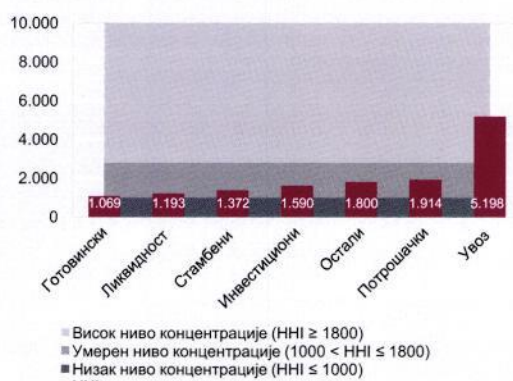
** Сектор становништва укључује: домаћи физичка лица, страни физичка лица – резиденци, правни домаћинства са законским лицима, регистроване валорпривредне професионалне, предузетничке и предузетничке у стечају.

Концентрација кредита

Индекс концентрације кредита сектора становништва, као и кредита сектора привреде, такође је у посматраном периоду растао у зони ниских вредности, све до 2022. године, када је прешао на ниво умерене концентрације. Показатељ концентрације кредита сектора становништва на крају 2022. године износио је 1.077. Кредити одобрени сектору становништва у Србији могу се поделити на седам категорија: кредити за ликвидност, потрошачки кредити, инвестициони кредити, стамбени кредити, готовински кредити, кредити за увоз и кредити за остале намене. У децембру 2022. ниво Херфиндал–Хиршмановог индекса у случају готовинских кредита, кредита за ликвидност, стамбених и инвестиционих кредита указује на присуство умерене конкурентности међу банкама (Графикон О.7.1). На крају 2022. године готовински и стамбени кредити заједно су чинили 84% укупних кредита одобрених становништву. Од почетка 2017. до новембра 2021. готовински кредити становништва бележили су низак ниво концентрације, што указује на уравнотежену расподелу кредита и присуство високе конкуренције између банака. Од децембра 2021. кредити са овом наменом бележе умерен ниво Херфиндал–Хиршмановог индекса, који је у децембру 2022. износио 1.069. Код стамбених кредита ниво Херфиндал–Хиршмановог индекса до новембра 2018. године указивао је на ниску концентрацију, након чега бележи вредности које указују на умерен ниво концентрације и на крају 2022. износи 1.372. Висок ниво Херфиндал–Хиршмановог индекса на крају 2022. забележен је код кредита за увоз и потрошачких кредита, али треба имати у виду да су ови кредити заједно чинили мање од 2% кредита одобрених становништву.

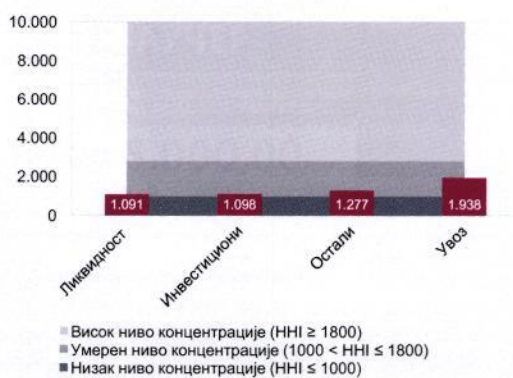
Показатељ концентрације кредита сектора привреде на крају 2022. године износио је 1.018. Кредити одобрени сектору привреде у Србији могу се поделити на пет

Графикон О.7.1. Херфиндал–Хиршманов индекс – сектор становништва, кредити по наменама, децембар 2022.

Извор: НБС.

Графикон О.7.2. Херфиндал–Хиршманов индекс – сектор привреде, кредити по наменама, децембар 2022.

Извор: НБС.

категија – кредити за ликвидност, извозни, инвестициони, кредити за увоз и остали. Кредити за ликвидност и инвестициони кредити су и на крају децембра 2022. заједно чинили око 88% кредита сектора привреде, од чега се 47,3% односи на кредите за ликвидност, а 40,5% на инвестиционе кредите. Када се ради о кредитима за ликвидност и инвестиционим кредитима, у децембру 2022. Херфиндал–Хиршманов индекс износио је 1.091 и 1.098, респективно, што указује на умерену конкурентност међу банкама. Висок ниво концентрације забележили су кредити одобрени за увоз роба и услуга (Херфиндал–Хиршманов индекс износио је 1.938). Ипак, ови кредити учествују са само 3,6% у укупним кредитима одобреним сектору привреде и указује на пословни модел појединачних банака. У оквиру категорије осталих кредита одобрених сектору привреде такође је забележен умерен ниво концентрације на крају 2022. (Херфиндал–Хиршманов индекс износи 1.277) (Графикон О.7.2). Ако се сагледају подаци о кредитној активности привреде по наменама од почетка 2017. до децембра 2022. може се закључити да се конкурентност банкарског сектора није битно мењала у посматраном периоду, осим у случају кредита за ликвидност. Наиме, од априла 2021. умерене вредности Херфиндал–Хиршмановог индекса (преко 1.000) указују на присуство умерене конкурентности у случају кредита за ликвидност, док је до тада показатељ концентрације за ове кредите био низак. Повећана концентрација банака у случају кредита за ликвидност забележена је код одређених банака, услед повећања реализације кредита преко гарантних шема, које су биле део пакета мера за подршку кредитне активности привреде током пандемије.

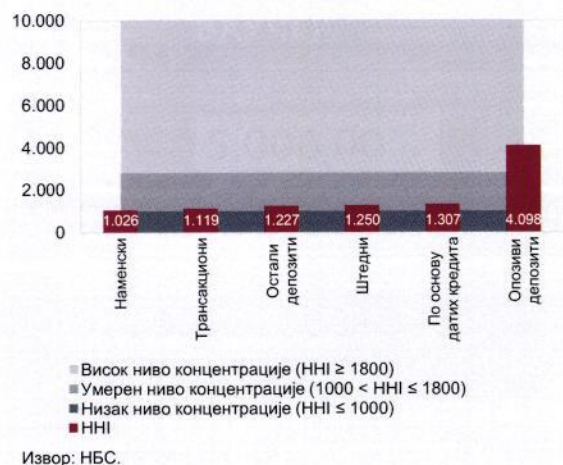
Концентрација депозита

Показатељ концентрације депозита сектора становништва на крају 2022. године износио је 1.069. Депозити сектора становништва могу се поделити на наменске депозите, трансакционе депозите, штедне депозите, депозите по основу датих кредита, опозиве и остале депозите. Од почетка 2017. до 2022. године конкуренција међу банкама по свим наменама депозита није се значајније мењала. У децембру 2022. код свих категорија изузев опозивних депозита забележен је умерен ниво концентрације (Графикон О.7.3). Трансакциони депозити на крају 2022. чинили су 57% укупних депозита (вредност Херфиндал–Хиршмановог индекса износила је 1.119). Штедни депозити су чинили 22% укупних депозита и заступљени су код готово свих банака (вредност Херфиндал–Хиршмановог индекса износила је 1.026). Само код опозивних депозита, који су чинили 1% укупних депозита, Херфиндал–Хиршманов индекс указује на висок ниво концентрације.

Показатељ концентрације депозита сектора привреде на крају 2022. године износио је 956. Депозити сектора привреде на крају 2022. односили су се на трансакционе, остале депозите, наменске, опозиве и депозите по основу датих кредита. У погледу трансакционих и осталих депозита (94% укупних депозита привреде) вредност показатеља се нашла у умереној зони. Код наменских депозита показатељ концентрације на крају 2022. био је на ниском нивоу, док су се опозиви депозити и депозити по основу датих кредита нашли у зони високе концентрације. У случају опозивних депозита (који чине само 1% укупних депозита) вредност Херфиндал–Хиршмановог индекса у периоду 2017–2022. бележи константно високе нивое и на крају 2022. износи 5.535, док су се депозити по основу датих кредита крајем 2022. прешли на ниво високе концентрације (Графикон О.7.4).

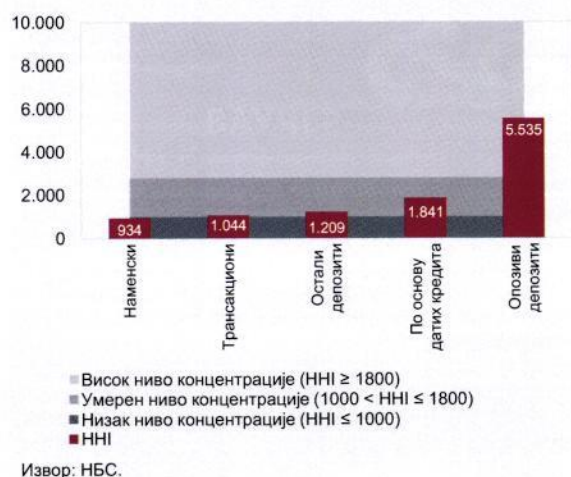
Као резултат спроведене консолидације домаћег банкарског тржишта у претходном периоду, концентрација банкарског сектора повећана је. Претходно приказана анализа Херфиндал–Хиршмановог индекса концентрације

Графикон О.7.3. Херфиндал–Хиршманов индекс – депозити сектора становништва, децембар 2022.

Извор: НБС.

Графикон О.7.4. Херфиндал–Хиршманов индекс – депозити сектора привреде, децембар 2022.

Извор: НБС.

говори у прилог томе да банкарско тржиште Републике Србије није високо концентрисано. Вредности показатеља концентрације банкарског сектора нашле су се на доњој граници умерених вредности, што на основу анализа представља оптимални ниво за пословање без негативних утицаја по финансијску стабилност. У случају најзаступљенијих категорија кредита и депозита код сектора привреде и становништва и даље је присутна задовољавајућа међубанкарска конкуренција, која доприноси очувању релативно повољних услова финансирања и у условима значајних глобалних неизвесности које су обележиле претходне године, обезбеђује одговарајућу диверсификацију и доприноси очувању стабилности банкарског сектора.

Списак графикана, табела и шеме

Графикони

I.1.1.	Пројекције раста БДП-а европских земаља за 2023.	9
I.1.2.	Показатељ активности (производња)	10
I.1.3.	Показатељ активности (услуге)	10
I.1.4.	Каматне стопе ЕЦБ-а и <i>EONIA/€STR</i>	11
I.1.5.	Кретање курсева одређених националних валута према еврџу	12
I.1.6.	Индекс обвезница тржишта у успону: Србије и земаља региона, <i>VIX</i> индекс и принос на обвезнице САД	12
I.1.7.	Кретање одабраних берзанских индекса	13
I.1.8.	Кретања на матичним тржиштима одабраних банкарских група присутних у Србији	14
I.1.9.	Промена прекограничне изложености према одабраним земљама, Т3 2008 – Т4 2022.	15
I.2.1.	Реални раст БДП-а – доприноси тражње	16
I.2.2.	Реални раст БДП-а – доприноси понуде	16
I.2.3.	Пројекција реалног раста БДП-а	17
I.2.4.	Пројекција инфлације	17
I.2.5.	Кретање девизног курса и интервенције Народне банке Србије на МДТ-у	17
I.2.6.	Кључни макроекономски ризици	18
I.3.1.	Девизне резерве Народне банке Србије	19
I.3.2.	Девизне резерве Народне банке Србије током 2022.	20
I.3.3.	Број месеци увоза робе и услуга покривених бруто девизним резервама	20
I.3.4.	Покривеност новчане масе М3 бруто девизним резервама	20
I.3.5.	Покривеност краткорочног спољног дуга по преосталој рочности бруто резервама	20
I.3.6.	„Права мера за Србију“ за бруто девизне резерве	20
I.3.7.	Оптимални нивои девизних резерви по стрес-сценаријима, децембар 2022.	20
I.3.8.	Анализа осетљивости параметара модела адекватности девизних резерви на основу претпоставки петог стрес-сценарија	21
I.4.1.	Кретање фискалног резултата	22
I.4.2.	Кретање фискалних прихода и расхода	23
I.4.3.	Кретање јавног дуга	25
I.4.4.	Валутна структура јавног дуга	25
I.4.5.	Валутна структура јавног дуга на дан 31. децембра 2022.	25
I.4.6.	Структура каматних стопа на дан 31. децембра 2022.	25
I.4.7.	Јавни дуг по основу издатих ХоВ	25
I.4.8.	Структура портфолија динарских државних ХоВ према власништву	25
I.4.9.	Структура портфолија државних ХоВ у иностраној валути према власништву	26
I.4.10.	Биланс текућих трансакција	27
I.4.11.	Извоз и увоз Србије	27
I.4.12.	Финансирање дефицита биланса текућих трансакција СДИ	28
I.4.13.	Динамика спољног дуга	28
I.4.14.	Спољни дуг по корисницима	28
I.4.15.	Спољни дуг по оригиналној рочности	28
I.4.16.	Спољни дуг по преосталом доспећу	28
I.4.17.	Структура спољног дуга према врсти каматне стопе на дан 31. децембра 2022.	28
I.5.1.	Кредитна активност привреде	29
I.5.2.	Структура потраживања банака од привреде по секторској делатности	29
I.5.3.	Индекс индустријске производње	29
I.5.4.	Валутна структура потраживања домаћих банака од привреде	30

1.5.5.	Секторска структура учешћа проблематичних кредита у укупним кредитима привредним друштвима	30
1.5.6.	Валутна структура проблематичних кредита привредних друштава	30
1.5.7.	Кретање каматних стопа на кредите и депозите привреде – новоодобрени послови	31
1.5.8.	Кретање нивоа потраживања кроз принудну наплату по приоритетима	32
1.6.1.	Кретање девизне штедње становништва	33
1.6.2.	Структура девизне штедње становништва по рочности	33
1.6.3.	Структура динарске штедње становништва по рочности	34
1.6.4.	Валутна структура депозита становништва	34
1.6.5.	Кретање каматних стопа на динарске, евро и евроиндексиране кредите и депозите становништва – новоодобрени послови	34
1.6.6.	Доприноси расту потраживања банака од становништва по наменама	34
1.6.7.	Структура потраживања банака од становништва по наменама	35
1.6.8.	Валутна структура потраживања банака од становништва	35
II.1.1.	Адекватност капитала банкарског сектора	41
II.1.2.	Регулаторни капитал у односу на ризичну активу, земље региона	41
II.1.3.	Структура регулаторног капитала и заштитни слојеви капитала	42
II.1.4.	Структура активе банкарског сектора Србије на дан 31. децембра 2022.	42
II.1.5.	Проблематични кредити	43
II.1.6.	Учешће проблематичних кредита, земље региона	43
II.1.7.	Промена учешћа бруто проблематичних кредита у укупним бруто кредитима, земље региона	43
II.1.8.	Покриће проблематичних кредита	44
II.1.9.	Кретање кредитне активности	45
II.1.10.	Кредитна активност привреде и становништва	45
II.1.11.	Показатељи профитабилности	47
II.1.12.	Принос на капитал и принос на активу, земље региона	47
II.1.13.	Показатељи профитабилности према земљи порекла већинског акционара и власничкој структури у 2022.	47
II.1.14.	Добитак/губитак банкарског сектора пре опорезивања	47
II.1.15.	Просечан месечни показатељ ликвидности	48
II.1.16.	Расподела показатеља ликвидности	48
II.1.17.	Расподела ужег показатеља ликвидности	48
II.1.18.	Ликвидна актива	48
II.1.19.	Кретање односа кредита и депозита	49
II.1.20.	Структура извора финансирања банкарског сектора	49
II.1.21.	Валутна структура депозита	49
II.1.22.	Рочна структура депозита	49
II.1.23.	Показатељ девизног ризика	50
II.2.1.	Учешће бруто проблематичних кредита за централну пројекцију, умерени и најгори сценарио	56
II.2.2.	Пројекција учешћа бруто проблематичних кредита у укупним кредитима	56
II.2.3.	Кретање ПАК-а по стрес-сценаријима	57
II.2.4.	Кретање нивоа капитала по сценаријима с пројектованим профитним амортизером	58
II.2.5.	Кретање вредности ризичне активе по сценаријима с пројектованим профитним амортизером	58
II.2.6.	Кретање показатеља ликвидности банкарског сектора по стрес-сценаријима	59
II.2.7.	Ликвидни амортизер у случају дневног повлачења депозита по данима за умерени сценарио	61
II.2.8.	Ликвидни амортизер у случају дневног повлачења депозита по данима за најгори сценарио	61
II.2.9.	Структура депозита по виђењу и орочених депозита – дневно за умерени сценарио	61
II.2.10.	Структура депозита по виђењу и орочених депозита – дневно за најгори сценарио	61
II.2.11.	Интервали поверења кретања показатеља ликвидности банкарског сектора	62
II.2.12.	Мрежа банкарског сектора Србије	63
II.2.13.	ПАК банкарског сектора након несолвентности појединачне банке	64
II.2.14.	Утицај мрежне структуре на обарање ПАК-а банкарског сектора Републике Србије након несолвентности појединачне банке	64

II.3.1.	Структура власништва осигуравајућих друштава према земљи порекла на дан 31. децембра 2022.	69
II.3.2.	Показатељи развијености осигурања на дан 31. децембра 2021.	69
II.3.3.	Укупан износ премије осигурања	69
II.3.4.	Структура премије осигурања	70
II.3.5.	Укупна премија према врстама осигурања на дан 31. децембра 2022.	70
II.3.6.	Структура инвестирања техничких резерви неживотних осигурања на дан 31. децембра 2022.	70
II.3.7.	Структура инвестирања техничких резерви животних осигурања на дан 31. децембра 2022.	71
II.3.8.	Показатељи профитабилности неживотних осигурања	71
II.3.9.	Показатељи профитабилности животних осигурања	71
II.3.10.	Комбиновани рачуно у осигурању	72
II.3.11.	Годишњи раст нето имовине и нето уплате у ДПФ	74
II.3.12.	Ниво годишњих уплата и исплата из ДПФ	74
II.3.13.	Структура укупне имовине ДПФ на дан 31. децембра 2022.	74
II.3.14.	Укупна нето имовина ДПФ и индекс <i>FONDex</i>	75
II.3.15.	Структура пласмана према примаоцу лизинга на дан 31. децембра 2022.	77
II.3.16.	Структура пласмана према предмету лизинга на дан 31. децембра 2022.	77
III.1.1.	Изабрани инструменти монетарне политике Народне банке Србије	82
III.1.2.	Референтна стопа, <i>BEONIA</i> и каматне стопе на депозитне и кредитне олакшице	82
III.1.3.	Каматне стопе <i>BELIBOR</i>	83
III.1.4.	Каматне стопе на тржишту новца и аукцијама динарских државних записа	83
III.2.1.	Стање динарских државних ХоВ	84
III.2.2.	Тражња за динарским државним обвезницама	84
III.2.3.	Процент реализације на аукцијама динарских државних обвезница	84
III.2.4.	Структура портфолија динарских државних ХоВ	85
III.2.5.	Стање државних ХоВ деноминираних у еврима	85
III.2.6.	Тржишна капитализација Београдске берзе	86
III.2.7.	Кретање берзанских индекса	86
III.2.8.	Промет акцијама на Београдској берзи	87
III.3.1.	Међубанкарска повезаност <i>RTGS</i> мреже Народне банке Србије	93
III.3.2.	Међубанкарска повезаност у <i>IPS</i> НБС платном систему	93
III.4.1.	Индекс цена станова	99
III.4.2.	Проблематични кредити стамбене изградње	99
III.4.3.	Индекси броја издатих дозвола новоградње	100
III.4.4.	Проблематични кредити грађевинског сектора у оквиру сектора привредних друштава	100
III.4.5.	<i>LTV</i> рачуно	101
IV.2.1.	Финансијска стабилност банкарског сектора Србије у поређењу с просеком региона	119
IV.2.2.	Индекс финансијског стреса (<i>FSIX</i>) и раст БДП-а	120
IV.2.3.	Преношење шокова преко канала заједничког повериоца	120
IV.2.4.	Индекс стабилности банкарског сектора	120
IV.2.5.	Збирни елементи индекса стабилности банкарског сектора	121
IV.2.6.	Кретање показатеља системског стреса	121

Табеле

I.3.1.	Показатељи адекватности девизних резерви, крај 2022.	19
I.3.2.	Стрес-сценарији девизних резерви	22
I.6.1.	Показатељи који се односе на сектор становништва	37
II.1.1.	Показатељи банкарског сектора Републике Србије	51
II.1.2.	Структура финансијског сектора Републике Србије	52
II.2.1.	Коефицијенти еластичности проблематичних кредита и доприноси детерминанти од Т4 2021. до Т4 2022.	55
II.2.2.	Преглед дефинисаних сценарија	56
II.2.3.	Претпоставке повлачења депозита по секторима	59

II.2.4.	Изведена структура учешћа повлачења депозита по категоријама депонената у укупним повученим депозитима	60
II.2.5.	Претпоставке дневног повлачења депозита	60
III.3.1.	Вредност и број плаћања у RTGS систему Народне банке Србије	90
III.3.2.	Вредност и број плаћања у IPS систему Народне банке Србије	91
III.3.3.	RTGS међубанкарска плаћања (мрежни ниво)	92
IV.1.1.	Заштитни слојеви капитала у Србији	108

Шема

II.2.1.	Канали утицаја макроекономског окружења на ПАК	57
---------	--	----

Графикони у освртима

O.1.1.a	Показатељи тржишта рада	38
O.1.1.б	Проблематични кредити сектора становништва	38
O.1.2.	Учешће просечне месечне рате готовинских и стамбених кредита у просечној плати у 2021. и 2022. години	39
O.5.1.	Кретање процењене вредности и броја стамбених непокретности по регионима	103
O.7.1.	Херфиндал–Хиршманов индекс – сектор становништва, кредити по наменама, децембар 2022.	124
O.7.2.	Херфиндал–Хиршманов индекс – сектор привреде, кредити по наменама, децембар 2022.	124
O.7.3.	Херфиндал–Хиршманов индекс – депозити сектора становништва, децембар 2022.	125
O.7.4.	Херфиндал–Хиршманов индекс – депозити сектора привреде, децембар 2022.	125

Табеле у освртима

O.1.1.	Износ просечне месечне рате готовинских и стамбених кредита у 2021. и 2022.	39
O.5.1.	Процењене вредности стамбених непокретности у 2022. години	102
O.5.2.	Просечне процењене вредности стамбених непокретности током 2022. године (година изградње, врста, структура)	104
O.5.3.	Број процена станова током 2022. године по спратности станова и спратности зграде	105
O.6.1.	Инструменти макропруденцијалне политике за тржиште стамбених непокретности	117
O.7.1.	Преглед кретања броја банака и индекса концентрације банкарског сектора	124

